

Holy Bible

Aionian Edition®

Bible Gourmantche du Togo
Gourmantche Bible

AionianBible.org
The world's first Holy Bible untranslation
100% free to copy and print
also known as “ The Purple Bible ”

Holy Bible Aionian Edition ®
Bible Gourmantche du Togo
Gourmantche Bible

CC Attribution ShareAlike 4.0, 2018-2024

Source text: eBible.org

Source version: 2/21/2024

Source copyright: CC Attribution ShareAlike 4.0

Door43 World Missions Community, 2020

Formatted by Speedata Publisher 4.19.2 (Pro) on 5/4/2024

100% Free to Copy and Print

TOR Anonymously

<https://AionianBible.org>

Published by Nainoia Inc

<https://Nainoia-Inc.signedon.net>

We pray for a modern public domain translation in every language

Report content and format concerns to Nainoia Inc

Volunteer help is welcome and appreciated!

Celebrate Jesus Christ's victory of grace!

Preface

Gourmanchéma at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation*! What is an *un-translation*? Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a dictionary. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aiōdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aiōdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is eternal! However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to eternal life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of eternal punishment. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The eleventh word, *eleēsē*, reveals the grand conclusion of grace in Romans 11:32. Take the time to understand these eleven words. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read online at AionianBible.org, with Android, and TOR network. Why purple? King Jesus' Word is royal... and purple is the color of royalty!

Table of Contents

NEW TESTAMENT

Matiewo	11
Marka	31
Luka	44
Jan	65
Jesu Tondiba Tuona	81
Roma Yaaba	102
1 Korantien	111
2 Korentien	120
Galati	126
Efesia	129
Filipi	132
Kolosi	135
1 Tesalonika	138
2 Tesalonika	140
1 Timote	141
2 Timote	144
Tidi	146
Filimo	147
Eblenba	148
Jaki	155
1 Pieri	158
2 Pieri	161
1 Jan	163
2 Jan	166
3 Jan	167
Jude	168
Mi Dəgdima	169

APPENDIX

Reader's Guide

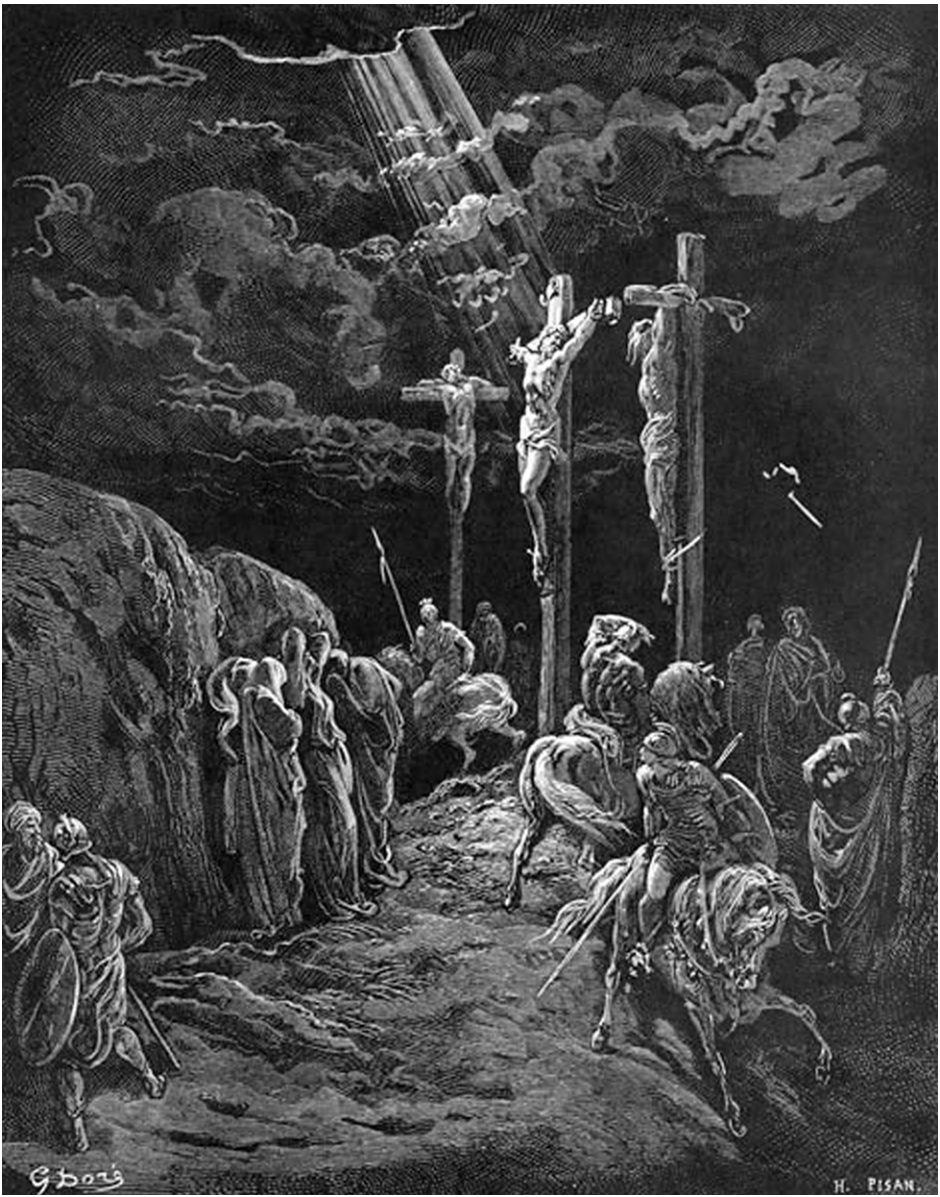
Glossary

Maps

Destiny

Illustrations, Doré

NEW TESTAMENT

Jesu bo jaandi: ... n baà, tieni sugli bi po, kelima bi ki bani ban tiendi yaali.

A minteela den tóni o tiadi, titia, ki bogdi bogdi.

Luka 23:34

Matiewo

1 Abalahama biga, jakobo biga, JESU kiristu yajanba yela n ne: **2** Abalahama mali Isaka; Isaka n mali Jakobo; Jakobo n mali Juda yeni o ninjaba; **3** Juda bo taa Tamaar, ki mali Fares yeni Saara; Fares n mali Esrom; Esrom n mali Aram; **4** Aram n mali Aminadab; Aminadab n mali Naason; Naason n mali Salmøn; **5** Salmøn n taa Rahab, ki mali Boas; Boas n taa Rut ki mali Obed; **6** Obed n mali Isayi; Isayi n mali Dafid; O badciamo Dafid n taa Uri denpua, ki mali Salomon; **7** Salomon n mali Robuam; Robuam n mali Abia; Abiya n mali Asa; **8** Asa n mali Josafat; Josafat n mali Joram; Joram n mali Osiyas; **9** Osiyas n mali Juatam; Juatam n mali Ahas; Ahas n mali Esekijas; **10** Esekijas n mali Manase; Manase n mali Amøn; Amøn n mali Josias; **11** Josias n mali Jekonias yeni o ninjaba, ban cuo ba ya yogu ki gede yeni ba Babiloni, ti yonbidi. **12** Babiloni yonbidi n pendi, ke Jekonias mali Salatiel; Salatiel n mali Sorobabel; **13** Sorobabel n mali Abiyud; Abiyud n mali Eliakim; Eliakim n mali Asoar; **14** Asoar n mali Sadok; Sadok n mali Akim; Akim n mali Eliyud. **15** Eliyud n mali Eleyasaar; Eleyasaar n mali Matan; Matan n mali Jakob; **16** Jakob n mali Josef, Maari calo, Maari, yua n mali Jesu, ban yi yua kiristu. **17** Lan wani, lan cili Abalahama, ki tuoni Dafid, li tie piiga n nifiima na, lan taa Dafid ki tuoni Babiloni yonbidi, li mo tie piiga n nifiima na, ki taa Babiloni yonbidi hali kiristu li mo tie piiga n nifiima na. **18** Jesu kiristu n mali maama n ne. Maari, o naa bo tie Josef cikpenga i, ki punbi U Tieniu Forjanma paalu po, ke bi da ki taani yeni bi yaba (ki da ki kuni ti cikpendi) **19** O calo, Josef n bo tie nitegnka, kaa bua ke o fiagi o yeni, o den jagi ke wan wuoni, ki yie o nsiili nni. **20** Wan taa lan ya maalma yeni, O Diedo maleki n legdi o po ti dangdi nni, ki maadi o: Dafid bijua Josef, da jie yeni njan kuani a denpua Maari kelima, wan punbi ya biga ne nani U Tieniu Forjanma kani i. **21** O ba mali bonjaga, njan yini o Jesu; wani n ba faabi o buolu u tuonbiidi po. **22** Ne kuli tieni ke O Diedo n bo cedi ke bi sawalpuaba tuodi ki waani yaali n tieni ki dudi: **23** I ba la powandiali (ya jifaano da ki bani ja) ba punbi, ki mali bonjaga, ban yini o Emanuyel, li niima nni tie U Tieniu ye yeni ti. **24** Josef n den findi, o den tieni nani O Diedo maleki n waani o yaala, o den ga o denpua ke bi taani ki ye. **25** Ama, o den ki taani yeni o hali ke o ban mali bonjaga ke o yini o Jesu.

2 Jesu den mali Betelema, Jude dogu nni, ya yogu ke Herodi den tie badciamo; lanyogu ke ya badtieba n bani i nmaali cogma nani puoli, ki cua Jerusalema, **2** yedi: Jufinba badciamo, ban mali yua mōlane ye le? Kelima, ti la ke o nmaabiga pudi puoli, ke ti cua ki ba pugi o. **3** O badciamo Herodi n gbadi lanyu maama, o yama n nmadu lan mugi Jerusalema yaaba kuli. **4** O badciamo n taani salga yidkaacianba yeni u dogu nn gbanbanda, ki buali ki bandi ban ba mali Kiristu naana. **5** Ban maadi o: li tie

Betelema, Jude dogu nni; kelima o sawalpualo n diani yaali n ne: **6** Fini, Betelema, Juda tinga, fini ka nidi ki cie, Juda dogciamu siiga, kelima bado ba na a niini, ki ya kpaan n buolu Isirayeli. **7** Lanyapo, Herodi n wuoni, ki yini a nmaabila banda yeni, ki buali ki bandi ya yogu ke ki nmaabiga yeni den pudi ki nngdi. **8** Ki waani ba ke ban gedi Betelema, ki maadi ba: “Gedi mani ki ban ga ki bigi yeni laabaali bonjanla, I ya la o, yin guani ki maadi nni, mini mo n gedi ki pugi o. **9** Ban cengi o badciamo ki gbeni, ban na ki paani u sani. Ban den la ya nmaabiga puoli yeni n go legdi bi liiga, ki ya cuoni, ki ban pundi ki biga n ye naani, ki sedi. **10** Ban la ki nmaabiga, bi pala n mangi boncianla. **11** Ban kua li dieli nni, ki la ki biga yeni o naa Maari, ki gbaani ki pugi o, ki fiidi bi ligboga, ki nani wula, li npubli yeni ya tolade n yi miiri ki teni o bi paabu. **12** Bi den la ti dangdi nni, ke li ki buali ke ban guani ki togni Herodi po, ke bi kogni santianu, ki lebdi ki kuni. **13** Puoli banda yeni n kuni, ke maleki legdi ti dangdi nni, ki maadi Jesefi: “Fii, ki taa ki biga yeni o naa, ki sani ki gedi Ejipti, ki ya ye lanpo hali min ba waani a ya yogu; kelima Herodi ba kpaani ya sani ke o ba biani ki biga ne miali. **14** Josefi n fii ku niagu ki taa ki biga yeni o naa, ki sani ki gedi Ejipti **15** Bi den ye Ejipti hali ke Herodi ti kpe. Li tieni yeni ke O Diedo n bo cedi ke sawalpualo waani yaali yeni n tieni ki dudi: “N yini n bijua, ki nani o Ejipti tinga nni.” **16** Herodi n diidi ki sua ke puoli nmaabanda yeni bondi o, ke o pali beni boncianla, ke soni ke ban kpa Betelema dogu nni yeni li tinkundogi kuli, ya bonjabila pia bina lie yeni yaaba n nagi bina lie nani wan den buali ki bi waani o ya yogu yeni, ke o jia ki dagni ki biga yeni n baa pia ya bina. **17** Mola, o sawalpualo Jeremi n den waani yaali tieni ki dudi: **18** Bi gbadi i yigni Roma dogu nni, li bubuuli i kuomoe yeni i fanfabinciami, Raciheli n buudi o bila kuomoe, kaa bua ban baagi o, ki songi opali, kelima, bi ji ki ye. **19** Herodi n kpe, ke maleki legdi ti dangdi nni Ejipti, ki maadi Josefi: **20** ki yedi: “Fii, ki taa ki biga yeni o naa ki gedi Isirayeli dogu nni, kelima yaaba n den kpaani ke ban gbindi ki biga miali nan kpe o. **21** Josefi n fii, ki taa ki biga yeni o naa, ki gedi Isirayeli. **22** O den gbadi ke Arkelawus n ga o baa Herodi, ki kaa Jude badkpagli po, ke o jie yen wan gedi li dogu nni. O den la ti dangdi nni ke li buali ke wan gedi Galile, **23** ke o gedi ki kua ya dogu ke bi yi Nasareti, ke bi sawalpuaba n den waani yaali n tieni ki dudi: “Bi baa yi o Nasaeti yua.”

3 Lanyogu, ke Jan bo legdi Jude tinkuonga nni, ki kpaandi ki wangi U Tieniu maama **2** O den maadi: “Lebdi mani i pala kelima tanpoli diema nagi. **3** Jan tie o sawalpualo Esayi n bo tuodi ki waani yua ya maama, ki tua: “Ne tie yua ya nialu n kpaandi ki tinkuonga nni ki tua: «Bobni mani O Diedo sanu, sondi mani o sanbulmu.” **4** Jan bo la ti yodyuokobdi liadgaalgu, ki naagi o ciaga nni ku gbanngadigu. O bo nmani ti naasuudi, ki mua li fuali nni siadi. **5** Jerusalema niba, yeni Jude yaaba kuli yeni Jurden tinkundogi yaaba den caa o kani. **6** Bi den

tuodi ki dagdi ki wangi bi tuobiidi, ki cedi ke Jan batise ba Jurden kpenu nni. 7 Ama wan den la ke farisienba yeni saduseyenba boncianla kpendi o kani ki bua wan batise ba, ke o maadi ba: “Waalaba buoli, n̄ma waani yi ke yin sani ya pabienli n kpendi. 8 Yin nan loni ya luana n dagdi yeni i tuubma. 9 Yin da daani i ala nni ki tua: “Ti pia Abalahama ke o tie ti baa! Kelima n kadi ki maadi yi ke a tana ne siiga nni, U Tienu ba fidi fiini ya bila n tie Abalahama puoln̄uani.” 10 Ku yalgu ji caa i tiidi jiina po i; ya tiiga n ki luoni luan̄jana, bi ba pedi bu ki lu bu u mu nni. 11 Mini, n batise yi yeni mi n̄ima ki bua yin legdi ki waani i biidi ki lebdi i pala. Ama yua n n̄ua n puoli ki ba cua pia u paaciamu ki cie nni, hali ke n kan fidi ki pili o taacaakpaga. Wani ba batise yi yeni U Tienu Foŋanma yeni u mu i. 12 O ji muubi li bonlendkaali o nuu nni i. O ba n̄anbi ki tigni u jalu, ki tini ki taani mi dibima, ki wodi ki kuodi li bunbuali nni, ki nan juu ku fengu ya mu n ki pia gbindma nni. 13 Lanyognu ke Jesu n̄ani Galile ki cua Jurden kpenu nni, Jan kani ke wan batise o. 14 Ama ke Jan yie, ki yedi: Mini n bua n̄an batise nni, ke a mo nan cua n ya kani! 15 Ke Jesu jiini o: «Ji cedi lan tieni yeni kelima li buali ke tin tieni yeni i yaali n tiegi kuli n̄ tieni ki dudi. Jan ji den ki yie o maama. 16 Ban batise Jesu, ke o n̄ani mi n̄ima nni, ke tanpoli luodi, ke o la ke U Tienu Foŋanma jiidi nani ki kpaajiega yeni ki sedi o po. 17 Ke u nialu n̄ani tanpoli, ki yedi ya maama ne: «O ne tie n bijabuadga i, n pali mani o po hali boncianla.

4 Ki fuoŋanbi gedi yeni Jesu i tinkuon̄gi n, ki sitaani bign o. 2 Ki Jesu loli bu n̄obu yentuna piina yeni n̄iadi piina, ki mi komi cuo gu. 3 Ki sitaani nagni ki maad o, ya tie U Tienu bijua cedi k a tana ne n kpan̄di jiedi. 4 Ki Jesu n̄mian o: li diani ki maadi, k ti jiedi po baba k a cedi k o nul pia li miali, ama ya maataana kuli n̄a U Tienu n̄obi n. 5 Ki sitaani tug o ki gedi yen o dingbanli ni, ki duon o jaandeciangu yuli po. 6 Ki maadi o: a ya tie U Tienu b ijua, n̄an yugi ki jiidi, klima li diani ki maadi: U Tienu tondikaaba ba tebni ki gaba, ba k a taali n da si tanli 7 Ki Jesu yedi o: li mo diani ka kan bigni a diedo U Tienu. 8 Ki sitaani guani ki tugi o ki gedi yeni o ya juali n kpedi paa yuli po, ki waani o duliñ̄a munli kuli yeni li n̄anmu, 9 ki maadi o: n ba teni a lan kuli ne, li ya tie k a gbaani ki puḡi nni. 10 Ki Jesu yedi o: sudi n kan ne, fin sitaani! klima a baa puḡi a Diedo U Tienu baba i, ki go dondi wani baba i. 11 Ki li yogu sitaani siedi ki n̄agu. Li yogu, ki maleki nba nagni ki tieni o buama 12 Ki Jesu gbadi ki bi cuo San, k o n̄ani li kani ki gedi Galile. 13 O n̄ani Nasareti ki gedi kafarnahom ki li ki fagi yeni li m̄ogli, babiloni yeni Nepitaali tingn nni. 14 Ki lan fidi U Tienu tondu Esayi n bo maadi yaali n fidi ki tieni yeni i m̄oni. 15 Yabulon yeni Nepitaali dogi n yaabi, yeni yaabi n kua ki kpia li m̄ogli bonpuoli po Juuridan dogu yeni Galiile yaabi bi nim̄onbi. 16 Li dogu n yaabi den ye bonbonli nni, k te la ya yinyienbi n yabi; ki yaabi n den kali mi kuuma bonbonli po mo la ya yinyienbi n cua ki fandi. 17

Ki li yogu ki Jesu ji cili ki muandi ki maadi, n̄a mani i tuonbiidi ki lebdi i ba klima U Tienu diema nago. 18 Li bo tie yeni k o cuoni Galiile li m̄ogli kung, ki la o ninjabi bonbilie, Siimon, yua ki bi yiigu Piar yeni Andre ki bi lu bi janbaandi li m̄ogli nni ki kpaani i jami. 19 Jesu maadi ba: ya n̄ua man n ni, n bi cedi yin ya kpaani bi niba ki ji cedi li jancuoli. 20 Li yogunu, ki bi n̄a bi janbaandi, ki ji n̄agu 21 Ki wan cuoni ki gedi liigi waami, k o la o ninjanbi bonbilie mo Jaak Sebede bidi yeni San o kpelo ki bi ye o n̄unbiagu nni ki n̄anbdi bi janbaandi. 22 K o yinbi, ki bi n̄a bi janbaandi yeni bi baà, ki ji n̄od o. 23 O bo cuoni Galiile jandeciandi nni, ki muandi U Tienu diema maama, ki paagdi i yian buoli kuli. 24 Bi ji den taagi o yeli kaana kuli Siri dogun ni, ki bi cuoni o kani yeni yaabi n yia i yian buali kuli: yaabi ka sanpola n̄uabi, yaabi n baali i ting yeni ti gbannankpiendi danb. 25 O nuwuligu ji den n̄ua o: Galiile, Dekapol, Jerusalem, Jude yeni Jourdin puoli.

5 Wan la o niwulgu, k Jesu don li juali po, k oyegntieb nagni ki kal o kani. 2 yeni wan yaadi o nobu, ki tundiba, ki maadi ba: 3 pamanli tie yaabi n jiindi bi ba, ki duu U Tienu po i. Ban n tie U Tienu diemani niba. 4 Pamanli ye, yeni yaabi n kaa yeni ti ninsiidi. 5 Pamanli ye, yaabi n pia li pañiili, klma U Tienu bo ti cabi bani i tinga. 6 Pamanli tie yaabi n buudi mi koma yeni o n̄uñuunu, i momoni sanu nni, klma bi ti ba di ki guo. 7 Pamanli bi ninbadama po, klma bi bo ti di li danbi mo ya po m ninñuma. 8 Pamanli tie yaabi n pia li papienli, ki dugni ban ba ti la U Tienu. 9 Pamanli tie yaabi n kpaani laafia yen m buama bi lieba po, ki dugni U Tienu ba ti yini bani o bidi. 10 Pamanli tie yaabi n tuagi i momoni sanu, ki bi nan wangi bi fala li po, kilima bani n tie U Tienu diema yabi. 11 Pamanli yen n̄anbi ki loli ki cuo, yayognu ki bi sugdi, ki maadi ti maa biidi, ki pua mi faama, ki tiendi li bonbiili ki dugni min ya po. 12 Ya ye mani li pamanli nni yeni i lalayien nni, ki dugni i n̄uadi ti ba yabi tapoli po, ki dugni yaabi cindi ki tie U Tienu tondikaaba, bi den cagni bi mo yeni. 13 I tie yaami i tinga ne po. Ama, li ya tie ki mi yaama manu gbeni, bi ba tugi be ki guani ki mang o? li ji ki pia buama. Li tie ki ban tugi ki wuli niin po, bi niba n ya n̄maadi li po. 14 Yinbi n tie n̄anduna yinyiem, ya dogu n ye li juali po, bonli kan fidi ki legni o. 15 Yeni, bi ki conḡi li fidli ki cubdili bobl nni. Ama bi yi cuon li fidli ki sien o naani ki li baa co ki yieni deni yaabi kuli po i. 16 I mo ya yinyienm n ya fandi bi niba ki ban fidi ki la i tuonjanma, ki dondi i baa yua ye tapoli po. 17 Yin da maali, k n cua k min piini n tondikaaba yikodi kaa, n cua k min piin ka, ama n cua ki min waani lan buali yaali. 18 Klima n maadi yeni i m̄oni: tapoli yeni i tinga ya bua lan waagi nandi, ba lanbonli kan fidi ki piini yeni ya yognu k li kuli ne bo pundi. 19 Yua daani U Tienu maama nni, k ki colni, wan n bo te juodi U Tienu diema nni. Ama yua colni U Tienu diema maama kuli, ki wangi o lieba, k ban ya tie yeni, wani n baa tie nigbengl U Tienu diema nni. 20 Ki dugni, n maadi,

i bontitiedi ya ki ḡani cie U Tienu kadaagu gbanbanda yen farisien nba, i kan kua U Tienu diema nni. **21** I gbadi ki bi bo maadi ti yaja nba: a kan kpa a nulo, ki nulo ya kpa a o lielo, bi bo yi gedi yen o ti buudi danb kani. **22** Ama min maadi: yua beni o pali o ninja po, li buali ki ban gedi yen o ti buudi danbi kani. Nulo ya sugdi o ninja k o tie fanbi, bi bo gedi yen o suif nba buudi danbi kani. Nul ya maadi k o ninja tie yukpienli, bi ba lugu ya mu n kan jundi nni. (Geenna g1067) **23** A ya cua sala yid kanu, ki ba yid sala ki tiadi k a ninjua yida m maama yen a; **24** ḡan daani a sala yid kaanu, ki gedi k fin yen i ninjua n mang yen lieb o, ḡan fidi ki guani ki yidi a sala. **25** ḡanbi k cuo a ba fin yen i lielo ya pia maam; ki yegi ki ca buud daan o kani, ḡan tuodi yin gbadi i lieba maama ki sua ki da paa o san po, wan da ti gedi yen a bi buudi danbi kani, ki ti cedi ban luon a. **26** N maad a yen i moni: a kan ḡan lan kani, ka ki pani, hali ya yognu ka bi pa li kuli ki kan sieni ba kuuga. **27** I gbadi ki bi bo maadi: a kan dua yen i nuli den pua. **28** Ama min nan maadi: yua nuali o pua k o yanma kua li pua ni, o dua yen o o pali nni. **29** A nujienu ninbinli ya ye a po ki cedi ka tie biidi, ḡan ḡan o ki lu fagm ki dugni bonyenli ya ki ye a gbanandi po, lan n pia ti ḡuadi, yen ban ti taa ḡa ki lu a ya mu n kan bangi jundi nni. (Geenna g1067) **30** Li ya sua ka nujienu n kuand a ti biidi nni, jiagu ki lu fagma, ki dugni lan n su yen i a gbanandi kuli n ya ye ya mu kan bangi jundi nni. (Geenna g1067) **31** L den maadi ki yua ḡani o denpua, wan ten o ya til n wang i k o ḡan o. **32** Ama min n maadi, yua ḡani o denpua k li tie mi cuncuma po, li pua ya gedi ki dua yen i a tian o, o kuani o denpua mi cuncuma nni. Yua kuani ya pua ki o calo ḡan o, o mo go tieni mi cuncunmi. **33** I go den kpeli ki gbadi ki bi maadi ti yaja nba: a kan maadi maama ki poli ki kandi U Tienu, ki bani ka fa faogu, a ya poli ka bo tieni yaali ḡan tieni. **34** Ama min, n maadi, da l polgi mani can yi i i. Da polgi mani tapoli po, ki dugni tapoli tie naani k U Tienu kaa ki buu ti buudi. **35** Ba yin da polgi tingi klima li mo tie naani k o ḡmaadi o taali, daa polgi mani ba serusalem, ki dugni serusalem tie o bado U Tienu dogu i. **36** Da puoni a yuli ki poli, klima a kan fidi ki cedi baa a yuyengu n pend i bi ki bondi. **37** I maama ni i bani ki yaali n tie moni, yin maadi ki li tie moni; yaali n tie faogu, ki li tie faogu i. Yaali n sieni kuli ḡa ti tuonbiidi kani. **38** I kpeli ki gbadi ki bi maadi: ki nulo ya pua ki pudi o lielo ninbinli, li ḡan ki ban pua ki pudi o mo ya ninbinli; a pua ki fendi a lielo ḡinli, li buali ki ban pua ki fend a mo ya ḡinli. **39** Ama min, n maadi: daa gaani man bi niba biadima. Nil ya pab a u jienu kpianu, cab o u ganu kpianu ki wan pabi. **40** Nulo ya bua bu yen a ki fie a liadi bigi, ḡan cab o a liadi jali mo. **41** Nul ya niina ki ḡan cuoni ki gedi ya banli fagi, ḡan taa li banli fagnu bonbilie. **42** Teni yua miad a, da beli yua bua ki ḡan kpend o. **43** I gbadi k bi bo maadi: ya bua mani i lieba, ki da bua mani i nandanba beba. **44** Ama min, n maadi: ya bua mani i nandanba, ya jaandi mani yaabi n solgi po, k nan ni; ya jaandi mani yaabi wangdi fala po. **45** yen i, ki ba fidi ki waani ki tie

baá yua tagi poli po bidi. Kilima, n n cedi k o yienu pudi bi nibiadma po yen i bi nimonbi po, ki cedi ki taagi ba, bi nimonba yen i ti nibiidi po. **46** I ya bua yaabi n bua yinbi beba, i laa ḡuadi ki bo laa i? Bi dogdanbi mo ki kubi yen kaa? **47** I ya fuondi i naataani beba, i ji tie bee k li cie i liebi? Yaabi n ki ḡua U Tienu maama, bi mo ki tie yen kaa? **48** Yin ji ya tie nimonbi, ki da pia biidi k tie nani i baá yua ye tapoli n tie nimon maami yen i.

6 Yin fangi mani i yula ki da wangi bi niba siigi ke ban la ke i tiegi. Yen i ji kan baa ḡuadi i Baa yua n ye tanpoli kani. **2** A ya ba tieni salga a luoda po, ḡan da piebi a naatuna nani bi muyidanba ḡu tiendi maama yiko bangma diena nni yen i sanjala po, ke bi niba ḡu kpiagi ba. N kadi ki maadi yi i mōmōni ke bani wani ba bi paabu n yen i. **3** Ama a ya bua tieni a luoda salga, a nuuganu ḡu da bani a nuujienu ḡu tieni yaali **4** Lan fidi ke a salga ḡu tieni ḡasiili nni, ke a Baa yua n nua bonli kuli ḡasiili nni ḡu ḡmiani a a ḡanma. **5** I ya jaandi, yin da tie nani bi muyidanba yen i, bani yaaba n maani ki se ti jaandiedi nni, yen i sanjala po ki jaandi, ke bi niba ḡu la ba. N maadi yi i mōmōni ke bani wani la bi ḡuadi o. **6** A ya ba jaani, ḡan kua a dieli nni, ki luoni li ganli, ki jaandi a Baa yua n ye ḡasiili kaanu; a Baa yua n nua ḡasiili nni ba ḡmiani a a ḡanma. **7** I ya jaandi, yin ḡa mi maacianma nani bi nilanba ḡu maali maama ke mi maacianma n ba cedi U Tienu ḡu ga bi jaandi. **8** Da togdi mani bi tuada kelima i Baa bani yin bua yaali bá ke i dá ki cili i jaandi ki mia o. **9** Yin baa jaandi maama n ne o: Ti Baa yua n ye tanpoli! a yeli ḡu gagdi ti gandi nni; **10** A diema ḡu pundi; a buama ḡu tieni tinga nni nani tanpoli yen i. **11** Puni ti dinne ti yentunjiema; **12** ḡan tieni ti tuonbiadi po sugli nani ti mo ḡu tiendi sugli yaaba biidi ti po yen i; **13** Da ḡa tin baa mi bigma nni, ama ḡan fie ti o biado nui nni. Kelima mi diedma, u paaciamu yen i ti kpiagi ti a yaali hali ya bina n ki pia gbenma. Ami! **14** I ya dini sugli yaaba n biidi i po, i Baa yua n ye tanpoli mo ba di sugli i po; **15** Ama i ya ki dini sugli ya niba n biidi i po, i Baa mo kan di sugli i tuonbiadi po. **16** I ya loli bu ḡobu, yin da biidi i pala nani bi muyidanba yen i, bani yaaba yen ḡmidi ki nunga, ke ban waani bi niba ke bi loli bu ḡobu. N maadi i moni, bani wani la bi ḡuadi n yen i. **17** Ama a ya loli bu ḡobu, ḡan jōgi a yuli tolade, ki faadi ki ḡanbi a nunga. **18** Ki da waani bi niba ka a loli bu ḡobu ama a Baa yua n ye ḡasiili nni. Ke a Baa yua n nua ḡasiili nni ba ḡmiani a a ḡanma. **19** Da dogindi mani ki tinga ne ḡalmani, naani ke ti bonlulugdi yen i tontontanmōni ba biani, naani ke a suuda ba kua ki su. **20** Ama yin ya lingi ki dogindi ḡalmani tanpoli naani ke ti lulugdi yen i tontontanmōni kan biidi, ke a suuda mo kan kua ki su. **21** Kelima a ḡalmani ḡu ye naani, a pali mo ye lankani i. **22** Bu nunbu n tie u gbanu fidsanga. A nunbu ya ḡani, a gbanu kuli baa yieni; **23** Ama a nunbu ya ki ḡani, a gbanu kuli baa ye li bonbonli nni i. Lanwani i, ya yenyenna n ye a niinni ya tua bonbonli, li ba tua a po biigcianli i! **24** Nilobá kuli kan fidi ki ya tuuni canbáanba bilie po. Kelima o baa nani yendo, ki nan bua o lielo; lani yaa ka

wan ya taabi yendo ki nan fali o lielo. I kan fidi ki ya tuuni U Tienu po yeni ḡalmani po. **25** Lani n cedi ke n maadi yi: «Da yagni mani i yama i miali o, yin ba di yaali lani yaa ka i gbanu po ti tialakaadi po. Li miali ki cie mi jiema aa, bii u gbanu n ki cie ti tialakaadi? **26** Diidi mani tanpoli bonyugda: ḡaa buu, ḡaa go yendi mo; ḡaa nan go begindi bonjekaali bá kuli bunbuana nni; Ama i Báa yua n ye tanpoli nan dindi ḡa. I ki pia fuoma ki cie ḡa aa? **27** I siiga nni, ḡma ba fidi o yanyagdi po, ki pugni bá nuukpandunyenli o miali dana po? **28** Ke be n cedike i yagni i yama ti tialakaadi po? Diidi mani u kuanu nni ku muapuugu ní tie maama: kuu tuuni kuu go pua gaali mo; **29** ama, n maadi yi ke bá Salomoon yeni o kpiagdi kuli, o nan ki fidi ki nandi yeni bá yengu ní bobi maama. **30** U Tienu ya bobindi u kuanu nni muagu yaagu ye dinne ke bi ba fandi ki kuuni gu u fanu nni, li ba ga ledi i, ke o kan bobni yinba ya niba n ki pia dudugdi boncianla. **31** Lanwani i yin da yagni mani i yama, ki tua: “Ti ba di be? Ti ba ḡu be? Ti ba bobi be? **32** Keli ma lani ya bona kuli, bi nilanba n lingi lani. I Báa yua n ye tanpoli bani ke i bua lankuli. **33** Yin dá cindi ki lingi mi teginma yeni U Tienu diema; I ba yuandi ki lani ya bona ki pugni. **34** Da yagni mani i yama saala po; kelima saala ba kubi li yuli. Daali kuli yeni li fala i.

7 Daa jaligi mani uba, k U Tiernu mo kan jaligi. **2** Ki dugni bu te bo jaligi i mo, ti buud daali. yin bigdi maami ki tieni yeni, bi te ba bigni yeni ki ten i mo. **3** Be cedi ka no o muanu a ninjua ninbinli nni, k ji ki no o kpadijengu yaali n paani a yali nni. **4** A ba tieni ledi ki maadi a ninjua ki wan ḡa k a ḡani o muani o ninbinli nni, ki nan ki nua a ya kpadijengu. **5** Monafigi, ḡan ya kpadijengu ye a ninbinli no, ki fidi nuali ki ḡani o muanu a ninjua mo ya ninbinli nni. **6** Da tugdi mani yali n tie U Tienu yaali ki tieni sangbanli, aya tieni yeni bu juni ni; go da tugdi mani ya laani ki bi tagi yeni wula ki luni i duoli nintuanl ni, i tieni yeni, b bu ḡmaa li po. **7** Mia mani, bi ba teni, kpaan maani, i ba la, pua mani li ganli, bi ba luodi i po. **8** Klima: b tieni yua miadi, ki yua kpaani mo laadi, ki luodi yua pua po. **9** I siign nni, ḡmaa n bu teni o bigi li tanli, li ya tie k o miagu kpanu? **10** bii waa li ya tie k o miagu o jam mii? **11** Yeni yin bia maami kuli, i bani ya bo ḡana ki ba teni i bidi, taalḡ ḡaa po i, ki i Diedo ba teni yaali kuli ki bua li ya tie ki miagu i. **12** Yin bua ki bi nibi n ya tiendi yaali kuli i po, i mo n ya tiendi yeni li nibi mo ya po, ti yikodi yeni U Tieu tondi kadaagu n maadi yaali yeni. **13** Kua mani ya diḡobu ḡidi, klima ya diḡobu n yabi sanu caa mi tudmi nni, ki bi niba boncianli nan ḡanbi ki togi lan ya sɔnu. **14** Ama ya diḡobu ḡidi ya sɔnu tie makpangbendgu sɔnu, ki yaabi n togi lan kani nan ki yabi. **15** Fangi mani i yula yeni mi tofaama sawalpuaba, bi yi nagni i kani ki tie nani paḡoe yeni, ama bi pala nni, ke bi bia nani i fuasangbanli yeni. **16** Bi luana n wangi ban tie yaaba. Bi ba fidi ki lali duudi konkonbu po oo? **17** Li go tie yeni i, tiijanbu kuli ba loni luangana i tiibiibu mo ní luandi. **18** Tiijanbu kan fidi ki

loni luandi, tiibiibu mo kan fidi ki loni luangani. **19** Ya tibu n ki luoni luangana kuli, bi yi cua bu, ki lu u mu nni. **20** Lanwani ii, bi yi bandi ba bi luana kani i. **21** Li ki tie yua n yi nni “O Diedo, O Diedo” ka ba kua U Tienu Diema nni, kase yaaba n tie n Báa yua n ye ḡaljanli nni buama baba. **22** Li daali ya pundi, bi niba boncianla ba maadi nni, “O Diedo, O Diedo”, ti den ki jaani ki miadi a yeli po ki bieli mu cicibiadmu uu? A yeli po ti ki tieni yaalidgu bona aa?” **23** N mo ba kadi ki maadi ba, N ki bani hali bada! Fuadi n kani, ti tuonbiidi daano ne! **24** Lanwani ii, yua n cengi n maama ki go colni li maama baa tie nani ya yanfodaano n maa o diegu ku tangu po yeni. **25** Ki taaga ba nii, ki tieni ku ḡinkuagu, ku faagu ní figi li diegu, ama ku kan baa, kelima bi maa gu ku tangu po i **26** Ama ya nilo n cengi n maama, ki naa colni ma, baa tie nani ya yanluodaano n maa o diegu mi tanbiima po yeni. **27** Ki taaga ba nii, ku ḡinkuagu ní tieni, ku faagu ní figi, ki pua gu, kun baa ki mumudi yomyomi. **28** Jesu ní maadi ki gbeni, wan tundi maama den sia bi niba pala. **29** Kelima o den tundi nani yua n pia ti yikodi yeni, kaa tie nani a gbanbanda yeni ka.

8 K JESU ḡani li juali po, ki jiidi k o nuwuligu ḡod o. **2** K gbadl ba nagni o nuntuanli ki maadi: “yobdaan li ya tie k a bua a bu fidi ki paagi nni”. **3** Ki jesu tandi o nugu ki siigu ki maadi: “n bua, paagi” li yognu mono k o gbadimi gbeni, k o paagi. **4** Ki jesu yed o: “cua a ḡobu ki da ḡa oba n gbadl ama gedi ki yaabi n yidi salgi n la ḡa, k ḡan ten o salgi yaali ki Moyiis bo maadi k i gbadli ya paagi wan ten yen, ki ban bandi k a paagi”. **5** Ki jesu kua kafarnawuum dogu nni, k puldi nba ciamo nagni ki band o **6** ki maadi o: “yombdaan n tuonsɔnlo yia ki dua deni, ki lebni ki kan fidi ki fii.” **7** ki Jesu maadi o: “n bu gedi ki ban paag o. **8** Ki pulisi nba ciamo ḡmiani o “canbaa n ki dagdi yeni ḡan kua n deni, maadi lanbonyenli baba, n tuonsɔnlo bu paagi. **9** N mo pia canbaa nba ki colinb, ki mo pia pulisi nba yaabi n conln nni. N ya maadi yendo: gedi, wan gedi, ki maadi o lielo mo baa, wan baa, ki maadi o yombo: tieni ne, wan tieni”. **10** Jesu n gbadl o maami ki li ya ki lidi o k o maadi ya bu ḡua o ki tua: yeni i mo ni maadi, n kpeli ki la o nulo ne Israel buolu nni k o dug n po nandi. **11** N maadi fa, bi niba boncianla bo ḡana hali puoli yeni nintualo k baa ki kali ki taani ki dini yeni Abraham, Isaaki yeni Sakobi U Tienu deni. **12** Ama sitaani ya ya nibi, b ba te lubi naani k o mu co k kan jundi k bi ḡmani a ḡina, k li bubuuli ye. **13** K jesu maadi o jua ne: ya caa k lan tieni nani a dindanli n buali maami. Li yognu k o tuonsɔnbig ne paagi. **14** Jesu bo gedi Pial deni, ki la o cuaro k o dua yeni ti gbanantongdi. **15** K o taa o nugu maani o po, k li gbanantongdi yaadi ki ḡaagu, k o fii k i suani. **16** O yenujuo, bi cua yeni yaabi n yia i yian buoli kuli jesu kani, k o bieli i cicinbiadmu o maam palu po, ki paagdi bi yianbi, **17** ki fidi k U Tienu tondo Isayi n maadi yaali lan fidi ki tieni: o tugi ti biidi yeni ti yian buoli kuli. **18** Jesu n diidi ki sua k o nuwuligu ḡuagu ki yabi, k o puodi bongbanlieli po. **19** K jua ba ne cua ki maadi:

canba, n bu ɲɔd a ɲan caa naan kuli. **20** Jesu ɲmiani o: i luali pia i fali, ki nuami pia ti tiadi; ama o nul bijua ki pia naani k o ba kpagni o yuli. **21** Bi ɲuankaaba siign yendi maadi: Yonbidaan, cabi k n da gedi ki pii n baá o. **22** Ama ki jesu ɲmian o: ya ɲuan ni ki ɲaa bi tinkpib n ya pii bi kuumi. **23** O guani ki doni o ɲunbiagun, wani yeni o ɲuankaabi. **24** Ban paani k o faalu kpíd ki yil o ɲunbiagu, k a ɲunguona bigdi lan cubni o ɲunbiagu, li sua k jesu guandi. **25** O yegnkabi nagni o kani ki findi o, ki maadi: Yonbidaan, faabi'ti, ti bu mi ɲum bu dii'ti! **26** K o maadi ba: bee n cedi ki jie, i dandanli ki yabi ba waami, lani k o fii ki tandi o faalu yeni li mɔgli po, ki li kuli suoni. **27** K li yaakilidi bi kuli, o tie ɲmaa i, ki bi buali bi baan ni, k mi ɲuma yeni o faalu kuli colm o? **28** Wan tuadi bongbanlieli po, Gadarenia dogun, k finfanda lie cua o ki gaa o liigi po, k li sonu bo nul bo ki tɔgi o beba kilima li bo pia i jeje. **29** Ki bi tandi ki maadi: be e n ye tinbi yeni fin siign ni, Daviid bijua, a cua ne ki ɲan waan'ti fala yoo? **30** I duoli bo k ki fagi yeni ban ye naani, **31** k i cicinbiadmu yeni jaandi ki miadi jesu k o ya bu bel'b wan bel'b k kuan'b ti i duoli ne nni. **32** K o beli'b k kuan'b i duoln, k li duoli san sani ki ban jiidi m ɲunciamu nni ki bi bi kuli. **33** Wan bo yegi yeni yaabi, ki bi sani ki guani o dogun ki waani i cicinbiadmu n bo kubi yaabi yeni n paagi maami. **34** K o nuwuligu ɲani ki ɲua jesu, ban lagu ya yognu, ki bi maadi o, ki wan ɲaa bi dogun ni.

9 K jesu kua o ɲadgu nni ki puodi li mɔgli, ki lebdi ki kuni o dogu nni. **2** Ki bi cua yeni jua ba ne o kani k o yia, o nugi yen o taana kulki kpe k o dua i lianɲ po. Ki jesu n la ki bi duu o po boncianli k o maadi i ja: “n biga da jie lba, a biidi piin o”. **3** Li yognu k U Tienu kadaagu gbanbanda ba ne ji maali: “yua ne sugdi U Tienu i”. **4** Ki jesu bandi bi maalma, ki bual ba: “be cedi ki pia li maalbiidi? **5** Lanbona lie ne siigni, n diidi ya lanbonli maadma paa i, a biidi piini bii fii ki cuoni? **6** N bi waan i, ki yin bandi k o nisaalo bijua pia o paalu i tinga ne po, ki ba fidi ki piini bi niba biidi.” Lan ya yognu, k o maadi yua k o nugi yen o taana bo kpe yeni: “fii ki taa a lianɲ ki ya kuni!” **7** K o fii ki kuni. **8** O nuwuligu n la yeni, k ti jaandi kua ba, ki bi pagi U Tienu yeni wan teni bi niba ya paalu ne. **9** Jesu den ɲani lan kani, ki pendí ki la jua ba ne ki bi yi u Matieogu, k o kaa o tuonli nni, ban paa lonpo naani. Ki jesu yedi o: “ya ɲua nni, k o fii ki ɲɔd o. **10** Li puoli po ki jesu yeni o ɲuankaaba bi kaa Matieog deni ki je, ki yaaba n bo gaani lonpo yeni bi biidi danba boncianli cua ki kali bi kani. **11** Li bo sua ki farisien nba mɔ ye lan kani, ban la yeni ki bi buali o ɲuankaaba: “i canbaa je(di) yeni yaabi ngaani lonpo yeni bi biidi danba, li ɲan nii?” **12** Jesu n gbadi li buali, k o yedi: “yaabi n pia laafia ka kpaani dogda, bi yianma n kpani o. **13** Gedi mani ki kpaani U Tienu maama ne niima nni, lan diani naani ki maadi: “n bua bi niba n ya jie bi lieba ninɲuma, mii bua ki ban ya yid ba salg kaa.” Ki jesu ji guani ki yedi lani: “mii cua k min yini bi nimɔnba ka, ama bi biidi danba.” **14** Lani ki San o ɲunwulka ɲuankaaba nagni ki

buali jesu: “li tieni ledi k tinba yeni farisien nba pa ki lolgi bu ɲobu, k a ɲuankaaba nan ki lolgi i?” **15** Jesau ɲmian ba: “yaabi k bi yinba puobianli jaama, ba fidi ki ya kaa yeni li pabɔnli ya yognu k o puodaan o da ki ye yenba. Lan, bobni mani, klma, o yogu cuoni k o puopaan o calo te kan ya ye yenba, li yognu i, ki bi te ba loli bu ɲobu. **16** Nul te kan taa cabpanli, ki libi tiadudngu po. O ya tieni, li cabpanli yeni n bi cedi o tiadudngu yeni n padi ki pugni li lonli n yabdi ki cie cincinli yali po. **17** Bi ki tugdi mi daapaam ki ɲmadi yeni mi daakpelima. Lan ya ka mim daapaam ba buoni u manu i, ama bi ba piagi mi daapaam li bagpaanli nni, yeni, li baa ye yeni o manu i. **18** Jesu n yedi ba yeni, ki li nucingli cua ki gbaani o nuntualn ki maadi: “n jafaano da li kpe mɔlanei, a ya cua ki taa a nugu ki maani o po, o ba guani ki fuodi.” **19** Ki jesu fii, wan yeni o ɲuankaaba ki ɲɔd o. **20** Ki li sua ki pua ba, laadi o faadi, ki laa kolgi piiga n bina lie n yeni. Jesu n caa, ki li pua nagni o puoli po ki sii o liadi ɲɔgbani, **21** klima, o bo maali o paln nni k o ya sii ba o liadi k o bi paagi. **22** Ki jesu gbagi, ki lagu k maadi: “n bi puoga, a dindanli paag a”, ki li yognu mɔno, l pua paagi. **23** Jesu n pundi li nigbengli yua bo yin o yen deni, ki la a yelpieba yen o nuwuligu k bi ɲɔgi. **24** K o maadi ba: “ya ɲa mani, i jifanbiga ki kpe ka, o gɔa i.” k li nibi ji cili k laagu. **25** Ban beli ki ɲani li nuwuligu, ki Jesu kua ki cuo i jifanbiga nugu k o fii. **26** Ki li laabaali yadi li dogun kuli **27** Jesu n ɲani li kani ko paani o sonu ki caa, ki bi juanma bonbilie tandi ki yin o: “David bijua, a kan jie ti yeni mi nunɲumaa?” **28** Jesu n pundi deni, ki bi juanbi yeni nagni o kani, k o buali ba: “i tama k n ba fidi ki nuali nni?” ki bi tuo ki maadi: “iin, ti diedo.” **29** Li yogunu ko sii bi ninbina ki maadi ba: “lan tieni nani yin maal maami yeni.” **30** ki bi ninbina luodi ki bi ji nua. Ki Jesu maadi ba k ban da cedi nul n bandi (gbandi). **31** Ama, ban ɲani ya yogunu, ki bi ji cili ki maadi li laabaali kaana kuli po. **32** Ban ɲan ya yogunu, ki bi cua yeni muug ba jesu kani k a sanpola ɲua o. **33** K o beli li sanpola, ki muugi ji cili ki maadi. K li ji cuo cila ya nuwuligu n bo ye li kani ki bi ji maadi: “tii kpeli ki la ne, Israel dogun ne. **34** Ki Farisien nba wan nan maadi k o kubbi sitaani ya paalu i, yua n tie a sanpola bado, ki yaandi a sanpola. **35** Jesu bo caa i dogciamu yeni a lon gbana nni, ki tundi bi niba b tantaan diedn ni, ki muandi U Tienu laabaamanli, ki gɔ tebi i yian buoli yeni bi ninbadanba. **36** Jesu bo yi la o nuwuligu mi ninɲuma n cuo o, ki dugni bi pala bo wadi, ki bi tie nani ya pei ki pia pekpalí yeni. **37** K o maadi o ɲuankaaba: “bu kpaabu yabi ama k a tuonsɔnla ki yabi. **38** Yeni, mia mani o kpadaani, k wan pugni a tuonsɔnla o kpaabun ni.

10 K jesu yiin i o ɲɔdikaabi piiga yeni bonmlie k teni'b u paalu k ban ya bieli a sanpola, k paagdi i kunkodbuoli kuli, yeni b cacagdaami. **2** Jesu n bo sɔni u ɲɔdikaabi piiga n bonmlie yaab yela nne: cincinli yua n tie Simɔn, yua k bi yi'ug Piali, yeni o ninjua Andili; Sebede bid, lan tie Saaki yeni o ninjua Sani; **3** Filipi yeni

Batelemi; Tomayeni Matieog yua daa bo gaani lonpo; Alfe bijua Saak, yeni Tade; 4 Simoni yua bo koni o dogu po; yeni Suuda Iskariot yua bo kuadi Jesu. 5 Piigi n bonmlie yaabi k Jesu bo somi n yeni k maadib'i k: «daa caa mani yaabi n k tie sufi - nba kani, k go daa kua samaliteni -nba dogu n ni. 6 Yaa caa mani Isalaheli buolu n ni nibaa po ban tie nani i pei yaabi bodi yeni 71 yaa caa yi ya kpaandi k u tienu bali nagi. 8 Yaa paagidi mani b kunkoddanmi, k yiedi b kpienma, k yaa paagdi a gbaada, yaa bieli mani a sanpola k daa yaandb'i n pun'i ni i k daa kaa, mon yaa puuni mani k daa gaan bonli. 9 Yin daa kubi wula, k bia juuni ligi baa i bog'a n ni 10 Daa kubi mani bogli daa la mani liada lie daa kpaan mani cacaaog; k go da kubi lanbanli kilema tuonsonli kan luo u jiema. 11 I yaa pundi yaa dongbanbig n i bii yaa dongbanciangun i, yin buali k la b nimoma deni, k gadi k yaa ye lan kani hali yeni yaa daali k i bu pendi. 12 I yaa kua l deni yi gaali l deni nuba i gaali nani. 13 B yaa tie numoma i nogaalijani n yaa ye yen'm. B yaa tie numoma i nogaali n guan i po. 14 B yaa gaa i, k go k sogi i maama yi na l deni lani yaa kaa l dogu n i, k pidi pidi i taana u tangungu. 15 Yeni i moni i maad'i u tienu n bo bu b nubi kuli yaa daali, sadom yeni Gornol yaab yaali baa yeni l dogun yaabi. 16 njanbi sogi mani; n soni nani pabidi yeni i yangbanli siiga n ni. yaa sogi mani e wae yeni, yaa tie suoo mani o lanjel yeni. 17 Cuo mani i baa yeni b nubi, k dugn i b bo gadi yeni t buud yudanm kani. ban cuo i k pua i yeni a naapuna b tantaadiena n i. 18 I yaa po i k b bo gadi b dogdanm kani, yeni b batiebi kani. Yin maadi i moni n po bani yeni yaaba k tie sufi -nba nunj n i. 19 Yaa yogu k b bu gedi yeni yin daa buali yin bo maadi nandi bii yin bo maadi yaali kaa, i kan luo yaali k i bo maadi l yogu mono. 20 K dugn i yim kaa bo maadi i baa u tienu mono n bu waani yaali k i bo maadi. 21 O nuli t bo kuadi u ninjua ban kpa'og bibaa n kuadi u biga, a bila t bo fii k koni yeni b danmi k cedi ban kpa'b'i. 22 B kan yaa t bua i maam k dugn n po. Ama yua bo mind hali yeni l juogi u tienu bo fie wani 23 Yaa dogu n i k b waani fala, yin sani k gadi dogu tianu. Yeni i moni n maad'i i kan waa k gbeni Israheli dogi kuli k u nufosaal bijua k cua. 24 I bani k yua bangi tuonli kan fidi cie o canbaa, o yomo mo kan fidi cie o yomdaani. 25 Yua bangi tuonli yaa tie mani u canbaa yeni, k o yonmo mo tie mani o yonmdaano yeni, laa dagidi. B nan yiin o diedaani Besebuul o b ji bo yiin i u deyaaba ledi? 26 Lani daa jie mani l nubi, k dugn i bonl k duagi, k t kan dogdi, bonl go kan yaa tie haasiili k nuli t kan bandi. 27 N yaa maadi yaali l biigl n i, yin maad'm o yensiin n i. N yaa bulmi k maadi yaali yin maad'm b nib kuli n sogi. 28 Daa jie mani yua bo kpa nuli k nan kan fidi kpa o nanligi. Jie mani u tienu wan bo fidi cedi o nuli nanligi yeni o gbanu kuli n bia u muu n i. (Geenna g1067) 29 Baa kuadi nuanbidi bonmlie k gaani i ligi waama ne ii? Ama i siign i baa yendi kan baa tingi n i, k l yaa tie k i baa u tienu buami yaa kaa. 30 Yim wani u bani i yudi m ono n do nandi. 31 Lani daa jie mani bonli, k dugn i cie t

nombidi kuli. 32 Yua maadi b nubi siign i k u tie n yua, n mo t bu maadi n baa yua ye tanpoli po nunng i k n ban'o. 33 Ama yua yie k waa tie n yua b nubi siign i, n mo t b yie'ug n baa yua ye poli po nunng n k mii ban'o. 34 Daa maali mani k baa yeni t mandu kaa b nubi siign i i tingi ne po. N k baa yeni mandu, n baa yeni l kokonli. 35 N baa k mi paadi i bijabigi yeni u baa i, i bipuoga yeni u naa i, u pua yeni u calnaa i. 36 O nuli nataanu mono n t bo kpandi u ninnando. 37 Yua bua u baa bii u naa k cie n waa dagdi yeni wan to n nuado. Yua bua u bijua bii u bisalo k cie n o mo k dagdi yeni wan to n nuado 38 Yua mo go k tugi n daponponli k njodi'n u mo k dagdi yeni wan to n nuado 39 Yua kpaani k wan fie u miali u bu biani u miali. Ama yua luni u miali k dugn i n po u bu gua k la u miali. 40 Yua gaa'i u gaa mini, yua gaa n mo gaa yua son'n i 41 Sogni ya baa k nuli gaa'o k dugn i u tie u tienu sogni u bua la u tienu sogni nuadi, numoni yaa baa k nuli gaa'o k dugn i u tie numoni, u bu la l numono nuadi. 42 Yim n njodikaabi, i k tie nugbenga kaa ama yua bu kabi baa nisongnmi k teni i siign i yendi k dugn i u tie n nuado, n maadi i moni, u kan luo u nuadi.

11 Jesu n gbeni o tunda yeni o nuankaaba, ko puodi ya longbanbimu sien ki tugni ki muandi U Tienu maama. 2 San bo ye o dalsadiiegun ki gbua ya tuojana bo tie kuli, k o soni o nuankaaba k bi bual o: 3 fin n tie yua k ti guu bii ti go da ba guu tian i. 4 Jesu nmiani: ya ca mani ki ban waani San yin la yaali yeni yin gbadi yaali: 5 bi juanbi nuni guani ki nuali, i wabbm fii ki cuoni, a gbada nugi tandi, a tubkpaana cili ki gbua, k bi tikpiib fii t kuldn ki talgnba gbua li laabaamanli. 6 Li pamanli yabi yaabi n duu n po k bi dindandli cie. 7 Ban paani ki ca k jesu cili ki ji maadi San po o niwulugun nni, i gedi ki diidi bee i tinkuonng nni? I galgunli yua ko faagu migni i? 8 ama i gedi ki ban la njmaa i? ya nilo njanbi ki lani k li njan nni? diidi mani yaabi n la ti tjanandi tie yabi n kua bad diegu. 9 I ji gedi ki ban la bee? U Tienu tondo o? n, i bi jiiin n, o cie U Tienu tondo. 10 Kilima li tie yua k li bo diani ki maadi: diidi mani, n bi soni n tondo k wan bobni i soni ki guudi a cuama. 11 Yeni i moni n mkaadi, bi puobi madn kuli, ti da ki la San ya lielo, li tie yeni ti Diedo diema nni i big n tie ciamo k cie bi kuli. 12 Lan cili San yogu ki pan pundi hali molane, ti Diedo diema ti mi tuami, ki bi gbanmandanbi koni bi njmiali nni. 13 Kilima bi tondikaabi yeni ti yikod kadaagu bo maadi U Tienu maami yo, k San fidi ki yuandi cua. 14 Ki ya bua yin gbadi niimn ni, ban yi yua Elin bo bi cua. 15 Ki yua pia ti tubdi ki ba gbadi, wan gbadi. 16 Ki molane nibi ne, bi naani yeni bi lee? ya bila n kaa bi niba n paa ki tigli naani, k sieni, ki yi bi lieba, 17 ki maadi: ti piebi i naagbaamu (i yelmu), ama i ki jeli (njoni ciagi), k ti yini i kuuyani, i ki moni kumoni (ku bubuuli). 18 Ki dugni, San cua k ki di, k ki nuu (ki lolgi o njabu), k bi yedi ki cicibiadmu nuagu. 19 Ki nufosaali bijua cua ki di, ki nuu, ki bi yedi k o puoli mani ki kandi, ka tie danuuli, k tie lonpogaala yeni bi bid danbi donli. Ama mi yanfuomi waani o tuona

nni yaali ntie bonmɔnli. 20 Li yognu k Jesu cili ki ji fu yeni ya nibi k bi dogin k bi tieni ti paldi boncianli, k bi tɔgu nan ki lebdi. 21 Yubonli a po, koransen! yubonli a po betesayida! ki dugni ya yaalidgu bona tieni i siigni ya bo tieni Tiir yeni Sodɔm, hali daal o mani bi tugi o kpalpiagu yeni mi fantanpiema ki tuuba o. 22 Li ya po i k n maadi: daa jijuog buud daali, Tiir yeni Sodɔm b la sugli ki cie yi i. 23 Fin, Kafarnawuum, a mali k fin yeni a yabnu kuli a ba si tawlgbɔngu i? N n, a ba jiidi hali o tinkpiigun, ki dugni ya yaalidgu bona tieni a siigni k a l lebdi ne ya bo tieni Sodɔm i, mani o da a sieni ki ye dinla daali. (Hadēs 986) 24 Li po n cedi k n maadi, k daa jijuogi daali sodɔm buud baa suu yen ni. 25 Li yognu k Jesu gaa mi maama ki maadi: n dond a, ti Diedo, poli yeni tinga canbaa', yeni ŋan wuoni bi yanfuodanbi yeni bi nunfandanbi ya bona ki nan tugi lani ki waani a bila. 26 N, n Baá, n dond a yeni ŋan bua ki lan ya tie yeni. 27 N Baá ten nni u paalu bonli kuli po, k nul k bani bijua, li ya ki tie Baá yaa ka, k nul ki bani Baá li ya ki tie o bijua yaa ka yeni yua k o bijua waani o 28 Cua mani n kani, yinbi yaabi n cogi, ki tugi k li kpiagi, k min teni mi fuoma. 29 Tugi man n fala ki cengi m maami, ki dugni n tie pasiadaani ki go jiind nba, ki bi la i nalimi fuoma. 30 Ki dugni, n tugli yua k ki kpiagi.

12 Li tie saba daali ki jesu pendi ya kpaabu nni ki i dii beni, ki mi kom cuo o ŋodikaaba, ki bi togidi ki ŋmani. 2 Ama Falisien nba n la li bona ke bi maadi jesu: diidi a ŋodikaaba ne, bi suani ya tuonli ke ti yiko ki cabi ke lan tieni saba daali. 3 Ama ke jesu ŋmiani: yi k bangi ki gbandi DAFidi yeni o niba n bo tieni yaali ya yoginu ke mi koma cuo'ba aa? 4 Bi bo kua U Tieniu jongun nni ki tugi saligi kpanu ke wan yeni o yegini ŋmani, ke li naa bo cabi ki wan yeni o ŋodikaaba ba yendo n ŋmani. U Tieniu ya po li bontitiedi bo ki tie kuali ka. 5 Yi cogi Moyisi n den diani yaali o ku daagun nni ke bi saligi yidikaaba n yidi saligi laadi daali ke li ki tie biidi. 6 Ama n maadi, n cua yi kani, ke n maami mɔni ke cie i jaandielin yikodi, li ya po ya tunda ke n tieni mɔn i po ki cie yeni yi yanjanba n den waani yaali damiwoncil po. 7 Yi bo baa tiani li maama i diani nni;"n bo suni ke mi maadi yeni mi buama ke cie yeni min ya yidi saligi ki wangi. Li tie ki bo bani mi maadi yaali niinma nni, i bo kan maadi n ŋodikaaba ke ban tieni yaali ke tie bonbiili ka. 8 N tie o nilo bijua ki pia yiko yeni mi maadi bi niba yaali n tie bi tuonli laadi daali. 9 Ki jesu siedi bi kani ki ban kua bi jaadeciangu nni, 10 ko la nilo ko nugu kpe, ki falisien nba bualo, li cabi ki tin paagi yianmo laadi daali. Bi den maali ki jesu den maadi ki tudi ki ban pun'o i jaligi. 11 Ko ŋmian'ba: yi siigan nni ŋmaa ya po i yo ko yangi ba baa u buugun nni laadi daali ko ba ŋaa ke kan ŋano ke wan ŋiindi lien nni? Yi ya po li bontitiedi buali? Li ya po, o nisalo pia ti kpiagidi ki cie i yanga, lan li buali ki ban paagi yianmo laadi daali i? 13 Ki jesu maadi li nilo: tandi a nugu, ko tandi li yoginu mɔno ko nugu paagi. 14 Li yoginu ki Faliisien nba ŋani u jaandeciangu nni, ki ji kpaani ban ba loli maama ki

biani jesu. 15 Jesu den bansdi ki Falisien nba den kpaani ban bian'o, lani ko tugi o ŋodikaaba ki fagidi li kani, ke o niwuligu yeni bi yianma ŋua ko paagi'ba. 16 Li yoginu mɔno ko maadi'ba ke ban da ŋaa ki nilo n bandi wan tie yua. 17 Wan maadi yeni ko tieni nani Isayi n bo maadi yaali. 18 Diidi mani n tuonɔno yua ke n lugit'o ki bua'o, wani ki n du o po, n ba kuan'o mi fuonma, ke wan fidi ki bu yabi n ki bani U Tieniu. 19 Bi kan kɔni, bii kan tandi lani tie ban da gbadi bi maama kaana kuli. 20 O baa mani yeni taliginba, ke nilo yua nagi ba mi kuumi, o ba nualo, ama ki bi niba ya sanu n tuagi nni. 21 Li ya po yaabi n ki tie Ifi ba daani 'o. 22 Bi den cua yeni nilo jesu kani ko tie juamo ki goa tie muugi ki dugini li daano den gbie yeni ti fuobiidi, ki jesu paago ko cili ki maadi ki goa nua. 23 O niwuligu n la li bona ki ya ki lidi ki bi buali, o ne n kilisiti, dfiidi bijua yua ke ti gu yeni? 24 Falisienba n gbadi li paligu tienu ki bi yedi: o ki tie U Tieniu ka, Belisebuli, ti fuobiidi canba n tieno li paalu ke wan beli ti fuobiidi. 25 Ama ke jesu bandi bi maalima ke maadiba: ya buoli n yabi kɔni yen o niba caa ke wan biai, ki ya dogu bii ya diegu ke konkɔna yabidi kuli ba mudi. 26 Li tie yeni ki sitaani ya ba fidi ki beli o sitaan lieba, li tie ko guani ki kɔni yeni oba i. 27 Yaali n tie bonbiadili, sitaani ya tieni ya paalu ke min beli ti fuobiidi, ki yinbi i ŋodikaaba bi le n bieli'b bii? 28 Ama n ya bieli sitaani yeni U Tieniu ya fuoŋanbi, yen wani u Tieniu diema ba i po. 29 N ba waani yaali ya po k n pia ya paalu n bieli ti fuobiidi, nilo kan fidi ki kua paaldaano deni ke ko daano ne bo ki tuodi ki bani o pundima po, o ya tie o donli o ba yendi yeni o den kuli. 30 Yinbi yaabi n bani ki U Tieniu fuoŋanma tien'n o paalu ki n bieli ti fuobiidi kuli tie n yibalinba. 31 I maadi ke li ki tie fuoŋanbi paalu po ka ke n bieli ti fuobiidi, lan n maadi ne: yabi n cagini ki go sugidi bi lieba ya mia U Tieniu bi biidi sugili, o ba di sugili bi po, ama o kan di sugili yabi n sugidi ki maadi ti maabiidi o fuoŋanbi po. 32 U Tieniu ba di sugili yaabi n kpagini mi maama po, min o nilo bijua, li yoginu, n maadi ko Tieniu kan di sugili yaabi n maadi ti maabiidi ki sugidi o fuoŋanba lan tie mɔlane yeni ya yoginu dua ki baadi kuli. (aiɔn g165) 33 Tinangi kuli luoni a luan ŋanma i, ko tibiigu mɔ luoni ti luanbiidi, bi bandi i tinangi o luana kani, 34 yinbi yabi ntie walaba buolu, nibiada, li ba tieni ledi yi mali ya maalinma ŋani i? kelima, yi pali n gbie yeni yaali yi ŋobu mɔ maadi lani. 35 O niŋanmo suani a tuonŋanma i tinga po ko nibiigu mɔ suani o tuonbiidi ki biligi i tinga po. 36 Ki n maadi ke ti buudi daali, bi niba ba dugini bi maabiidi yaali ke bi den maadi kuli. 37 I maama po ke bi ba buu'yi, i maama po ke bi ba biani. 38 Lan ka gbanbanda yeni Falisienba maadi jesu: canba tien paligu ke tin diidi, 39 ki jesu ŋmianba ki maadi: kangbada yeni concona buolu bua ban la u paligu, ama yi kan ji la paligu lan ŋani Jonasi n bo tieni ya paligu. 40 Nani Jonasi n bo tie daana ta yeni ŋiadi ta o janciangu tugini, li tie yeni ki o nilo bijua ba tieni daana ta yeni ŋiadi ta li tinpualin nni. 41 Ninif niba ba fii ki sedi yen nni U

Tienu buudi daali kelima bi ɲaa bi tuonbiidi kuli ki cengi Jonasi, mɔlane n ji cua yi kani ki mɔni ki cie Jonasi, li ya po U Tienu ba buu'i. **42** U Tienu buudi daali yanbangu puobadi ba fii yeni o yoginu niba ki bian'ba kelima bi cengi Salomɔ, ke min nan cie Salomɔ **43** Fuobiigu ya ɲani nilo kani o yi gedi naani kuoni ki kpaani ya daano ko ba ye yen'o, **44** o ya ki la o yi maadi oba, n ba guani min ɲani naani po, o ya guani o yi la k U Tienu fuonɲanba ki yeni li daano yenma, li daano yenma tie nani ya diegu ke bi ɲanbi ki tingini li ti ɲani. **45** lan wani o yi gedi ki ban kpaani ti fuobiidi bonbi lele ki pugini o po ban ba ki ya ye lan kani. li daano yinyienu ba ɲanbi ki biagi ki cie cincinli. li nan ba tua yeni ya niba gbadi mi maama li dajjuugi daali bi po. **46** Jesu n bo maadi yeni o niwuligu yeni i, ko naa yeni o ninjabi cua ki sedicincanli, sɔni nilo ki ban waani jesu ki bi ye. **47** Ko maado: diidi a naa yeni a ninjabi gu'ɲa, bi kpaani ban maadi yen'a **48** Ki jesu ɲmian'o ki maadi: ɲmaa n tie naa i? ɲmaa n tie n ninja i? **49** ko tandi o nugu o yeginkaaba po ki maadi: diidi mani yaabi n cengi ne, n naa yeni n ninjab n yeni. **50** Yaabi n tiendi n baa n bua yaali ban n tie n naa yeni ninjaba

13 Lan daali, jesu den ɲani o deni, ke kali, Galile ɲincianma jaali kunu ke bangiba, **2** Bi niba boncianla den taani o kani, o den kua ki kali o ɲadigu nni, ya niba n yabi yeni kuli den ye li jaali po. **3** Jesu den maadi'ba mi maama boncianla yeni mi kpanjama ke yediba: “o kpakuolo den ɲani ke ba pagi i bonbuoli. **4** Wan den pagini ya yoginu, li tiani den ba u sankunu, ke ti bonyugidi den cua ki dini yi. **5** I tiani mo den ba tancaga tingin, mi tama n ke yabi naan kani, li den pudi tontoni, nani mi tama n ki yabi yeni. **6** Ama u yienu n den paagi li bonbuli kaala den mali ki kuodi, kelima laa den pia jiiin moani **7** I tiani mo den ba i kokoni nni, i kokoni den fii ki dini yi. **8** Bonbuo tiani mo den ba ki tingɲana nni, ki den pudi ki loni, i ne den loni, kobiga kobiga, i tian mo piluoba luoba, i ne piitata. **9** Yua n pia atuba ki ba gbadi, wan cengi. **10** Bi ɲodikaaba den nagini jesu kani ke den yedo: “be ya po yo ka maadiba mi kpajam. **11** Jesu den guani ki yedi: “bi puni yinba wani n bandi tanpoli dienma nni bondoginikaali, ama laa tie bi ya po ka. **12** Kelima yua n pia bi ba pa o ki pugini wan ya pia boncianla, ama yua n ki pia wani bi gaa o kani ba wan pia yaali. **13** Li tie lani ya po yo ke maadiba mi kpanjam, kelima ba ke bi nua bi kan la liba, ba ki bi cengi mɔ, bi gbadi liba ki bandila. **14** Bi ya po li tieni ki gbeni, nani Isayi yua n sɔgini u tienu maama ki yedi: i ba cengi yeni i tuba ke kan gbadi liba, ke nɔnli yeni i nuni, ke kan liba kuli. **15** Li tie yeni bani ke Isayi masoginkaaba kua ki gbeni, wan den yediba yaali, i ba cengi ama i gbadi liba, i ba nɔnli ama i kan la liba, kelima bi naa niba pala juagi, bi gnali bi tuba kaa bua gbadi, bi tie yeni ki kaa bua ki ɲaa bi tuonbiidi ke min nɔnli'ba ki bua'b bii ki faabi'ba. **16** Li pamanli ye yeni yi, kelima i nuni nua, i tuba mɔ gba. **17** N waani yi mɔnmɔni, u tienu maama songinkaaba boncianla, yaabi n tiegi den bua ki la ya

bonla ki nua ne, ama baa la, bi den bua ki gbadi yi gba yaali ne ama baa gbadi. **18** Lan wani yi cengi o kpakuoli kpanjama yeni li bundima. **19** Ya yoginu ko nilo cengi tanpoli dienmin maama ki naa gbadi lan bua ki yedi yaali, sitaan cua ki ɲani ban buli yaala o pali nni, wani n tie ya bonpagikaala n ba u sankunu. **20** Ya bonbuoli n ba i tancagi tinga nni mɔ tie yua n cengi mi maama ki gaanma tontoni yeni li pamanli. **21** Ama o kan fidi ki sedi ya yoginu ki mi yepaama cua o kani, bii bi niba ya wan'o fala ɲanduna nni, waa pia jiiini, se wan gbali ki ba. **22** Yinba i konkoni tinga mo tie yaabi n kpaani ki tua piada, ba kpaagi bontiali po se i ligike tie yaali n dagidi bi po, bi sundi u tienu po, ba tiendi u tienu n buali, bi tie nani ya tinga gbie i konkoni yeni. (aiɔn g165) **23** Ya bonbuoli ba ki tingɲanga nni, li tie yaaba n cengi mi maama ki gaa mi gbadima yeni mɔmɔni, li tie bani n luoni li bonluonkaali, kobiga kobiga, piluoba luoba, yeni piitata. **24** Jesu go den pua'ba kpanjam tɔma ki yedi; tanpoli dienm naani nani ya nibi nden buli o kuanu nni. **25** Wan den goa ya yoginu, ko yibali den den bua i naniidi u kuanu nni, ki guani ki kuni. **26** Li bonbulkaali n den pudi ki loni ti muabiandi'ti yaali n tie naniidi yen mɔ ko den dɔgidi. **27** O kuadaano, tuonsɔnba den cua ki yedi'o, canba, ɲaa den buli bonbuonjam ka a kuanu nni? Be ya po yo ki naniidi mɔ nan ji ye lien n? **28** O den guani ki yediba, li tie yibali n sɔni lan ya tuonli, lani ki bi naacenba ɲmiano: a bua tin gedi ki pan ɲabi bii? **29** Canba den guan'ba: yen ka, ya jie mani ke yi da te taani ki ɲabi i bonbuonjam, **30** ɲaa li kuli n ya kpedi hali li dipeli, lan yoginu n ba yedi a dipela, ban cindi ɲabi i naniidi (ti muabiadi) ki loli ki sia(ju) ama ki yi taani i dijanmi n bonbualin. **31** Jesu goa den pua'ba mi kpajatianma ki yedi: “tanpoli dienma naani nani ya bonbigu n wa (ɲidi) ki cie mi juobinm, ke o nilo den taa ki juu o kuanu n. **32** Lan ya bonbii ɲidi bii wa ki cie i bonbii kuli, ama bu ya kpedi ya yoginu bu yen tua ticianbu ki cie o gogdigu naan kani ki ti bonyugidi ba fidi ki cua ki tieni bi tiadi bu beni nni. **33** Jesu go den togidiba kpanjatiali ki yedi: “tanpoli dienma goa tie nani li dabinli yeni, o pua den taa ki muani yeni yiemu taa ki sieni ki li kuli fii (k nɔbi) **34** Jesu den bangi li niwuligu ki maadi'ba laa bonli kuli yeni mi makpanjam, waa den maadi yenba ka ki pua kpanjam. **35** Li kuli ne den tie lan kuanu u tienu nisoginkaaba maam po man tieni, m maadi mi kpanjam, n ba maadi'ba mi kpanjam ki dogidi ya bona n den wuo hali ɲanduna cilima yoginu. **36** Jesu nden cabi lan ya niwuligu, o den kua o diegun nni, lan ya yoginu bi ɲodikaaba den nangini o kani ki **37** yedi'o: bundi ti po ya naniidi den ye o kuan nni kpanjam, ki jesu ɲmianma, yua buli i bonbuliɲanm tie mini o nisalo bijua. **38** O kuanu mɔ tie ɲanduna, ya bonbuoli ɲan mɔ tie u tienu n die ya niba, aljani nni bila, ti muabiidi tie ya niba n tiendi sitaani n yedi ban tieni yaali. **39** Yibali yua buli i naniidi tie sitaani, li adipela n ba pe i di ya yoginu tie ɲanduna juodima. Adipela mɔ tie malekinba. (aiɔn g165) **40** Nani ban yi loli ti muabiidi ki loli maama ki ju o mu nni, li ba tie

yeni li n̄andunli juodima yoginu. (aiōn g165) **41** O nisalo bijua ba s̄oni o malekinba ba n̄iani o diemin ne kuli, yaali tie bonbiili kuli yeni yaabi n tiendi mi biadima. **42** Ki luba o mu buogun nni naani kani n bia ke bi ba buudi ki n̄mani a n̄ina. **43** Li yoginu, bi niteginkaaba (bi n̄im̄nba) ba yendi nani o yienu yinyienma yeni bi baa dienma nni. **44** Tanpolu dienma goa tien nani ya piama n wuo o kuanu yeni, ki o nilo laama (piidi) ki go guani ki wuonma, wan gbie yeni ya pamanli po ko den gedi ki ban kuadi wan pia yaali kuli ki guani ki daa u kuanu yeni. **45** Tanpoli dienma goa tie nani ya kpenkpendo den kpaani mi lanbima ki li n̄ani boncianla. **46** Wan den laanma ki mi daagu n paa maama po, o den gedi ki ban kuadi wan pia yaali kuli ki da. **47** tanpoli dienma go tie nani, ti janbaandi ki bi taa ki lu mi n̄inciama nni, bi yi cuo i janbuoli kuli, yaabi n n̄ani yeni yaabi n ki n̄ani, ti janbaandi ya gbie yeni i jam, bi jankpaanba yi dadi ki n̄iani mi n̄inciama jali po. **48** Bi yi gandi ya jami n̄ani ki tieni ti bauodi nni, ama bi ba lu yaabi n ki n̄ani wani. **49** Li ba tua yeni n̄anduna juodima, malekinba ba cua u tienu n ja ti buudi naani kani, ki paadi bi nibiadiba. (aiōn g165) **50** Bi ba lu'ba ya mu n bia nni, naani kani ki bi baa buudi yeni fala ki n̄mani bi n̄ina. **51** Naani yi gbadi laa bonla kuli bonjanla a? Bi n̄odikaaba den guano. **52** Nn ti gbadi, lani ki jesu den yedi yeni u tienu maama gbanbanda siigan yua n tua tanpoli dienma n n̄odika, baa naani nani ya nilo n pia o dieli ki n̄angi o n̄alimankpelo nni yen wan pia ya n̄almani paano. **53** Ya yoginu ki jesu den maadi'ba lan ya bonli kuli ki gbieni, o den taa o n̄odikaaba ki n̄ani li kani. **54** Wan den pundi Nasaleti o den kua li bali maama bangima dieli nni ki bangi, li den lidi yaabi n den cengi o bangima kuli ki maadi. **55** O naa nilo ki tie nani tinbi yen kaa? o ba laa yanfunma m o lee? O tieni ledi yo o ki tiendi mi bancianm? Waa tie o kpagikpielo bijua kaa? Maliyama ka tie o naa, Jaka, Josefi, Simono yeni Juda ka tie o waanmu(o ninjaba). **56** o n̄insiabi m̄o kuli taani ki ye yen'ti ti dogun **57** Ya niba n ye li kani den yie kaa tuo ki gaa jesu nani u tie kilisiti, lan wani jeasu pali den biidi yeni ban tie maami po ko yedi'ba, bi kan fali u tienu nisonginka kaan t̄ogi se o dan dogun nni yeni o diegun nni. **58** Waa den tieni bancianm boncianla laa kaanu, kelima bi pajuaga ya po.

14 Li yoginu Elodi yua den tie Galile dienma bado ki bi maadi jesu maama. **2** O den yedi obadibaanba: ban maadi o nilo yua ya maama yen tie Janbatisi. O fii bi tikpiiba sin siigan ni. Lani n cedi ko fidi ki suani o naa paalu, ki tiendi ciila bona boncianli. **3** Diidi yaali ya po n cedi ki Elodi den maali yeni kelima Elodi den taa o walo Filipi denpua Elodiasa ko da ye. **4** Li po Jan den yedo: U Tienu bali maama ki cabi n̄an tieni laa bonli, li po Elodi den bua wan mangi Elodiasa pali, ki cedi ko sejenba cuo Jan, ki lolo, ki kuan'o li yonbidielin. **5** Ama, Elodi den bua wan kpa Jan ki nan jie o niwuligu maama, kelima o niwuligu den nua ki Jan tie sawali pualo yua maadi U Tienu maama. **6** Elodi madijam daali n den pundi ki

Elodiasa bisalo den jel i ciaga li nintanli canba sin siigan, ki mangi o badi pali. **7** Hali ko den poli, ki n̄iani ko ba pun'o wan miagu yaali kuli. **8** Li ya po o jifaano den kua o naa kani, Elodiasa den buali wan ba mia yaali, o naa den guani ki yedi'o ban maadi ki a bua Janbatisi yuli, wan den gaa o naa tundi, o den guani ki yedi: teni nni, ne kanba Janbatisi yuli i tadigan nni. **9** O badi pali den biidi li po, ama wan den poli ki n̄iani ko ba tieni wan miagu yaali o niwuligun yaba n kali ki lind'o kuli siigan, o den cabi ki bi ten'o. **10** O den s̄oni ki bi ban jia Jan yuli li yonbidielin. **11** Bi den cuan li yuli ki li kpie li sanlin, ke teni o jafaano. O den gaa ki gedi ki ten'o naa. **12** Jan n̄odikaaba den cua ki taa o kpiemo ke ban pii, ki gedi ki ban waani jesu. **13** Jesu n den gbadi laa laabaali, o den kua o n̄inbiagun nni ki fuadi ki gedi Galile n̄incianma po. Ya yoginu ki bi niba den bandi wan ye naani, bi den n̄iani bi dogin nni ki balin mi n̄incianm ki cuoni ki n̄od'o. **14** Jesu den cua mi n̄incianma kunu bi kani, ya yoginu ko la o niwuligu ki bi ladi k ban caa, mi nin̄inma den cuo'o bi po, o den paagi yaaba n yia kuli bi siigan nni. **15** Dajuogu yoginu, o n̄odikaaba, den nagini o kani ki yedo: "tin ye naani ne tie fuali ki o yoginu m̄o bua gedi, cabi o niwuligu ki ban gedi o dogun nni, ki ban ba li bonjekaali." **16** Ama jesu den yuani ki yediba, li ki buali ki ban fii ki gedi ki ba mi jiema, li buali ki yinbi mono n tenbi ki ba je. **17** O n̄odikaaba den yedi'o: ti sieni kpanu bona muu yeni jamilie baba ne, **18** Jesu den yediba: "cuani mani n kani na. Lan wani ki jesu den cedi ki o niwuligu kali ti muadi po, o den ta kpano bona muu yeni jamilie yeni ki yaadi o nuni tanpoli po ki pagi U Tienu ki pugni ki maadi o n̄odikaaba ki ban b̄ogidi li niwuligu. **19** Li yoginu ki jesu maadi o niwuligu yeni ki ban kali ti muadi po, ko gaa kpaanu jena taa yeni jamilie yeni ki yadi ki di tanpoluki jaandi ki mia o baa. ki maadi ki ban tugi ki bogidiba **20** Bi kuli den dini ki guo, lani ban den dini ki sieni ya bonjena ki bi den taani tie piiga n babuodilie. **21** Yabi n den dini den tie jabi tuuda muu, bi puobi yeni a bila den ki ye li c̄odili nni **22** L an yoginu o den cedi ko n̄odikaaba kua o n̄inbiangun nni ki puodi ki gaa liigi ki gedi ne po ya jaali hali ko ban cabi o niwuligu ki ban ya kuni. **23** Wan den cabi o niwuligu o den siedi ki doni li juali po ki ban jaandi, u yenjuogu den pundi ko ye li po o beba. **24** Ama o yeni, n̄inbiagu den cuoni ki ban pundi mi n̄ima siiga nni a n̄unguona ye o faciangu den fii ki yili o po **25** li den sua ki b cuoni mi n̄inciama po, li den tie n̄iagu ki caa i siɽafaani ki jesu den cuoni o n̄ingbanu po ki togidi o n̄odikaaba n̄inbiagu. **26** ya yoginu ko n̄odikaaba la ko cuoni o n̄ingbanu po ki nagidi bi kani, bi den bani nani ko tie cilingu, o jijiegu den kua'ba ki bi ji yigini yeni ti jawaandi, **27** li yoginu ki jesu yedi'ba: "Cuo mani yi ba, mini da jie mani, **28** pieli den guani ki yedo: "li ya tie fini, cedi min cuoni mi n̄ima po ki cua a kani. **29** Jesu guani ki n̄miani: "cua na" pieli den n̄iani u n̄inbiagun nni ki ji cuoni o n̄ingbanu po ki caa jesu kani. **30** Ama ya yoginu ki pieli den jie u faalu yeni a n̄unguona, o jiwaanbu den kua'o, ko den cili ki ba mii, ki

yigini njanma ke yedi: yonbidaan gaa nni. **31** lan yoginu jesu den tandi o nugu ki cuo'o, ki yedo: a dandanli wa, be tieni ka tami ke n ba nja'a nni? **32** Jesu yeni pieli n den guani ki kua o n̄nbiagun ya yoginu ko faalu sedi. **33** O n̄dikaabi kuli den baa ki gbani o n̄ntualin nni ki maadi: I m̄on a ko li tie U Tienu bijua i. **34** Ya yoginu ki bi den puodi mi n̄nciamu, bi den pundi Genesalet ya dogun nni. **35** Lan dogun yabi den bandi jesu, bi den cili ki muandi ya longbana n sieni o laabaamanli ki bi cuoni yeni a yياما ko tebibaa. **36** Yaabi n tie a miada den mia ke wan cabi ki ban sii o lietil beba, yaabi n den sii kuli den paagi

15 Farisiani -nba yeni li bali maama bangikaaba tianba bo n̄iani Jerusalema ki cua Jesu kani ki yed'o: **2** be yaa po ke a n̄dikaaba miidi a bi n̄kpiaba bogda i? kelima b ya bua je kuli b kan nidi bi nii **3** Jesu bo guaniyedi ba be yaa po ke yi miidi u Tienu balimaama ki bua ki kubi i ya bogida i? **4** Kelima u Tienu yedi: fangi b̄aa yeni a nāa. ki go yedi: Yua maadi o nāa yeni o bāa maabiigu o puodi ban kpa'o. **5** Ama yinba yi yedi. i b̄aa lani yaa ka yi nāa: min bo taa yaala ki tod'i'a yeni n taa lani ke li tie u Tienu yaala **6** Yeni i buoni u Tienu maama ki naa kubi i bogida. **7** Yinba pala lie danba Isayi n bo saawalo yua i po bo tie m̄onmoni. **8** Bi naa niba dondi n yeni bi n̄okuuna i ke b pala fagi yeni nni. **9** Bi jaandi nni fanma fanma kelima bi bangi yaa bangima n tie bi n̄isaaliba ya maabilikaama babai. **10** Jesu bo yiini u niwuligu ki yedi ba: **11** cengi mani ki gbadi: laa tie yaala n kua u n̄obu nni kaa j̄ogidi o n̄isaalo, yaala n n̄a u n̄obu nni n j̄ogid'o. **12** Lani ke o n̄dikaaba yedi'o: A banike Falisiani -nba gbadi a maama ke bi pala biidi i **13** O bo guani ki yedi ba: N b̄aa yua ye tanpoli kaa buli ya tibu bi baa n̄abi bu. **14** Cedi ba mani bi tie ya juama n dia a juama i. Juama ya dadi juama mo bani bi lie kuli baa ba u buogu nni. **15** Piali bo yedi o: a kan bundi ti po m kpanjama yeni? **16** Jesu bo yedi: yi mo ko yii pia yanfuoma yoo? **17** Yii bani ke yaala n kua u n̄obu nni kuli caa ku tugu nni ki go baa n̄a kaa. **18** Ama yaala n n̄a u n̄obu nni n tie yaala n bi yeni li pali nni lani n j̄ogidi o n̄isaalo. **19** Kelima yanmaalibiadi yeni m kukpama yeni m conconma buoli kuli yeni u subu yeni m siedi faama yeni t sugidi kuli n̄a li pali nni **20** Lani n tie yaala n j̄ogini o. Ama ki je kaa nii kan j̄ogini n̄isaalo. **21** Jesu bo n̄iani lan kani ki gedi Tiri yeni Sidoni dogi nni. **22** Ke ya pua bo tie li kani maabiiga ki tie kaana yua bo cua o kani ki kpaani ki tua: o diedo David bijua gbadi n po m n̄in̄inma ki cicibiadi ye n bisalo nni ki yagini oyama hali ke li bia **23** Jesu nāa bo guani yedi o lieba kuli. O n̄dikaaba bo nagini o kani ki yedi'o: A kan cabi o kelima o n̄ua ki kpaani ti puoli. **24** Jesu bo guani ki yedi; baa bo soni nit̄oba po se Isalaheli buolu po bani yaaba n tie nani ya pee n yaadi ye po **25** Ama o pua yeni bo cua Jesu kani ki gbaani o n̄ntuali nni ki yedi: o diedo tod'i nni. **26** Jesu bo guani ki yedi'o. Laa tiegi o nilo n taa a bil j̄iem ki lu a sangbanbila. **27** O pua bo yedi: o pua yeni bo yedi. Ama a sangbanbila je ya j̄ejogidi n baali b danba saajekaanu

kani. **28** Jesu bo guani ki yedi'o. O pua a dandanli yabi boncianli lan tieni nani njan bua maama li yogunu ke o bisalo bo paagi. **29** Jesu bo n̄iani li kani ki gedi Galile m n̄inciama kunu ki doni ki kali li jua li po. **30** U niwulugu bo cua o kani boncianla. Bi bo cua o kani yeni a diama, a juama, a muula, a tadima yeni yiantobi boncianla. Bi bo cua duani ba Jesu kani ke o paagi ba. **31** Ke u niwulugu bo la ke a muula maadi, ke a tadima paagi, ke a diama cuoni ke a juama m̄o nuali, bi bo kpiagi Isaraheli Tienu. **32** Jesu bo yiinio n̄dikaaba ki yedi: m n̄in̄nima cuo nni bi niba po; baa pia ban baa je yaala. Mii bua min cabi ba ke baa yeni bonla ke u paalu n daa pan podi ba u sanu i. **33** O n̄dikaaba bo yedi 'o: t baa la le yaa j̄iema n baa dagidi ya niwulugu ne kuli li naa fuali nni **34** Jesu bo guani ki yedi ba: yi pia paanu bona n̄aa yo? Bi bo guani ki yedi'o: bonalele yeni i janbimu. **35** Ke o cedi ke bi niba yeni kuli kali kali tinga nni. **36** O bo taa li paanu yeni li jami i ki tuondi u Tienu ki n̄m̄im̄idi ki taa teni o n̄dikaaba; ke bi bogidi bi niba yeni kuli. **37** Bi kuli bo dini ki guo kelima Jesu bo tieni u yaalidigu tuonli. Bi bo wodi ya boncaba n sieni ki gbieni bobuociandi lele **38** Yaaba bo dini bo tie jaba tudanaa, laa taani bi puoba yeni a bila **39** Ban dini ki gbieni ki Jesu bo cabi u niwulugu, ki kua u n̄nbiagu ki gedi Magadani tinga nni.

16 Farisienba bo cua ki dia o ku maadiagu, ki buali o ke wan waani ya maalma tieni tanpoli kasiedi. **2** Ama, ke o jiini ki yedi ba, “ku yenjuogu ya cua, i yi yedi, “Li daali baa n̄ani kelima i la ke poli m̄oni” **3** Ku sījaagu, yin yedi, “Ku taafaagu baa cua” kelima poli po m̄oni ki go biigi.” I ba fidi ki waani poli po niima nni, ama, i kan fidi ki mi yema yogu maalma. **4** “Mi biadma yeni mi concoma nifiima lingi tanpoli maalma, ama bi kan la maalmabakuli kase Jonasi ya maalma.” Ke Jesu siedi ki n̄a ba. **5** Jesu n̄dikaaba den puodi ki gedi b̄ongbant̄oli, ki sundi kaa taa kpanu. **6** Jesu den yedi ba, “yin fangi i yula yeni Farsienba yeni saduseyenba dabinli” **7** Bi n̄dikaaba den gagi bi n̄m̄iali nni ki tua, “Li tie tin ki taa kpanu yeni.” **8** Jesu n̄ bandi, ki buali ba, “Yinba yaaba ya dudugdi ki yabi ne, be n cedi ke i yedi ke yin ki taa kpanu yeni yapo i, ke n pua li kpanjama? **9** I ki tiani ki go kpaagi ki gbadi kpanu muuda yeni niba tuda mu niima nni yeni yin den duo ya baabuodi ii? **10** bii, kpanu leleda yeni niba tuda na, yin den duo duo ya baabuodi n̄ den d̄aa maama aa? **11** Be n cedi ke yi ki bandi ke min yedi yi maama ki nua kpanu maama? Yin fangi mani i yula yeni Farsienba yeni saduseyenba dabinli” **12** Ke bi ji gbadi ke o ki maadi ya dabinli n fiindi kpanu ka, ama o maadi Farisienba yeni saduseyenba bangima i. **13** Jesu n̄ pundi Sesare, Filipi dogu nni, ke o buali o n̄dikaaba, “Bi niba tua ke o ja bijua tie n̄ma i?” **14** Bi tua ke Janbatisi, bi toba, Eli, Tianba m̄o, Jeremi, bii bi sawalpuaba nni yendo.” **15** Ke o buali ba, Ke im̄o te, i yedi ke n tie n̄ma i?” **16** Ke Sim̄on Piari ga mi maama, ki jiini, “A tie Kiristo i, U Tienu yua n fuo Bijua.” **17** Ke Jesu jiini, ki maadi o, “A ye yeni mi yedin̄anma, Jonasi bijua Sim̄on, kelima, soma

yeni gbanmandi ka dogdi ki waani a, ama n Baa yua n ye Tanpoli i. **18** N go ba waani a ke a tie Piari (Tangu), ke li tangu po i ke n ba maa n jaandieg. Bi tinkpiba diema bulñobu kan luodi gu yapo. (Hades g86) **19** N ba mubni a nui nni ñaljanli bulñobu piemi. ñan ba loli yaali tinga nni ne, li ba loli Tanpoli, A ya lodi yaali mo tinga nni ne, li ba lodi Tanpoli. **20** Ke Jesu kpa o ñodkaaba ki yedi ba yeni li nummonli, ke ban da waani nilo ke wani n tie Kiristo. **21** Lanyogu i, ke o ji cili ki maadi o ñodkaaba, ke o ba gedi Jerusalem, ki la fala boncianla a cuncannikpela, salga yidkaaba yudanba yeni a tidianla na nncani, ke bi ba kpa o, wan faadi li daataali daali. **22** Ke Piari yini o, ki piadi yeni o, ki funi yeni o, ki yedi o “O Diedo, ñan yedi yaali yeni ñ fagdi yeni a. lani ñ da tieni a hali bada.” **23** Ama ke Jesu gbagi, ki yedi Piari, “Fuadi n puoli po, Setaani! A tie n tantuudkaali, kelima, a ki maali U Tienu bona po ka, a maali bi nisaalba bona po i. **24** Ke Jesu yedi o ñodkaaba, Yua n bua wan ya ñua nni, wan jiini o yuli, ki tugi o daapõnõnli ki ya ñua nni. **25** Kelima, yua n lingi ke wan fie o miali, o ba biani li, yua mo n luni o miali mini yapo, o ba la li. **26** Kelima, be jaadi o nisaalo ñ ya pia ñanduna kuli, ki nan biani omiali? O nisaalo ba fidi ki lebdi ki ga be i, ke li cie o miali i? **27** Kelima, o Nilo Bijua ba guani o Baa kpiagdi nni, yeni o malekinba. Ki pa yuakuli o panpaani nani wan sõi maama. **28** N maadi yi i mõmoni, bi niba ye i siiga, ki kan leni mi kuuma hali yeni ban ba la O Nilo Bijua ke o kpendi ki kua o diema nni.

17 Dana luobi puoli po, ki jesu tugi: Jaka, Jan o ninja ki piadi yenbi ki doni li juali ki ba jaandi. **2** O nunga den lebdi ki ji ñili ko tiadi pieni ke cie mi yinyiema. **3** ki li yoginu ki Moyisi yeni Eli cua bi kani ki pagi yenbi. **4** Piel n la ya yoginu ko gaa mi maama ki yedi jesu: canba li ñani yeni tin ya ye ne, a ya bua, n ba maa a po jona taa, jonyenli n ya tie a yaali, lieli Moyisi ya jonli n sieni Eli mo ya yaali. **5** O bo maadi ki ke gbeni ke li ñunli jidi ki ligini bi kuli ko o nialo maadi li ñunlin: “o ne tie n bijua yua k n bua'o, wani ke n duu o po, ya cengi mani o maama. **6** O ñodikaaba n gbadi li maama ki bi ba ki gbaani yeni bi nuni kuli i tingan **7** nni, ki ti ñanmaandi kua'ba. **8** yoginu ki jesu nagini ki sii'ba ki maadi'ba: fii mani yi da jie **9** Ban bo ji li juali po, ke jesu yedi'ba ki ban da cedi ki nilo n bandi yaali n tieni ne hali ya yoginu ko nul bijua ba fii ki ñaa o tinkpiigun nni. **10** O ñodikaaba den bualo ki yedi: li tieni ledi ka kadabanda maadi ki tua ki li buali k Eli n kpia bii k cindi ki pundi? **11** Ki jesu ñmiani ki maadi'ba: “li tie moni k U Tienu bo puoni ke Eli n ba cindi ki ba ki bobini yua ba cua mi faabima po. **12** Ama n maadi,”Eli wan cua daal'o ama yinba n den ki bando, i den cagino ke tiendo yi bua yaali kuli, li tie yen moi ko nilo bijua ba cagini i nugin nni. **13** Yeni ki o ñodikaaba bandi ko maadi Janbati **14** Ya yoginu ke o ñodikaaba bonbitaa yen guani bi liebi yeni o niwuligu kani, ki jua ba ne cua jesu kani ba ki gbani o nungin nni **15** ki maadi: “jie n biga yeni mi ninñinma ki teb'o kelima o baali i tinga ki laadi fala

boncianli ki dugini li yianu po, o yogitianu o yi ba o muu nni bii mi ñinma nni. **16** N den cua yeno a ñodikaaba kani ama bi den ki fidi ki ba tebo. **17** Ki jesu ñmiani ki maadi: kangbada buolu, ne yeni be yoinu ki ba gaa mi maama i? nagini man yeno na, **18** Ki jesu tiani ti fuobiidi yeni po, ke bi ñani ki ji ñaogu, ko paagi li yoginu mono. **19** Lan, ko ñodikaaba nagini jesu kani ke piadi ki pagi yeno: li tien ledi ke tinba ki fidi ke beli li fuobiigu? **20** Ki jesu maadi'ba: ki dugini yi dandanli ki yabi U Tienu palu nni, n maadi yeni i mõi, a dandanli ya yabi ki pundi nani mi juobinma yeni a ya maadi li juali ne fii lan kani, o ba cõnlin a maama. **21** Bonli kan ya paa ki cie'yi. **22** Ya yoginu ki biñodikaaba kuli den taani bi lieba Galile ya tinga nni, ki jesu maadi o ñodikaaba: bi ba kuadi o nilo bijua bi niba n daogu. **23** bi ba kpaogu ama dana taa daali o ba yiedi, o ñodikaaba n gbadi li maama ki ya ki lidiba boncianli ki bi ji tie suo. **24** Ban pundi kapanahom, ya niba n gaani lonpo li jaandielin nni den gedi ki la Piali ki maado: “yi canba paa lonpo yaa? **25** Ko ñmiani: “nn, o paa, ya yoginu ki piali kua jesu den, ki jesu gaa mi maama yedi ki sua ki Piali da ki yedi bonli:'fin ya po Pial, ñanduna baditieba, bi gaani bi lee lonpo? “B bila bii bi canbi? **26** Piali ñmiani: “bi canbi” ki jesu jiini, li ya tie yeni bi bila ki ye lonpo nni. **27** ama ki fidi ke tin da cog li lonpo gaala, gedi ki lu a janpiemu ki cuo ya jamo ba cindi ki nagini, a ya luodi o ñobu a bu la li ligibali, ñan tugi li ligibu ki paa min yeni fini kuli ya po lonpo.

18 Lanyognu, ke bi ñodikaaba nagni Jesu kani, ki buali o “ñma n yabi ki cie U Tienu Diema nni?” **2** Ke Jesu yini ki biñidga o kani, ki seni ga bi siiga, ki yedi, “N maadi yi i mõi, I yaa lebdi ki tua nani biwaaga yeni, i kan baa ya sanu ke i ba kua U Tienu Diema nni **4** Lanwani ii, yua n miini o yuli nani ki biwaaga ne, wani n yabi ki cie U Tienu Diema nni. **5** Yua n ga biwaaga nani kine yeni, n yeli po, o ga n ya cangu i. **6** Ama, yua n cedi ke biwaaga yua n dugi n po nani kine yeni, kua tuonbiadi nni, li bi baa tu o po, ke ban loli li naacianli o tulu nni, ki lu o wan mii mi ñincianma nni. **7** Mi yema ya paagi, janjanma ñanduna po! kelima li buali ke li yogu n pundi, ama, sola li yogu ñ ba tagni yua ya kani, ki pundi! **8** A nugu bii a taali ya kuandi a mi tudma nni, ñan jia ki lu fagma. Li baa tu a po ñan kua U Tienu diema nni yeni taayenli bii nuuendu ki cei yeni ban lu ña ya mu n ki pia gbindma buogu nni yeni taana lie bii nugi lie. (aiõnios g166) **9** A nunbu n ya kuandi a mi tudma nni, ñan kpigdi bu, ki lu fagma. Kelima li baa tu a po ñan kua U Tienu Diema nni yeni nunfiagu ki cie ba lu ña ya mu n ki pia gbindma buogu nni yeni nuni lie kuli. (Geenna g1067) **10** Fangi mani i yuli, ki da ña a bila ne siiga, bá biyenga nunga ñ ñmidi. Kelima n maadi yi i mõi ke ñajanli nni, bi malekinba nua N Baa yua nye U Tienu diema nni. **11** ke lima, O Nilo Bijua cua ki bua faabi yaali n bodi i. **12** I maalma tie be i? Nilo ya pia yandi yiani, ke yanyenga bodi, o kan ña piiyia n yandi yia yaadi n sieni, ki lingi ki yanbodkaaga aa? **13** O

ya la ga, N maadi yi i mòmōni, o pali yi mangi li yanga po ki cie piiya n yandi yia yaadi n ki bodi. **14** Li tie yeni i, I báa yua n ye ŋaljanli nni mo ki bua ke a bbila ne nni, bá biyenga á bia. **15** A kpiilo ya biidi a, ŋan gedi ki waani o o biidi, fini yeni wani siiga, a ba maadi ki paadi a kpiilo i. **16** Ama, o ya ki cengi a, ŋan la yendo bii bilie ki pugni a po, ban taani a yeni, kasiedinba bilie bii bitaa siiga, mi maama ba ŋmagdi. **17** O ya yie kaa cengi yi, ŋan gedi yeni li maama li nitaali nni. O ya yie kaa cengi li nitaanli, ŋan ŋa o wan tua a po nani o nilamo bii o lonpogaalo yeni. **18** I mòmōni, N maadi yi, yin ba loli yaali tinga nni, li ba loli Tanpoli, yin ba lodi yaali ting nni, li ba lodi Tanpoli. **19** N go maadi yi ke i siiga nni, bilie ya taani jagli ki mia bonli ki tinga nni ne, N Báa yua n ye Tanpoli ba cedi li bonli á tieni. **20** Kelima, bilie bii bitaa ya taani naani n yeli po, n baa ye bi siiga. **21** Ke Piari nagni ki buali Jesu, “O Diedo, n kpiilo ya biidi nni, n ba mia sugli taalma ŋa i? Hali taalma lele ee?” **22** Ke Jesu jiini o, “N ki yedi taalma lele ka, ama hali piilele taalma lele. **23** Lanwani ii, U Tienu Diema tie nani ya badciamo n den bua tieni li coli ki bandi o naacenba á kubi o piama maama i. **24** Wan cili mi diidma, o sua ke naacenyendo kua li panli nni hali ligdibala tuda piiga. **25** Nani wan den ki pia wan ba tieni maama ki pa yeni, ke canbaa niini ke ban kuadi o wani yeni o pua yeni o bila yeni wai yaali kuli, ki pa o panli. **26** Ke li naaciemo baá ki gbaani o nintuali, ki mia o sugli, “Canbaa, N bani li panli po, ke N ba pa likuli” **27** Nani li naaciemo canbaa á bo tie niñinpadi daano yeni, ke o ga o sugli, ki cabi o li panli. **28** Ama, li naacimo á ñani ki la o naacenlielo ke o pia o pia o panli kuukobga. Ke o gedi ki cegi o tulu, ki yedi o, “Pa nni n ligi. **29** Ke o naacenlielo baa ki gbaani, ki mia o sugli ki maadi, “Tieni n po juunli, n ba pa ŋa.” **30** Ama, ke o naaciemo yie, ki cuo o naacenlielo ki gedi ki luoni o li kpaadidieli nni, ke o yaa pani o panli, o kan ña. **31** Bi naacenlieba á la yaali n tieni, ke bi pali sia, ke bi kua ki togdi bi canbaa kaa dōgni o bápu. **32** Ke o naaciemo canbaa yini o, ki yedi o, “N cabi a ŋan pia nni ya panli kuli, kelima a mia nni sugli. **33** Nani a naacenlielo á mia ŋa sugli yeni, fini bi kan fidi ki cabi o oo? **34** O canbaa pali den beni o po, ke o cuo o, ki mubni o a jakōnda nui nni ke bi waani o fala hali ke o pani o panli kuli. **35** N Báa yua n ye Tanpoli mo ba tieni yi yeni, li ya tie ke i siiga nilo pali ki siadi o lielo po.

19 Yesu n gbenio maama ke o ñani Galile ki gedi Sude. **2** Bi niba boncianli bo ŋua'o ke o go paagi ba li kani. **3** Falisiani -nba bo ŋodi ki bual'o yiko cabi ke je n ñani o denpua li ya sua ke b cuo biidi ba kuli po? **4** Ke Jesu ŋmiani ki yedi: i ki cogi ke yua bo tagi ba ki ciligi bo tagi bojal yeni bonñua. **5** ki gua maadi: Lani yaa po i ke o ja baa ña o báa yeni o naá kani ki gedi wani yeni o denpua n taani ki ya tie gbananyendi. **6** Bi ji kaa tie nibilie ama niyendo. Lan nilo n daa paadi u Tienu n taani yaala. **7** B yedi 'o: Be n cedi ke Moyisi cabike t tieni m yiema tili. **8** Ke o yedi ba: i pala n juagi yeni ya po i ke Moyisi cabi i

ke yi yadi yeni i puoba ama ki ciliga li bo tie yeni. **9** n maadi yi: yua beli o denpua ke laa tie conconma po ki taa puotiani tieni u subu ya ja gua taa pua yua ke bi bel'o mo gua tieni conconbu i. **10** Ke o ŋodikaaba maadi'o: Li ya tie n yeni opua yeni o ja kani laa ŋani yeni nilo n kua pua. **11** Ama ke Yesu maadi ba: Yua kuli kaa baa fidi tui li tundili, ama yaaba baba ke li cabi ke ban gbadi li niima nni. **12** kelima b tōbi ye ki mali kaa pia u maaluu. ke b tiaba mo bi niba n beli bi t madi. ke niba go ye ke li tie ke bani mōno n beli bi ba t madi ki dugini u Tienu diema po. Yua ba fidi ki gbadi li tundili ne wan gbadi. **13** Ke bi niba cua yeni a bila ke wan maani o nuugi bi po ki jaani. Ama ke o ŋodikaaba bo bieli li niba. **14** Ke Yesu yedi ba: ŋaa mani a bila k daa beli ba ke ban cua n kani. Kelima yaaba n naani yeni a bila n die u Tienu diema. **15** ke o maani o nuugi bi po ki siedli li kani. **16** Ke jka ba cua Yesu kani ki maadi: canbaa n baa tieni ki laa tuadinjanli ki bàà ya miali ki pia gbenma i. (aiōnios g166) **17** ke Yesu maadi'o: Be cedi ke a buali'n i buali ŋanmi i? Bonyenli baba n ye. Ama a ya bua ŋan ya miali ki pia gbenma ŋan tuo u Tienu ñōmaama. **18** Ke o ja yeni maadi 'o: ki laa ñōmaama po i? ke Yesu maadi: ŋan daa kpa nilo, ŋan daa dua yeni nutiani denpua, daa su, daa pua faama nilo ba po, **19** ŋan fangi a báa yeni a naá, ŋan buadi a lielo nani fini a ba yeni. **20** Ke o ja yeni maadi 'o: n colini lan kuli. n go baa tieni be i **21** Ke Yesu yedi: a ya bua ŋan tua ya nilo k pia biidi, kudi ŋan pia yaala kuli ki puni b taladidanba. Yeni a baa bàà ŋalimani tanpoli. ki ji cua ki ŋodi n. **22** O ja yeni n bo gbadi Yesu n maadi yaala kuli ke o siedli ke o pali ki mangi. Kelima o tie yua pia ŋaliman bonciala. **23** Ke Yesu maadi o ŋodikaaba: i mōmōni po i yedi yi: li paa yeni o ŋalimandaano n kua u Tienu diema nni. **24** n go maadi yi: li kaa paa u yuoyuogu po ke wan kua u pundu bonli nani ama li kan ya tie yeni o ŋalimandaano po. **25** O ŋodikaaba n bo gbadi lio maama li bo cuo ba yaalidigu. ke bi maadi: ŋmaa ji baa fidi baá m fuoma i? **26** Ke Jesu nuali ba ki maadi: Bi niba kani li kan fidi ama u Tienu kani li baa fidi tieni. **27** Ke Piali jiin'o ki maadi: diidi t ŋaa t bona kuli ki ŋua ŋa; t mo baa bàà be i? **28** Ke Jesu yedi: Yeni i mōmōni yinba yaaba n ŋodi nni m yenpanma yogu ya yogu ke o nilo bijua baa t kaa li bali kpagili po yeni o yudandi. i mo t baa kaa isaraheli cuga piiga n bona lie yeni nni ki bu li cuga piiga n bona lie. **29** Nilo yua kuli ŋaa o deni, o kpiiba, o baá yeni o naá, yeni o bila, bii o tinga n yeli po baa gaa m ŋanma taalma kobiga ki go bàà li miali yua k pia gbenma. (aiōnios g166) **30** Ama yaaba n bo tie nikpialla mōla ne ji baa juodi ke yaaba n bo juodi n tua kpialia.

20 U Tienu Diema tie nani ya tindaano den yagdi ki ñani ku siŋapaapangu, ki puogi bi tuonsōnba ke ban gedi ki soni o daamangu tiidi kuanu nni. **2** Ban boni ke li dagdi, ke o baa pa ba ligdibali daali nni, ke o sōni ba o kuanu nni. **3** Kudi taa á pugni, ke o go ñani ki gedi ki la tuonsōntianba ke bi se ki daaga nni kaa

tuuni libakuli. **4** Ke o yedi bi mo, “Gedi mani ki sɔni n daamɔngu tiidi kuanu nni, N ba pa yi lan buali maama.” Ke bi gedi ki tuuni. **5** Kudi luoba n pugni, ke o go niani, kudi yia n pugni, ke o go niani, ki tieni yeni. **6** KKi go guudi ke piiga n kuyengu pugni, ke o go niani, ki la tianba ke bi se kaa tuuni libakuli. Ke o buali ba “Be n cedi ke i se yentunmunli kaa tuuni libakuli?” **7** Ke bi yedi o, “Nilobakuli ki puogi ti tuonli.” Ke o yedi ba, “I mo n gedi n daamɔngu tiidi kuanu nni” **8** Ku yenjuogu yognu, ke o kuandaano yini o nɔmankubilo, ki yedi o, “Yini bi tuonsɔnba ki pa ba bi daali pani, ki cili yaaba juodi, ki ban juodi yaaba n cili. **9** Piiga n kuyengu n pendu ke bi ga ya tuonsɔnba n nagni wan pa ba dibayenli yenli. **10** Ya tuonsɔnba n cindi li tuonli n nagni, ki maali ke banwani ba ga lan cie dibali, ama bi den li ga yuakuli dibali i. **11** Ban ga bi daali pani, ke bi ji fabni o tindaano kani. **12** Ki maadi, “Yaaba n juodi ki cua ke piiga n kuyengu pendu yeni wan sɔni kuyengu baba i, ama a pani tikuli ke li doa i, tinba yaaba n cindi li tuonli hali ku siɔaagu nni, ke u yienu kua ti. **13** Ama, ke o tindaano jiini bi siiga nni, yendo, “N donli, mii tudi kaa. Tii boni ki dagdi ke n ba pa yi dibayenli kaa? **14** Ga yaali n tie a yaali, ki ya caa. Mini n bua, ki jagi ke min teni yaaba juodi nani yinba yeni. **15** N ki pia i mɔni yeni min tieni min bua yaali yeni n bonceli ii? Bii min tieni ti ti bulcindi yeni i ke li kpai i nunbu uu? **16** Lanwani ii, Yaaba n juodi ba cindi, ke yaaba n cindi n juodi. **17** Nani Jesu n den do ki caa Jerusalema yeni, ke o piadi li piiga n bilidiba ki seni ba, ban caa ya yognu, ke o yedi ba, **18** “Diidi mani, ti caa Jerusalema n yeni, bi ba kuadi o Nilo bijua ki mubni o salga yidkaaba yeni a gbanbanda nui nni. **19** Bi ba jia o ti buudi, ki cedi ban kpa o. Bi ba mubni o bi nilanba nui nni, ban laa o, ki sugi o, ki pua o a finfinba, ki kpa o li dapɔnɔnli po. Ama, li daataali daali o ba faadi.” **20** Ke Sebedenba nagni Jesu kani yeni o bijaba. Ki nuani o nintuali, ki mia o bonli. **21** Ke Jesu buali o, “Amiabu tie be i?” Ke o jiini o, “Cedi n bijaba ne, ban ti kali a diema nni, yendo a jienu po, tiano, a ganu po.” **22** Ke Jesu jiini ki maadi, “A ki bani njan miadi yaali. I ba fidi ki nu min bobindi ki ba nu ya bonnukaali nni ii?” ke bi yedi o “Ti ba fidi.” **23** Ke o maadi ba, “Li tie mɔni ke i ba nu n bonnukaali nni, ama ki kali n jienu po bii n ganu po wani ii, li ki tie mini ka ba cabi lani, ama li tie n Baa n bobni li kaani yaaba ya po i. **24** nɔdkaaba piiga yaaba n sieni n gbadi lanyaa maama, ke bi pali biidi li naataanliedba po. **25** Ke Jesu yini ba, ke bi nagni, ke o yedi ba, I bani ke bi nilanba bado n die ba, ke a nigbenga wangi yaaba n sieni bi paalu n dagdi maama. **26** Ama, li kan ya tie yeni ka i yasiiga. Ama yua n bua wan tua yua n cie ikuli i siiga, wan tua i naaciemo. **27** Yua mo n bua wan tua liiga yua i siiga, wan tua i naaciemo. **28** Nani o Nilo Bijua n ki cua ke ban ya tuuni o po ka ama wani n ya tuuni bi niba po, ki go yidi o miali salga bi niba boncianli po. **29** Ban niani, ki gedi Jeriko, ke bi niba boncianli nɔdi o. **30** Ke juuanba lie kaa u sankunu. Ban gbadi ke Jesu pendu bi kani, ke bi tandi ki maadi, “O Diedo, Dafidi Bijua,

gbadi ti niinima, **31** Ke ku niwulgu funi yeni ba, ki niini ba ke ban suoni, ama, ke bi tandi paama ke li cie kpama, “O Diedo, Dafidi Bijua gbadi ti niinima.” **32** Ke Jesu sedi cenm, ki yini ba ki buali ba, “I bua min tieni i po be i?” **33** Ke bi jiini o, “O Diedo, ti bua ti ninbina n luodi i.” **34** Ke ti niinipadi cuo Jesu, ke o sii bi ninbina. Lanyognu liga ke bi nuni luodi ke bi ji nua, ki nua Jesu

21 Jesu yeni o nɔdkaaba n nagi Jerusalema, ki pundi Betifaje, Olifie tiidi juali gamu, Jesu n sɔni o nɔdkaaba bilie, **2** ki maadi ba: «Gedi mani ki dogbiga yaaga ye i liiga ne; yin ba pundi ya yognu, i ba la nunua ke o luoli, yeni ki nunbiga; yin lodi ba ki cua yeni ba na **3** Nilo ya maadi yi bonli, yin jiini o: “O Diedo n bua ba. Lanyognu mɔno, o ba cabi, yin gedi yeni ba.” **4** Mola, ya bonli ne tieni ke o sawalpualo n den tuodi ki waani yaali n tieni ki dudi **5** Yedi mani Siyon bisalo: «Lani n yeni, a bisalo kpendi a kani, ki dingi boncianla, ki jagi o nunbo, nunbiga, nunua ya biga.» **6** O nɔdkaaba n gedi ki tieni Jesu n waani ba ki ban tieni yaali. **7** Ban guani yeni o nunbo yeni ki nunbiga, ki ladi bi po bi tialakaadi, ki cedi ke o jagi **8** Ku niwulgu siiga, bi niba boncianla den ladi bi tialakaadi u sanu nni; ke bi tianba padi i tiibensongi ki ladi u sanu nni. **9** Yaaba n den ye Jesu liiga yeni yaaba n den nua o den kpaandi ki maadi: “Osana, Daafiid Bijua! Men yedjanma yua n kpendi O Diedo yeli po! Osana hali tanpojoma. **10** Wan kua Jerusalema, lan yaa ki lidi yuakuli u dogciamu nni, ke bi ji maadi: One mo tie nma i? **11** Ke ku niwulgu tandi ku tua: “O tie Jesu i, o sawalpualo, ke o tie Galile nni Nasareti yua.” **12** Jesu n kua U Tienu jaadiegu nni, wan beli ki niani yaaba n den kuadi yeni yaaba n den daa ku jaadiegu nni kuli, ki tudi ki lu lu yaaba n den cendi i ligi taablinba yeni a kpajekuada kpaga, **13** ki yedi ba: li diani: «“N diegu baa yi jaandiegu” Ama ke yinba wani nan cedi ke gu tua suudjonga.» **14** Ke a juama yeni mu wabmu nagni o kani li jaandieli nni, ke o tebi ba. **15** Bi salga yidkacianba yeni a gbanbanda n la wan tieni ya yaalidgu tuona, ki gbadi ke a bila kpaandi ku jaandiegu nni, ki tua: “Osana Daafiid Bijua!”, ke bi pala beni. **16** Ban maadi o: “A gbadi ban maadi yaali ii? Jesu n jiini ba “Nn, i da ki kpeli ki cogi yaali diani ne ee?”: “A cedi ke a bila yeni ya canpandmu n da nani mi biima pagi a, ki dondi a.” **17** Ki niani ki nua ba, ki lie u dogu, ki gedi Betani, ki ban duani li po. **18** Ku siɔaagu nni wan den goa ki lebi u dogu po, ke mi koma cuo o. **19** Ke o la bu kankanbu u sankunu, ke o nagni, waa la kankanli se kankanfaadi. K o yedi bu: “luanli n ji da joni a ya po palb.” Lanyognu mɔno, ke bu kankanbu yeni kuodi. (aiɔn g165) **20** Bi todkaaba n la lani, lan yaa ki lidi ba, ban maadi: “li tieni ledi i, ke bu kankanbu ne kuodi yenma? **21** Jesu n jiini ba: “N maadi yi i mɔni, i ya bi pia ti dudugdi ke tama ki ye, i bi kan tieni min tieni bu kankanbu yaali ne baba ka, ama i ya bi yedi li juali ne: “Figdi li kani ki gedi ban jidi ki baa mi nincianma nni.” Li bi ba tieni.” **22** I ya jaandi, ki mia yaali yeni ti dudugdi,

i ba baa. **23** Jesu n gedi ku jaadiegu nni ki ban ya tundi; lanyogno, salga yidkaacianba yeni u dogu nni nikpela n cua ki buali o: "Aduu li laa yiko po i ki tie ya bona ne kuli, nma n cabi li yiko?" **24** Jesu n jiini ba: "N mo ba buali yi i buali, i ya jiini nni i, n mo ba maadi yi ya yiko po ke duu, ki tie lan ya bona." **25** Jan batisma, li den niani le i? Tanpoli bii, bi niba kani i? Ama ban juogi bi nmiiali nni, ki taa ya maalma ne; ti ya maadi ke li niani U Tienu kani, o ba buali ti: "Be n cedi ke i den ki tuo ki ga o maama?" **26** Ti ke li niani bi niba kani mo, ku niwulgu kan tuo ti po; kelima bikuli bani ke o tie sawalpualo i. **27** Lanwani i, ban jiini Jesu: "Tii bani" Jesu mo n guani ki jiini ba: "N mo ka maadi yi ya yiko po ke n tie ya bona ne." **28** I pia mi laa maalma i? O ja bo ye, ki pia bijaba lie, ki yedi o bijakpelo: "Dinne n biga, njan gedi ki ban soni n daamogu tiidi kuanu nni." **29** Wan jiini: "Mii caa." lan yani waamu, wan tuuba, ki lebdi o yama, k gedi, **30** Wan maadi yua n sieni mo yeni, lan ya biga mo n jiini: "Canbaa, n ba gedi. "Ama o naa gedi. **31** Bani bijaba lie yeni, ole po n tieni o baa buama? Ban jiini o: "O bijakpelo" Jesu n maadi ba: "N maadi yi i moni, lonpo gaala yeni a concona ba ga i liiga U Tienu diema nni. **32** Kelima Jan cua i kani mi teginma sani nni, ama, i naa tuo ki ga o maama. Ama, lompo gaala yeni a concona wani i, tuo ki ga o maama. Ke yinba yaaba n la lankuli, i ki tuuba, ki lebdi i pala ki ga o maama. **33** Cengi mani kpanjantoma. O ja den ye, ki tie diedaano, ki pia ku daamangu tiidi kuanu, ki njuu i tiidi ki kagni, ki lindi, ki lugdi ku tantiagu po ku buogu, ban baa tuo naani, ki nja ku daamangu, ki maa li pagli, ki pani, ki ji ga a tuonsnla ke bi guu lebli. O den fii, ki puodi li kpaali ki gedi dogtiano. **34** U kuanu bona n beni ke ku kpaangu yogu pundi, wan soni o naacenba bi kuaguudba kani ke ban ga o kuanu biinu na. **35** Bi kuaguudba n cuo bi naacenba, ki pua yendo, ki kpa o lielo, ki jaa o taalo a tana. **36** Wan soni naacentoba, ke bi yabi ki cie kpiama yaaba, bi kuaguudba tieni bi mo yeni i. **37** Wan ji juodi ki soni o bijua, ki maadi o yama nni: "Bi ba colni n bijua wani." **38** Ama bi kuaguudba n la o bi cabaa bijua, ban juogi bi nmiiali nni maama ne: "O faadilo n yeni; cua mani tin taani, ki kpa o, ki diedi li faali. **39** Ke bi cuo o, ki dadi ki niani o ki jondi yeni u kuanu, ki kpa o. **40** Mola o kuadaano ji ya cua, o ji ba tieni bi kuaguudba yeni ledi i? **41** Ke bi jiini: "O ba cedi ya cacagdanba ne n kpe mi cacagkuuma, wan ga tuonsontianba ban ya guu o kuanu, ki tieni o o kuanu biinu ku kpaangu yogu. **42** Jesu n maadi ba: "I ki kpeli ki cogi i diani nni ii: "A tanmaala n luni ya tanli yeni, lani n tua li tanpuukaali; lankuli niani O Diedo kani i, ki tie yaalidgu bona ti nunbu nni. **43** Lani n cedi ke n maadi yi: "Bi ba fie U Tienu diema i nui nni, ki teni ya nibuolu n ba fidi ki cedi man loni a luana." **44** "Yua ba li tanli po ba jendi jendi, li tanli n ba li yua ya po mo, o ba yodi yodi i." **45** Salga yidkaacianba yeni farisienba n gbadi Jesu maakpanjama, ban bandi ke o maadi bani ya maama i. **46** Ban ji ya gbaa ke ban cuo o; ama ki nan jie ku niwulgu, kelima bi den bani ke o tie sawalpualo.

22 Jesu ga m maama, ki pua ya maakpanjanma ne: **2** Ti Diedo diema naani nani ya bado bo tieni o biga janma yeni. **3** O bo soni o tuonsnbila k ban gedi ki maadi yaabi k o yinba mi janma yeni ki bi gheni mi jiema ki ban baa na ki je. Ama bi niba yen naa den bua ban cua. **4** Wan soni naacentoba, ki yedi ba: "Ban maadi mani ba ke n bobni mi pocaajiema ki gheni; n cedi ke bi kpaan naakpanba yeni n yankpanba, likuli bobni ki gheni, ji cua mani mi pocaajanma. **5** Ama baa cengi li pocaali jaanma po, yuakuli den toli wan bua naani, o ne, o kuanu po o taa mo o kpenkpendu po. **6** Yaaba n sieni n cuo bi naacenba ki pua, ki cagni bi ne, ki kpa bi tiamba. **7** O badciamo pali n be, wan soni o jakonda ban biani a nibiada yeni miana, ki sia bi dogu. **8** Yeni k o maadi o o jietienbila: mi jiema tieni ki gheni, ama yaabi n ba je ki dagdi yenli. **9** Yeni, gedi mani a sankaditaana nni, ki yini yin la yaabi kuli. **10** A tuonsnbila ne fii ki gedi a sanjala poki yini ban la yaabi kuli, a nibiada yeni a tadima, talgi nba kuliyeni, o jiediciagu gbie yeni bi niba yen kuli. **11** O badciamo n kua ki diidi yaaba n kaa, ki ba di mi jaanjiema, ki la yendo ke waa la o jaantiadi. **12** Wan buali o: "N donli, a tieni ledi i ki kua ne ki naa lani a jaantiadi? Li nilo n ya nmiini **13** Lanwani i, o badciamo n maadi o naacenba: Loli mani o nui yeni o taana, ki lu o niinpo li biigli nni, li bubuuli yeni li ninmanli n ya naankani. **14** Kelima, ban yini yaaba yabi, ama ban gagdi ki lugdi yaaba wa ki cie. **15** lanyapo, farisienba n jondi ki juogi bi nmiiali nni, ki lingi ban ba tieni maama ki dali ki cuo Jesu o maama po. **16** Ban soni bi naacenba Jesu kani, ke bi yegi yeni Juufinba badciamo, Herodi niba, ban maadi: "Canbaa, ti bani ke a tie momondaano, ki wangi U Tienu n bili ya sanu yeni i moni, nja jie niloba kuli, kaa go pia lugdima bi niba siiga. **17** Maadi ti njan pia ya maalma: Yiko cabi ke lan pa lompo Sesaari po bii laa cabi i? **18** Ke Jesu bandi bi biadma po. Bi den guu ke wan maadi ya maama n ba sagni o yeni juufinba bii Roma yikodanba i. Ke o buali ba, yinba mu muyiidmu ne, be n cedi ke i dia nni ku maadiagu ki bua yin cuo nni? **19** "Waani mani nni yin kubi ya dibali ki pa lonpo". Ke bi nagni o yeni li dibali. **20** Jesu n buali ba, "nma ya nannanli yeni nma ya yeli n ye li dibali ne po? **21** Ke bi jiini, "Sesari i" Ke Jesu yedi ba, "Teni mani Sesari yaali n tie Sesari yaali, ki teni U Tienu, yaali n tie U Tienu yaali." **22** Ban gbadi lanyama maama, ke li yaalidi ba, ke bi sieda ki nja o. **23** Li daali mono, sadiseyennba, yaaba n maali ke faadma ki ye mi kuuma puoli po, n cua Jesu kani, ki buali o. **24** Canbaa, Moyiisi maadi, ke nilo ya kpe kaa pia biga, o ninjua n taa o pakuali ki mali o kpiemo po puoli nuani. **25** To, ti siiga ninjaba lele den ye. o ciamo po n kuanu o pua, ki kpe, waa pia biga. Nani wan den ki pia biga yeni i, o ninjawaaga n taa o pakuali, **26** Lan tua yeni mo lielo po, ki tuani o taalo, ki ya maa yeni ki ban biini o lelele. **27** Lani n pendu, o pua mo n kpe. **28** Mi faadma yogu, nma ba yendi o pua? Kelima bikuli na kuani o. **29** Jesu n jiini ba: "I ye mi tudma nni kelima yii gbia i diani niima nni, i naa go bani U Tienu paaciamu.

30 Kelima mi faadma yogu, jaba ji kan taa puoba, puoba mo kan ji kuni jaba, bi baa tie nani U Tienu malekinba yeni tanpoli po. 31 Yaali n nua mi faadma bi tinkpiba siiga, i ki cogi U Tienu n yedi yaali ii? 32 N tie Abalahama Tienu, Isaka Tienu yeni Jakobo Tienu? U Tienu ki tie bi kpienba ya tienu ka ama bi fuodba ya Tienu i. 33 Lan yaalidi ya niwulgu n bo ye li kani, ki cengi Jesu tunda. 34 Farisienba n gbadi ke o mubni sadiseyenba n̄obu, ban taani ki kali 35 yendo bi siiga, yua n tie yiko banciamo n̄ buali o ya buali ne, ki bua bigni o: 36 “Canbáa, U Tienu maabilkaama nni, mi laa maama n cie mikuli? 37 Jesu n̄ jiini o: “A baa bua O Diedo a Tienu yeni a pali kuli, yeni a naano kuli yeni a maalma kuli. 38 Mani n tie ya maabilkaama n lii ki cie mikuli. 39 Ya maabilkaama n tua, ki naani yeni cincinli yaama n ne: “A baa bua a lielo nani a bá yeni. 40 Yiko yeni bi sawalpuaba maama kuli maa lani maabilkaaliedma yeni po i. 41 Nani farisienba n̄ den taani ki ye yeni i, Jesu den buali ba. 42 Ki yedi ba: “I maali be i, Kiristu po? o tie n̄ma ya biga i? Ke bi jiini o: Dafiid bijua i. 43 Ke Jesu maadi ba: “Li ga ledi i ke Dafiid n̄ gbie yeni Foŋanma ya yognu, ke o yini o O Diedo, wan maadi ya yognu: 44 O Diedo maadi n Diedo: “Kali n̄ jienu ki guudi hali min ba cedi a yibalinba n̄ tua a taarjamaada?” 45 Dafiid ya yini Kiristu O Diedo, li ba ga ledi wan go ya tie o bijua? 46 Obákuli ki fidi ki jiini o bá lanbonli. Hali yeni li daali, nilobá kuli ki ji buali o buali.

23 Lani ki Jesu maadi yeni o nuwuligu yeni o n̄uankaabi ki tua: 2 U Tienu kadabanda nba yeni farisien nba n kubi Moyiisi n̄maama, 3 ya tie mani ki go colni ban wangi yaali, ama yinbi n da nua ban tiendi yaali, kilima bi maadi ki naa tiendi. 4 Bi tungi bi niba ya tuga n kpiagi, yaali ki ban mono kan tuo ki taa bi nubila ki tugi. 5 Bi tie bi bona kuli ki bi niba n ya nobi (nuabi), yeni bi tila yia ya po ki bi diani U Tienu maama yi gbengi ki cie li liela kuli, ki bi tiadi n̄ogbana pia. 6 Bani n go n̄anbi ki buadi a kinkaan cincina ti wondn ni yeni bi tintaandiena nni, 7 bi bua k bi ya cua bi niba nni, ban ya fuondiba ki yib canba nba. 8 Ama yinbi, da n̄aa mani ki bi yii canba nba, kilima i pia canba yendi, yua n ye tapoli po. 9 Yin go da yii nul i tinga ne po i baá, kilima i pia baá yendo, yua n ye tapoli po. 10 Da n̄aa mani k bi yii yonbidaan, kilima, yendo baba n tie i yudaano, lani n tie klisto. 11 Yua tie kpel i siign n ba tua i tuonsolo, 12 yua n dongi oba, b bu jiini o, ki yua jiindi oba ban doni o. 13 Yubonli i po, yinbi a gbanbanda yeni falisien munafigi danbi ne, kilima i pangi bi niba U Tienu diema nni kuama, yinbi mono, i ki bua ki kua, i go kan n̄aa yaabi n bua ban kua mo, ban kua. 14 Yubonli i po, yinbi a gbanbanda yeni falisien monafiki danba, kilima, i gbendi a pakuana (kpepuol) pianmi, k fani ki jaandi ki nan maadi ti maayuyuodi; li po n cedi ki buudi te baa bia. 15 Fala tie i yaali yinbi a gbanbanda yeni falisien nba, ki dugni i caa ya longbana n fagn ki kpaani yaabi n bu kua i jaandi. I ya la nuyendi, o biidi go yi pugni ki kuan o o muu diegu. (Geenna g1067) 16 Yubonli i po yinbi yaabi n ki no ki mo ji n̄magdi i liebi, yinbi n

maadi k nuli ya puoni o puoni u jaandidieciangu yeli po li ki biidi, ama nul ya puoni k li tie o jaandidieciangu wula po k k colni li puoni, li kanjaagu. 17 I ki pia yami ba waami, i tie juama paaa, le po n ji yabi ki cie o lieli, wula bii o jandidieciangu yia cedi wula yi n̄anbi U Tienu nugni ni? 18 Yinbi n go maadi ki nul ya poli salgbinbindli po l ki pia maami ama nul ya poli k li tie salgi yaali n maa l binbindli po k ki coln o maami li kan n̄aagu. 19 I tie juama paaa, le n cie l lieli i, salgi bii li binbindli yia cedi k salgi yen moni U Tienu nugni ni? 20 Yua puoni bonli, altaro yeli po, o puoni yeni yaali n maa l po kuli. 21 Yua n̄ puoni bonli k taa u jaandidieciangu yeli, u ta yeni U Tienu yeli, wani U le yeni li jaandidieci. 22 Ki yua n go puoni bonli tapoli po yeli po, wan bandi k o puoni U Tienu kankaanu yeli po i, o taani yeni U Tienu kuli. 23 Yubonli i po yinbi a gbanbanda yeni farisien nba munafiki danbi ne, kilima i paa..... k n̄aan yaali n moni, lani n tie k n kuni i moni, sugli yeni ti n̄andi nni. 24 Yinbi bi juanbi mo u, ki ji b dadi i lieba! Yinbi n yedi ki bua mi n̄un̄anbi, ki bi tindi ki n̄ani i naasiigi ki nan sieni o taamo ki nali. 25 Fala tie i yali, yinbi a gbanbanda yeni n̄alacidanba, kilima i n̄anbd i jieditiadi yeni i n̄un̄ubona puoli po i, ki n̄aa yaali n ye lien nni, k li gbieyeni ti naayignmi yeni o faagu. 26 Fini farisien juamo ne, cili ki n̄anbi a n̄un̄ubonli nni yeni a jeditagdgin no, ki li puoli po n mon fidi ki ya n̄ani. 27 Yubonli i po yinbi a gbanbanda yeni farisien n̄alacidanbi ne, kilima i tie nani ya kakula (kula) k bi yi n̄anbi li puoli po lan bedi ama k li tingi po gbieyeni a kpad bedma yeni i cincibiadmu buoli kuli. 28 I mo tie yeni, cincanli po i naan yen nimonbi yeni ama ki tukdn nan gbie yeni n̄alaci yeni biidi. 29 Yubonli, i po yinba gbanbanda yeni farisienba n̄alacidanba, kelima, i maa bi sawalpuaba kakula ki n̄anbdi bi nimonba kakula. 30 I maadi: “Ti ya bo ye ti yaajanba yogu, ti bo kan kuani ti nuu yaaba wuli sawalpuaba soma. 31 Lanwani ii, i tuo ki tieni kasiedi ke i tie yaaba n wuli bi sawalpuaba soma bila i. 32 I moko gbie yeni i yaajanba tuonbiadi i. 33 Waalaba, walabiada buolu, i ba fidi ki ciadi ku mubuogu yeni li daajuodkaali buudi jiama aa? (Geenna g1067) 34 Lanyapo i ke n ba soni i kani bi sawalpuaba, bi yanfodanba, yeni yiko gbanbanda. I ba kpa bine, ki kpa tianba li daaponponli po, yaaba n sieni mo, yin pua ba a finfiba i yikodi cogdiena nni, ki beli ki n̄ani ba i dogu nni. 35 Lan ba baa maama, li tie ke ban wuli ya niteginkaaba soma ki tinga po, ki cili o niteginka Abeli, ki ban juodi Berekia bijua Sakari, yin bo kpa yua ku jaandiegu yeni li jaanbinbindli siiga baa maa i yula po i. 36 N maadi yi i m̄om̄oni, ya bona ne kuli ba tieni ya nifiima ne ya yogu i. 37 Jerusalem, Jerusalem, fini yua n kpa bi sawalpuaba, ki lugdi ban soni yaaba i kani a tana! bonm̄ja i ke n bi sugni min taani a bila na ya koomado n yi taani o koobimu o fiabi nni yeni, ama a naa pia li buama. 38 Diidi, a diegu ba tua diegbenli. 39 Kelima N maadi yi, i ji kan la nni, ki cili mola hali yeni yin yedi, “Mi yedinjanma ye yeni yua kpendi o Diedo yeli po.”

24 Jesu ñani ojaanddiecioangu n ni k paani k caa k u ñuadi kaabi nagn ni k maad 'o yen'o k waan'o l jaanddiociangu n diena n maa maam **2** k jesu ñmianm i n tua i laa a? L kul t bu bedi k duani tingi sa -la -la -la k baa tan yeni kan sieni k yaa tua l lieli po **3** lani k jesu doni k kali oliif tiidi juali po. ku ñuadikaabi baa k la'og, k bual'o k wan waani ya yogu k l bona bu tieni yeni ya bona bu waani k u baami yeni ñanduna juodnmi ji ki fagi. (aiñon **g165**) **4** k Jesu ñmian'mi juo mani i baa k ban daa bõndi i. **5** B nubi boncianli t bu baa k ya kubi n yeli k tua k bani tie kristo, b bu bõndi b nubi boncianli ban tudi u sanu **6** l baa gbia k u tabu pua k bia gbia o tabi i yam n daa ñmadi kaa l buali k l kuli ne n tieni yo ama ñanduna juodigi daa kaa. **7** U buolu bo yi t fii k kõni yeni buol tianu, dogu n fii k kõni yeni dogutianu. M kom bu yi t baa a dongbanaa i boncianli, a dongbantiana mō tingi ñ jegi **8** L kuli ne daa tie u madu yianu cilgi. **9** B nubi bu kuad'i ban cuo 'i k waani fala, k kpa'i, ñanduna nubi kuli kan yaa bua i maam k dugn i n po. **10** l yogu nubi boncianli bu biani b dandanli, k kuadi b liebi k kan yaa bua b liebi nublu. **11** O faaugu dambi t bo fii k yedi k b tie u tienu sogni- nba, k bõndi b nubi boncianli. **12** T biid boncianli t bo yabdi i tinga ne po, b nubi boncianli buami t bu wadi **13** Ama yua juuni caa yeni l juogi, u tienu bu fie wani **14** B bu muadi u tienu bal laabaamanli ñanduna kuli, i buoli kuli n gbadi yo, ñanduna ñ ji fidi k juodi. **15** I ya t la o bonbiigu yua ñmadi b nubi yam baa k kua o jaanddieciangu n i nani u tienu sogni Daniali n bo maad maam (yua cogi l lanbonli ne wan gbadi l niimn) **16** L yogu yaabi ye Suude dogu n i ban sani k kua a juana n i **17** Yua ye o dekanbuag po wan daa kua deni n k u bu tugi u tiadi. **18** Yua ye u kuan po n mō daa tua k u bu lebdi k taa u liadli. **19** L dana n i fala b u gbadi a puotunpunma yeni i canpandimu naa -nba i. **20** Ya jaandi mani k l nantaali daali ñ daa tu yeni bodilua yogu bii Saaba daali. **21** L dana n i b nubi bu cagn i yaa cacagnmi hal k baa ban k la ñanduna n cil ya yogu yeni mōlane. Nul bia ji kan ban k cagn i l cacagbuolu liemi **22** L bo yaa tie k l dana baa tie yeni k fagdi, nul bo kan ciadi ama u tienu nigandikaabi po i k u bu wadi l dana. **23** Lani nul yaa t maad'i k kristo ye ne lan bii k u ye ne po, yi daa tuo k tie mōni. **24** K dugn i u faaugu dami t bo fii k yedi k bani n tie Kristo, b tianb n yedi k ban tie u tienu sogni -nba i, bt bu tienu o yaalidigu tuona, lyaa bo tie k b bu fidi, ban bõndi u tienu nigannkaabi mono. **25** N tuodi k waani n yeni. **26** Lani, nul yaa t maadi k wan ye i tinkuonj n i yi daa caa, bii ku ye deni po yi daa tuo k l tie mōni. **27** nani u tañigidu i yi ña puoli k gadi nutuali yeni u nufosaalo bijua mō t bo cua yeni **28** l bonkpieli n ye naani nanyobil - nba mō tigi lan kani. **29** L cacagnm dana t baa pendi yeni k k u yenu bõndo, o ñmaali mō kan ya pieni t ñmaabidi bo ña tanpol po k baa baa. ya bona ye tanpol po kuli k pia u paal kul bu sag g ñmadi yeni l lieli. **30** L yognu k b bu la l bonli tanpol po yal wangi k u nufosaali bijua baami pundi ñanduna buoli kul ji baa fabn i, b bu la u nufosaali bijua n n ña t tawalgbandi n i

yeni u paacianmu yeni t yudandi yua yabi **31** U bo sōni u maleki -nba yeni a naatuna yaali n mō ban taani u nigandikaabi kuli yaab n bo ye puoli, nintuali yaangi yeni yanbangu, ñanduna kaan kuli. **32** Gaa mani l tudli ne o kinkanm kani. Yaa yogu k u tō a bendimaana k u faadi cil k bundi, i bani k l kpañili nag. **33** Nani i mō ya t la l bona kuli, yi bandi k u nifosaali bijua nag i, k u ji ye i diñona n i. **34** Yeni i mōni n maadi l kuli ne b u tieni k sua mōla nubi yaabi n ye ne k b tōbi daa kpe. **35** pol yeni i tingi b u pendi ama n maam wan kan ban k pendi. **36** Baa nul k bani l daal k bua ya yogu k l bona bu tieni. Maleki - nba ye pol k bani, u tienu bijua mōno k bani, n baa u tienu yaa kaa. **37** Nani lan bo tieni nandi nowe yogu yeni l bia t baa tie yeni u nufosaalo bijua baa yogu. **38** Ya dana n pend o k ñinm fidi yili ñanduna kul yeni, b nubi bo di k ñu k kuandi b puobi k puuni b bidi b jabi, caa yeni yaa daali k Nowe kua u ñadugu n i **39** k ñaa'b k b l ye kaa pia uyanbani baa kuli, k ñinm t baa dinb'i. U nufosaali bijua mō ya baanm t baa tie yeni. **40** jabilie t baa ye u kpaabin i wan taa yedi k ña tiani **41** puobilie t baa naan i dii wan taa yendi k ñaa tiani **42** Lani daa guandi mani, k dugn i i k bani yaa daali k i yonmdaano bu cua. **43** ñanbi mani k sogi ne: U diedaano bo ya bani u suud n bo baa ya yogu u bo kan guani, u bo kan ñaa u suud n kua u den **44** lani mō baan mani k yaa guu kelima o nufosaali bijua t bo yi yaa maali k u bu yogubaa i. **45** Ya tuonsolo k u canba guun'o u tuonsunliebi, k wan yaa tien'mi t m jiemi ban bua yaa yogu, **46** l tuonsolo yaa sogi, g bia sogi u canbaa maami, k u t kpeni yaa daali g sua k u ñanm k sōni u tuonli l pamanli baa tie l tuonsōnlo yaali **47** Yeni i mōni n maad'i u canbaa bu taa u piami kuli k guun wani. **48** Ama l yaa tie ya tuonsōlo k pia yaam, k maadi u pal n i k u canbaa daa kan kpen mōlane, **49** k ji cuo u lieb k pua, k di k ñu yeni a dañuula u canbaa t bo kpeni wan k guu yaa daali, yeni yaa yogu k waa bani, **51** k ñan'o, k taan'o yeni munafigidanmi naani k b baa buudi k ñmani a ñina.

25 Lanwani tapoli po diema baa naani nani Jafa nba piiga yaaba n den ta bi fidisanmu ki bua cindi o po ja yeni. **2** Bi siiga bobinu den ki tie yandanba, ama bonbimu wani den pia mi yanma. **3** Bi yan pia danba taa bi bi fidisanmu baa den tiadi ki taa mi kpama ki kubi. **4** Ama bi yandanba wani dentiadi ki tami kpama. **5** O poja nden waagi, kaapundintonma, mi guama den gulibikuliki bi guani. **6** Gu yogisiigu ke bi kpaadi kiyigini. O poja pundo. Fi mani tin tuogi o. **7** Bani Jafa nba piga yeni kulifiiki bobini bi fidisanmu. **8** Ke bi yanpiadanba maadi, biyandanba, puni ti mani ti mi kpama kelima ti fidisanmu gbindi. **9** Ama ke bi yandanma maadi, li kan fiditin tieni ti yaa fidisanmu nni yeni yi yaa yumu nni, gadi mani yaaba n kuadi kani ki da yi yali mo. **10** Ban gadi ki baa daa mi kpama, ke o poja pundi, ke bi yandanba kua yeni o li pogalikani, ke bi luoni li ganli. **11** Lan pugini waamu, ke bi pundi ki maadi: «canba, canba, luodi ti po li ganli tinkua.» **13** Ti yapo, yin daa gōa mani kelima yii bani li

daali ki buali li yogunu. **14** Li baa tie yenmanani yaa jua n den ca o sanu, ki yini o tuosonba ki teni ba o piama. **15** O den taa dibalamu kiteni cincinliyua, o lielo ligibalalie, o taalo ligibaliyenlo, o denteni yua kuli yeni o palu n dagidi maama. **16** Yua den gaa ligibalamuu dentaa ki soni li tuonli ki ba ligibala muu ki pugini. **17** Yua go den gaalibalalie mo den soni ki baa ligibalalie ki pugini. **18** Ama o taalo yua den gaa ligibalayenli, den gadi ki pan gbiidi yaa buogun yabi ki ta ocanba ligiki piini. **19** Li den waagi ke canba ti niani u sanu ki kpeni ki yini bi kuli ki wan diidi yua kuli yaa tuonli n tie maama. **20** Yua n den gaa ligibalamu n nagini o canba kani ki yedi: «Canba n den gaa ligibalamu ki soni ki baa ligibalamu ki pugini.» **21** O canba n yedi o: «li niani, a tie yaa tuosonlo n mōni, a den gaa waamu ki fidi ki kubi. N baa guuni a yaala n yabi. Cua ke yaa ye yeni nni li pamanli n deni.» **22** Yua den gaa ligibalalie n cua ki yedi: «canba, a den teni nni ligibalalie n soni ki baa ligibalalie kipugini. **23** O canba den yedi o, li niani a tie yaatuosonlo n mōni, a den gaa waamu ki fidi ki kubi, n baa guuni a yaala n yabi, cua ki yaa ye yeni nni li pamanli n deni. **24** Yua n den gaa ligibaliyenli n mō n cua ki yedi: «canba, n bani ke a tie yaa nilo n paa. A yendi njan ki buli nani kani ki wodi njan ki lendi naani. **25** N den jie nja ki ta a ligitanli ki gbiidi ki piini, Diidi a ligitanli n yeni, gaa. **26** O canba den nmaniani o a tie nibiadao yo, nja bua fala, a den bani ke n yendi min ki buli naani, ki wodi min kilindi naani **27** a den kan fidi ki ta nligitanli ki gadi ki bili liligidieli nni, halimin kpeni i, li bo baa mali n po. **28** Gaa mani o ligitanyenli ki teni mani yua n pia ligitana piiga. **29** kelima yua n pia, bi baa pugini o wan yaa pia ke li yabi ama yua n ki pia baa wan pia yaala wamuu, bi baa gaa. **30** Lu mani o niinpo nani n biigi, li bubuuliyeni fala n baa ye naani. **31** Yaa yogunu ke oja bija baa guanni yeni o kpiagidi yeni o malekinba, o baa kali o badidiema po. **32** I nibuoli kuli baa taani okani wan paadi yua kuli yeni o kaanu nani o yankpaalo n yi paadi i njañe yeni a njaotona maama. **33** O baa bili i njañe o jienu, a njaotona o kaanu. **34** Yeni o badi baa yedi yaaba n ye o jienu po: «kua mani yinba yaaba ke nba yadi mi yedinanma i po, kua mani mi badidiema nni yaama ke nba den bobini i po hali nanduna n cili yaa yogunu o. **35** kelima mi koma den pianni ki puni nni ti jiedi ke n dini, u ninnunu den pia nni kipuni nni mi ninma ke n nuni. Min den tua caano, i den gaa nni i deni. **36** N den paa cankpalonli, ki den yie nni ti tiadi, min den ki pia laafia mo, i den dogidi nni, min den ye li yonmidielinni, i den cua ki fuondi nni. **37** Ke bi gua nmaniani o; ti yonmidaano, li laa daali ke ti den laa nja ke n koma pia nja ke ti teni a ti jiedike a dini? bi ke o ninnunu pia nja ke ti teni mi ninma ke a niuni? **38** bii a den tua caano bi yaa daali ti dogu nni ke ti gaa nja? bii ke o ninnunu pia nja ke ti puni a mi ninma ke a niuni? **39** bii li laa daali ke a den yia, bii ki ye li yonmidieli nni ke ti cua ki fuondi a? **40** ke o bado nmaniani ba, yeni i momoni maadi yua n den tieni bi kpiiba ne siiga baa yua n tie biñidiga tieni mini. **41** Li yaa puoli po u baa gadi ki yedi

yaaba n ye u ganu po, fagidimani n kani, yin bia mani i kuli, gadi mani u fantanbuogu nni yagu n den ke n den tuodi ki bobini sitaani yeni o malekinba po. (aiñonios g166) **42** kelima mi koma den cuo nni ke i teni nni ti jiedi ke n dini, o ninnunu mo den cuo nni, ke i teni mi ninma ke n nin. N go den tua caani i dogu nni, ke i gaani, n go den paa cankpalonli, ke i yieni nni, ke n go den yiagi li yonmidielinni, ke i cua ki fuondi nni. **44** Ke bi gua maadi: «ti yonmidaano, li laa yaa daali ke ti den laa nja ke mi koma pia nja, bii ninnunu pia nja, bii ke a tua caano, bii ke a tua caano, bii ke a paa cankpalonli, bii ke a yia bii ke a ye li yonmidieli nni? **45** ke o guani ki nmanba: N maadi i momoni nni yaala ke de tieni yaaba ne siiga kuli, yua n tie i biga, i den tieni mini. **46** Bi kuli baa gadi mi fantanma buogu nni, yaaba n tiegi n baa yaa miala kan gbeni. (aiñonios g166)

26 jesu den maadi laa maama kuli ki gbeni o den yedi o njoadikaaba. **2** yi bani ke pa sieni dana lie ke bi baa janbi ki cuo o nisaalo biga ki teni ban joano li dapoanpoanli po ki teni ban kpa o **3** sala yidikacianba yeni udogu ni kpela den taani Kayifa lojagu nni **4** bi den jagi ki baa cuo jesu ki teni ban kpa o. **5** bi den yedi ke landa tua mi jaanma yoginu ke bi niba n da ti fiini mi yiema. **6** jesu n den ye o gbaado Simoano deni. **7** nani ban den ye mijiema kaanu o pua den cua ki kubi yaa badiga n yi alibate ki gbie yeni tulale ke o daagu pa o den wuli o jesu yuli po. **8** binjoadikaaba n den la lani bi pala den beni ki bi yedi: be yaa po yo ke yi biani yaa tulale n yene. **9** bi bi baa fidi ki kuai li tulale yaa ligin yabi ki pa aluoda. **10** jesu den bandilaa bonla ki yedi be yaa po yo ke yi jaligi yaa pua n tieni? o tieni borjanle npo. **11** yi baa pia aluoda ke bi ye yeni yoginu kui, ama mini wan ka. **12** wan wuli n po laa tulale yeni otieni la ki baa njanbi nkuuma. **13** n maadi yi moamoani ban baa waani olabaalijama naankani kuli nanduna nni bi baa togidi o pua ne n tieni yaala npo. **14** judasa bi piiga n njoadika liediba siiga yua den gedi bani utienu sala yidi kaaba kani. **15** ki yedi yi baa pa nni be n yaa janbo ki teni yi? bi den yedi o, ligi bidi pii ta. **16** ki cindi laa yoginu o den kpaani wan baa tieni maama ki janbo ki teni ba. **17** li dacincinli yaa paano n ki pia dabinli daali jesu njoadikaaba den maadi ki yedi abua tin gedi le ki ban njanbi a po Paki jiema. **18** o den guani yedi ba gedi mani udogu nni o ne deni ki yedi o, canba yedi daa n yoginu nagini n bua n bua ki di Paki jiema yeni n njoadikaaba ayaa deni. **19** bi njoadikaaba den tieni jesu n den yedi ba yaala ki njanbi Paki jiema. **20** ku dajuagu n cua o den kali usajekaanu kani yeni o njoadikaaba. **21** ban den di yaa yoginu o den yedi ba imoamoani n waani yi siiga niyendo baa janbi nni **22** li den biidi bi pala ki yagi bi yama, ke bi siiga yua kuli den cindi ki bualo canba li tie mini yo? **23** o den goa ki nmaniani ba yua n taani ki tuuni o nu ku saatiagu nni wani n baa janbi nni. **24** onisaalo biga caa nani lan diani idiani o po maama yeni, ama fala baa ye yeni yua n baa janbi o nisaalo bi li den baa njan

ki cie lan daano po bi yaa den mali o. 25 judasa yua n den baa janbo den yedi o, li tie mini yo jesu den goa ḡmiano ayedi aba la. 26 ban den di yaa yoginu jesu den ta paano ki jaandi ki jendi ki tenba o ḡoadikaaba ki yedi ga mani ki ḡmani li ne n tie n gbanandi. 27 o go den ta ki tadi ḡnokaaga ki jaandi ki mia utienu ḡnabili li po ki teni ba ki yedi yi kuli n ḡno mani. 28 kelima li ne n tie n soama yaa ma n wuli ti tuonbiidi sugili po. 29 n kan go ḡno bu duven tibu bonluonkaala daama hali min go baa ti taani yeni ki ḡnoma bon panma n Ba diema nni. 30 ban den yindi utienu yeni bi den ḡnani ki gedi olife tiidi juali po. 31 lani jesu den yedi ba ku dajuagu nne n baa tua yi po li tingbali bonla nani lan diani maama 32 n baa pua ki kpa o yankpaalo u pekulu mon n yadi ama n yaa ti fii bi bi kpienba siiga n baa ga yi liiga ki gedi Galile po. 33 Piel den ta mi maama ki yedi o, ba bi kuli yaa sani ki ḡaa ḡa mini wani kan sani ki ḡaa ḡa. 34 jesu den goa ki ḡmiano n yedi a, i moamoani ba dinla ḡniagu hali ku kotongu daa mua a baa nia nni taalima ta. 35 Piel den guano ba li yaa tie min taani ki kpe yena nkan nia ke mii bana yaa ḡoadikaaba n sieni moko den yedi yeni. 36 lanyoginu jesu den gedi wan leni o ḡoadikaaba yaa kaanu n yi Jetisamane o den yediba kali man ne ke min suagi liiga ki ban jaandi. 37 o den ta Piel yeni Sebede bijaliediba o den cindi ki la ti yanyagiciandi yeni li paboanli o niin nni. 38 lani o den yediba li paboanli cuo nni hali ke naani nani n baa kpe yeni sedi man ne ki yaa jaandi yeni nni ki da guani. 39 o den foagidi yeni ba waamu ki den ba ki labini o nunga po, ki maadi n Ba li yaa baa tuo ḡnan foagidi ki tadiḡnokaaga ne n kani ama lan da tua mini ka n bua maama ama fine n bua maama. 40 o den guani bi ḡoadikaaba kani ki sua ke mi guama guli ba o den yedi Piel yi fidi ki guudi nni ba yoginu waamu? 41 yaa guu mani ki jaandi ke yin da ti kua mi tulinma nni li yan tiali bua ama ti gbanandi nan tadi 42 O go den foagidi yeni ba mi ta liema po ki jaandi ki yedi nBa li yaa tie keli kan tuo ḡnan foagidi laa tadiḡnokaaga ke se min ḡno a yan buama n tieni 43 ogo den guani bi kani ki sua ke bi goa kelima mi guama den gbadi ba. 44 lani go den ḡnani bi kani ki foagidi ki ban jaandi mi ta taama ki togidi o ma kpiama. 45 jesu den guani oḡoadikaaba kani ki sua ki bi baa goa ke o yedi ba yi baa goa ki fuo yo? diidi uyoginu pundi ke bi baa janbi o nisaalo biga ki teno ti tuonbiidi danba nuu nni. 46 fii mani tin fuadi mani ne yua n baa janbi nni nagini. 47 wan den maadi ba yaa yoginu bi piiga niliediba siiga nyua judasa den cua ki yegi yeni yaa niba n yabi, utienu sala yidi kaaba yeni a nikipela n den soani yaaba den taani ki pundi yeno ki kubi igbiani yeni mu jugimu. 48 wani yua n den baa janbi jesu den tuodi ki waan ba yaa banma n tiena ki yedi ba yua ke n baa bibo wani yeni yin cuo o mani. 49 lan yoginu o den cua jesu kani ki yedi n fuonda canba yeni o den bibi o, 50 jesu den guani ki ḡniano n danli tieni ḡnan cua ki bua ki tieni yaala ton toni, lan wani bi den bibi ki cuo jesu nu ki cuo o. 51 diidi yaa niba n den yegi yeni jesu siiga

nni niyendo den tandi o nugu ki noadi o juga ki pedi ki jia salayidika ciamo naacemo tubili 52 lani jsu den guani ki yedi o guani ki ḡuuni ajuga ki kaanu kelima yua n baa koani yeni mu jugimu baa bodi yeni mujugimu. 53 naani a ki bani ke n baa fidi ki mia n Ba wan soani n po piiga n toa caga lie. 54 ama li yaa tieni yeni idiani baa kua lede nani lan yedi maama idiani nni ke li tie ti ladi li kuli n tieni. 55 jesu den maadi yeni li niba yi cua n kaniki kubi igbiani yeni mujugimu nani yi kpaani o naa yigo yeni n den ye daali kuli utienu diegu nni ki bangi yii den cuo nni. 56 lanbonla kuli ne tieni ke lan kuani utienu nisoaginkaaba n den diani yaala ntieni lani bi ḡoadikaaba kuli den ḡa o ki sani. 57 yaaba n den cuo jesu yeni den gedi no salayidikaciamo deni naan kani ke utienu maama gban banda yeni anikpela den taani. 58 piel den ḡoa hali puoli po ki ban kua salayikaciamo lojagu nni o den pundi ki kali yeni bi guudi kaaba ki baa le lan baa cuoni maama. 59 sala yidi kacianba yeni anikpela den kpaani ban baa pua jesu po yaa faama ki ba ki kpa o 60 baa den la ban baa fidi ki tabo yeni yaala ba ke yaaba n den tiendi o po mi siedi faama den ye li kani ki yabi li den baa siedi n ba lie ki bi cua 61 ki yedi o naa joa den yedi n baa fidi ki mudi utienu diegu ki guani ki maagu dana ta. 62 salayidikaciamo den fii ki yedi o, a kan guani maama baa? yaa niba yene tiendi a po be siedi nyeni. 63 jesu den ḡmini salayidi kaciamo yeni den fii ki yedi o, n yedi a, ḡnan waani ti hali utienu yua n fo poa yaa tie kilisiti utienu bijua. 64 jesu den guani ki ḡmiano fini a ba yedi la ama n yedi a, ke a baa le ke o nisaalo biga ka utienu jenu ki ḡnani ki kpendi a tawala nni tanpolo po. 65 lan wani salayidikaciamba yudaano den cuo ki padi o tiadi ki yedi ti go bua siedin ba ki tieni be? yi gbadi ke o sugidi utienu po. 66 yi jagi be bi den guani ki yedi o li pundi wan kpe. 67 bi den sii ti ḡninsandi o nunga nni ki pabino yeni bi nugi. 68 ki maado ki tua soagini ti po utienu n yedi yaala a yaa tie kilisiti waani yua n pua ḡa. 69 piel den kaa niini ku lojagu nni yaa pua n den tuuni li kani den cua ki yedi o, a moko den taa ki ye yeni jesu Galile. 70 ama o den nia biniba kuli nintuali ki yedi mii bani ḡnan bua ki yedi yaala. 71 o den tagi ki ca bubuli ḡnoabu po ki baa ḡna puo toa yua n go tuuni li kani den laa o, ki yedi yaaba n ye li kani oja ne moko den taa ki ye yeni jesu Nasaleti yua 72 o go den nia ki polini ki tua mii bani laa joa. 73 lan yen waamu yaaba n den ye li kani den nagini ki yedi piel moamoane a moko li tie bi siiga nni yua yo kelima a maama doagidi ki waana. 74 lanwani o den cindi ki polini ki solini o yuli ki yedi mii bani laa joa lan yoginu ku kotongu den buudi 75 piel den goa ki tiadi jesu n den yedi o, yaala hali ku kotongu daaa mua a baa nia nni taalima ta lani o den ca ki buudi yeni paboanli.

27 U siḡaapanpangu ke sala yidikaaba cianba yeni u dogu nni nikipela juogi ke bi baa teni ban kpa Yesu. 2 Bi bo lol'o ki gedi yen'o ki pan ten'o Pilati yua bo tie dogu daano i. 3 Juda yua bo janbi Yesu n bo la ke b jia wani Yesu buudi ki kadi ke b baa kpa'o. O bo mua ke o

yaa bi janbi 'o. Ke o taa a kujapiena piitaa yeni ki gedi ban nmiani sala yidikaaba yudanba yeni bi nikipela. **4** Ki yedi n tieni t tuonbiadi ki kuadi yua naa pia tagili ba kuli. Bi bo guani ki yed'o lani mō naa ŋua ti li ŋua fine **5** O bo luni iligi yeni u Tienu diegu nni ki ŋiani ki gedi ban sadi o bá. **6** sala yidikaa yudaano n bo gandi gandi li ligi yeni ki yedi. Laa ŋani ke laa ligi n kua u Tienu ŋanmani kpagu nni. **7** Ban bo juogi b bo taa laa ligi ki daa o tanmaalo kpagu ke la ya tie b canbáa **8** Lani ya po bi bo yini li kuanu m sowulikaama kuanu hali yeni dine. **9** Lanwani o saawalipualo Jeremi n bo maadi ya maama n bo tieni. B bi gaa kujala piitaa Isaraheli yaaba n dini u daagu maama n yeni o po. **10** Ki daa o tanmaalo kuanu nani o diedo n bo maadi maama yeni. **11** Yesu bo sedi t buudidaano nintuali nni ke o bual'o: a tie jufi-nba bado bii? Ke Yesu guani ki yed'o: fini n yedi yeni. **12** Ama sala yidikaa yudaano yeni a nikipela bo jaligi Yesu. O naa bo yedi bonli ba. **13** Lani yogunu Pilati bo yed'o: ŋaa gbia ban jalig'a yaala aa? **14** Jesu naa bo nmiani baa bonli ba. Li yaa po t buudi daano yama bo yaadi. **15** O dogudaano bo maani ka wan luodi yonmyendo yua ke bi niba bua'o i jufi -nba jaama. **16** Lan yogunu o yonbo bo ye ke b yi'o Balabasi. **17** U niwuligu bo taani ke Pilati buali ba: i bua min faabi i po ŋmaa i? Balabasi bii Yesu ban yi yua Kirisi. **18** kelima n bo bani ke bi cuo Yesu li nunponbiadili po i li bujiali kani. **19** Wan daa bo kaa o bujiali kani o bo ke o denpua yini ki maadi'o. Daa kua o naa niteginkaa maama nni kelima ya ŋiagu n pundi ne n la fala boncianli t dangidi nni kelima o ya po. **20** Sala yidikaa yudaano yeni a nikipela bo tundi bi niba ke ban cedi ban kpa Yesu ki lodi Barnabas. **21** O buujialo bo buali ba: min lodi ŋmaa i po? Ke bi bo yigini Barnabas. **22** Pilati bo guani ki buali ba? Tin tieni be Jesu yua ke yi yi'o Kirisi? Bi bo yedi kpa'o. **23** Pilati bo yedi: O tieni baa biadima? Bi go bo tandi ke li paa cie ban jon'o li daapɔnɔnli po **24** Pilati bo bandi ke o ji kan fidi tieni bonli baa kuli ke u fuugu go pugini ke o taa m ŋinma ki nidi bi niba kuli nintuali nni ki yedi: Mii pia tagili ba kuli o naa niteginkaa sōma wulima nni. li li yinba i. **25** U niwuligu kuli bo guani ki yed'o: o sōma n guani baa tinba yeni t bila po **26** Pilati bo lodi b po Barnabas i ki cedi ke b pua yesu a gbana. ki teni o nuu ke ban pan jon'o li daapɔnɔnli po. **27** Wani o buujialo mintela bo kuani Yesu t buujiali deili nni ki taani bi cagili kuli ki kaa ki lind'o. **28** b B bo landi o tiadi ki bobin'o u kpalimɔngu **29** B bo piani o badi fegiliga yeni i kunkoni ki yilin'o ki mubini o jienu li kankagili. Ki ji ki gbaandi o nintuali nni ki tua: t fuond'a fini Jufi- nba bado. **30** Ke bi ji siini o po t ŋinsandi ki yi taa li kankagili ki pua o yuli **31** Ban bo ŋuaŋuadi'o ki gbeni bi bo bobidi o kpaliba ki guani lani'o o yaa tiadi ki gediki jon'o li daapɔnɔnli po. **32** Ban bo caa bi bo tuogi Silena dogu nni yua ke b yi'o Simoni ke b tien'i u paalu ke o bugi Yesu daapɔnɔnli. **33** Bi bo pundi ban yi yaa kaanu Goligota lani tie t yukuodi kaanu. **34** Ke bi ten'o u daamɔngu yeni yaa ŋogu to ke wan ŋu. Ama wan bo leni waa bo ŋuni. **35** Ban bo kpa'o bi bo taa o

tiayiekaadi ki tōni tiatia bōbōgidi. **36** Lani ki ji kaa guu. **37** Bi bo diani ban bo kpa'o yaali ya yuli ki maadi: O ne n tie Jufi-nba Bado. **38** Bi bo kpaanibiada lie ki taani yen'o. O yendo u jienu po o tō o ganu. **39** A sancenda bo sugid'o ki fegini a yula ki tua: **40** fini yua baa mudi u Tienu diegu ki guani maa dana taa, gaa a yuli naanla. A ya tie u Tienu bijua ŋan jiiidi li daapɔnɔnli po. **41** Sala yidikaaba yudanba yeni li bali maama banda mō bo ŋuad'o ki tua: **42** o bo gaa nitōba ki nan ji kan fidi gaa o yuli. O yaa tie Isaraheli buolu yaaba bado mōnmōni wan jiiidi li daapɔnɔnli po mola ne lanwani t baa tuo ki daan'o. **43** Odugi u Tienu po i u Tienu yaa bua o mōnmōni wan nan gaa'o mola kelima o bo yedi: «ntie u Tienu bijua yo.» **44** Ban bo taani kpa'a'ba yeni ya nubiada mō bo sugid'o. **45** ki cili u yensiicocoli li biigili bo tieni ki tinga nni kuli yaa caa u hali u yenjuogu. **46** Li yenlibidili po Yesu bo yigini ki tiani ki maadi: Eli lamasabataani: Lan tie n Tienu n Tienu ba yaa po ke a ŋaa nni. **47** Ya niba n bo ye li kani bi tianba bo gbadi ki yedi: o yi o saawalipualo Eli i. **48** Tontoni b siiga yeni n sani pan taa u ciesuogu ki pagini m ŋinmigima nni ki fini li kankagili po ki yugidi ki ten'o ke wan ŋu. **49** O lieba bo tua cedi mani t diidi Eli ya baa cua ki ga'o. **50** Yesu go bo tiani ke paa ki cabi o naano ki kpe. **51** Lanyogunu u Tienu diegu nni kpaldogikaabu bo padi siiga nni ki cili tanpoli ki ban jiini hali tinga nni ki bōgidi kaani lie. Ki tinga bo digibi ke a tana yagidi **52** A kakula bo yaadi u Tienu nigagidiŋanba yaaba bo kpe siiga boncianli bo fii bi tinkpiba siiga nni **53** Bi bo ŋiani a kakuli nni Yesu fiima bi tinkpiba siiga nni puoli. bi bo kua u dogagidiko nni ke bi niba boncianli la laa ba. **54** Miteeli -nba canbáa yeni miteeli nba yaaba bo guu la ke i tinga niginigi yeni yaa bona tieni kuli. ke ti jiwaandi cuo ba ke bi maadi. «li ko baa tie mōni ke o ne tie u Tienu bijua. **55** Bi puobi yaaba bo ŋodi Jesu Galile ki pan baa guud'o bo se fagima ki nua **56** Lani tie Maali Magdala Maali jaka yeni Josefi naá yeni Zebede bila naá. **57** U yenjuogu ke ja ba tie Aimate yua ke b yi 'o Josefi o mo bo tie Yesu ŋodikaa i ke o mo cua. **58** Ki nagini Palati kani ki mia ke wan taa Yesu gbannandi. Ke Pilati cabi ke bi taa Yesu gbannandi ki ten'o. **59** Ke Josefi taa Yesu gbannandi ki pōbini li cincenpienli nni yaala ŋani nni **60** Ki duan'o li kakupanli nni wan bo cedi ke gbiidi yaala u tantiagu po. **61** Magidala yua Maliyam yeni Maliyam tua bo ye li kani ki kaa ki tiegi li kuli. **62** Lan bo fii ki fa bi bo bobini saaba daali ki gbeni yo. ke sala yidikaaba ciamo yeni falisiani -nba gedi ki la o dogudaano Pilati **63** ki maadi'o. T bua tiad'a ke ki sua o daa fo o bo maadi ke dana taa daali n baa fii bi tinkpiaba siiga nni **64** Lani yaa po ŋan cedi ban yaa guu li kakuli hali dana taa daali ke o ŋodikaaba n daa cua ki su 'o. ki yedi bi niba ke o fii bi tinkpiba siiga nni laa bōndiyuami ji baa cie li bo kpiali. **65** Pilati bo yedi ba: I miteeli -nba ye taa bi mani ban gedi guudi nani yi bua maama. **66** Ke bi gedi ki bobini ban bo guudi li kakuli maama; ki ŋanbi biini li kakuli ki poli ki tieni m banma ki sieni soje-nba ke ban yaa guu.

28 Saba jaanma n' pendi, li Laadi daacincinli sijaapanpangu, ke Magdala dogu Maari yeni Maari tiano gedi ki bua gondi li kakuli. **2** Bi sua ke ki tinga migi boncianla, kelima O Diedo maliki n'ani tanpoli, ki jiidi, ki bigdi ku tanpabgu yu bi luoni li kakuli yeni, ki kali kupo. **3** O den tuudi nani i taa'ngdi yeni, ke o tialakaadi pieni ki cie ti kunkundi. **4** Ti jawaanciandi n' kua li kakuli guudkaaba ban baa, ki pabi, ki tua nani kpiema yeni. **5** Ama maleki n' ga mi maama ki maadi bi puoba: "Yinba wani n' da jie; kelima n' bani ke i lingi Jesu ban kpaayua li daaponponli po yeni. **6** O ji ki ye ne; o yiedi o, nani wan den tuodi ki maadi maama. Cua mani ki diidi wan den dua naani." **7** Gedi mani tonma ki maadi o n'odkaaba ke o yiedi bi tinkpiba siiga. Maadi mani ba ke o liidi yi, ki gedi Galile; Lanpo i ke i baan la o. N maadi yi lani n yeni. **8** Bi puoba n' n'ia li kakuli kani yeni ti jawaandi, ama ke bi pala nan mani boncianla, ki gedi tonma ki ban waani o n'odkaaba o laabaal'jamo. **9** Jesu n' tuogi ba u sanu nni, ki maadi: "N fuondi yi." Ban nagni ki gbaani o nintuali, ki cuo o taana. **10** Lanwani i, Jesu n' maadi ba: "Da jie mani; gedi mani ki maadi naataani, ke ban gedi Galile, ke lankani ke bi ba la nni." **11** Ban den paa u sanu ki caa, li kakuli guudkaaba bi tianba den kua u dogu nni, ki dugni salga yidkaacianba yaali n' tieni kuli. **12** Ban taani ki kali yeni u dogu nni nikpelba ki juogi ki bibni bi guudkaaba i ligi boncianla, **13** Ki maadi ba: Maadi mani: "O n'odkaaba den cua ku n'ia nni ki ludi ti ke ti goa, ke bi suni ki n'ani o gbannandi. **14** Li ya tie ke Gufeneeli gbadi, ti ba maadi ki songi o pali, ki maadi ki fie yi. **15** Bi guudkaaba n' ga i ligi, ki tieni nani ban maadi ba maama, Lani ya maama n' ji yadi Jufinba siiga hali yeni molane. **16** Li piiga n' n'odkaayendo n' gedi Galile, Jesu n' bi waani ba ya juali po yeni. **17** Ban la o, ban baa ki gbaani o nintuali. Ama tianba den ye yeni tama. **18** Jesu n' nagni ki maadi ba ne: "bi teni nni Tanpoli yeni ki tinga po paalu kuli. **19** Gedi mani i nibuoli kuli nni ki ban batise ba, Baa yeni Bijua yeni U Tieniu Forjanma yeli po, ban tua n' n'odkaaba. **20** Yin tundi ba ban colni min waani yi yaali kuli. Lani n yeni, n ye yeni yi daali kuli hali n'anduna juodma. (ai'on 9165)

Marka

1 U tienu bijua Jesu kirisii laabaalanmo cilma **2** Nani lan diani nandi osawalipualo Isahi tili nni. Ya nua min soni ya tondo a kani. **3** O tie ya nnilo kpaandi li fualii nni ki maadi ke; njanbi mani t yonmdaano sani ke lan tua sansiedu. **4** San bo cua ki wuli bi niba m nima li fualii nni ki wangi'ba ke ban lebidi bi pala ki njaat tuonbiadi. Ke o Tienu n tienu b po sugili bi po. **5** Jude dogu nni yaaaba yeni Jelisalemi yaaaba kuli bo cuoni Jan kani. B bo tuo ki waani bi tuonbiadi ke Jan wuli'ba Jude kpenu nni. **6** Jan bo laa li liadili ke b lugii yeni u yuoyuogu kobidi ki loli li gbanli o ciaga nni. T nankpandi yeni t siidi n bo tie o jiema. **7** Jan bo waan'ba ki yedi: o tiano go nja u n puoli ki pia u paalu boncianli ki cie n i. Mini k pundi yua ba gbaani ki gbindi o taacaagbani **8** Mini wani wuli yeni m nima ama wani baa wul' i yeni fuorjanma i. **9** Lani ya daali ke Jesu bo nani Gaalile dogu nni Naasaleti nni ki cua Jan kani ki go wul'o Jude kpenu i **10** Jesu n bo nani mi ninma nni yaa yogu o bo la ke tanpoli luodi ke fuorjanma nani ki naani ki lanjjepienga yeni ke baa jagini o po **11** Li yogu o nialu bo nani tanpoli po ki maadi: O ne tie n bijua n pia li pakonli o po boncianla. N taa n buama kuli ki teni nja. **12** Ama fuorjanma bo tudii'o ki gedi yen'o hali i tinkuonga nni. **13** O bo tieni danapiina ke Sitaani bigin'o, o bo ye yeni t muayandi ke maleki-ba ke u Tienu maleki -nba caan'o. **14** Ama ya yogu ke b bo cuo Jan batiasi Jesu bo cua Gaalile ki wangi u Tienu laabaaranmo. **15** O bo maadi «u yogu kuli pundi n yeni u Tienu diema mo nagi. Lebidi mani i yama ki tuo u Tienu laabaaranmo. **16** Jesu bo baa Gaalile ninnciamama kani o bo la Siimo yeni o waaalo Andele. B bo lu bi janbuandi m ninma nni ki kpaani i jami kelimaa b kuli bo tie jankpaanla i. **17** Jesu bo yedi'ba: «cua mani ki njo di nni n baa cedi yi ya co bi niba i» **18** Li yogu li yogu b bo nja b janbuandi ki njo di. **19** Jesu n bo cuoni ki juandi waamu o bo la Zebede bila Saaki yeni o waaalo San o ninbiagu nni ki njanbidi bi janbuandi **20** Jesu bo yiin'ba ke bi siedii nja b baa Zebede u ninbiagu nni yeni b tuonsantiadi kuli ki nja Yesu. **21** Jesu yeni o njo dikaaba bo pundi Kafarnawomi dogu nni saaba daali ki li jaandieli nni ki bangindi yaaba n ye lienn u Tienu nomaama **22** O bangima bo yaalidi'bi, kelimaa o bo bangi yeni yikodi waa bo bangi 'ba nani li bali maama gbanbanda yeni kaa **23** Ke li sua ja ba ye li kani ke i cicili biadi nja'o ke o yigini ki maadi: **24** Nasaleti Yesutinba yeni fini be yaa po i? A cua ke njan biani 'ti yoo oo? N bani njan tie yua. A tie u Tienu ninjanmo i. **25** ke Yesu gaa t naajadi ke maadi: «suoni mani lan kani ki na o nini» **26** li yogunu o ja yeni bo jiidi ki baa ke t tagi biidi yeni bua na ki yigini ki kpandi o nialu. **27** Li bo yaa lidi ya niba bo ye li kani. Ke bi buali bi lieba ne mo tie be ye oo? I tundi paani ke o tundi yeni yikodi i. O cedi ke a pola mono colni o maama **28** Lan yogunu mono ke Yesu yeni doni Gaalile dogu nni. **29** Ban nani jufi -nba tantaandieli

nni ya yogu ke Yesu yen Saaki yeni San gedi Siimo nba deni. Ke li sua ke Simo cuado dua yeni u gbannantongu. **30** Li yogu mono ke b maadi wani Yesu li gbannaanbiedi maama **31** Ke Yesu bo cua ki cuo o nugu ki fiini ki sien'o ke ogbannandi songike o fii ki candi'ba. **32** li yenjuogu bi niba bo taa a yama kuli yeni yaaba ke a pola nja'bi ki gedi yen'ba Yesu kani **33** ke u dogu nni niba kuli taa ki ye u diinbu kani **34** Ke Yesu paagi yaaba kuli bo yia, ki go beli ki yaani i cicilibiadi. O bo ki cabi i cicilibiadi ke ban maadi mono ki dugini b bo bani wan tie yua. **35** Yesu yagidi ki fii ki gedi naani ke oba ki ye ki jaan i. **36** Ke Siimo yeni o lieba nja ki kpa'a'o. **37** ki la'o ki maad'o ke bi niba kuli kpaan'o. **38** ke o maad'ba ya cuoni manii tin gedi u kaantianu. I dingbanbinmu nni ke min pan muandi lan po mo, ki dugini lan po n cedi ke n baa **39** Lani ke Yesu tugini Gaalile digbana kuli nni ki maadi u Tienu laabaaranmo jufi -nba tantaan diena nni. **40** o gbaado bo cua ki gbaani ki mia ki yedi: A ya bua a ba fidi ki paagi n i. **41** m nininma bo cuo Yesu ke tandi o nuugu ki sii'o ki yedi: n bua a agbannu n njanbi. **42** Ke li yogunu o gbaado bo siedii ki sua o gbanu kuli njanbi. **43** Ke Yesu maadi ke wan tuodi ki siedii li kani ki kpa'a'o **44** ki maadi: cuo a njobu ki daa cedi oba n gbadi. Ama njan gedi ki pan waani sala yidikaaba. Ki tien'ba m njanbima paalu nani moyisi n bo bili maama ke lan tua bi sieda.» **45** ama oja yeni n nani ya yogu ke o kpaandi li maama kaan kuli. Lan po n bo cedi ke Yesu ji bo kam fidi kua u dogu nni ya yogu ke bi niba bo la'o. O bo yi ye u dogu kuni naan kan ki niana k ye.

2 Yesu bo tieni nani dana lie yeni ki guani Kaparnawomi dogu nni ke bi niba gbadi ke o ye deni. **2** ke bi tigidi ki gbie deni ke finfanm ji t ye baa o diinbu kani. Ke yesu tundi 'ba u Tienu maama. **3** Bi niba bo tugi o yiamoo hali ke o Taana kuli kpe. ke bi cua yen'o Yesu kani **4** Bi niba bo yia i ke b kan fidi pundi yeni o yiamoo Yesu kani Ama bi bo doni Yesu n ya dieli yuli po i ki cibi ki londi ki jiin'o Yesu kan ke dua li ganli po. **5** Yesu n bo la ke bi pia li dandanli yeni ke o bo yedi yua ya gbanu kpe yeni yeni ke: «n bijua a baà a tuonbiadi sugili» **6** Ama li bali gbabanda dianba bo kaa li kani ki maadi bi pala nni ki tua: « **7** Li tieni ledi ke o ne wan maadi nanda i? O sugidi u Tienu i nmaa ba fidi ki di o nisaalo tuonbiidi sugili li yaa tie u Tienu baba ya kaa. **8** Li yogunu mono Yesu bo bandi b pala nni n maadi yaala. O bo yedi'ba be yaa po i ke i maali i pala nni n yeni? **9** Lan bona lie nni n diidi ya maama paa i? a baà a tuonbiadi sugili fii taa a kakalugu ki ya cuoni. **10** Bandi mani ke o nilo bijua pia yiko ki tinga ne po ki baa fidi puni bi niba bi tuonbiadi sugili. O bo yedi o yiamoo. **11** Fii ki taa a donduanu bonla k ya kuni. **12** Li yogunu o ja yeni bo fii ki taa o kakalugu ki pan caa. Ke bi niba kuli ji nua'o. Li bo lidi bi niba kuli ke bi ji yigini ki pagi u Tienu ki tua: tin daa kpeli ki la ya bonla ne buolu. **13** Yesu bo guani nani ki gedi m ninnciamama kunu ke u niwuulugu cua o kani ke tundi'ba. **14** Jesu bo cuoni o bo la Alife bijua Levi. O bo kaa lonpo diegu kani ke o maadi'o «ya nja'n» ke o bo fii

ki ḡodi Yesu. 15 Li ya puoli po Yesu bo kaa Levi deni ki baa je yeni t tuonbiadi danba yeni lonpo gaala yeni o ḡodikaaba. Li kani bi niba bo ḡodo ki yabidi 16 U Tienu tili banda yaaba bo tie gbanbanda n bo la ke Yesu jeni yeni a lonpogaala yeni t tuonbiadi danba yeni. Ke bi maadi o ḡodikaaba: laabaal ke o dini yeni a lonpogaala yeni t tuonbiadi danba. 17 Yesu bo ḡbadi ki maadi'ba: yaaba n pia laafia naa bua dogda se yaaba yia. Mii cua bua ya yi bi ninjanba kaa, n cua bua ya yi t tuonbiadi danba i. 18 Jan ḡodikaaba yeni falisiani -nba bo loli u ḡobu i. Bi niba bo cua Yesu kani, ki yedi'o: Be tieni ke Jan ḡodikaaba yeni Falisiani -nba ḡodikaaba loli u ḡobu i? Be tieni ke fini yeni a ḡodikaaba naa loli? 19 Yesu bo buali 'ba: yua ke bi yiin'o li puokuanli jaanma ba fidi ya kaa konma ya yognu ke o puocaano calo ye b kani i? hali bani baa ye yeni yo lan waagi maama kuli b kan loli ḡobu. 20 Ama adana cuoni ke bi ba ḡani o puocaano Calo. Lan dana nni ke b baa loligi u ḡobu. 21 Nilo baa kan taa li cabipanli ki ḡali ki tugini yeni li liadikpeli. A ya tieni n yeni li cabipanli ba dadi ki padi a cabikpeli. a cabipaana n mo tolitoli ki findi. 22 Nilo ba mo ka taa m daakaama ki tieni ḡinobobikpeli nni kelima o ya tieni n yeni m daakaama baa mo ki pudi li ḡinobobili. m daama yaa n ye li ḡinobobili n go biidi. Ama a ya tieni m daama li ḡinobobipanli nni. 23 Li bo tie saaba daali ke Jesu yeni o ḡodikaaba pendu u kuanu nni ki dogi i difiandi. 24 Falisiani -nba bo yedi: «Diidi mani be tieni ke b tiendi yaala n kua m fuodima daali.» 25 Yesu bo guani ki yedi'ba: «Yii kpeli cogi Davidi n tieni yaala wan bo luo m jiema aa? ke m koma cuo'o wani yeni ya niba bo ye kuli. 26 Li nan bo tieni ledi ke Davidi bo kua u Tienu diegu nni. ki taa sala ke wani yeni o ḡodikaaba ḡmani. Ama ke li nan bo cabi ke u Tienu sala yidikaa baba i n ḡmani li paanu. 27 Yesu bo yedi 'ba: «saaba ye bi niba po i; bi niba kaa ye saaba po. 28 Lani po n cedi ke saaba moḡo ye o nisaalo bijua nuugu nni.

3 Yesu bo guani kua jufi -nba tantandielu nni. O ja bo ke o nuugu kpe. 2 Yaaba bo ye li kani bo kpaag'o ki ba diidi Yesu ya baa paagi'o m fuodima daali. Ke ban jalig'o. 3 Yesu bo yedi o ja yua ya nuugu bo kpe yeni: «fi gi sedi t siiga nnni». 4 Lani ke Yesu yedi u niwuligu: «i tuo tin tieni li bonjanla bii u bonbiigu bi niba fuodima daali gi gaa o miali bii ki ḡaa wan bode» ama b bo ḡmini suooo. 5 Yesu bo nuali'ba yeni li pabiili kelima b bo fiini b pala ke li juagi. Lani ke Yesu yedi o ja yeni «tandi a nuugu» ke o tandi o nuugu ke Yesu paag'o.» 6 Li yogunu moḡo faalisiani -nba taani kali ki ji juogidi ban baa tieni maama ki cuo Yesu ki kpa'o. 7 Li po ke Jesu yeni o ḡodikaaba gedi m ḡinciama kunu. U niwuligu boncianla bo ḡani Galile ye Jude ki ḡua 'o. 8 Jerusalemi dogu, Idume bii juudeni yaa kandima yeni ya diema kpia Tiir yeni sidon. Li niwulugu bo cuoni Yesi kani kelimaa bi bo bani wan suani yaali. 9 O yedi o ḡodikaaba ke ban kpaani u ḡinbiagu ke wan kua, kelima u niwuligu baa mad'o 10 Wan bo paagi bi niba boncianli yeni, yaaba bo ye li kani kuli ki yia ji bo tudu

bi lieba ki gba ban si'o. 11 T tagibiidi danba ya la'o ya yogunu kuli bi yio gbaani o nituali nni ki ya tandi: «ki tua a tie u Tienu bijua» 12 Ama o bo yi yie ki maadi ke ban daa cedi ban bandi wan tie yua. 13 Yesu bo doni li juali po ki yini wan bua yaaba ke bi cua o kani. 14 O bo lugidi piiga n nibilie ki yin'ba b ton diba. Ke bani n baa fidi ki ya ye yen'o, ke wan suan'ba ke ban ya caa ki wangi u Tienu ḡomaama 15 O bo pun'ba u paalu ke ban ya diali k ḡangit t tḡibiidi. 16 wan bo yini niba piiga n bonbilie yaaba yela nne simoni yua ke o bo pul'o Piali. 17 Saaki yen o yualo San Zebede bijaba. yaaba ke Yesu bo pul'ba. Boaner li niima n tie yua maadi nani i tatandi yeni. 18 Yeni Andre, Filipa, Bartelemi, Matio, Toma, Jak Alifebijua, Tadide Simo Zeloti. 19 Yeni Juda ISkariyoti yua bo t kuad'o. 20 Lan pugini waamu Jesu yeni o ḡodikaaba bo kuni denpo. Ke o niwulugu go taani ban ye naani yeni ki yabi ke wani yeni o ḡodikaaba t ki baà yaama ki baa je. 21 K Jesu niba bo ḡbia ke b maadi ke ban taa'o kelima b bo tua ke o yanma nni n biidi.» 22 U Tienu maama gbanbanda bo ḡani Jerusalemi ki cua. b bo yedi «Belisebul yua tie o pola bado ke o kubi o ya paalu i ki bieli o pola» 23 Yesu bo yini'ba o kani kaalindima ki pua'bi m kpanjama: «Sitaani tieni ledi k guani beli sitaani i? 24 Ya dogu nni ke bi niba go ki koni yeni bi lieba laa dogu kan fidi ya se ke li ḡani. 25 Ya diegu nni ke bi niba go ki koni b ḡmiali nni li diegu kan fidi ya se ke li ḡani. 26 Li tie ke sitaani ya guani koni yeni o ba li waani ke o paqalu bogidi n yeni, o kan fidi ye se o juodi n yeni. 27 Ama nilo ba kuli kan fidi kua o gbanmandaano deni ki fidi fie o piama. 28 Yesu bo yedi n baa maad'i i moḡmoni bi niba n tieni ya tuonbiidi bbi baà sugili b tuonbiadi po, yeni ban sugi u Tienu ya sugidi. 29 Ama yua sugi u Tienu fuonjanba wani kan baà sugili hali a bada. Ama lan daano kan fidi ya ye hali o hjuodima ki kan tieni tuonbiidi.» (aiḡn g165, aiḡnios g166) 30 Yesu bo maadi li kuli ne agbanbanda kelimaa bi bo tua ke o pia o tḡu biigu. 31 O naà yeni o waamu bo cua ki se cancanli ki soni o nilo ke wan yiin'o 32 Li sua ke o niwuligu kaa ki lind'o. Oja den yedi a naà yeni a waamu kaa cancanli ki kpaani ḡa 33 Yesu bo ḡmiam' i ḡmaa tie n naà yeni n waamu. 34 Lani ke o bo 35diidi yaaba kaa ki lindo yeni kuli ki yedi: n naà yeni n ninjanba n yeni. 35 Yua pia li dandanli n po ki tiedi n yanbuama lan nilo n tie n nijua yeni n nisalo yeni naà.

4 Yesu go bo ye yen'ba m ḡinciama kunu ki bangib'ba. Ya niwuligu yabi bo kaani kim lind'o. O bo kua ki kali u ḡibiagu nni m ḡinma po. Uniwuligu kuli bo se li gbanbanli po i. 2 O bo pua m kpanjama ki bangi'ba ya bona n yabi. Ki yed'ba m bangima yogu. 3 cengi mani o kpaalo n bo ḡani ki bua yaa buu. 4 Ya yogu ke o buu bonbintiana bo baa u sankunu i. ke o bonyugida bo cua ki dini. 5 bonbintiana mo bo baa a tancagida po naan kani ke tanyoma ki ye. Li bo gbaa pani kelima li kani tandi ki ji. 6 Ama u yienu n bo doni li bo kuodi kelimaa li bo ki pani ki jiini moḡo. 7 Ya binbitiana mo bo baa t kunkondi

ñaga yeni t kunkondi bo fii luoni ki laa fidi loni puu kuli. **8** Ya bonbitiana bo baa ki tinnganga yeni bo pani ki kpedi ki loni. bonbitiana bo loni piina ki ya caa ke tiana mo loni piiluob, ke tiani mō loni kobiga. **9** Lani ke Yesu bo maadi: yua daani ki pia atuba ki baa gbadi wan gbadi.» **10** Jesu n bo ye o baba o ñodikaaba piig n bonbilie yeni bo nagini o kani ki bual'o o kpanjama yeni niima nni **11** O Tieniu n puni yinb'ba ke i bandi o diema nni tuonli, ama yaaba ji ye ne kuli li tie min ya puab'ba m kpanjama i. **12** lan yeni b baa nua yeni bi nnuni ama bi kan la puu kuli bi baa gba yeni bi tuba i, yeni ba gbaa yala. Ama bi kan cengi puu kuli. Lani n tie ban da lebidi ki guani u Tieniu kanike wan tieni bi po sugili. **13** Yesu bo guani ki yedi'ba: i mō ki bani m kpanjama yeni bundimi yo oo? Li ya tie n yeni i baa tieni ledi ki fidi bandi ya kpanjama sieni i? **14** O kpaalo n pagi ya bonbii tie u Tieniu maama i. **15** Bi nitiaba tie nani ya bonbii baa u sakunu yeni. Bi ya gbadi u Tieniu maama ya yogu sitaani yi cua ki li yogu ki ñani li maama kuli b pala nni. **16** Bi nitianba mo tie nani ya bonbii baa a tancagida n yeni bi ya gbadi u Tieniu maama ya yogu bi tuoi toma toma yeni lipamanli. **17** Ama baa pia jiiimōni b pala nn i bi kan fidi juuni sedi u yebiadu ya cua, bii bi niba ya wangi'ba fala Yesu maama po toma toma se ban lebidi ki baa. **18** Bi nitianba mo tie nani ya bonbii n baa t konkondi nni bani mo tie yaaba n gbadi u Tieniu maama i. **19** Ama n yema yanyandi yeni, ñaimanbuadi, yeni bonbuakaatiana li kuli yi taani ki di o Tieniu maama yeni li ji kan fidi sōni tuonli. (aiōn g165) **20** Ama tianba mo tie nani ya bonbii n baa ki tinnganga yeni, ban wani tie yaaba tuo u Tieniu maama ki tuo ma ki luoni. bi nitianba loni bonbii yenli, piita taa, bitianba piiluoba luoba, b tianbi kobiga kobiga.» **21** Yesu bo guani yedi'ba: oba kan cuoni li fidilisanli ki cibini l bobli nni ki ñogini li po. Bii ki gubini u gadogu nni. Bi yituanu u tuntuankaanu i **22** Kelimaa li ba kuli k ye ki wuoni ke bi kan wuodi. lba kuli ki ye ki duagi ke b kan dogidi. **24** O bo yedi 'ba: yi cuo i ba yeni yi gbadi ya maama. Yi gaa Tieniu maama ki sōni li tuonli maam, i paadi mō gō baa t dō n yeni ke li bonli gō pugidi. **25** Lani ya po bi ba pugini yua daani wan ñanbi daani ama yua k daani b baa ñani wan pia yali. **26** Yesu go bo yedi: «U Tieniu diema tie nana oo kpaalo n yi buli i bonbii ki tinga yeni. **27** Wan guani yeni wan nua u yienu yeni u ñiagu kuli, ya yogu kuli li bonbulikaala baa pa ki kpedi hali ñanma ke waa bani lan maama **28** Ki tinga n yi cedi i bonbii nm pa. Li cili a kinkaga i ki tuani ti fiandi ki juodi m bonbinma **29** i bonbii ya beni ya yogu b baa taa o guadgu kelima li yogu pundi. **30** Yesu go bo yedi: t baa nangi u Tieniu diema yeni be i. lilaa kpanjama ke ti bo yi pua ke m bundima ye i. **31** U Tieniu diema tie nani ya kpintiigu ke b yi'u mutardi yeni bii li baa ñidi ki cie ñanduna bonbii kuli. **32** Ama b ya buli ya yogu li paa t kpedi ki cie u gogidigu tiidi kuli gi go tō a bengbenga hali ke a bonyugida baadi tiendi b tedi li po. **33** O bo pua m kpanjama boncianli yaali naani yeni wan pua yaama. ki wangi bi niba o laabaaljanmo nani bani nbaa fidi ki ji

gbadi maama **34** O bo maadi yen'ba kaa pua kpanjama. Ama wani yeni o ñodikaaba yeni bo piadi ki ye b baba i. O yi bundi'ba li kuli. **35** Li daali yenjuogu Yesu bo yedi: tin puodi mani ne po ya boanjali. **36** Lani ke o ñodikaaba taa'o yeni ya ñinbiagu nni ke bi bo ye. ke bi kuli gedi ki ñaa u niwulugu li kani. ke bi tobi mo ñua'o yeni bi ñinbiadi **37** ke u faabiadigu ti fii fiindi a ñinguona ke u ñinbiagu bua pan gbie. **38** Le sua ke Yesu dua u ñinbiagu puoli po ki ki gō. Ke b fiin'o ki yed'o: canbāa ñaa bani ke ti bua kpe yaa aa? **39** O bo fii ki yie u faagu po yeni li bali ki maadi: «cedi fuugu» ke u faagu yeni m ñinciamia kuli duani suoo. **40** Yesu bo guani yedi'ba: «be cedi ki jie n yeni? i ki dugi n po yaa aa» **41** T jiwaandi bo kua'ba boncianli. Ke bi ji maadi yeni bi lieba: O ne wani tie ñmaa yo ke baa u faagu yeni m ñinciamia kuli tuodi o maama i.

5 B bo pundi Galasenia diema yaaba kpenu jaali kani. **2** Yesu n bo ñani u ñinbiagu nni ya yogu. o tagibiigu n bo ye ya ja nni nbo ñani a kakula po, ki tuog'o. **3** O ja yeni bo li ye a kakula nni oba kuli bo kan fidi lol'o baa yeni i kudi seseli. **4** bi bo kpeli ki kpa kpa ki loli o taana yeni i kuduseseli. O bo yi fidi ciecie li kuli ki dadi yaadi t kudi nilo ba kuli bo ki fid'o. **5** ya yogu kuli, u yensiinu yeni u ñiagu o bo yi ye a kakula nni lini yaa kaa a juana po ki kuudi kaa suondi. ki jaagi wani o bá ya taana a tana ki duoli **6** Wan bo la Yesu hali fagima. o bo sani ki cua ki gbaani o nintualni nni. **7** ki kpaandi ki maadi: «be n ye mini yeni fini siiga nni, Jesu u Tieniu yua ye tanpolu bijua? U Tieniu yeli po mia sugili k daa wangi'n fala. **8** O bo maadi yeni kelima o bo gbadi ke Yesu yedi: fini o tagibiigu ne ña o ja ne nni» **9** Yesu bo bual'o: «a yi ledi?» o bo ñmian'o n yi niwuligu kelima t yabi. **10** O bo mia yesu ke wan daa beli'ba ki ñani'ba u dogu yeni tinga nni. **11** Li bo sua ke i duoli ye li juali kani ki ñmani ti muadi. **12** Bi bo mia Yesu ki maadi: A ya beli 'ti ñan nan cedi tin ñodi i duoli **13** Yesu bo cabi u sanu ke bani t tagibiidi yeni ñani o ja yen nni ki sani ki pan kua i duoli nni. ke li duoli kuli ñani li juali po ki sani sani ki pan mñinciam nni ki bia b kuli. b bo pundi duoli tuda lie. **14** Yaaba bo kpaali duoli yeni bo sani ki pan waani li laabaalo a longbana nni yeni li dogu bila kuli nni. Bi niba boncianli bo ñani ki gedi ki pan diidi yaala tieni. **15** Bi bo pundi Jesu kani ki la ya ja bo pia u tagibiigu yeni ke o kaa ki ñanbi lani ti tiadi ki kaa ke bonli ki pia'o ke t jiwaandi cuo'ba. **16** Yaaba bo la u tagibiigu n bo ye yua nni; bi bo togidi yaaba cua li kani lan tieni maama ke t tagibiidi ñani oja yeni kani ki kua i duoli nni **17** lan ya po ke bi bo mia Yesu ke wan ña bi tinga nni. **18** Yesu nbo bua kua u ñinbiagu ya yogu, t tagibiidi n bo ye yua yeni nni yeni bo mia ke wan cedi wan yegi yen'ba. **19** Ama Yesu bo ki tuo. Ama li yogu o bo yed'o: «Ya kuni a deni po a buolu po ki pan waanb'ba u Tieniu n tieni a po yaala kuli, yeni wan tieni a po ya niimn m gbadima **20** O ja yeni bo gedi ki pan wangi dekapola dogunni Yesu n tieni o po ya tuonjanma yeni ya ciila bonla n yabi maama ke o

yaalidigu cuo'ba. **21** Jesu bo guani kua u ñibiagu ki guani puodi ki gedi ne po ya kpenpuoli jaali kani ya niwuligu n bo taani o kani bo yabi, ke o fii se m ñinciama kunu. **22** ke juffi-nba tantaandieli nn cambáa yua ke b yi'o Sayirisi bo cua pundi Yesu kani ya yogu ki la'o yeni, o bo gbaani o taana kani. **23** Ki miad'o sugili hali boncianla ki yed'o ke o bisalo yia hali ki bua kpe. ke ñan li cua ki ban maani a nuugu o po ke wan paagi ki ya ye. **24** Yesu n bo yegi ye'o ya niwuligu yabi bo ñua ki miab'o **25** O pua mō bo ye li kani ke o soma ña hali piig n bina lie **26** O bo la fala boncianli yeni ya dogidiana yabi kani, ki biani o piama kuli; ama yeni li kuli li bo tu; li bo li biagidi ki pugidi. **27** o bo gbadi ke b maadi Yesu maama, o bo nagini o puoli u niwuligu nni ki sii o tiadi. **28** Kelima o bo yedi o pali nni n ya fidi sii ba o tiadi baba n baa paagi. **29** Ya yogu ke o bo sii 'o o soma yeni kuli bo kama sedi ke o gbanu kuli paagi. **30** li yogunu mōno Yesu bo bandi ke u paalu ñani o niini. O bo ñmagidi ki buali u niwuligu ñmaa sii n liadili? **31** O ñodikaaba bo yed'o: a nua u niwuligu n miabi maama ke a nan gua yedi ñmaa sii'n i? **32** Ama Yesu bo diidi b kaalindima kaa bandi yua tieni lan bonla. **33** O jawaanbu bo cuo o pua yeni ke o digibi kelima o bani yaala n tieni ninni. O bo gedi gbaani Yesu nintuali nni ki waan'o i mōnmōni kuli. **34** o bo yed'o n bisalo a dandanli n tieni a po yaali n ñani. gedi yeni a yanduama a bàà laafia a yianu po. **35** Wan bo maadi yen'o ya yogu li bali maama bangima yudaani yeni bi niba bo ñani bi deno po, ki tuogi ki yed'o: A bisalo kpe'o be tieni ke a gō mabidi cabáa i? **36** Ama Yesu bo gbadi ban maadi yaalia; o bo yedi li bali maama dieli cambáa: ñan daa jie daani n n baba **37** O bo tuo ki baa yegi yen'o. li ya tie piali Jaka yeni o waalo Jan **38** Ban bo pundi li bali maama bangima dieli Yesu bo la ya niwuligu n yabi, ke bi tianba buudi ke bi tobi tiendi u fuugu ki tandi yeni u paalu. **39** Wan bo kua u diegu yeni nni o bo yedi'ba: Be tieni ki buudi buudi ki go tiendi tiendi u yaalidigu nanda i? i biga naa kpe kaa o gōa yo. **40** o ñuad'o ama o bo ñani bi kuli cancanli ki i biga báa yeni o náa yeni wan bo yegi ya naataani yeni ki kua yen'bi ki biga n dua naan kani **41** Yesu bo cuo ki biga nuu i ki yed'o «talita kumi» li bua yedi ke: i jifanbiga n yedi ña fii. **42** li yogu mōno ke i biga fii ki go cuoni, kelima li jifanbiga bopia piiga n bina lie i. U yaalidigu bi cuo'ba boncianla. **43** Yesu bo ten'ba li lanbonli k ban daa maadi nilo ba kuli. O go bo yed'ba ke ban ten'o li bonjekaali

6 Yesu bo ñani li kani ki guani o maadogu nni. O ñodikaaba n bo yegi yen'o. **2** M fuodima daali ke o pundi, o bo kua li bali maama bangima dieli nni ki bangi'ba. U Tienu maama niba boncianli bo cengi o maama ke li gō mangi'ba. B bo yedi «o ne mō bàà m yanbanma ne le yo oo? ñmaa n ten'o ya yanfuoma na? «O tieni ledi ki fidi tieni ya banciaama ne yeni o nuugu i? **3** li ki tie o kpagikpielo Mliyama bijua, yeni Jaka, Jose, Jude yeni Simoni kaa tie o waamu uu? O nisiaba gō ye ti sisiiga ne? Ban wani Jesu bo tie b yaa po biidi. **4** Jesu bo

maadi yeni'ba: b kan fali sawalipualo yeli kaantianu se o danba dogu nni. yeni o niba siiga nni yeni o deni yaaba kani. **5** Waa bo fidi tiendi banciamtiam, li yaa tie wan maani o nuugu yianbi ba ya po ki paagi 'ba. **6** b gaafaama bo lidi'o li po. Yesu bo caa a dogibila nni ki ban wangi'ba. **7** Yesu gō bo yini o piiga n niba lie yeni ki sōni'ba niba lie lie; ki puni'ba u paalu k ban ya paani t tagibiidi **8** O go bo maad'ba ke ban daa taa bonli ba bi taaceni po. I gbiamu baba ki daa taa jiedi, gi daa taa bōgili yeni ya gbanñadu pia liiga. **9** Ama yi pili yi pia ya caacaadi g da taa liadi yeni lankaba. **10** O bo yedi'ba «Yi ya cani yua ya deni kuli yi ya ye lankani, hali yi pan siedi laa dogu nni. **11** B yaa tuo ki gaa i candigu gaa cengi i maama naankani, yin yi ña laa dogu nni ki piini i taanmaada ke la tieni siedi i po. **12** Bi bo ñani ki pan wangi buolu faagidi yen ti biidi tienima **13** B bo jaandi ki ñangidi t tagibiidi bi niba boncianla po, ki sōgini m kpama yaaba yia po ke b paagidi. **14** O bado Herodi bo gaa li sawalo kelima Jesu yeli bo ñani kaankuli, nitianba bo tua: Janbatisi n guani ki fii bi tinkpiba siiga nni. Lani n cedi ke o pia u paalu ki suani ya yaalidigu banciaama ne. **15** b mo yi nmaadi ke «ke ELI YO» tianba mo n yedi li baa tie yoguba ya saawalipuala nikpela siiga nni yua bii? **16** Ama ya yogu ke Herodi bo cengi o maama o bo yedi: Li baa tie Jan min bo jia yua ya yuli yeni n fii bii? **17** Li bo sua yogunu ba Herodi bo cuo Jan ki lol'oki luon'o li yonmdieli nni kelima o bo fie o waalo Filipa ya denpua ke o tua o ya pua yeni po. **18** Jan bo maadi Herodi: laa dagidi yeni ñan kuani a waalo denpua. **19** Ama Herodisa pali bo biidi Jan po ke n bua ban kpa'o. Ama o bo kan fidi kpa'o. **20** Wani Herodi bo jie Jan kelima o bani ke o tie ya nilo mōni ki tiegi; kaa pia tagili ba kuli, o ya bo gbadi Jan tundi ya yogu o yama bo yi ñmadi. Ama yeni li kuli o bo yi fidi cuo o ba ki ya ye yeni li pamanli. **21** Nani Herodi madijaanma daali n bo pundi. Ki cedi ke Herodiasi bàà u sanu ki ba tieni wan bua yaala. Herodi bo tieni t jaanjiedi ke li yabi ki yini a mintiela cambáa - nba, a mintielitōtiebi liiga yaaba kuli yeni Galile dogu nni liig yaaba kuli. **22** Herodiasa bisalo bo kua bi niba yeni siiga nni ki jeli i ciagi ke li mangi Herodi yeni jaanma tantaani tieba kuli pala. O bado bo yedi: ñan bua yaala kuli ñan mia n baa teni ña. **23** O go bo poli ki yedi: ñan mia yaala kuli n baa puni ña baa li ya tien dogu mōno n baa bōgidi ki teni ña. **24** O jifaano bo ñani ki pan buali o náa: a bua min pan mia'o be i? O náa bo maad'o ke Jan batisi yuli. **25** Li yogu ke o jifaano guani hali o bado kani. ki mia'o ki yedi: n bua ñan tieni Jan batisi yuli ki tadiga nni ki pun'n. **26** O bado pali bo biidi paaa ama nani wan bo poli yeni bi nitaantieba n ye yeni o bo kan fidi yie **27** Lani ke o bado bo sōni minteeli-nba cambáa yendo ya minteela n guu kan ke ban cua yeni Jan yuli na. Yaaba bo guu li yonmdieli kua ki cua jia li yuli **28** b bo kpieni li yuli yeni ki taditialigu nni ki cua yeli ki teni o jifaano, ke o jifaano mō ji teni o náa. **29** Jan ñodikaaba n bo gbadi ke li tie yeni bi bo cua ki taa o gbannandi ki pan bili o tanlogu nni. **30** Jesu tondiba bo guani ki taani o kani. B

bo togidi ban bo tieni yaala yeni ban bo bangi bi niba yaala kuli. **31** O guani ki yedi'ba tin gedi mani n fanfama po bi niba n k yabi naan ki fuodi. Kelima ya niba bo kuni yeni yaaba bo cuoni kuli bo yabidi. b bo k bàà fuoma ki baa jiedi. **32** Li po bi bo kua u ñinbiagu nni ki gedi pan ye b baba. **33** Ama ban bo siedi ki caa i dogi nni niba boncianli bo bandi ban caa naani gi siani bi taana po ki baa gbaa pundi yemba. **34** Ban bo ñani u ñinbiagu nni Yesu bo la ke u niwuligu yabi paaa ke m niñinma cuo bi po kelima b bo tie nani ya pee k pia pekpaalo yeni. Li yogu o bo cili ki wangi'ba ya bona yabi. **35** U yienu n bo bua baa o ñodikaaba bo nagin'o ki yedi: u yogu pendi o ne mō tie fuali nni ñianli k kōbi. **36** cabi daa ke ban fidi yadi kua i dogbinmu nni ki baa yaala ke b baa je. **37** O bo ñmia'ba ki yedi ba: Yinba mōno n puni ba liba ban je. B bo maadi'o ka bua tin pan daa kuumukobilie ya paanu gi fidi dini ba? **38** Yesu bo yedi ba: yipia paanu bonjena bona ñaa yo? Gedi mani ki pan diidi? Ban bo bandi yeni b bo yedi: paanu bonjena mu yeni jami lie. **39** O bo yedi ba ke ban cedi bi niba n kali cagili cagili t muasuandi po **40** B bo kali cagili cagili kobiga kobiga yeni piimu mu i. **41** Wani Yesu bo taa paanu bonjemuuda yeni familie yeni ki yaadi ki diidi tanoli po, ki jaandi u Tienu ki ñmiidi ñmiidi ki teni o ñodikaaba ban bōgidi u niwuligu. O gō bo bōgidi b kuli i janliedi yeni. **42** B kuli bo dini hali ki pan guo. **43** B bo wodi wodi ban ñmani ñmani ki sieni ya paanu yoli yola yeni ya janjena ki gbieni piig nbaabuodilie **44** Yaaba bo ñmani paanu yeni bo tie jaba tudamu. **45** Li yogu Yesu bo fiini o ñodikaaba ke b kua o ñinbiagu ki ga o liiga ki baa duugi ki gedi ne po ya bōnpuoli Betisayi ya dogu po. hali baa ti cabi o niwuligu **46** Ban bo t yadi ki kuini o bo doni lijuali po ki pan bo jaandi. **47** U ñiagu n bo bua baa o ñodikaaba bo ye u ñinbiagu nni hali m ñinciama siiga nni. ke Yesu li ye li jaali po o baba. **48** Obo la ke b kudi u n ñinbiagu yeni fala kelima u faagu bo togid ba. Li bo bua pundi i kootonmuai fiindimna, Yesu bo cuoni u ñinbiagu po ki caa b kani ki bua balini ki pendi ba. **49** Ama ban bo la'o ya yogu ke u cuoni u ñingbani po b bo maali ke li tie yigini ke b yigini **50** Kelima b kuli bo la'o ke i jiejie bo kua'ba. Li yogunu mōno Jesu bo maadi'ba: ki yedi ba: paagi mani i pala mini le ge. daa jie mani. **51** O bo kua ki taani yen ba u ñinbiagu nni ke faalu mō gō sedi. Li bo yaalidi'ba hali canyiin. **52** B bo k fidi bangi wan bo taa paanu bonjena mu ki mia u Tienu ki tieni maam, li niima nni kelima b pala bo jōgini. **53** Ban bo dugi m ñinciama b bo pundi Senssareti ya tinga nni ki gō sieni u ñinbiagu **54** Ban ñani u ñinbiagu nni ya yogu bi niba bola'o ki band'o **55** B bo yadi a longbana nni ki siani taadi a yيامa yeni b duanduankaadi, b bo tugi'ba ki caa yen'ba ban gbadi ke o ye naankan kuli **56** Wan bo gedi naankani kuli a longbana nni i dogciam nni, b bo yi taani a yيامa ki cua yen ba bi niba n bo taandi bi lieba naani; ki ñanbi mia'o ke wan cabi ba ban sii ba o tiadi kun po baba, yaaba kuli bo yi sii bo yi paagi.

7 Farisiani -nba yeni li bali gbanbanda tianbi yaaba n ñani Jerusalemi bo taani ki cua Jesu kani. **2** B bo la bi ñodikaaba ke bi tianbi dini yeni i nuujogidi bii kaa nidi. **3** L i bo tie ki faalisiani -nba yeni ban yi yaaba Jufiiba kuli kan dii kaa ñanbi nidi. kelimaa b bo ñua bi danba bogida i. **4** Faalisiani -nba yua bo ñani li taanli ki kpeni o daa bo kan dii se wan gbagi ki m ñinma ki ñanbi ki nidi ki ñanbi o ba ki ñani li kuali. B bo kubi b danba bogida bontiana yaali n yabi, lan tie i tadiñukaamau, a cuana yeni t kudimōndi tadimu, Osaadikaanu li kuli ya juudima. **5** Faalisiani -nba yeni li bali maama gbanbanda bo buali Jesu: li tieni ledi ke a ñodikaaba wan ki kubi t nikpela kuana i? ki di yeni i nuujōgina i? **6** Ama Jesu bo guani ki ñmiani ba: Yinba pala lie danba Isayi bo tuodi ki waani ki saaawali yeni ke li tie mōnmōni. Ya niba nye naan ki jigindi nni yeni bu ñobu baba, ama b pala wani b fagi yeni nni. **7** Baa jaandi nni yeni mkpiagidi baa kuli bi niinn. B ñaa ki bangi bi nisaliba n diani ya bali maama bangima baba. **8** Yi ñaa u Tienu bali maama ki nan ñua bi nisaliba ya jaama bogida **9** O gō bo yedi ba: yi li luni u Tienu maabilikaama canyiin. ki waa yua yala n tie o bogida. **10** Kelimaa Moyisi bo yedi: cōlini a bāa yeni a naāki yedi: fini yua maadi a bāa bii a naā maabiigu a ba t kpe li po. **11** Ama yinba wan yedi: ke nilo ya yedi o bāa bii o naā ke wan bo bua todi'o yaala yeni tie ya paabi n dagidi yeni u Tienu i **12** Li po i kan cab'o wan todi o bāa lani yaa kaa o naā. **13** Lanwani yi piini u Tienu maabilikaama yeni i bogida yali ke i fuo lienn. i gō tiendi ya bona yabi ki naani yeni lani. **14** Jesu gō bo yiini ya niwuligu n bo nagini o kani bo yedi: Yinba kuli n songi mani yeni niinn ki gō gbadi. **15** lba kuli ke ye o nifosaali niin po ki cua o niinn ki jōgin'o. **16** B yanfuodanba n ñanbi gaa yi naa diani biga. Yua pia a tuba ku baa songi wan songi. **17** Ya yogu ke Jesu bo siedi ki kua o deni nni. O ñodikaaba bo bual'o laa maama bundima. **18** Yesu bo yedi ba. Yinba mō daa pia yanfunma yo oo? yinba gi nua ke yaala kua o nilo niinni kan fidi ki biid'o **19** Kelima yaala kua bu ñobu nni nan kan jiidi kali o pali nni. ama li baa jiidi o tugu nni ki gedi pan ña o nigidi kaanu. Jesu bo yedi lan bonla ki waani ki jiema baa kuli kan jōgini o nilo. **20** o go yedi ba: yaala n ña o nilo nni lani n jōgid'o. **21** kelima po nilo pal nni naa ti maalibiidi, lan tie m conconma buolu kuli u subu li nikpali **22** m conconma li ninponbiadili m biadima, i janbi i, m ñalima. yi nanga, t tuonjōgidi tiema, t japaadi, gi bua li konli. **23** Lan bonbiadili buolu kuli ña o nisaalo nni. ki jōgid'o. **24** Wan bo siedi li kani, o gō bo gedi ya dogi yi Tyli yeni Sidoni ya tinmu nni. O bo cua o candiegu kaa bua nilo baa kuli n bandi ke o ye li kani. ama o bo fidi wuoni. **25** li yogu mōno o pua yua ya bisalo ke t tagibiidi bo ñua 'o yeni bo gbadi ke b maadi ke o ye. O bo cua ki gbaani Yesu taana po i **26** Li pua bo ñani Fenesi Siiri dogu nni. o bo mia ke Yesu n beli ki ñani t tagibiidi o bisalo nni. **27** o bo yedi'o: tieni suo ki biga n dá di t jiedi o. Kelima laa ñani ban taa ki biga jiema ki luni i sangbanli. **28** Ama o pua

yeni bo guani ki jii'n'o: ki yedi ya sangbanbila laabi u saajekaanu kani je a saajoga i. **29** K e Yesu yedi'o: kelima njan maadi ya maama ne po fii ki kuni. ke i cicibiadiga niani o niinni. **30** O pua yeni bo niani ki kuni o deni po i. Ke o pan sua ke i cicibidiga yeni niani o biga niinni ke o dua u duanu po. **31** Yesu bo fii Tiiri Tinga nni ki tugini Siddoni ki go lindi ki tugini Dekapola diema n ki niani ki pan caa Gaalile ninciamu po. **32** Bi niba bo cua yeni li tuukpaali o kani ke m maama paa o po. B bo mia ke wan maani o nuugi o po. **33** bo taa'o ki fagidi yen'o o niwuligu ki taa o nuubila ki tuuni o tuba nni ki go taa o ninsandi ki sii o lanbu po. **34** Lani o bo nuali tanpoli ki fuodi ki jiini ki yedi: «Efata» lani tie pigidi **35** lan yogunu li tuukpali tuba bo kpaadi u lanbu mo n tabidi wan ji ya maadi bonnanla. **36** Yesu bo yedi ba ke ban daa maadi nilo ba lan bonla. Ama ke bi njanbi kpaandi ke bi niba gbadi wan tieni yaala. **37** Ke bi niba gbadi ke li yaalidi ba hali boncianla ke bi ji tua: o bontienkaala kuli niani. o cedi ke a tuukpaana gba ki a muula mo maadi.

8 Lani dana nni u niwuligu go bo taani ki yaabi baa bo pia ban baa je yaala. Jesu bo yini o nɔdikaaba ki yedi ba: **2** U niwuligu ne bonli pia n po m ninɔima, kelima dana taa n yeni ke bi ye yen'n, bi naa go pia ban baa je yaala. **3** N ya baa nja ba yeni m koma ke ban yaa kuni, bi baa cuagu u sani nni kelima tianba deni fagi. paaa **4** O nɔdikaaba bo nɔmia'o ki yedi: T baa fidi ki baa le ya fuali ne yaa paanu ke u niwuligu nee n di lan dagidi ba. **5** Jesu bo guani buali ba: paanu bona nja yo ke i pia? bi bo guani nɔmia'o: paanu bona lele. **6** Bi bo cedi ke u niwuligu kali tinga nni. O bo taa o paanu leleda yeni ki yadi ki tieni u Tienu balga ki jendi jendi ki teni o nɔdikaaba ke ban bili bili u niwuligu kani, ke bi bo bili bili u niwuligu nintuali nni. **7** Janbimu ba mo bo ye waamu ke o go bo tieni u Tienu baliga li mo ya po ki teni o nɔdikaaba ke ban bogidi u niwuligu. **8** Bi kuli bo dini ki guo ke bi taani taani ban jeni ki iseni yaala ke li gbie baabuociandi lie. **9** Yesu n bo cabi yaa niba bo pundi jaba tuda na **10** li yogu mono wani yeni o nɔdikaaba bo fii kua u nɔnbiagu i ki pan gedi hali Dalimanuta ya diema nni. **11** Li ya puoli po Frisiani -nba bo cua ki bua bigin'o. ki maadi t bua ki mia njan tieni t po ciila yaala wani ke a niani tanpoli po. **12** Ke Yessu fuodi jiini ki yedi ba: Be tieni ki mola niba kpaani ciila baba i? n maadi i mɔnmɔni bi kan tieni ciila ba mola bi niba po **13** Li yogu mono Jesu bo sieda nja ba. Ki kua o nɔnbiagu yeni ki dugi kigedi ne po kpenpuoli. **14** O nɔdikaaba bo sundi kaa kubi paanu. baa bo pia jema baa kuli u nɔnbiagu nni, paanu yenli baba. **15** Yesu bo wuoni ba paanu yeni ki yedi ba: «cua mani i ba ki lɔgidi Falisiani -nba yeni Herodi dabili. **16** o nɔdikaaba bo maali bi nɔmiali nni ki yedi: li tie tin k pia paanu yeni yaa po i. **17** Yesu bo bandi ki yedi ba: be yaa po i ke i maali nani yi ki pia kpanu yaa po i? Yi mo daa bandi lba yoo oo? yi daa gbadi yaa aa? Yi mo ya pala go daa juagi. **18** Yi pia a nubina ki naa nua yo, yi pia a tuba k naa gba yo, nani yi

tiani li ba **19** min bo taa paanu bona muu i ki jedi jedi ki bogidi bogi nitudimuudiba yeni, yin bo taani ya bonjena yeni bo gbie baabuodi nja i? Bi bo guani yedi: «piigalie» **20** Min go bo taa paanu bona lele ki jendi jendi ki bogidi niba tudana yeni, yi bo taani ya bonjena n sieni baabuodi nja i? **21** Yesu bo yedi: yii go li kpaagi kaa bandi hali yeni mola? **22** Ban bo pundi Betasaida. Bi niba bo cua yeni o ja juamo Yesu kani ki mia ke wan sii'o. **23** Yesu bo cuo o juamo yeni o nnuugu ki dia'o ki pan nian'o u dogu nni. Wan bo sii o nuni ki go maani o nuugi o po ya yogu o bo bual'o: «a nua bonli ba?» **24** O bo ligidi o nibina ki yedi: n nua bi niba ke bi tie nani i tiidi yeni ki cuoni. **25** O bo guani ki maani o nuugi o nini po, ke o ja yeni bo ligidi o nuni ki nuali njanma, ki ji la ke o nualicanyiin **26** Yesu bo cian'o bi deni po ki yedi'o: njan daa guani kua u dogu nni. **27** Yesu bo niani yeni o nɔdikaaba ki pan caa Filipiyeni Sesare dogibila nni. Ban bo ye u sanu nni o bo buali ba? Bi yedi ke n tie nmaa yo? **28** Bi bo guani yed'o «tianba Janbati» tianba «Elia» ke bi tianba mo tua «ke bi saawalipuaba siiga nni yendo n fii» **29** Ama o bo buali bani ke bi mo ji ye ke o tie nmaa yo? Piali bo nɔmiani: A tie u Tienu n gandi yua i. **30** Yesu bo kpa ba li lanbonli ki yedi ba; yi cuo yi ba ki daa yedi nilo baa kuli kani min tie yua. **31** Yesu ji bo cili ki wangi ba ke li taladi o nilo bijua n la fala ke a nɔpela yeni sala yidikaaba yudanba yeni li bali maama bangi kaaba gbanbanda n yie ki cedi ban kpa'o. Ama dana taa daali o baa fii bi tinkpiba siiga nni. **32** O bo kadi wani ba canyiin Piali n bo taa'o ki jodi waamu ki fuu yen'o. **33** Ama Yesu bo guani o nɔdikaaba kani. O bo funi yeni Piali ki yedi: «sitaani nia n puoli po» kelima a yaa maalima nan k taa yeni u Tienu ya yaali. li ti nisaliba ya yaa me. **34** Yesu go bo yini u niwuligu ke bi nagini o kani ki taani yeni o nɔdikaaba ki yedi ba: Yua bua wan ya nja n kuli se li daano ni jiini o ba. Ki taa n daaponponli ki bugi ki yaa nja ni. **35** Kelima yua n bua wan gaa o miali o baa buon'li. Ama yua mo baa puni o miali mini yeni n laabaaliganmo po o gua baa la 'li. **36** O nilo yua baa ki diedi nɔnduna kuli ke o naano nan bodi li baa todi a mo be? **37** O nilo baa fidi puni be yo ki lebedi o miali? **38** Kelima yua jie n fe n po yeni n maama po bii naa niba, yaaba n conbi ki go tie t tuonbiidanba ye n siiga nni. O nilo bijua mo baa jie laa nilo po i fe, o ya t cua yeni o ba kpiagidi; ki ji yegi yeni maleki -nba yaaba n gagidi nani hali ya yogu.

9 Yesu go bo yedi ba: Hali n yedi i mɔnmɔni yiba yaaba yeni kuli. i siiga nni tianbi kan kpe kaa la u Tienu diema cua yeni u paalu **2** dana luoba n bo pundi, Jesu bo taa Piali Jaka yeni Jan wani yeni bani baba ke bi doni li juali yuli po **3** O tiayiekaadi bo pendi payi payi ki nɔligi boncianla hali hali ke nilo baa kuli kan fidi njuudi lan pendi yeni **4** Eli yeni Myisi bo cili ki dogidi bi kani ki cili ki maadi yeni Yeni Yesu. **5** Piali bo yedi Yesu: li baa njan tin ji ya ye me. a yaa tuo t baa pua jodi taa; fini yenli Moyisi yenli Eli mo yenli. **6** Piali bo bani wan baa maadi

yaali. kelima i jeje bo cuo ba. 7 U tawaligu bo cua ki libibni bi po ke u nialu maadi u tawaligu yeni «o ne n tie n bibuadiga ya cengi mani o» 8 Ya yogu ke o ḡḡdikaaba bo nuali ki lindo baa bo la ke nuli se se Jesu baba. 9 Ban bo ji li juali po Yesu bo maadi ba ke ban daa waani nilo ba kuli. ban la yaala hali yeni o nilo bijua n baa t fii bi tinkpiba siiga nni. 10 Bi bo tieni wan yedi yaala ama bi bo nia yeni bi yaaba bi tinkpiba fii n tie yaala. 11 Bi bo buali Yesu? Li tieni ledi ke li bali maama gbanbanda wan naa maadi ke li tie Eli yo n gbaa cua. 12 O bo guani maadi ba lan nan tie yeni ke Eli baa gba cua gi ḡḡnbi li bonli kuli. Ama li nan tieni ledi ke li diani ke o nilo bijua baa la fala boncianla nani yua k pia kpiagidi yeni? 13 N baa yedi ke Eli cua mono, ama bi sɔni o nani lan bo bua maama yeni, nani lan bo diani o po maama yeni. 14 Ban bo guani bi ḡḡdikalieba kani bi bo la u niwuligu ke bi yabi ki lindi ba ke li bali maama gbanbanda maadi yeni ba. 15 Ya yogu ke u niwuligu kuli bo la Yesu li yoginu li bo yaa lidi ba. ke bi ji siani ki caa o kani ki ji fuond'o 16 Yesu bo buali o ḡḡdikaaba ban bo pagi ya panpagu. 17 U niwuligu sinsiiḡa nni yendo bo guani yed'o: N bo cua yeni n biga a kani o pia u tagibiigu ke li mabid'o ke waa fidi maadi. 18 Li ya fii o po li yi gul'o tinga nni. u ḡḡnsankpankpangu n ya ḡḡa u ḡḡbu nni ke o ḡḡmani a ḡḡina. n bo mia a ḡḡdikaaba n dli ki ḡḡnani ga a niinni ke baa fidi. 19 Jesu bo guani kiyedi ba: yinba yaa niba k pia dandanli yeni; n go baa ye yeni ya caa beyogu i; n go ba baa sugili yi po caa yeni be daali. cua mani yeni li biga. 20 K e bi cua yen'o Yesu kani. i cicibiadi n bo la Yesu yaa yogu ke bi fuuni i biga lun'o tinga nni ke t ḡḡnsankpankpangu ḡḡa u ḡḡbu nni. 21 Yesu bo buali ki biga baa: u laa yogunu yo ke li bonla cil'o. ke yi biga baa guani ḡḡmian'o hali o bon waama. 22 U yogu tianu li baa lu'o u muu nni yeni m ḡḡnma nni ki ya bua buon'o. Li ya tie ke a baa fidi tieni bonli baa ki faaab'o ti po. ḡḡam gbadi ti po m niḡḡnma ki todi tinba. 23 Yesu bo guani ki yedi: li ya tie ke a baa fidi libonli. Lanbonli tie faala yua pia li dandanli po. 24 Li yogu ki biga baa bo kpaandi ki yedi. N pia li dandanli todi'n ke i dandanli n pugini. 25 Yesu n bo la ke bi niba siani ki taagi bi kani wan tandi yeni u paalu i cici biadi po ki maadi: fini u tagibiigu yua muugi ki wabini ne n yedi ḡḡa: ḡḡa ki biga ne nni ki daa faa guani o kani hali a bada. 26 U tagibiigu bo yigini ki digibi ki biga hali ḡḡnma ki ḡḡnani o niinni ki ḡḡa'o. ki biga bo dua ki naani nani yua kpe yeni. Ke u niwuligu siiga nni tianba bo maadi ke o kpe mɔno o. 27 Ama Yesu bo cuo o nuugu ki fiin'o ke o jawaalo fii ki se. 28 Yesu n bo kua li dieli nni ya yogu yeni o ḡḡdikaaba baba, bi bo bual'o yeni u jiejiegu. «Be tieni ke tinba wani naa fidi beli ki ḡḡnani naa tagibiiga? 29 O bo ḡḡmiani ba: ya tagibiiga ye ne kan tuo ḡḡa ke li yaa tie yeni jaandi yaa kaa. 30 Bi bo siedli li kani ki tɔgini ki ḡḡnani Galile. Yesu nan bo k bua bi niba n bandi ban ye naani 31 Kelima o bo wangi o ḡḡdikaaba ki yedi ba: bi baa janbi o nilo bijua ki ten'o bi nisaaliba nuugi nni ban kpa'o ama o kuuma dana taa daali o baa fii bi tinkpiba siiga nni. 32 O

ḡḡḡdikaaba bo k gbadi li maama niima nni. Ama bi bo jie yeni ban bual'o li po. 33 Ban bo pundi ya dogu ke bi yi Kapeenawomi. Yesu n bo ye deni yeni ba o bo buali ba? Yi bo nia bee u sanu nni? 34 Ama bi bo ḡḡmini silbi kelima u sanu nni bi bo nia yeni bi lieba. ke ban bandi yua baa tie liiga yua. 35 Lanwani Yesu bo kali ki yini ban piiga n niba lie yeni ki maadi ba: Yua bua wan tua i liiga yua se wan tuo ke wani n njuodi yi siiga nni ki guani tuo ke o tie bi niba kuli naaciemo. 36 Lanwani o bo taa ki bonḡḡidiga ki sieni bi siiga nni, ki gua taa'o ki ḡḡmabi ki maadi ba: 37 Yua tuo candi a bila ne siigi nni ba yendo kelima n ya yeli po o candi mine. yua n candi ni waa candi mini baba kaa o candi yua n sɔni n mɔ i. 38 Jan bo yedi «cambaa t la ja baa ne ke o beli ki yaandi o sanpola a yeli po ke t yie o po kelima waa ḡḡa ti. 39 Ama Yesu bo guani ki yed'o. Daa tiedi mani o po kelima nilo baa ki ye ki tieni yaalidigu tuonli n yeli po. ki go guani ki maadi n po maabiigu. 40 ki kɔni yeni t kuli tie t yua i. 41 Yua teni yi m ḡḡnma kelima n yeli po kelima i ti Kirisi niba o luo o panpaani. 42 Ama yua ba tuulini ya bidi n daanni nni po ne ke baa yendo tudu u Tienu sɔnu li baa ḡḡnani ki cie li daano ban lan'o li naali ki lu 'o m ḡḡnciamanni. 43 A nuugu ya cedi ke a tie t tuonbiidi ḡḡan jia'o. Aya kua u Tienu deni ki pia nuuyendu (Geenna g1067) 44 Li baa ḡḡnani a po ki cie yeni ḡḡan ya pia nuugi lie. ban lu ḡḡa u muubugu nni, ya muu kan gbidi nni. 45 A taali mo ya cedi ke a tie t tuonbiidi ḡḡan jia'o. (Geenna g1067) 46 Yua kua u Tienu deni ki pia taayenli li baa ḡḡnani o po ki cie ḡḡan ya pia taana lie ban lu ḡḡa u muubuugu nni. 47 A nuubila mo ya tie a po tingbali bonla ḡḡan logidi ba. A ya pia nuubiyenli ki baa kua u Tienu deni li baa ḡḡnani a po ki cie ḡḡan ya pia nuubila lie ban nan la ḡḡa u muubuugu nni. (Geenna g1067) 48 Naani ke a bonfuoda lugi yogu kuli k kan kpe yeni u muu n co naani k kan gbindinni. 49 O muu n baa tɔgini ki saali bi niba kuli naani nani n yaama yen. 50 M yaama mani ama o ya t luo u manu yi baa taa be yo ki gua mangi ma? Yaa ye mani ye i lieba yeni m yanduanma.

10 Jesu den siedli laa kaanu ki gadi Jude diena nni Jedena kpenu puoli po; bi niba go den taani o kani kuli boncianla. O den tundiba nani wani n li maani ki tiendi maama. 2 Falisi niba den cua o kani, bua dia u diagu yeni yaa baali n tie ne: «li cabi ke o ja n ḡḡnani o den pua?» 3 Ke o ḡḡmiaba. «Moyisi den maadi be li po?» 4 Ke bi yedi: «Moyisi den maadi ke o ja yeni n teni o pua yaa tili waani ke o ḡḡnani o ki cabi o.» 5 Li den tie i kangbadima po i Ke Moyisi bili i po laa maama.» 6 Ama n cilima nni yogunu, U Tienu den tagi ja yeni o pua. 7 U Tienu den tagi ja yeni o pua. Li yaa po i, Ke o ja baa ḡḡa ki ḡḡa o na yeni o ba ki taani yeni o pua, 8 Ke ban taani ki tua gbannandi yendi, lanwani baa ji tie bilie kaa, bi ji tie yendo. 9 Yeni, U Tienu n taani yaala, nisaalo n daa paadi 10 Ban pundi deni, bi ḡḡdikaaba den buali o laa maama nima nni. 11 Ke o maadi ba ne: «yua ḡḡnani o pua ki go ki taa potɔ tieni n conconma ki mani laa pua po. 12 O pua mo yaa ḡḡnani ki ḡḡa o calo, ki kuni ja tɔ, tieni n conconma

i 13 Lanwani bi niba den cuoni yeni o kani ab Yeni li mōni n maadi i, 14 u baculi kan ba kua U Tienu diema 15 Lanwani ke o gaa a bila o nuu nni ki maani o nuu bi po ki gaali bi ba ki yadi o yediŋanma bi po. 16 Jesu den yedi o: «Be yaa po i ke a yeni nni mōno? Nilo baa kuli ki ŋani li yaa tie U T 17 wan den fii ki ba gadi liiga, ke o nilo sani ki cua o kani, ki gbaani o nintuali, ki bualo: «canba mōno n baa tieni ledi ki baa ki kua U Tienu diema nni ki baa yaa miadi kan gbeni?» (aīōn g166) 19 A bani U Tienu bali maama: “daa kpaā nilo, daa tiendi mi conconma, daa su, daa pua, i faama a lielo po, daa janmida a lielo yen taani ki tiendi yaala, ke yaa cōlini a ba yeni a na. 20 Ke o ja yeni: «canba, n cōlini li kuli daa tie naciema i.» 21 ke Jesu yedi o: «bonyenli n pōdi a. Kuadi a piama kuli ki teni li ligi taliginba. Yeni, a baa baa ŋalmani tanpoli po ki ḡōdi nni.» 22 Ama o pali den wadi yeni li maama ke o siedi ki 23 Jesu den nōnli ki diidi o ḡōdikaaba: «Li paa o piado po yeni wan laa U Tienu diema» 24 ke li lidi o ḡōdikaaba. Ke Jesu go yedi ba! «N bila, U Tienu diema nni kuama paa hali boncianla!» 25 Li paa o ḡalmandaano po ki cie u yodiyoogu n baa kua u kpalipiemu bonli nni. 26 ke li liidi bi ḡōdikaaba ke bi ji maadi yeni bi lieba. «ḡmaa n baa fidi ki baa mi faamima?» 27 Jesu den diidi ba ki yedi: «li paa o nilo po i ama laa paa U Tienu po kelima bonli kuli tie faala U Tienu kani.» 28 Ke Pieri ji cili ki maadi yeni o: «diidi tinba ti ḡaa tin pia yaala kuli ki ḡōdi a.» 29 Ke Jesu yedi o: «N maadi yeni i mōni yua ḡaa o deni; o ninjaba; o ninsiaba; o na nba; o ba nba; o bidi bii o tinga min yeni o labaalijama po. 30 kan baa baliga mōla ne li yaa pan tie li ḡanduni panli nni yaaka. (aīōn g165, aīōn g166) 31 Ama yaaba n den liidi, bi tōba baa juodi, ki yaaba n juodi n kua liiga. 32 Ban bo do Jelusalema, Ke Jesu kua liiga ke ti jawaandi kua yaaba n bo ḡaa o puoli. Lanwani Jesu den paadi yeni o piiga n ḡōdikaaliediba ki maadi ba yaala n cuoni o po. 33 «Cingi mani tin do Jelusalema ne, bi baa kuadi o nilo biga saligidanba yeni li balimaama danba po ke ban cagini o ki kpaā u 34 Bi baa laa u, ki cidi o po ti ḡansondi o po ki piagi o yeni a gbana ki cedi ban kpaā u ama danataa daali i o ba fii.» 35 Jaka yeni San sebede bila bo nangini ki yedi: «canba, ti bua ḡa. Tieni ti po tin baa mia yaala kuli.» 36 Ke Jesu yedi ba: «i bua min tieni i po be?» 37 Ke bi maadi o: «cabi ti tin taani ki kali yeni a a kpiagidi nni yendo a jienu poo lielo a ganu po.» 38 Ama Jesu den guani ki jiini ba: «i bani yin miadi yaala, i baa fidi ki ŋu fala baliga ŋinma yaala ke n baa ŋu, bii i baa fidi ki wuli fala ŋinma yaala ke baa wuli i?» 39 Ke bi maadi o: «ti dagidi yeni tin fidi.» Ke Jesu maadi ba: «Fala bagili ŋinma i baa fidi ki ŋu ki bia wuli. 40 Ama yaala n tie ki kali nujienu po bii nuganu po, la tie min kaa n teni i, ama li tie yaaba yapo ke lan kani den bogini.» 41 Bi ḡōdikaaba piga n gbadi, ke bi pali biidi Jaka yeni san po. 42 Ke Jesu yini bi kuli o kani ki maadi: i bani ke ban nua yaaba ke bi tie i buoli liiga yaaba yeni bi maadi ba, ke o paalu danba mo die ba. 43 Ama i yaa siiga, lan daa tie yeni. Yua n bua wan tua niciamo wan yaa tia i tuonsōlo. 44 Yua mō bua

ki gaa liiga n tua i kuli yaa yonbo. 45 kelima o nisaalo bija ki cua ki bua ban yaa sōni o po ka, ama ki wani mono n yaa suani tianba po, ki go puni o miali ki kpe ki da ki faabi bi niba bonciala.» 46 Jesu yeni u ḡōdikaaba pundi Jeliko dogu nni. Ban ba ḡa Jeliko yeni o ḡōdikaaba niba boncianla den ḡōdi o, Batime bija, den tie juanmo ki ka o sankunu ki miadi. 47 Wan den gbadi ke Nasaleti Jesu kpendi u sani po, ke kpandi ki yigini: «Jesu, Davidi, bijua gbadi n po mi ninŋimal!» 48 Niba boncianla den fu yeni o juanmo, ki maadi ke wan suoni. Ama ke o ḡanmi ki kpaandi ki pugini: «Davidi bijua, gbadi n o mi ninŋiima.» 49 Jesu den gbagi ki sedi ki yedi ke ban cua yeni o. Ke bi yeni o juanmo yeni ki yedi o, paagi a pali: «Fii ki sedi! o yi ḡa» 50 Ke o taa o liadi cianla ki lunni, ki fii yenma ki cua Jesu kani. 51 Ke Jesu ḡmiani o ke yedi a bua mintieni a po be yo?» ke o juanmo yedi: «canba, n bua min guani ki nonli.» 52 ke Jesu maadi o: «yaa caa, a dandanli paagi a.» Li yogunu mōno ke o nōnli ki ji ḡua Jesu.

11 Didi kile ban den nagii Jedusalema; kipundi betifase ya dogu kunga yeni betani, olive ya jualipo, Jesu den sōni o ḡaadikaaba. B ombilie. 2 Ki yediba: «gedimaniya dogbiga nye yiliga na. I ya baa kua lienni ya yogunu, yi baa la ḡunjapani ki nulo daa jago ki o luo. Yin lodo mani ki cuaniona. 3 Ya nilo n buali yii: be ya po i ki yi tie lani, yini ḡmiano, ti yombedano n pia o buama «O baa cabi yi cuani o n kani» 4 Be den gedi ki ban la ki liḡunjanpanli yeni ki o luo niipo o bulinaa jabukani yabu n ku yeni li sanja ciali. Ki be lodo. 5 Ya niba nn den yelikani be siigini tiabaa nn bualiba: Yi tie be lani ki na lodi liḡunjanpanli. 6 Ki bi gua ki ḡmiamba nani Jesu n den yedibi maama. Ki bi niba yeni ḡaaba ki bi gedi. 7 Jesu ḡaadikaliediba guaniyeni o ḡumbo o kanikita bi lidigbagida ki tieni ligali ki Jesu jagi o. 8 Bi niba bociala den taadi bi tiayiekaadi yeni ya kaadi faadikin. Bi den cua i kuani nni ki tedi o sōnonni. 9 Yaba den ye o liga yeni yaba den ḡaa o puoli den kpaadi kiyiniki tua: «Hosana! yombedano ḡanbili nn ya ye yeni yua nn cuoni a yel po. 10 O tienu ḡanbili n seligi ya bali ka dini na, tiyaja Dafidi den kpa ya bali nali nn ba ti kpiagidi nali tanpolijama!» 11 Jesu den pundi Jedusalema, ki kua lijanli nni, ki diidi bolikuli ki gbeni li den sua ki o yeinu bua ki baa, ki o sua giki gedi betani yeni o piganaadikaliedi. 12 Lan fii fandi ki o nani betani ki gaani, ki n koma cuo o. 13 O den nua yali fagima ki bukankanbu se yeni o faadi, ki o gedi bu kani ki bani ki o ba la liba bu po o, ama wa den la liba kuli bu po ki la tie o faadi, kilima la den tie ya yogunu ki yi baa lani. 14 Ki Jesu maadi bu kankanbu: A ba kuli kango ḡmani a ya laana ki o ḡaadikaaba gbadi wan yendi yaala. (aīōn g165) 15 Ban den pundi Jedusalema, ki o kua li jandielin-ni ki deli nani yaaba n den kuadi yeni yaaba n den da kuli lienni. Ki tudi ki l nni yaaba lebidi iligii kpagidi yeni a kpjekuada bokalikaala. 16 Wa den ḡanilo o bakuliyuann denye lijanli nni ki kuadi kuadima kuli. 17 Jesu den tundiba kiyediba kine: «lidiani kiyedi: n diegu kan ya tie ya diegu ki bi yigu o tienu jandi dielii niibuoli kulipo

kaa? ama yimba wani, ta ki tieni a Nayiga yuonu kanu.» **18** Bisalayidikaciaba yundamba yen o tienu bali maama tundikaaba n den gbadi lani, bi ji den diidi ban ba tieni maama ki kpao. Kidungini, bi den jie o kilima bi niba bociaala pali den mangi o tunda po. **19** Li dajoboanli, Jesu yeni o n̄aadikaaba den nani o dagu nni. **20** Lan den fi ki fa o t̄njaagu, bi den pa o sanu nni ki poa ki gaagi yeni bu kankanbu bi den laa ki bu kankanbu cuodi yeni o jiina kuli. **21** Piel den tiadi Jesu n den yedi yal ki maadi: «Llabi, diba! bu kankanbu yuugu ka solo yeni cuodi.» **22** Jesu den n̄miaba, «ya duu mani o tienu po. **23** N waani yi yeni e moani, yu n yedi lijaali ne: Fii ki ban baa minin ciaman nn, ka kubi maalimilie o palinni, ama ki duu wan yedi yala yeni o pali kuli li go ba tua yen n ne, kilima o tienu n ba tien nni. **24** Yene da, ki n maadi, yii jandi ki miadi yalikuli, ya dua mani ki yiiba likuli, ki li go baali tie yiiya yala. **25** Yin se ya yogunu ki jaandi, yi ya tiadi n̄a pia n maama yeni nulo kuli n̄a dii sugili o po, ki yi baa ya n ye tanpoli n puniyi mo sugili yituobiadi po. **26** Ama yi ya puni sugili yaaba n biidi po, yi baa yua n ye tanpolimo kan puni sugili yi biidi po. **27** Bi den pundi Jedsalema, Jesu n den goadi li jandidieli nni, bisalayidika aciaba. Bisalayidikaciaba, yeni o tienu bali maama tundikaaba, yeni a nikpela, den cua o kani. **28** Ki bualo: li laa bali ya po-i ki a tiendi ya boanla na? n̄jme n puni n̄a li bali ka tiendi l? **29** Jesu den yedi ba: «n ba buali yi boyenla; yiya n̄mani nni n moko n ba waani yii ya bali yaapo ki n tiendi laa bonla. **30** Jan n den wuu binba o tienu nima yeni o tienu den puni o li bali bii. Bi niba den punio? n̄miani mani. **31** Bi den juogi bi siiga ke yedi: ti yedi, ki o den baali tanpoli, o ba yedi tii. Be ya po i ki yii na den tuo ki ga o maama? **32** Ama ti go yedi, bi niba komi, bi den jie bi niba yaba den tigidi yeni, kilima bi niba kuli den tua ki jan tie yua n songidi o tienu maama. **33** Ki bi n̄miani Jesu ki yedi: «tii bani.» ki Jesu ma maadiba: «n mako n kan wani i yi yua n yua n puni nni laa bali ki n tiendi laa bonla.»

12 Liya puoli Jesu den tundi ba ki pua n kpanjama. Ki maadi: «o nilo den n̄u o damongu tiidi kuanu, ki kpaaki gogidi lindi o k kuanu, ki gbiidi o. Buogu naani kibi ba n̄anbidi o damongu. Ki go maa lidieli ki tienili pagiliki guuni bi niba, ki fii ki gedi o sonu. **2** O yogunu punindi, ki o soani o tuosoanlo yendo bi kuaguba kani kiwan ga o tiidi luana. **3** Ki bi kuaguba cuo ki pua o ki lebino famma. **4** Ki o go soani o lielo ki bi pua o yal ki padi o yuli ki go fiago. **5** Ki o go soani o tiana ki bi cuo ki kpa o. Li ya puolipo bi soani n nacintaba nani bi kpiaba bi pua bi ne ki kpa bi tianba nani ban den kpia tieni cincinli yaba maama. **6** O kuadano go da den sieni ni yendo ki ba saani o, wani den tie o biga yua ki o bua o yali bojanla. Wani n den tie wan juodi ki soani yuo. O den yedi diidi o tie n biga bi ba conlino. **7** Ama bi kuagaba den juogibi n̄mioli nni ki yedi: One wani n ba diedi li faali cuamani, tin kpao ki diedi li faali. **8** Ki bi cego, ki kpao ki luno o kuanu kunu. **9** Moanla, o koandano mo baa tieni lede

yeni o koanu? o baa cua ki deli yanni bi koanguba ki biambi kuli ki ta o koanu ki guuni tiamba. **10** Ida bani ki cogi ya diani n tie na bi? Li tanli yal ki atamaala den luni laa tanli nn tua lidieli tanpuli. **11** Lni ya bonla den nani o tienu kani ki n̄jani ki dagidi bi niba po. **12** Bi denbigidi ban cuo Jesu ama bi den jie o niyuligu kilima bi baniki o den maadi laa. Maama kilima bani. Lan yaani ban siedi ki n̄jao. **13** Lani n pendu bi den soani Jesu kani faliseninba yeni o bado clodo buakaaba bi tianba ki ban diao o maadiagu ki cuo o yeni bi maaman ni. **14** Bi den cua ki yedio: «canbaa ti baniki a tie maamaani daano n̄jaa yeni nba kuli, n̄jaa gagi o ba kilima bi niba n nua ki o tie maama po, u tundi bi niba o tienu. Sanjoandima yeni i moamoani mo. Li pia o sanu ki tin pa lonpo o badieciano sesa? tin pabi, tin da pa i? **15** Ama Jesu n den bani bi yubontuona po yeni ki o maadi: «be yaapo ki yibigidini ki bua ki cuo nni? cuanimani lidibalina mi diidi.» **16** Kibi cuani Jesu po dibayenli. Ki maadi ba: «n̄jma yeli yeni n̄jma ya namangun ye lipo? **17** Ki Jesu maadi: «yim teni mani sesa wan n die yal ki teni o tienu mo o tienu n die yal.» ki li ya kilidiba yeni wan yedi yaala. **18** Sadisaniba yab den ki tuo bi kpienba yiedimapo, den kua Jesu kani. ki buab: **19** «Camba, Moisi den diani ti po, li ya sua ka ninjua kpe ki n̄a o denpua. Ki o na malo biga, a ba Fiidi ki ta o denpua ki mali o po ti bidi. **20** Jabalele den ye, o nikpelo po den kuani o pua, ki kpe ka mali biga. **21** Ki yua tua o po mota o pua yeni ki mo kpe ka mali biga. Li go den tua yene o talo moya po. **22** Bani bombalele yeni kuli den tao Ama o ba kuli yakani wa den sieni buolu, o pua yeni mo den kpe. **23** Bi kpieba yiedima, bi kuli ya ti guaniki ba lmiali, n̄jma ba diedi o pua? kilima bani jabalele yeni kuli kuano. **24** Jesu den guani ki yediba: «Laatie ipo moamoani ki bi kpieba yiedima po tie yala ki yii tudi, kilima yi bani i diani yedi yala, bi o tienu palu n doa maam n m? **25** Kilima, ya yogunu kibiti fii bi kpieba siiga, bi kankuani puoba, bi go kan punibi yuli lipokuali po, ama bi kuli ba ya tie nani malekinba yeni tanpoli diema nni. **26** Ama yala n nua bi kpienba yiedima po, i daa kpa ki cuogi Muiisi tili, naani n togidi o tisogu kani ya maama, o tienu n den maadi yeno ki yedo yala: Mini n tie Ablahama tienu, Isaka tienu, Jakoabo tienu? **27** Wa tie a kpiema tienu ka o tie yaaba foya tienu yo. Yi tudi bon cianla. **28** Lbalimaama tundikaaba yendo den gbadi ban nia yala; o den la ki Jesu jiino hali bojanla. Ki o bualo: «Libalimaama kuli nni, mile n tie li mayuli?» **29** Jesu den goa ki yedo: «Limaayulitie mine, Isalele yaaba ti yombidano o bado o tienu tie yendo. **30** A ba buo a yombidano a tienu yeni apali kuli, yeni a naano kuli, yen a maalima kuli, yeni a paalu kuli. **31** Diidi o bonlielo jua n tua nne: Abaa bua a lielo nani fini a ba yeni laa pia kuliya maama n cie libalimaama nni maani. **32** Ki lo maado: «Lijani, camba! a maadi i moni ki o tienu tie yendo tienu ba kuli ki ye kaa tie wani. **33** O nilo n bua wani yeni o pali kuli, yeni o jantial kuli, yeni o paalu kuli, ki go bua anisaalilielo nani fini n̄a bua a yuli maama

yeni, lani n cie padi ya padijukana yeni ya sala ki bi yiidi kuli.» **34** Jesu n din la ki o giino ya giini n dagidi yeni nn yanfuoma, ki o yedo: «ŋa fagi yeni o tienu diema.» lani ya po n pendi, nilo jiki tuo ki buali Jesu buali. **35** Jesu n den tundi bi niba o jan diegu nni, o den buali: «Litien nni lede ki sikilibi nnba maadi ki klisiti tie Dafiti bijua? **36** Dafiti wani o ba den gbie yeni o tienu fuonna yua ki yedi: «Yombidano maadi n yombidano, kali nugien u po min kedi ŋa ŋma a nananda ting po.» **37** Dafidi mono den yii u «o yombidano», yeni li ba tieni lede o ga ka n tua Dafidi ya biga? ya nicianba n den taani kuli den gbadi wa maadi yal. **38** Jesu tunda nni, o den wani ki ban fangi bi yula yeni yaaba tundi o tienu maama ki bua ban ya goadi yeni a liadiciama, ki go bua bi niba n ya fuondiba ki kpiagidi ba i daamu nni. **39** Bi go bua liga kali kali a jandidiena nni yeni janciamma kani kuli. **40** Ki nan janbidi a kpepuona ki fiedi bi diedi ki jandi ya jandi. N faagi ki bua bi niba nn ya nua ba bi ya buudi ba yabiakicie. **41** Jesu den ka o tienu dieli nni ki tuoli iligitadiga ki nua bi niba n kpiedi i ligi maama. A piada den kpiendi i ligitadiga ki nua bi niba n kpiedi i ligi maama. A piada den kpiendi i ligi ki li yaba. **42** O kpepuoluolo mo den cuan ki kpieni suulo lie. **43** Jesu den yini o ŋaadikaaba ki yedi ba: «n maadi i monmoni, o kpepuoluodo na puni ki cie yaaba n kpieni i ligi i ligita diga nni kuli.» **44** Kilima bani wani kuli kpieni bi ŋalimano nni bi ligi bidi, ama wani, yeni o luoma kuli o nani wan pia yaala ki baa je kuli, kikpieni.

13 Jesu n den ŋa o jandieganni ya yogunu, o ŋoadikoaba siiga yendo den maadi o: «camba didi a tana na diegu n ŋani maama!» ki o maadi: **2** «Jesu den yedi o: A laa ya tanciamma naa? bi kon tiŋa ba tanyenli n sieni ki ya maa lilili po ki a kuli kan padi ki baa.» **3** Jesu den kali difie tiidi juali po ki tuoli o jandidiega, pieli, jaka, jan yeni ŋandili den buali o ya buali na bi bebe kanu. **4** Waani ti laa bonla n ba ti cuaya yogunu? be ya nanangu n ba waani ki laa bonli kuli baa tieni? **5** Lani Jesu den yedi ba: Cuo mani yi yula ki niloba n da ti boundi yi. **6** Biniba boncianlaa baa ti cua n ya yeli p ki yedi: mini n tie kisiti. Ki boandi bi niba boncianla. **7** Yiya tigbadi ki bi maadi o toabu maama ki go togidi yi o toabu laabaalo, yin da yanginni mani yi yama, laa bonla kuli ba tieni ama li da kan cua nn juodima ka. **8** Kilima buolu baa ti fii ki tuogi buolu tianu. Diema mo n fii ki tuogi dietianma, n tindigima baa tieni yi kani boncianla, yeni n koncianma mo baa tieni. Laa bonla kuli daa tie nani o maditugukoanu yeni **9** Yin ŋambi ki ya ban iiya yulipo ne, bi baa cuo ki gedinu yibi bujiaba kani ki cabi ban pua yii a jandiena nni. Bigo baa gedinu yi bi dogidamba yeni bi batieba kani nn ya po. **10** Ama bali ki juodima daa cua, li tie tiladi ki o tienu maama n kpa pundi i nibuoli kuli kani. **11** Bi yati cuo ki gedinu yi ti buudi damba kani ya yogunu, yin da yangi nni yi yama yeniyinba maadi yala. Kilima liyogu monlo, o tienu fuoŋama ba songi nni yi yin baa maadi yaala. **12** Kpelu yeni o waalo siga nni yendo ba

cuo o lielo ki cabi ban kpa o, bibaanba ba cuo bi bila ki cabi ban kpa a bila mo ba fii ki sedi bi danba po. **13** Bi niba kuli baa mani yikilima po. Ama yuu n se kilipa kuli bali yeni n juodima kuli, baa ba n tindima. **14** Yiya ti laa ki ti cangindi bonla ki li wudi bi niba gbanu ki ye ti kaa bi ye naakani yua n cogini o tienu maama kuli n diidi o yulipo. Ki yaba ye yude kuli sani ki gedi a juana po. **15** Yua n ka o diegu yulipo n da jiidi ki kua deenni ko baa taa liba. **16** Yua n ye o kuanu mo da lebidi ki kun ni o den po ki baan taa o tiaykaadi. **17** Fala baa ye yeni ya puoba n punbi yeni yaaba n da ŋaandi a bila laa dana nni. **18** Mia mani o tienu ke laa noama dana nni n tua fawaagu yogunu. **19** Kelema laa dana nni fala baa ye bali boncianla, maama ki li fala. Buolu daa baa tien, halin n cilima o tienu n den tagi ŋanduna ya yogunu kita pundi hali moala, o buolu kan go tienimo. **20** O Bado o tienu ya bi wadi laadana, niloba kuli kan bi sieni. Ama yeni wan luogidi o buolu siiga yaaba ya po, o ba wadi laa dana. **21** Laa yogunu, nilo ya yedi yi: Diidi o tienu n gandi yua ye ne! bi o ye Nepo yinda pia dandanli o maama po. **22** Kilima tuonanda n yedi ki bi tie o tienu n soniyaaba yeni bi songikaa. Faadanba baa fii ki ya tiendi banma kili tie bonlidikaala hali ke liya baa fidi bi baa boandi o tienu n gandi yaaba. **23** Yin kubimani yi yula! n tuodi ki waaniyi li kulio. **24** Ama laa dana nni fala yeniya pendi, o yienu baa biigi, o ŋmaalo nno kan go yayieni. **25** A ŋmabila ba na tanpoli ki boali, tanpoli paali kuli mo baa digibi. **26** Lawanibiba la ke o ja bigua yeti tawaligbandi nni, ki kpendi yeni o paacianu yenu o kpiagidi. **27** Yeni o baa saani o malekinba ŋanduna kuli nni, ban tani wan gandi yaaba ki cili ŋanduna bianu kiya caa hali o guoga. **28** Yin diidi mani o kankanbu kanjaman n waniyi yaala. O bona ya bundi, yibani ke o siagu nagidi. **29** Li go tie yene i yatila laa bona tiendi, yin bandi ki o ja bijua nagini o buliŋoabu kani. **30** N wani yi imoamoani ke n naa nifima kuli kan pendi kelaa bonla kuliki tieni. **31** Tanpoli yeni tinga kuli baa pendi, ama n maama kan pendi ba ya yogu. **32** Ama yaala n tie li daali yeni o yogu, o ba kuli ki bani, baa malekinba mono yaaba nye tanpoli, baa o bijua mono, ama ba bebe bani. **33** Yin ŋambi ke diidil kiya se kilipa kilima yibani ya yogunu kilitie. **34** Li naani nani o nilo den bua ke gedi o saNu ki taa o deni ki guuni o tuo. Soanba, ki wani yua kuli yeni o tuoli. Ki cabi yua baa gu nba, n ŋambi ki ya nua ba. **35** Lanwani yin ŋambi keyese, kilima yi bani canba n baa kpeni ya yogu, li baa tie ŋiagu, o yoagisigu, kotonmuoanga, bii siŋaagu. **36** O ya ti li pundi ya yogunu kuli, wan dan cua ke yi dua ki goa. **37** Min n maadi yi yaala, n maadi yua kuli, n ya se kilipa.

14 Paki juanma yaama n ki den ŋmadi yen dabinlin densieni dna lie saloyidikacianba yudanba yen u tienu maama g banbanda den kpaani yaa snu kibbaa jnbi Jesu ki cuo o k kpa o. **2** Bi den maadi yeni bi lieba: «lan tie mi jaanma yogunu, b den jie k biniba n dti fii yeni ku fuugu ki yie li po» **3** Yaa yogunu ke Jesu den ye o gbaado

simono deni, ban den di yaa yogunu, o pua den kua ki kubi omuu nni yaa bada ki biyiga alibate ke ki gbie yeni tulate, ke o dunga pa, ke bi yionadijama. O denjobidi libadiga ki wuli o yuli po. **4** Li den coagi bi tianba ke bi maadi biyinniali nni, ki tua: «be yaa po yo ke o biidi yaa tulale n yena. **5** Bi bibaa fidi ki kuudo yaa ligi n cie dubala kobita ki teni aluoda» Ke bi funi yeno lipo. **6** Ama Jesu den yedi: «ḡao mani yeni sua be yaa po yo ke yi biidi opali? o tieni n yaa po bonḡanle. **7** Yi pia a luoda yi siiga nni yaa yoginu kul yeni yin bua yaa yoginu kuli yi baa fidi ki tieni ba miḡanma, ama mini wani yi kan yaa pianni yaa yoginu kuliyi kan. **8** Wan wani tieni wan ba fidi ki tien yaala a wuli o wuli n gbanandi po kelima n piinma po. **9** Moamoan i maadi yi; ban baa waani o labaalinjamo ḡanduna nni naan kani kuli bi baa tiadi ki togidi o pua nan tieni n po yaala» **10** K sua juda Isakalielo bi piiga nni kediba siiga yua den gedibi sala yidi kacianba kani kelima o den bua ki kuado bi po. **11** Bi salayidi-ka cianba n den gbadi laa maama yaa yoginu, bi pala den mangi ki bi den jagi ban baa puna yaaligi, o den kpaan wan baa ba yaa sanu ki kuado bi po. **12** Li dancincinli daali yaa paano n ki den ḡmadi yeni dabinli, ban yen taki pebiga ki yidi sala paki jaajiema po den bualo: «abua tin gedi le ki ban bobini a po paki jiema ḡan di.» **13** O den soani o goadi kaaba siiganni bonbi lie, ki yedi ba: «yin gedi u docianu nni yi baa la o ja ke o bagi linin cuali yin ḡoado man. **14** Wan baan kua yaa diegu nni ḡoado mani ki maadi yeni laa diegu daano, canba buali: «min le yaa diel, ke n ba je paki jiema yeni n ḡadikaaba. **15** Yeni o ba waani yi li die tual yaali n yabi ki ḡani, yin bobi nni man n po lan kani. **16** bi ḡaadi kaaba den fii kua u dogunni bi den la ke lali bonla kuli tie nani wan den maadi ba maama kebi bobini o po paki jiema. **17** Kuyen juogu n den pundi, o den cuu yeni o piiga n ḡoaka lie diba li kani. **18** ban den taani ki kali mi jiema kaanu ki di, ke Jesu yedi; «i mamooani n waani yi, yi siiga yendo yua n taani ki di l yeni nni baa janbi nni» **19** Bi kuli yaa yama den ḡmadi yeni bi siiga yua k uli ji den cili ki bualu laa tie mini bi yeni kaa? **20** Jesu den yedi: «li tie yinba bi piiga nni liediba siiga yendo yua taani ki tuuni yeni nni kusatiagunni. **21** Kelima o ni saalo biga baa siedi ḡanduna niinni nani landiani o po diani maama ama li yuboaanli baa ye yeni yaa daan o nba janbi o ni saalo biga libi ḡani lan daano bi yaa bimalo.» **22** ban den di yaa yaa yogunu, Jesu den ta paana, ki tieni u tienu baliga, ki jenda. Ki tenba ki nnaadi: «yin ga nnan ne, li tie n gbanandi.» **23** o go denta ki tadi nukaaga, ki tieni u tien u baliga ki teniba, kebi kuli na. **24** O den yedi ba ki ne n tie n saama n kuani o ḡan taado, yaa saama n wulibi niba boncianla. **25** Yeni imaan n luaani yi, n kan go nu palipe duunt hali yaa daali ke n bao guanu u tienu diema nni. **26** ban den yini ba yanbu ki pendi, b den don o lite tiidi juali po. **27** Jesu den yedi ba: yikidi ba yadi kiḡa nni, kelima li diani nba pua ki kpa o pe kpaalo ti pebidi monyadi. **28** Yeni n yaa ti guani ki fii bi kpienba siiga nni, n baaga yi linga

kigedi galile. **29** Pidi den yedo n li yaa tie ba ke n lieba sani mini wani kan sam pipe. **30** Jesu den yedo: «yeni i moani po n maada ba dinla niagu moni yeni o kokolo n ti buudi taalima lie po, a ba nia keḡaa bani na taalimata.» **31** ama pieli den yedo: «ba li yaa tie min taani ki kpe yema, n kan tieni lanwani palpe bi kuli den taani ki niani yeni. **32** likani kebi pundi yaa kaanu ke b yi u jetesemane ke Jesu maadi o ḡoadi kaaba kali man ne min gedi ki ban jaandi. **33** b den ta gidi, jaka yeni jan, lani li pa boanli den kuaa ke o yama mo yagi. **34** Jesu den yedi: «li paboali cuo nni ha li kili naani nani kpe yen. Sedi mani ne kiya jandi.» **35** Jesu den suli ke fuadi bikani, ki ba kilabini tiipo ki jaandi k l yedi li yaa tie kiliba tuo u naayogunu n foagidi o kani. **36** o den yedi: «abba, n ba a fidi bonlikuli liya batuo ḡan foagini n kani ya fala tadinukaaga n tie-na ama lan da tie mini n bua maama ka, ama a yanbuama n tieni.» **37** o denguani ki cua bi kani kisua kebi goa ke oyedi pieli: «simono a goa yo? ḡaa fd fidi ke guodinni ba yogu waamu? **38** Fii moni ki ya jandi, ki yintiba nni tulimani. Lipali bua ama tigbannandi ki pia paalu.» **39** yeni ki o go guani ke lebidi ki ban jaandi kiyedi nani waa bi kpia ki maadiya lanbona. **40** O go den liguani ki sua ke bi goa, kilima n guama den ye bi nubina po, lan wani ba ji den fiidi ki ḡmiano liba. **41** yeni o den guani ki cua bi kani bombi ta po ke yendi: «i da li goa ki fuodi halimoala? Lidagidi! oyogunu pundi, o nisaalo bija ji caa ke ban ban kuado ti biidi damba nugunni. **42** Fii-mani, tin gedimani, diidi yua n ba koadi nni, o nago.» **43** Wan den maadi ya yogunu, ke bi piigani liediba siiga, yendo yua kibi yii wa juda nageni g pundi yeni bi niba bociaala yeni ti jatiadi ijuugimu a lambana lijandieli cambaaba yeni a gbamba nda yeni lijandieli nikpela soani yaba. **44** yua den ba kuaado den wani ba ya banma ke o ba tieni, ki kuaado bi po yua ki sani ki filo ki moadi moadi o tan kpina po «wni yeniyin cuo-mani bojanla kigedi yeno.» **45** Juda n pundi ya yogu o li puadi ki noanli jesu, ki maadi a tankpina. **46** Laayogunu ke bi nagini ki cuo. **47** U ḡoadikaaba siiga yendo n noadi i juuga ke cua ki nani bi salayidicaaba siiga yendo ya tuubili. **48** Jesu den yedi ba: «i cua ke koni yeni nni nani n tie o nayigo yeni, yeniti jatiadi i juugimu a lambana ke la cuo nni? **49** min den ye yeni yii, ke tuundi yii daali kuli o jandiegu nni, yii den cua nni. Ama moanla o yogu pundi ki i dianni n den maadi yaala n tien nni.» **50** Lawani yaaba n den yeni jesu kuli n sannu ke ḡao. **51** O jawaalo yendo den yua o wa, ki piini o, gbamnu po bu kpalibu bebe. Ya yogu ki nibi yeni mubino, **52** wan ḡoanliba yeni o kpalibu ki sani yen cankpeloli. **53** Ban ta Jesu ki gediyo o salayidi kaaciama kani, nani ki lijandieli cambaaba yen lijandieli nikpela yeni o tienu maama tili gbambanda taani. **54** Piel den yua hali fagima yeni bi salayidika ciaaban cambaaba diegu kani, o den kali sejennba siga ki nagini omu kilima ti waadi den ye. **55** Lijandieli caabaaba yeni bi nikpe juogi kaaba den lingi ban-ba jaligi yaala Jesu ki fidi ke kpa o. Ama bi naa den la liba kuli o po; **56** Kilima niba bociaala

den yua o po mifaama; ama yeni bi faama po kuli laa tua maani. **57** Bi nitianba n fike pua mi ki jaligi Jesu. Ki yedi: **58** «ti den gbadi ki o maadi: “n ba muadi li naa jandieli yaali ki bi maa yeni bi niba nu nuugii danata siiga, n ba guani ke ma ya jandieli ke nisaalo ya nugii ka maali, **59** ba yen la maama po kuli, ba la ban fidi kijaligo yaala ya po? **60** O salayidi ciamo den fii ki sedi bi siiga ke buali Jesu: «ɲa-pia ɲan ba ɲmiani yaala? **61** Ke o ka ki ɲmini suo wa ɲmiani liba. O salayidikaciamo go den bualo yeni ya lanboli n tiena: «a tie kilisiti, u tienu n seligi o bijua yua yo?» **62** Ki Jesu ɲmian: «n tie a ba la o nisalo bijua, ke o ka o paciaabu daano jienu po ya yogunu ki o paalu ɲani tanpoli po ki jiidi u po nani nani o taawaligbamgou yeni.» **63** Ke o salayidi kaciamo cuo o tiadi ki dadi padi ke yedi: i go bua ki gbadi o laa sieda yo o po? **64** i gbadi wan suugi o tienu maama. I jagi ki tin tieni o be? bi kuli den taani ki yedi lidagidi wan kpe. **65** bine kiili kiya ciidi o po ti nisoandi ki pibinio nunga yeni li cabili, ki pua o yi tanpabi ki maadi yeno: «bundi!» ki sejeba gedi yeno ki pua wa. **66** Lanwaninipleri den ye likani u diegu tiipo, janfanyendo den ye likani ki tuunni bi salayi kaciaaba po n cua o kani. **67** Wan den la pieli ki o se likani ki yie o mu. O den ɲanbi ki noanlo ki, yedo: «a moko den li ye yeni sasaleti, Jesu.» **68** ama ki o nia, ki yedi: «mi bani ɲan bua maadi yaalo.» liyogu o den ɲani doujagu yeni nni (u kotongu den mua.) **69** Ama lan po moko, yaa jafaano n tuuni likani den la o ki go kili ke maadi yeni yaaba n ye li kani: «o ja ne mo bisiiga yendo! **70** ama o go den nia. Lan den pugini waan mu, ya niba n den se likani den yedi pieli: maamoni a li tie bisiiga yua yo; kilima a moan ɲani galile yo.» **71** Lan wani o den cili ke poligi ki tua: «mibani yin maadi ya jua yeni ya maama.» **72** Laa yogunu u kotogu den mua mi liema. Pieli den guani ki tiadi Jesu n den yedo yaala: «hali ki u kotogu talimilie, a ba nia ki ɲaa-bani nni talimata.» o den ɲani ke ban buudi.

15 O tiɲa panpangu, li jandieli yeni juki n ba nikpe juocaaba den tani ki diidi ban jaligi maama ki loma guveneeli kani bi den cabi ki sejenba lolio ki bi jedi yeno pilata kani. **2** Pilata den buali Jesu: a tie jufi ba bado yo? Jesu den gua ɲmiano: Fin moano n yedi. **3** bi salayidikaciaba canba den galigi yesu ki o tien di yaala ki ɲani. **4** Pilata n bualo: ɲaa pia liba ki ba maadi? agbadi ban jaliga ki maadi ka tien nni ya bobigu kuli. **5** ama Jesu den ki guano maama ba kuli. Pilata n den laa bola kuli, kili ya ki lido. **6** Li den tie bogidili ki binli kuliguveneeli, paki jaama dana siiga bi ba ɲani niyendo dasaliga ki ɲa o. Bi den maani ki ɲa bi niba n mia ban kin ba ɲa yua. **7** Ki sua jua ba ye li dansalidieli ki bi yi u banasa yeni o lieba, bi den kpa bi ba niba bocian la ya yagu po ki den fi yie loma guvenneli bali maama. **8** Lan wani ki o niligu nagi nni pilata kani ki mia o ki wan ɲa niyen do nani ban tie n di maama bi damba bogida po yeni. **9** Pilata den bualiba: yi bi bua mi ɲa yi po yua ki yi maadi ki o tie yi bado. **10** O den maadi kilima o den bani salayidikaciaba n

den bua ban tien no maam a, bi den jaligi di Jesu kilima bi den pia yi nanga o po ki dugi nni niba bociaala den tua o ɲoadikaaba. **11** Ama bi salayidikaciaba den tuda linitingli ki ban maadi pilata ki wan ɲa banabasa ki kpa Jesu. **12** Pilata go yedi ba: n ya ɲa yipo banabasa, yi bado yi bua mi tieno be yo? **13** Ban yiginni ki puginni: kpao mani. **14** Laa wani pilata n buali: be ya po? o bidi be yo? ama kibi kpaadi ki yiigi nni hali boɲanla kpao mani. **15** Nani pilata n den tuo linitingili n bua maama, o den. ɲa banabasa, pilata sejenba n pua Jesu a gbana. Laa puolipo, pilata n madi o sejenba ki ban gedi yeno ki kpa o. **16** Ki sejenba ta Jesu ki gedi yeno bi gaciaali kani ki tan nni bi tuo soanlieba kuli. **17** Sejenba n taanni ki gbeni, ki bi ta liadifogidimoangu ki lan Jesu. Ki bi lugii konkoni ya fogiliga ki yilinnu, o yuli po. **18** Ki ji fuodo nani bayi fuodi o bado maama ki ɲuado, ti fuonda juf ba bado. **19** Bi den puu ya lanbana n yabi o yulipo ki si o po ti ɲoansoandi ki gbandi o nintuali, nani bi coan nni o yeni. **20** Ban den ɲoandi o ki gbeni, ki bi landi o lindi fagidi moangu yali ki bi lan o yeni, ki yuadi ki ta o ya tiadi ki lano ki ɲano o dogu nni ki gedi yeno nanni ki bi ba kpali danpoanpoanli po. **21** Ama ya jua bi yi u simono ki o tie silindi ya dogu n yua, ki o ba tie alesalili yeni lufut ki bi cindo, bi sanu den ɲa likani ki bi yieno ki wan tugi Jesu dandanpoli. **22** Sejenba den jedi yedi no ya kanu bi yi gologolita. Laa yeli bundima bua ki yedi, ti yu kpabucuodi kani. **23** Bi den bua ki ɲumio ya duven n den ɲmadi yeni mili ama wa den ɲuni. Sejenba ta o tiadi. **24** Ki bi kpa o lidapoanpoanli po, ki ta o tiadi ki toanni titia. **25** Li den tie li dali kudi ta yogunu yeni, ya yoginu ki bi den kpa o lidanpoanpoan-li po. **26** Ki bi dian nni ki tabi nni yali ya po ki bi den kpa o li dapoanpoanli po. **27** Yi dian ni yeni nima nni den bua ki yedi: Jufi n ba bado, bi go den kpa bi bibiadalie ki pugini o po. **28** Yendo den ye o jienu po ki yendo moan ye ganu po. **29** A sanpeda den sugido ki tibidi biyula. Ki tua: ha! Fini yua n den maadi ka ba fidi ki mudi li jandieli danata daali ɲa gua maali, a ya ba fidi tie nni tin diidi, **30** Fie a yuli finni moanlo ɲan o dadu po ki giidi. **31** Bi salayikaciaba yeni u tienu maama gbanbanda moan den sugidi Jesu ke ɲoando. O den maadi bi ninba boncianla kani: o den fie ninba boanciaala ya yogunu kili damba den ye fala nni ama ka fidi fie o ya yuli. **32** O den maadi ki ne: n tie kilisiti; mini n tie ya bado ndie Isalele yaaba. Li ya tie ki o maama tie moan-moani, o bi ɲa li dapoanpoanpo ki jidi! yen wani ti kuli bi ba dani o ni nni bi niliediba yaaba ki bi den kpa o bi siiga moan den sugido. **33** Kudi luoba yogunu li biigili den ba yi tinga kulipo, li den tie yeni hali kuti yiayogunu. **34** Kudi yia po, Jesu den kpaadi ki yiginni ki yedi: eloi, eloi, lamasanbagitani? Lani n bua ki yedi n tienu, n tienu be ya po ka ɲani? **35** Ya niba n den ye likani n gbadi laa maama yogunu, «eloi» ban ki ɲanbi li maama nima nni, bi den yedi: cingi-mani o yi o sawali pualo «elia o!» **36** Bi siiga yendo n sani ki ban ta o ciesiobu ki ɲua li damiligilinni, babini li kankagili

juoga ki niindi ki Jesu n ñu. Ki bi maadi tin guudi mani ke le elia ya ba kua ki jiino lidapoanpoanli po! 37 Jesu n yigini yeni pauma, ku fuodi ki giini ki kpe. 38 Lanyogu o kpalibu yaa ba n den juami ki piigi lijaandidi bunbaba den cili tanpoli ki padi ki jiidi hal tinga. 39 A mintila canba yua n den se li kani n la Jesu kuma, o den yedi maamoani ya ja na go li tie o tienu biga! 40 Bi puoba mo de se foangima ki nua. Laa puoba siiga maliyema magidela dogu yua, yeni maliyema jaka na o die kpaloyeni jose. 41 Banin den yegi jeni Jesu ki gedi galile todi o tuolinni. 42 Laa daali den tie n libogili jufi n ba fuodima jama o yen juogu n dagidi. 43 Alimate dogu yua Josefi, yua den ye jufinba nikipela cegili kaaba siiga nni. O den gu tanpoli diema pundima. O den ba li papaali ki gedi pilata ki mia o ki wan casi wan ta Jesu gbanandi. 44 Li den lidi pilata yeni Jesu n tuodi ki kpe maama. Ke o yini amintela kobiga n yudano ki buali o gbadi i Jesu kpe na. 45 Wan bandi amintela kobiga yudaano kani ke o kpe ke o cabi JOsefi o gbanandi. 46 Josefi den daa u kpalipiemu ki jiini o li dap onponli po ki bobini o o kpalipienbu yeni ki gadi ki pan duani o yaa kakuli ke bi kpiedi u tangu po ki bindi li tanli ki biini. 47 Magidala Maliyama yeni Maliyama yose na den se ki nua ban duani o naani kani.

16 Mi fuodima daali n den pendi, Madagalapua yuan yi Maliyama den daa Alomata ki cua banmii Jesu gbannandipo. 2 Li den tie li dacincinli sijaogu panpangu ke bi den gadi li kakuli. 3 Bi den yedi bi lieba: ñma baa pan luodi ti po, yaa tangu n biigi li kakuli? 4 Yaa yogunu ke biyaa gi nonli li kakulipo, ki la nilo ba ke o bindi li kakuli tanciangu. 5 ban den kua li kakuli nn, bi den la o jawaalo ke o lani ti tiapiendi ki ka bi nu jienu po ke u jawaanbu cuoba. 6 O den yedi ba: da jie mani, yi kpaani Jesu Nasaleti yua ke bi kpagu yeni. O fii u, waa ki ye ne. Diidi mani ban den duani o naani. 7 ama yi gadi ke pan yedi O ñodikaaba yeni pie li ke o gaa liiga ki gadi Glile. Lani po kebi baa laani nani wan den yedi ba maama. 8 Bi den ñani li kakuli nni, ki sani. Li den lidiba hali ki jegiba bi den ki maadi nilo liba kuli kelima bi den jie hali. 9 (note: **The most reliable and earliest manuscripts do not include Mark 16:9-20.**) Li dacincinli daali sijaogu panpani, wan den fii yaadaali yaa Maliyama ke o den beli ki ñani o niini cilicilibiamu lele yen den kpia ki la o. 10 O pua yen den ban togidi yaaba den yeni o yaa yogunu ki den kpiini ki go buudi o po. 11 Ban den gbadi ke o guani ki fuo, ke o pua yen la o, ama bi den ki tuo daani. 12 Lan n den pendi, o den dogidi o ba niba lie kani yeni Manati tiadi ya yogunu ke bi den cuoni ki ñani u dogu nni. 13 Laa niba n den gadi ke pan togidi yaa ñodikaaba n sieni, ama bi mo den ki tuo ki daani. 14 Lan den pugini waamu, Jesu den dogidi o ba o ñodikaaba piiga n yendo kani yaa yogunu ki den taani kikaa li kpagili po. O den maadi ba bi dandanli luoma yeni Pajuali, kelima baa den tuo ki daani yaba den yedi ba ke bi laa Jesu ke o fii bi tinkpiiba siiga nni. 15 O gua den yedi ba; Gadi mani ñanduna munli kuli ki yaa

wangi O Labaalijanmo. 16 Yua n tuo ki daani, yin wuli U Tienu ñima o baa faadi, ama yua n ki tuo daani, bi baa jia o buudi. 17 Yaa ñua mani yaa banciama n ba ñua yaa ba tuo daani. N yeli nni, bi baa beli ti maalibiidibi baa maadi mi malanma. 18 Bi baa cuo i we yeni bi nuugi, bi go yaa ñunba ñogibugu mo li kan fidi ki tieni ba yaala n bia. Bi yaa maani bi nuugi a yiama po, se ban paagi. 19 Ti yonmidaano n den maadi ba ki gbeni o den yugi ki doni tanpoli po ki pankali U Tienu jienu. 20 O ñodikaaba den siedi ke pan wangi o labaalii kuli yaa yogunu ke ti yonmidaano den suani yeni ba, o den ta bi po i momoni yeni n bangiciama baoncianla den juaba o maama nni.

Luka

1 Bi niba boncianla jagi ke ban diani, ki togdi ya bontienkaala n tieni ti siiga nni, **2** ti kpaagi yaaba n tie kasiednba leni bi nuni hali micilma, ki tua U Tienu maama tuonsola. **3** Lan wani, n mo kali, ki jagi, ki buali, ki bandi bonjanla yaali n tieni hali mi cilma, ki ba diani, ki togdi a leni mi kpaagma, fini, n buado leni n nicolnka Teofili. **4** Yeni, a ba bandi njan ga ya bangima momoni cain. **5** herodi n bo tie Jude badciamo ya yogu, salga yidka bo ye, ki yi Sakali, ki tie Abia salga yidkaaba cagli yua. O denpua bo tie Aron puoljuanu, ki yi Elisabeti **6** Bi kuli bo tie nitegnkaaba U Tienu nintuali; bi kuli bo colni U Tienu nomabona, leni o yobdaano bali maama kuli, kaa pia kpiadma. **7** Bi bo ki pia biga kelima Elisabeti bo tie njalga, ke bani bilie kuli ji bo podi o. **8** Dayeli, Sakali den yidi salga U Tienu dieli nni, li den tie bi cagli salga yidma yogu i; **9** bi den colni salga yidkaaba danbogda, ki lugdi o ke wan kua salga yidkaanu, ki njubni li njubli. **10** Li njubli salga yidma yognu, ku niwulgu kuli den se niipo, ki jaandi. **11** O diedo maleki den ludi o, ki legdi, ki sedi li njubli salga binbinli jienu po. **12** Sakali n la o, o yama n pudi, ti jawaandi n cuo o. **13** Ama, maleki n maadi o: “Da jie, Sakali, ki dugni, U Tienu gbadi a jaandi. A denpua Elisabeti ba punbi, ki mali a po bonjaga, njan yini o Jan. **14** O ba tua a po pamancianli, ke bi niba boncianla ba mangi bi pala o madi po. **15** O ba tua niciamo O Diedo nintuali. O kan nu daamongu, ki nan buali daapaama. O ba ya gbie leni U Tienu fojanma, ki da njaani mi biima. **16** Isayeli yaaba boncianla ba guani O Diedo, bi tienu kani. **17** O ba soni o tuonli ki dudi U Tienu nunbu nni leni Elia fuoma leni o paaciamu, ki cedi bibaanba leni bi bila n guani ki mangi leni bi yaba, ki todi yaaba n ki tie nicolnkaaba, ban togdi bi nitegnkaaba maalma, ki ji bobni, ki tua ya nibuolu n ye U Tienu po. **18** Sakali n buali maleki: “Be n ba teni min bandi? Kelima mini nba n ciandi, ke n denpua mo podi boncianla”. **19** Maleki n guani ki jiini o: Mini n tie Gabiyeli, ki ye U Tienu kani, ki tuuni o po. Wani n soni nni ke min caa u tondu, ki pa nja ya laabaaljamo ne. **20** Lanwani, lan ba tieni maama n ne: A ba tua muulo, ki kan fidi ki maadi, hali ki tuoni ya daali ke min puni a ya laabaaljamo ne yogu ba pundi, lan tieni ki dudi. **21** Lan kuli n den tie ya yognu, bi niba den guu Sakali, ke li pagi ba leni wan waagi salga binbinli dieli nni. **22** Wan ji den nani, o ji den kan fidi ki maadi leni li nitaanli. Bi ji den bandi ke o la bonlegdikaali salga binbinli dieli nni. Wani ji den tua muulo, ki ji maadi leni o nui. **23** Wan gbeni o salga yidma dana, ke o guani, ki kuni o denpo. **24** Lan tieni danaba, o denpua Elisabeti n punbi, ki tieni njaali mu, ki ye deni, kaa na. O den maadi o pali nni, **25** “Ne tie O Diedo tuonli i. O diidi nni leni mi yanbuama, ki piini yaali n den tie n po fee, bi niba kuli siiga. **26** njaali luoba n pendu, Elisabeti tugpundi puoli, U Tienu n soni maleki Gabyeli Galile dociamu nni, ke bi

yi li dogu Nasareti. **27** jifaano kani, ke o tie ja cikpenga, ke bi yi o Josefi, ke o tie o badciamo, Davidi puoljuanu. Li jifaano den yi Maari. **28** Maleki n kua o kani, ki yedi o: “Mangi a pali, fini yua ke U Tienu cabi a o njanbili; O Diedo ye leni a.” **29** Mari yama n yagi boncianla, li maama po; wan buali o pali nni lan ya fuodi niima nni. **30** Maleki n maadi o: Da jie, Maari, kelima U Tienu n cabi a o njanbili. **31** Yaali n ba tieni n ne: Li kan kandi dana, a ba punbi, ki mali bonjaga, ki yini o Jesu. **32** O ba tua niciamo, ban yini o “Tanpojoma Tienu Bijua” O Diedo U Tienu ba teni o o yaja, o badciamo Dafidi badkpagli. **33** O ba diedi ya buolu n nani Jakobo kani hali ya yogu n ki pia juodma. (aiõn g165) **34** Maari n maadi maleki, li ba tieni ledi, kelima n tie powandiali i, n ki bani ja? **35** Maleki n guani ki jiini o, “U Tienu fojanma ba jiidi a po, ke Tanpojoma Tienu paaciamu n fibni a leni o junjungu. Lan ya po i, ke bi ba yini njan ba mali ya biga U Tienu Biga. **36** Diidi, a kpiilo Elisabeti mo punbi, ki guu bonjaga yeni wan ciandi maama kuli, ke bi tua ke o ji kan baa biga; o ji ye o njaaluobidi n yeni. **37** Kelima U Tienu ki pia wan gbali yaala. **38** Maari n maadi: “N tie O Diedo tuonsolno i, njan yedi nni yaala n tieni ki dudi nani lan buali maama. Ke maleki nani ki nja o. **39** Li ki waagi ke Maari fii, ki nja tonma, ki gedi Jude juana dociamu nni. **40** Ki kua Sakali deni, ki fuondi Elisabeti. **41** Wan gbadi Maari fuondi ya yognu, ke o biga yugi ki ciidi o tugu nni, ke Elisabeti gbie leni U Tienu fojanma. **42** Ke o fiini u nialu, ki kpaandi, ki yedi: “A baa mi yedjanma bi puoba kuli siiga, ke a tugu nni biga mo gbie leni mi yedjanma. **43** Be n teni ke n dagdi yeni li seli, ke O Diedo naa cua n kani ki bua la nni. **44** Kelima diidi min gbadi ke a fuondi nni ya yognu, ke n biga jeli leni li pamanli n tugu nni. **45** U yenyienjamu (mi yedjanma) ye leni fini yua n dugi ke U Tienu n soni a po ya tondu ba tieni ki dudi” **46** Lan yognu, Ke Maari yedi: “N naano yiini O Diedo kpiagdi. **47** Ke n yantiali mangdi li pali, O Diedo U Tienu, n candaano po. **48** Kelima o tuo ki tibni ki diidi mini talga, o tuonsolno. Lan ya po, lan fii lan faa, leni yogu kuli, bi ba yini nni o cabnjandaano. **49** Kelima U Tienu, U Paaciamu daano tieni n po yaali n yabi. **50** O njanma ba tandi nifiima n tuu nifiima yaaba n colni o po. **51** O tandi o nuu leni u paaciamu, ki yadi yaaba ya pala n gbie leni ti japaadi’ **52** O tudi ki jiini bi paadanba bi badkpage po. ki nan duoni talganba. **53** O gbeni a konkonba leni a bonjana, ki nan deli ki yaani bi njalmandanba i nuukuomi. **54** Nn, O puni Isayeli, mi todma o pakonli kuli po, ki waani o njanma ya nibuolu n tie o tuonsõnba po. **55** (Nani wan bo niani ti yajanba) Abalahama leni o puoljuani hali ya yogu n ki pia gbenma. (aiõn g165) **56** Maari kali leni Elisabeti nani njaali taa yeni, ki guani ki kuni o denpo **57** Elisabeti madi ji bo nagi n yeni, ke o mali bonjaga. **58** O kuantalieba leni o kpiiba den bandi O Diedo n tieni o po ya njanbli. ki tieni u badu leni o, ki waani bi pamanli n dagdi maama. **59** O madi n pendu daaniili daali, ban cua ki ba kuani ki canpandga ku konciagu. Bi den bua ban yini

ki biga “Sakali” nani o baa n’yi maama, **60** ama ke o naá jiini ki maadi, “N N, O baa yi Jan i.” **61** Ama ke bi maadi o, “Nilo ki ye i diegu nni ki gaani lan ya yeli” **62** Lan wani, ke bi buali bibáa mi muulma nni, wan bua yini ki biga maama. **63** O baa n’ buali, ban teni o ki kpagdiankaaga (walga), wan diani ya lanbona ne, “O yeli tie Jan.” Lan tua bi kuli ya po pagili. **64** Lan yognu liga, o ñbuu n’ mubdi, o lanbu n’ tabdi. Wan ji ya maadi, ki kpiagdi U Tienu. **65** Ti jawaandi den cuo yaaba n den gaani ki lindi ba. Li laabaali den yadi i kaani kuli, Jude juana dogi nni. **66** Yaaba n den gbadi li maama den maadi: “Ya biga ne ba tua be?” kelima U Tienu den ye leni o. **67** Sakali ki biga baa den gbie leni U Tienu fojanma, ke o pua sawali, ki yedi: **68** Dondi mani O Diedo, Isayeli tienu, kelima, o todi o buolu, ki faabi u. **69** Ti ya po, o candaano yua n gbie leni u paaciamu mali o tuonsonlo, o badciamu Dafidi puoljuani siiga. **70** Wan den soni o sawalpuaba yaaba n gbie leni U Tienu fojanma, ke bi niani ti yajanba yaala hali mi cilma, tieni ki dudi. (aiñon g165) **71** Ke o ba faabi ti ti yibalinba nui nni, leni ti nantieba gbanmanu kani. **72** O tie bonli kuli ke li wangí o ñancianma ti yajanba po, ki goa ki tiadi o ñonianu. **73** Wan den niani ti yaja, Abalahama yaali tieni ki dudi. **74** O poli ke o ya fie ti ti yibalinba nui nni, o ba cabi ti ki nunmanga, tin ya jaandi o kaa jie **75** Ki tuuni o tuona, ki tie o buoljamu, ki tie nitegnkaaba o nintuali daali kuli ti yenyienu nni. **76** Nn, Ke fini, ki biñidga, bi ba yini a Tanpojoma sawalpualo, kelima, a ba ga sanliiga, ki cuoni U Tienu nintuali, ki bobni o sanu **77** Ki teni o buolu n’ bandi ke U Tienu puni u mi faabma, ki tieni u tuonbiidi po sugli. **78** Kelima ti tienu gbie leni ti niñinpadi leni mi ñanma. Lanyapo, ku yenpuдкаagu ba ña tanpoli, ki yendi ti po. **79** Ki yendi yaaba kuli n ye li biigli nni leni mi kuuma junjungu nni, ki pegdi ti taanmaadi mi yanduanma (li yanjaali) sanu po **80** Ki biga den yabdi, ke o yantiali mo paagdi ki pugdi. O den ti juodi ki ye ki tinkuonga nni i, hali yeni ya yogu ke o ti legdi ki waani o yuli Isayeli buolu po.

2 l yogu romi badcianmo Ogusto bo diani k pua sawali o diema nni niba kuli codili. o cincinli codili bo tieni ya yogu ke kirisus bo tie badcianmo i siri diema n ni. **2** u cincinli codli bo tieni ya yogu ke kirisus bo tie badcianmo i siri diema nni. **3** yua kuli bo ye gedi ban codi wan ñani ya dogu n nni. **4** yeni k josefi bo ñani nasareti k doni galile ki togn nni jude, k pudi beteleme, david dogu, o bo tie David cugli yua i. **5** Josefi bo gedi lan kani wan yeni o cikpenga Maari ku pia o tugu. k b pan codi. **6** Ban den ye betelem i k maari t gbaani t maadi. **7** maari den mali bojaga o cincinmadi ki pin'o i kplaldi k duan'o ti yandi jeditiagu nni kelima bi canba dieli nni yiali den ki ye. **8** I kuanni bo kuu li kani ke a yankpaala dua ki guu bi yandi. **9** K u tienu maleki yendi cua bi kan ku tienu yudandi jiidi b po ke ti jiwaanddi cuo ba. **10** Maleki maadi ba. i daa pia mani je ne bua pua'yi sawalmanli yu baa tie yua kul pamancianli. **11** ba fie ti mali dinla David dogu nni wan tie o candaano. **12** Ti bo band'o maama

nne i ba la i canpandiga k o dua ti yandi jeditiagu nni ki piini i kpaldi. **13** Ke li yogunu mono ki bi la u tienu meleki nba k bi cua ki pugini i yua bo ye yeni po ki bi ji yiini ki dondi u tienu. **14** U Tienu yeli n yabdi tanpolu po, o pamangu n ya ye i tinga po nne yeni u nubukaab po **15** Ban yin ki gbeni ya yognu k u tienu meleki nba lebidi tanpolu po ka yankpala mo boe yeni bi lieba. ti gedi manni Beteleme dogun nni yaal k diidi yaala cua, u Tienu n waani ti yaali. **16** K bi kagini ki gedi l yognu tonma k la yeni i moni Maari yeni Josefi yeni ki bipanga yua mali k b taa'ga k duan'ga ti yandi jeditiagu nni. **17** A yankpaala n gedi ki la'o, ki guani ki togdi yua kuli u Tienu meleki n den baa pua labaal maam e canpandigi yen po. **18** Yaba n den songi a yankpaala labaal kuli li de lidiba. **19** Ke maari yi guani ki tiadi o pal nni yala tieni kuli yeni ya maama madi kul. **20** A yankpaala den guani ki lebdi bi yankpaamuagu po i k yin k dondi u tienu yen ban de songi yaala ki go la yaala. U tienu meleki n den maad yaala den tie moni **21** Jesus n den mali l daaniin po k l tie ki ban gedi kond'o, ki bi kond'o ki pun o yel Jesus. Lan yeli k u tienu meleki bo lugdi u po. **22** Lan bo buali maam moyisi yikotili nni. L yognu ya pudi l tie taladi ki ban kuani ki canpandiga u kanciagu. Lan yognu n pendu ke bi taa Jesus ki gedi yen'o jerusemi ke pan waan'o u Tienu. **23** dianni u tienu yikotili nni, ki cincinbiga kuli k o tie bonjaga tie u tienu yuu i. **24** B bo ye ba ki tieni u Tienu balga yen kpajiemulie i nanni lan bo bual maam u Tienu yikotili nni. **25** Ja bo ye Jerusalem dogu nni k u yeli tie Simeyon. O bu tie yua tiegi k go tie ya nulo tuagi u Tienu sonu. O den ye ki daani Israel fiema ki fonjanba ye yen o. **26** tienu fojanba de dogd'o k u kan kpe gaa la mesi u Tienu tondo. **27** Tienu fojanba n jiidi u po wan gedi l jaandiel nni ki sua ke Jesus danba cua yen o, k ba tieni a bogda nanni simeyon yikotili nni lan bo buali maam. **28** Simeyon ga ki biga o nugi nni ki ji yiin i ki dondi u Tienu. **29** tienu ji ña a tuonsonlo wan ya caa yeni laafia. a colni a ñoniannu. **30** Nunbu la o candaano ka son'o. **31** Ki a pun'o li papaali ke wan todi ñanduna. U Tienu meleki. **32** tie muuyiema i ki ba yendi ñanduna. wan baa tie Isaraheli yudandi. **33** Yen o naa bo ye pamangou Simeyon n maad yaala Jesus po. **34** Simeyon yedi m yenanma b po ki madi marri. Nan ya bani ke biga ne ye Isaraheli buolu kuli yaa po i. L bo fidi yaa tie ti po bibaaga bii m yedonma yu ki bi niba ba kpagi. **35** mola yaala den duagi bi niba maalima bo dogdi fin wani l baa ti tie nani b taa jugi ke muu pundi a pali yen. **36** Tienu tondo mo bo ye l kani ke tie puaki k u yeli tie. Ani k u tie Faniel biga ki tie Aser cugl yua. O bo tie puocianmo i. ko bina lile po n bo yeni wan kuni o ja. **37** ti. ki ti kali ti pakuadi ke ye o baba ki pan pundi piniini yen bina naa. O ña jandiel nni ki suani u tienu tuonli ki jaani ki go loligi o ñoba yieni yen ñiagu. **38** li puocianmo mo pundi lan yogunu; ki yin k dondi u Tienu k maadi yaba kokul den guu Jerusemi fiema o janjanbiigu nni. **39** Tieni k gbeni nani u Tienu ñomaam n den buali maama.

ki maari yeni Josefi go lebidi Galile k kun Nasareti b dogu nni. **40** Jesus ji kpedi tonm tonma ki o yanfuonma caa liiga k u go tie u Tieniu nulo **41** Kuli Jesus baa yeni o naa bo yi tun ki caa Jerusalemi paki jaanmi. **42** yognu ki Jesus den pia piiga n bina lie ko ji yi n̄odi o baa yeni o naa ban gedi Jerusalemi paki jaanmi nani lan den bual maama. **43** jaanmi n den gbeni ya yognu o baa yeni o naa den go cuo u sani k ji kuni ama k Jesus wani n̄indi Jerusalemi kelima bi den kpaan'o kaa la'o. **44** b tienti m maalma ko baa yegi yeni o lieba yaaba ki bi den taani ki cua yeni. ki bi m̄o cuo l celi nani da yeli yeni. K b cil k kpaan'o o kpiiba yeni o bankaaba siiga. **45** Ama baa den la'o ki b go lebdi Jerusalemi k bu kpaan'o. **46** L dataa dali ki bi la'o l jaandiel nni ku kaa l balo maama banda siiga nni k songi ba k go buali ba i buali. **47** Yaaba bo song'o kuli den ye panmangu yeni wan pia ya nunfanbu o maama go jiima po. **48** L den pia o danba o yaalidigu yeni wan kaa naani. O naa den bual'o n biga be ced kaa s̄on ti lani. Mi yeni a baa den ye ti jawaandi nni k kpaan n̄a kaan kuli. **49** K Jesus den jiin ba. Be po i ki den kpaani n. I ki bani ki ba s̄oni n baa tuona a. **50** Ama bi den k gbadi o maama yeni niinma nni **51** K Jesus den cua ki n̄odi ba ki bi lebdi bi kuli Nasareti. O den coln o danba. K u naa den ta yal den tienti kuli k bili o pal nni. **52** Jesus den find tonma ko yantiali m̄o go caa liiga o Tieniu yen b niba den bua'o boncianla

3 Tiberi badciamo n dini li bali, li piiga n bina mu po, Ponsi Piilaati den tie Suude bado, ke Herodi tie Gaalile bado, ke o ninjua Fiilipi tie Iture yeni Traconiiti bado, Lisiansi tie Abilen bado. **2** Hani yeni Kayiifi n den tie bi Salyidcianba. Laa binli i ke U Tieniu bo maadi leni Sakari bijua Jan mi fanpienma nni. **3** Jan bo gedi Surdan fuanli nni kuli. O bo yii bi niba ke ban cua ke ban wuli ba U Tieniu n̄ima, ke lan waani ke bi lebdi bi yama ke U Tieniu dini sugli bi tuonbiadi po. **4** Yeni ke U Tieniu Sawalpualo Esayi n bo diani yaala o tili nni tienti yeni moni: Bi gbia o nulo nialu ke o kpaandi mi fanpienma ki tua: Bobni man o sani, **5** Baalodga kuli ba piini, Juali kuli yeni gbangbanli kuli ba sali, Ti sangolndi ba sondi, Ti sanbuodi kuli n̄ sali, **6** Ke bi niba kuli ba lá U Tieniu n̄albalgo. **7** Jan bo maadi ya niwulgu n bo cuoni ki bua ke wan wuli ba U Tieniu n̄ima ki: A waalaba buoli! n̄ma tundi yi ke yi sani U Tieniu mutuoli yaali n cuoni? **8** Waani man i tuona nni ke i lebdi i yenyienu. Da kubi man i pala nni ke: «Ti tie Abrahamaya yaabila!» kelima, diidi man a tana ne: N maadi yi ke U Tieniu ba fidi ki cedi ke n̄an kpan̄di Abrahamaya bila. **9** Tin faami! Bi bobni li yali ki ba cua ki guli i tiidi: Ya tubu kuli ki loni luan̄anli bi ba cua bu ki juu bu u muu. **10** Lani ke ku niwulgu buali o: Ti ba tienti ledi? **11** ke o n̄miani ba: li ya tie ke yua pia liada lie, wan teni yua ki pia, liadyenli. Yua pia ti jiedi m̄o, wan bogdi ki teni yua ki pia. **12** A patendgaala (lonpogaala) m̄o bo cua ke wan wuli ba U Tieniu n̄ima. Bi bo buali Jan: ... Canbaa, ti ba tienti ledi? **13** ... ke o n̄miani ba, Da gaa man ti patendi (lonpo) ke ti cie Gobna n seni maama. **14** Sijenba m̄o den buali o: ... Ke

tinba i, ti m̄o ba tienti ledi? ... O den n̄miani ba, da fie man obá ligi, ki go da fani ku faagu obá po: I pali n̄ ya mani i n̄maapani po. **15** Bi niba den ye li dandanli nni paaa, ki ji den buali bi bá nni, bii Jan n baa tie O Candaano. **16** Ke Jan n̄miani bi kuli: ... Min wan wuu yi mi n̄ima nni. Ama o nulo ba cua, ki pia u paalu ki cie nni. Mii dagdi yeni min lodi o taacagbanu. Wani, o ba wuli yi mi Fojanma yeni U Tieniu muu nni. **17** O kubi o dilendyetonga, ki ba lendi o dii, ki wodi i dijnami ki kuodi o bonbuali nni. Ku fengu wani, o ba lu gu ya muu n kan baa jundi (gbeni) nni. **18** Jan go n̄anbi ki puuni bi niba U Tieniu n̄omaama n buali maama, muandi ba laabamanli. **19** Ama, o bo jalgi o bado Herodi yeni wan kuani Herodiati, o ninjawaalo denpua, ki go tienti ya tuonbiadi n yabi. **20** Herodi go bo cuo Jan ki luoni o dansalgi ki pugni o tuonbiadi po. **21** Bi niba kuli cua ke Jan n wuli ba U Tieniu n̄ima. Ke Jan wuli Jesu m̄o U Tieniu n̄ima. Ama, ya yogu ke Jesu den jaandi, ke Tanpoli po luodi. **22** Ke Mi Fojanma jiidi o po, ki naani nani li lanjeli yeni, ke nialu bá n̄ani tanpoli po ki maadi: ... A tie n bibuadga. N pali mani a po boncianla. **23** Ya yogu ke Jesu bo cili o tuonli, o den pia bina piita i. Nani bi niba n bo maali (maadi) ke tie Sosefi bijua yeni, o yaajanba yela nne: Eli, **24** ke Eli mali Matati, ke Matati mali Levi, ke Levi m̄o mali Melki, ke Melki mali Yannayi, ke Yannayi m̄o go mali Sosefi, **25** ke Sosefi mali Matatiasi, ke Matatiasi m̄o mali Am̄osi, ke Am̄osi mali Nahumi, ke Nahumi mali Esli, ke Esli mali Naggayi, **26** ke Naggayi mali Maati, ke Maati mali Matatiasi, ke Matatiasi mali Semeyin, ke Semeyin m̄o mali Yode, ke Yode m̄o mali Yoda, **27** ke Yoda mali Yuanani, ke Yuanani mali Resa, ke Resa mali Sorobabeeli, ke Sorobabeeli mali Ceyaltieli, ke Ceyaltieli mali Neri, **28** ke Neri mali Melki, ke Melki mali Adi, ke Adi m̄o mali Kosami, ke Kosami Elmadami, ke Elmadami mali Eri, **29** ke Eri mali Jesu, ke Jesu mali Elieseri, ke Elieseri mali Yorimi, ke Yorimi mali Matati, ke Matati mali Levi, **30** ke Levi mali Simeyon, ke Simeyon mali Suda, ke Suda mali Sosefi, ke Sosefi mali Yonami, ke Yonami m̄o mali Eliakimi, **31** ke Eliakimi m̄o go mali Meleya, ke Meleya mali Mena, ke Mena mali Matata, ke Matata mali Natan, ke Natan mali Dafiidi, **32** ke Dafiidi mali Isayi, ke Isayi mali Obeedi, ke Obeedi mali Boosi, ke Boosi mali Salm̄on, ke Salm̄on mali Nas̄on, **33** ke Nas̄on m̄o mali Aminadabi, ke Aminadabi m̄o go mali Admin, ke Admin mali Arni, ke Arni mali Hetsiron, ke Hetsiron mali Pereti, ke Pereti mali Suda, **34** ke Suda mali Sak̄obi, ke Sak̄obi mali Isaki, ke Isaki mali Abrahami, ke Abrahami mali Tera, ke tera mali Naȳori, **35** ke Naȳori mali Serugi, Serugi mali Reyu, ke Reyu mali Pelegi, ke Pelegi mali heberi, ke Heberi mali Cila, **36** ke Cila mali Kayinami, ke Kayinami mali Arfaksadi, ke Arfaksadi mali Semi, ke Semi mali Nowe, ke Nowe mali Lemeki, **37** Lemeki mali Matusalemi, ke Matusalemi mali Henoki, ke Henoki mali Yeredi, ke Yeredi mali Maleleeli, ke Maleleeli mali Kenami, **38** ke Kenami mali Enoki, ke Enoki mali Seti, ke

Seti mali Adami, wani yua tie ya cincinnulo ke U Tienu bo cindi ki tagi o.

4 Jesus den gbie yeni m tagnanmi, k u den ñani jurdeni bongna nni k l taginamba tod'o k u gedi u fanfanpiegung nni. **2** Naani ke sitaani bign'o dan piina. U den ki dii l ba l dana. L yogu n pend i k m kom cu'o. **3** Sitaani maadi Jesus: l ya tie ka tie u tienu biga, cab k l tanli n kpandi m jiem. **4** Jesus ñmian'o l diani u tienu kaddaog nni k nul k fo m jiem po baba ka **5** den duon'o pol. K waan'o u tienu diema yala n tie g tinga ne k maad'o. **6** ba tena ya paalu baa tie u tienu diema piam kul yaal ntie l ñandul kaan k dugn l kul den ye n nugun yo k bua ten mi bua yua. **7** wani a ya tuo ki gbaani n nintuali ni l kul baa tie a yaal i. **8** Guani ki maad'o: ya dondi a yonmdaano u Tienu. Wan badba i ka b pug'o. **9** gedi yen'o hal Jerusalemi k duon'o u jaanddiegu tanpolu k maad'o: a ya tie u Tienu bijua yugi k ña a ba m fanfanma nni k dugn i l diani: **10** k u bu cabi meleki nba ban yaa guu ña. **11** l guan. b bu ña yeni b nugi k tanli kan gbebi ba tanyeli. **12** K Jesus ñmia i: l go diani. A kan niini k bigni o yonmdaano u Tienu. **13** Ya yognu k sitaan den gbeni o bignma kuli k u sani k fagdi k ban bo bil ya yognu pudi. **14** Jesus bo ye yeni fuoñanba paalui k lebdi Galile ko yeli doni diema kuli nni. **15** K tundi u tienu ñomaama a jaandiena nni k b niba dond'o. **16** K gedi nasareti dogu nni ban bo ñub 'o naani k kua l jaandieli saba daali. nani wan bo tug g tie maama. k fii k bo cogi tienu ñomaama tili. **17** K bi waan'o u tienu tondo isai tili wan pobidi l tili ko la naan kani k b diani k: **18** M yomdano fomñanb ye n po kelima u lugdn ki søgni kpañanba k bo muadi o ñomaama i cacagi danba k go paagi yaaba pala biidi k yaaba tie juanma n nuali, k fie b cacagdama. **19** k go muadi u tienu ñanba binl **20** K u pobini l tili k teni o naacenba k gedi kuli. U jaanddieogun nni k a nubina kuli fid o po. **21** Dinne mōno u bu cili yinm yaa song'o yeni kani u tienu tondo ñomaama tie mōni. **22** yaab den song'o kul l den cuo'b u yaalidigu. K b tōb maadi ki waa tie Josefi bijua kaa? **23** k Jesus maadi bi: n bani ki bo puan i m makpanjama dogda dogd a ba ama e bia bomaadi maad'ti ñan tienii yaala kaperinahumin dogu nni. ñan go tieni n yeni a dogun i k ti diidi. **24** K Jesus pugna ama e mōni baa bani k pagi u tienu tuonsōnlo u dogu nni. **25** E mōni ke maadi yi a pakuana den yabi boncianli Isaraheli dogu nni Eli yogu. lan ya yogu i ke taagi bo ba binataa yen bogidima. k m koncianma ba u dogu kuli nni. **26** ama den sōno'a ba pakua yedi kani k cedi b den t sōn'o yendi kani k u den ye Sarepta Sidon dogun nni. a i. **27** A gbaada den ye ki yabi Isaraheli dogu nni u tienu tuonsōnlo Eli yogu. Ama ki baa bo paagi baa yedi. B bo paagi Sirija i ku yeli tie Naamani **28** I yaabi den songi Jesus k ye l jaandieli n k kuli pala den biidi **29** b nubi kuli den fii k tudu Jesus k ñan'o hali l juali po l jaandieli n maa naan yeni k bi tud'o k lu'o tinga nni **30** Jesus n den ñan b siiga nni k paani n caa Jesus den tieni i tundi yeni u tebigu Kafaranhumi. **31** Den gedi

Kaperinahomi galile dogu nni ki tieni i tundi ba u tienu ñomaama po saba daali. **32** Yaaba den songi pala den mangi boncianli kelima u den yeni yikodi. **33** O ja den ye l jaandieli nni ki t tagbiid yeni mu cicibiadimu den cedi k o yign i yen paalu **34** O a bua tien 'ti be ne, a cua k ñan bianti yaa? U tienu nuñanmo tondo. **35** Ama k Jesus tiani yeni pabielu k maadi suon i k ña o ja ne gbanu nni. k t cicibiid yeni fuun'o k lun'o tinga b niba siiga k waa janbi ama k ñani u po. **36** k l yogu k ti jawaandi kua b niba, k b maadi b lieba. Lan ñomaam tue be i k pia u paalu yen yikodi k yi beli i cicibiadi ban saa ña i! **37** ke Jesus yeli doni kaankul a dongbana nni. **38** Jesus n den ñani l jaandieli kan u den gedi Simo deni k sua k Simo juado ye yeni u gbanantogu, k b buali k b mia Jesus k wan tieni l bonli k paa'o **39** k Jesus tibn i o po k cedi ko yugbaagu ñani u po. k o fii l yogu k cil suani u tienu tuona. **40** O yienun den baa ya yogu yaaba den pia b yianba b den po, b den ba yenmi Jesus kani k u yi e nui yua kul po wan paagi. **41** I cicibiadi den ña boncianli b ssiiga nni, k yigini. A tie u tienu bijua i. Ama k Jesus yi tiani ban go suono kelima b den bandi k u tie Kristo. **42** Lden fandi ya yogu k Jesus ñani o deni k gedi u fanfanpiegu nni. k b niba cil k kpaan; o ban t la'o k gedi o kani kaa ji bua ko seedi ñaab'a. **43** Ama k u maadi bi: l tie taladi min min muandi u tienu labanñanli dogban tiana nni. Kelima lan yaa po i k u tienu sōn n i. **44** k ji tundi u tienu labamanli Jude jaandiel nni.

5 Dayenli, ke Jesu bo ye Senesareti kpenkunu, ke ku niwulgu bo gobi ki lindi o, ki cengi U Tienu maama. **2** Ke o lá ñinbiadi lie u kpenkunu. A jankpaanla bo jiiidi ki ñanbdi bi jankpaantiadi. **3** ñinbiayengu den tie Simōn yaagu. Jesu den kua lienni ki maadi o, ke wan fagdi waama yeni u kpenkunu, ama o den ye gu niinni ki tundi ku niwulgu. **4** Wan tundi ki gbeni, ke o maadi Simōn: ... Sudi waama, ki jiiidi naani n ñua, fini yeni a lieba n l jankpaantiadi. **5** ... Ke Simōn ñmiani o, Canbaa, ti sōni ñiamungu ti ki cuo lbá, ama, ñan buali ke min lu yeni, n ba lu. **6** Bi lu ki cuo i jami boncianla ke bi jankpaantiadi ji bo bua padi mōno. **7** Li yogu ke bi yini bi lieba ku ñinbiagu po ke ban baa ki todi ba. Ban baa ke bi cuo ki gbieni bi ñinbiadi, hali ke ti bua mii kelima ku kpiagu po. **8** Simōn Pieri n la lani, ke jiiidi ki gbaani Jesu taana po ki maadi: ... N diedo, fagdi n kan ne, kelima n tie tuonbiidaano. **9** Li yogu ke i jawaani kua ba yeni ban la ya ciila. **10** Li go bo tieni yeni Simōn tuonsōnlieba, Saak yeni San, Sebede bila. Li yogu ke Jesu maadi Simōn: ... Da jie! Lan cili mōlane, a ji baa taandi bi niba n po. **11** Ban kpeni yeni bi jankpaantiadi, bi ñaa ti kuli ki ji ñua Jesu. **12** Daatōli, ke Jesu den ye dogu bá nni, ke jua bá ti baa ke mi kpaadma kubi o. Wan lá Jesu, ke o gbaani o nintuali nni, ki jaandi ki maandi: ... N Diedo, a ya bua, a ba fidi ki paagi nni. **13** Ke Jesu tandi o nugu, ki sii o ki maadi: ... Nn, n bua, paagi. Li yogu mōno, ke mi gbaadma siedi ki ñaa o. **14** Ke o kpaani o, ki maadi «ke wan da maadi nulo yaali n

baa o» Ama, ke o maadi o ke wan gedi o dandanciamo kani ki ji bili o paabu li jaanddiebinbindli po nani Moyisi n den maadi maama yeni. Li ji baa nani sieda i i po. **15** Jesu laabaali ji den yadi kaanakuli. Ku niwulgu ji den ŋua ki bua bi yiani n gbeni. **16** Ama, o den gedi naani n kuoni ki ba jaandi. **17** Daayenli, ke Jesu den tundi U Tienu laabamanli, Farisieninba yeni Yikotundkaaba den kaa ki cengi. Bi den ŋani Gaalile, Sude yeni Jerusalemi dingbankonkogi nni. Ti Yonbdaano paalu den ye yeni Jesu ke o paagdi bi yianba. **18** Nibbá ti baa yeni bi yiamo ke o taana kuli kpe. Bi den kpaani ke ban kua yeni o Jesu kani. **19** Ama, bi den ki fidi kelima ku niwulgu po. Li yogu ke bi doni ki cibi li dieli poli po ki jiini bi yiamo ki lianga po, ku niwulgu siiga Jesu kani **20** Wan lá ke bi jaba yeni pia li dandanli o niinni, ke Jesu yedi: «N donli, a tuonbiadi piini o». **21** Yikodanba yeni Farisieninba ji buali ki maadi: ... O ja ne tie ŋma i ki maadi ti majogndi? ŋma ba fidi ki piini ti biidi, li ya ki tie U Tienu bábá yaa ka? **22** Ama, Jesu den bani bi maalma, ki maadi ba: «Be ya po n cedi ke i pia li maalma? **23** Be n tie faala? Maadi: «A tuonbiadi piini» bii «fii ki ya cuoni»? **24** Li ŋani! I ba bandi ke o nulo biga pia yiko ki tinga ne po yeni wan piini ti tuonbiadi. Ke o ji maadi o tuomo: ... N cabi: Fii, taa a lianga ki ya kuni. **25** Li yogu ku niwulgu nni, ke o ja yeni fii ki taa o lianga ki kuni ki dondi U Tienu. **26** yaaba n den ye li kani kuli ke ti jawaandi cuo ba. Ke bi ji dondi U Tienu ki maadi: ... Ti lá dinne tin ki kpeli ki lá yaala! **27** Li puoli po, ke Jesu den pendi ki lá Patendi (Lonpo) Gaalo ke bi yii o, Lefi, ke o kaa o tuonli nni. Ke o yini o, ki maadi o: ... Ya ŋua nni! **28** Ke o ja yeni fii ki ŋaa li kuli ki ŋua Jesu. **29** Lefi bobni mi jaanma o denpo ki bua gaa Jesu. Bi niba boncianla den dini yeni Jesu, bi siiga a patendi gaala den ye. **30** Farisieninba yeni Yikotundkaaba den ye bi bá ki yini Jesu Kpaaga. ... Be n tieni ke i ba di yeni a patendi gaala, ya febddanba ne? **31** Ke Jesu ŋmiani ba: ... Yaaba n pia laafia ki bua dogda, bi yianba n bua o. **32** yaaba n tiegi po ka ke n cua, ama n cua ke min lebdi ti tuonbiadi danba yama. **33** Bi tóba den buali o: ... Jan ŋdikaaba yeni Farisieninba wani yen loli bu ŋóbu ki ya jaandi, ama Jesu ŋdikaaba wani yen di ki ŋu i. **34** ... Ke Jesu ŋmiani ba, i lá aa, li paa yeni o puodaano donlinba n loli ŋóbu ke o puodaano dá ye yeni ba. **35** O yogu cuoni, ke o ba siedi ki ŋaa ba, li yogu bi ba loli ŋóbu. **36** Ki pua ba mi makpanjama ne: ... Nulo n da taa li cabpanli, ki libi li cabkpeli po. Lan yaa ka bi bua biidi li cabpanli. Ban jia ya cabli n mō n ki ŋani ki libi li cabkpeli. **37** Li tie yeni mō, nulo kan piagi mi daakaama a cuakpela nni, lan yaa ka mi daama ba fidi ki cedi ŋan pudi pudi, mi daama n wuli, a cuana mō biidi o. **38** Li buali, ke n rí piagi mi daapaanma a cuapaana nni. **39** Mōmōni, ti ya ŋuni mi daakpelma, ti ji ki bua mi daapaanma; ti ji maadi: Mi bonkpelma n mani.

6 Saaba daali, ke Jesu pendi i dii kpaabu nni, ke o ŋdokaaba togdi i dii ki ŋmani. **2** Farisieninba buali ba: Be ya po i ke i tie yaala n kua saaba daali? **3** Jesu gaa

mi maama ki ŋmiani ba: I ki cogi yaala n diani ya yogu mi koma bo cuo Daviid yeni o ŋdokaaba a? **4** O kua ku jaanddiegu nni ki taa U Tienu lalaagu ki ŋmani, ki teni o ŋdokaaba ke bi mō ŋmani. Ama ke li nan bo ki cabi ke ban ŋmani, bi saliŋdokaaba bábá yaa ka. **5** Ke Jesu pugni ki maadi: O nufosaalo bijua n tie saaba canbaa. **6** Saaba daatoli ke Jesu kua ku jaanddiegu nni ki tundi U Tienu maama. Nulo bá bo ye ke o nujienu kpe. **7** Bi yikodanba yeni Farisieninba bo kpaani ke ban cuo Jesu. Bi bo kpaagi o ke ban diidi ki lia o ba tebi a yama saaba daali i: **8** Ama, Jesu n bo bani bi maalma yeni, ke o maadi o yiamo: ... Fii ki sedi asalasiiga! Ke o fii ki sedi. **9** Ke Jesu maadi yaaba n sieni: N pia ibuali ki ba buali yi: Li bo dagdi ke tin tieni li bonŋanli bii ke ku bonbiigu i saaba daali i? Li dagdi ke tin fie o nulo miali bii tin ŋaa wan kpe i? **10** Ke o ligdi o ninbina bi po ki maadi li naaciemo: Tandí a nugu! ke o tandi. Ke li nugu paagi” **11** Bi yikodanba yeni Farisieninba pala bo beni paaa, ke bi ji maadi bi ŋmiali nni ban ba taani ki tieni Jesu maama. **12** Lan daali, ke Jesu gō fuadi ki doni li juali po ki ba jaandi. Ke o jaandi U Tienu ku ŋiamungu kuli. **13** lan ti fandi ya yogu, ke o yiini o ŋdokaaba, ki lugdi bi siiga piiga n bonblie ki yini ba o ŋdokaaba. **14** Simōn yua ke o bo yini o Pieri, o ninjua Andre, Jaak, Jan, Fiilipi, Batelimi, **15** Matiog, Toma, Saaki, Alfe bijua, Simōn yua pali koni u dogu po. **16** Jude, Jaaki bijua, yeni Juda Iskariyoti yua n ti ba juodi ki kuadi o. **17** Jesu n bo ŋani li juali po ki jiidi yeni ba, ke o sedi li gbangbanli po. o ŋdokaaba boncianla bo ye li kani, bi niba boncianla mō bo ye ki ŋani Jude kuli nni, yeni Jerusalemi yeni Tiri dingbana nni yeni Sidōn dogu nni. **18** Bi kuli bo baa ke ban cengi o, ki wan gō paagi ba. Yaaba ke asanpola bo mabi ba mō bo paagi. **19** Yua bo kpaani ke wan sii o kelima ke u paalu bo ŋa o gbanu nni ki paagdi i yiani buoli kuli. **20** Jesu bo gbagi ki diidi o ŋdokaaba ki maadi ba: Li pamanli tie yinba yaaba n tie talgnba yaali kelima yinba n ti baa ye U Tienu Diema nni. **21** Li pamanli tie ynba yaaba ke mi koma pia yi mōlane yaali, kelima i ti ba guo. li pamanli tie yinba yaaba n buudi mōlane kelima i ti baa laa i. **22** Bi niba ya ki bua yi, ki bieli yi, ki sugdi yi, ki biidi i yela kelima o nufosaalo bijua po, li pamanli baa tie i yaali. **23** Li bona ya ti baa yi, yin ya kpanbi leni li pamanli kelima i ŋuadi ti baa yabi U Tienu deni. Bi yaajanba mō bo tieni U Tienu tondkaaba yeni. **24** Ama, yinba a piada, li ti baa bia i po kelima i lá ŋuadi o. **25** Yinba yaaba n guo mōlane, li ti baa bia i po kelima mi koma ti ba cuo yi. Yinba yaaba n laa mōlane, li ti baa bia i po kelima i ti ba cagni, ki ya ye li paboncianla nni. **26** Yinba yaaba ke bi niba kuli pagi yi, li ti baa bia i po kelima bi yaajanba mō bo tie yeni leni ku faagu Tienu tondkaaba. **27** Yinba yaaba n cengi nni ne kuli, n bua maadi yaala ne: Ya bua man i nannanda, ya tie man mi ŋanma yaaba n ki bua yi po; **28** ya jaandi man ki ya miadi mi yedŋanma n jiidi yaaba n polgi bu ŋóbu po. Ya jaandi man yaaba n cagni po ya po. **29** Nulo ya pabi a tankpinyenli ŋan teni o tankpintoli mō. Nulo ya taa a

liadbiga njan cabi o a liadgbengli mō. **30** Yua mia njan njan teni o. Yua taa a bonla mō njan da buali o li po. **31** Ya tie man i lieba yin bua ke ban ya tie i po yaala. **32** I ya bua yaaba n bua yi bábá, i maali ke i ba lá ya paabu n njan i? Bi tuonbiaddanba mō bua bi donlinba. **33** I tie mi njanma yaaba n mō tie yi mi njanma, i gō ti ba baa ti laa ñuadi i? Bi tuonbiaddanba mōno ki tie mi njanma a? **34** I ya kpendi man ki daani ke bi ba guani ki njanmiani yi, i gō ba lá ti bulcindi i? Bi tuonbiaddanba mō kpendi bi tuonbiaddanlieba ke ban guani ki njanmiani ba. **35** Ama yinba, yin ya bua man i nannanda ki tie ba mi njanma, ya kpendi man ki da daani ke ban guani ki njanmiani yi. I ya tie yeni i ñuadi ti baa yabi, i ti baa tie O Bado U Tienu bila kelima u njanbdi yaaba n ki tie mi njanma yeni bi tondanba. **36** I baa gbie yeni mi njanma. Mō ya tie man yeni. **37** Da bu a lieba, bi kan bu a mō, da biandi a lieba, bi kan biani a mō. Ya di man sugli i lieba po, U Tienu ba di sugli i mō ya po. **38** Ya todi man i lieba U Tienu mō ba todi yi. U den bibni ya golungu n yabi ki ñagi ñagi ke li gbie ki yadi ki wulgi n po, kelima yin bigni maama ki puuni i lieba, U Tienu mō ti ba bigni yeni ki teni yi. **39** O pua ba mi makpanjama ki maadi ba: O juamo ba fidi ki dadi o juanlielo? Ban bonblie kan baa ku buogu nni? **40** Tuonbanglo ki cie o canbáa. Ama ya tuonbanglo n njanbi ki bangi ki gbeni, o baa tien nani o canbáa yeni. **41** Be n cedi ke a nua ya muanu n ye a ninjua ninbili nni, ama ki nan ki nua ya dajenli n ye a ya ninbinli nni? **42** A ba tieni ledi ki maadi a ninjua: «N ninjua tieni suo ke min ñani u muanu yu n ye a ninbinli nni? ñalacidaano! Dá pandi ya daagu n ye a ninbinli nni o, ki njanbi ki nuali ki fidi ki ñani u muanu yu ye a ninjua ninbinli nni. **43** Ki tinjanga kan loni ti luanbiidi. Tibiigu mō kan loni luanjana. Bi bani tibu kuli yeni bu luana i. **44** Bi ki puadi kankana konkontibu po, bi gō ki puadi cancanba konkonbongu po. **45** O numōno n pia ya bonjana o pali nni, o ñangi lani. O nubiigu n mō pia yaala o pali nni, o mō ñangi lani, kelima o nufosaalo pali nni n gbie yaala o ñangi lani. **46** be n cedi ke i yii nni “Yonbdaano, Yonbidaano!” ki nan ki tie min maadi yaala? **47** N bua waani yi yua cuoni n kani ki cengi n maama, ki gō tie man buali maama, yenyienun naani yeni yaala. **48** O tie nani ya nulo maa ku diegu. o gbiidi ke li ñuagi ki pan nandi ku tantiagu ki bili li fiagli. Ku bongu ya gbie ki yadi, mi ñima yi yili li diegu, ki nan kan ki guli gu kelima bi maa gu ke ku paa. **49** Ama yua cengi n maama kaa tie man buali maama o tie nani yua maa ku diegu ti tandi po kaa bili li fiagli. Ke ku bongu ya gbie ki yadi, ke mi ñima yili li diegu, ku ba wobi ki baa li yogu mōno ki kpan di ku langbengu.

7 Wan maadi ku niwulgu wan pia ya maama, Jesu kua Kapernaumi. **2** Sijenba canbáa bo pia o tuonsōnlo, ke o yia, ki ji mi kuuma po. **3** Wan gbadi ke bi maadi Jesu maama, sije canbáa sōni o kani nani Suifi yokodanba njan yeni, ke bi gedi ki fabni o kani ke wan cua ki paagi o tuonsōnlo. **4** Bi cua ki lá Jesu ki mia o sugli boncianla

... Bi maadi o, o ja ne dagdi yeni njan njanbi o po. **5** Kelima, o bua ti buolu. Wani n maa ti po ti jaanddiegu. **6** Lani, ke Jesu yegi leni ba ki caa. Li ji bo ki fagi leni deni, ke sijebengli yeni sōni o donlinba ke ban maadi o. Ti Yonbdaano, da mabndi a bá, kelima n ki dagdi leni min gaa n denpo. **7** Lan ya po n cedi, ke li bo ki dagdi yeni min cua n bá ki lá njan. Ama, maadi lanbonyenla ke n tuonsōnlo n paagi. **8** Kelima, min mōno tie sije yua n juadi, ama n pia bi naacenba n yikodi po, leni min sōni yendo: “Gedi”, o baa caa i, n maadi tōo: “Cua”, o baa cuoni i. N ya n tuonsōnlo: “Tieni ne”, o baa tie i. **9** Jesu n gbadi li maama, ke li lidi o, ama ki mangi o. Ke o gbagi ki maadi ya niwulgu n njan o: “Mōmōni po, Israyeeli nni ne kuli, n ki baa lá ya nulo ke o pia ya dudugdi ne.” **10** Sije yeni tondkaaba lebdi deni ki sua ke o tuonsōnlo paagi o. **11** Li kani ke Jesu kua Nayini dogu nni. O ñodkaaba leni ku niwulgu boncianla ciandi o. **12** Wan cili ki kua u docamu nni, ki cendi ku niwulgu ke bi pii li pakuali biyendga. Bi dogtieba boncianla bo njan a kupiila. **13** T yonbdaano lá li pakuali ke mi ninñima cua o, ke o maadi: ... Da buudi man! **14** Ke o nagni ki kulianga ki maani o nugu ki po, ke yaaba n tugi sedi.... Ke Jesu yedi, o naaciemo, n cabi a fii. **15** Ke mi kuuma fii ki kali ki maadi. Ke Jesu njanmiani o o naá. **16** Ke bi niba kuli jie, ki ji dondi U Tienu ki maadi: U Tienu cua ki bua fie u niba. Ki gō pugni: U Tienu cua ki tebi o kpiemo! **17** Ya lanbona ke bi maadi Jesu po ne bo yadi Suude leni li dogkuni kuli. **18** Jan ñodkaaba maadi o yaala n den tieni kuli, ke bi siiga, ke o yini bonbilie. **19** ki sōni ba ti Yonbdaano kan ke ban buali o: ... Fini n den cuoni bii, tin gō dá guudi tōo i? **20** Ke li danba sedi o nungi nni ki maadi o: ... Jan-Baptisti n sōni ti. Yaala ke bo bua buali a nne: “Fini n den cuoni bii, tin dá guudi Tondtōo i?” **21** Ya yogu ke o pundi li kani Jesu bo paagi ni niba boncianla, i yianbuolbuoli kuli, ki paagi yaaba n den gbie leni mu cicibiadmu, ki nuali a juama boncianla. **22** Ke Jesu maadi ba: Guani man Jan kani ki dugni o yin lá yaala: Bi juanba nōnli, a waba cuoni, a gbaada paagi, a tubkpaana gbadi, ke bi kpienba yiedi, ke talginba gaa li pamanli. **23** Pamanli lenli yua luni o dudugdi kelima n ya po. **24** Jan tondkaaba den lebdi yo, ke Jesu ji maadi leni ku niwulgu Jan po. ... I gedi ki lá be mi tinfanma nni? U faalu n liebi ya ñinmuagu ne. **25** I gedi ki lá njan i? Yua bobi ti tiadnandi? Yaaba n bibi ti tiadgbengdi ki ye u manu nni kua bi badcianba diedi nni. **26** Ama i ji gedi ki lá njan i? U Tienu tondo? N maadi yi, o cie U Tienu tondo mōno. **27** Kelima, o ya po i ke li diani: N ba sōni n Tondo a nunga nni, wan bobni a sanu. **28** N maadi pua n mali yua kuli, ama yua n yabi ki cie Jan ki ye, yua n wa U Tienu diema nni n yabi ki cie o. **29** ... Ya niba n den cengi o kuli leni a lonpogaala den dugi U Tienu po mōmōni, ki tuo ki Jan n wulbi a U Tienu ñima. **30** Ama Farisieninba leni U Tienu bali maama tondkaaba yie ke o kan wulbi ba U Tienu ñima, bi luni U Tienu buama. **31** N ba nangi molane niba leni be i? Bi naani leni be? **32** Bi tie nani ya bila n kaa ki daaga nni, ki yii bi lieba ki tua: «Ti piebi

yipo mu yelmu, ke yii jeli ki ciaga! Ya yogu ke ti go yiini mi kuuma yani, yi go ki buudi! **33** Lani, Jan-Baptisti cua, kaa ŋmani kpanu, kaa ŋni ku daamongu. Yi maadi be i? “O pia cicibiigu o niinni. **34** O nulo bijua cua ki di ki ŋu, ki i yigni: “O ja ne maalma tie wan di ki ŋu i, o tie a lonpogaala leni ti tuonsnbiaddanba donlinba.” **35** Ama, U Tienu yanfuoma cua yaaba n tua ma po i. **36** Farisieni den yini Jesu ke wan je. Ke Jesu gedi ki kali ki di. **37** Ke puoconconli bá cua, ke yua kuli o u dogu nni, ke o ye ku yenyebiigu nni. Nani, wan bo gbandi ke Jesu cua Farisieni deni ki di yeni, ke o taa o tulaali konkonga. **38** Ki cua ki sedi o puoli po, kpiani o taana. Ki buudi ke o ninsiidi pan milgi Jesu taana; ke o taa o yudi ki fiadi fiadi, ki balgi Jesu taana po, ki tiendi tulaali. **39** Farisieni yua bo yini o yeni n lá lani, ke o maadi: O ja ne ya bo tie U Tienu tondo yeni mōni, o bo ba bandi o pua yua siigi o ne n ye ya yenyienbiigu nni. **40** Jesu doni o nialu ki maadi: ... Simon n pia maama bá ki bua maadi ŋa. ... Ke Farisieni ŋmiani o: Nn, Canbáa, maadi. **41** ... Niblie n bo dini li panli bi pandaano kani. Nuyendo den ba pa dibala kobiimu, yua tua mō n pa dibala piimu. **42** Nani ban bonblie kuli, obá n bo ki pia ki ba pa li panli yeni, ke o pandaano cabi ba ke ban da pa. A ya po, ban boblie siiga ŋma n ba ŋanbi ki bua o pandaano? **43** Simōn ŋmiani: ... N maali ke yua ya panli n ŋanbi ki yabi. ... Jesu maadi o ke o jiini li po n yeni. **44** Ki gbagi ki diidi o pua yeni ki go maadi: ... A lá o pua ne i? To, min cua a deni, ŋaa teni nni mi ŋima ke n ba ŋuudi n taana; ama, wan taa o ninsiidi ki ŋuudi n taana, ki fiadi a leni o yudi. **45** A ki loni nni ki waani nni a buama, ama, wani, hali min kua ne, o li longi n taana i. **46** A ki sōgi n yuli po tulaali, ama wani, o wuli n taana po tulaali. **47** Lan ya po, n maadi a: O tuonbiadi kuli piini, li po n cedi ke o waani nni o buama kuli. Yua ke bi dini sugli o po waama nne, wangi o buama waama nne i! **48** Ki ji maadi o pua: ... A tuonbiadi kuli piini. **49** Wan n den yini yaaba ki pugni o po ji maadi bi bá nni: “O ja ne tie ŋma i ki piindi bi niba tuonbiadi?” **50** Ama, ke Jesu maadi o pua: ... Kelima, a dugi n po, a baa mi faabma; ya caa leni li pamanli.

8 Lan den pugini waami, ke jesu gedi a longbanani yen i dogiciamani, k muadi U Tienu maama. **2** O Den ye yen o ŋuankaaba piig n bonbilie, yen bi puobi yaaba kuli den bieli t cicibianda ke go paagidi bi yiam: Mari, Magidala pua yua ko den paagu k cicibiada lele den kub bo. **3** Sann, chuz denpua, chuz den tie Herod tuonsōni, Suzann yeni o lieba kuli den todi jesu yeni o ŋuankaaba yeni bi ŋalimanu **4** O nuwuligu den ŋan a longbana nni k cua o kani, k jesu pua ba ya maa kpanjama ne: **5** O kpakpaalo den ŋani, ke bi pagi o bonbi, wan den pagi yeni, ke mi bonbima baa o sankuni, k bi ŋmaadi, ke ti bonyugiti dini. **6** Tianli baa a tana ni ke pani ke kpe, kelima i tinga den kuoni. **7** Li tianli mō baa ti konkondi ke pani, ama ti konkondi fii ki luoni li po. **8** Ke li liela baa i tinjanga po, ke pani ke loni a luana. Jesu pugini ke maadi: ... yua

pia a tuba ke cengi, wan cengi **9** O ŋuandikaaba bual'o l maa kpanjama niima ni. **10** Ko maadi ba: yinba la li yumanli gbia U Tienu diema ŋasiili, ama lieba po li tie maa kpanjama. Bi pia i nuni, ama bi naa nua; bi cengi, bi naa gbia. **11** Diidi mani li maa kpanjama niima ni: U Tienu maama, **12** “o sankuni” tie yaaba cengi mi maama, ama sitaan n cua ke kua bi pala ni ke bel'o, wan da daani li maama po ke la mi faabma. **13** A tana po tie: yaabi n cengi mi maam, ke tuo yeni li pamanli, ama ke kan ŋa lan kpa jiina bi po. Bigili yogunu, wan sundi li kuli po. **14** “Mi bonbima yaali baa ti konkondini” wangi, yaaba cengi mi maama, ama ke ŋa mi maalima, mi piama yen li ŋandunli bona n cedi wan da loni luana. **15** “Mi bonbima yaali baa i tinnŋanga ni” maadi ti, ya niba n cengi U Tienu maama ke biligidi bi pala ni ke suani yenli li tuonli, ke puni li juunli ke loni a luana. **16** ... Bi ki congidi fidili ki cubidi bobili ni bii k wuondi gadogu yagima nni, bi yi tuani naani ke bi niba ya kua, ban la mi yinyema. **17** Yaali wuo mōlane kuli, te bi juodi ke ŋa mi yinyema nni yen ya bonli n tie ŋasiili, te ba dogidi li daa gbengili daali. **18** ŋanbi mani ki diidi i yula po, yin cengi maama, kelima, yua pia bi ba pugini wani; ama yua pia, ban gaa wan daani ke pia yaali. **19** Jesu naa yen o ŋuandikaaba cua ki lagu, ama bi bo ki fidi nagin'o ki dugini o nuwuligu po. **20** Ke bi maad'o: a naa yen a ŋuandikaaba ye cincanli ki kpaan'a. **21** ... N naa yen n ŋuandikaab tie yaaba n cengi U Tienu maama, ki go tugidi k suani li tuonli lan buali maama. **22** Daa yenli k jesu den kua o ŋin biaguni wan i yeni o ŋodkaaba. Yeni ko maadi ba: ... tin puodi mani bongbantianli po. K bi tugi o ŋin-gbanu. **23** Ban bo puodi ya yogunu, k jesu guandi. Ko faaciangu kpil k fidi o ŋinbonguni. Mi ŋima den bua cubini o ŋinbiagu. Li ji den paa bi po. **24** K jesu ŋodikaaba den nagini ki yigini ki fiin'o: canbaa, canbaa mi ŋima bu di ti naa. Ko findi k gaa mi jama o faalu yen a ŋinguona po, k li kuli sedi suo. **25** Li puoli po ko maadi o ŋodikaaba: ... i dindanli ye le e? ti jawandi yeni o yaalidigu den kua ba, k bi maadi bi ŋmialini: O ne tie ŋma i? diidi mani: o pia ti yikodi o faalu yeni a ŋinguona po, k bi colini o. **26** B ji bo kua Gerasa doguni, li bo ye Galile nuntuali. **27** Ya yogunu k jesu bo tugi o taali ki ŋmaa i tinga po, o doguni o nulo yua k ti cicibiadi bo kub'o yeni, bo sani ki cend'o. O den ki yie tiadi ki go ki kpendi deni, ama o den yi dua a kakula nni. **28** Ya yogunu ko la jesu, ko baa ki gbaani o taana po ki yigini yeni o paalu kuli. ... A bua be n po, jesu, U Tienu badicamo biga? N miad'a sugili, da wangidini fala. **29** O bo maadi yeni kelima jesu bo cedi k ti cicibiadi kuli siedi ki ŋagu. Yeni ban bo yi lol'o yeni i kudiseseli a taana yeni o nugi, o bo yi cie li kuli, ti cicibiadi n tug'o ke kua yen'o li fuali nni. **30** Jesu bual'o: ... A yeli i? ... ŋmian'o: ti yabi. Kelima ti fuobiidi boncianli den ŋagu. **31** Li fuobiidi den miadi jesu sugili k wan da kuan ba naani tie fala kangbediguni. (**Abyssos g12**) **32** Li den sua ki duoli boncianli den kobi li kani k bi kpaab li juali po. K ti cicibiadi ne mia jesu sugili, k wan cabi ba, k ban gedi ki

kua li duoli nni. Ko cabi ba. **33** K bi ŋaa li ja, ki ji kua li duoli nni. Ki li duoli ŋani li juali, k san sani ki baa mi ŋiima nni kpe. **34** A duogula n la yeni, ki bi sani k gedi ki pagi o dogu nni, yen i dogbanbimu nni **35** K bi niba ŋa, k caa ki diidi yaali bo tieni. Bi bo pundi jesu kani, k la o ja yua k ti fuobiidi bo sieda kani yeni, ko kaa jesu taana po. O den la ti tiadi, ki li ba kuli ji k kub, o. Ti jawandi den kua ba. **36** Yaabi bo la ya bona n bo tieni kuli lan kani, ki bi dugini maama ki ti fuobiidi yaadi k ŋaa li ja, ko ji la mi faabima. **37** Gerase dogu niba kuli, ti jawandi bo kua ba boncianli. K bi maadi jesu k wan ŋa bi dogu nni. Ko guani k kua o ŋinbiagu nni k lebidi **38** Ko ja yua ti fuobiidi bo ŋan o kani yeni, buali jesu k wan cian'o, ama jesu bo bel'o, k maad'o: kuni a deni k pan waan ba, yaali ko tienu tieni a po. **39** Ko kuni ki pagi yaali n tieni ne kuli. **40** Wan den guani galile, bi niba boncianli den gagu kelima bi den gu o baama. **41** Li yogunu ja ba cua jesu kani ko yeli tie yayiris, o den tie o jandieguni canbaa. Ko baa k gbaani jesu taana po ki miagu sugili k wan cua o deni. **42** O bonpuoyenga ko pia nani piiga yen bina lie yeni, k den mo yeni mi kuuma. K jesu fii k gedi o kani, ko nuwuligu tudi k mo ban nagini jesu kani. **43** Li kani pua ba den ye ki wuuli o faadi kli k koligidi, hali piiga yeni bina lie. O bo biani o ligi kuli dogida deni, ama o bo ki fidi ki tebi o ba. **44** Ko nagini jesu puoli po ki sii o liadili, ki li yogunu mono, ko faadi sedi. **45** K jesu buali: ... ŋma n sii nni? Nani bi kuli n bo tieni mi niama, k Pial maadi: ... canbaa, tin diidi mani, o nuwuligu lini ki maba. **46** Ama kop ŋmian'o: ... o nulo sii nni, kelima mi tuama o paalu ŋani n gbano nni. **47** Wan bo la li kuli k li k tie wuolin bonli, ko pua nagini, ki jegili, ki baa ki gbaani jesu taana po k cili ki dugidi yaali ya po ko siigu yeni wan paag'o maama toma. **48** K jesu maadi li pua: ... n bipuoga, a paagi ki dugini a dindanli yabi n po. Ya caa k laafia n cian'a **49** O da den k maadi ki gbeni, ko nulo ŋan li jandidieli nni canbaa deni, k maad'o: a jafaanu kpe o, ji da mabi canbaa. **50** Jesu den gbadi li maama, ko maadi Sayiris: ... da jie, ya duu n po baba, a jafaano ba paagi. **51** Wan pundi deni, o ki cabi ki nulo ba kua, lan ŋani: Pial, San, Sak yeni i biga naa yeni o baà. **52** Kaana kuli den tie: bubuuli yeni i fanfabini. K Jesu maadi: da buudi mani, o ki kpe ka, ama o guandi. **53** Bi niba den ŋuadi laagu ki ban nani ko kpe i. **54** Yeni k jesu cuo i bonpuo biga nugu, k maadi yeni o paalu: ... n biga fii! **55** O den guani ki fuodi, k fii, k jesu maadi: k ban ten'o mi jiema wan je. **56** K li yaa ki lidi o dama. Jesu den kpaaba tiadiba, k ban da ŋa bi niba n bandi yaala n tieni.

9 jesu bo taan o kpaaga piig n bonblie, k ten'b o paalu yen t yiko k ban bel t fuobiid(staan) k go paagi b yama. **2** L puol po ko sɔn'b k ban kpaandi o laabamanli i tinga kul po, k teb i yian buol kul. **3** Oden cegli ba: i da tugdi man lba k l nua i cenli po: lan tie lanbanli, bogli, ligii k bual jiedi po. da kpaani man ya tiadi ki ba lebdi. **4** Bi ya gaa yi ya diegun, yin ya ye hali ya daali ki ba sieda lan kani. **5** Nulo ya ki gaa yi naan kani, yin ŋa lan kani k

pidi lan ya doguni tanbiini yaali n tabi i taana, lani baa tie yaali wangi i buama b po. **6** Yeni ko kpaaga fii k gedi. B den tɔgdi a longbana nni. kaana kuli, b den maadi U Tienu maama k go tebi bi yama. **7** O badciamo Herodi bo tie lan ya dogu nni yikodaano, wan bo gbadi ke tiama maadi ke sua: "San batiir" n yied bi tinkpiiba siign, **8** bi tɔba ya po "Eli n guani", bi tɔba mo goga ya po "I tie U Tienu tondi siigni yendi guani". **9** Ama k Herodi jiin; ... San? Min mono n cabi k bi jagdi o yul. To, o daano tie ŋmaa i k bi maadi o po ya yaalidgu bona ne kul? O bo kpaani ke bua wan band'o **10** Aposoronba bo guani ke dugni jesu ban bo tieni yaal kul. k Jesu tugi ba k piad waam, l bo ke fagi yen ya dogu k bi yi Bedsayida. **11** ama bi nibi n bandi ban ye naani, k bi fii k ŋua. Yesu gaaba k cili k maadi ba o laabamanli, k tebi yaaba n bo yia k suni k ban paagba. **12** O dajuogu n nag i ya yognu ko yienu cil m baama, k aposoronba piiga n bonba lie nagni jesu kan maadi yen'o: cabi k ban ged ya longbana kɔb yen ne, k baa o duankaanu yen l bonjekaali (mi jiema) klma tin ye naan tie fualin ni. **13** Ama k jesu maadi o kpaaga: yinbi mono n tenba m jem ke ban je. Ama ko kpaaga ŋmian'o, tin pia yaal k cie kpanu bona mu yen i jami bona lie. k t ji bu tien ledi ba m jem ya nib ne kul po i? **14** klma b tie nibi tuda mu i. Jesu maadi o kpaaga: tien man cagli kul nibi piimu k cedi ban kali. **15** B colni o maama k kaani b kuli. **16** K jesu tugi kpano bona mu yen i jami bona lie, k yaadi k diidi pol po k jaandi k yadi m yedirjanba, l puol po ko jend jendi, ko kpaaga tugi k bogdiba k ban di. **17** K bi kuli dini k l sieni baabuodi piig n bona lie. **18** Dayenli k jesu piadi k ba jaandi, o den ye yen o kpaaga, k jesu bualiba... b nibi ne mali k n tie ŋmaa i? **19** K b jiin'o Toba ya po a tie San-batiir, tɔba mo ya po Eli, tɔba mo gɔgi maadi k U Tienu tondi ya yognu po yendi n guani k yiedi b tinkpiiba siign. **20** K Jesu buali ba, i ya po, i tama k n tie ŋmaa i? Piel gaa m maama k jiin: a tie Jesu, U Tienu n sɔn yua bijua. **21** da ŋa man nulo n gbandi. **22** K Jesu pugni k maadi: l bual ko nulo bijua n la fala boncianli ko doguni yikodam yen l gbanbanda n cuon, k kpani, k min yiedi danata daal. **23** Yeni Jesu maadi yeni bi kuli, ya daano bua k wan ŋɔdni, l bual k wan yie o ba, k tugi o dapɔnɔnli, daal n tu daali k ŋɔdni. **24** Yen i mon, yua bua kuogi o miali, o ba buonga toma, ama, yua ya buoni o miali k dugni min ya po, wani ba la ya miali k pia gbema. **25** Nulo ya tugi l ŋandunli bona kuli k li cie U Tienu, k nan ba kpe, o pia m laa ŋuadi? **26** Nulo ya jien i fee k go jie m maama mo i fee, o nulo bijua mo ya guanu daali o ba la n baa yudand yen o ninŋama kuli. **27** Yen i moni, i siigni b niba boncianli kan kpe k k la U Tienu diema **28** Dana niini puoli po, k Jesu tugi Piel, San, yen Sak, k bi doni li juali k ba jaandi. **29** Ban jaandi ya yognu, ko nunga lebdi, ko tiadi ji pien k cie ti kunkundi. **30** K b niba bona lie pagi yen'o: Moyiisi yen Eli. **31** k se k ŋili k maadi yeni Jesu n ba kpe nanda Serusalem ni **32** Piel yen o lieba guandi ama k b fii k la Jesu se yen b niba bona lie k ŋili. **33** Li niba n se ya yognu Jesu kani, k Piel maadi:

... canba, l ɲan k tin ya ye ne. T bi maa jona taa i. Yenli n ya tie a yaal, o lielo Moyiisi yaal, o taalo mɔ Eli yaal. Yen lan ya kuli, piel ji bo k bani wan maadi yaal. **34** O maadi k da k juodi mɔno, k li tieni nani l ɲunli yeni k jiidi k libini bi po, ti jiwaandi kua jesu ɲuankaaba. **35** K bi gbadi o niali k li maadi li ɲunli nni k sua: ... o ne tien n biga yua k n buaga k lugdo, yin ya cengi man o. **36** Ban gbadi l nialo, k bi ji diidi k la jesu se obebe. Ama bi ɲuankaabi den muubi bi ɲɔna k ki maadi oba kuli ban la yaali. **37** Lan den fandi k jesu ɲani li juali po k jiidi, k bi niba boncianli ɲuagu k kpaani k ban diidi o. **38** O nuwuligpu siigni, bi gbadi ja ba ko yedi: canbaa, ɲan diidi n bijua npo. O tie n bonjayenyenga. **39** K cicibiadiga (fuobiidi) n fii o po, ko yigni k baali, ko siini ɲinsankpinkpɔngu, ki jegli, ki ji nani mi kuuma. **40** N maadi a ɲuankaaba k ban beli li cicibiadiga k bi gbali. **41** K jesu tandi k maadi: be cedi ki dindanli pɔdi yeni yinbi kangbada buolu, u laa yogunu ki ba gbadi niimn ni. Yeni ko maadi li ja: cua yeni a biga na. **42** I biga n cuoni ya yogunu, k li cicibiadiga cedi ki biga baa k jegli. K jesu maadi yeni mi tuama li cicibiadiga po ko sani k ɲani. Ko paagi li biga k tug'o k teni o baà. **43** K li yaagilidi bi kuli yeni U Tienu buama. Bi niba kuli pali den mani jesu palidi yeni o bulicidi po; ko maadi o ɲuankaabi: **44** ɲanbi mani ke luod i tuba k ya tiani mi baa yedi yaali ne: bi niba ba kuadi o ja bijua, bi nisaaba nuu nni. **45** Ama bi ɲuankaaba bo ki gbali, li maakpanjami bo duagiba. Ti jawaandi po, ke bi bo ke buali jesu ke ba bandi niima nni. **46** Bi den kpaani ke ban bandi yua n tie ciamo bi siigani, mi niama ji fii. **47** Jesu bo bandi ban maliti yaali bi palti nni, ko tugi i biga ke sen'o. **48** ke maadi ba: "yua gaa i naa biga n ya yeli po, o gaa min mono'i, yua ya gaa min mɔ, o gaa yua sɔn nni, kilima yua jiin o ba ke kpandi biga, bi ba kpiagidi wani wan tɔ ciamo. **49** San gaa m maama ke yedi: canbaa t la o nulo ko deli mu cicinbiadimu a yeli nni, ama ti delo ke wan da fandi ke tieni li liema, kilima o ki ɲua ɲan. **50** Ke jesu maadi, da deli mano, kilima ya nulo ki tie a nando i, lani ya nulo tie a donli. **51** Ya yogunu ke jesu bo jagi ke ba lebedi kuni o baa kani, ko fii kua Serusalem nni. **52** O bo sɔni o tondiba bonbi lie k bi kua liiga Samali longbanbigi nni ke kpaani li dieli. **53** Ama ke Samali niba yie ke bel'o li dieli, ke dugini jesu bo maani ke caa Serusalema. **54** O tondiba n la ke li tie yeni, ke Sak yen San tandi ke maadi: ... canbaa, a bua ke tin cedi ko mu n ɲa poli ke biani b kuli fami ke ban tua fantama. **55** Ama ke jesu gbagi ke gaa ti jadi ke maadiba, i ke ban ki gbie yen fuoɲanbi, ki maadi ya maabiidi ne? O nulo bijua ke cua ke wan biani li ɲandunli ka, ama ke wan faabi bi niba ke tenbi ya miali k pia gbema. **56** ke bi siedli lan ya kani ke gedi longbantianu. **57** Ban bo paani o sanu, ke ja ba cendi ke maadi jesu: ... N baa ɲua ɲa ɲan caa naani kuli. **58** K jesu ɲmiani l ja: 'I luali pia i fali, ti bonyugiti pia ti tiadi, ama o nulo bijua ke pia wan ba duani naani. **59** K jesu maadi o tian o: ya ɲuan! ... canbaa cabi ke min piini n baa o! **60** k jesu ɲmiani: "cedi bi tinkpiba n piini bi tinkpiiba"! ama fini, gedi ke kpaandi U Tienu maama

kaana kuli **61** Ke o tiano mɔ go maadi jesu. U Tienu n ba ɲodi ɲa, ama, cedi ke min gedi ke cabi n denpo. **62** ke jesu ɲmian o: "ya daano ko yen naakuuli ke bia gbagidi ke diidi puoli, ke dagidi yen wan kua U Tienu deni.

10 Li puoli po, ke O Diedo go lugdi o ɲɔdkaaba piilele, ki sɔni ba bilie lie ke ban liidi o u dogu po leni ya dongbana ke wani o bá bi ba gedi. **2** Ki maadi ba, "u bontaadu yogu pundi. ku kpaangu yabi ama a tuonsɔnla ki yabi. Tin mia O Diedo yua n die u kuanu, wan sɔni a tuonsɔnla o kuanu nni. **3** Ya caa mani. N suani yi nani mu pabimu yeni i yangbanli siiga. **4** Yin da taa ligbɔgli, ki da kubi sancenbɔgli ki buali taacaadi, ki go da biandi yaama i fuondi po u sanu nni. **5** Ke yin ba kua ya diegu nni kuli, yin cindi ki yedi, "Mi yanduanma ɲ ya ye ku diegu ne nni". **6** Mi yanduanma nilo ya ye li diegu nni, i yanduanma baa ye leni o, li ya ki tie yeni, mi ba guani i po. **7** Yin ya ye lan ya diegu nni, ki di ki go ɲu ban puni yaala, kelima o tuonsɔnlo dagdini o ɲmapani. Yin da ɲa diegu ki tuadi diegu. **8** Yin kua ya dogu nni kuli, ke bi ga i cangu, yin di ban candi yi yaala, **9** ki paagdi yaaba n tie bi yama. Yin yedi ba, "U Tienu diema nag i kani". **10** Ama, yin ba kua ya dogu nni ke baa ga i cangu, yin ɲa ki cendi bi sanjala po, ki yedi, **11** "Ti pidi i dogu ne ya taatama n tabi ti taana, ki guani ki yadi i po, ke lan tua tiadma i po! Ama yin ya bani yaali ne, "U Tienu diema nagini. **12** N maadi yi ke ti buudi daali, Sodoma buudi baa pia sugli ki cie lan ya dogu. **13** korasen, sola! Betsahida, sola! Ya yenmaaltuona n tieni i siiga ne ya bo tieni Tiiri leni Sidoni dogi nni, li dogi niba bo ba tuo ki lebdi bi pala hali ke li dá fagi, ki la ti yubontiadi, ki pugi bi bá mi fatanpienma. **14** Ama, ti buudi yogu, Tiiri leni Sidoni yaala baa pia sugli ki cie yinba. **15** Ke fini, Kapenawuma, a maali ke a ba duoni a yuli ɲaljanli nni bii? N n bi ba jiini a hali ku tinkpibuogu nni. (Hadēs 986) **16** Yua n cengi yi, o cengi mini i, yua n ki ga i maama ki ga mini ya maama i, yua n yie n maama yie yua n soni nni maama i. **17** Li tondba piilele den guani leni li pamanli, ki maadi O Diedo, "Ti Diedo, ba' mu cicibidmu mɔno cɔlni ti maama a yeli po." **18** K Jesu maadi ba, "N den nua Setaani ke o ɲani ɲaljanli nni ki baa. **19** Cengi mani, N puni yi ti yikodi, ke yin ya ɲmaadi i wee leni i nami leni yibali paaciamu po kuli. lan ba baa maama kuli, liba kuli kan fidi ki tieni yi yaala n bia. **20** Ama, yeni lankuli, yin da mangdi i pala ke mu cicibidmu cɔlni i maama baba po ka, ama yi pala ɲ ɲanbi ki ya mani kelime i yela diani ɲaljanli nni" **21** Lanyognu liga, ke o pali mangi boncianli U Tienu foɲanma po, ke o yedi, "N dondi a, Báa, Tanpoli yini ki tinga Diedo, kelima a dogni lanyana bona bi yanfodanba leni bi nunfandanba po, ki nan dogdi a yaaba n ki pia yama nani mu biɲidmu yeni po. Nn, Báa, kelima, li den ɲɔdi a yanjagɲanli bonɲanla." **22** N Báa duu n po ki, kubni nni a bona kuli, ke obá kuli ki ban Bijua ɲ tie yua, lan ɲani Báa baba, obá mo ki bani báa ɲ tie yua li nan ya ki tie Bijua yaa ka, yeni Bijua ɲ bua yua

ki ba dɔgdi o po. **23** Ki guani ki gbagi o ɲɔdkaaba po, ki maadi ba ɲasili nni. “Mi yedɲanma yaaba n laadi yin laadi yaala. **24** N maadi yi, sawalpuaba bonianla yeni bi badcianba den suni ke ban la yin laadi yaala, ki nan ki la ɲa, ke ban gbadi yin gbia yaala, ki nan ki gbadi ɲa. **25** Diidi mani, jufinba yoko tundkaaba yendo ɲ fii, ki bua bigni Jesu, ki maadi, “Canbáa, N ba tieni ledi i, ki baa ya miali n ki pia gbenma? (aiōnios g166) **26** Jesu ɲ buali o, “Be diani yiko tili nni? A cogi be li tili nni?” **27** Wan jiini ki maadi, “A baa bua O Diedo, a Tieniu leni a pali kuli, leni a naano kuli, leni a paalu kuli, leni a yantiali kuli, ki go ya bua a nisaalilielo nani abá yeni.” **28** Jesu ɲ maadi o, “A jiini bonɲanla. Ya tie yeni, a baa ye ki fo. **29** Ama o tundka yeni den bua wan kuni obá i mɔni, ki buali Jesu, “ɲma n tie lielo?” **30** Ke Jesu jiini, “Nilo den ɲani Jerusalema ki caa Jeriko, ki cendi bi sanjiaba, ke bi fie o tiadi kuli, ki pua ki janbi o, ke o nagni mi kuuuma **31** Li sua ke salga yidka kubi li sanu, ki ji, wan la o ja yeni, ke o jadi ki lɔgdi o, ki ban caa. **32** Lan go tieni yeni, Levi yua mo ɲ ya pendi, o mo ɲ la o, wan jadi, ki balni, ki pendi. **33** Ama, Samari yua n den caa u sanu, ki pudi o kani, Wan la o, o pali ɲ sia yeni ti niɲinɲadi. **34** Wan nagni, ki fiadi fiadi o nala, ki tieni mi kpama leni ku daamɔngu. Ki jagni o o ya ɲunbo po, ki ciani o ban gaani bi canba naani, ke bi kubi o lan buali maama. **35** Lan fandi, ke o ɲani ligi lie ki teni o canguulo, ki maadi, “ɲan ɲanbi ki kubi lan buali maama. ligi ya pɔdi, ke a pugni yii kuli, N ya guani, N ba pa ɲa. **36** Bani bonbtaa siiga yeni, a maali ke ole n tie o ja yua baa bi sanjiaba sanu nni yeni nisaalilielo? **37** O tundka ɲ maadi, “Yua n gbadi o niɲima yeni n tie o nisaalilielo.” Jesu ɲ maadi o, “Ya caa ki mo n ya tiendi yeni” **38** Ban paani u sanu ki caa, ke bi kua dogbiga bá ke li kani pua, ke bi yi o Marita biali o, ki mia ke wan tuo ki cani o deni. **39** O den pia o ninsalo ke o yi Maari. Ke o kali Jesu taana kani, ki cengi o maama. **40** Ama ke Marita gbaa leni a tuona, ki bua tieni mi bonjiema, wan nagni ki maadi Jesu, “O Diedo, ɲaa la ke n waalo ɲɔli mini baba yeni a tuona aa? Lanwani, maadi o wan todi nni.” **41** Ama ke O Diedo jiini, ki maadi o “Marita, Marita a yagni a yama bona boncianli po, **42** Ama bonyenli baba n tie bonmɔnli, Mari lugdi yaali n ɲani ki cie, bi kan fidi ki fie la.”

11 Daa yenli ki jesu den jaandi ki gbeni, ko ɲɔdikaaba siigni yendo bual'o: ti Diedo, bangi ti i jaandi nani San n bangi o ɲɔdikaabi maama yeni. **2** O den ɲmian ba: i ya baa jaandi, yin maadi ne: n baà yua ye aljandini, a diema pundi. **3** Teni ti daali mi yentunjiema. **4** tieni sugli ti biidi po kuli nani tin tiendi sugli ti lieba po teni. K ya gu ti yeni li bigli yogunu. **5** K o pugni ki maadi: li tie nani ya nulo pia o donli ko baa o yogsii gu ki miagu: “kpendin kpano bona taa. **6** Kelima n donli ba ɲani u sani k ba ki can nni, ama n jan k pia ba li bonjekaali ko ba je. **7** Li ya sua k o donli ye ɲin'o: “cedi k nfuodi, ki da mabi ni, n ganli luo, n k bidi mɔ duan'o. N kan fidi ki fii ki ten'a **8** n maadi, ba o ya kan fii ki ten'o ki li tie o donlugu po, o bi

fii ki dugni li cɔnli po ki ten'o. **9** Yeni k n maadi: mia mani, bi ba puni; kpaan mani, i bu la; pua mani li ganli, bi ba luodi yin kua. **10** Kelima, bi tieni yua miadi, ki yua kpaani laadi, ki bi luodi li ganli yua kuogi po. **11** Cegdi nba ye i siigni, ɲma ya po n kpeli ke teni o biga o waa ya yogunu k o buali o jamo? **12** Bii, o ya buali jenli po wan ten'o o namo? **13** Yinba bi biid dama, i ya bani yin teni i bidi a bonɲama, taalm ɲa i ki ti Diedo bi teni fuoɲanma yaabi n bual'o kuli? **14** Daa yenli, ki jesu deli i cicibiadiga ja ba kani k o tie muuga. Li cicibiadiga n ɲani li ja kani, k o ji cili maadi, ki li yaa ki lidi bi niba. **15** K bonciali ji cili ke maadi: ... ne tie Belisebuul paalu po i, mu cicibiadimu canbaa, k o tugi ki bieli li cicibiadimu. **16** B tiama, ban den bua ban piugu ku diagu, ki bi bual'o ki wan tieni mi bama bii paligu k li ɲani polu po ki ban diidi. **17** Ama nani wan bo bani bi maalima k o jiin ba: o tɔbu n pua ya dogu, a diena yi baali, ki li ɲmadili ye. **18** I maal k n bieli mu cicibiadimu besebuul yeli po. Li ya tie yeni, mi bɔgidma bo ba tieni sitaani diema nni. O diema bo ba bia fanma. **19** Lan ni, li ya tie k n bieli mu cicibiadimu belsebuul yeli po, ɲma nan tieni i niba o paalu ki bi paagdi bi yama. Li po n cedi k bi tie i po buud dama **20** Ama, li ya tie U Tieniu paalu po k bieli mu cicibiadimu, U Tieniu diema pundi i kani. **21** Ya nulo pia mi tuama ki go pia ti tɔb tiadi ki gu o deni, o ɲalimano kuli ye li wuoli nni. **22** Ama yua ya paa ki cie ya kani yen'o, o yi fie o tɔb tiadi kuli yen o ɲalimano ki bɔgdi **23** ya nulo ki tie n yua, tie n yibalo, k yua ki taagi yen nni, yadi yaali k n taan nni. **24** Ya yogunu k bi deli cicinbiadiga, o yi sani ki ban kua li fuali nni, ki kpaani naan kani ko ba fuodi, ama o ya ki la naani k o ba kua, o yi yedi o ba nni: nba guani naani k n bo ɲani. **25** O yi guani ki sua ki bi tingni lan ya kaano ki ɲanbi. **26** Li ya tieni yeni, o yi guani ki gedi ki ban kpaani o lieba bonbi lele, k bi bia ki ciegu k pugni o po, ban ji ya ye. Li nulo yinyienu ji ɲanbi ki pa k cie cincinli. **27** Yayogunu k o maadi yeni, k o pua ba yigni bi niba nni: pamanli ya pua mal'a ki ɲaan'a o biili **28** K Jesu ɲmian o: li pamanli ɲanbi ki ye yaabi n cengi m maama ki go cɔln ni kuli. **29** Bi niba bo baadi ki pugdi, k o maadi: ti yogu ne niba tie nibiidi, bi o paligu po, ama bi ji kan la paligu ke li ya tie Jonas n bo tieni yaali ka. **30** Nani Jonas n bo tie bama Ninif nib po yen, o nulo bijua mɔ baa tie mɔlane niba ne po bama i. **31** Daajijuogu daali, o yanbangu puo bado, bu fii ki kɔniyeni li yogunu niba, kelima o ba li ɲandunli ni ki bua cengi Salumo tundli yaali gbie yeni mi yanfuoma. Ama bonli nan ye ne cie salumo. **32** Li daajijuogu daali, Ninif niba bu fii ki kɔni yeni bi yogu yab. Kelima bi ɲa damiwoncili ki cengi jonas maama. Ama k bonli ye ki cie Jonas ne kanba. **33** Nul kan cuoni fidili ki wuon i lɔdign ni bii ki cunbni bobli. N n, bi yi tuani naani ki ya niba n kua gu diegu nni, n la mi yinyenma. **34** A nuni tie nani fidili yeni ki yendi a gbanu. A nuni ya ye laafia nni, a gbanu kuli ye mi yinyenma nni, ama a nuni ya ki pia laafia, a gbanu kuli ye li bonli nni. **35** Tien suoo ki ɲanbi ki diidi, ke a fidili n da cua yeni bonbonli a po. **36** A gbanu kuli ya

ye mi yinyenma nni, ki ba bəgdima ki ye bonbonli nni, l baa tie a po nani li fidili n tien a mi yinyenma. **37** Ban bo maadi ya yogunu yeni, ki farisien ba yin jesu k wan ba ki je o deni. Ki jesu kua li ja deni, ki cili ki ba je, **38** ke farisien bandi k o cili ki je, k ki ŋuudi o nugi. k li ya k lid'o. **39** K jesu jiin k maadi: yinb farisien nba, i yi ŋanbi ki wuli, ki caadi, ama ki pala nni gbie yen o naayidbu yen mi biadima. **40** Yinbi, i ki bani k yua tagi niin po, wan tagi deni mɔa? **41** Teni mani U Tien yaali ye i pala nni kuli k o bu ŋanbi. **42** Ama yubonli i po, farisien nba, i di jodi boncianli bonli kuli nni, k k bua ki maadi i mɔmɔni, k go sundi U Tien buama po. Yin bo baa tien yaali, k da ŋa li ba kuli yeni. **43** Yubonli i po, farisien nba, kelima i maan a kankaan cincina ti jandiedi nni. I bua ki ban fuondi bi niba n yabi naani. **44** Yubonli i po, i naani yen ya kula ki naani yeni bonli, k bi tɔgdi bii k cuoni li po k jeje k ye. **45** Wan maadi yeni, ki yiko tudka gaa ti jadi ki bual'o: ... canbaa, a maadi k ŋan sugd ti bi. **46** Jesu maadi: yubonli a po fin yiko daan'o ne. I tungi bi niba ya tuga kpiagi, ama, yinba mono ki bua yin sii ba i nugi li ba kuli ya po. **47** Yubonli i po, kelima i tiendi ti bontitagdi ki nangi U Tien tondi yaaba ki yajaanb bo kpaab. **48** I wangi yeni mɔni i yaajaanba n bo sɔni ya tuonbiidi kuli: bi kpa U Tien tondi, ki mɔa maa bi kula. **49** Li ya po k U Tien, o yanfuoma nni bo maadi: "n te bi sɔni ntondi yeni n ŋadikaaba; i ba kpa tiana, ki cagni yaaba n sieni". **50** Li po n cedi ke ti yogunu yaaba te bi pa, U Tien tondi yaaba ki bi kpabi kuli hali li ŋandunli cilima. **51** Ki cili Abel kuuma, ki pan gedi Zakali kuuma li jaandi binbindli po. N maadi, ti yogunu yaaba, te kan fidi ki buu bi buudi ki gbeni. **52** Yubonli i po, yinba yiko tundikaaba, i tugi mi banma k li cie bonli kuli. L k tie ki kan la U Tien baba ka, ama i bi pani bi niba boncianli, ki bi kan fidi ki kua. **53** Jesu n bo ŋani gu diegu nni, ki yiko gbanbanda yeni farisien nba ji tud'o, ki bual'o i buali boncianli. **54** Bi ji den kpaani wan baa jiini yaali, lan cua yeni kɔnli.

12 Ya yogu ke ku niwulgu den taani ki pundi a tuda, ke bi niba ji ŋmaadi bi lieba, ke o cili ki dá maadi leni o ŋodkaaba, "Fangi mani i yuli leni farisienba nobli, bani yaaba n pia mi muyima. **2** Ama bonlibá ki ye ki duagi, ki kan dɔgdi, bonli ki ye ki wuo, ke bi kan bandi. **3** Lanwani i, yin maadi yaali li biigli nni, bi ba gbadi li mi yenyenma nni, ke yin sɔbi ki maadi yaali li dieli nni, ke a gana luo, bi ba kpaandi la li dieli binbindli po. **4** N donlinba, n yedi yi, da jie mani yaaba n ba kpa ti gbannandi, ki ji kan fidi ki tieni libá kuli ki pugni. **5** Ama, n ba tuodi ki waani yi yin ba ya jie yua. Yin jie yua kpa, ki go pia ya paalu n ba lu ŋa ku mubuogu nni. Nn, n maadi yi, jie mani o. (Geenna 91067) **6** bi ki kuadi nuanmu mu mu ka kuumu lie e? Leni leni kuli, U Tien nunga nni, bi kan sundi mu siiga nni bá yenga po. **7** Ama yinba wani, bá i yudi, bi cɔdi ki bani ti dugli. Da jie mani pu, i pia muyuli ki cie ya nuankuli n yabi. **8** N yedi yi, ya nilo kuli n tuo ke o bani nni, bi niba siiga, o 'Ja Bijua' mo ba tuo ke n bani o U Tien

malekinba kani. **9** Ama yua nia bi niba siiga ke waa tie n yua, bi ba sundi o po U Tien malekinba kani. **10** Yua n maadi mabiadma o 'Ja Bijua' po, ba baa sugli, ama yua n maadi ki sugi U Tien Forjanma, o kan baa sugli. **11** Bi ya dia yi, ki caa leni yi ti jaandiedi nni, ti buudi danba kani leni yikodanba kani ti buudi po, yin da yagi i yama leni yin ba maadi yaala ki fie i yuli, bii yin ba yedi yaala. **12** Kelima lanyognu liga, U Tien Forjanma ba tundi yin ba yedi yaala. **13** Ke niyode yedi o ku niwulgu siiga "Canbaa, maadi n kpelo wan bɔgdi ti báa n sieni ti ya faali, ki teni nni. **14** Jesu n yedi o, "O ja, ŋma n kaani nni ke min ya tie i buudidaano bii i ke min tua i kɔnpaadi lo faali bɔgdima po? **15** Ki yedi ba, "Fangi mani yibá lini mi ŋalmanbuacianma, kelima nilo miali ki ŋua o ŋalmani yabmu ka. **16** Lani ke Jesu pua ba ya kpanjama ne, "Piado bá den koni ki baa boncianla, **17** ke o kali, ki jagi, ki yedi o pali nni, "N ji ba tieni ledi i, kelima mii ji pia kaanu ki ba bili n kpaandi ne kuli? **18** ki yedi, "Min ba tieni maama n ne. N ba mumudi n bunbuana, ki guani ki ma yia n tiani, ki bili lien nni n bondikaali leni n bonpikaali kuli. **19** Lani, n ji ba pagi n yuli "Mini, min bili ya piama kandi, ki ba tuoni nni ya bina n yabi. Ya kaa, ki fuo, ki di, ki ŋu, ki mangdi a pali. **20** Ama, ke U Tien yedi o "O yanluodaano ne, dinne ŋiagu liga i, ke n ba ŋani a naano, ki ŋa a. ŋan bili yaali kuli ba tua ŋma ya yaali i? **21** Li tie mani yua n taagi mi piama o yuli po, ki nan ki pia pu U Tien kani." **22** Jesu yedi o ŋodkaaba, "lanwani i, yin da buali i miali po, yin ba di yaali bii, i gbanu po, li bonlakaali po **23** Kelima, li miali gie ti jiedi, ke u gbanu mo cie ti tialakaadi. **24** Diidi mani a bonyugda, baa buu, baa yendi, baa pia bilkaanu, baa pia bɔnbuana, ama U Tien nan dingi a. yinba, i pia mayuli ki cie ti bonyugditi! **25** I siiga, ŋma ba fidi ki fagni o miali bá a dana waamu? **26** I ya ya bani ke i kan fidi ki tieni yaali n waa ki cie ne, be ya po i ke i maali yaali n sieni kuli po o? **27** Diidi mani ti puudi n tie maama, tii tuuni, tii pia gaalu mo, ama bá o badciamo Salomɔn leni o kpiagdi, waa pundi bi siiga bá yengu n bobi maama. **28** U Tien ya bobodi u kuanu nni muadi yeni, tini yaadi ye dinne ke bi ba faa ki taa ti, ki kuuni n fanu nni, ki cuoni umu, li ki pia tama ke o ba bobni yi mo, oo yinba yaaba ya dudugdi n ki pia fuoma! **29** Da buali mani yin ba di yaali leni yin ba ŋu yaali po, ki go da yagni i yama. **30** Kelima ŋanduna dogi kuli lingi lany bona i, ke i Báa moko bani ke i bua li bona. **31** Ama yin lingi mani o diema, i ba baa lany bona ki pugni **32** Da jie mani ba waamu, kelima i Báa pali mani ke wan puni yi o diema. **33** Kuadi mani i piama, ki puni a luoda li ligi. ŋali mani i po ya ligbɔgli n kan cadi, ŋaljanli nni ya ŋalmani yaali n ki pia gbenma. **34** Kelima a ŋalmani n ye naani, a pali mo ye lankani i. **35** Nagni mani i liadfagda u gbanŋagdu, i fidsanmu n ya tundi ki co; **36** Yin ya tie nani ya niba n guu bi canbáa n ba ŋa mi pocaajaama po, ki kpeni yeni, o ya pua li ganli ya yognu, ban kagni ki luodi o po. **37** Ya tuonsɔnba, ke bi canbáa ba pundi ki sua ke bi dá nua, bani baa mi yedjanma n yeni. I mɔmɔni, n maadi

yi, o ba ñagni o gaaligu u gbanñagdu, ki cedi ban kali u jedikaanu, wan tieni ba mi jiema ban je. **38** Canbàa ya pundi yogsiiigu bii siñaafaani, ki sua ke bi cegni ki guu o, lan ya tuonsønba baa mi yedñanma n yeni. **39** Ama, min ba pugni yaali n ne, yin ya bani ke o diedaano ya bi bani ya yognu ke o suuro ba kua o deni ki suu o, o bi kan ña ban kua o deni ki su o, **40** Yin egni iba, ki ya guu kelimaa i ki baniO Ja bijua n' ba guaniya yognu. **41** Pieri n' buali: «O Diedo, a pua lan ya kpanjama tinba baba ya po bii, li tie yuakuli ya po i?» **42** O Diedo n' yedi: «O laa tuonsønlo i, ke o canbàa ba guuni ke wan ya diidi o tuonsønlieba tuona, ki puuni ba bi daali jiema lan buali ya yognu, **43** o canbàa ya kpeni ki sua ke o tuuni lan buali maama, lany tuonsønlo baa mi yedñanma n yeni. **44** I mòmòni n maadi yi, canbàa ba taa o piama kuli ki piani lany tuonsønlo. **45** Ama li tuonsønlo ya maadi o pali nni: «N canbàa kpenma dá ba fagdi», ki ji cili ki pua o tuonsønlieba, bi jaba yeni bi puoba kuli, ki go cili ki di ki go ñu wan bua maama, ke mi daama ga o. **46** O ya tie yeni, o canbàa ba ti ludi ki kpeni wan ki guu o ya yognu, ki cedi ban pua ki duoli o kaani kuli, ki beli ki ñiani o, ki kuani o bi tuonsøbiadba danba siiga nni. **47** Nani li tuonsønlo n' den bani o canbàa n' bili o ya tuonli yeni i, ki nan ki sòni lan buali maama yeni i, o canbàa ba cedi ban pua o ya lanbana n yabi. **48** Ama, ya tuonsønlo n ki tuodi ki bani, ki sòni ya tuonli n buali ke lan dadi o tubli ii, bi ba pua o lanbana waaamu. Ban teni yua ke li yabi, bi ba buali o yaali n yabi. Ban piani yua yaali n cie, bi ba buali o yaali n cie. **49** «N cua ki tinga po ke min sia mu i. N sugni ke li mu ji co i. **50** N pia mi ñinwulma, ke bi ba wuli nni. I ki bani min bua tonma maama, ke li kuli n' tieni ki tii. **51** I tama ke n cua ki tinga po yeni mi yanduanma yo oo? N n! I mòmòni, n maadi yi, n cua yeni mi paadma i. **52** Kelimaa, lan cili molane, dieyengu nni, niba mu ba paadi, niba lie n' kòni yeni niba taa; niba taa mo n' kòni yeni niba lie. **53** Bi ba paadi bibàa n' kòni yeni o bijaba, a bila mo n' kòni yeni bibàa. Binaá ba kòni yeni o bisiba, a bisala mo n' kòni yeni binaá. Calnaá ba kòni yeni o biyuaga, ki biyuaga n' kòni yeni calnaá.» **54** Jesu go den maadi ku niwulgu yaali ne: «I ya la taayinbonu puoli, i yi maadi: “Ki taaga ba nii!” Lan go tieni yeni. **55** Mi faawaama ya fii nintuali, i yi maadi: “Ku wulgu ba tieni!” Lan go tua yeni. **56** Yinba i muyiidmu ne! I fidi ki diidi ki tinga maalma yeni tanpoli maalma, ki bandi a bona. Li nan tieni ledi i, ke yi ki fidi ki bandi U tienu n' bobindi yaali molane? **57** Li tieni ledi i, ke yi kan fidi ki tuodi ki cegni yaali n tiegi i po molane? **58** A ya caa ti buudi yeni a yibali, ñan mòndi ki mangi yeni o u sanu nni, wan da ti cedi ti buudi yudanba n' buu ki cuo a, ban mubni a bi paatieba nui nni, ban luoni a li kpaadidieli nni. **59** N maadi a, a kan ña li kpaadidieli nni, kaa pani a pana kuli ki gbeni.»

13 Bi nub yab n den ye li kan den mad yesu, li yogunu gog yal n den cua galileb yaab ki pilat den kpab ki tan ye sagl. **2** O ñjab: Edaan ki lan galile nub n tie bid

danb ki cie yaa galile n sien nni, kelma wan kpab yeni? **3** kai, n maad e, e yaa lebd e yeyienu, e kul ba kpe nan ban yene. **4** lan yaá ka, a piga n nuniida yab ki silo diegu baa kpaab yen, e daan ki ban n tien ti bid ki cie galile yaabaa? **5** Kai n yed yi, ki yi moko yaa lebd yi yam yi kul baa bod yene. **6** Lan, yesu den pua n naa kpanjam ki yed: O jaa den ñuu o kankanbu o dumontiibu kuan nni. O den cua ki ling a kankana waa laa. **7** Lan wan o den yed o kuanguulo: diid bina taa kin cuon ki ling o kankanb ne po a kankana, mii laad. Ped o be yaa po k o kub n fanfanm fanm fanm? **8** O kuan guulo den ñian o k yed: canbaa ced wan bind dun guu, n baa gbiidk lind o k tien o t yan biind. **9** daal ba ya bin n ñua oba lo yaalan ñan ped o. **10** Dan yenl n fuodm daal, yesu den tund b nub li daal maam bangm diel nni. **11** o pua den ye lienni k pia t tag bid, yal n den ced k o yia hal piig n bena niin, k o tiib. k gunb k kan fid k yaal k sed. **12** Yesu den laao, k maad an yed: o pua ne, a paag a yianun po. **13** O den maam o po o nugi. lanyogunu leg, o pua yen den yaab k sed, k kpiagd o tienu. **14** Ama li bal maam bangm tiel cambia pal b den biid yesu n paag o nulo m fuodm daal. **15** Yom daan den guan k yed o: yinb palalie danb, li naan m fuodm daal yi siign yua kul k yi lod o nua, lan yaa ka o ñunbo ki ñan o li yandiel nni k banñun o? **16** O pua yua n tie abalaham yabl k staan lol o hal piig n bena niin, laa pund min faab o n fuodm daalii? **17** Wan den maad yaa yogunu, efe den cuo o nanda kul. ama onuwunlgu pal den mang yen wan tund yaa banm kel pia t kpiagd kul. **18** Yesu go den yed: o tienu diem naan yen be? n ba nangm yen be? **19** O tie nan ya tub ya bobim n wa k cie e tiid kul, k o nulo bulo o kuanu nni, k o pud k kped k tua tub. A bonyugda den ted t ted di o bena po. **20** O go den yed: Nba mang o tienu diem yen be? **21** O naan yen ya dabink o pua taa tien bignm taan, k sien hal k li kul ga. **22** Yesu den suag liig, ki muand e dog ciam yen a dogibla nni, ban ca jelusalem. **23** O nulo den yed o: ti yomdano lan wan ya nulb n ba ciad kaa yab? Yesu den guan ki yed yab n ye li kan. **24** Moand man ki kua yaa buluñoabu n miab kan, kelma n tuod ki wan yi ki bi nub boncianl ba te moa ban kua li kan ki nan kan fid. **25** O diedaano ya fi ki luon o duñuabu, ki bi tua: canba luod ti po. O ba guan ki yed yi: Mii ban yin ñan naan. **26** lan wan yi ba guan ki yed o: tiTi den din ki ba ñun a go den ban g ti e dog san nni moko. **27** O go ba guan ki yed yi: N yed yi, mii ban yi ñan naan, fuad nan n kan, yinb yab n tiend ti biad. **28** Lan yogunu yi ya la abalaham, isaak jakob yen bi sawalpuab kulki bi ye otien diem nni, ki yinb wan ba ya ye niinpo, yi ba ya buud ki cegni yi ñina. **29** bi nub ba ti ña nintual, yen puol po, nuganu yen nujienu po ki taan ki kal o tienu diem o sa dikanu kan. **30** diid, bi tianb yab n tie puol yab moala, ba tua liig yab mo ba tua puol yab. **31** lan yogunu fadisieninba bi tab den cua o kan ki yed o: ña ne kelma hedod bua ki kpanj. **32** Oden guan ki yed ba yed ban, yed man li ñaago, ki n diel ki nand ti tag biad bi nub niinni, ki go paabd bi nub din ne yen saala, li dataal

daal n ba soan ki juod **33** li tie doole min suag liig din yen ya daal n nua, kelma laa dagd sawalpualo n kpe ki laa tie jedusalem. **34** jedusalem, jedusalem, fini yua kpa bi sawalpuab, ki luud o tienu n soan a kan yab a tana, tualmi nja ke n den bua ki gogd taani a nuba n kan nani o kokolo n li wuug o koobila o fiabi nni maam, ama yii den tuo. **35** Lan yaa ka, yi diegu baatua dingbengu. N maad yi, yi kan go lan hal yin ba yed ya yogunu: O tierjanm nu n ba yad o yed yab, n cuon wan ti yomdan yel nni.

14 U Tienu fuodma daali, ke Farisieninba yudanba siiga yendo den yini Jesu o denpo, ke ban je: **2** Yaaba n den cua ki ba je, den kpaagi Jesu. Yiamo bá mo den kaa o nintuali po, ke o gbanu kuli tie a mola bábá. **3** Jesu den maadi yeni U Tienu bali maama tundkaaba yeni yikodanba tundkaaba yeni Farisieninba. Ki buali ba: Li cabi ke ban paagi o yiamo saaba daali bii laa cabi i? **4** Bi ki nmiiani o lbá. Lan wn ii, ke Jesu cuo o yimo, ki paagi o, ki maadi o, ke wan ya kuni o denpo. **5** Lani ke o go buali ba: ... I siiga nma i ke li ya tie o biga lan yaa ka o nua n baa li caali nni ke o kan tuodi ki niani o? **6** Baa den fidi ki nmiiani o lala maama po lbá. **7** Wan den bandi ke yaaba n cua mi jaanma kuli den lingi ke ban kali liiga kankaani po, ke o pua ba mi makpanjama ne: **8** Li ya tie ke o nulo yini u puokuanu jaanma, da gedi ki kali liiga. Li ba fidi tuu ke o yini o nulo ke cie nja, **9** ke wan yua yini yi kuli ba cua ki maadi nja: "Fii ki teni o ne u kankaanu, a ji fii yeni i fee i ki gedi ki pan kali puoli. **10** Ama, bi ya yini a mi jaanma, njan gedi ki kali puoli po. Yua yini a yeni ya ti cua, o ba maadi: "N donli, ti bobni u kankaanjanu a po, cua ki kali liiga!" Li baa tie a po ti yudandi i yaaba ke bi yini ba yeni kuli nunga nni. **11** Lan wan ii, yua doni o bá bi ba jiini o, ke yua jiini o bá bi ba doni o. **12** Ke Jesu maadi yua n yini o: A ya bobni mi jaanma u yensiinu lan yaa ka ku yen yenuogu, njan da yini a donlinba, a ninjanba, a naataani lan yaa ka a kuantaalieba yaaba n tie bi nalmandanba, kelima, bi mo ti ba yini a ki nmiiani nja li njanma. **13** Ama, a ya bobni mi jaanma, njan yini a luoda, a juama, a tuoma, talginba. **14** Lan wan ii U Tienu ba njanbi a po kelima ban wan kan fifi ki nmiiani a njanma. U Tienu ba guani ki nmiiani a njanma ya yogu ke o ba fiini bi kpienjanba. **15** Yaaba n den ye mi jaanma kani siiga yendo n den gbadi laa maama, ke o maadi Jesu: Li pamanli ye yeni yua n ba baa ki je U Tienu diema nni. **16** Jesu den go maadi o: O nulo den jagi ke o tieni mi jaancianma, ki yini bi niba boncianla. **17** Mi jiema yogu n n pundi, o den soni o naaciemo ke wan gedi ki maadi wan yini yaaba: Cua man na kelima li bonla kuli njanbi ki gbeni o. **18** Ama bikuli yendo yendo den mia sugli nani bi taani njobu yeni. O nikpialo den yedi o naaciemo: N daa u kuanu, kali min gedi ki pan lá u, njan pan mia n po sugli. **19** One mo den yedi: N daa naakpakuoda piiga, n caa ki bua pan biigi a, njan pan mia o sugli n po. **20** Taa momko den yedi: N dá kuani o pocaano molane, lan ya po n kan fidi ki gedi. **21** O naaciemo den lebdi ki guani o

canbáa kani, ki waani o li kuli. Lani, o diedaano yeni pali den beni, ke o yedi o naaciemo: Kua u dogu siiga nni yeni i sani nni tontoni ki cua yeni a luoda, a tadma, a juama yeni a waba na. **22** Lan tien waamu, o naaciemo den guani ki yedi: Canbáa n tieni njan bo puogi nni yaala, u kaanu go sieni. **23** Lani ke Canbáa den go yedi o, ke wan nia u dogu nni ki diidi a sanbila nni yeni a naga balinma ki tigdi bi niba, ke ban cua na n diegu n gbie. **24** N yedi ke min den kpia ki yini yaaba yeni, bi siia bá yendo kan leni n jaanjiema. **25** Ku niwulgu den yegi yeni Jesu u sanciamu nni. O jigdi ki yedi ba. **26** Yua cua n kani ki bua ki njobi nni yaa yie o báa, yeni o naá, yeni o pua, yeni o bila, o kpeliba, yeni o waamu, bá o yuceli mo, o kan tua n njobka. **27** Yua n ki bugi o daponponli ki nua nni kan fidi ki ya tie n njobka. **28** Yi siiga nni nma baa bua maa li diecianli ki dá kan kali ki bandi wan ba biani yaala, ki lia o ya pia ya ligi n ba dagdi wan gbeni. **29** O ya ki tieni yeni, ki pu li tanpuuli ki naa fidi ki juodi, yaaba n ba pendi li kani kuli baa nuadi o, ki yedi. **30** O ja ne cili li diemaali ki naa fidi ki juodi. **31** Bii o laa badciamo n baa ye ki bua ki tuogi bu tabu yeni o badciantoo, ki nan pia bi totieba tuda piiga, nani o dá kan kali ki biigi o ya ba fidi ki tuogi bu tabu yeni yua n cuoni o kani ki pia totieba tuda piilie? **32** O ya sua ke o kan fidi, o ba soni o tondiba hali ke o yibali dá ye fagma, ki mia o wan waani o wan bua yaala ban mangi yeni bi lieba. **33** Li tie yeni i siiga, yua n ki luni wan pia yaala kuli, kan tua n njobka. **34** Mi yaama mani, ama mi ya ti luo mi manu, bi ba taa be ki go mangi ma? **35** Maa pia mayuli ban pagi ma u kuanu nni, maa pia ban taa ma ki kali teni ti baadi man ti tua dulma, hali ban lu ma bábá. yua n pia a tuba ki ba gbadi wan gbadi.

15 Lani, ke a lonpo gaala leni ya tuonbiiddanba n sieni den kpendi Jesu kani, ki cengi o maama. **2** Ke farisieninba leni ti yikodi tundkaaba ji bulni bulni, ki tua "O nilo ne gaani ti biidi danba hali ki di leni ba." **3** Ke Jesu pua ba ya makpanjama ne, ki maadi ba **4** "O laa nilo i siiga nni n baa pia pee kobga, ki biani payendo, ki kan nja piiyia n pee yia yeni, ku muagu nni, ki guani ki kpaani ya pia n bodi hali ki ban la o. **5** O ya la o, o ba bugi o o buapiadi po, ki mangi o pali boncianla." **6** O ya pundi denpo, ba yini o donlinba leni o kuantalieba ki maadi ba, "Mangi mani i pala leni nni, kelima n la n pia yua bi bodi. **7** Lanyapo, N yedi yi, ke li pamanli baa ye tanpoli kelima biiddanyendo lebdi o pali ki cie nitegingkaaba piiyia n biyia yaaba n ki buali pali lebdima. **8** Bii, o laa pua n baa pia dibala piiga, ki biani dibayenli, ki kan cuoni ki fidsanga, ki tigni li dieli ki fiidi bonjanla hali ki ban la li? **9** O ya la la, o ba yini o donlinba leni o kuantalieba, ki maadi ba, "Mangi mani i pala leni nni, kelima n la n dibali yaali bi bodi." **10** N yedi yi, biiddanyendo ya lebdi o pali, li tie pamancianli i, U Tienu malekinba po." **11** Ke Jesu maadi, "Nilo den pia bijaba lie, **12** o bonwaalo po den yedi o báa, "N Báa, bogdi n faali biinu ki teni nni molane" Ke o bogdi ba o piama. **13** Lan tieni dana waamu,

ke o waalo po baani o bonkubkaali ki gedi hali ya dogu n fagi, lan dogu po i, ke o biidi o ligi, ki daa yaali n ki tie o po bonbuakaali mono, ki biidi o ligi mi bibiadyema nni. **14** Wan dini o ligi ki gbeni, mi konbiadma n baa li dogu nni, mi koma n gbadi o. **15** Ke o gedi ki mia li tuonli li dogtielo bá kani, ke o kaani o o kuanu nni ke wan ya guu i duoli. **16** O den ya baa ti duojiedi, o den ba di leni li pamanli, ama obá nan den ki puni o sanu. **17** Ama ki bonjaga yeni yama n den guani, ke o maadi o pali nni, “N báa pia naacenba birja i, ke bi di ke jiema ki muani ba, ke mini nan ba kpe leni mi koma nekanba! **18** “N ba siedie ne, ki guani ki kuni n báa po, ki ban maadi o, “N Báa, n biidi U Tienu po leni a nunga nni. **19** N ji ki dagdi min ya tie a biga, ga nni min tua a naacenba nni yendo. **20** Ke ki bonjaga yeni siedie ki kuni o báa po. Wan dá den paa hali fagma, o báa den la o, ke ti niñipadi cuo o, ke o sani ki wobi o, ki muadi o tankpina po. **21** Ke ki biga maadi o, “N Báa, n biidi U Tienu po leni a nunga nni. N ji ki dagdi njan yini nni a biga. **22** Bibáa n maadi o naacenba, “Cua mani leni liadjanli, ki lani o, ki pilini o li nubiñinli leni ti taacaadi. **23** Diidi mani natonbikpanbili, ki kpa, ke tin tienu mi jaanma, ki mangi ti pala. **24** Kelima, n biga den kpe, ki ji pia li miali, o den bodi, ke n guani ki la o. Ke bi ji cili mi jaanma. **25** Li sua ke o kpelo bi ye u kuanu po. Wan kpendi, ki nagi deni, ke o gbadi ki ciaga yani leni ku jeligu. **26** Wan yini naacenyendo ki buali lanyá bona niima nni. **27** O naaciemo n maadi o, “A waalo n kpeni, ke a báa kpaá li nakpanbili ki tienu mi jaanma kelima o guani ki kpeni leni laafia.” **28** ki bikpelga pali n be, wan yie ke o kan kua deni, o báa n ña ki baagi o. **29** Ama o kpelo n jiini ki maadi o báa, “Diidi, bina nja n yeni, ke n tuuni a po a tuona, n nan ki kpeli ki tudi a nunga nni, Ama a nan ki kpeli ki puni nni bá ntonpanli, ke min tienu mi jaanma leni n donlinba, **30** Ama A bijua yua n biidi a njanmani yeni a poconcona n kpeni, ke a nan kpaá o po naatonkpanbili. **31** O báa n maadi o, “N bijua, fini li ye leni nni daali kuli, ke min die yaali kuli tie a yaali i. **32** Ama, li bi dagdi leni tin tienu mi jaanma, ki mangi ti pala, kelima a waalo ne den kpe, ki ji pia li miali mola, O den bodi ke ti guani ki la o.

16 Ke Jesu go maadi o nɔɔkaaba, “piado bá den ye, ki pia o njanmankublo, ke bi ti cua ki tuali o ke o njanmankublo yeni biandi o piama. **2** ke o piado yini o ki maadi o “Be n teni ke min gbia apo ya maama ki nani? Tieni nni a njanmankubli coli, kelima a ji kan ya tie n njanmankublo.” **3** K o njanmankublo maadi o pali nni “N ji ba tie ni ledi i, n cab áa n ji bua beli nni li tuonli ne? N ji ki pia paalu ki ko, ke n ya miadi mo, li pia i fee **4** N bani min ba tienu yaala ke bi ya beli nni n ligkubli tuonli mi ba cani ya niba n tuo ki ga n cangu” **5** Yeni, ke o yini o canbaa pandanba yendo yendo, ki buali yua n kpia ki cua “A pia n canbaa panli yirja i? **6** Ke o maadi, mi kpama golindi kobga.” K o maadi o, “Ga a pantili ki kali tonma ki diani golindi piimu **7** Ke o njanmankublo buali tiano, “ke fini mo, a pia n canbaa panli yirja i? Ke o mo

maadi “Mi njalikaama kpalpiadi kobga” Ke o maadi o “Ga a pantili ki diani kpapiadi piiniin **8** Canbaa den pagi ya njanmankublo n den ki tiegi yeni kelima o den tienu bu nunfanbu. Kelima njanmana ne bila fani yeni bi lieba kie mi nyenyema nni ya bila (aiñ g165) **9** N maadi yi, Taa mani a njanmana janbi njanmani ki kpaani danlinba, li ya ti gben, yin baa yaaba n ba ga i cangu naani ke li ki pia gbenma. (aiñios g166) **10** Yua n tiegi yaala n wa nni, ba ya tiegi yaala n yabi nni mo. Ke yua n ki tiegi yaala n wa nni kan ya tiegi yaala n yabi nni mo. **11** A ya ki fidi ki kubi i janbi njanmani, nja ba dugi apo, ki piani a o njanmani yaali n mɔni i? **12** Bi ya ki dugi a po njan kubi nitɔba ligi, maama, nja ba teni a a ligceli? **13** Naaciemo bá kan fidi ki ya pia canbaanba bilie. Kelima, o ba fidi ki ya nani yendo ki nan bua o lielo, lan yaa ka wan coli canbaa kpialo ki nan fali canbaalielo. A kan fidi ki ya nja U Tienu leni njanmani **14** Farisienba n gbadi li maama yeni, ke bi ji ñuadi o. **15** Ke o maadi ba. “I ba maadi ki baa i mɔni, bi niba kani, ama U Tienu bani i pala. Bi niba n nua yaali ke li tie kpiagdi yeni, U Tienu wani ya nunga nni ke li tie cangandi i. **16** Yikodi maama yeni bi sawalpuaba n den kubi, ki njanagdi u dogu yo hali ke Janbati ti cua. Lan cili lanyogu, bi wangi U Tienu diema laabaaljanmo, nilo kuli tiendi ania ki kpaani wan kua lien nni **17** Ama tanpoli leni ki tinga pendima ki paa ki cie li bali maama nni lanbyenli n bodi ki kan tienu. **18** Ya nilo n ñani o denpua ki kuani potiano conbi, yua n kuani ya pua n ñani o calo kani mo conbi. **19** Cengi mani, njanmandaano bá den ye ki la ti tiakpiagdi, ki di ti jiemandi, ki ye u yenyienjamu nni daali kuli, ke o pali mani boncianla o piama po. **20** O luodo mo den ye, ke bi yi o Lasari, ke o dua o piado bulñɔjabu kani, ki pia a nala o gbanu po kuli. **21** O den suni ke wan baa ya jiejoɔdi n baali o piado jedikaanu, bá i sangbanli den lagdi o nala i. **22** Ke o luodo tikpe, ke malekinba tugi o, ki duoni o Abalahama kani. O piado mo n kpe, ban pii o, **23** Wan den ye o mubuogu nni ki laadi fala, ki ti yaadi ki diidi, ki la Abalahama hali fagma ke o wobi Lasari ki tabni o pali. (Hadēs g86) **24** Ke o yigni paama ki maadi, “Ti Báa Abalahama, diidi nni leni mi niñima, ki sɔni Lasari wan tuu mi niima leni o nubili, ki maani n lanbu po, bun sɔngi, kelima n ye leni mi cacagma i ku mubuogu nni. **25** Ama ke Abalahama maadi “N biga ya tiani ke a yenyien nni, a den baa yaala n nani boncianla a po ke Lasari mo den laadi fala boncianla. Ama molane, o ji ye ne, u yenyienjamu nni, ke a mo falaciamu nni **26** Li ya ñani lankani i, buociangu ye siiga nni, ki paadi tinba yen yinba, ke nilo kan fidi ki ña ti kani ki gedi i kani, obá mo kan fidi ki ña i kani ki cua ti kani. **27** O njanmandaano n maadi “N Báa Abalahama, mia sugli ki sɔni o n báa diegu nni. **28** Kelima n pia naataanjaba mu, wan tuodi ki tiadi ba. N jie ke bi mo n dá ta ti pundi ya falacimu nni ke n ye ne. **29** Ama ke Abalahama maadi, “Bi pia Moyiisi leni bi sawalpuaba maama; ban cengi mani “ **30** O piado n guani ki maadi, “li kan tuo, ti Báa Abalahama, ama nilo ya ñani bi kpienba kani, ki gedi ki maadi ba, bi ba lebdi

bi yama” 31 Ama ke Abalahama maadi, “Bi ya ki cengi Moyiisi leni bi sawalpuaba maama, bá nilo ya yiedi bi tinkpiba siiga, bi kan cengi o.”

17 Jesus maadi o ñodikaaba: L kan fidi b nibaa n ya ye k kan tieni biidi. Ama yubonli yua tulmi o lielo. 2 l bo baa tu l daano po yen wan la l naatanli k ya kagi u ñibougou nni yen wan bo t bidi ne siiga yendi 3 lani wan yi cuo i baa a kpiilo ya tieni biidi, go taa'o u ya lebbi, ñan mia sugli o po. 4 O ya tuo ku tieni t biidi daaln i taalmi m lile, k cua k maadi ña ñan mia u po sugili u po. 5 B tondikaaba maadi u tienu: Pugni ti dudugdii 6 U tienu n go maadi bi l ya den tie ki pia t dudugdii, ba k l waa k cie m jonbima yeni, i den bo fidi k niini o tibu nne: “k ye figdi a jiina i tinga ne nni k gad pan sedi m ñiciama nni” wan coln i. 7 L ya tie ki siiga yendi pia o tuonsonlo k u ko u kpaabu bii ku kpaat t yandi. i ya la'o ku ñani u kuannu po, k kpeni, i bo tuo yedi, “cua kali k je e” 8 I kan maadi k wan tieni m dajojium, k wan lebbi u tiadi k nagni m jiema ki yaa je k gbeni k go ñuni k gbeni yo o mo cua je k bia ñuu. 9 Canbaa bo jaandi u tuonsolo kelima u cedi ku tieni wan bua yaal i l kan yaa tie yeni. 10 yeni i mo ya kani. ya yogu ki soni ban buali yaal kuli. yin yi maadi: tinm tie ya tuonsoma k jua ñmaapani ama t soni ti tuonli. 11 Ya yogu ku den bua gedi Jerualemi, Jesus den cuoni Samari yeni Galile kpaal l po i 12 wan ti kua dogu baan ne nni. k kpaada piig tuog'o; k sdi fagnma 13 k baln i Jesus yeni paama: Jesus t canbaa jie ti m ninñima! 14 k Jesus la ba ki madibi: gedi mani k la salgi yidikaabal ban caa ya yogu k bi paagi. 15 k b siiga yedi n bandi ku paagi, wan guani k ya yini k dondi u tienu yeni paama 16 k baa gbaani Jesus taana kan tibni u yuli k tuu i tingi k tieni Jesus balgi, k n nulo nan botie samariteni. 17 k Jesus maadi: B tie bani bonm piiga k paagi bonm yiani yabi sieni wan ye le i? 18 Nul to ji ki ye k l tie k o caani guani k dondi u tienu? 19 k maadi Samariteni jua yeni go fii kelima a pia ti dudugdi n po, a ciadi. 20 K farisien nba bual'o be daali k u tienu diema baa cua i? K Jesus ñmiiamba: U tienu diema k baadi. Utienu diema ya bo cua nul kaa nua'o. 21 b kan maadi cua mani u ye nebi o ye ne po. Yin ñanbi k ya tiani. U tienu diema ye i siiga nni. 22 Guani k maadi o ñodikaaba: Oyogu t bo cua ki baa niani k yi ya y yeni u nulo bijua l ya tie baa daayeli i kan fid. 23 Ama b bo ti maadi “Kristo ye ne” yi daa caa, i daa jegli 24 I tañigidi yi pudi kaanyedi t tawaligbandi nni k cil ki fandii kaan yenu ki ya ya caa tiali po. L ti baa ti tie yeni u nul bijua daali. 25 L buali k wan guo fala paaya yo ti ye yogu ne niba n yie'o 26 Ya daali k o nulo bijua bo guan i, a bona bo tieni nani Noe: 27 B niba den di, k ñu, k kuandio b puobi k bia puu'bi, hal yeni ya daali k Noe kua o ñibiagu. l yogu k u togu ji biidi ki kpa bi kuli. 28 yaali mo go bo cua Loti yogu n yeni: b niba den di k ñu k daa, k kuadi, k ñuundi, k maa. 29 Ama ya daali k Loti ñani Sodome k tacianga yeni i tatintandi yeni i tañigdi baa k kpa b kuli. 30 Lbaa ti tie yeni ya daali ko nulo bijua

bo legidi. 31 L Daaali ya pundi nul ya ye ldepil po bii k se deni po wan daa jiidi k tugd o bona yali k u ña. L bia baa tie yeni, yua ya ye kuaan po wan daa kpeni u deni. 32 Gua tiadi mani yaali baa Loti denpua 33 Yua kpaani k wan fie o miali u ba bia ama yua luni u miali bo lamfiema 34 Ldaali ñiaogu, n maadi, nibi lie bo duani gadogu yedi po, yeli bo cua ama tianli n ñiindi 35 Puoblie bo taani k bindi u naakpiagu: yeli n bo cua k tianli ñiindi. 36 nibi lie den baa ye o kuaan po yendi n kpeni to n ñiindi. 37 K Jesus ñodikaaba bual'o: Lboli bo ti tieni le kani ti yudaano? K u jii'n'bi: n kuum nti baa ye naani lan kani k nanyobli nba bu taani.

18 Ki fiddi ki waani ki jaandi tie bonmonli, k tin ya jaandi ki da wadi ti pala, jesu pua o ñodikaaba mi maa kpanjama: 2 O dogu nni den pia buud daano ba, ko k jie U Tienu k go cengi nulo. 3 K li dogu nni go bo pia pakuali pokuuli ba ko tundi ki ñua'gu k wan kun'o i moni o yibali kani. 4 Ti buudi daan'o ne bo ki ceng'o hali k li pan waagi. Ama ko ji te kali ki maal ki sua: “yeni i moni k n ki jie U Tienu, k tie lieba mi bua yaali. 5 Li paakuali ne mabi nni boncianli, n bi jia o buudi k wan ñaa nni mi fuodi. 6 U Tienu pugini maadi: cengi mani, o buudi daano, faagu daano ne, n maadi yaali. 7 Ki li ya tie yeni, i ki bani ku Tienu ba koni o bid po, yaabi ko lugdi ba k bi dongi bi niali o po, yienu yeni ñiaagu, ko kan todi ba? 8 Min n maadi ti ko bi kon bi po, ya tie ko nulo bija ya te guani, o go bi la li dindanli i tinga ne po. 9 O go den pua ya maa kpanjam ne ke li nua yaab n yi bi ba nimoma, ki nan ji nundi bi lieba: 10 Nib lie bo gedi o jandiegu nni ki bi jaandi: yendi bo tie farisien ko lielo tie lonpo gaalo. 11 Farisien bo se ki jaandi o pali nni: U Tienu, n tiend'a balgi yen min ki kpiini, k k pua faagu, k k conmi nani nlieba yeni, nan o lonpo gaalo ne yeni. 12 N co u ñobu taalm lie dana lele siigin ni, n tien taal piiga po mu ñalimanu talgi nba. 13 O lonpo gaalo ne wani bo se fagma ki taabi, k kan tuo ki yaadi ba o yuli tapoli po. Ama, o bo fabini o pali ni ke maadi: n Tienu diidi yen mi nuñima kelima n tie biidi daano 14 N maadi, U Tienu tuo ki gaali o lonpo daano ki cie farisien. Kelima, yua dongi o ba, bi bu jii'n'o, yua jiindi o ba, bi baa dongi wani. 15 B niba bo baadi yeni bi bidi jesu kani, k wan yadi mi yediñanma bi po. Ama ko ñodikaabi bieli ba. 16 K jesu yinba ki maadi ba: yin cedi mani ban cua n kani, da bieli'b mani, kelima yaabi n yeni U Tienu deni tie nani ban yeni. 17 I moni po n maadi: yua k ga u Tienu diema nani i biga ne yeni, o kan bangi kua U Tienu diema nni. 18 Yeni k Kpaagl ba tieni i buali: ... canbaa mon, mi baa tieni ledi k la ya miali ki pia gbema? (aiōnios g166) 19 K jesu ñmiani o: be cedi ka yin nni canbaa mon nni? Nul ki moni li ya ki U Tienu baba yaa ka. 20 A bani U Tienu ñomaama: a kan conmi, a kan kpa nulo, akan su, ñan cedi janmi buudi, ki conlini a naa yeni a baà. 21 Ki li ja ñmiani: n conlini lio kuli k da tie biga. 22 Yeni jesu maadi: a go da sieni bonyenli: kuadi ñan pia yaali kuli, k tugi li ligi kuli ki bogdi talgi nba, li

puoli po ŋan ya ŋuan nni. **23** Wan gbadi yeni ko pali kuli wadi kelima li ja bo tie ŋaliman daani **24** Jesu den la ko pali wadi ko maadi: li pa boncianli yen ŋalman daano n kua U Tieniu diema nni **25** li ki pa ku yuoyuogu n kua kpalipimu bonli, k cie yen ŋalma daano n kua U Tieniu diema n **26** Ki bi niba yen kuli taani ki buali: ŋmaa nan b la li maa kan gbedigu? **27** K Jesu ŋmian o: yaali n pa bi niba po, k pa U Tieniu po **28** Yeni k Pieri buali: k tinba i? ti ŋa tin pia yaali kuli k ŋua ŋa **29** K Jesu maadi ba: ... i mɔn po n maadi ki yua ŋa o deni, o pua, o ninjaba, o bidi, o naataani kuli k dugni U Tieniu diema po. **30** O bu la ti ŋuadi yaali n yabi, mɔlane yen ya dana baadi, ya miali ki pia gbema. (aiŋ g165, aiŋnios g166) **31** Jesu bo tugi o ŋodikaaba piig n bonbilie k piadi yenba ki maadi ba: diidi mani, t do Serusalem n yen, ko Tieniu tondi n bo dian yaali o nulo bijua po kuli ji bu tieni. **32** Bi bu cuogu ki mubin'o yaabi ki bani U Tieniu nuguni, ban laagu, k sugd'o, k sii ti ŋɔsɔndi o po. **33** Bi ba puagu, ki kpaagu. Dana ta daali o bu yiedi **34** O ŋodikaaba bo ki gbadi li maama niima nni, kelima li pa bi po yen ban gbadi li maama. Bi ji bo ki bani Jesu n bua maadi yaali li po **35** Jesu n bo nagi seriko, o juamo bo kaa o sankuni ki miadi. **36** Wan gbadi li ŋɔgli o sanu po, ko buali yaali tieni. **37** Ki bi ŋmian'o ki Jesu n pedi. **38** Yeni ko cili ki yigni yeni o paalu: ... Jesu, Dafiid bijua, diidn yen nunbaagu. **39** Yaabi bo ye liiga bo maad'o, k wan suoni, ama ko ŋanbi k yigni: Dafiid bijua diidn yen nunbaagu. **40** Ki Jesu cedi k bi ba yen'o o kani, wan pundi ya yogunu, ki Jesu bual'o: **41** A bua k min tieni be k ten'a i? ko juamo ŋmian'o: n diedo, cedi ki mi nuali. **42** A bu fidi ki nuali, kelima a dindanli paag'a. **43** L yogunu ko nuali, ki ji ŋua Jesu ki dondi U Tieniu. Ban la yaali n tieni ne, ko nuwuligu kuli mɔ ji dondi U Tieniu.

19 Jesus bo pendi Jerico dogu nni. **2** Lsua jua baa ne mɔ ye l dogu nni yi'u Saase ku tie ŋanman daano k dungn o tie lonpo gaala canbaa i. **3** Wan gbadi k Jesus pa k pendi. **4** K u sani. K ga liiga k pan doni tibu bá ne po k b yi u Sikomar k wan la Jesu k dungn o tie jinjega i. **5** Jesus n pundi l kan ya yognu, k u yaad la'o bu tibu po k maad'o: **6** Saase jiidi tonma dinne n bo cani a deni. K u jiidi tonma ki ga'o yen pamanli. **7** B niba n gbadi yeni k b ji bulbulni k diidi wan caa bua cano o nubiigu **8** Ama k Saase sedi k maadi k o bɔgdi o ŋalmani ki teni b cacagidama. K l gɔ ya sua k u den kubi nuli panli o bua guani ki ŋmiani l daano tabual m taa. **9** L yogu k Jesu k u la m fiema o deni yeni k dugni o mɔ tie Abrahami yabili. **10** K dugni o nifossalo bijua baa k wan guan k kpeni k bia faabi yaaba den bodi **11** B niba n bo songi Jesu tundi yeni k sua k u paa k nagidi Jerusalemi. B nubi ji maal k u bua kaani u tienu diema n yeni. **12** L yogu k u maadi k jua baa ne n den tie nigbengli g fii gedi dogbanbanfagli k pan di labaali k guani k kpeni. **13** K kpeni k kubi o dogu. k yiini o naaceb bonm piig g bɔgdiba wula dibala k yua kul ŋ mɔnd k lan nob. **14** Wan gedi ku dogni yaaba diani l tili

k ten'o k maad'o k bi bo'a bi dogu nni. **15** Ku yedi ba ku kan kpeni, wan pan dini l bal k kpen wan ji yiin u naaceb k yua kul nagni ki waani wan so maama yeni e ligi yeni. **16** Cincin yua n baa k nagni k maadi: canbaa ŋan den teni i ligi yal yeni mi so k dibala piig pugni l po. **17** U canbaa ŋ maad: n faa n naaciemo a tie tuosɔnli. A bo gaa dingbana piig canbaandi. **18** Tɔ n mɔ cua k maadi canbaa n mɔ soni yeni i ligi yeni k baa dibala k pugni l po. **19** U canba n maad'o a bo gaa dingbana mu canbaandi. **20** Tiani n mɔ cua yua juodi k maadi canba n den taa a ligi yeni k pɔbni k begini n tiadi nni. **21** N den jie ŋa ka tie canbabiadi. k taa min k bil naani k bia yendi min k bul naani **22** K u canbaa maad'o: a tie naacenbiadi a bani k tie canbabiado i k taa min k bili yaala k gɔ yend min k bul naani. **23** A den bo kan taa n ligi k billi banki i n ya ti kpeni ya daal mi ga yeni t ŋuadi. **24** K maad yaaba den ye likan k ban fie o liyendiga yeni k ten i yua pia pia bona piig **25** K b niba maad canba wɔ nan pia bona piiga! **26** K canbaa maad ki b bo pugni yua pia i ama yua k pia ban bia fie wan pia yaali yeni. **27** K maad k ban baa yeni o yibala yaab den yedi k u kan yendi'b yeni k kpa ba o nintual nni. **28** Jesus n maad ki gbeni k u taa o niba yaab ŋua'o k ye liiga k b doni Jerusalemi. **29** Ban nagdi Betefaje yeni Betani k k fag yeni olife jua kan, k u soni o naacenb bonmilie k madi ba **30** Gadi mani o dogu yala n ye i liiga po ne i bo i ŋunbiga k nil ku luol yin lod'o na. **31** Nul ya buali yaali n cedi ki lodo yin maad k u yonmdaano n bua **32** Ban soni yaaba gedi ki guani k li tie nani Jesu n bo maad maama. **33** Ban bo lodi o ŋuamo ya yogu k b bondanb buali ba k be ced k lod o ŋuum i? **34** K b maad'b ku yomdaano n bua. **35** K bi guani yen'o Jesu kani k bmaani bi tiadi i ŋunbiga po k jagni Jesu **36** Wan pend ya yognu b nib bo yi land b tiadi k bil o sani po. **37** Ban bo ŋani Olifie jual po k ji k nagdi Jerusalemi ku ŋodikaaba kul ji yiini k dondi u tienu yen ban bo la ya yaaligu kuli. **38** K tua m yediŋanma n ya ya o bado yua cuon u tienu yel po t yomdaano, laafia n ya ye tanpol po k ti kpiagidi n ya kaan kul **39** L yogu k falisian nba yab bo ye b niba nni maad Jesu: maad a ŋodikaaba ki ban suoni **40** K Jesu k baa b ya suoni, a tana n baa yiini k dondi u tienu. **41** Wan pundi Jerusalemi dogu nni k u gbel k caani l bubuuli k maadi **42** K maadi a ya bo ban k diine daali ne tie a yomdaano daali ama keto l duagi ninbina po i. **43** A danaa cuoni a po k kan ya ŋan, k a yibalaa ti bu kaalida kaana kul k pib a k luon a kaan kuli. **44** B bu biani fin yeni a dogo niba kul pil pil k kan sieni baa dikpiyenli k l se, k dugn i a den k bandi a Tieniu can'a ya daal i. **45** Jesu kua ou jaanddiegu nni k beli a kpinkpenda k maad'b: **46** Ldiani k maadi k den baa tie jaanddiegu, k yinna tug k l tɔ a nɔyiga cend kaanu. **47** Jesu bo tundi b niba daal kul u jaanddiegu niin po i. Ama k b tondanb ye yeni yikodanba kpaani k ban kpa'o **48** Ama b bo bani ban bu didal maama k dugn i yua kuli bo songi o maama

20 Dayenli, ke Jesu den tundi bi niba ku jaanddiegu cancanli ki muandi ba li laabamanli, ke ku

jaanddiegu liiga yaaba cua yeni bi yikodanba yeni u dogu yudanba, 2 ke bi buali Jesu ya buali ne: ... Maadi ti, a kubi ŋmaa yiko ki tuuni, lan yaa ka, ŋma n teni li yiko? 3 Jesu maadi: ... N mō pia i buali ke bi buali yi, ŋmiani man nni: 4 Jan den kubi ŋmaa yiko i, ki wuu bi niba U Tieniu nīma? Li den tie U Tieniu yiko bii bi niba yiko i? 5 Ke bi ji buni bulni bi siiga: Ti ya maadi: “Ke U Tieniu yiko” o ba buali ti: “Be cedi ke i den ki dugi o po”? 6 Ama ti ya ŋmiani: “Ke bi niba”, ku niwulgu ne ba luudi ti a tana ki kpa ti, kelima bi niba ne kuli dugi ke Jan bo tie U Tieniu tondo i. 7 Ke bi maadi ke bi ki bani Jan n bo kubi yua yiko ki tuuni. 8 ... Jesu ŋmiani ba, ke o mō ki bani wan kubi yua ya yiko ki tuuni. 9 Ke o pua bi niba ya makpanjama ne: ... Ja bá den ŋuu ku damōngu diidi, ki ggni bi niba ki gedi naani n fagi ki ba waagi. 10 Mi cuama yogu ke o sōni o tuonsōnlo, ke wan gedi ki gaa bu kpaabu ligi, ke kpaguula pua ki beli o, baa teni o lbá. 11 Ke o bondaano go sōni tuonsōntolo. Ke bi go pua o, ki beli o, baa teni o lbá. 12 Canbáa go sōni tuonsōntolo bonbta po. Ke bi pua ki duoli o mō ki beli o. 13 Ke o kpadaano maadi: N tieni ledi? N ba sōni n biga yaaga ke n ŋanbi ki bua ga. Bi ba fidi ki calni wani. 14 A tuonsōnla n lá ga ya yogu, ke bi juogi bi ŋmiali nni, ki maadi: “Yua n ti ba di li faali n yeni. Tin kpa o man, ki diedi li faali.” 15 Ke bi cuo o ki fili o, ki n̄ani o bu kpaabu nni, ki kpa o. O kpadaano ba tieni a tuonsōnla yeni ledi? 16 O ba gedi ki biani a tuonsōnla yeni, ki taa bu kpaabu ki guuni nitōba. Li maama po ke bi maadi: “U Tieni n wuoni mani”. 17 Ke Jesu nōnli ba suoo ki maadi: “I gbia U Tieniu lanbona yia diani li tili nni ne ledi? Ya tanli ke a tanmaala bo yie ki luni yeni, laa tanli n ti guani ki tua ku diegu fiagli tanjali. 18 Yua n li baa li tanli po, o ba kōni kōni. Li tanli ya baa yua ya po mō, li nandi o i yomi yomi. 19 Ke U Tieniu maama tundkaaba yeni bi salyidkacianba bandi ke li makpanjama nua bani, ke bi ji lingi ke ban cuo Jesu li yogu mōno, ki jie bi niba. 20 Li po ke bi kpaagi Jesu, ki sōni bi niba ke bi yini bi bá nimōnba. Bi bo ba lá i jalgi Jesu maama nni. Yeni, bi bo ba fidi ki cuo o, ki kubni o Romi bado yiko yiko yeni o yudandi nni. 21 Lani ke bi niba yeni ji magni o: ... Canbáa, ti bani ke a maadi i mōmoni, ki go tundi bi niba lan buali maama. A ki jie bi yikodanba, ama a wangi bi niba U Tieniu sanu yeni mōni. 22 To, maadi ti, li buali ke tin ya pa Sesari ti patendi (lonpo) bii laa cabi i? 23 Jesu bani bi janbi maama, ki ŋmiani ba: 24 ... Waani nni man bu lugbu dibayenli! ŋma ya nannangu yeni ŋma ya yeli n ye li po? ... Ke bi niba jiini ke Sesari. 25 ... To! ke o maadi ba, teni man Sesari yaala n tie Sesari yaali, ki teni U Tieniu yaala n tie U Tieniu yaala. 26 Bi bo ki fidi ki jalgi Jesu o maama nni bi niba siiga. Ke o ŋmiani bo lidi ba, ke bi bo luo ban ba maadi yaala. 27 Sadusehannba, ban yaaba n bo ki tuo ke bi kpienba ti ba fii ku kaagu nni, bi siiga ke bi tōba nagni Jesu, ki buali o ya buali ne: 28 ... Canbáa, Moyisi diani nni o bo diani yiko ne ki teni ti: Li ya tie ke o nulo kuani o pua, ki kpe ki ki pia biga, o ninjua r̄ taa o pakuali ki mali o a bila. 29 To, jablile n den ye ki tie kpiiba, o ciamo po

kuani o pua, ki kpe kaa pia biga. 30 Bilie po yua yeni bita po yua yeni yaaba n sieni taa li pua, 31 Ke bi kuli kpe kaa pia biga” 32 O pua yeni mō ti yuandi ki kpe. 33 To, bi kpienba n ba fii ya daali ku kaagu nni, ŋma n ji ba diedi o pua i? kelima bi kuli kuani o. 34 Jesu ŋmiani ba: ... Tin dá ye ya ŋanduna ne nni, bi jaba kuandi bi puoba ki bi puoba kuni bi jaba. (aiōn g165) 35 Ama yaaba ke U Tieniu diidi ki sua ke bi ŋani ki dagdi yeni ban fii ku kaagu nni ki kua li ŋandunpanli nni wan kan kuani bi puoba ki go kan kuni bi jaba. (aiōn g165) 36 Bi kan fidi ki kpe, kelima bi baa tie nani Menekinba yeni, ki tie U Tieniu bila, kelima bi ba fii bi kpienba siiga. 37 Ke bi kpinba n fii ku kaagu nni, Moyisi mōno, bo diani li ya yogu ke o lá ku tuntuugu co u muu: Lan wan ii, o yeli n tie yonbdaano Abrahami Tieniu, Isaaki Tieniu yeni Jakōbi Tieniu. 38 Ama, U Tieniu ki tie bi kpienba Tieniu ka, ama fuodba Tieniu; lan wan ii, o ya po, li tie mōmoni ke yaajanba ta yeni fo. 39 Li po, a yikobanda gaa mi maama ki maadi: ... Canbáa, a ŋanbi ki ŋmiani li po. 40 Kelima, bi ji bo jie yeni ban buali i buali. 41 Ke Jesu mō ji buali ba: ... Li tieni ledi ke bi maadi ke O Tondo ba n̄a Dafiidi yaabila siiga? 42 Kelima Dafiidi mono maadi I Yani tili nni: Yonbdaano maadi n Yonbdaano: Cua ki kali n jienu, 43 Ya caa yeni ya yogu ke n ba cedi a yibalinba n̄ tua a taanmaakaanu. 44 Dafiidi yini U Tieniu Tondo ke o Yonbdaano: Li ba tieni ledi i o tondo yeni n ya tie o yaabili. 45 Ke ku niwulgu den cengi o, ke omaadi o ŋodkaaba: 46 ... Diidi U Tieniu yikobanda yaaba n bua a bogda tiadi lama, ki ŋanbi ki bua ku niwulgu nni, ti jaanddiei nni yeni ti wondi nni ban ya kaa liiga. 47 Bi fiadi a pakuaana ligi i, ki nan yen sedo ki jaandi lan waagi nani bi tie bi nimōnba yeni. Bi ya tubŋmaglu n ti baa bia.

21 Jesu nōnli ya ŋalmandanba n kpieni i ligi ku jaanaddiegu nni, 2 ke o lá pakuatangi mō ke o cua ki kpieni i ligi dibala lie. 3 Lani, ke o maadi: ... Mōmoni po, n maadi yi, pakuatagi ne n kpieni ya ligi yabi ki cie yua kuli, 4 kelima bi kuli ne kpieni ban ki bua yi i. Ama, wan gbegdi o piama kuli i, ki kpieni. 5 Bi tōba den maadi ku jaanddiegu po: “Tinba n den maa gu leni a tanŋana, ki teni i ligi ke bi maa gu. Lani n tie bonŋancianla” Jesu maadi ba: 6 U yogu cuoni na, yin nua yaala ne kuli ba bolni; tanli bá ti kan ya maa li lieli po. 7 ... Lani, ke bi bo buali o, Canbáa, u laa yogu i ke li bona ba tieni? Be n ti ba waani ti, ke li bona ba tieni i? 8 Jesu maadi ba: ... Yin faami, yin da cedi ban kuani yi mi tudma nni. Kelima, boncianla ba cua n yeli po, ki maadi: “M̄ini n tie O Tondo!” lan yaa ka: “U yogu pundi ol!” Yin da cegi ba! 9 Yi ya ti gbadi ke tōbu pua, ke a kōnkōna kōni, yin da jie. Kelima li bona kuli dá ba cindi ki cua yo ŋanduna gbenma n fidi ki cua. 10 Lani ke o go bo maadi: ... U dogu ti ba fii ki pua dogtōu bu tōbu. Diema mō n fii ki pua dietōma bu tōbu. 11 Ki tinga ti ba migi i dogi nni; mi koma leni i yiani ba baa i dogi nni; ya bona n pia ti jawaandi leni ku yaalidgu ba tieni tanpoli po. 12 Yeni li kuli ne n ti fidi ki tieni, bi ba cuo yi ki waani yi fala, ki

gedi leni yi ki teni suifinba jaanddiedi yikodanba kani ke ban luoni yi dansalgi. n ya bi ba gedi yi bi badba kani leni leni dogdanba kani. **13** Li bona ti ba cua yi, ke yin kuni i mōmoni n po. **14** Lan wan ii, yin ya pia ti dudugdi paa: Yinb ka ba kōni yibá po. **15** Ama, mini puni mi mabanma yi maadi ki paadi i yibalinba, ki gō puni ya yanfuoma ke obá kan fidi yi. **16** Yi danba, yi ninjanba, yi kpiiba leni yi dōnlinba mōno ba cedi ban cuo yi, ki kpa bitōba i siiga. **17** Obá ti kan ya bua i nublu kelima n ya po. **18** Ama, i yuli po bá yuyengu kan bia. **19** I ya pia li mindli, i ba baa U Tienu ḡalbalgo. **20** ... Ya yogu ke i ba lá yibalinba sijenba ke bi kaalindi Jerisalemi, yin ya bani o mudma nagi. **21** Lan wan ii, Jude dotieba n̄ sani ki do a juana nni, yaaba n y Jerusalemi dogu nni n̄ bobni tonma ki n̄a. Yaaba ye i kuani nni n̄ da kpeni u dogu nni! **22** Kelima, li dana tie U Tienu mutuoli dana yia nni ke i diani n yedi yaala ba tieni. **23** Li dana nni, fala ba gbadi a potunpunba leni bi pomadinba! Kelima U Tienu mutuoli ba lagi li niba po. **24** Bi ba kpa li dogu nni niba leni li kadmanli lan yaa ka ki taa bitōba ki puodi leni ba i doglami po, ki bi nilanba yaaba ki bani U Tienu n̄ diedi Jerusalemi ya caa leni ya yogu ke bi paalu po ba pendi. **25** ... Ku yaalidgu bona ba tieni u yienu nni, o ḡmaalo nni leni a ḡmaabila nni. Ki tinga po, li mōgli ba do leni ti jadi, bi niba n jie ki tadi. **26** Ti jawaandi ba kpa bi niba gbanu, bi ya maali ya yubōnli n ba cua ḡanduna munli po. Kelima yaala n ye tanpoli po kuli ki pia paalu ba jegi. **27** Lani, ke bi ba lá O nusaalo bijua ke o ye ti tawalgbandi nni ki cuoni leni o paacianu leni ti yudandi. **28** Ya yogu ke li bona cindi ki tiendi, yin yaadi i yuli, ki ya pia li juunli kelima i faabu dana ji ki fagi. **29** Ke o pugni ya manannangu ne: ... Diidi man bu kankanbu, lan yaa ka titōbu. **30** Ti ya lá ke bu puugu cindi ki pudi, ti nani ke ku siagu nagi. **31** Yeni mō i, i ya lá ke li bona ti tiendi, yin bandi nani ke U Tienu diema nagi. **32** Mōmoni po, n maadi lan kuli ne ba tieni ke mōlane niba yaaba n ye ne, ke nitōba da ki kpe. **33** Ki tinga leni tanpoli ba pendi, ama n ḡōbona ki pia pendma. **34** Cuo man yibá, da taa man yi yula kuni mi jiema leni mi daama, ki go da cagni yibá ḡanduna ne yenyienu po. Lan yaa ka li daagbengli ba cua ki cii yi. **35** Kelima, li ba baa nani ku jabaangu yeni ḡanduna niba kuli po. **36** Yin da gōa man, ki ya jaandi yogu kuli ke U Tienu n puni yi u paalu ke yin fidi ki n̄a ya yubōnli n cuoni nni, ki sedi o nufosaalo bijua nunga nni. **37** Jesu bo taa o yentuna kuli tundi bi niba ku jaanddiegu nni; ku ḡiagu wan gedi ki duani Oliifi tiidi juali po. **38** Ku sijaapanpangu kuli, bi bo yen tigdi ku jaanddiegu nni ki ya cengi o

22 Tin den ye k l sieni nani dan ḡa yeni yeni “kpanu yaali ki pia dabina jaam” jaam yaali k b tua paki yeni. **2** K salikiyikaaba canbaa nba yeni b yikodamba pkaani ya sani k ban kpa Jesus. Ama bi den jie k ḡōgli bo tieni. **3** Yeni k sitaani kua Juda pal nni k b ji yi'o Ikariyoti piiga bolie siiga yeni yedi. **4** Juda den gedi k la salikiyidkaab canbaa yeni u jaanddiegu nni nikpelo k ban

taan ḡōb ki ban ban bo tieni maama k kuadi Jesus k b niba n daa bandi. **5** K bi kuli pali mangi k b cuo ki ban ten'o i ligi. **6** k u tuo l yogu mōno k ji kpaanii ya sani k u bo kuadi Jesus k niba n daa bandi. **7** Kpanu yaali k pia dabina jaami daali yua k nil kul bo b kpa paki pebiga n pundi **8** K Jesus sōni Sani yeni Piaali ki maadi ba. gedi manni k tien man ti paki jiem. **9** k b guani bual'o a bua ti tieni l jiem le kani? **10** E ya pan bua kua o dogu nni i bo tuogi o nul k o tug l ḡuncuali. Yi ḡōd'o hali wan pan b kua ya yeni. **11** Yin bo maadi yeni o diedaani maama nne: “Canbaa ye ki ti bual ḡa: k i laa dieli nni k bu je paki jaanjema yeni o ḡōdikaaba.” **12** Yeni o bo waani o dietuadugu po ya u dieciangu k ḡnb lien nni ki bo bobni. **13** k b gedi, k la yaal kuli k l tie nani Jesus n bo maadi maama K bobn nni paki jaama jiem. **14** O yogu n pund: k Jesus ji kali k bo di yeni o ḡōdikaabi. **15** K u maadi ba: N den ḡanbi bua min jaani yeni paki jaam yo k fidi ki la fala. **16** N maadi n ji kan bani ki di yeni ya caa yeni ya daal k li t bu la l niima u tienu diema nni. **17** ku taa u sōma ki jaan k maadi ga mani k bōgdi i ḡmiali nni **18** Kelima n maadi, n ji kan bani ḡu u damongu ne yaa caa yeni ya yogu k u tienu b u kani o bali k gbeni. **19** K go tugi kpanu mō k tieni u Tienu balkk jendi jendi k teni u naaceb k maadi bi: ne tie m gbannandi k taa teni ya tie mani yeni k ya tiani m po **20** Ban dini ki gbeni ya yogu ku go taa u sōmi ki k madi: ne tienu tienu b niba dōnlpaangu sōmi k bu wuli i po. **21** Ama yua bu kuadi n i ye nekama k kaa yeni ti **22** Mōni o nifosaalo bijua ji caa i nani u Tienu n bo cabi maama, ama fala i yua kuadi ye po. **23** K Jesus ḡōdkaab ji buali b ḡmali nni k b siiga ne ḡmaa bo fidi k tiel'i. **24** K Jesus ḡōdikaab ji polidi yeni b lieba yua baa tie liiga yua. **25** K Jesus maadi: u dogu batieba n paa b niba k yabi tuuni yiko tuonli mō k bi yib'i b “ḡanbtieba”. **26** Yi daa maadi yeni. Ama yua b tō diedo i siiga n tō biga, k yua baa die mō n tō tuonsōnli o liebi kani **27** I ya kani ḡmaa die? Yua kaa di bii yua tuuni? i ya po yua kaa di kaa? Mi yua ye i siiga nne n tie nani o tuonsōnli. **28** I den ye yeni n mōmoni m bigma kul yogu **29** nani n baa n den teni m diema n mō teni, **30** I ji ba yi di k go ḡu n diema nni, k bia kali l bal kpagili po ki ya diedi Isaraheli buoli piga n bomlie. **31** Siimo Siimo cuo a ba: sitaan bua wan kuani i guudiga nni k tindi, nani ban yi ledi i dii k ḡani u fegu yeni. **32** Ama n jaani a po k ḡan daa luo dudugidi ka mō ya daali ka bo guani ḡan mō paagi a kpiiba pala. **33** N yomdaano m maadi ḡa l ya tie ba m kua danalgi bii ki kpe n tuo **34** K Jesus jiin pieri m maadi ḡa i mōni dinla mōno k sua k o kokol daa buudi a nia bomtaa po k ḡaa ban n i. **35** Mōn sōni k ligi k ye, k bōgli k ye, k tacaagu k ye i bonli padi i **36** Mōda i pia ligi yi taa, i ya pia bōgli yi go taa, i yaa pia jugpiega yi kuadi l liadli k daa. **37** Kelima yaali bo diani u tienu ḡōmaam tili nni, l tie k lan tieni i. l bu diani maama ne i. B den taa'o a nubiyada siiga. k ban bo maadi yali ji tieni. Mōni ban bo diani yaali n po n ji bo tieni. **38** k b maad t yomdaano jugpiemu lie ye. K ḡmian bi, l dagdi. **39** Ko ḡani k toli Olife juali po nan

wan yi tun g tie maama k u ḡḡdikaaba ḡḡḡ'o **40** Wan ya yogu k u maadi ya jaan mani k daa kua bbida nni bigili nni. **41** K u siedi k fagidi k pan cie k gbaani o duna po k jaan **42** N baa fuadi n kani ya fala ne. ama lan da tie n ya buama, lan tieni nan ḡḡan bua maama. **43** K u tienu meleki ḡḡan tanpol po k ten'o u paalu **44** K l pawadli kua 'o k u jaandi bonḡḡanla, ka tuntonjena ti cieno po nani som yeni k baal tinga nni. **45** l puol po ko fii ki nagni o ḡḡḡkabi kani k sua k b ḡḡo k o pal biidi. **46** ku maadi bi: be cedi ki guandi? fii mani ki ya jaani k u da ba l biglini nni. **47** Jesus da den k jaan k gben, k u nuwugu pundi kJesus ḡḡḡkaab piig n bonmlie yeni siiga yedi ye liig k b yi'u juda yeni ye b liiga wan nangni Jesus wan muadi u tankpili **48** wan maad'o: Tankpinmuadli kaa bu kuadi o nul bijua. **49** Jesus ḡḡḡkaab n bo nḡḡ yaal bo cua yeni k b bual'o t yomdaano t mḡḡ ḡḡḡḡḡ ti jugpiemi k cua bii? **50** k l yogu b siiga yendi cua k jia salkiyidkaa kul canba tuonsḡḡnlo jienu tubli. **51** jesus maadi ba: “ḡḡaabi mani” k guani sii o tuonsḡḡnlo ye tubli k l paagi. **52** K Jesus maadi salgi yidkaab canba yeni o jaandiegu nni sije nba yeni o dogu n nikipela ban yaab bo bua ban cuo'o; “n tie bibiadli ya ki cuon i k kubi i jugpiemu yeni i gbiami? **53** n den ye yeni daal kuli o jaandiegu nni k nul k cuo ni; ama mḡḡḡḡḡ ji tie i yiognu k l bunḡḡnli ji tie u paalu”. **54** K b cuo'o k gedi yen'o hal salki yidkaab kul canbaa kan. K Piali ye hal puoli k ḡḡua **55** B den cuon i o muu o lujoga nni k i nib taani ki kaa k pol mḡḡ ye b siiga ni. **56** K tuonsḡḡcaano baa ne den la'o ko kaa o muyiegu kan k diid'o k maadi: “u ne den yi ye yen'o” **57** K Piali nia k maadi: Mi k ban'o. **58** k ḡḡo sudi yamu k tiani ḡḡo la Piali k maadi l tie mḡḡni a mḡḡ yi ye yen'o ku madi mi ki ye yen'o. **59** k ḡḡo tieni nan kudi yengu yeni nutiani n maadi: mḡḡni u ne mḡḡden ye yen'o u ḡḡo tie Galile yu i **60** k Pial maadi yeni paama min ki bani ḡḡan bua maadi yaala. L yogu g sua k u da maadi k gbeni ku kotogu buudi. **61** K ti yomdaano ji gbeḡḡ g nuali Piali k Pial ji tiadi wan den maado yaali. K sua ku kotogu daa buudi a bo nia ka k ban n i **62** K o ḡḡani cancanli k buudi nisipiedi. **63** Yaab den guu Jesus den laa'o k bia puag'o. **64** K pibn i o nuga k bual'o: a de ye ka tie u tienu tondo kaa maadi yua pua ḡḡa. **65** K ji sugd'o sugbuoli kuli **66** Lan den fandi k u dogu nikipela yeni salki yidkaab canba nba yen a gbanbanda bo tani ki ba yen i Jesus b buudi dam kani **67** K b cil i buali: “A ya tie kristu ḡḡan maadi ti. K jesus ḡḡmia'bi: N ya jiin i kan ya pia n po dandanli, **68** K ya buali i buali ki kan jiin i. **69** Ama mḡḡḡḡḡ o nul bijua b kali o baa yua tie diedo jienu po. **70** K b kul ji yigini a tie u tienu bijua yoo! ko jiiim'a yima n ye k tie u tienu bijua. **71** k yabi ye ting po ji yigni, i ḡḡo bua la kasieda i. T songi u ḡḡaba nni mḡḡlane.

23 O nuwuligu kuli den fii ki gedi yeni jesus gufeneeli Pilat kani. **2** Bi ji den kpaani ki ban jalg'o: ... ti la o nulo ne k o baadi yeni li ḡḡmadli ti niba siign. O deli ki ban da pa o badiciamo cesa lonpo, ki ḡḡo sua k o tie U Tienu n gandi yua, o bado. **3** Lani ki Pilat bual'o: ... a

tie Suf nba bado yaa? ... K jesus jiin: fini yedi. **4** K Pilat maadi o jaandiegu nikipela: n ki la ya tagili n dagdi yeni k tin kpa o ja ne. **5** Ama ki bi kuli niini maadi: o cili hali Galile yo, k ḡḡḡni Sude ki ji pundi ne. **6** Pilat n gbadi ki bi yini Galile, k o buali ki bua bandi o ya bo ḡḡan Galile. **7** Wan den bandi k o tie Erod diema yua, k o cedi ki bi gedi yen'o. Laa dana kuli Erod den ye Serusalem nni. **8** Erod pali den mangi yeni wan la jesus, kelima li waagi k o den kpaani ki wan bandi o, kelima o den gbadi ki bi maadi o maama. O den sundi ki wan la ya paligu k o tie. **9** O den tieni buali boncianli, ama jesus den ya ki jiini lba. **10** L yogunu k o jaandiegu nikipela yen yiko tundikaaba se ki maadi yeni paama kaa jie. **11** Yeni ki Erod den taani yeni o mintielinba ki falio, bi den lan'o li badliedli. Erod den cedi ki bi guani yen'o Pilat kani. **12** Laa ya yogunu, li konli den ye Erod yen Pilat siiga, lan ya daali, ki bi guani ki mangi. **13** Pilat den yin liiga yabi, a nikipela yen bi niba. O den maadi ba: **14** I baa yeni o nulo ne k o wangi ti buolu mi tudma sanu. Ama, n bual'o i kuli siiga, n la tagli ba yaali ki maadi ne kuli o po. **15** Erod mḡḡ ḡḡo ki la lba o po ki dugni, o cedi k bi guani yen'o. O nulo ki biid pu kuli k li dagdi yeni wan kpe. **16** N cedi ban pua'o, ki ḡḡa'o. **17** [Mi pendima jaanma kuli, a yi luodi dansalyenga.] **18** Ki bi niba yen kuli tandi maadi: ... kpa man'o, ki luodi Barabasa! **19** Bi den luoni Barabasa kelima o den baadi yeni li ḡḡmadli o dogun i, k ḡḡo kpa o nulo. **20** Ama Pilat den kpaani wan ḡḡa jesus k o buali bi niba **21** yabi se ki yigni yeni: ban kpa a o, ban kpa a o. **22** K o guani ki bual o, o tien be ki li dagdi yen ban kpa a o? N k la tagiliba k li dagdi yeni ban kpa a o, n bi cedi ban pua o, k ḡḡa o. **23** Yeni, ki bi kuli tandi ki sua k ban kpa a o, ban kpa a o, ki bi tantandi biid Pilat pali boncianli **24** Pilat ji den te juodi ki cabi, ki tieni bi buama. **25** Pilat den cedi ki bi luodi o nikipali Barabasa, ki tugi jesus ki ten ba ban kpaani yua. **26** Ban bo caa yen o, ki bi cendi Simḡḡ siren ja, k o ḡḡani o kpaabu po, k bi niin o ki wan taani jesus ki wan bugi o dapḡḡḡnli. **27** Bi niba boncianli bo ḡḡua o. Ki bi puobi fabni ki buudi o po. **28** K o gbagi ki maadi ba: ... jerusalem puoba, da buudi mani n po, ya mua mani i yula po yeni i bila. **29** Kelima a dana baadi, k tie pamanli ya puoba ki pia bid, k tie ḡḡolmi, k kpeli ki ḡḡaani biga po. **30** Li yogunu bi ba maadi a juaciama: “baa mani ti po”, ki ḡḡo maadi a juabila “legni mani po.” **31** Kelima bi ya tiendi dasḡḡḡḡḡ mama ne, bi ji ba tieni dakuogu ledi? **32** Bi bo ba yeni bibiadmu lie, k bo bi taani k kpa a ba yen o. **33** Ban bo pundi ya kaano, ki bi yi li: “yukpabgu”, bi kpa a jesus li dapḡḡḡnli po, wan yeni i bibiadmu lie yeni, yendi o ganga po, o lielo o jienu po. **34** Jusu bo jaandi: ... n baà, tieni sugli bi po, kelima bi ki bani ban tiendi yaali. A minteela den tḡḡni o tiadi, titia, ki bogdi bogdi. **35** O nuwuligu den se ki nua li kuli. k cedi o dogu yudanba den ḡḡuadi k sua: ... wan ka den fabi bi niba, wan ji fabi oba, o ki yedi k o tie U Tienu n lugdi yua kaa! **36** A minteela mḡḡ den se ki la o. B den nagni ki ten o, li damilma, **37** ki maadi: . a ya bani k a tie suifinba

bado, fabi a yuli! **38** Bi den diani ki tabni o yuli po k sua: “o ne tie Suifinba bado.” **39** I bibiadmu siiga, o yendi den sugdi jesu ki maadi a ki tie U Tienu tondo kaa? (U Tienu n lugdi yua) **40** O lielo den ηmian o: . a ki jie U Tienu? **41** tinba wan dagdi yenli: ti pa, ti biid panli, ama, o nulo ne ki pia tagiliba kuli. **42** K o pugni ki maadi: ... jesu, ya tiani n po, ya yogunu k a do a baa kani **43** Ki jesu maadi o: ... yen i mōni, dine mōno, a baa ye yen n aljada n, **44** Li den tie yensiinu nni, k u dogu kuli gaa ki bondi, li bonbonli den waagi nani kudi ta yenli. **45** O Tienu ji dee nua, k o jaandiegu cabciangu padi siiga nni. **46** Yenli ki jesu yigni: ... n baa, n kubndi n naano a nugu nni. Wan maadi ki gbeni k o kpe. **47** Rom minteelkpelu n la li kuli k o dondi U Tienu k maadi: ... yenli i mōni, o ja ne bo tie U Tienu biga. **48** Ban den la yaali n tieni kuli, o nuwuligu den lebdi ki kuni ki pua bi pala po. **49** Jesu donlinba yen bi pua yaabi n den ηua jesu hali Galile den se fagma ki diidi li kuli. **50** Ja ba den ye ki bi yi u Sosef, o bo tie suifinba taanli yua, o den ki pia tagiliba kuli, **51** o den ki cengi bii ki tie Suifinba n suani yaali kuli. O den maani ki caa Arimate yen Sude dogun ki gu U Tienu baama. **52** O den gedi ki mia Pilat jesu gbanu(o kpiemo). **53** Wan den jiin o li dapōnōnli po, k o finfin o a caba, ki duan o li kuli nni. Naani k ba baa ki pi kpiemo daan. **54** Li den tie ηaljuma, ki sua k saba da ki cindi. **55** Bi puoba yaabi den ηua jesu hali Galile, bo ciani Sosef, bi den diidi li kuli, ki la ban pi jesu maama. **56** Li puoli po ki lebdi ki kuni, ki pan bobni, ya kpanma nulu mani yenli tolali. Bi den gu Saba daali nani yiko n buali maama.

24 Laadi daacincinli ku sirjapanpangu, ke bi puoba bobni ya tulali nuulu n mani, ki gedini li kakuli kani. **2** Ki diidi ki sua ke ya tangu n bi luoni li kakuli bulñobu bindi ki ηa u tanfalu ke u yaa. **3** ke bi kua li kuli nni, ama baa la O Diedo Jesu, gbannandi. **4** Ban ji ye see, kaa bani ban ba maali yaala, jaba lie n ludi ba, ki sedi bi kani, ki la ya tiadi n ñilgi **5** Keti jiwaandi cuo bi puoba yen kuli K b kul tibni a ke ji maad K be n cedi ke i kpaani yua yaab n fuo siign? **6** O ji ki ye ne; o yiedi o ya tiani wan den maadi yaal ya yogu ke o den ye Galile **7** Li buali ke nilo biga n'kua tbiid danba nu i nn, k ban kpaao ke wan fidi ki yiedi dana taa daali. **8** ke bi ji tiadi Jesu maama. **9** Ke bi ñani li kuli; kani ki sani ki ban b waani bi piiga n yendo **10** Li den tie Mari magdala, Jaan, Mari, Jak naa potoba den pugdi ki waani o ηodkaaba **11** Ama, bi den ki ga li puoba maama, kelma li puoba maama den ki pia ma yul **12** Lan yog'nu Piar sani ki gedi li kuli kani ki duandi ki sua ke kadinga bili liba. Ke li lidi o bon cianla yen yaala n tieni. **13** Li daali, ke yegni bilie ged ya dogu ke bi yi Emaus piiga n kilo lie, sedusalema dogu nni. **14** Bi den kali ki diidi yaala n tieni kuli **15** Ban cili ki boe, ki buali bi siiga nni yaala n tieni, ke Jesu nagni bi kani, ki yegi yenli ba **16** Ama, bi nuni den kan fidi ki la o, ki bandi **17** Jesu n maadi ba, yinba bilie ne cuoni ki maadi be ya maama i? Ban sedi yenli li pabōnli **18** Bi siiga nni, yua ke bi yi Keleyopasi n jiini o, “Fini a baba n ye

Jeruselema ne, kaa bani ya bona n tieni nekanba a dana ne?” **19** Jesu n buali o “Be ya bona” ban jiini o “Li bona nua Nasleti yua, Jesu, yua n den tie ya sawalpualo n pia u paaciamu, U Tienu kani leni bi niba kani, o tuona nni leni o maama nni. **20** Ke salga yidkaaba yudanba leni ti yikodi cuo o ki cabi ke ban buu, ki cuo o, ki kpa o, ki kpa o li daaponōnli po. **21** Ama ti bi daani ke wani n bi ba faabi Isayeli. Nn, Lani baba ka, li bona n tieni dantaali n yenli. **22** Ama, yaali n pugdi, ti cagli nni ya puoba n gedi li kakuli po ku sirjapanpangu n kuani ti ku yaalidgu **23** Ban ki la ti gbannandi, ke bi guani ki maadi ke malekinba dogdi bi kani, ki maadi ke o pia li miali **24** Ya jaba n bi ye leni ti gedi li kakuli po, ki sua ke li tie nani bi puoba n maadi maama yenli. Ama bi ki la o.” **25** Jesu n yedi ba “hain, bi yanluodanba yaaba ya pala n ki kagi leni mi dugi o sawalpualo n yedi yaala ya po **26** Li den ki buali ke kirisiti n la fala, lan ya bona po ka ki fidi ki kua o kpiagdi nni i? **27** Ki cili hali Moyiisi, ki tuadi bi sawalpuaba, ki sōgni ba ya bona n nua wani o bá i diani nni kuli. **28** Ban den nagi ban caa ya dogbiga nni, ke Jesu tieni nani o bua suagi liiga yenli. **29** Ke bi niidi o ki maadi o “Cani ti kelima li ji ηmani yenjuogu i, li daali juodi n yenli.” Ke Jesu kua ki ye leni ba. **30** Wan kali yenli ba, ki bua ki bua di, ke o taa kpanu, ki yadi mi yedñanma li po, ki ηmiidi, ki teni ba. **31** lanyogu ke bi nuni ji luodi, ke bi bandi o, ke o bodi bi nunga nni. **32** Ke bi ji maadi bi ηmiali nni, “Wan bi maadi leni ti u sanu nni, ki luodi ti nuni i diani po yenli, ti pala bi ki co nani u mu yenli ka aa?” **33** lanyognu, ke bi fii, ki gedi Jeruselema ki la ke piiga n yendo yenli ke bi taani, ki ye leni bi lieba, **34** ki maadi, “O Diedo fii bi tinkpiba siiga, mōmōni liga. O dogdi o yuli ki waani Siimon “ **35** lanyognu ke bi tondkaliedba dugni ba yaali n tieni u sanu nni ban bo yegi, yenli Jesu n waani o bá maama, wan ηmiidi kpanu ya yognu ke bi bandi o. **36** Ban den maadi li bona maama ya yognu, ke Jesu wani liga legdi ki sedi bi siiga nni, ki maadi ba, “Mi yanduanma n ya ye leni yi. **37** Ama, bi yama n ηmadi, ti jawaandi n kua ba, ke li tie nani bi la fanfandgu yenli. **38** Jesu n yedi ba “la tieni ledi i ke i yama ηmadi? Be ya po i ke i buali i pala nni? **39** Diidi mani n nui leni n taana, li tie mini ligi i. Sii mani nni ki diidi. Kelima ciciiga ki pia nandi ki buali kpaba nani yin la ke mini pia maama. **40** Wan maadi yenli, ke o waani o nui leni o taana **41** Ban dá den tie yaaba n ki pia dudugdi yenli, ke li pamanli ηmadi yenli tama, bi den ki daani, Jesu n maadi ba, “yii pia jiema bá aa?” **42** Ban teni o janñaadjenli. **43** Jesu n ga, ki ηmani bi nunga nni. **44** Ki yedi ba, “Min den ye leni yi n den maadi yi ke ban diani yaali Moyiisi yikodi maama leni bi sawalpuaba maama leni pisoma nni kuli buali ke lan tieni ki dudi i.” **45** Ki ji pibdi bi yama, ke li buali ke ban cengi i diani. **46** Ki maadi ba, “Yeni ke li diani ke li buali ke Kirisiti n la fala, ki kpe, ki yiedi bi tinkpiba siiga li daataali daali **47** Ke o yeli po, bi ba kpaandi o laabaalijamo, ki cili Jeruselema, ki gedi i nibuoli kuli po, ke ban lebdi bi pala ki baa bi tuonbiidi sugli. **48** Yinba n tie kasiedinba lanyu bona po.

49 Diidi mani, n sɔni n B́aa ñɔnianu i po. Ama, yin guudi u dogu nni, hali ya daali ke u paalu ba ña tanpoli ki jiiidi i po. **50** Ke Jesu ñani ba ki gedi leni ba hali naani n nagni Betaani. Ke o duoni o nui, ki yadi mi yedɗanma bi po. **51** Wan den yadi mi yedɗanma bi po ya yognu, ke o siedi bi kani, ke bi duoni o tanpoli. **52** Lani ke bi dondi o, ki guani ki lebdi Jerusalema leni li pamancianli. **53** Bi ji den li ye li jaandieli nni ki kpiagdi U Tienu yeli

Jan

1 U cilyogu, mi maam n bo ye, mi maama bo ye yeni U Tienu, mi maama bo tie U Tienu **2** Mi bo ye u cilyogu yeni U Tienu. **3** Bi tieni bonli kuli yeni mani i. Ke ban tieni yaali kuli, liba ki tieni ke maa ye. **4** Li miali bo ye mani nni i, ke li miali bo tie bi niba yenyenma **5** Mi yenyenma yendi li bonbonli nni, ke li bonbonli ki tuo ki ga ma. **6** Ke U Tienu soni nilo, o tondo, ke bi yi o Jan. **7** Ke o cua, ki tua kasiedi ki ba kadi ki maadi mi yenyenma nni, ke yua kuli n fidi ki dugi o maama po **8** O bo ki tie mi yenyenma, ama o dogdi ke wan saa i moni mi yenyenma po **9** Li yenyenma bo tie yenyenmonma, ki cua ndanduna nni, ki yendi bi niba kuli po. **10** Mi bo ye ndanduna nni, mani n tagi ndanduna, ama ndanduna ki bandi ma **11** Mi bo cua mi yaaba siiga, ama mi yaaba naa bo tuo ki ga ma. **12** Ama, yaaba n ga ma po yeni yaaba n dugi mi po, mi cabi ba u paalu ke ban tua U Tienu bila **13** Bi mali ke li naa tie mi soma po, li naa go tie ti gbannandi buama po ki nan buali o nisaalo buama po; ama U tienu po. **14** Ke mi maama tua nisaalo, ki cua ki ye ti siiga, ki gbie yeni li njanbli yeni i momoni; ke ti la, ki nuadi o kpiagdi, ya kpiagdi n tie ki bonjayenga yua n niani Ba po ya kpiagdi. **15** Jan saa i moni o po, ki kpaandi, ki maadi: N maadi o ya maama i, ki tua "Yua n nua n puoli po, bo liidi nni, kelima o bo ye ke n da ki ye. **16** O njanbli yeni o njalmani yaali n ki pia gbenma po, o cabi ti li njanbili yeni mi yedjanma, **17** Kelima Moyiis den teni yiko, ke li njanbli yeni i momoni niani Jesu kiristo kani i **18** Niloba kuli ki kpeli ki la U Tienu; Ki bonjayenga yua n ye leni Ba, wani n cedi k bi bandi o. **19** Jan kasiedi n ne: Jufnba bo soni Jerusalema salga yidkaaba yeni yiko gbanbanda, ke bi cua ki buali o: "Fini, a tie nma i?" **20** Ke o kadi ki yedi, kaa nia; o bo yedi ba ke wani ka tie Kiristu. **21** Ke bi buali o: Li nan ga ledi i? A tie Eli yo oo? Ke o yedi: mii tie o. Atie sawalpualo yo oo? Ke o jiini: N n. **22** Lanwani i, ban maadi o: A tie nma i? A ba yedi be a yeceli po? lan todi ti tin caa yaaba soni ti u tondu **23** Wan maadi: mini n tie yua ya nialu n kpaandi ki tinkuonga nni ki tua: «Naadi mani, ki sali O Diedo sanu, nani o sawalpualo Esayi n yedi maama.» **24** Farisenba n soni ya tonda n buali o: **25** Be n cedi ke a batise bi niba, ki naa tie Kiristo, kaa tie Eli, ki naa go tie sawalpualo? **26** Jan n jiini ba: «Mini, N batise yeni mi nima. Ama ti siiga nni, nilo ye, ke i ki bani o, ke o ba cua n puoli po **27** N ki dagdi yeni min lodi o taacaanjui.» **28** Ya bona ne kuli den tieni Betani dogu nni, Jurden kpenjaali po, naani ke Jan bo batise bi niba. **29** Lan fandi, wan la Jesu, ke o kpendi o kani, wan maadi: Diidi mani, U Tienu pabiga n yeni yua n piindi ndanduna biidi. **30** N maadi wani ya maama i, ki tua: «Nilo nua n puoli po, ki nan lii nni, kelima o den ye ke n da ki ye. **31** N den ki bani o, ama li tie ke lan tua bonwaankaali Isayeli po, ke n cua ki batise yeni mi nima. **32** Jan tieni ya kasiedi ne, ki waani: «N la ke mi fojanma niani tanpoli nani ki kpajiega

yeni, ki jiidi ki sedi o po. **33** N den ki bani o; ama yua soni nni ke n batise yeni mi nima yeni, wani n maadi nni: «Jan ba la mi fojanma ke mi jiidi ki sedi yua ya po yeni, wani n batise yeni U tienu Fojanma.» **34** Ke n la, ki tieni kasiedi, ki waani, ke wani n tie U Tienu Bijua. **35** Lan fandi, ke Jan go ye likani yeni o ndokaaaba bilie, **36** wan la Jesu ke o pendi, ke o maadi: «Diidi mani U Tienu Pebiga n yeni.» **37** Li ndokaliiedba n gbadi Jan maama, ban ndodi Jesu. **38** Jesu n gbagi ki la ke bi nua o, wan maadi ba: «I kpaani be? Ban jiini o: Rabbi (li niima nni tie Canbaa - o tundka - A ye le i? **39** Cua mani, ki diidi. Ban ndodi, ki la wan ye naani, ki tundi yeni o lan daali. Li den tie nani kudi piiga po yeni. **40** Siimon ninjua Andere den tie yaaba n gbadi Jan maama, ki ndodi Jesu yeni siiga nni, yendo. **41** Wani n kpia ki cendi o ninjua Siimon, ki maadi o: «Ti la Mesi» (lani n tie Kiristu) **42** Ki ciani o Jesu kani, Jesu n nuali o, ke o maadi: «A tie Siimon i, Jonas bijua; bi ji ba yini a Sefas (li niima nni n tie Tangu) **43** Lan fandi ke Jesu bua gedi Galile, ki la Filip, ki maadi o: Ya nua nni. **44** Filip bo tie Betsayida yua i, Andere yeni Pieri dogu. **45** Filip n cendi Natanayel, ki maadi o: «Ti la Moyiis n diani yua ya po yiko tili nni, ke bi sawalpuaba maadi o maama yeni, Josef bijua, Jesu, Nasaret yua.» **46** Natanayel n yedi o: «Bonjanli ba fidi ki na Nasareti dogu nni ii? Filip n jiini o: Cua ki diidi. **47** Jesu n la ke Natanayel kpendi o kani, wan maadi o po ya maama ne: Diidi mani, o ne tie Isarayeli yua i cain, laa pia tudma! **48** Natanayel n buali o: A bandi nni le i? Jesu n jiini o: «Hali ke Filip da ki yini a njan bi ye bu kankanbu kani, n bi la nja.» **49** Natanayel n jiini ki yedi o: Rabbi, a tie U Tienu bijua i, a tie Isarayeli Badciamo i. **50** Jesu n guani ki jiini o: «Min maadi a ke n la nja bu kankanbu niali n cedi ke a dugi; a ba la ya bona n yabi ki cie ne. **51** Ki maadi o: «I momoni, n maadi yi, u yogu kpendi, ke i ba la ke tanpoli luodi ke U Tienu malekinba do ki go ji o nisaalo Bijua po.»

2 Dana taa n pendi, ke li pocaali tieni Kana dogu nni, Galile diema nni. Jesu naa den ye li kani, **2** Bi den yini Jesu yeni o ndokaaaba mo li pocaajaanma po. **3** Ku daamongu n ti podi, Jesu naa n maadi: «Bi ji ki pia daamongu. **4** Jesu n jiini o: «Pua, be n ye mini yeni fini siiga? N yogu da ki pundi.» **5** O naa n maadi o tuosomba: «O ya maadi yaali kuli, yin tieni.» **6** Li sua ke cunbobciandi luoba ye li kani ki tie tana yaadi, ke yengu kuli ba fidi ki ga boba lie bii a taa nima. bi den sieni ti juufinba niincuoma bogda po i. **7** Jesu n maadi ba: «Gbieni mani ti cunbobdi ne yeni mi nima.» Ban luuni mi nima ki gbieni ti hali i nomiani. **8** To, kabi mani ki gedi ki teni mi pocaajiema yudaano. Ban kabi ki gedi ki teni mi jiema yudaano. **9** Mi pocaajiama yudaano n leni ya nima n kpandi mi daama, ki nan ki bani man niani naani, ama ke Jesu tuosomba yaaba n luuni mi nima yeni wani nan bani, wan yini o pocaano calo. **10** Ki maadi o: «Yua n bobni mi jaanma kuli yen cili ki niani ya daama n mani, o canba ya niuni ki guo, wan ji niani ya daama n

ki ŋanbi ki mani. Fini wani nan guuni mi daamanma hali yeni molane. **11** Lani n tie Jesu ní cili ki tieni ya yaalidgu bonli Kana, Galile diema nni. Lani n dogdi ki waani Jesu yudandi, ke o ñodkaaba tuo ki dugi o po. **12** Lani ní pendi, ke o jiidi, ki gedi Kapernawuma yeni o naá, o ninjaba yeni o ñodkaaba, ke bi tieni li kani a dana waamu. **13** Juufinba paki jaanma den nagí, ke Jesu guani ki doni ki gedi Jerusalem. **14** Ki gedi ku jaandiegu nni, ki la ke yaaba n cendi i ligi yeni a yankpenkpenda kaa lienni, ki kuadi i nee, i pee yeni i kpaajiemu. **15** Ke o taa baabu, ki gbabi ke bu tua finfibli, ke o pua ki beli ki ñani ba ku jaandiegu nni, ki ñani ti yandi, ki tudi ki yayadi bi liglebdiba ligi, ki tudi ki luluni bi kaga yeni bi taablinba. **16** ki maadi a kpajekuada: «Ñani mani ne kuli ki fuadi, da cedi mani n Báa diegu ní kpandi kpenkpendidiegu. **17** O ñodkaaba ní tiadi ke li diani ki waani: “A diegu yankuatuonli siagi n pali boncianla.” **18** Juufinba ní ga mi maama ki buali o: “A ba waani li laa yaalidgu bonli i, ki tuadi nanda? **19** Jesu ní guani ki jiini ba: «Pua ki mudí mani ku jaandiegu ne, dana taa baba ba dagdi min guani ki maa ki fiini gu. **20** Juufinba ní maadi: “Ti tieni piina n bina luoba i, ki maa ki juodi ku jaandiegu ne; ke fini wani tua ke aba guani ki fiini gu dana taa baba! **21** Ama o den maadi o gbannandi ya jaandieli i. **22** Lani n cedi, wan yiedi bi tinkpiba siiga nni, o ñodkaaba tiadi ke o den maadi li maama, lani n den cedi ke bi dugi i diani po yeni Jesu ní den maadi ya maama kuli po. **23** Jesu ní den ye Jerusalem Paki jaanma dana nni, bi niba boncianla den la o yaalidgu tuona, ki tuo ki dugi o yeli po. **24** Ama Jesu wani den ki dugi bi po kelima o den bani bikuli. **25** O den ki bua ke bi tieni kasiedi nilobá po kuli kelima wani o bá den bani yaali n ye o nisaalo nni.

3 Ama o nilo den ye Farisienba siiga nni, ke bi yii o Nikodema, ke o tie Juufinba bado, **2** O den cua Jesu kani ku ñiagu, ki maadi o: “Rabbi (Canbáa), ti bani ke a tie banciamo i, ki ñani U Tienu kani; kelima obá kuli kan fidi ki tieni ŋan tie ya yaalidgu bona ne li ya ki tie ke U Tienu ye yeni o. **3** Jesu ní jiini o: «I mòmōni, i mòmōni, n maadi a, nilo ya ki guani ki mali ki pandi o bá, o kan la U Tienu diema. **4** Nikodema ní buali: “O nilo ba tieni ledi i, ki guani ki mali, ki nan kpelgi o? O ba fidi ki guani ki kua o naá tugu nni ki go mali ii? **5** Jesu ní jiini o: «I mòmōni, i mòmōni, n maadi a, nilo ya ki mali yeni mi ñiima yeni mi foŋanma, o kan kua U Tienu diema nni. **6** Ti gbannandi ní mali yaali tie gbannandi, Mi Foŋanma ní mali yaali mo tie Foŋanma. **7** Lan da lidi a ke n maadi a: «Li buali ke ŋan guani ki mali, ki pandi a bá.» **8** U faalu figi un bua naani i, ke a gbia u fuugu, ama a nan ki bani un ñani naani, ki caa naani. Li go tie yeni i, ya nilo ke mi foŋanma mali o. **9** Nikodema ní buali o: “Li ba tieni ledi i? **10** Jesu ní jiini o: «A tie Israyeli banciamo i, ki nan ki bani ya bona ne ee? **11** «I mòmōni, i mòmōni, n maadi a, ti maadi tin bani yaali, ki tiendi kasiedi ki kadi ki maadi tin la yaali; ke yinba wani nan ki tuo ki ga ti kasiedi maama. **12** N ya maadi tinga n ne maama ke maa pia o po dudugdi, a ba tieni

ledi i, ki ya dugi min ba maadi a tanpoli bona po? **13** Nilo bá kuli ki doni tanpoli, li nan ya ki tie yua n ñian tanpoli ki jiidi yaa ka, O nisaalo Bijua yua n ye tanpoli. **14** Nani Moyiis ní den fiini ki sieni o waa ki tinkuonga nni yeni, li buali ke ban fiini ki sieni o nisaalo Bijua mo yeni i, **15** lan fidi ke yua n dugi o po ní baa ya miali n ki pia gbenma. (aiōnios g166) **16** Kelima U Tienu buadi ŋanduna hali ki teni o bijayendga, lan fidi ke yua n dugi o po wan da kpe ka, ama wan baa ya miali n ki pia gbenma (aiōnios g166) **17** Yin ya bani ke U Tienu ki sōni o Bijua ŋanduna nni ke wan jia ti buudi yeni ŋanduna ka, ama ke o po, ŋanduna ní baa mi faabma. **18** Yua n dugi o po, bi ji kan jia o buudi; ama yua n ki dugi o po, bi tuodi ki jia o buudi o, kelima o nan ki tuo ki dugi U Tienu bijayenyenga yeli po. **19** Lanya buudi tie be i, mi yenyenma cua ŋanduna nni, ke bi niba faadi li bonbonli ki cie mi yenyenma, kelima bi tuona den tie tuonbiadi **20** Kelima yua n tie ti biidi ki bua yenyenma maama, o kan gedi mi yenyenma nni, kelima mi ba pibdi ki waani o tuonbiidi. **21** Ama yua n tuuni yeni i mōni lingi mi yenyenma ní ye naana, keli ma mi ba pibdi ki waani ke o tuona dagdi yeni U Tienu ní bili maama. **22** Lani ní pendi, Jesu den yegi yeni o ñodkaaba ki gedi Jude tinga nni. O ji den ye li kani yeni o ñodkaaba ki batise bi niba. **23** Jan mo den ye Enōn, ki batise bi niba, kelima mi ñiima den yabi li kani, ke bi niba mo kpendi boncianla ki bua wan batise ba. **24** Lanyogu Jan dá den ki kua dansalga (li kpaadidieli nni) **25** Li sua ke Jan ñodkaaba den gagi yeni Juufi yendo, ke li li nua mu cicibiadmu beliga jaandi po. **26** Ke bi cua ki la Jan ki maadi o: Rabbi, ŋan den ye yeni yua Juurden kpenpuoli yeni, ŋan den tieni kasiedi yua ya po yeni, o mo ji batise bi niba, ke bi kuli ji caa o ya kani i. **27** Jan ní jiini ba: “Nilo kan fidi ki baa yaali n kandi ban puni o yaali tanpoli. **28** Yinba mono tie n kasiedinba, ke n maadi: “N ki tie Kiristu, ama bi sōni nni o liiga i.” **29** Yua n yeni o pocaano tie o calo i; ama o calo donli yua n kuu ba, ki cengi o poja maama pali mani boncianla yeni wan cengi o ja nialu: lanya pamanli tie n mo ya pamanli i, ki tie bonjancianli. **30** Li buali ke wani ní ya kpedi ki pugdi, ke mini wadi. **31** Yua n ñani tanpoli yabi ki cie bonli kuli; yua n tie ki tinga yua li tie tinga yua i, o maadi nani ki tinga yua yeni i. Yua n ñani tanpoli n cie bi niba kuli. **32** O tiedi kasiedi, ki kadi ki maadi wan la yaali yeni wan gbadi yaali, ama obá kuli naa cengi o kasiedi maama. **33** Yua n tuo ki ga o kaseidi maama kadi ki maadi, ki waani ke U Tienu tiegi, ki tie mòmōndaano. **34** Kelima U Tienu ní sōni yua maadi U Tienu maama, kelima U Tienu ní teni o ya foŋanma ki pia biginma. **35** Báa bua Bijua, ki mubni bonli kuli o nui nni. **36** Yua dugi Bijua po baa pia ya miali n ki pia gbenma; yua n ki dugi Bijua po kan la miali, ama U Tienu pabienli n baa maa o yuli po. (aiōnios g166)

4 Farisien nba n gbadi ki ti yonbdaano laadi bi niba ki wuulibi U Tienu ñiima ki cie San. **2** I mōni Jesu ka bi wulibi, o quantieba n bi wulibi, **3** ko ñani Jude ki guani ki lebdi Galile **4** Li den tie mabili k wan tagni Samari, **5** k o caa ki te pundi Samari dogbigi ba ki bi yiil Sisaari, lii bo

fagi yeni Jakobi n den teni o bijua Sosiaf ya tingi yeni kani. **6** Ki jakobi caali bo ye li kani, ki Jesu cuon cuoni ki te cogi, ki ji kaa li caali kani, li den tie mani kudi lie yeni. **7** Ki Samari pua ba cua ki bua luuni mi nīma ki nū. **8** Kilima o yegni den gedi o dogun, ki bua lingi li bonjekaali **9** Ki Samari dogun pua ne maadi o: ledi ki fin Juufi buali min Samari pua mi nīma po i? kilima juufi nba yeni Samari yabi bo ki mani. **10** Ki Jesu guani ki ḡmiani o: a ya bani U Tienu paabi, bi bani yua n miadi mi nīma ki bua nū ne, fini mōno bo bi miagu mi nīma, ki wan ten a mi nūnjanbi. **11** K ol pua ne maadi, ti yonbidaano ḡaa pia bonli ki bi luuni, ki li caalio mō ḡo nūa, a bua la le i li nūnjanbi? **12** fin n cie ti baa jakobi yua n den teni ti li caali? li caali ki wani yeni o bila yeni o bonkobdi kuli nū. **13** Ki Jesu ḡmiani o: ya nibi kuli nūni mi nīmi ne, o nūnūni ḡo ba cuobi. **14** Ama yua n nū ya nīma k n ba teni, nūnūni kan bamgi cuogu, k min ba teni ya nīma baa tie o po nani nūnūnūngi yeni ya mialiki pia ḡbemi nīma bundi lien nni. (aiōn ḡ165, aiōnios ḡ166) **15** O pua yeni n maadi o: ti yonbidaano ten nni li nīma, ki nūnūun n ji da baa ki cuon, ki min ji da baa cua ne ki luuni mi nūma. **16** Ki Jesu maadi o, ki wan gedi ki pan yiini o calo n cua na. **17** O pua yeni jiini, mii pia ja. Ki Jesu yedi o, a maadi mōni ki ḡaa pia ja i. **18** Kilima, a pia jabi mui, ki ḡan ḡo ye yeni yua mōlane mō ki tie a calo ka. A li yedi i mōni. **19** O pua yeni jiini, ti Diedo, n bani k a tie U Tienu tondu i. **20** Ti baa nba den dondi U Tienu li juali ne po i; ki yinbi ji yedi ki jerusalem n pia naan kani ki baa dondi U Tienu. **21** Ki Jesu ḡmiani o pua yeni, ḡanbi ki cengi n maami, o yogu baadi ki ji te kan gedi li juali po ki buali jerusalem ka, ki bua dondi ti diedo (baa U Tienu). **22** Yinbi wani dondi yin ki bani yua i, ki tinbi dondi tin bani yua, kilima gaapo nani juufi nba kani. **23** Ama o yogu cuoni, li yogu pundi mōno, yaabi n dondi ti baa U Tienu yeni bi pali, i mōmōni nni, kilima ti baa U Tienu kpaani yaabi n baa pug o i. **24** U Tienu tie fuoḡanbi ki ya dondo yeni i mōmōni. **25** K o pua yeni maad o: N bani k U Tienu tondu bi cua (yua ki bi yigu krisui) o ti ya cua, o bi waani a bona kuli. **26** Jesu n maad o: min mōno, min yua maadi yeni a ne. **27** Li yognu ki jesu yegni guani, ki li yaakilidib yeni ban lagu k o pagi yeni Samari pua. Ama oba naa tuo ki buali wan kpaani bii wan pagi yen o yaali ya po. **28** Ko pua yeni ji ḡaa o cuali, ki lebdi o dogun ki pan maadi bi niba. **29** Cua mani ki diidi ya ja n maadi n min sōni yaali kuli, wan ka baa tie krisui? **30** Ki bi nibi nani o dogun ki cua jesu kani. **31** Ki li yognu, k o yegni balimo k wan di, ki tua Rabi ya di. **32** Ama ki Jesu maadi ba: min pia ya jiem ki ba je yeni, i ki ban li. **33** K o yegni ji maadi bi ḡmiali nni: ki nul n baa ten o mi jiema k o jen biii? **34** Ki jesu yedi bi: n jiedi tie ki min sōni yua n sōni nni n bua yaali, ki sōni o tuona kuli ki juodi. **35** Yi maadi ki bontutugu yogu sieni ḡmaali na kaa i? Diidi mani, n maadi; yaadi mani ki diidi o kpaabi, li ji pieni fuaa, o bonyendi yogu pundo. **36** Yua pedi i dii, wan ḡa o paagu, o ji taandi li bona ki ḡuundi ya miali ki pia ḡbemi bualin, ki lan fidi ki yua den buli yeni yua n

pedi n ya ye li pamanli nni. (aiōnios ḡ166) **37** Kilima ban maadi yaali tie i moni, yua buli ye oba i, ki yua pedi mō ye oba. **38** N suani ki yin gedi ki pedi ya kpaabu ki dee koni; bi tōbi n den koni li kpaabu ki la fala, ki yinbi ji bi je bi fala nūadi. **39** Samari dogu n nibi boncianli bi tuo jesu, kilima o pua yeni bi bi maadiba: o maadn min baa suani yaali kuli n yenyienu n. **40** Samari yaabi cua ki la jesu, ki bi balimo ki wan cua k ya ye yenbi, k o tieni bi kani daa lie. **41** Ki bi niba boncianli duu o po, ki dugni o maami po. **42** Ki bi maadi o pua yeni: laa tie ki ḡan yedi ti yaali ka cedi ki ti du o po; tinbi mōno den tuodi ḡbadi yeni i moni k wan n tie ḡanduna gaapo. **43** Li dana lie n pendi, ki jesu nani li dogun ni ki gedi Gaaliile. **44** Kilima wan mōno bi maadi k U Tienu tondikaabi kan la li coligu bi dogun yaabi kani. **45** Wan pundi Gaaliile, k li dogun yaabi ḡanbi ki gaagu, ki bi den la wan den tieni yaali Jerusalem m jaam yogu, k li ma bi mō den gedi k b di li jaami. **46** K o guani ki lebdi Kaana, Gaaliile dogun ni, naani k o bi cedi k mi nīm kpani o damōngu. L sua ki yiko daano ba ye Kafarnawum k o bigi yia. **47** Wan ḡbadi ki jesu nani Jude ki cua Gaaliile, k o nagni o kani ki miagu sugli ki wan mōndi ki jiidi Kafarnawum k tebi o bijua, li sua ki li bigi nuud mi kuumo. **48** Ki jesu maadi o: i ya la ti palidi yeni yaalidigu bona, i kan baa ki duu n po. **49** K li yiko daano maadi o: ti yonbidaano cua tin gedi ki sua ki bigi da ki kpe. **50** Ki jesu maadi o: ya kuni, a bijua paag o. K o gaa jesu n yedi o ya laabaali ki ji kuni. **51** O den paa o san po i, k o tuonsōnla tuog o ki maad o, a bijua paago. **52** K o bualib ya yognu po k o won paagi, ki bi maadi o: k wonli kudlele yognu k o ḡbanu won sōngi **53** K bi baa tiadi k li yognu k jesu won maad o k o bigi paag o. Li daali ki wani yeni o deni yaabi kuani bi dindanli jesu nni. **54** Ki jesu nani Jude ki guani Gaaliile guani ki tieni yaalidigu bona taalm lie po.

5 Lani n pendi, Juufinba den pia mi jaanma, ke jesu gedi Jeruselema. **2** Jeruselema yeni, den pia nūnūnūnduogu ke ku yi Jesu danba maama nni, Betesda, ke gu kuu yeni li paloli bulnōbu, ki pia ciadi mu. **3** bi yianba bonciala den dua li ciadi nni kuli: a juama, a diama, mu wabmu, yeni ti ḡbannankpiendi danba, ke bi kaa ki guu mi nīma lengdima; **4** Kelima li den pia ya yognu ke maleki den yi jiidi ki ḡbidi mi nīma; yua den kpia ki jiidi mi nīma n ḡbidi ya yognu, o den yi paagi; hali wan yia ya ianu kuli. **5** O yiamo den ye likani, ki yiagi hali piitaa n bina niin n yeni. **6** Jesu n la o ke o dua, ki bandi ke wan yiagi li waagi, ke o buali o: «A bua ḡan paagi ii?» **7** O yiamo n ḡmiani o «N Diedo, n ki pia yua n ba todi nni min jiidi ku nūnūnūngu nni mi nīma n lengdi ya yognu. N ya nagni, n ba sua ke nitiano kpia ki jiidi ki ḡa nni. **8** Jesu den yedi o: «Fii ki taa a duakaagu ki ya cuoni.» **9** Lanyognu liga, o yiamo n paagi, wan taa o duankaagu ki ya cuoni. **10** Li den tie mi fuodma daali i, Juufinba n buali yua n paagi yeni; «Dinne tie fuodma daali, li ki buali ke ḡan taa a duankaagu. **11** Wan guan ki ḡmiani ba: «Yua n paagi nni maadi nni ke min taa n duankaagu ki ya cuoni.» **12** Ban buali o: «ḡma

yedi a ke ŋan taa a duankaagu ki ya cuoni?" **13** Ama yua n den paagi den ki bani yua n paagi o; kelima Jusu den kua ku nilgu nni ke waa ji bandi o. **14** Lan pugni waamu ke Jesu guani ki cendi o li jaandieli nni, ki maadi o: Mɔla, a paagi; ji da tieni tuonbiadi ke yaali n cie a yianu ne n ji da cuo ŋa. **15** Yua n paagi yeni n gedi ki maadi Juufinba ke Jesu n paagi o. **16** Lani n cedi ke Juufinba den ŋua Jesu yeni mi yibalma, kelima o tieni lan ya bona mi fuodma daali. **17** Ama ke Jesu guani ki ŋmiani ba: «N baa li tuuni hali yeni mɔlane, N mo tuuni i. **18** Lanyapo, ke Juufinba ji den lingi ke ban biani o miali, kelima li ki tie wan ki cɔlni mi fuodma daali baba ka, ama ke o yi U Tienu o báacelo, ki sengi o yuli U Tienu sensienu. **19** Lanwani i, Jesu n guani ki ga mi maama, ki yedi ba: «I mɔmɔni, i mɔmɔni, n maadi yi, Bijua kan fidi ki tieni libá kuli o yuli po, o tiendi wan nua ke Báa tiendi yaali i; ke Báa n tiendi yaali, Bijua mo tieni lani i, paadma bá kuli ki ye. **20** Kelima Báa bua Bijua, ki wangi o wan tiendi yaali kuli; o go ba waani o ya bona n cie yin nua yaali ne, lan yaa ki lidi yi. **21** Kelima, nani Báa n yiedi bi kpienba, ki puuni li miali yeni, Bijua mo puuni wan bua yua li miali. **22** Báa ki jiagi nilo buudi, ama o cabi Bijua i, li buujiali kuli. **23** Li tieni yeni, ke yuakuli n kpiagi Bijua yeli nani ban kpiagdi Báa yeli maama. Yua n ki kpiagdi Bijua yeli, o ki kpiagdi Báa yua n sɔni o. **24** «I mɔmɔni, i mɔmɔni, n maadi yi, yua n cengi n maama, ki dugi yua n sɔni nni po, pia ya miali n kan gbeni. Bi kan jia o ya buudi, ama o ŋani mi kuuma nni, ki kua li miali nni. (aiōnios g166) **25** «I mɔmɔni, i mɔmɔni, n maadi yi, u yogu kpendi, u pundi mɔno, ke bi kpienba baa gbia U Tienu Bijua nialu; yaaba n ba gbadi lan ya nialu baa fo. **26** kelima nani Báa n kubi li miali o niinni yeni, Bijua mo kubi li miali o niinni yeni i, o cedi ke Bijua mo pia li miali o niinni yeni i. **27** O puni o yikodi, ke wan ya jiagi ti buudi, kelima o tie o nisaalo bijua i. **28** Li bona n da lidi yi ka. Kelima u yogu kpendi, ke yaaba n ye a kakula nni ba gbadi o maama ki ŋa bi kakula nni. **29** Yaaba n tieni mi ŋanma ba yiedi ki ya pia li miali, ama yaaba n tieni ti tuonbiadi ba yiedi ban jia bi buudi. **30** N kan fidi ki tieni libá kuli n yuli po; nani min gbia maama yeni, n jiagi ti buudi ke li tiegi, kelima n ki lingi n ya yanbuama ka, ama yua n sɔni nni ya yanbuama. **31** Mini n ya tieni kasiedi n yuceli po, n kasiedi ki tie mɔni. **32** Nitiano ye, ki tiendi kasiedi n po, n bani ke wan tiendi ya kasiedi n po tie mɔmɔni i. **33** I sɔni bi niba Jan po ke o tieni kasiedi i mɔmɔni po. **34** Mini ya po, nisaalo ka ba tieni kasiedi n po, ama n maadi lani ke yin baa mi faabma i. **35** Jan den tie ya fidsangu n co, ki tuudi, ke i den bua yin mangi i pala yeni o yenyenma waamu. **36** Min wani, n pia ya kasiedi n yabi ki cie Jan kasiedi; kelima, Báa n bili nni ke min sɔni ya tuona, min tuuni ya tuona mɔno tiendi kasiedi n po ke Báa n sɔni nni. **37** Ke wani Báa yua n sɔni nni mɔno tieni kasiedi n po; i ki kpeli ki gbadi o nialu, i ki kpeli ki la o nunga. **38** O maama ki ye i niinni, kelima i ki dugi wan sɔni yua ya po. **39** I cogi ki kpaagi i diani nni, kelima i tama ke yini n ba puni yi ya miali n

kan gbeni: yini n tiendi kasiedi n po. (aiōnios g166) **40** I nan ki bua yin ŋodi nni ki baa li miali. **41** N yudandi ki ŋani bi niba kani ka **42** Ama n bani ke i ki kubi U Tienu buama i niinni. **43** N jiidi ki cua n Báa yeli po i, ke i ki ga n cangu; tiano ya cua o yeceli po, i nan ba ga o. **44** I nan ba tieni ledi i, ki dugi n po, yinba yaaba lingi ti yudandi i lieba kani, ki nan ki lingi ya yudandi n ŋani U Tienu baba ya kani. **45** Da maali mani ke min ba jalgi yi Báa kani; yua n ba jalgi yi tie Moyiisi, wani ya po i, ke i pia li dandanli. **46** Kelima i ya bi daani Moyiisi nni, i bi baa dugi n po mo; kelima o diani ki maadi n ya maama i. **47** Ama i ya ki pia dandanli o diani po, li ba ga ledi, yin ya pia li dandanli n maama po?

6 Lani n pendi, ke Jesu gedi Galile nncianma jaalieli ke bi go yi li Tiberiyadi. **2** ku niwulgu den ŋua o boncianla kelima bi den la wan tieni ya yaalidgu bona bi yianba po. **3** Jesu n do li juali po, ki ban kali yeni o ŋodkaaba. **4** Li den sua ke Paaki, juufinba jaanma nagi. **5** Jesu n yaadi li yuli, kil a ke bi niba boncianla kpendi o kani, ke o maadi Filipi: «Ti ba da le i kpanu ya niba ne kuli n baa ki di? **6** O den maadi yeni, ki bua wan bigni o i, kelima o den bani wan ba tieni maama. **7** Filipi n jiini o, «Ti ya daá bá dibala kobilie kpanu, li kan dagdi bá juakuli n baa bonjenga jenga. **8** O ŋodkaaba siiga nni, yendo, Siimɔn Pieri ninjua n maadi o: **9** «Naacenyendo ye ne ki pia kpanu amu yeni jami lie; lani ba fidi ki tieni be yeni ya nicianba ne? **10** Jesu n maadi: «Cedi mani ban kali. Likani den pia ku muagu boncianla. Bi den ki luo niba tuda mu, ban cedi ban kali. **11** Jesu n ga kpanu, ki yadi yedŋanma li po ki go tieni yeni i jami mo ya po, ki cedi ban bɔgdi ba, yuakuli n ga wan bua maama. **12** Ban ŋmani ki guo, ke Jesu maadi o ŋodkaaba ke ban duo ban ŋmani ki sieni yaali ki da ŋa llibá n bia. **13** O ŋodkaaba n duo ban ŋmani a kpanu muuda ki sieni ya bonjena, ki gbieni baabuodi piiga n tilie. **14** Li niba n la ke Jesu n tieni ya yaalidgu tuonli, ban maadi: «One n tie yeni i mɔni ya sawalpualo n bo ba cua ŋanduna ne.» **15** Jesu n bandi ke bi ba cua ki cuo o ki dini o li balcianli, ke o yaadi bi kani, ki kua li juali nni wani obaba. **16** Ku jenujuo n pundi, ke o ŋodkaaba jiidi mi nncianma jaali po. **17** ki kua ku ŋadgu ki ba puodi li mɔgli, ki gedi Kaperinawuma. Ku ŋiagu den bii, ke Jesu da ki guani bi kani. **18** U faaciangu n fii, ki fiini a ŋinguona. **19** ban kudi ku ŋadgu ki fagdi waamu, ban la Jesu ke o cuoni u ŋingbanu po, ki nagdi bikani, ban jie. **20** Ama ke Jesu maadi ba: «Mini i, da jie mani!» **21** Bi den bua bantaa o ku ŋadgu nni, ama ke ku toli ban caa naapo **22** Ya niwulgu n den se li mɔgli kunga den bani ke ŋadyengu baba n ye, ama Jesu nan den ki kua li ŋadgu nni yeni o ŋodkaaba, bi den gedi bi baba i. **23** Lan den fandi ke ŋadtiandi den ŋani Tiberiyadi ki cua naani ke Jesu den yadi mi yedŋanma kpanu yeni i jami po ki teni ba ke bi ŋmani yeni, **24** Li niba n diidi ki sua ke Jesu yeni o ŋodkaaba, obá kuli ki ye li kani, ke bi kua ti ŋaditi, ki gedi Kapernawuma ki baan lingi Jesu. **25** Ban puodi li mɔgli, ki la o nepo ya jaali, ke bi buali o: «Rabbi,

be yognu i ke a cua ne?” **26** Ke Jesu jiini ba: «i mòmòni, i mòmòni, n maadi yi, i lingi nni li nan ki tie min tieni ya yaalidgu bona ke i la ka, ama yin den baa kpanu ki ŋmani ki guo yeni i. **27** Ya tuuni mani ki da lingi ya jiema n ba dudi ka ama yin ya lingi ya jiema n kan dudi, ki baa tundi ki ye hali ya miali n ki pia gbenma. O nisaalo Bijua n ba teni yi lanyaa jiema; kelima wani ya po i, ke Baa U Tienu jaa o tanpon ki tieni mi banma. (aiōnios g166) **28** Ban buali o: “Ti ba tieni ledi i, ki sɔni U Tienu tuonli? **29** Jesu ŋ jiini ba: «U Tienu tuonli tie ke yin ya dugi wan sɔni yua ya po i.» **30** Ban buali o: “A ba tieni o laa yaalidgu bonli i, tin ki bandi, ki dugi a po? A ba tieni be i? **31** Ti yaaŋanba bo dini maani, ki tinkuonga nni, nani lan diani maama: “Ke o teni ba ki tinga kpanu ke bi ŋmani.” **32** Jesu ŋ maadi ba: «i mòmòni, i mòmòni, n maadi yi, Moyiis ka bo teni yi tanpoli kpanu; ama n Baa tieni yi tanpoli kpanu monli. **33** Kelima U Tienu kpanu tie ya kpanu n ñani tanpoli ki jiidi, ki tieni ŋanduna li miali. **34** Ban maadi o: “Ti Diedo, ya tundi ki puuni ti lan ya kpanu.” **35** Jesu ŋ maadi ba: «Mini n tie li miali kpanu. Yua n cua n kani, koma ji kan cuo o, yua n dugi n po mo, ñuñuunu ji kan cuo o. **36** Ama n maadi yi, i la nni, ama i naa dugi n po. **37** N Baa ŋ teni nni yaaba kuli ba cua n kani, yua n cua n kani mo, n kan ñani o niinpo. **38** Kelima n ñani tanoli ki jiidi ke min tieni yaali n ki tie n yanbuama ka ama yua n sɔni nni ya yanbuama i. **39** To yua n sɔni nni yanbuama tie ke min da buoni wan teni nni yaali libá kuli, ama ke min guani ki yiedi la li daajuodidaali. **40** N Baa buama tie ke yua n la Bijua, ki dugi o po ŋ baa ya miali n ki pia gbenma, ke n go ba yiedi o li daajuodidaali. (aiōnios g166) **41** Juufinba den bulni bulni bi ŋmiali nni, kelima o maadi ke o tie ya kpanu n ñani tanpoli ki jiidi. **42** Ki maadi: “One ki tie Jesu ka aa? waa tie Josefi bijua kaa? tin bani yua ya naá yeni o baa kaa? Li ba ga ledi i, wan maadi: “N ñani tanpoli ki jiidi?” **43** Jesu ŋ jiini ba: «Da bulni mani i ŋmiali nni. **44** Obá kuli kan fidi ki cua n kani, li nan yaa tie n Baa yua n sɔni nni yaa ka dadi o; n go ba yiedi o li daajuodikaali. **45** Li diani bi sawalpuaba tili nni: “Bi ba tundi bi kuli, ki waani ba U Tienu ŋ tie yau. Lanwani i, yua n gbadi Baa maama, ki ga o tundli ba cua n kani. **46** Li bua waani ke obá kuli ki la Baa, li nan yaa tie yua n ñani U tienu kani yaa ka; wan wani i, la Baa. **47** I mòmòni, i mòmòni, n maadi yi, yua n dugi n po ba ba ya miali n ki pia gbenma. (aiōnios g166) **48** Mini n tie li miali kpanu. **49** I yaaŋanba den dini maana ki tinkuonga nni, ama bi nan den kpe. **50** Ne tie ya kpanu n ñani tanpoli ki jiidi, yua n ŋmani lan ya kpanu ji kan kpe. **51** N tie ya kpanu n pia li miali, ki ñani tanpoli ki jiidi. Yua n ŋmani lan ya kpanu, o baa tundi ki pia ya miali n ki pia gbenma; ke min ba teni a kpanu tie n gbannandi, ke n ba teni ŋanduna kuli miali po. (aiōn g165) **52** Wan maadi lani i, ke juufinba ji gagi bi ŋmiali nni, ki maadi: O ba ga ledi i, ki teni ti o gbannandi tin ŋmani ii? **53** Jesu ŋ maadi ba: «I mòmòni, i mòmòni, n maadi yi; i ya ki ŋmani o nisaalo Bijua gbannandi, ki go ki ñuni o sɔma, i kan ya pia miali i niinni. **54** Yua n ŋmani n gbannandi

ki go ñuni n sɔma baa bia ya miali n ki pia gbenma, n go ba yiedi o li daajuodikaali. (aiōnios g166) **55** Kelima n gbannandi tie jiemondi ke n soma mo tie bonñukaali. **56** Yua n ŋmani n gbannandi ki go ñuni n sɔma baa ye n niinni, ke n mo ye o niinni. **57** Nani Baa yua n fo ñ sɔni nni yeni, ke wani Baa po i, ke n pia li miali, lanwani i, yua n ŋmani nni mo baa pia li miali n ya po. **58** Ne tie ya kpanu n ñani tanpoli ki jiidi. li ki tie nana i yaaŋanba ŋ bo ŋmani maana, ki nan kpe yeni ka: yua n ŋmani ya kpanu ne ba baa ya miali n ki pia gbenma. (aiōn g165) **59** Jesu den maadi la ya bona ti jaandiedi nni ki wangi Kapernawuma yaaba. **60** Jesu ŋɔdkaaba siiga nni, boncianli den gbadi ya maama ne ki maadi: “Ya maama ne paa mi gbadma; ŋma ba fidi ki cengi ya maama ne? **61** Jesu den bandi ke o ŋɔdkaaba sɔbni ki maadi o ya maama po i, ke o buali ba: «Ya maama ne jiendi yi bii? **62** I ji ya la ke o nusaalo Bijua, ke o guni ki doni wan den kpia ki ye naani te? ... **63** Mí Foŋanma n puuni li miali; ti gbannandi ki pia fuoma. Min maadi yi ya maama tie fuoma yeni miali. **64** Ama i siiga nni, bi tianba ye ki ji pia dudugdi. Kelima Jesu den bani hali mi cilma yaaba n den ki dugi o po yeni yua n ba te janbi. **65** Ki go pugni: «Lani ya po i, ke n maadi yi ke obá kuli kan fidi ki cua n kani, li nan yaa tie ke Baa n puni o li paabu. **66** Ki cili lanyognu, o ŋɔdkaaba boncianla den fuadi ki ŋa o, kaa ji yegdi yeni o. **67** Jesu ŋ buali o piiga n ŋɔdkaaliedba: «Ke yinba i, i kan sani ki ŋa nni ii? **68** Siimon Pieri ŋ jiini o: “Ti Diedo, ti ba sani ki ŋɔdi ŋma i? Fini n pia ya miali n ki pia gbenma maama. (aiōnios g166) **69** Ti dugi a po ki go bandi ke fini n tie Kiristu, U Tienu nigaginamo. **70** Jesu ŋ jiini ba: «Mini ka lugdi yi yinba piiga n biliediba aa? I siiga nni, yendo tie cicibiadga i. **71** O den maadi Siimɔn bijua, Juda Isikariyɔti i; kelima wani n den ba janbi o, ki teni yibalinba, wani yua den tie piiga n biliedba yeni nni, yendo.

7 Li po n pendi, k jesu gedi Galile, o bo ki waagi Jude. Jufi nba bado bo kpaani k ban kpagu 2. Jufi nba jaam yaali ki yii jondi jaami bo nagi. **3** Lani ki jesu ninjab maad o, ña ne ki gedi Suude. K a ŋuantieba n fidi la a tuona yaali k a suani. **4** Nilo k wuo wan suani ya tuonli: a ya suani lan tuonli kuli, mɔndi ŋanduna nib kuli n band a. **5** O ninjabi bo ki pia o po li dandanli. **6** Jesu maadi ba: n yogu da ki pundi ŋama yinbi wan ya yogu peli yogkuli. **7** ŋanduna kan fidi ki kuad i, min, o kuadn, ki dugni n tie o sieda yua n wang o k o tuona ki ŋani. **8** Do mani, yinbi, li jaam po, min wani da kan do ki dugni n yogu da ki pundi. **9** Wan maadi ba k gben, k o ñindi Galile **10** O ninjab n doni mi jaam po, li puoli po k o ŋɔd li wuolin k bi niba k lagu. **11** Mi jaam yogu, k jufinba kpaan o ki maadi: o ye leee? **12** O niwuligun nni bi maadi o po ki tua: o tie nimɔni (ŋantaadi daani), bi tianbi mɔ ya po: n n, o bɔndi bi niba(o tiendi ti belbɔndi). **13** Bi nibi den jie yeni ban maadi jesu po jufinba gbadi. **14** Mi jaam ji mangi ki kua siinga yo ki jesu kua o jandiegum nni ki cili ki cogni U Tienu maama. **15** Ki li ya k lidi jufinba k bi maadi: o tieni ledi ki bani mi cogma ki nan ki kua o cogu(

kalaatu). 16 K Jesu n̄mianba: n yikod k tie n yali ka, ama yua n s̄on nni yali 17 Yua bua tie o buam, o b bandi ki lia n yikod n̄aa U Tienu kani bii n palu po. 18 Yua maadi o yuli po, kpaani o n̄uadi baba i, ama, yua kpaani yua n s̄on o ya n̄uadi, tie yua m̄oni k k bua jodi ki maadi i m̄om̄oni o ba nni. 19 Moyiis den ki teni li yikodi? Ama siign nul ki colnil li yikod. Be ya po i ki kpaani ki yin kpa nni? 20 K o niwuligu guani ji jiin o: ti cicibiadm n̄ua a. Bi le n kpaani ki ban kpa a ni? 21 K i Jesu yediba: tuonyenli baba k n tieni ki li yaa ki lidi i kuli ne. 22 Moyiis bo teni yin ba colni, l bo ki n̄ani Moyiis kan ka, li bo cili yajaamba kani ki ti k̄ondi bo cili, k a k̄ondi saaba daali 23 Nil ya gaa ti k̄ondi saaba daali k nan colni Moyiis yikodi, be ya po i ki k̄on yen n k paagi o yiamo saaba daali? 24 Da bu mani yeni lugdm ama ya bu mani yeni i m̄om̄oni 25 Jerusalema yaaba siiga, b tianba n̄ yedi, “Ban lingi yua ki bua kpa ka ne ee?” 26 Diidi, wani n maadi wan bua maama yeni, ke bi nan ki maadi o libakuli. Daalinba yikodanba ki bani ke wani n tie Kiristo, bii laa tie yeni ii? 27 Ama ti bani li nilo n̄ n̄ani naankani wani.” 28 Ke Jesu tandi ku jaandieggu nni, ki tundi, ki tua, “I bani nni, ki go bani min n̄ani naani. N ki cua n yuli po ka, Yua n s̄oni nni yeni tie o m̄om̄ondaano i, i ki bani o. 29 N bani o, kelima n nani o kani i, wani n s̄oni nni. 30 Bi den bigni ke ban cuo o, ama, obakuli den ki maani o nuu o po, kelima, o yogu dá den ki pundi. 31 Ama ku niwulgu nni, boncianli den tuo ki dugi o po, ki tua, “Kiristo n̄ ba ti cua ya yogu, o ba fidi ki tieni yaali n cie ya bancianma yeni ya yaalidgu n tie ne ee?” 32 Farisienba den gbadi ke ku niwulgu s̄obni ki maadi li Jesu maama, ke salga yidkaaba yeni Farisienba s̄oni a jak̄onda yudanba, ke ban cuo o. 33 Ke Jesu yedi, “N dá ye yeni yi u you waamu, ki ba ti yuandi ki guani yua n s̄oni nni po. 34 I ba lingi nni, ama, i kan la nni; min caa naani, i kan fidi ki cua likani.” 35 Ke juufinba ji maadi bi n̄miali nni, Ya nilo ne caa le i, ke ti ba lingi o kikan la o oo? O bua gedi yaaba n yadi ki kua bi nilanba siiga ki ban ya tundi ba bii? 36 Wan maadi ya maama ne mo tie be i, I ba lingi nni, i kan la nni; min caa naankani, i kan fidi ki pundi likani?” 37 Mi jaanma damiidi ligi i, li daacianli daali, Jesu den tandi, ki maadi, ki tua, “U n̄uunu ya pia yua, wan cua n kani ki n̄u. 38 Nani i diani nni, lan yedi yaali maama, “Yua n dugi n po, li miali kpenu n̄ima ba puubi o niinni. 39 O den maadi Fojanma maama, yaama ke yaaba n dugi o po ba baa; bi dá ki puuni Fojanma, kelima, Jesu dá ki la o kpiagdi. 40 Ku niwulgu nni, nitianba n̄ gbadi lanyaa maama, ke bi yedi, “O li tie sawalpualo i yeni i m̄oni.” 41 Ke nitianba yedi, “Kiristo n yeni.” Ama ke nitianba mo yedi, “Kiristo n̄ani Galile yo oo? 42 I diani nni, bi ki yedi ke Kiristo ba n̄a Dafidi cugli nni ka aa, ki tie BeteHEMA, Dafidi dongbanli nni ka aa?” 43 Lanwani ii, ke mi paadma tieni bi siiga nni o po. 44 Nitianba den bua ban cuo o, ama obakuli den i maani o nuu o po. 45 Ke sejenba yudanba guani ki la salga yidkaaba yeni farisienba, ke bi buali ba, “Li tieni ledi i, ke yii guani yeni o?” 46 Ke sejenba yudanba jiini,

“Tii kpeli ki la ya nilo n maadi nani wani yeni.” 47 Ke farisienba buali ba, “i m̄o bodi n yeni ii? 48 Yikodanba bii farisien bi ye lienni, ki tuo ki dugi o po oo? 49 Ama ya niwulgu n ki bani yiko ne, sola bi po.” 50 Nikodema, (ya farisien n den tuodi ki dugi o po) yedi ba, 51 Ti yiko cabi ke ban jia nilo ti buudi kaa cengi o ki bandi wan tieni yaali ii? 52 Ke bi jiini, ki yedi o, “A m̄o n̄ani Galile yua yo oo? Kpaagi i diani nni, ki lia sawalpualo ya ye, ki n̄ani Galile,” 53 Bi den yadi ke yuakuli kuni o denpo.

8 Jesu den gedi olifi tiidi juali po. 2 Ku sijaapanpangu nni, ke o go guani ku jaandieggu nni, ke bi niba kuli cua o kani, ke o tundi ba. 3 Yiko gbanbanda yeni farisienba n̄ cua yeni ya pua ke bi ludi o, ke o conbi. 4 Ban seni o pua yeni, bi niba kuli siiga, ki maadi Jusu: “Cambáa, ti ludi o pua ne ke o conbi, ke ti cuo o. 5 Moyiisi yedi o yiko tili nni ke li dagdi ke ban lugdi ya puoba n tieni yeni a tana: ke fini mo, a yedi be? 6 Bi den maadi yeni, ki bua ban bigni o, ki fidi ki jalgi o. Ama Jesu den tibni, ki dangi yeni o nubili tinga nni. 7 Ban den li n̄ua ki buali o yeni i, ke o yaadi ki sedi, ki yedi ba: «I siiga, yua n ki pia tuonbiadi n̄ kpia ki lugdi o li tanli. 8 Ki guani ki tibni, ki dangi tinga nni. 9 Ban gbadi Jesu maama, bi yantiali den jalgi ba, ban ji ya yadi yendo yendo, ki cili bi n̄ikpelo ki ban yadi ki gbeni; Jesu ji den ye o baba i, yeni o pua, ke o se wan bi se naani. 10 Jesu n̄ yaadi ki sedi, o ji ki la bá niyendo, kase o pua yeni baba, wan buali o: «Pua, yaaba n bi jalgi a yeni ye le i? Obá ki buni ki cuo n̄a, aa? 11 O den jiini: “N Diedo, obá kuli.” Jesu n̄ maadi o: «N mo ki buni ki cuo n̄a; ya caa, ki ji da s̄oni tuonbiadi.» 12 Jesu go den maadi bi niba, ki yedi: «Mini n tie n̄anduna yenyenma; yua n n̄ua nni kan cuoni bigli nni, ama o ba baa li miali yenyenma. 13 Lanyapo, farisienba n̄ yedi o: “A tiendi kasiedi a yuceli po; a kasiedi ki tie kasiedi m̄ono. 14 Jesu den guani ki jiini ba: «Bá n n ya tiendi n yuli po kasiedi, n kasiedi tie m̄om̄oni, kelima n bani min n̄ani naani ki caa naani; ama yinba ki bani min n̄ani naani, ki buali min caa naani. 15 Yinba jiagi ti buudi yeni ti gbannandi maalma i; mini nan ki jiagi nilobá buudi. 16 N ya jia buudi mo, n bujiali tiegi, kelima mii ye n baba, ama Báa yua n s̄oni nni, ye yeni nni. 17 Bi diani i yiko tili nni, ke niba lie kasiedi tie m̄om̄oni; 18 N tiendi n po kasiedi, ke n Báa yua n s̄oni nni mo tiendi n po kasiedi. 19 Ban buali o: “A báa ye le? Jesu n̄ jiini: «I ki bani nni ki buali n Báa. I ya bi bani nni, i bi baa bani n Báa mo. 20 Jesu den maadi lanyaa maama, ki tundi ba ku jaandieggu nni, ban den bilgi naani bi n̄almani, ama obá naa den cuo o, kelima o yognu daa den pundi. 21 Jesu go den yedi ba: «N caa n yeni, i ba lingi nni, i ba kpe i tuonbiadi nni, i kan fidi ki cua min caa naani. 22 Lanyapo, juufinba n̄ maadi: “O bua kpa o bá yo oo, nani wan yedi: «I kan fidi ki cua min caa naani?” 23 Wan maadi ba: «I tie tinga yaaba i, mini tie tanpoli yua i. yinba tie n̄anduna ne yaaba i, mini ki tie n̄anduna ne yua ka. 24 Lanyapo i ke n maadi yi ke i ba kpe yeni i tuonbiadi; kelima i ya ki dugi min tie yua po, i ba kpe

yeni i tuonbiadi. **25** Ban buali o: “A tie ŋma i? “Jesu n̄ jiini ba: «Min yedi yaama hali mi cilma yeni.» **26** N pia a bona boncianli ki ba maadi i po, ki go jia ti buudi yeni yi li po. ama yua n s̄oni nni tie m̄om̄ondaano, ke min maadi ya maama ŋanduna nni ne tie min gbadi o kani ya maama i.” **27** Bi naa den gbadi ke o maadi B́aa (U Tienu) ya maama i. **28** Lanwani i, Jesu n̄ maadi ba: «I ya ti fiini ki seni o nisaalo Bijua, lanyognu i ba bandi min tie yua, ke n ki tie lib́a kuli n yuceli po, ama n maadi ki dugni n B́aa n̄ tundi nni maama i.” **29** Yua n s̄oni nni ye yeni nni; waa ŋa nni n baba, kelima yognu kuli, n tie yaali n mani o po. **30** Nani Jesu n̄ den maadi lan ya maama yeni, bi niba boncianla den dugi o po. **31** Wan yedi Juufinba yaaba n den dugi o po yeni: «I ya tuo ki ŋua n maama, i tie n ŋodkaaba yeni i m̄oni; **32** I ba bandi i m̄om̄oni, i m̄om̄oni n̄ faabi yi. **33** Bi den guani ki jiini o: “Ti tie Abalahama puolŋuani i, hali tin ye, ti naa tua nilo yonbi; li ba ga ledi ŋan maadi ke ti bi ba faabi ti?” **34** Jesu n̄ guani ki jiini ba: «I m̄om̄oni, i m̄om̄oni n maadi yi ya nilo n tiendi ti tuonbiadi kuli tie ti tuonbiadi yonbo **35** I bani ke yonbo ki tie yua n baa tundi ki ye ku diegu nni ka; ama ku diegu nni bijua wani tie ku diegu nni yua i, hali yognu kuli. (aiōn g165) **36** Lanwani i, Bijua ya faabi yi, i ba baa mi fuoma (i ba yali i bá) yeni i m̄oni. **37** N bani ke i tie Abalahama puoli ŋuani; ama i lingi ke yin kpa nni kelima min maadi ya maama naa kua i pala nni. **38** N maadi min la yaali n B́aa kani i; ama yinba tie yin gbadi yaali i mo ya b́aa kani i. **39** Ban jiini o: “Ti b́aa tie Abalahama.” Jesu n̄ yedi ba: «I ya bi tie Abalahama bila, i bi baa tuuni Abalahama tuona i.» **40** M̄olane, i lingi ke yin kpa nni, mini yua n maadi yi i m̄oni, ke n gbadi U Tienu kani i, Abalahama naa den tieni yeni. **41** I tuuni i b́aa tuona i. Ban jiini o: “Tii tie conconbila ka; ti pia b́aa yendo i, U Tienu.” **42** Jesu n̄ maadi ba: «U Tienu ya bi tie i B́aa, i bi baa baa nni, kelima n ŋani U Tienu kani i, ki cua; n ki cua n yuceli po ka, ama wani n s̄oni nni.» **43** Li tieni ledi i, ke i ki gbia n maama? Kelima i kan fidi ki cengi n maama. **44** I b́aa n tie setaani, ke i lingi ke yin tieni i b́aa yanbuama. O tie nikpalo hali mi cilma, o naa ŋua i m̄om̄oni sanu, kelima i m̄om̄oni ki ye o niinni. O ya pua mi tofaama, o maadi yeni o yantiali; kelima o tie tofaadaano, ki go tie mi tofaama b́aa. **45** Nani min maadi i m̄om̄oni yeni, i naa dugi n po. **46** I siiga nni, ŋma ba fidi ki waani n tuonbiadi? To. n ya maadi i m̄om̄oni i, be nan cedi ke i ki dugi n po? **47** Yua n ŋani U Tienu kani, cengi U Tienu maama. I ki cengi, kelima i ki ŋani U Tienu kani ka. **48** Juufinba n̄ jiini ki maadi o: “Tii pia i m̄oni yeni tin maadi ke a tie Samari yua aa, ke ki cicibiadga ŋua ŋa aa?” **49** Jesu n̄ jiini: «Cicibiadga ki ŋua mini; min kpiagdi n B́aa yeli, ke yinba nan fanbdi nni. **50** N ki lingi n yuli po kpiagdi ka, yua n ye ki lingi n kpiagdi, wani n go jiagi ti buudi. **51** I m̄om̄oni, i m̄om̄oni, n maadi yi, yua n ŋua n maama, o kan kpe palbu. (aiōn g165) **52** Juufinba n̄ maadi o: “M̄ola wani i, ti ji bandi ke ki cicibiadga ŋua ŋa. Abalahama kpe, bi sawalpuaba mo kpe, ke fini nan yedi ke yua ga a maama kan kpe palbu.

(aiōn g165) **53** A cie ti b́aa Abalahama yua n kpe yo oo? Bi sawalpuaba moko kpe. A tama ke a tie ŋma i? **54** Jesu n̄ jiini: «N ya kpiagdi n yuli, n yudandi tie fanma. N B́aa n kpiagdi nni, yin maadi yua ke o tie i tienu yeni, **55** ama ke i nan ki bani o. Min wani bani o; n ya bi maadi ke n ki bani o, n bi baa tie nani yinba, tofaadaano. Ama n bani o, ki kubi o maama. **56** I b́aa Abalahama den mangi o pali yeni wan ba la n daali d̄ogdima; o la li, ke li tua o po pamancianli. **57** Juufinba n̄ maadi o: “A dá ki pundi bina piimu, ki nan la Abalahama bii! **58** Jesu n̄ maadi ba: «I m̄om̄oni, i m̄om̄oni, n maadi yi, hali ke Abalahama daa bo ye, n bo ye. **59** Lanya maama po, bi den taa a tana ki ba lugdi o; ama Jesu den wuoni ki ŋani ku jaandiegu nni.

9 Jesu b pa o s̄onu po, ki te la jua ba k o tie juamo hali ya yognu ki bi mal o. **2** K o yegntieba bual o: Rabi, o jua ne biidi be, bii o danbi n biidi, ki bi mal o ko tie juamo o? **3** Jesu guani ki ŋmian bi: laa tie ki wani bii o danbi biid ka, ama U Tienu n bua waani o buama maami o po. **4** Li buali ki lan tieni, ya yognu ki li faa kuli, yua suani ya tuona; gu ŋiagu ya cua, nul kan fidi ki s̄oni tuonli ba kuli. **5** Hali ya yognu k n ye li ŋandunli nni, n tie yinyiemi li ŋandunli nni. **6** Wan yedi yeni, k o sii ti ŋ̄os̄ondi tingi, ki buuni ti tandi yeni o ŋ̄os̄ondi, ki ji taa li tandi ki faani o juamo ninbina. **7** Ki ji maadi o; ya caa ki ban faadi Silowe(ya yeli niima tie s̄onŋa) ŋ̄incili. k o gadi ki pan wuli ki nuali. **8** O lieba yeni yaabi den yi ban o, ko miadi yeni ji maadi: yua den yi kaa ki miadiyeni kaa a? **9** Tianbi den yedi: wani. Bi t̄oba m̄o den maadi ki wan ka, ki bi naani. Ki wani oba ji den yedi: “min ni” **10** Ki bi ji bual o: a tieni ledi k a ninbina nualii? **11** K o guani ki ŋmiani: ya ja ki bi yii u jesu yeni n den buuni ti tandi ki faani n ninbina ki go maadi ni, k min gedi ki ban faadi Silowe ŋ̄incinli nni ki go wuli, k n gedi ki pan wuli, ki ji nuali. **12** Ki bi bual o: li ja ye lee? k o guani ki maadi ba: mii bani. **13** Ki bi taa o ja yeni, ki gedi yeni o faalisien kani. **14** Jesu n bo buuni ti tandi ki faani o juamo nungi ko ji nuali ya daali bo tie saaba daali. **15** Lani ya po n cedi ki farisien nba buali o wan tieni maama ki te guani ki nual o, k o yedi ba: o buuni ti tandi waami ki faani n nungi po, k n ji faadi, ki nuali. **16** Ke Farisienba tianba yedi, “Ya nilo ne ki ŋani U Tienu kani ka, kelima, waa colni mi fuodma daali.” Ke tianba yedi, “Li ba ga ledi i, tuonbiadi daano n̄ tieni ya yaalidgu bona aa?” Ke mi paadma tieni bi siiga, **17** Ke bi go buali ojuamo, “A yedi be i, o ja ne po, nani wan luoodi a nuni yeni?” Ke o juamo yedi, “O tie sawalpualo i.” **18** Juufinba dá bo ki li tuo ke o ja ne den tie juamo i, ke o cedi ke o n̄anli, ki cedi ke bi yini o danba, ke bi cua ki sua ke o nua. **19** Ke bi buali o danba, “One tie i biga ke i mali o ke o tie juamo oo? Li nan ga ledi i, ke o ji nua m̄olane?” **20** Ke o danba jiini ba, “Ti bani ke ti biga i, ke o mali, ki tie juamo. **21** Li tieni ledi, ke o ji nua m̄olane, ti ki bani lani i, ti go ki bani yua luodi o nuni. Buali o mani, o ji ki tie biga ka, o ba fidi ki maadi ob́a.” **22** O danba den maadi yeni, kelima, bi jie jufinba i. Kelima, Jufinba juogi ki jagi ke yua ba tuo ke o tie Jesu, bi ba deli ki ŋani o

bi jaandiegu nni i. **23** Lanyapo i ke o danba yedi “O tie cegdinka i, buali o mani.” **24** Ke bi yini yua n den tie juamo, ki yedi o, “ŋan jaandi ki kpiagi U Tienu, Ti bani ke ya ja ne tie tuonbiadi daano i.” **25** Ke o ja ne jiini, “N ki bani o ya tie nibiadi. Min bani yaali n tie ke N den tie juamo, ki ji nua mólane,” **26** ke bi buali o, “O tieni a be i? O tieni ledi i, ki luodi a nuni?” **27** Ke o jiini, “N waani yi, ke yii bua yin cengi nni! Be n cedi ke i go bua gbadi be i? Bii i mō bua yin tua o ŋodkaaba i, bii laa tie yeni ii?” **28** ke bi sugi o, ki yedi o, “Fini n tie o ŋodka, tinba wani tie Moyiysi ŋodkaaba i. **29** Ti bani ke U Tienu maadi yeni Moyiisi, ama ti ki bani yuane ŋi ŋani naankani. **30** Ke o ja yeni jiini, ki yedi ba, “Li pia yaalidgu ke yii bani wan ŋani naana, ama, ke o nan luodi n nuni. **31** Ti bani ke U Tienu ki cengi biidi daano, ama, yua n cengi o maama, ki tie o buama, o cengi o ya maama i. **32** Hali ŋanduna cilma, ti kpeli ki gbadi ke bi luodi yua n mali ki tie juamo nuni. (aiōn g165) **33** Li nilo ya bi ki ŋani U Tienu kani, o bi kan fidi ki tieni libakuli. **34** Ke bi jiini ki yedi o, “A den li mali ti tuonbiadi nni i, ki ji bua ŋan tundi ti ii?” Ki deli ki ŋani o. **35** Jesu ŋi gbadi ke bi deli ki ŋani o bi jaandieli nni, ke o cendi o, ki buali o, “A daani O Nilo Bijua nni ii?” **36** Ke o jiini, ki yedi, O Diedo, o tie ŋma i, ke N ba dugi o po?” **37** Jesu ŋi maadi o, “A la o, wani n maadi yeni a ne.” **38** Ke oja ne maadi, “O Diedo, N daani”, ki gbaani ki pugi o. **39** Jesu ŋi maadi, “N cua ti buudi jama po i, ke yaaba n tie juama ŋi nōanli, ke yaaba n yedi ke bi nua ŋi juani.” **40** Ke Farisenba yaaba n den ye likani, gbadi li maama, ki buali o, “Timō tie juama yo oo?” **41** Jesu ŋi yedi ba, “I ya bi tie juama, i bi kan ya pia biidibakuli, ama, i yedi mōla, 'Ti nua,' lanwani ii, i bii ye ti biidi nni i.”

10 mōni n maadi ke yua bua kua l yandeli n i kaa tōgn i diñobi kaa k nan yugi guoli, o tie suudi, o tie bibiadgi 2 yua tōgni l yandeli diñobi k kua n tie yankpaalo. 3 yua yi guu o diñob yi luodi l ganli, wan kua i pei n gbadi o lantōgu. yaaba n tie u yii wan yiini yangi kuli k taa o yeli k ŋa yemi niin po. U ya ŋan yeni b kuli niin po, wan gaa liigi ban yaa ŋua o puoli po. kelima b bani o lantōgu **5** B kan tuo ŋodi caani. b bo sani mōno k fagdi o kani k dugni baa bani o lantōgu. **6** Jesu bo puab l makpanjama i ama b nan bo gbadi l niimn i **7** Jesu bo guani k maadi lani «yeni i mōni n maad i mi tie l yandeli diñobi **8** yaabi kpia baa yeni kuli tie suuda yeni bibiadnmi ama i pei naa sogi b maama. **9** Mi tie o diñobi yua kua n kani kuli, u faabi u ba n yeni. u baa fidi k ya kua k gō ŋa k laadi u jiema k di **10** Suudi wan baadi k wan su i, k kodi k gō biidi; mini wan baa k ban baa l miali yeni i mōni k gō yaa ye t mand i n i. **11** Min tie u yankpaamōni. U yankpaamōn yi taa u miali k lu i u pei po i. **12** ama ya nukpalo k tie yankpaali, kaa die yandi, ya la k o yangbanli baadi, u bo ŋōli i pei k sani u yangbanl n baa kua i pei siign i k yaam bi **13** u yi sani k dungn i u tuuni i ligi po i. i pei k tie bonli u kani. **14** Min tie yankpaamōni n bani i pei k pei mō gō ban'ni **15** Nani n baa n ban'n i k mō gō

bani n baa yeni, n bo luni n miali k fie n pei **16** n gō pia pei tōbi k baa tie n yandeli n i yaabi l waani k min kpaab ban mōyi, b mō bo sogi m maam k ban kuli n ji taani k yaaa tie yandeyendu n pei k yaa pia yankpaab yendi. **17** N baa buam n i k u lugd'n, n bo lu n mial k gō guani k gaa l miali **18** Nul kaa bo fie n mial, n yantiali k bo lu n mial, n gō pia yiko yua k bo fid fidi guan k gaa l miali. n baa ŋi maadi k min tuni yaali n yeni. **19** Jesu n maadi yeni k l cua yeni u ŋōniagu sufi nba yudamba siiga n i. **20** B siiga n i boncianli bo yedi k pola n ŋua'ug, k u tie gaadi. k be yaa po i k sogi u maam yi? **21** K b tōbi yedi k a pola n jua yua k maadi nandi ne kaa, k sanpol bo fidi cedi juama n nuaal ii? **22** Sufi nba bo dini jaama yua k b yi guani tiadi o jaanddeciangu ŋanma po yeni l bo tie o fawaapiegu yognu i **23** k Jesu ye o jaanddeciangu n i, Salomōni ciagu n i. k cuoni k caa k gō k lebi. **24** K jufi nba yudama gobi k kaalind'o k bual'o yaa caa yeni be yaa daali k gō bo cedi tin maal mlele i a po i? A yaa tie kristo nan kadi maadi 'ti **25** K Jesu ŋmiam 'i «m maadi no k i k tuo? M tuuni o yaalidigu tuona yaali n baa yeli po, l wangi min tie yua. **26** Ama yim k tuo k l tie mōni kelima i k tie n yandel n pei. **27** N pei gbiana lantōgu: n banm' i k b mō gō ban'n **28** ; N tenm' i yaa miali k pia gberma; b kan baa kpe, nul bia kan fidi ŋanb' i n nuugi n i. (aiōn g165, aiōniōn g166) **29** N baa n tugi'bi k teni 'n, u cie bonli kuli o baa kan fidi fie bonli n baa nuugi n i **30** Min yeni n baa taani k tie nuyendi i **31** K sufi nba yudanma gō gandi a tanaa k bo jaa'og. **32** Lani k Jesu maadb' i «n tuuni a tuonjanma boncianli yeni n baa paalu k i la, lan yaa po k i gō bua jaan 'n a tanaa. **33** K sufi -nba yudanma ŋmian'o: t k bua jaa 'a a tanaa tuonjanli baa po kaa, ama k dugn i ŋan sugi u tienu ya po i. A tie nufosaali k nan ji yiin i a ba u tienu. **34** K Jesu maadi: la k diani i ŋōmaama yikotili nn i k maadi k i tie i tieni? **35** l yaa tie k yiko tili n i k b yiin i tieni yim yaabi k u tienu ŋōmaam no'i. yua kuli bani k u tienu tili k pia piimmi. **36** yua k u baa yidi i yengannm k sōn'o ŋanduna n i k yedi k sugi u tienu! kilema n maadi k tie u tienu bijua. **37** Nyaa tuni n baa n yedi k min tuni yaali yi daa gaa n maam. **38** Ama n yaa tuni n baa tuona, ki k gaa n maam mōno yin nan tuo k l tuona ŋani u kani, k fidi bandi k n baa ye ye'n k mō ye n baa n **39** K sufi nba yudanma gō ji kpaani k ban cuo'og ku febi k yaadi. **40** K Jesu guani k lebdi suurdeni kpenu puol po naani k sani bon cindi wuuli b nibi yeni k ji ye lan po. **41** K b nubi boncianli ji baadi u kani k tua Sani bo k tuni baa tuonyeli k l tie yaalidgu bonli. Ama wan bo yedi o ja ne po yaal kuli bo tie mōni. **42** Lan kani k nubi boncianli tuo k gaa Jesu.

11 Jua ba bo ye Betani, k bi yigu Lasaar, li longbanli bo tie Maari yeni o ninsalo Mart dogu i. **2** Lan Maari n bo jogi i tolaali Jesu ki gō tugi o yudi ki fiali Jesu taana, o ninjua n bo yia k yi Lasaar. **3** O ninsiabi bo sōni ki ban waani Jesu k o donli buado naa paa. **4** Jesu n gbadi li maami k o jiini: o yianu naa tie mi kuumi yaali ka, ama, ti Diedo diema nni, ki fidi, k o nul bijua n la ti yudandi. **5**

Yeni lan ya kuli, Jesu bo buadi Marti yeni o ninsalo yeni Lasaar. 6 Ya yognu k o gbadi ki Lasaar gbanu ki dagdi, o go da bo ki luo ki tieni daana lie naani k o bo ye yeni. 7 Yeni k o maadi o yegnkaabi, tin lebdi mani Jude. 8 K o yegnkaabi maadi o: canba, molane k sufi nba bo kpaani ban ja ŋa a tana, k a go yedi k tin lebdi Jude i! 9 Ki Jesu ŋmiani: t ki pia piiga n kudi lie ka yienu nni i? nul ya cuoni yienu, k o maadi bonli ki dugni o nua ŋanduna ne yinyiemi. 10 Ama, nul ya cuoni bonbonli nni, o maadi ki dugni o ki yegi yeni yinyiemi ba kuli. 11 Wan pua bi li maakpanjami ki gbeni, k o maadi: Lasaar, ti donli, guandi, ama n ba find o. 12 K o yegnkaabi maadi o: yonbidaan, o ya guandi, o bi paagi. 13 Jesu bo bua yedi ba k o kpe i, ama k ban maal k o maadi guamɔnbi. 14 Yeni ki Jesu maadi a sala siigni: Lasaar kpe o. 15 I ya po, k fidi k yin tuo yeni i mɔni, li tie n po pamanli yeni min bo ki ye. Ama tin gedi mani o den po. 16 Be ya po i k Toma, yua bo tami k yesu yiedi bo maadi o liebi, tin ŋodi mani ki mo kpe yeno. 17 Jesu den pundi ki sua ki Lasaar kpe o ki bedi hali dana naa. 18 Nani Betani n bo ki fagi yeni Serusalemi yeni, 19 Sufi nba boncianli bo gadi ki bua tieni Marti yeni Mari i kuufuondi. 20 Lan ya yognu ki Marti gbadi ki Jesu pundi, k o hedi o liigi bo, l bo sua ki Mari kaa o bulɔɔbu nni 21 Marti maadi Jesu: yonbidaan a ya bo ye ne, n ninjua bo kan kpe. 22 Ama, yeni lan ya kuli, n bani k a ya buali yaali ti Diedo, ti Diedo ba teni a. 23 Jesu ŋmiani o: a ninjua bu yiedi. 24 N bani, Marti ŋmianio, o bu yiedi li daajjuogi daali. 25 Jesu maadi: min tie o yiedo, ki tie li miali. Yua pia li dandanli ki duu n po bu la li miali, ba o ya kpe; 26 yua fuo ki dug n po, kan bangi ki kpe. A dug li po i? (aiɔn g165) 27 Ke o maadi o: Nn, yonbidaan, n bani ke a tie Kiristo, U Tieniu bijua, yua ba cua li ŋandunli nni. 28 Wan yedi lani, ke o siedi ki gedi ki ban yini o ninsalo Maari suoo. Ki yedi o, “Canbáa cua, ki yi a.” 29 Wan gbadi lani, ke o kudi ki fii, ki gedi o kani. 30 Li yognu, ke Jesu da ki pundi u dogu nni, ki da li ye Marta n tuogi o naankani yeni. 31 Juufinba yaaba n bi ye yeni o li dieli nni, ki baagi o yeni n la ke o kudi ki fii, ki ŋiani yeni, ke bi ŋodi o, ki maali ke o caa li kakuli kani ki baa buudi i. 32 Maari n cua Jesu n ye naani, ki la o, ke o baa ki gbaani o taana po, ki yedi o, “O Diedo, a ya bi ye ne i, n ninjua bi kan kpe.” 33 Jesu n la ke Maari buudi ke juufinba mo buudi, ke mi maalma kua o, ke o yama ŋmadi; 34 Ke o maadi, “I piini o le i?, ke bi maadi o, “O Diedo, cua na ki diidi.” 35 Jesu bo buudi. 36 Ke juufinba yedi, “Diidi mani wan den bua Lasaari maama!” 37 Ama ke nitianba maadi, “Ya nilo n luodi yua n mali juamo yeni, bi kan fidi ki cedi o nilo n da kpe ee?” 38 Ke li bonli kua Jesu, ke o gbanu dá li ŋoa, ke o gedi li kuli kani. Li den tie tanfalu i, ke ku tangu bii bu bulɔɔbu. 39 Ke Marta, o kpiemo ninsalo yedi Jesu, O Diedo, ya yognu ne o nuugi o, tin pii o, dana na n yeni. 40 Ke Jesu yedi o, “N ki yedi a ke a ya dugi n po, a ba la U Tieniu kpiagdi ii?” 41 Ke bi biidi ku tangu, Ke Jesu yaadi ki diidi poli, ki yedi, “N Báa, N tiendi a balga yeni ŋan cengi n maama. 42 N bani ke a li cengi n maama

yogu kuli, ama, li tie ku niwulgu yugu n taani ki lindi nni ne penio i ke n maadi yeni, ke ban la ki dugi ke fini n sɔni nni.” 43 Wan yedi lani, ke o tandi ki maadi, “Lasaari, Fii ki ŋa na!” 44 Ke o kpiemo fii, ki ŋiani; ke o nui yeni o taana fiini a caba, ke li cabli bobni o nunga. Ke Jesu yedi ba, “findi findi mani o, ki ŋa wan ya caa.” 45 Lani ke juufinba boncianli yaaba n bo cua Maari kani, ki la Jesu n bo tieni yaali, ji bo dugi o po. 46 Ama, nitianba guani ki lebdi farisienba kani, ki togdi ba Jesu n tieni yaali. 47 Lanyapo i ke salga yidkaaba yudanba yeni farisienba taani yikodanba tantaanli, ki yedi, “Ti ba tieni ledi i? O nilo ne tiendi yaalidgu bona boncianla 48 Ti ya ŋa o yeni, ke o tie wan bua yaali, bi niba kuli baa dugi o po i; Roma yaaba ba cua ki fie ti tinfanma yeni ti dogtieba i.” 49 Ama, ke nilo ye bi siiga ki yi Kayifa, ki tie lanyognu salga yidkaaba yudaano, yedi ba, “Yi ki bani libakuli. 50 I ki bani ke niyendo ya kpe bi dogtieba kuli po, li baa tu yeni ban buoni u dogu kui ii. 51 Ama, wani obá ka bo maadi li maama. Wan den tie salga yidkaaba yudaano yeni, bi den pua o sawali ke Jesu ba kpe ki fie bi niba miali. 52 Li ki tie bi dogtieba baba po ka, ama, o kuuma ba cedi U Tieniu bila yaaba n yayadi ŋanduna nni yeni n guani ki taani kaanyendu. 53 Lanwani ii, li daali ligi i, ke bi cili ki bobindi ban ba tieni maama, ki kpa Jesu. 54 Lanyapo i ke Jesu ji den ki wangi o yuli jufinba nitaanli nni, ama, o den fuadi ki gedi ku tinpiengu po, ya dogu nni ke bi yi Efrayimi. O ji den ye lanpo i, yeni o ŋodkaaba. 55 Juufinba pendima jaanma ji den nagdi, ki juufinba boncianla den n̄a dogtiani, ki do ki caa Jerusalem, ki ba ŋuudi ki ŋanbi bi yula. 56 Bi den nua Jesu, ki maadi bi ŋmiali nni, ban den ye ku jaandiegu nni ya yognu, “I maalma tie be i? Ke o kan cua mi jaanma?” 57 Ke salga yidkaaba yudanba yeni Farisienba teni bu n̄obu, ke nilo ya la Jesu naani, wan tuali ba, ban cuo o.

12 Pak (Mi Pendma) jaamna n sieni dana luoba, Jesu n pundi Betani, Lasaar n bo ye naani ke o yiedi o bi tinkpiba siiga yeni. 2 Ban tieni o mi daajuojiema li kani Marta den den tieni ba mi jiema ke Lasar kaa yeni o u jedikaanu. 3 Maari n taa tolaade konkonli yaal ya nuulu n mani ke li dunga yabi, ki wuli Jesu taana po, ki gbaani ki fiadi fiadi yeni o yudi; Tolaade nuulu n ga ki yendi ku diegu. 4 O ŋodkaaba siiga yendi, Siimɔn bijua Suuda Isikariyot, yua n ba ti janbi o n maadi: 5 Be n cedi ke ti kan bi kuadi li tolaade ki ga ligi dibala kobi taa ki todi a luoda a? 6 O den ki maadi yeni ke wan juogi a luoda ka, ama, o den tie suudo i; wan den kubi bi ligbɔgli yeni, o den su ki jobdi ban kpiendi ya ligi yin tua o ligceli. 7 Ama ke Jesu maadi: ŋa wan ya kubi li tulaade, ki guuni n kupiima daali. 8 I ye yeni a luoda daali kuli; ama i kan ya tundi ki ye yeni nni. 9 Bi niba boncianli n gbadi ke Jesu ye Betani bua cua, laa tie Jesu baba po ka ke bi cua, ama bi go den bua ban la Lasaar, Jesu n den yiedi yua bi tinkpiba siiga yeni. 10 Salga yidkaaba cianba n kali ki jagi ke ban kpa Lasaar mo. 11 Kelima jufinba boncianli den yiedi ba Lasaar yiedma po, ki ji ŋua ki dugi Jesu po. 12

Lan fandi, ke bi niba boncianli yaaba n cua mi jaanma gbadi ke bi maadi ke Jesu caa Jerusalem, **13** Ban padi ti kaadbensongdi (ti biadi) ki tuogi o, ki ya yigni: "Osana" Ti kpiagdi U Tienu yeli, mi yednjanma yua n cua O Diedo yeli po, Israyeli Badciamo! **14** Jesu den baa njanbiga, ki jagi nani lan bo diani maama, **15** Ji da jie Siyon bisalo; diidi, a badciamo kpendi, ki jagi ki njanbiaga. **16** O njanbaaba dá den ki gbadi li bona niima nni; ama Jesu n baa ti kpiagdi, ke bi ji tiadi ke li bona den diani o ya po i, Ke li den tie ke ban tieni yeni i, o po, lan tieni ki dudi. **17** Yaaba n den ye yeni o ya daali ke o den yini Lasaar li kakuli nni, ki yiedi o bi tinkpiba siiga yeni, den saagi i moni, ki tiendi o po kasiedi. **18** Ku niwulgu den tuogi o, kelima bi den gbadi ke o tieni lan ya yaalidgu bona. **19** Ke farisienba ji maadi bi nmiali nni: I la ke i ji kan fidi libá kuli, i gbalí o; diidi mani, njanuna niba kuli njaní o. **20** Greknba siiga nni yaaba n den doni, ki cua ki ba pugí U Tienu mi jaanma yogu, **21** Ke bi maadi Filiip, Betsayida, Galile diema nni yua, ki yedi yeni mi niidma: Canbáa, ti bua la Jesu. **22** Filiip n gedi ki maadi Andre bani bilie n maadi Jesu. **23** Jesu n jini ba: «U yogu pundi ke o nisaalo bijua n baa ti kpiagdi. **24** «I mómóni i mómóni, n maadi yi, dibima ya baá tinga nni, kaa kpe, mi baa ye mi baba i; ama mi ya kpe, mi ba loni boncianla.» **25** Yua n bua o miali ba biani li, ke yua n luni li njanuna ne nni baa tundi ki kubi li hali ya yogu n ki pia ghenma. (aiónios g166) **26** Yua n tuuni n tuonli, ba ya nua nni i; n ya ye naani n tuonsónlo mo baa ye lankani i. Yua n tuuni n tuonli, Báa ba selini o. **27** Molane n yama ji nmadi. N ba maadi be? ... Ba, faabi nni ya yogu ne ... Ama lani ya po i ke n pundi hali ya yogu ne. **28** Báa, kpiagi a yeli! Ke nialu nani tanpoli ki maadi: N kpiagi li, ki go ba kpiagi li. **29** Ya niwulgu n bi ye likani, ki gbadi, maadi ke li tie taatantandi. Ke tianba yedi ke maleki n maadi yeni o **30** Ke Jesu maadi: Mini ya po ka ke i gbadi ya nialu ne, yinba ya po i. **31** Molane, ke bi jnagi njanuna ne buudi; Molane, bi ba tudí ki nani njanuna ne naabiigki niipo. **32** Mini, bi ya fiini nni, ki tinga ne po, ki duoni nni, n ba dadi bi niba kuli n kani. **33** O den maadi yeni ki wangi wan ba kpe maama i. **34** Ku niwulgu n maadi: Ti gbadi ke yiko maadi ke Kiristo wani baa tundi ki ye hali ya yogu n ki pia ghenma; li ga ledi i, ke fini wani nan yedi ke: «Li buali ke ban fiini ki duoni o nisaalo bijua? nma n tie li nisaalo bijua? (aión g165) **35** Jesu n maadi ba: «Mi yenyenma dá ba tieni u yogu waamu i siiga. Ya cuoni mani ke mi yenyenma dá ye i po, ke li bonbonli n da ti ludi yi. Yua n cuoni bonbonli nni ki bani wan caa naani. **36** Mi yenyenma n dá ye yi po yeni, yin ya dugi mani mi yenyenma po, ki fidi ki ya tie mi yenyenma bila.» Jesu n yedi lan ya bona, wan fuadi fagma, ki ban wuoni kaatiani. **37** Hali yeni wan tieni ya yaalidgu bona boncianla bi nunbu nni, bi den ki dugi o po **38** Ki fidi ke o sawalpualo Esayi nmaama n tieni ki dudi: «O Diedo, nma gbadi tin tuodi ki waani ya tunda? O Diedi nuu nan dogdi nma ya po i?» **39** Yaali n pugdi, bi den kan fidi ki ya dugi kelima Esayi go maadi: **40** «O juani bi ninbina; ki

juagi bi pala ke ban da fidi ki ya nua yeni bi ninbina ki da gbadi yeni bi pala; ke ban da lebdi bi pala, min tebi ba. **41** Esayi maadi lan ya bona ya yogu ke o la o kpiagdi, ki maadi o maama **42** Ama, bá bi badtieba siiga boncianla den dugi o po, ama Farisienba po, bi den kan kadi ki maadi ke ban da ti beli ba ki nani ba yiko bangma diena nni. **43** Kelima bi den bua ban ya dondi bi niba ki cie yeni ban ya dondi U Tienu. **44** Ki nan sua ke Jesu bo kpaandi ki maadi: «Yua dugi n po ki dugi mini ya po ka ama yua n soni nni ya po i. **45** Ke yua n nua nni nua yua n soni nni. **46** N cua nani yenyenma yeni njanuna nni ke yua n dugi n po n da ye bonbonli nni. **47** Nilo ya gbadi n maama, kaa taa ma ki bili o pali nni, mini ka ba jia o buudi; kelima mii cua ki ba jia njanuna buudi ka ama ke min faabi njanuna i. **48** Yua n yie nni kaa ga n maama pia yua n ba jia o buudi; min yaadi ki maadi ya maama, mani n ba jia o buudi li daajuodkaali. **49** Kelima, mii maadi n yeli po ka ama Báa yua n soni nni ya yeli po; wani o bá tuodi ki waani nni min ba maadi yaala yeni min ba pua ya sawali. **50** N go bani ke o yikodi maama tie ya miali n ki pia ghenma. Lan ya po i ke min maadi ya bona kuli, n maadi nani Báa n maadi nni maama i. (aiónios g166)

13 Ke paki jaanma daa ki pundi, Jesu den bani ke o yogu pundi ke o baa guani o ba po yeni yaa buanma ke o pia o niba po yeni li juodima. **2** Mola Sitaani kua Suda Isikariyoti Simo bijua yua baa kuadi Jesu. **3** Jesu den bani ke o ba mubini o bonli kuli ke wan mo den baa U Tienu po i ke go den baa guani o kani. **4** Wan jeni ki gheni, o landi o liadili ki taa li cabili ki bugi. **5** ki nuudi o njanukaaba taana ki fiadi yeni li cabli yia ke o bugi yeni. **6** Wan pundi Simo pieri kani, ke o maadi o: «Yonmidaano, a bua njuudi n taana yaaa?» **7** ke Jesu nmiani o: «I kan gbadi min tieni yaala ne niima nni, yoguba yaa kaa.» **8** Pieri madi o: «A kan njuudi n taana paliba.» ke Jesu yedi o: N yaa ki njuudi a taana, a ki pia n kani libakuli.» (aión g165) **9** Simón Pieri maadi o: «yonmidaano, daa njuudi n taani o baba ka, njuudi n yuli yeni n nui mó» **10** Jesu nmiani o: «Yudi ki njuudi a taana ji kpaani ban njuudi o ki pugini kaa wan fidiki njanbi ke yaa nani, yi yan, ama yi kuli kaa» **11** Jesu den bani yua bi kudi o, laa po n cedike oden maadi: «yi kuli kaa nani» **12** Jesu n njuudi bi taana ki gheni, ki gadi ki kali yeni o tiadi, ki maadi ba: «yi bani min tieni yaala?» **13** I yin yonmidaano yen canbaa. **14** Li yaa sua min canba yeni yonmidaano n njuudi i taana, i mó n yaa njuudi i lieba taana. **15** kelima binbiiguken teni ike lan fidi ke mó n yaa tie nani min tieni yeni. **16** I móni yeni i móni, n maadi i: tuonsónlo ki cie o canba; yeni mó ke o tandi o kicie yua soni o. **17** I yaa bani lan ki colni a, baliga tie i yaa le. **18** N ki maadi i kuli kaa, kelima n pia min gandi yaaba i. **19** N maadi ki sua ke li bona daa ki tieni ke yin fidi ki bandi min tie yua. **20** I móni po i móni po n maadi; yua n gaani ga n tondo yua n gaani ga yua soni nni. **21** Jesu bo maadi li maami kelima li nmadiyaama lani ke o maadi: «I móni po i móni n maadi, i

sigá nni yendo baa kuadi nni. **22** O ñuantiba ji dennua bi lieba ki buali bi ñmiali nni wan maadi yua. **23** wan den bua yua den dua opo. **24** Ke Simón Pieri sábi sábi o tubili nni ki yedi o «Jesu maadi ñmai í?» **25** ke o nangini Jesu kani ki buoli o, «Yonmidaano, ñmai?» **26** Li yogunu ke Jesu yedi o: «Min ba teni yua kpanu» ki taa ki teni Juda, Simón Kanati biga. **27** kpanu po n pendi, ke sitaani kua o; ke Jesu yedi o «ñan bua tieni yaali yeni tieni toni. **28** Jesu n deni maadi, bani yaabi n deni kaa nulo baa kuli die bani li niima nni. **29** Bi tóba de maali ke Suda n kubi i ligikpogu yeni ke Jesu den maadi o, «Daa mi janma tiadi» Bi tóba maalima den tie ke u baa baa libaa ki teni talga nba i yedi» **30** Suda n gaa kpanu, ke o ñani toni ki sua ke li bondi o. **31** Suda n ñani ke Jesu yedi: «Móla o nilo bija laa ti yudandi, ke U Tienu mó laa ti yudandi. **32** U Tienu yaa laa ti yudandi ki dugini o bija po, wani U Tienu mó waani u yudandi u bija nni. **33** N biidi n jikan yaa ye yeni lan waagi. I baa kpaani n. N ji maadi i mōni nani min den maadi Sufa nba yudamba yaala. I kan fidi ki cua min caa naani. **34** N bu teni lanbonpanli; yaa bua mani i lieba nani min den ba i maama yeni. **35** Li po bi niba bu bandi ki tieni ñodikaaba, ke li yaa tie ki pia mi buama i lieba po. **36** Ke Simón Pieri yedi o: «N yonmidaano, a caa le í?» ke Jesu yedi o: «A kan fidi ñodi min caa naani, yogu baa yaa kaa» **37** ke Pieri ñmiani o: «N yonmidaano be n cedi ke n kan fidi ki ñodi a móla ne? Li yaa buali ke min kpe a po, n ye. **38** ke Jesu ñmiani o: «A baa kpe n po? I mōni yeni i mōni min maadi a; a ba nia taalimataa kaa ki bani nni ke kokolo daa ki buudi.

14 Ke Jesu yedi: Daa ñmadi mani yanmaka, i ya dugi u tienu po yin ya dugi n mó po. **2** N baa deni pia li yiali boncianla, li ya bo ki tie mōni n bo kan yedi kin b gadi k ban cegni li yiali i po. **3** K guani ki tugi ki lan fidi mini nye naani, i mó n ya ye li kani. **4** I bani ya sōnu ki n caa. **5** Ki Toma yed'o; «yomdaano, tiki bani ñani caa naani; ledi ki ti bu bandi u sanu?» **6** ki Jesu yed'o: «N tie u sōnu, i mōni, limiali, nulo kan fidi ki baa baa kani kiki tōgini n kani. **7** I ya ban nn, i bani n Baa mó, móla mó i band'o ki goa la'o. **8** Ke Filipi yed'o: «Yomdaano, waant'i Baa, ki lan dagidi ti “. **9** Ke Jesu yed'o: Filipi, min waagi yeni maama yeni ki a goa sua ki a ki bandin nni? **10** Da maali mani ke n ye n Baa nni ke n Baa mó ye n nni ka? Mi maama yua ke n maadi ne ki tie mi buana ka, ama Baa yua yenni yeni'n sua o tuona. **11** Daa mani nni ke n ye Baa nni, ke Baa mó ye nni, bii ya du mani n po kitōgini; n tuona po. **12** I mōni yeni'i mōni, n maadi, yua du n po, b tieni ya tuona n gbengi ki cie min tie yaali nne kelima n caa n Baa po. **13** yaali kuliki bu mia n yeli po, n bu tieni kilan fidi binuba n bandi ke tienu bijuan o biju nn. **14** I ya mian nni yaali kuli n yeli po, n bu tieni. **15** I ya buan ni, yin cōni n lanbona. **16** N bu mia Baa, ki wan tie ni todikaa bieno, yua baa tundi ki ye yeni, (aiñ g165) **17** mi tagima yeni i mōni. ñanduna kan fidi gao kelima o ki nua'o, k goa ki ban'o. **18** N kan ñaai i baba kaa, n t b guan ni. **19** Li ya suli waamu, ñanduna niba ji kani

la'n. Ama yimba wani bu la'n, kelima min baa fo yeni, i mó baa fo. **20** Li daali ke i bu bandi ke i ye n Baam, ki yen nni, ki mó ye i nni. **21** Yua tuo ke goa mi maama ki cōni, wani n bua'n. N Baa baa bua li daano, ki n mó buali daano. N bu legdi ki waano min tie yua. **22** Lani ke suda bual'o (li ki tie Suda Iskariyoti kaa?). Be ya po i ke a bu legidi ki waani a baa, timba n la'a, ke a nan ji kan waani a baa ñanduna yaba? **23** Ke Jesu guani ki ñmian'o: Yua bua'n, u baa kubi mi maama. N Baa baa bua'o. Min yeni n Baa u kani ke yaa yen'o. **24** yua ki bua'n, u kani kubi mi maama. Min yeni yaali ne ki tieni yuli po maama ka. N Baa yua sōn'nni yaali. **25** N yed'i li kuli ne ka daa ye yeni. **26** M tag yama yua tie i todika, ke n Baa bua sōno n yeli po n t an bu waani bonlikuli niimn. **27** N bu cabi yin ya ye laafia. N ki tieni nani ñanduna yaabi n tieni yeni kaa. Daa ñmadi mani i yama, da jie mani pu. **28** N tua i gbaadi min maad'i kin caa yeni ama ki goa bu guan nni i kanaa? li ya bosua ki buanni, min yedi ki n caa n Baa kani, i bo baa ye li pamanlinni kelima n Baa yabi ki cie nni. **29** N tuad'i ki yedi mólane kili bona daa k tieni, ki li ya t tieni yin tuo ki gaa yeni i mōni **30** N ji kan maadi maacianma yeni yi kelima, ñanduna ne yikodaano ba pundi, waa pia paalu n po, **31** Ama, ki fidi ñanduna í bandi ke n bua Báa, n tieni nani Báa í bili ke min tieni maama i. Cedi mani tin fii ki siedie ne.”

15 Mini n tie ku daamōngu tiimōnbu, ke n Báa tie o kuandaano. **2** O pedi ya benli n tuugi yeni nni, kaa luoni kuli, ki gbadi ki ñanbdi ya benli n luoni, lan fidi ki ñanbi ki loni. **3** I ji ki pia jōgindi kelima min maadi yi ya maama po. **4** Ya ye mani yeni nni ke n mó ye yeni yi. Nani benli baba í kan fidi ki loni, kaa tuugi yeni tibu, lanwani ii, i mó kan fidi ki loni, kase ke i ye yeni nni. **5** Mini n tie ku daamōgu tibu ke i tie a bena. Yua n ye yeni nni, ke n mó ye yeni o o ba loni boncianla, kelima N yaa ye, i kan fidi ki tieni libakuli. **6** nilo yaa ye yeni nni, bi baa lu o nani li benli yeni, wan kuodi, bi baa gandi a bena, ke lu o muu nni, ñan cuo. **7** I ya ye yeni nni, ke n maama mo ye yeni yi, mia mani yin bua yaali kuli yi ba laa. **8** I ya luoni boncianla n Baa ba baa ti kpiagidi lan waani ke i tie n ñodikaaba. **9** Nani ti Baa n buadi nni maama nmo buadi yi. Ya ye mani n buama nni. **10** I ya kubi n maabilkaama, yi ba ye n buama nni nani min kubi n Baa maabilkaama, ki ye o buama nni yeni i. **11** N Maadi yi ya bona ne kuli, ke n pamanli n ya ye i niimni, ke i pamanli í gbie ki dudi. **12** N maabilkaama tie, ke yin ya bua i lieba nani min bua yi maama yeni. **13** Nilo ki pia buacianma ki cie ke wan lu a miali o dōnlinba po. **14** I ya tie a bona nani min bili yi maama, i baa tie n dōnlinba. **15** N ji kan ya yi yi n naacerba, kelima o naaciamo ki bani o canbáa í tie yaali. N yini yi n dōnlinba kelima, min gbadi yaali n Baa kani, n cedi ke i bandi. **16** Yinba ka lugdi nni, ama mini n lugdi yi, ki sōni yi, ke, ke yin gedi ki loni a luana, ke li luana í ya bii ye. Ke yin ba mia yaali kuli n Báa kani, n yeli po, o ba teni yi. **17** Min bili ke yin ya tiendi ya bona

tie, ke yin ya bua i lieba. **18** ɲanduna ya nani yi, yin ya bani ke bi tuodi ki nandi mini yo, ki fidi ki nandi yi. **19** I ya bi tie ɲanduna yaaba, ɲanduna bi ba buadi lanbuali maama. Ama yin ki tie ɲanduna yaaba yeni, ke mini n lugdi yi ɲanduna nni yeni, lanyapo i ke ɲanduna nani yi. **20** Ya tiani mani min maadi yi ya maama, 'Naaciemo ki cie o canbaa.' Bi ya waani nni fala, bi ba waani imo fala; bi ya cɔlni n maama, bi ba cɔlni i yaama mo. **21** Bi ba tieni yi lany bona kuli, n ya yeli po, kelima baa bani yua n sɔni nni. **22** N ya bo ki cua ki maadi ba, bi bo kan ya pia biidi, ama, mɔlane, bi ji kan baa sugli bi biidi po. **23** Yua n nani nni, nani n Baa mɔ i. **24** N yaa bo sɔni ya tuona ke obakuli kan fidi ki sɔni bi siiga, bi kan ya bo pia biidi, ama mɔla, bi la likuli, ki nandi mini yeni n Baa kuli. **25** Bi tieni yeni, ke yaali n diani bi yikodi nni ɲi tieni ki dudi i, 'Bi nani nni fanfanma i.' **26** O candaano, min ba sɔni yua wan ɲa Baa kani, wani n tie ya mɔmoni Foɲanma yaama n ɲa Baa kani ya cua, o ba tieni kasiedi n po. **27** I mɔ tiendi kasiedi n po, kelima i bo ye yeni nni hali mi cilma.

16 n wangi laa bona kuili ke lan ti tua yi po tan tuudi kaali. **2** bi ba ti ɲani libalimaama bangima diena nni uyogu kpendi ke yua n baa kpa yi baa nua ke o tuuni tuonɲanli UTienu po. **3** o baa tiendi lanbona kuli kelima waan bani Ba bi mini mo **4** n maadi yi lanbona, ke li yoginu yaa ti cua yin tiadi ki den tuodi waani yi li kuli. den ki yidi yi cincinli yogu kelima n den ye yni yi. **5** n ca yua n den sɔni nni kane ama yi niini nni ba yendo ki buali nni a caa le? **6** yi pala gbie yeni li pabiidili kelima n waani la. **7** li sieni waamu n baa yedi imɔmoni: "li baa ɲani yi po yeni mini gedi, kelima n yaa gedi oTodika kan cua yi kani ama n yaa gedi n baa suano yi kani. **8** yua n ba fiali ti nunsidi yeni yaa cua yaa yoginu li baa tie yaalidigu ɲanduna yaaba po. ti tuonbiadi po, mi teginma po, yeni ti buudi po, **9** yaala n tie ti buudi po, kelima bi ki daani nni, **10** yaala ntie miteginma po, kelima n ca Ba po ki kaa go laadi nni **11** yaala n tie tibuuudi po kelima n jia ɲanduna bado ti buudi. **12** n pia mi maama boncianla ki bua ki maadi yi, ama yi kan fidi ki gbadima moala ne. **13** yaa yoginu ki moamoani fuama yua baa cua o baa ɲmagidi yi imoamoani bonla kuli nni. kelima o kan yaa maadi oyuli po maama ama wan gbadi yaali kuli o baa yedi yi libona kul; i ki go waani yi yaa bona n baa cua. **14** o ba kpiagi n yeli kelima o ba ta yaa bonla ki n pia yeni kuli ki yaa wangi yi. **15** nBa n pia yaala kuli tie n yaale. n yedi ki fuonɲanma baa cua ki ga lin bonla kuli ke lan yaa tie n yali ke o wangi yi. **16** li yaa pugini waamu, yi kan la nni, li go yaa pugini waamu yi ba la nni. **17** o ɲɔdikaaba tianba den yedi bilieba, wan yedi ti yaala yeni li tie be. li yaa pugini waamu yi kan la nni li go yaa pugini waamu yi baa la nni kelima n ca nBa po? **18** lanwani bi den yedi omaadi be yaa maame ki yedi li pugini waamu? tinba ki bani wan maadi yaala. **19** Jesu den nua ki bi pia i buali ki bua bualo. ke o yediba yi bua buali nni min yedi yaala, li yaa pugini waamu yi kan la nni li yaa go pugini waamu

yi ba la ni? **20** i moamoani yeni i moani n maadi yi. yi buudi ki go fabini ama ɲanduna wani yaa po li baa tie pamanle yi baa laadi li paboanli ama yi paboanli baa lebedi ki tua pamanli bonla. **21** li tie nani yaa pua n ye fala nni omadi yoginu yaa pundi ama wan laa yaa fala yeni o mali yaa yoginu o kan go tiadi o fala yeni po. yeni wan mali ki bipanga ɲanduna nni. **22** yinba mo yi pala boandi ɲanduna po ama yi ba guani ki la nni yi pala mo baa ye li pamanli nni, nilo ba kan fidi ki fie laa pamanli. **23** laa daali yi kan buali nni buali ba kuli imoamoani yedi li yaa tie yi mia n Ba yaala kuli n yeli nni tieni la. **24** hali lan yoginu yi daa mia li ba kuli nyeli nni, mia mani yi baa ba ke yi pala n mangi. **25** n maadi yi lan kuli yeni mikpanjama ama uyogu cuoni n kan maadi yeni mi kpanjama ama n baa maadi yeni cain hali ki li yieni nani n Ba n waani maama. **26** Li daali yi ba mia yaali kuli n yeli po, mii yedi ke n ba jaandi ti Ba yi po; **27** Kelima Ba wan bua'i kelima yi bua nni. kelima i daani k n ɲani Ba kani ki cua. **28** N ɲani Ba po ki cua ɲanduna n ni; ke go ba ɲa ɲanduna nni ki guani n Ba po. **29** Bi ɲɔdikaaba den maadi: mɔla a maadi ke li yendi ti po, naa go maadi k li pia galima. **30** Mɔla ti bandi ka bani bonli kuli ke ɲaa go bua buali ba kuli lan bonli po, ti daan ke a ɲan UTienu kani ki cua. **31** Jesu de guani ki yediba: i daan mɔlaa? **32** Diidi o yoginu pundi, nn li pundi ki gbeni mɔ ko, i ba yayadi ki kuni yua kuli o den po, i ba ɲaa n ni n bebe ama mii ye n bebe kelima Ba ye yen nni. **33** N maadi laa bonla ki yi fidi ki ba mi yanduanma n ya po. Li ɲandunli nni, i ba pia a maba ama yin paagi yi ba: n paadi li ɲandunli.

17 jesu n den maadi lan bonli kuli yaa puoli po, o den yaadi ki noanli tanpoli ki yedi: «Nba uyoginu pundi kpiagi ABijua ki Abiga mo n kpiaga **2** ki kuli tie nani ɲan puni nni li bali bini saaliba kuli po maama ke min pa ɲan puni nni yaaba kulu yaa miali n kan gbeni. (aiōnios g166) **3** yaa miali n kan gbeni tie ke ban bandi fini yua bebe yua tie UTienu moamoani, yeni ɲan soani yua Jesu kilisiti (aiōnios g166) **4** n kpiagi a, ki tinga po, n gbeni ɲan den puogi nni yaa tuonli. **5** moala n Ba ke min fidi ki ba yaa kpiagidi ke n den cindi ki pia hali ke ɲanduna daa tagi. **6** n teni ke ɲan den ɲani yaaba ɲanduna nni ki puni nni yeni bandi Ayeli, bi den tie a yaa yaaba ke a den puni nni ba bi kubi amaama. **7** bi bandi moala ke ɲan puni nni yaala kuli ɲani akani. n teni ba amaama yaama ke a teni nni, bi gaama ki daani ke bani ki ɲani a yaa kani ki cua, ke fini mo n den soani nni. **9** n miadi a, ɲan puni nni yaaba po, laa tie ɲanduna yaaba po ka ke n miadi a, kelima bine tie ayaa yaaba. **10** yaala kuli n ye niini nni ye amo yaa niin nni, ɲan pia yaala kuli mo tie nyaa yaale n pali mani li po. **11** mini kan yaa ye ɲanduna niini nni, ama, bani wani baa ye ɲanduna nni kelima n kpendi a kani, Ba yua n gagidi ki ɲani, kubi ba Ayeli po. yaa yeli ke a puni nni ke ban tua yendo. nani mini yeni fini, n tie yendo maama **12** Min den yenba ya yoginu, n den kubiba ɲan den pun nni ya yeli yeni, den kubiba ba ki bi siigin nni yendo ki bodi, li ya ki tie ya biga ba bodi yaa ka, ke

lan gbieni i diani n den maadi yaali. **13** Mola n kpendi a kani, ama n den yedi lani, yali ki da ye yenba, ki min fidi ki paa'ba n pamanli kuli. **14** N pun'bi a maama, ɲanduna niba nanba kelima bi tie ɲanduna yaabi. Nani n mɔ n gɔ ki tie ɲaɲnduna yua maama **15** Mii miadi'ɲa ki ɲa ɲanba ɲanduna ne ka, ama ki ɲan kubiba yibalo kani. **16** Nani min ki tie ɲanduna yua maami, ba mɔ kɔ ki tie ɲanduna yaabi yen. **17** Gagidi ki ɲanbiba i mɔmɔni nni kelima a maama tie mɔmɔni. **18** Nani ɲan den sɔni nni ɲanduna ne maama, n mɔ ko suani'ba yen. **19** N gagidi(n kuogi) n yuli kelima bi ya po, ke ban mɔ ko n gagidi bi ba i mɔmɔni nni. **20** M ii jaandi ban beba ya po ka, ama yeni yaabi kuli ba te tuo ki daani nni kelima bi ya maama po. **21** Ki bi kuli n fidi ki tua yendo nani fin n baa n ye n nni maama, ke n mɔ ye a n nni. N miadi'ɲa ki ban mɔ ko n ya ye ti n nni, ke ɲanduna yaaba n gaa ki fini n suan nni **22** N punba ɲan den pun nni ya kpiagidi, ki ban fidi ki tua yendo nani fin yeni mini n tie yendo maam. **23** Min ya ye bi ni nni, ka ye n ni nni, ki ban fidi ki tua yendo i mɔni. ke li ɲandunli n bandi ka den sɔn nni ka bua'ba ya buanma buolu kan bua nni. **24** N baa, ɲan pun nni yaabi yeni, n bua ban ya ye min ye naani kani. ki ban fidi ki ya nua n kpiagidi yaali ka den pun nni. Kelima a den bua nni hali ki ɲanduna da ke ye. **25** Baa yua tiegi, ɲanduna ki bani'na, ama min wani n ban'na yeni yaabi kuli n bani ka sɔn nni. **26** N cedi ki bi bandi a yeli, n gɔ baa tiendi yeni ki ɲan pia n po ya buanma n ya mi nni, ki min ya ye bi ni nni.

18 Li puoli po ki jesu guani ki lebidi sedlon naani ko bo kuo o goligun nni yeni o ɲɔdikaaba. **2** JIlda yua bo ba kuado, bo bani lan kani, kelima jesu den m, aani ki kua lan kani yeni o ɲɔdikaaba. **3** Jiida bo yeggi yeni, sijenba yeni bi canba nba yabi den kpa bi niba ki pugini Falisien nba, ke bi kubi a fida, togisi nba yeni ti tondaadi. **4** Nani jesu n bani ya bona ba tieni yeni ko nagini ki maadi: yi kpaani ɲmaa i? **5** Ki bi ɲmiani: Nasalete jesu, ki jesu yedi'ba: min n ye" jida yua bo kuadi jesu bo ye sejem nba. **6** ko ɲmian'ba "mini n yeni" ki bi kuli lebidi ki ba puoli po tinga nni. **7** ko pugini ki buali'ba: "i kpaani ɲmaa i?" ki bi ɲmiani: Nasaleti jesu" **8** Ki jesu ɲmianbiba: "n tuodi ki maadi ki mini, lani, yi cabi yaabi ne ki ban ya caa, li ya tieen ki kpaani mini. **9** Ne kuli den tieni ki lan fidi o maama n sɔni li tuonli. ɲaa ten nni ya niba, ba yendo ki bia bi siiga nni. **10** Lani ki simo piali ɲani o jugi o tuagun ki cua ki jia o dindacianmo tuonsɔlo tubili jienu po, Bi bo yi li tuonɔnlo Malkist. **11** Lani ki jesu maadi piali: "guani ki ɲuuni a jugi o tuagun nni, n ki dagidi yeni min la n ba n ten nni ya fala ya?" **12** Lani ki Jifnba liiga yabi yeni sijem nba cuo jesu ki lol'o. **13** Bi bo gadi yeno Ann yua bo tie Kaifi cuado kani, li binli kaifi den tie yua kpa bi niba. **14** Li den tie ki wan n den yedi jufnba ki li ba ɲani ke nido n kpe bi niba kuli po. **15** Simɔno piali den ɲua jesu, yeni ɲɔdika tianu. O den tie ya ɲɔdika ko padicanmo bado bano, o den kua yeni

jesu o padicianmo bado lojagu nni, **16** Ama Simɔno piali den se niin ni buliɲɔbu kani. Lani ke ya ɲɔdika ke ko badicianmo yudaano den ɲani ke maadi yeni ya pua den gu o buliɲɔbu teni piali kua. **17** Lan wani ya pua n den gu o buliɲɔbu yeni den yedi piali: "naani a mɔ gɔa tie o jua ne ɲɔdika kaa? "ko guani ki yedi: "mii tie'o". **18** Bi puobi yabi den gu den taani ki se ki yel o mu li kani, bi den ta ti daadi ki cuon o mu ki yel kelima ti wadi den ye. Pial mɔ ko den ye yenba ki se ki yel yen bani. **19** O kopadicianmo yudaano den buali jesu yaali n tie o ɲɔdikaabi po yeni o banginma po. **20** Jesu den ɲmiano: "den maadi asala nni ke laa tie wuolin nni ka. N den bangi daali kuli li balimaama bangima diena nni yeni li jaandielin nni jufinba yen taagi naan kani. Mii den maadi wuolin nni. **21** Be ya po i ki buali nni lan ya buali i? Yi buali yaabi n gbadi n maama". **22** Jesu n den yedi lan ya bonla i, mintiel yudaano yendo yua n den se yeni den pua'o ". Bi ɲmiandi yeni o padicianmo?" **23** Ke jesu den guani ki ɲmiano: "li ya tie ki maadi ki tudi, ɲan waan nni yaali n tie bonbiili, ama li ya tie ke n maadi ki cuobi, be ya po kan puan nni?" **24** Anna den cedi ki bi gedi yeni jesu o padicianmo bado Kaifa kani. **25** Piali den ye li kani ki yeli o mu, lani ki bi bualo: "a mɔ ko ki tie bi ɲɔdikaaba siigin ne yua kaa?" Ko nia ki yedi: "laki tie yeni." **26** O kopadicianba bado naciemo siigin ni yendo, yua n den tie ninja yeni piali n den jia yua ya tubili yeni den yedi: "mii bo la'ɲa o gogidigu yen'o?" **27** Piali gɔa den nia ki pugini ki li yoginu ko kotogu buudi. **28** Bi den gedi yeni jesu Kaifa deni o bujia kaanu. Li tie o siɲapanpangu, bani bi ba kan den kua o bujia kaanu kani ki ban da jɔgini bi ba ki ban fidi ki je Paki jtema. **29** Lani ke Pilat den ɲani ki den buali'ba; 'o jua ne maam tie bee ki kub'o?" **30** Bi den guani ki ɲian'o: "o naa jua yaa bo den nibiada ti kan bi cuo'o." **31** Pilat den ɲmianba: "ta'o mani yinbi yanba ki juagu ti buudi ke ɲɔdi nani li balimaama n tie maama." Bi den yedi Pilata: "ti balimaami ki cabi tin cuo nilo ki jua o buudi ki cuo ki kpagu." **32** Bi den yedi yeni ke jesu maayedikaanma n kua, nani wan den waani ko ba kpe ya kuumi. **33** Lani ki Pilati den guani ki kua o bujia kaano kani, ki den yini jesu ki bualo: "fin n tie jufinba badicanmo? **34** Jesu den ɲmian'o: "a buali laa bualo a yuceli po bii li tie ki ban mia'ɲa ki ɲan buali yeni?" **35** Pilata den bualo: "n mɔ tie jufi yo" A buolu yaaba yeni bikopadicianma n cuo'ɲa ki cua ten nni. A tieni bee? **36** Jesu den guani ki ɲmiano: "n dienna ki tie ɲanduna ne yaali ka, li ya bo tie yeni n naacenba bo ban kɔni ki gaa nni jufinba kani. Mɔmɔni n dienna ki tie ɲanduna ne yaanma ka." Pilata den bualo: «lanwani a tie badiciamo yo?» o den guano fini aba yedi ke n tie badiciamo li tie lani yaa po yo ke n cua ki mali: "li ya sanu nni k n cua ɲanduna nni ke min fidi ki tieni sieda i mɔmɔni po, ki yaabi kuli n tie i mɔmɔn yaaba n cengi n nialo." **38** Pilata den yed'o: "be n tie i mɔmɔn?" wan den yedi lani, o den ɲani ki gedi jufinba kani: "ki yedi, mii la o ja n tieni yaali ki li bia. **39** Kelima li tie bogidili ke ɲan luodi dansaligi

yendo ke ten'ti Pak jaanm ne. Lan wani yi nan bua ke min faabi yi po jufinba bado bii?" 40 Ke bi go taandi ki maadi: "laa tie lan jua, ama Banabasa" Ke sua banabasa den tie nikpalo.

19 lanwani Pilata den ta Jesu ki teni Sojenba ki bi pua o agbana. 2 Sojenba den ta i konkoni ki piani ke li tie nani OBadog fogilga yeni ki yilini Jesu yuli po, ki go lano gaali moangu. 3 bi den cuoni o kani ki tua ti fuonda fini jufinba Bado, bi go den pabino. 4 li yaa po, Pilata den guani ki n̄ano ku niwuligu kani ki yedi ba yi laa n baa guani yi nilo yeni yi baa bandi ke mii la ke o, pia tagili ba kuli. 5 Jesu den cua bi kani ki yili i konkoni fogilga ki go la ku gaali moangu, Pilata den yedi ba noanli mani o joo nna" 6 bi salayidka cianba yu danba yeni Aminteela yudanba n den la Jesu bi den tiani kpaaki tabino lidapoanpoanli kpaaki tabino li da poanpoanli po kelima mini wan ki la wan tieni yaa biidi yaala n pundi ban cuo o. 7 Jufinba den guani ki yedi o, tin wai pia li bali maama ye ma laa balimaama mo yaa po, ki li bili li pundi wan kpe, kelimao yedi ke o tie UTienubijua. 8 Pilata n den gbadi lan bonla ku je jiegug den pugini. 9 o den guani ki kua u bujia kaakaanu kani, li yoginug Jesu naa den n̄miano maama ba kuli. 10 lane kei Pilata guani ki bualo a kan n̄miani nni li ba bii? n̄aa bani ke n pia yaa bali ki fidi ki gaa n̄a bi ki teni ban kpaaki tabina? 11 ki Jesu den guani ki n̄miano n̄aa pia bali ba n po li yaa den tie ke li cabi tanpoli po. li tie lani yaa po yo ke yua n cuo nni ki tena tieni ti tuonbiadi gi cie n̄a. 12 wan den guani ki n̄miano laa maama po, Pilata den kpaani wan n̄a o, ama jufinba den tiani tiani ki yedi o, li yaa tie ke n̄a onilo na n̄aa tie Sesa doanli" 13 Pila n den gbadi laa maama o den n̄ani Jesu niin po u bujakaanu kani ki kali o kpali po ban yii yaa kaanu Pave, ama Ebilu nni bi yi u Gabata 14 li den tie ya daali ki bi baa bogini mi faabima jaanma daali, ki bua ki pundi kudi piiiga yoginug Pilata den yediba diidi mani yi bado yeni" 15 ki bi tiani hali foagima foagima, kpaaki tabino, Pilata den yedi ba: yinba yi ba n kpaaki tabi yi bado? bi kopadicianba canbaan ba den guani ki n̄miano tinba wani naa pia badi tiano se Sesa yaa ka 16 lanwani Pilata den cabiba ke ban ban kpaaki tabino li dapoanpoanli po. 17 lane ki bi taa Jesu ki n̄ano cancanli ki bugino li dapoanpoanli ki teli ban yi naani (crame) Ebilu maama nni ki yi gologota. 18 bi den kpaaki tabino lidapoanpoanli po, yeni nibilie yendo o jienu o tiano mo o ganu po. 19 Pilata mo den diani idiani ki tabini li dapoanpoanli po ki yedi one n tie Nasaledi, jsu jufinba bado. 20 yaa jufinba n den pendi ki cogi idiani yeni bi den yabi kelima ban den kpaaki tabini jesu lidapoanpoanli po naankani ki den foagi yeni udogu nni, bi den diani li diani Ebilu, Laten, yeni Gileki. 21 bi kopadicianba yudanba yeni jufinba den yedi Pilata, da diani ki jufinba bado ka ama n̄an diani o den yedi mini n tie jufinba bado. 22 pilata den guani ki n̄miani ba mini n diani yaala n diani lane. 23 Aminteela n den

kpaaki tabini Jesu lidapoanpoanli po, bi den ta o tiadi ki boagidi kaani na, ke toatielo kuli ga kaan yendu, yeni o gaaligu yaagu n tie cabiyenli ki lugi yeni igaali otanpolo yeni gu tinga kuli. 24 li n̄amug po Aminteela den yedi bi lieba tin da padigu ama tin toa tiatia ki bandi yua n baa di. li kuli tieni ki baa gbieni yi diani n den maadi yaala kuli, bi boagidi n tiadi bi n̄miali nni ki toani tiatia n̄liadiciangu po. 25 Bi toatieba den tini lan bonla kuli, Jesu na Maliyama yeni o naa waali kilopa yua nden tie pua Maliyama yeni Magidala yua maliyama laa puoba den se Jesu dapoanpoanli kani. 26 yaa yoginug ke Jesu den la ona yeni wan bua yaa n̄oadika ke o, se yeno o den yedi opua na noanli abijua nna. 27 o den yedi n̄oadika yeni noanli anaa, li yoginug o n̄oadika yeni den ta ki kuno o denpo. 28 li puoli po jesu den bandi ki libonla kuli tieni ki dudi moala nani idiani n den yedi yaala Jesu den yedi ba n bua ki n̄u. 29 o n̄iin bogu den se ki gbie yeni mi n̄inmiligima ki nagi li kani bi den ta ucietuogu tuuni ku lanba foagidigu ki n̄ua min n̄inmiligima nni ki duoni o n̄oabu kani ke wan n̄u. 30 jesu n den leni mi n̄inmiligima o den yedi li gbieni o den tibini o yuli ki cabi o naano ki kpe. 31 li den tie li bogidili daali ki baa fandi mi fuodima daali ki jufinba ki den bua ki bi tinkpiba n yaa kpaaki taabi adapoanpoana po mi fuodima daali yaala n moani bi po, jufinba den gedi ki ban mia Pilata ke ban kuakua ban kpaaki tabini yaaba adapoanpoana po taana ki ban kpe ban jiini bi gbanandi. 32 A minteela den cua ki pua ki koani cincili yua, taana ki tuani o lielo mo yaa taana bani yaaba nden kpaaki taani yeni Jesu 33 ban den pundi jesu kani bi den sua ke o kpe ki li waagi baa den koani o yaa taana. 34 li yoginug minteeli yendo den coagi jesu logili li kpaanli mi soama yeni mi n̄ima den n̄ana li kani. 35 yua n den la yeni n wangi sieda o sieda yeni tie moamoani ki ban fidi ki mo daano. 36 lan bonla kuli den cua ki diani n den yedi yaala kuli n tieni ki dudi o kpabili ba yenli kan kua. 37 idiani tiami go yedi bi baa la ban den mu yua yaa logili. 38 lan bonla kuli n den pendi Josefi yua n den tie Alimate dogu nilo ki tie Jesu n̄oadika n̄a siili nni ama ki nan jie jufinba den gedi ki mia Pilata wan punba ban taa Jesu gbanandi Pilata den cabo Josefi den cua ki ta o gbanandi. 39 Nikodema yua n den cua Jesu kani ku n̄iagu mo den cua Josefi kani ki kubi mili tulale badiga ki li n̄madi yeni Alowe ki li kpiagu baa yaa tie nani kobiga. 40 ban den ta Jesu gbanandi ki yieno mi kuuma tiadi ki n̄anbi ki fino nani jufinba bogida n den buali maama bi ku piili po. 41 ban den kpaaki tabino naani ku gogidigu den kuu li kani li gogidigu den pia li ka kuli yaali n daa piini kpiemo. 42 kelma lan de tie jufinba bogidili daali ki li ka kuonli mo den koabi li kani bi denta bi den ta Jesu ki duano lien nni.

20 Laadi o dacincinli daali o sinapanpangu ki sua ki li da biigi, Maliyama Makidala yua den gedi li kakuli po, bi den la ki li tanli biid li kakuli n̄oabu kani. 2 Yeni ke bi san ki gedi Simo piali po yeni ya n̄oadika ki jesu buo'o yeni, o den yediba: "bi n̄ani ti yonbidaano li kuli nni,

ti bani ban bil'o naani. **3** Piali yeni o ḡodika lielo den ḡani ki gedi li kakuli po. **4** Bi kuli den taani ki sani, ama ko ḡodika lielo den siani ki cie Pial ke kpia ki9 pundi li kakuli kani. **5** O den guani ki diidi lien nni, o den la kadinga ki li bili tingin, ama waa den kua lien nni. **6** Simo piali den yuandi ki cua o puoli, o den kua li kakulin nni. ko la kadinga ki li bili tii po. **7** Yeni ya cabili n den fini o yuli, laa ya cabili ki den ta yeni kadinga ama li den pobi ki bili kaan tianu. **8** Yeni ko ḡodika lielo mo den kua, wan yua n den kpia ki pundi li kakuli kani. O den la ki daan. **9** Kelima hali yeni ti ye ya yoginu baa den ba ki bandi i diani n yedi yaali jesu po ko ba fii bi tikpiiba siigin. **10** Bi ḡodikaaba den guani bi diedi po. **11** Lan ya yoginu, Maliyama se niin ni li kakuli kani ki buudi; wan den buudi ya yoginu, o den tibini ki diidi li kakulin nni. **12** Ko la Meleki bonbilie ke bi la ti tiapiendi ki ka, yendo li yuli po o lielo m o a taana po naani ki jesu gbannandi den dua. **13** Bi den yedo: "o pua, bee ntieni ka buudi i?" Ko ḡmian'ba: "kelima bi ḡani bi yonbidaano, mii bani ban bilo naani. **14** Wan den yedi la ya bonla, ko ḡmagidi ki la jesu ko se li kani, ama waa den bani ki li tie jesu. **15** Jesu den yedo: "o pua be cedi ka buudi? a kpaani be? "O den mali ki li tie o gogidigu daano, lani ko yedo: "canba li ya tie ki fini n ta'o, wan nni naani ka duan'o min gedi ki tug'o." **16** Jesu ḡmian'o: "maliyama "ko ḡmagidi ki maad'o Eblu maama nni ki yedi: "Adabbuni" li niinmin tie "canba" **17** Jesu maadi: "da si nni kelima n da ki doni n ba po, ama gedi n ninjaba po ki ban yedi'ba ke n ba do ki gedi n ba po yeni yua n tie yi mo ya ba. N baa leni imo ya baa. **18** Magidala Maliyama den cua ki waani ko la o yonbidaan, ki wani nyedo la ya lanbona. **19** Li daali yenjuogu i, li daacincinli laado nni, ya yoginu ka buliḡona kuli den luo bi ḡodikaaba n den ye naani kani kelima bi den jie jufinba, jesu den cua ki sedi bi siigan nni ki yedi'ba: "mi yanduanma n ya ye yeni" **20** wan den yedi laa bonla, o den waani ba o niiyeni ologili yaa yoginu ke o ḡodikaaba den la ti yonbidaano bi pala den mangi. **21** Jesu go den yediba: "mi yanduanma n yaa ye yeni yi, nani n Ba n soni yeni n moko suani yeni. **22** Jesu n maadi ba ki gbeni kwe o piebi po ki maadi ba, gaali mani fuoḡanma. **23** yaa daano kuli ki baa di sugili o biidi po o biidi ba biini, yaa daano mo ke kan di sugili o biidi po biidi mo kan piini. **24** ke Jesu go pugini ki maadi "ke mi yanduanma n yaa ye yeni yi, nani nBa n soni nni n moko suani yene." **25** Jesu n maadi ki gbeni, kee o piebi bi po kimaadiba gaali mani fuoḡanma, yaa daano ke yi baa di sugili o biidi po o biidi baa piini ya daano mo ke kan di sugili o biidi po o biidi mo kan piini. **26** dana nii puoli po oḡodikaaba den ye deni nni ke Toma ye yeni ba: li yoginu ke agana kuli lo, ke Jesu ba ki sedi bi siiga nni ki maadi: "mi yanduanma n yaa ye yeni yi." **27** ki pugini ki maadi Toma nagini yeni a nubili, ki diidi n nii, ki nagini yeni anubili ki sii n logili, da tami nnpa ya daani nni." **28** Toma den ḡmiano ki maadi: "n yonbidaano tie n Tieniu". **29** ke Jesu maado kelima alaa nni ki daani nni, li pamanli

ye yeni yaaba daani kki laa nni. **30** ke Jesu go tieni mi banma boncianla oḡodikaaba siiga yaa banma n ki diani yaa tili ne niini nni. **31** ama li bona den diani ke yin fidi ki tuo ke Jesu tie Kilisiti, UTieniu Bijua, yeni yi daani yi baa pia li miali o yaa yeli po.

21 Lani ḡ pendi, Jesu go legdi ki waani o bá o ḡodkaaba Tiberiyad magli kunga. Wan den waani o bá maama n ne. **2** Siimḡon Pieri, Toma, ban yi yua Didim Natanayel, Galile nni Kaana yua, Sebede bijaba yeni Jesu ḡodkaaba bilie den taani ki ye **3** Siimḡon Pieri ḡ maadi ba: "N ba gedi u jankpaanu." Ban yedi o: "Ti mo ba yegi yeni a ki gedi." Ban ḡ ki kua ku ḡadgu. Li daali, ḡiamungu baa cuo pu. **4** Lan fandi, ke Jesu ye gbangbanli li jaali po; ama ke bi ḡodkaaba ki bani ke li tie wani Jesu i. **5** Jesu ḡ maadi ba: «A bila, i ki pia bonjekaali i? Ban jiini o: "n n " **6** Wan maadi ba: «Lu mani i taalu ku ḡadgu jienu po, i ba cuo.» Ban lu nani wan maadi maama, ki ji gbali mi dadima, kelima i jami den yabdi. **7** Jesu ḡ den ḡanbi ki bua ya ḡodkaa ḡ maadi Pieri: O Diedo! Siimḡon Pieri ḡ bandi ke li tie O Diedo, wan la o liadli, ki ḡagni gbanḡadgigu, kelima o den ye benbili i, ki baa mi ḡiima nni **8** Ya ḡodkaaba n sieni ḡ nagni yeni ku ḡadgu, ki dadi u taalu ke u gbie yeni i jami, kelima bani yeni li gbangbanli ji den tie nani nuukpanduna kobilie yeni. **9** Ban ḡani ki doni gbangbanli, ke bi la ke a mukwana co, ke i jami ye o mu nni yeni kpanu. **10** Jesu ḡ yedi ba: «Cua mani yeni yin cuo ya jami waamu na **11** Siimḡon Pieri ḡ kua ku ḡadgu nni, ki dadi ki duoni u taalu gbangbanli ke u gbie yeni kobga n piimu n jangbenga taa. Bá yeni i jami ḡ yabi maama kuli, u taalu naa den padi. **12** Jesu ḡ maadi ba: «Cua mani, ya di mani» Bá ḡodkaayendo ki paani o pali ki buali: "A tie ḡma i? "Ki nan bani ke li tie O Diedo i. **13** Jesu ḡ nagni, ki taa kpanu, ki teni ba; ki go teni ba i jami mo. **14** Li ji den tie mi taama n yeni, ke Jesu doḡdi o ḡodkaaba kani, ki waani o bá hali wan yiedi bi tinkpiba siiga. **15** Ban dini ki gbeni, Jesu ḡ buali Siimḡon Pieri: «Jonaas bijua Siimḡon, a bua nni ki cie bi ne i? Wan jiini o: "Nn n Diedo, a bani ke n bua ḡa. "Jesu ḡ yedi o: «Ya kpaan n pebidi.» **16** Wan go yedi o mi liema: Jonaas bijua Siimḡon, a bua nni i? Pieri ḡ go jiini o: "Nn n Diedo, a bani ke n bua ḡa." Jesu ḡ yedi o: «Ya kpaan n paño.» **17** Wan go buali o mi taama: Jonaas bijua Siimḡon, a bua nni i? Lan biidi Pieri pali yeni wan buali o taalma taa: "Abua nni i? Wan jiini o: "N Diedo, a bani bonli kuli, a bani ke n bua ḡa. Jesu ḡ yedi o: «Ya kpaan n paño,» **18** «N maadi a i mḡmḡni, ḡan dá den tie naaciemo, a den yen ḡagni a bá, u gbanḡadgu, ki gedi ḡan bua naani. A ya ti ciandi, a ba ti tandi a nui, nitiano ḡ ḡagni a, ki gedi yeni a, ḡan ki bua ke a gedi naani.» **19** Jesu den maadi lani, ki bua wan waani Pieri ḡ ba ti kpe ya kuubuolu i, ki kpiagi U Tieniu. Wan maadi yeni ki gbeni, ke o yedi o: «Ya ḡua nni,» **20** Pieri ḡ gbagi, ki sua ke Jesu ḡ bua ya ḡodkaa yeni, mi yenjojiema di yogu, yua n den kpagni ki buali Jesu: "ḡma ba (kuadi) janbi a?" yeni ke o ḡua ba; **21** Wan la o, wan buali Jesu: "N Diedo, one mo te, o ba juodi ledi i?" **22** Jesu

ń yedi o: «N ya bua wan ya ye hali mi ba guani, li nan la ńa le? Fini ń ya ńua nni. **23** Lanyapo, laabaali den yadi li naataanli nni ke lanyar ńodkaa wani kan kpe. Ama Jesu den ki maadi ke o kan kpe ka; ama: “N ya bua wan ya ye hali mi ba guani te, li la ńa le i? **24** Lan ya ńodkaa n tie kasiedi ki wangi yi li bona po ne, o diani li bona. Ti bani ke o kasiedi tie mamani, **25** Jesu go tieni bontola boncianla. Li ya bi tie ke ti ba diani likuli, n ki tama ke ńanduna kuli ba dagdi ki ga lan ya diani kuli.

Jesu Tondiba Tuona

1 Teofili li cincintili yua ke diani maadi yesu n cindi ki tieni yeni wan tundi yaala; **2** Hali yeni ya daali k o bo doni poli pon **3** Li puoli po yo k o bo teni wan bo lugidi yaaba a tuonsomba k o bo legidi bi nungi po o fala puolo po fuonjanba paalu. Dana piina o tundi legidi bi nungi nni ki maadi u Tienu diema maama. **4** B den ya cendi liebi o den yi yedi'b ki ban da fagidi yeni Jerusalemi ama ki nan da guudi baa puoni u, nani wan bo maadi «i gbadi n maama ke» **5** San bo wuuli hali yeni dinne yeni mi ninma i ama yinba ba ti wuli yeni fuonjanba li dana kan fagidi» **6** Ban bo taani ya yogu ke bi bual'o: «badiciamo li yogu i ke a ba sieni Israheli diema aa?» **7** K o maadi'bi «laa tie yin'bi ka bi bandi li yogu bii li tinbuali yua ke u Tienu baa cuo yeni u paaceli. **8** Ama i ba gaà u paaciamu ya yogu ke fuonjanma ti ba cua yim n ba tua mini yeni Jerusalemi sieda siedanba, Jude yeni sanmaali kuli dogu nni yeni ki tinga n pan juodi naankani kuli. **9** Yagu ke Jesu bo maadi'bi li bona kuli ki gbeni nani wan bo nua tanpoli yeni, k o doni k u tawaligbangu baa ki legini bi nunbina. **10** Ban go bo da nua tanpoli ya yogu, ki nibilie nagini bi kani ki lani tiapiena. **11** Bi bo maadi: «Yimi galile yaaba be cedi ke se lan kani ki nua tanpoli» **12** Lani ki bi bo guani Jerusalemi Olife juali po yua kabi yeni Jerusalemi nani ban cuoni ya banli Sabbat daali. **13** Ban bo pundi ke bi doni gu dietuagu po, ban bo tundi ki ye naani. li bo tie Piaali, San, Saaki, Andili, Filipi, Tuoma, Baatelemi, Maatio, Saaki Alife bijua, Siimo o jakagidiga, yeni Jude Saaki bijua. **14** B bo taani tie nani nuendo yeni ki taani jaani, yeni bi puobi, Maali Jesu naà yeni o waali. **15** Li dani k Piaali bo fii o naataani siiga nni, bi bo tie nani 120, maadi. **16** N naataani li bo tie buama yaali k u Tienu maama n tieni ki tii, nani fuonjanma n bo yedi Daavidi naba nni Juda po, yua bo waani jesu ke b cuo, o. **17** Kelima o bo tie ti yua ke go bo baadi ti nuadi li yaalidugu po. **18** Dinne li nulo daa u kuanu yeni obiadma paadi, lan kani k o jiidi baa ke li yuli liidi, k o gbanandi yodi k o tugu nni bona kuli yadi. **19** Jerusalemi niba kuli bo njanbi bani li bonli ke b ji puni li kuanu li yeli bi danba maama nni “Hakeldama”, li niima n tie mi soma kuanu. **20** Lan cedi ki li diani pisoma tila nni, ”jaa mani k o kuanu n kpandi pabonli ke nulo n daa kua li kani. ke nutiani n gaa u yudandi sienu. **21** Li tie buami yaali ke bi niba yaabo bo ciani ti o badiciamo Jesu n bo ye ya yoguti siiga nni **22** Lan cili San ninwulima ya caa ya daali k o bo nani ti siiga nni yaabi bo tua siedanba o yiedima po yeni timi. **23** Ke bi tieni nibalie liiga, Josefi ke yi'o Barsabas, k go yi'o Justus yeni Maatiasi. **24** B bo jaandi ki maadi «fini o badiciamo yua bani yua kuli yantugu njan waani ti nibalie ne njan lugidi yua. **25** Ke wan gaa li yiali u yaalidigu yeni u tienu tuonli ke Juda kan colini ki nan nadi u sancelu. **26** Ke bi toni tia tia ki lugidi Maatiasi k b ji bo cod'o ki pugni tuonsomba piigi n yeni yeni po.

2 Pantekoti daali n pundi, bi kuli dentaani ki kaanyendu i. **2** Bi ti ludi ki gbadi ke fuugu nani tanpoli ki nani faaciangu yeni, ki gbie ban bi ye ya dieli nni yeni kuli. **3** Ban la ke i landi tie nani mu yeni ki dogdi bi po, ki bogdi bogdi ki maani yuakuli po. **4** Bikuli n gbie yeni mi fojanma, ki ji cili ki ya maadi mi maalanma nani fojanma n puni ba ke ban maadi maama. **5** Layognu, Juufinba yaaba daani U Tienu nni den nani nanduna dogi nni kuli, ki cua ki dá ye Jerusalema. **6** Ban gbadi ku fuugu, ban taani ki sani ki cua, lan lidi ba yeni yuakuli n gbia ke bi maadi o danba maama nni. **7** Bi den ye ku yaalidgu yeni li pamancianli nni; bi den maadi: “Ti ya ba maadi i moni, bani yaaba n maadi ne kuli ki tie Galile yaaba ka aa? **8** Li nan tieni ledi i, ke ti gbia bi maama yuakuli danba maama nni? **9** Persi yaaba, Medesi yaaba yeni Elamiti yaaba yeni yaaba n kua Mesopotami, Jude diema nni, yeni Kapadasi, Pon yeni Asi, **10** Friji yeni Panfili, Ejipti nni yeni Libi dogi yia n ye Sireni po, yeni ya canba n nani Roma ki cua, **11** Juufinba yeni Proselitinba, Kretan yeni Arabi yaaba, ti den gbia ke bi maadi ti danba maama nni U Tienu paaciamu tuonli!” **12** Bi den ye li pamancianli nni kaa bani ban ba tieni yaali kuli; bi den maadi bi njmiali nni: “Ne mo ya niima nni nan ji tie be i?” **13** Ama bi tianba den nuadi ba ki maadi, “Bikuli nuni mi daamonpaanma i ke li ga ba.” **14** Ama Pieri den fii wani yeni li piiga n yendo, ki duoni u nialu, ki yedi ba, “Jude niba yeni yinba yaaba n kua Jrusalema nni, li njani yin bandi yaali ne yin njanbi ki cengi n lanbona. **15** Kelima, ya niba ne ki nuni daama ki guo nani yin maali maama ka, kelima ti dá ye sijaagu, kudi taa yogu u. **16** Li tie o sawalpualo Jeweli n den waani ya maama i: **17** “A daajuodidana ya pundi,” U Tienu n yedi yaali n ne, “N ba yadi n fojanma gbanandi kuli po. I bijaba yeni i bisiaba ba tua sawapuaba, i naacenba yeni i jifanba ba la mi dogdima, i nikpelba n ya laadi a bona ti dangdi nni. **18** Li baa tie yeni i, n tuonsomba, bi puoba yeni bi jaba po li dana nni N ba yadi n fojanma bi po, ban ya pua sawali. **19** N ba cedi yaalidgu bona n tieni tanpoli po, ki tieni li pagli maalma ki tinga po, mi soma, u mu yeni i muñii walgu. **20** u yienu ba kpandi bonbonli, o njmaalo n kpandi soma ki sua ya daacianli ke i ba la ki bandi O Diedo guanma pundi. **21** Li ba tieni ke yua n jaandi U Tienu O Diedo yeli po ba baa mi faabma. **22** Israyeli yaaba, cengi mani ya lanbona ne: Nasareti Jesu, U Tienu n tieni yua ya po kasiedi i kuli ya nunbu nni yaali n nua o yaalidgu tuonjama, U Tienu n cedi ke o tieni ya banciaanma yeni ya maalma ke ikuli bani, **23** Nani U tienu n bobni maama, ke li jua o banciaanma, bi kuadi o, ki cuo o ki mubni yaaba n fali yiko nni nni, ke bi kpa o li daaponponli po, ki kpa o. **24** U Tienu yiedi o, ki faabi o yeni mi kuuma fala, kelima, li bo ki buali ke wan ya ye mi kuuma nuu nni. **25** Kelima Dafidi yedi yaali ne o po: “N den tundi ki nua O Diedo ke o ye n liiga, kelima o ye n nuujienu po ke mii ji pia begma. **26** Lanwani ii, n ye li pamancianli nni, ki mangidi n pali yeni n lanbu. Yaali n

pugdi, n gbannandi baa ye li dandanli nni. **27** Kelima a kan ñoli ki ña n naano bi kpienba diema nni, a go kan ña a niñamo gbannandi ñ bedi. (Hadēs g86) **28** A dogdi li mi yema sani, ki waani nni, a ba cedi min gbie yeni a yema. **29** N kpiiba, n ba maadi yeni yi li dandanli nni ti yaaja Dafiidi maama: o den kpe, ke bi pii o, ke o kakuli ye ti siiga nni hali yeni molane. **30** Nani wan den tie sawalpualo, ki bani ke U Tienu bo loli yni o ku dānligu, ki niani o ke o ba cedi o puoliñuani nni, yendo ñ kali o badigbandi po yeni. **31** o bo tuodi ki bandi, ki maadi Jesu yiedma po, “Bi den ki ñoli ki ña o bi kpienba tinga nni, ke o gbannandi mo ki bandi bedma. (Hadēs g86) **32** Lan ya Jesu, U Tienu duoni o yeli, tikuli tie li kesiedinba. **33** Ama, nani wan doni, ki kali U Tienu jienu yeni, o baa Baa ñ den niani o ya foñanma, o yadi lan ya foñanma i ti po ke i la ki go gbadi ne. **34** Kelima, Dafidi naa den doni tanpoli, ama, o den maadi, “O Diedo yedi N Diedo, «Kali n jienu, **35** hali min ba cedi a yibalinba ñ tua taañmaakaanu» **36** Lanyapo i, ke li buali ke Israyeli diegu kuli ñ bandi yeni i mōni ke yin kpaay ya Jesu li daaponñonli po yeni, U Tienu cedi ke o tua Diedo yeni Kiristi» **37** Ban gbadi lanyama maama, ki mi sia bi pala, ke bi buali Pieri yeni ya tondba n sieni, “Ti kpiiba, ti ji ba tieni ledi i?” **38** Ke Pieri guani ki jiini ba, “Yuakuli ñ biidi o pali o tuonbiadi po, ki tieni mi ñinwulma bogdili Jesu Kiristi yeni po, ke wan di sugli o biidi po, i ba baa U Tienu Foñanma paabu, **39** Kelima li ñonianu tie yinba yeni i bila yaama i yeni yaaba n ye fagma, hali ban yabi maama kuli, ke U Tienu ba yini.” **40** O den maadi mi maama boncianla, ki kadi ki waani ba, ki paani bi pala; O den maadi ne, “Yin fangi j yula yeni ya nifiima n kua mi tudma nni ne. **41** Lanwani ii, bi den tuo ki ga o maama, ke bi tieni ba mi ñinwulma bogdili, ke li daali mōno, yaaba n den pugni bi ñodkaaba po den kiluo niba tuda taa. **42** Bi den tugni bi tuona ki tundi yaali n tie mi yenñodma, ki bogdi kpanu bi ñmiali nni, ki tie bi jaandi. **43** Ti jawaandi ñ cuo naano kuli, ku yaalidgu yeni mi banciaanma maalma boncianla ñ tieni bi ñodkaaba dandanli po. **44** Yaaba n den tie dugkaaba kuli den taani ki ye kaanyendu, ke ban den pia yaali kuli den tie tantaanbona i. **45** Bi den kuadi bi piamma yeni bi bonkubkaali ki bogi bi ñmiali nni, yuakuli yeni wan dagdi yeni yaali. **46** Li den tie yeni i daali ñ tuu daali bi den ye li jaandielii nni, ki taa payianyendu, ki ñmiidi kpanu, ki bogi bi ñmiali nni, ki taandi ki di yeni li pamanli yeni li pali yumiinli, **47** Bi den pugu U Tienu, ke bi niba taa bi po, ki selni ba. Daali ñ tuu daali, O Diedo den pugdi bi po yaaba n den baa mi faabma.

3 Yeni ke Pieri yeni i Jan den caa ku jaandiegu nni, i jaandi yogu, nani kudi yia yogu yeni **2** Bi den yi maani ki tugi nilo, ke bi mali o ke o tie wabo ki caa ki kaandi o ku jaandiegu bulñonjanbu, ban yi yaabu bu bulñonjanbu yeni kani, ke o miadi yaaba n pendi ki kua ku jaandiegu nni. **3** Wan la Pieri yeni Jan ke bi pendi ki kua ku jaandiegu nni, ke o mia ba li todli **4** Pieri ñ sedi ki

nuali o tiini, wani yeni Jan, ki yedi o: «Diidi ti». **5** O wabo ñ nuali ba, ki ya daani ke o ba baa paabu bi kani i. **6** Pieri ñ maadi: «N ki pia wula ki buali ligi, ama min pia yaali, n ba teni a. Nasleti Jesu Kiristi yeni po, cuoni!» **7** Pieri ñ cuo o nuujienu, ki yogi ki fiini o, lanniyogno mōno, o taana ñ todi, o taagbina ñ paagi. **8** Yuyenma, o wabo ñ fii, ki ya cuoni, ki kua ku jaandiegu nni, wani yeni Pieri yeni Jan, ke o cuoni, ki yugi, ki dondi U Tienu. **9** Bi niba kuli ñ la o ke o cuoni ki dondi U Tienu. **10** Ban bandi ke li tie ya nilo n yi miadi ku jaandiegu bulñonjanbu kani yeni i; ku yaalidgu yeni li pamancianli ñ cuo ba ya yeni yaali n tieni o ne. **11** Nani wanden li ye yeni Pieri yeni Jan yeni ii, bi niba kuli den sani ki nagni ba Salomōn ciagu nni yeni li li pamancianli **12** Pieri ñ la kunilgu, wan buali ba: «Isarayeli niba, be n cedi ke i pala mani boncianla? Be n cedi ke i cini i nuni ti po nani tinba mōno ya paalu bii ti papienli po i, ke o nilo ne cuoni yeni ii?» **13** Abrahamama, Isaka T yeni Jakobo Tienu, ti yaajanba Tienu n kpiagi o tuonsōnlo Jesu yeni, yin den nia ke yii bani yua Pilati nintuali, wan den jagi ke wan faabi o ya yogu yeni. **14** I den yie o niñamo yua n tie nitenginka maama, ki cedi ke bi luodi ki ña o nikpalo. **15** I cedike bi kpaá li miali naabiiga, U Tienu ñ yiedi (faadi) yua bi kpienba siiga ke tinba n tie li kasiedinba. **16** Molane, yaaba n daani o yeli po - yin nua ya nilo, ki go bani o ne - lanyama yeni n paagi o. Wan pia ya dandanli Jesu nni n cedi ke o paagi cain ikuli ya nunbu nni. **17** N kpiiba, n bani ke yii bani i, ki sōni yanbōntonli i nani i yikodanba yeni. **18** Ama, U Tienu ñ cedi ke o sawalpuaba kuli pua ya sawali, ke li buali ke o wan lugdi ya bibuadga ñ la fala yeni, tieni ki tii. **19** Lanwani ii, yin biidi i pala i tuonbiadi po, ki lebdi ki ñodi u sanñamu, i biidi ñ piini, ti Diedo yema ñ cua yeni li pasōngli jamaano; **20** wan yuandi ki sōni wan lugdi ya Kiristi i po, Jesu. **21** O tie yua ke tanpojoma ba ga hali yeni ya yogu ke U Tienu ñ tuodi ki cedi ke o sawalpuarjanba yaadi ki waani ya bona kuli n ba tieni ki dudi. (aiñon g165) **22** Moyiisi maadi lani n yeni: “O Diedo U Tienu lugdi ki dogdi sawalpualo nani mini yeni i kpiiba siiga. Yin cengi wan ba maadi yi yaali kuli. **23** Li ya sua ke niloba ki cengi li sawalpualo maama, bi ba biani (bolini) o cain bi niba siiga.” **24** Nn, bi sawalpuaba kuli yaaba n pendi, ki maadi li maama, ki cili hali Samiali yeni yaaba n yuandi o puoli po kuli waani lanyama dana. **25** I tie bi sawalpuaba yeni ya ñonianu ke U Tienu loli yeni ti yaajanba bila i, nani wan yedi Abrahamama maama: “Ki tinga po dansani kuli ba baa mi yedñanma a ya puoliñuani po.” **26** U Tienu ñ duoni o tuonsōnlo, o dá cindi ki sōni o i siiga nni i, ke wan fidi ki yadi mi yedñanma yaaba n ba lebdi bi yama, ki ña bi tuonbiadi sanu ki ñodi u sanñamu»

4 Pieri yeni Jan n da den maadi yeni bi niba, bi kodipadicianba yeni, U Tienu diegu gudikaaba yudaano yeni sadisa yaaba den cua li kani. **2** B pala den beni kelima Pieri yeni Jan den bangi bi niba ki wangi ba ke bi tinkpiba baa fii kelima Jesu den fii bi tinkpiba siiga nni. **3**

Bi den cuo bad ki kuani ba li kpaadidieli nni hali ke li pan fandi kelima li den tie yenjuogu jigi. 4 Yeni moko, yaaba n den cengi bi maama siiga boncianla den daani Jesu, ke bi coli den bua pundi niba tudamuu. 5 Lan den fandi, jufinba yudaano yeni a nikipela yeni li balmaama bangkaaba den taani Jerusalema. 6 Bi kodipadicianba bado Ana yeni kayifa yeni Jan yeni Alesanda yeni yaaba n sieni ki tie bi kopadicianba yudaano kuli. 7 Bi den cedi ke Pieri yeni Jan sedi bi siiga, ke bi buali ba: «U laa paalu ya po, bi nje yeni nni ke i tieni yeni?» 8 Lani U Tienu fuoma yua n gbieni pieri ke o den yedi ba: 9 «Yinba bi paatieba yeni isayeke nikipela, i buali dinne ya tuonjanli n tieni ya wabo ne po yeni lan gaa maama ke o paagi. 10 To, Yinba yaaba n ye kuli yeni Isayeke yaaba yaaba n sieni kuli, yin bandi ke li tie Nasareti yua Jesu Krisiti yeli po, yin den joni yua li daponponli po, ke U Tienu ffini o bi tinkpiiba siiga, ke yaa ja n tie na paagi cain ki se i nutuali. 11 Jesu tie: yaa tanli ke i den luni, ke nan tie tanmaala. Lani n tua li tanpuuli tanjali. 12 Mi faabma ki ye nito kuli kani kelima yetoli kuli ki ye nanduna nni tin baa faabi kelima yaali yapo taladi». 13 Bi cancannikpela yeni n den laa Pieri yeni Jan n pia yaa paapali, bi den pagi ba kelima bi banni ke bi tie taliginba kaa kua cogu. Bi den bandi ke bi tie yaaba n den ki ye yeni Jesu. 14 Ban den nua ke ya ja n paagi yeni se Pieri yeni Jan kani, baa den fidi niani ba libakuli. 15 Bi den cedi ke bi niani bi cancannikpeliba taanli nni, ke bi juogi. Bi den yedi: 16 Ti baa tieni bi naa jaba lede? kelima Jerusalema yaaba kuli bani ke bi tieni mi banciaanma, ti moko nan kan fidi ki nia. 17 Ama ki fidi ke laa maama n daa yadi bi niba siiga, tin fuu yeni ba ki yie bipo ke ban da go maadi oba kuli laa yeni nni». 18 Lani, bi den go ki yini ba ki yie bipo cain ke ban da go maadi ki bangi bi niba Jesu yeni nni. 19 Pieri yeni Jan den gua ki yedi ba: «Biigi mani ki lie li ya tiegi U Tienu po ke tin tuo i ya maama ki cedi wani U Tienu yaama. 20 Kelima ti kan fidi ke kan yedi tin la ke go gbadi yaala». 21 Bi cancannikpeliba bia den funi yeni ba ki yuandi ki nja ba. Baa den laa ban baa cuo ba yaali yapo, kelima bi niba kuli den kpiagdi U Tienu kelima yaala n den tieni po. 22 Kelima ban den tieni ya ja po mi banciaanma ke o paagi den kpeligi ki cie bina piinaa. 23 Pieri yeni Jan n den niani, bi den gadi bi lieba po ki pan wani ba bi kopadicianba yudanba yeni bi nikipelba n yedi ba yaala kuli. 24 Ban den gbadi lani, bi den taani yanyenma ki jandi ki mia U Tienu ki yedi: «Ti Diedo, fini n den tagi tapoli, ki tinga, mi niancianma yeni yaala n ye mi niinni kuli. 25 A den maadi ke U Tienu fuoma yua cedi ke ti yaja Dafidi a naaciamo sogni a maama ki yedi: «be n cedi ke bi nilanba fii ki tiendi o fuugu? ke i nibuoli mo pia laa yantiabiada? 26 ki tinga badiba kuli fii ki sedi. Bi badijaba mo taani ki tuu nnyenbu ki fii ki sedi O Diedo yeni wan gandi yua po. 27 Mōmōni o bado Elodo gufeneri Ponisa Pilata den taani yanyenma yeni yaaba n kaa tie Isabelle yaaba kuli u naa dogu nni ki juogi ban baa tieni maama ki cuo fini U Tieni ya nacengagidijamo Jesu, njan

gandi yua. 28 Ban den taani yeni, bi den tieni njan tuodi ki bili yaala kelima a paciamu yeni a yanjagili po. 29 Mola o Diedo, cengi ban funi leni timaama, ki paagi tinba a naacenba tin yaa wangi a maama yeni li pamanli. 30 Tandii a nuu ke tin ya taagi a naacengagidijamo Jesu yeli ki paagdi bi niba sinankeeninba yeni mi banciaanma». 31 Ban den jaandi yeni, ban taani naakani den digdi. Bi den gbie yeni u Tienu fuoma yua ki bi wangi U Tienu maama yeni li papaali. 32 Yaaba n den daani kuli den pia yenyenma yeni yanjagidiyenli. Oba kuli naa den yeni ke wan pia yaala tie wani baba n baa die yaala, nilo kuli den tuo ke o piamu tua o lieba kuli yaala. 33 Jesu tondibila den tieni siedii wani o Diedo Jesu fiima bi tinkpiba siiga po yeni u paaciamu. U Tieni sela mo den ye yeni bikuli. 34 Bii siiga luodo ki den ye kelima yaaba n den pia i kuani ki kpendinni li ligi 35 ki biliti Jesu tondiba taana kani. Bi den yen nandi lienni ki bogdi ki tendi yua kuli nani o luoma n tie maama. 36 Josefi, Jesu tondiba n den ciliyua yaa yeli Barnabasa, lani n tie yua pagidi bi niba pala. O den tie Lefiti buolu yua ki niani Sipila diema nni. 37 O moko den pia u kuanu, ki kuadi ki cua yeni li ligi ki bili Jesu tondiba taana kani.

5 Ama niyendo, ban yi yua Ananiasa yeni den ye. Oja yeni den kuadi o kpaabu, 2 ki juogi yeni o pua ki kubi i ligi bogdima. O den cuo yeni yaala n sieni ki bili Jesu tondiba taana kani. 3 Ama ke Piali madi: «be cedi ke a nja sitaan k o kua a pali ki gbie k a pan pua fuonjanma faama i ki njuuni u kpaabu ligi bogdnma i? 4 Lan bo ki kuadi, li bo li ki tie a kpacelu kaa? lan bo ti kuadi l go bo li ki tie a yaala kaa? A tieni led i ki ti maali li bonla a pali nni. A ki pua niba kaa faama a pua u Tienu i faama.» 5 Ananiasa n gbadi li maam wan cie ki gbaani ki fuodi ki jiini. 6 Ke ti jiwaandi cuo yaaba kuli bo gbadi lan bonla. ke bi jawaaba kadigi o ki bo piini. 7 Kudi puoli po k o denpua pundi kaa bani yaala bi tieni. 8 Piali ka maadi o: «maadi n li ya tie ki kuadi u kpaabu ne nani yin waani i ligi maama.» K o jiini: «li ligi n yeni» 9 Ke Piali maadi o: «i tieni led i ki taani bigni o yonmdaano tagnmi i. Yaaba n pii a calo n yeni.» 10 Ko baa li yogu ki jiini, ke bi jawaaba guani sua o kpe o. 11 Ke ti jiwaanciandi cuo yaaba ye li jaandielii kuli yeni yaaba bo gbadi li bonla. 12 Ti bonninandi yeni u yaalidgu bo tieni u niwulgu siiga nni bi tuonsomba nui po. Bi bo tani ye Salomon jaanli kani. 13 Ama ke ba yendo boo pia papaali yeni wan taani bi po ke bi niba nan bo bua bi maama. 14 Bi niba yaaba bo pia li dandanli ti yonmdaano nni bo pugdi bi jaba yeni bi puoba. 15 Bi bo yi cendi yeni a yama u sanu po i ki duani ba ti gadogdi yeni i diduani po i, ki fidi yaala ke Piali ya ti pendii ya yogu u junjungu n fidiki legini bi tianba. 16 Niba boncianli yaaba bo na Jerusalemi kaalindnma mo bo baadi yeni a yama yeni yaaba ke i cicibiadi kubi ba ke bi paagdi. 17 Ama k o yikacianmo fii ya niba kuli bo ye yeni o siiga nni (ki tie Sadusiani jaandi niba); bi bo ye yeni pabonli. 18 Ke bi cuo bi tuonsomba ki kuani ba

gobna dansalgi dieli nni ki luoni ba. **19** Ama u ñuagu u Tienu meleki bo ki luodi li ganli ki ñani ba ki maadi ba: **20** «Pan sedi mani li jaandielu nni ki waani bi niba li miali maama» **21** Ban bo gbadi lani ki fii ki kua li jaandielu nni gu sinjaagu nni ki tundi bi niba. Ama k oyikacianmo cua yeni yaaba bo ye yeni o ki yini mi taankalima ki soni ke bi gedi ñani bi tuonsɔnba dansalgi. **22** Ama ya soje gbenga bo gedi boo la ba dansaldielu nni, ke bi guani maadi ne: **23** «Ti la k u dansaldielu luoi kpakpab ke sojenba yaaba guu se u bulñɔbu nni; Ama tin luodi ya yogu tii obo deni nni.» **24** Li jaandielu nni soje cianma yeni o yidkacianmo n gbadi yeni ke li cuo ba i jeje yeni yaala ba fidi ki cua li puoli po. **25** Ke o nulo cua ki maadi ba: «ya niba ki luomi dansalgi ye li jaandielu nni ki tundi u nuwulgu.» **26** Ke o sojecianmo yeni sojenba gedi ki guani yenba suoo kaa tieni ba paalu bonli, kelima bi bo jie ke bi niba bo lugdi ba a tana. **27** Ban guani yenba bi sieni ba bi ceglkaaaba kani ke o yidikacianmo buali ba **28** ke maadi: «ti kuani ke yi daa tieni i tundi o nulo ne yeli po ke i nan tieni li tundi ki gbieni Jerusalem kuli ke li ja sɔma ba wuli po. **29** Piali yeni o tuonsɔnba bo ñmia ba ki yedi ti bi colni u Tienu ya maama ki cie bi niba maama. **30** Ti yaja nba Tienu fiini Jesu bi tinkpiiba siiga nni yua ke i bo cɔni o bu tibu po ki kpa a o. **31** U Tienu duoni wani ki kaani o u nuuienu ke wan tua o bado bijua ti candaano, ki daa nua Isaraheli yaaba biidi ki go mia sugli b biidi po. **32** Ti tie iesd nba li bona po yeni fuɔɔɔnma go yua ke u Tienu puni tinba yaaba n colni o.» **33** Bi ceglkaaaba n bo gbadi bi pala bo biidi ke bi bua ban kpa a bi tuonsɔnba **34** Ama falisiani yua ke bi bo yi o Galmali ki tie bil maama bangika kuli siiga nni yua pia ti kpiagidi ke bi colni o bi niba kani bo yi ñani Yesu tuonsɔnba lan nii po lan waaagi. **35** Lani k o bo uansi yedi «Yinba Isaraheli yaaba yeni yi bua ki tieni bi niba yaala ne. **36** Kelima Todasi bo fii ki sedi yognu bá ki u niwulgu bo ñodi o ki pundi nani niba kobina bi bo kpa a'og ke yaaba bo ñua'o sani ki yadi. **37** Li puoli Juda Galile mo bo fii li cɔdli yogu ki dadi niba waamu. K o kpe ke yaaba bo ñua o kuli sani ki yadi. **38** Mɔla n ji maadi yi fagdi mani ke ña ba suoo li ya tie ke li tuadma ñani bi niba kani li kan tuo. **39** Ama li ñani u Tienu ya kani yinkan fidi paadi ba yi ti bo bandi mono ki kɔni yeni u Tienu i.» Ke bi gbadi niinma nni. **40** Li puoli po ke yi nni bi tuonsɔnba ki puabi ba, ki kuami ba ke ban da faa maadi Yesu maama ke ñaa ba ke bi kuni. **41** Bi bo ñani i nikipeli tundi kani kani ke bi pala mangi yeni u Tienu n bua ke bani ñi la fala o ya yeli o. **42** Faadima fandi kuli u Tienu tuonsɔnba bo yi cua li jaandielu nni yeni bi niba deni ke wangi ke Yesu tie u Tienu n gandi yua i.

6 Laa dana siiga Jesu ñodikaaba bo pugdi pugdi, k Heleniti jufinba bo fii k yie Eliba yaaba po, pakuano bo ki laadi mi jiema. **2** Jesu tuonsɔnba piiga n bonmilie yeni bo yini bi ñodikaaba ki yedi bi: «laa dagdi ti ña u Tienu maama ke ya bɔgdi mi yema. **3** N naataani lugdi mani i siiga nni niba lele yaaba pia ti kpiagdi ki go gbie

yeni mi yanfuonma ke ti ba fidi ki teni ba li tuonli. **4** tima wani ti ba guani ki tugni ki ya jaandi yeni u Tienu ñomaama.» **5** Bi laabaalo bo mangi yaaba n bo taani kuli po. Yeni ke b bo lugdi Etieni o ja yua gbi yeni tu dugdi yeni mi yanfuonma, yeni Filipi, Prokori, Nikanɔri, Timɔn, Parmenasi, yeni Nikola yua lebidi bi niba pala Antiosi. **6** Yaaba gaa u tienu ñomaama bo kua yeni li niba jesu ñodikaaba kani ke bi jaani ki go maani i nui b po. **7** Yeni u Tienu maama bo yadi kaan kuli ke bi ñodikaaba bo pugni Jerusalem diema nani. **8** Etieni bo gbie yeni ñabaligi yeni u paaciamu ki tiendi mi banciaama boncianla ke li pia mi yaalidma bi niba siiga nni. **9** Ama ya niba n bo tie Sinagɔg nni yaaba ke b yi bi Sirenian yeni Alesandrian nba yaaba pia mi yaama yeni Silisi yeni Azi bo fii. Li niba bo pagi yeni Etieni. **10** Ama b bo kan fidi ki sedi Etieni nunga nni yua gbie yeni u Tienu paalu ki maadi mi yanfuomaama. **11** Li puoli po ke b wuoni lebidi b niba pala ke bi maadi: «ti gbadi ke Etieni ñani a ñɔbona ki sugi u Tienu yeni Myiisi. **12** ke suadi b niba, a nikipela yeni a gbandianla ke b cendi Etieni ki cuo o ki gedi yeni o b ceglikaaba kani. **13** B bo baa yeniu faagu siedanba ke b maadi: «O ja ne li maadi ki sugdi u kaanjanmo ne yeni yikodi. **14** Kelima ti gbadi k yedi ke naazareti jesu ba mudi u kaanjanmo ne k go lebdi balmaama tunda. **15** Ke ya niba kuli bo kali i celi tema bo cini a nubina o po i ki la k o nunga tie nani meleki yeni.

7 Salga yikaaba ciamo ñi maadi: «ya bona ne tie mɔnmɔni yoo?» **2** Etien u ñiini n kpiiba yeni n bɔanba cengi mani nni: Ti yudandi Tienu n dogdi ti yaja Abrahamama wan den ye Mosopotami karan den yedi o. **3** ki ña a dogu yeni a kpiiba, ki gedi min ba waani ña naani» **4** Lawani o den ñani Kalide yaaba dogu, ki gedi ki kali kaaran. O báa n den kpe k o ñani lan kani, ki gedi ki kali yi ji ye ya dogu nni molane. **5** O den k puni o o tifancelu; ba naani k e o ba ñmaa o taali. Ama o den niano (ya yogu ke Abalahama da den k pia biga) ke o cabi lan ya dogu wun tua o dogu celu wani yeni o puoli ñuani o kuuma puoli. **6** U Tienu den yedi o yaali ne, ke o puoli ñuani bo kali doglamu nni nani bina ba, li dogu niba ba cedi ban tua yonbi hali bina kobina (400) **7** Mini n ba jioa ti buudi yeni ya nibuolu n cuo ba ti yonbdi yeni. U Tienu n yedi yaali n yeni, lani ya pendi, bi ba ña li dogu ki ya pugi nni lan kani.» **8** O den tien Habrahama ti kondi ke ti tie donlilolma bi siiga nni. Yeni ke Abrahama bo tua isaka báa ki kondi o li daaniidaali; isaka ka mɔ tua Jakobo báa, Jakobo mɔ n tua piiga n bilalie yaaba n ba tua piiga n buoli lie nikipeliba cuga. **9** A cuga n i kpeliba bo nani Josefi ki cuo'o ki kaadi o ke bi gedi yeni o Ejipti, ama u Tienu bo ye yeni o **10** O bo nanli o ki faabi o o fala kuli nni ki puni o li yanbili yeni mi yanfuoma ki sua ke Farawɔni n tie Ejipti Badciamu, ke Farwɔni dini o o kpaagli yua n todi o u dogu kubma nni. **11** Li yogu kmi koma yeni mi cacagma baa Ejipti yeni kaana dogi nni. Ti yaajanba, ji bo ki pia bonjekaali. **12** Ama jakobo n gbadi ke i fee(ñalkama) ye Ejipti, ke o cindi ki soni ti yajanba ke

bi gedi ki baa. **13** Mi gediliema ke Josefi waani o yuli o kpiiba (naataani), ki cedi ke farawoni bandi Josefi diegu yaaba. **14** Josefi n nagini o yuatieba ke ban maadi o baa wan tugi u diegu nni yaaba kuli n' cua Ejipti dogu nni. Bi kuli bo taani niba piilele n niba mu **15** Lan tieni maama ke Jakobo jidi ki kali Ejipti dogu nni n yeni. Lan tieni a bina waamu ke o kpe wan yeni ti baanba. **16** Ke b tugi o gbanandi ki gedi ki pii Sisama, Abrahamana n bo cadi i ligi ki daa ya kakuli Hamori bijaba kani. **17** UTienu n bo nani Abrahamana yaali nni bo pundiya yogu, Jakobo buolu n bo poli ki yabdi ki pugni Ejipti dogunni **18** Hali ke badciantiano ti kali Ejipti Farawon gbandi po. wani nan bo k bani Josefi. **19** Lan ya badciami n bo b'ndi ti buolu yaaba, ki kuani ba mi cacagma nni hali ke b lu bi. **20** Lan yognu i ke Moyiisi mali o bo nani u Tienu nunga nni, ke bi n'gani o o baa diegu nni nmaali taa **21** Ban luni Moyiisi k o badciamo jifaano gandi o, ki wubi o nani o bimadiga yeni. **22** Moyiisi kua u cogu ki ga Ejipti tunda yeni u nunfanbu kuli. Obo pia u paaciamu o maama nni yeni o tuada nni. **23** Wan pundi bina piina ke o jagi ke wan gedi ki fuondi o kpiiba Isarayeli yaaba. **24** Wan la ke b kubi Isarayeli nulo ki cagni ke Moyiisi nanli o, ki tuu li panli, ki k'paa Ejipti yua. **25** O bo maali k u Tienu bo tagni o nuu po i ki faabi ba, ama bi nan boo gbadi yeni. **26** Lan fii fandi, ke o cua ki sua ke Isarayeli yaaba koni. Wan bigni ke ba taani ba ki paadi li konli; ki maadi: canbanba mia mani sugli, i tie kpiiba i. li kpiili ye i siigs nni be cedi ki manbiidi i lieba yama nanda? **27** Ama yua n mabni o lielo yeni n gaa o po ti jadi ki yedi "na dini na li bali ki puni a u sanu ke nan jia ti buudi? **28** A buangan k'paa n nani nan won k'paa Ejipti jua maama yo oo? **29** Moyiisi n gbadi yeni, wan sani ki gedi u cangu Mandian dogu nni wan mali naani bila lie **30** Wan pendu bina piina, meneki n dogdi o po ki tinkuoga Sinayi juali p0, k u tutuugu yugu n ye siiga nni. co u muu pienu **31** Moyiisi n la u mu, lan nan lidi o yeni lan ya dogdima; wan nagni ki bua diidi wan gbadi u diedo nialu, k u maadi ne: **32** N tie a yajanba tienu, Abalahami, Isaka yeni Jakobo Tienu i. Ti jawaandi n' cuo Myiisi, o gbanu n' n'gaa wan bo baa ya papaali k o ba tibni ki diidi yua maadi. **33** Odiedo n' yedi o "pidi a taacaadi kelima nan ye naani ne tie tinnganga i. **34** M'nm'ni, n la n buolu n' laadi ya fala Ejipti dogu nni. N gbadi ke bi buudi, ki fabni, ke jidi ke mi faabi ba. Molane ne gedi mini n s'oni a Ejipti dogu nni. ya caa. **35** Ban bo yie ya Moyiisi maama, ki buali o: "n'gma dini a bado bii buudi yudaano yeni?" wani k u Tienu s'oni nani bado yeni candaano. U Tienu cedi ke meleki nuu dogdi o po u tutuugu nni. **36** Moyiisi n bo nani ba Ejipti dogu nni. O bo tieni yaalidigu **37** Wani li moyiisi n maadi Isaraheli yaaba "u Tienu lugdi ki dogdi i po o sawalopualo i kpiibasiiga nni sawalipualo nani mini yeni." **38** Lan ya nilo n bo ye li nitaali siiga ki tinkuoga nni yua bo yua bo maadi sinayi juali po yeni. Ya nilo bo ye yeni ti baanba ya nilo n ga li miali maama ke wan s'ogni ti **39** Lan ya nilo i ke ti yajanba yie kaa colni. Bi yie o maama, ke bi pala guani ki kua

Ejipti tuona nni. **40** Lan yognu b bo maadi haron "tagi ti po ya tagbuoli ke ti baa nua ki pugi. Ama ya Moyiisi n nani ti Ejipti dogu nni, yeni tii bani lan tieni maama. **41** Lanwani i b bo tugi naabiga ki pugi ki po, ki padi b pada, ke bi pali mani bi nui bontagikaali po **42** Ama k u tienu lebdi bi yama ki cedi ke bi pugi tanpoli n'gabidi n'gabidi nani lan diani maama bi sawalipualo tili nni yeni ki tinkuoga po nni "Isaraheli diegu, bina piina n yeni ki tinkuoga nni i puni nni i yankodike e ki padi n po a pada aa? **43** I tuo ki pugi Molaki u tienu yeni Renfan tienu n'gabiga. yi go tagi ya bulo ki pugi yeni yia po, n ba cedi ban cuo yi ti yobdi, ki gedi yeni yi hali Babilonpendma. **44** UTienu mabilikaama k'paga po ti yaajaba la kasiedi ki tinkuoga nni nani u tienu n bo maadi o bali maama yeni Moyiisi maama yeni ke o cedi lan dogdi o po nani wan bo la maamasina yi juali po yeni **45** Lan ya felijongu i ke ti yajaanba tugi bi cenli nni, ki yegi yeni Jesue ki cua. lani i tieni ban pundi ya tinga po ki sua u Tienu bo beli yaaba bo cindi ki kaa ki po ke ti yaajanba daa ki pundi yogu (daali) **46** Wani yua baa u Tienu n'gabili ki bo jagi ke ban maa dieli Jakobo Tienu po. **47** Ama saalomon n maa u Tienu po diegu **48** Ama u Tienu naa kua ya dieli nni ke bi niba nui maa; nani o swalipualo n' yedi maama **49** Tanpoli po n'tie n badikpagli ke ki tinga tie n taanmakaanu. ke u laa diegu ke i ba fidi ki maa n po? o diedo maama n yeni. mi ba kali le i ki fuodi i? **50** n ya nuu ka tagi lan ya bona kuli i? **51** Nisaalo fini yua ya tulu se bontantanli ke i pala yeni i tuba ki pia maalima ba kuli ku konciagu po ki sedi ki pani mi fuoganma u sanu; I li tie nani i yaajanba n' tieni maama yeni i **52** O laa o sawalipualo i, ke i yaajanba ki waani fala, ki cagni o? Bi bo k'paa ya sawalipualo bo liidi ki cua ki sua ki yua tie niteginka daa pundi; molane yinba n mo kuadi o ki nikpalo po. **53** yinba yaaba n' ga malekinba n' bili ya mabilikaama, ki naa taa ma ki bili i yula nniyeni. **54** Saliga yidkaaba nitaali n' gbadi lan ya maama ke mi duolo bi pala, ke bi n'mani a nina Etieni po. **55** Nani wani n bo gbie yeni mi fuoganma yeni, k o yaadi ki nua tanpoli cenmm, ki la u Tienu yudandi ke Jesu se uTienu nujienu po. **56** Etieni n yedi: «diidi mani, n la ke tanpoli luodi, k o ja bijua se u Tienu nujienu po. **57** Ama li nantaali n' taani ki yigni o po, ki pii bi niba ki sani ki wolo o. **58** Ki pua ki peli ki nani o bi dogu nni, ki lugdi o tana: yaaba n' bo kasiedinba bo bili tialakaadi naaciemo ba kani, ke b yii o Soli. **59** Ban bo lu Etieni a tana ya yogu, o jaadi o Tienu ki maadi: «O diedo Jesu gaa mi fuoma» **60** Ki baa ki gbaani, ki yignio paama ki maadi: «daa tugni ya biidi ne (tuobiadi) ne bi ya yula po. Wan yedi lani ki gbeni ke o jidi.»

8 Landaali bi niba den cili ki wangi Krisiti n yini yaaba, yaaba n ye Jerusalema o falabiado. Jesu tondiba yaaka, yaaba n sieni kuli den yayadi Jude diema nni. **2** Yaa niba n den fangi U Tienu den piini Etiena ki mua opo i kumoe boncianla. **3** Solo den moandi ki baa bolini Krisiti n yini yaaba. O den kua ti diedi nni ki co bi jaba yeni bi

puoba kuli, ki kuandi ba li kpaadieli nni. **4** Yaaba n den yayadi yeni, den caa i kaani boncianla ki wangi U Tienu Laabaalɔamo. **5** Filipiden jiidi ki gadi ya dogu n ye Samali diema nni ki wangi laa niba U Tienu n Gandi yua maama fuuli. **6** Bi niba n den gbadi Filipi n yedi yaala ki laa wan tieni ya bancanma, bi den cengi o maama bonɔanla. **7** I cicibiadimi den tangi ki ŋa ban ye yaaba ya niinni. Yaaba ya gbanandi n ffaani yeni a waba boncianla moko den paagi. **8** Li pamanli den tieni boncianla laa dogu nni. **9** Li den sua ke o nilo ye u dogu yeni niinni ke li waagi, ki yi Simono. O den tiendi ti belbondi ke li paki Samali yaaba, ki jigini o yuli ke o tie nciamo. **10** Bi niba kuli, a bila yeni a nikipela, den ga o maama boncianla ki tua: «One n tie U Tienu paalu, ban yi yu u paaciamu». **11** Bi den cengi o maama kelima wan n tiendi ya belbondi den paki ba hali ke li waagi. **12** Ama Flipi n den wangi ba U Tienu diema Laabaalɔamo yeni Jesu Krisiti yeli, bi den daani o maama ke o wali ba U Tienu ŋinma, bani bi jaba yeni bi puoba kuli. **13** Simono wani oba den daani Filipi ki nua wan tiendi ya sinankeeninba yeni ya bancanma ke li paki o. **14** Jesu tondiba yaaba n sieni Jurusalema n den gbadi ke Samali yaaba ga U Tienu maama, bi den sɔni bikani Pieri yeni Jan. **15** Ban den pundi likani, bi den jaandi yaaba n daani po ke ban baa U Tienu Fuoma yua. **16** U Tienu Fuoma yua daa den jiidi bi siiga oba kuli po. Bi da den wali o Diedo Jesu Krisiti yeli nni baba. **17** Lane Pieri yeni Jan den maani bipo bi nui ke bi baa U Tienu Fuoma yua. **18** Simono n den laa ke bi baa U Tienu Fuoma yua kelima bi tondiba maani bipo bi nui, o den cuani bipo i ligi ki yedi: **19** «Pa mani mini moko laa paalu, ke min maani n nui yua ya po, wan baa U Tienu Fuoma yua.» **20** Pieri den yedi o: «Fini yeni a ligi kuli n bodi, kelima a tama ke a baa pa i ligi ki baa U Tienu paalu. **21** ŋaa pia biinu yeni ŋantaadoba kuli li naa tuondi nni, kelima a pali naa tiegi U Tienu nintuali. **22** Lani ya po ŋan biidi a pali a yanɔagibidli po ki ŋa li ki mia o Diedo li ya baa tuo wan pa ŋa sugli ŋan pia ya yanmaalma po. **23** kelima n den nua ke li nunponbiadli gbie n niinni, ti tuonbiadi go lola a mo.» **24** Simono den gua ki yedi: «mia n po mani o Diedo ke yin yedi yaala kuli n da cua n kani.» **25** Pieri yeni Jan n den tiendi siedo o Diedo ki go wani o maama b den go Jerusalema ki wangi Samali dogi boncianla nni, o laabaalɔamo. **26** O diedo maleki den maadi yeni filipi ki yedi o: «Fii ki gadi u ganu po, ki pundi ya sɔnu n ŋani Jerusalema po ki caa Gaza po. Ki ŋodi ya sɔnu n pɔndi mi fanpiema yeni nni.» **27** Filipi den fii ki gadi. Li den sua ke Etiopi diema nilo yua n tie mɔlga, Kadasi Etiopi pobado, yua n ki o ligkublo, den gadi Jerusalema ki ban kpiagi U Tienu. **28** Wan den lebdi ke baa guani o denpo, o den ka i taami tolgu nni ki cogi o Sawalpualo Isayi tili. **29** U tienu Fuoma den yedi Filipi: «Gadi ki nagni ya tantolgu ne ki yegi yeni gu.» **30** Filipi den sani ki nagni gu ki gbadi ke Etiopi yua cogi o Sawalpualo Esayi tili nni. O den buali o: «A ga ŋan cogi yaala n bua ki yedi yaala bi?» **31** O den gua ki yedi o: «N baa gaa ledi ki bandi, nito yaa bundi npo i?»

Lani, o den mia Filipi wan do ki kali yeni o u tantolgu nni ban yegi. **32** Wan den cogi iDiani nni naankani n den maadi ya maama ne: «B den dia o nani o pia yeni ki caa yeni o u yankodikaanu po. Nani i pabiga n ŋmimi yua n mɔgidi o kobidi kani maama. Waa den yaadi o ŋobu. **33** Bi den miidi o, ki jia opo ya buudi n ki tiegi. ŋma baa fidi ki togdi o buolu maama? Kelima bi ŋani o miali ŋanduna nni.» **34** I mɔliga den yedi Filipi: «N bua ŋan wani nni, Sawaalpualo maadi ŋma ya maama i? O maadi o yuli maama bi nito yaama yo? **35** Filipi den cili yeni laa dianu ki wani o Jesu laabaalɔamo. **36** Ban den ŋua b sani keli suagi liiga, B den pundi mi ŋinma kani. I mɔliga den yedi: «Diidi mi ŋinma nna. Be n yie npo ke min da wali?» **37** Filipi den gua ki yedi o: «A ya daani yeni a pali kuli, li baa fidi.» Ke i mɔliga den gua ki yedi: «N daani ke Jesu Krisiti tie U Tienu Bijua.» **38** O den wani yua n gobdi u tantolgu wan sieni gu. Filipi yeni i mɔliga den jiidi ki kua mi ŋinma nni ke o wali o. **39** Ban den ŋani mi ŋinma nni, o Diedo Fuoma den taa Filipi ke ki mɔliga den suagi liiga yeni o sancenli ke o pali mani. **40** Filipi den sua ke o ye Asota dogu nni. O den ŋani Asota ki caa Sesale, ki wangi o Laabaalɔamo wan tagini ya dogi kuli hali ki pan pundi.

9 Ama Soli bo li k ŋa ki dieli o yomdaano ŋɔdikaaba ki wangi bi fala, ki gedi a sala yikaciamo deni **2** O den yi gedi ki gaa ya tila cabi o ke wan gedi jufinba jaandidɔngu nni Damasi. O ya la b siiga yua, jaba bii puobi wan loli'bi ki kuani yeni Jerusalemi. **3** Soli n bo pa u sanu po ki nagdi Damasi dogu ke mi yiema ti cua ki kaani ki lindi o; **4** k o baa tinga nni ke gbadi u nialu ke li maad o: «Soli Soli be be cedi k a yonbidi n?» **5** ke Soli jiini o «A tie ŋma i n yonmɔdaano?» k o yonmɔdaano guani jiini o: n tie jesu yua ke wangi o fala i; **6** «Ama fii ki kua u dogu nni b ba maadi ŋa yaali k a ba tieni yaala.» **7** Ke yaaba bo paa u sanu yeni Sloi ji se ke ŋi ŋmini; b gbadi u nialu ki naa la nulo. **8** Sol bo fii, wan yaadi ki bo nuali o bo kan fidi la lba. ke b cuo u nuu ki dadibi o ki gedi yeni o hali Damasi. **9** K o tieni daa taa kaa nuali o bo ki ŋuni ki go ki jeni. **10** Jesu ŋɔdika bo ye Damasi ke b yi o Ananias. Oyonmɔdaano bo maadi yeni o mi dogdima nni: «Ananias.» Ke o maadi «mini yen i n yonmɔdaano» **11** Ke o yonmɔdaano maadi o: «Fii ki gedi u sanu po yua ke b yi u jientu, juda deni, buali ya nulo ŋani Tarsi, yua ke b yi o Soli kelima o jaani. **12** K o la mi dogdima nni o nulo ke b yi o Ananias k o kua ki mani o nui o po ki fidi wan nuali.» **13** Ama ke Ananias jiini: “yonmɔdaano n gbadi ke bi niba maadi o ja ne po, Wan waani a niŋanma fala maama Jerusalemi. **14** O bo pia ti yikodi a yedikaciamama kani ke fidi ki cuo nulo yua jaandi a yeli po”. **15** Ama o yonmɔdaano maadi o: «gedi o tie tuonsotiagu ke n lugdi o ke wan waani n yeli Isaraheli badciamama yeni b bila yaaba k dugi n po; **16** N ba waani o wan ba gaa fala kuli maama ki n yeli po” **17** Yeni ke Ananias gedi ki kua o deni. ki tani i nui o po, ki maadi: «n naataanu Soli, o yonmɔdaano yua legdi a nunga po u sanu po ŋan bo baadi, n sɔni n ki ŋan fidi ki nuali ke fuonɔanma

n gbie a nni.» **18** Li yogu ke li tie nani ti nipuudi yeni ki ñani o nubina nni ki baa k o go nuali. **19** K o ji dini ki baa mi tuama. O bo ye yeni Damasi ñodikaaba ki tieni dana. **20** Li yognu ko ji wangi a jaadiena nni ki maadi k o tie u Tienu bijua i. **21** Yaaba bo gbadi kuli bo ye u yaalidgu nni ki maadi: «waa tie ya nulo bo biidi yaaba kuli bo jaandi Jesu yeli kaa? O bo kua ne ke pan cuo b ñodikaaba ki gedi yemba bi salyidikacianba kani.» **22** Ama Soli bo baa o paaciamu ke li pugdi, ke yagi jufinba yaaba bo ye Damasi yama ki wangi ke u Tienu bijua tie Jesu Kristi. **23** Lan tieni dana ke jufi nba jougi ki bo kpa a. **24** Ama k o bandi bi juogli. B bo suli a gana kuli yieni ñiagu i ki fidi ban ñani o miali. **25** Ama ke ñiayengu ke bi ñani o li guoli u baabuogu nni. **26** Wan bo pundi Jerusalemi, Soli bo bigni ke wan ñodi b ñodikaaba, ama b kuli bo jie o kaa bani k o tie o ñodika i. **27** Ama ke Barnabasi taa o ki yeni o b tuonsamba kani. Ki dugdi bi Soli n bo la ti yonmdaano nandi u sanu po. ke o yonmdaano maadi o yeni wan bo wani nandi jesu yeli po. **28** Ke o tuogi bi li sua k o bo kua Jerusalemi ki go ki ña i. O bo maadi yeni i mōnmōni ti yonmdaano jesu po. **29** Ki go pagi yeni jufi Greki nba; ama ban wani bo tundi kpaani ke ban ñani o miali. **30** O naataani n gbadi ban taa o ki gedi yeni o Sesare ki pedi yeni o hali Tarsi. **31** Yeni ke u jaandidōngu bo ye ye mi yalma nni Jude dogu kuli nni, Galile yeni Samari, bo fii ki sedi ti yonmdaano jijiegu nni yeni fuorjanma paalu pugnma nni kristi yaaba bo pugdi k yabi. **32** lan ji legdi ke Piaali bo waa diema kuli nni, o bo gedi yaaba gaa u Tienu maama kani hali Lide. **33** Li kani k bo la ja bá ne ke b yi o Ene ko bo wabi ki duani bina nni o gadugu po. **34** Piaali k a maadi o: «Ene, Jesu kristi paagdi ña. Fii ki ñanbi a gadogu» li yogu k o fii. **35** Yeni ke Lidi yeni Sarōn yaaba bo la o ki lebdi bi pala ki ke ti yonmdaano kristi nni **36** Jope nni bo pia ñoka bá ke bi yi o Tabita, li niima n tie «Dorka» li pua bo gbie i a tuadijanma po i ki tie suglidaano bi cacagidanba po. **37** ke li bo ti tuu k o yia ki kpe; ban bo wuli o bi bo duani o u dietuadigu po i. **38** Nani Lidi n bo kōbi yeni Jope ke bi ñodikaaba bandi ke piaali ye li kani, ke bi sōni nibalie ke ban baani o: «cua yeni tinba mōlane» **39** ke Piaali fii ke bi gedi. Ban bo pundi bi bo doni yeni o u dietuadugu po i. Ke a pakuana kuli ji se o kani ki buudi, ki wangi o ya tiadi ke Dorkasi bo ñali wan bo ye yenba. **40** Ke Piaali cedi ke bi ñani bi niba kuli deni nni k o baa ki gbaani ki jaani; ki gbagi ki diidi mi kuuma ki maadi: «Tabita, fii» Wan ñubidi o nubina, wan la Piaali wan fii ki kali. **41** Piaali ka tandi o u nuu ki fiini seni o. Wan yini a pakuana yeni yesu ñodikaaba ya yogu bi sua o fua. **42** Lan maama bo yadi Jope dogu kuli nni ke bi niba boncianli tuo ka daani yonmdaano nni. **43** Li bo tuu ki Piaali bo waagi Jope ja bá ne kani ke bi yi o Simo k o tie gbanjabilo.

10 O ja den ye Sesale dogu nni ke b yi o Koneya. O den tie Itali minteela kobiga yudaano. **2** O ja yeni den ñua U Tienu ki fangi o, wani yeni u diegu nni yaaba

kuli. O den todi Jufinba boncianli ki gua jaandi U Tienu yogu kuli. **3** Dayenli, u siñaogu kudiyaniani yogu, ke u laa U Tieni maleki kua o kani ki yedi o: «Koneya.» **4** O den nonli maleki ke ti jawaandi cuo o ke o yedi o: «N Daano, a yedi be.» Maleki den gua ki yedi o: «A jaandi yeni a ñanma a luoda po pundi U Tienu kani ke waa sundi lipo. **5** Mola ñan soni bi jaba ban gadi Jafa ki ban yini Simono, ban gua yeni yua Pieri, wan cua a kani. **6** O cani o jabdo Simono, yua yaa diegu n baali ni ñinciana.» **7** Maleki n den ñani o kani, o den yini o naacenba siiga niba lie, yeni yaa mintela n gugu siiga yendo ke o mo jaandi ki tie o naciemo. **8** Kornela n maadi ba yaala n bo tieni kuli, ki sōni ba Jafa dogu nni. **9** Lan den fii ki faa u siñaogu kudi luoba gogu, bi jaba yeni den ye u sōn nni ki nagdi Jafa, Pieri mo den doni u diegu yuli po ki baa jaandi. **10** Mi komi den cuo o ke o bua je. Ban den ñanbdi mi jiema ya yogu, ke o laa o dōgdi. **11** O den laa ke tanpoli luodi, ke yaa bonla n tie nani bu kpalcianbu yeni ñani tanpoli po ke bi muubi bu ñōkunaadi kuli ki jiiinhali tingi po, **12** ke ki tinga yandi buoli kuli yeni bonbalinkaana buoli kuli yeni bonyugdi buoli kuli ye bu kpalcianbu yeni niinni. **13** U nialu den yedi o: «Pieri, fii ki kpa ki ñmani.» **14** Pieri den yedi: «O Diedo, n kan tieni lani, kelima n daa ñmani yaala n tie kuali yeni yaala n jōgni baa yenma.» **15** U nialu yeni gua den maadi mi liema ki yedi o: «U Tienu ya yedi ke yaala n ñani ñan da nua la ke li jōgni.» **16** Liden tieni yeni taalma taa. Lan yogu li den go ki doni tanpoli. **17** Pieri n da den mali ki bua ke ban bandi Simono diegu n ye naakani, ki sedi bu bulñojabu kani. **18** Bi den kpaani ki buali Simono ban gua yi yua Pieri ya cani lankane. **19** Laa yogu, Pieri n da bungli li dōgidli yeni n bua yedi yaala, U Tienu Fuoma den yedi o: «Cengi, niba taa cua ki lingi a. **20** Fii ki jiiidi, ki yegi yeni ba ki da bangi liba, kelima mini n soni ba.» **21** Pieri den jiiidi, ki yedi bi jaba yeni: «Mini n tie yin lingi yua. Be cuani yi ne?» **22** Bi den yedi o: «A minteela kobiga yudaano Koneya n sōni ti a kani. O tie niteginka ki gua fangi U Tienu. Jufinba nibuolu yaaba kuli tieni opo ya sieda n ñani. U Tienu sōni maleki o kani ki waani ke o wan gbadi ñan baa yedi yaala.» **23** Pieri den kuani ba li dieli nni ki ga bi cangu. Lan den fii ki fa o den fii ki yegi yeni ba. Bi kpiiba yaaba n ye Jafa siiga bi tianba den ciani o. **24** Li dalieli daali b den pundi Sesale. Li sua ke Koneya den yini o kpiiba yeni o buakaaba ke b taani ki cua. **25** Pieri n den kua ya yogu, Koney den tuogi o ki bialo ki gbaani o taana kani. **26** Pieri den fiini o ki yedi o: «Fii n moko tie nisaalo.» **27** Pieri yeni Koneya n den boe ki kua o dieli nni, Pieri den laa k b niba taani boncianla. **28** Oden yedi ba: «I bani k li kua ke jufi ñ taani yeni onilamo, yaaka ki kua o dieli nni. Ama U Tienu dōgdi npo ke min da gua nua oba kuli ke o jōgni U Tienu po. **29** Lani n cedi ke yin den sōni ke b yini nni ya yogu, n den fii ki cua ka bangi liba. Lanwani n buali yi, be ya po ke yi soni ki yini nni?» **30** Koneya den gua ki yedi: «Dinne dana taa, li yenlebidli yogu, n den ye n dieli nni ki jaandi. Lanyogu ya ja n laa ya tiadi n

ñiligi den dɔgdi o yuli n kani ki yedi nni: **31** «Koneya, U Tienu gbadi a jaandi ki gua tiani todma a luoda po. **32** ŋan sɔni Jafa po, ban ban yini Simono ban gua ya yua Pieri. O cani o jabido Simono, yua yaa diegu n kuu yeni mi ñincianma. **33** Lanyogu n den sɔni ke ban yini a. A ŋanbi yeni ŋan cua. Mɔla tikuli ye U Tienu nitali ki bua ki gbadi wani o Diedo n yedi yaala kuli.» **34** Pieri den yaadi ki yedi: «mɔmɔni n bandi mɔla ke U Tienu ki gagdi b niba yeni b lieba. **35** Yua n fangi o ki tiendi yaala n ŋani, wan tie nibuolu kuli, o ba fidi ki cua o kani. **36** U Tienu den sɔni u tondɔ Salele yaaba po ki waani ba mi yanduanma Laabaalɔamo, kelima Jesu Krisiti ya po, wani yua n tie b niba kuli Diedo. **37** Yi bani ke Jan den wangi b niba ban lebdi b yama ke wan wuli ba U Tienu ñima. Yi gua bani yaala n den cili ki tieni laa yogu Galile nni ki yuadi ki tieni Jude kuli nni. **38** U Tienu den cedi ke U Tienu Fuoma yua jidi Nsaleti yua Jsu po ki gbie o niinni maama, ki puni o u paalu. Yi gua bani ke o den caa i kaani kuli ki ŋanbdi b niba po, ki faabdi Sutaani n den miabi yaaba kuli ki paagdi ba kelima U Tienu den ye yeni o. **39** Ti tie siedinba wan den tieniyaala Jufinba diema nni yeni Jerusalema nni kuli. B den jonio u dagu po ki kpa u. **40** Ama li dataali daali U Tienu den fiini o b tin kpiiba siiga ki cedi ke o dɔgdi o yuli t po. **41** Waa den dɔgdi o yuli Jufinba kuli po ka, kali U Tienu n den tuodi ki gandi ya siedinba po, tinba yaaba n den taani ki di ki gua ñu yeni o wan den fii b tinkpiiba siiga ya yogu. **42** Wani Jesu ñ den puogi ti ke tin ya wangi b niba o Laabaalɔamo, ki ya tiendi siedi ke U Tienu dini wani Jesu li bai ke wan ya tie o bujialo ya niba n fo yeni b tinkpiiba kuli po. **43** B sawalpuaba kuli maadi o maama ki yedi ke yua n tuo ki daani o kuli baa baa sugli o tuonbiadi po kelima o yaa yeli po.» **44** Pieri n da den maadi yaa yogu, U Tienu Fuoma yua den jidi yaaba n cengi o maama kuli po. **45** Li den paki yaaba n den daani ki tie Jufinba ki yegi leni Pieri kuli, ban laa ke U Tienu puni b nilaba o paalu yua ñ tie U Tienu Fuoma yua, ke o jidi bipo. **46** B den bandi ke U Tienu puni ba o paalu yeni kelima b dengba ke b maadi mi malanma ki kpiagdi U Tienu. **47** Lani Pieri den yedi: «Ya niba n tie na baa U Tienu Fuoma yua nani ti moko n den baa maama. ŋme baa fidi ki yie bipo ke tin da wɔli ba?» **48** Oden teni li ñɔbonli ke ban wɔli ba Jesu Krisiti yeli nni. B den mia o wan sedi yeni ba danaba.

11 Jesu tuonsɔnba yeni i nataani yaaba bo ye Jude bo gbadi ke yabi ki dugi Jesu po mɔ gaa uTienu ñomaama. **2** Piaali n bo doni Jerusalemi a konjapkela bo kpag'o ki maadi: **3** «a taani kali yeni a jola ki dini» **4** Ama ke Piaali waani li maama tuago tuago. O bo maadi **5** «N bo jaani Jope dogu nni ki la u dɔgiduguki li naani u kpalibu ki ñani tanpoli po kaana kuli po. Li bo ji k tuoli nni **6** ke n ñuadil 'li ki diid'li ki la ti muayandi, a bonbalikaana yeni tanpoli po bonyugida» **7** Ke n gbadi u lantɔgu ke li maadi'n: Piaali fii ki kpa ki ŋmani!» ke n jii: **8** N badiciamo n yie jɔgndi yeni bonbiidi k baa kua n

ñɔbu nni» **9** Ama k u lantɔgu yeni guani maadi tanpoli po. U Tienu n yedi ki yaali k tie jɔgndi daa taal'li lan tua jɔgndi» **10** L i bo tieni taalmi taa ki guani lebidi tanpoli po. **11** Nibataa n bo se n deni ti bo kua naani, b bo ñani Sesare i ke b sɔnbi n kani. **12** Mi tagima maadi n ke n yegi yemi ki gedi ke paadinma n daa ye. A naataanbila bonlie yen mini n bo taani gedi k kua o ja yeni deni **13** O bo maadi ti wan la u tienu meneki k o se o deni ki maadi: «Sɔni bi niba Jope ki baa yeni Siimo yua ke b go yi'o Piaali. **14** O ba teni ŋa sawali yali ba gaa ŋa fini yeni a diegu. **15** N bo cili ki maadi'b ya yogu ke fuonŋanma bo jidi b po nani lan bo jidi ti po ciligi yeni. **16** N bo tiadi'i u tienu ñomaama yua yedi k: «San bo wuli yeni mi ñinma yimi ba wuli yeni fuonŋanma i. **17** L i ya tie k u Tienu teb'bi u paabu nani timi yaabi dugi Jesu Krisiti nni n baa tie ŋma ki yie u Tienu po i. **18** Ban bgadi li bona b bo ŋmini ki ji dondi u Tienu ki maadi «u Tienu n ŋa yaabi ki dugi o po biidi ke ban baa li miali» **19** Yaaba ke ti yonmidi po ke bo beli'b Jerusalemi lan bo cili yeni Etiani kuumi b bo gedi Fenesi Cipili yeni Antiosi. B bo maadi jufinba baba i u Tienu ñomaama. **20** Ama b siiga nni b tianbi yaabi bo ñani Cipili yeni Sireni baa Antiosi ki waani Grekinba u Tienu ñomaama. **21** U Tienu nuu bo ye yemi ke bi niba boncianli la li dandanli ki ji dugi u Tienu po. **22** Laabaal yua bo nua'b bo baa b tuba nni Jerusalemi jaandidɔgu kani, ke b sɔni Barnabasi hali Antiosi. **23** Wan bo pundi o bo la u Tienu ŋanbidi, o pali bo mani k o paani b pala kuli ki kuni u Tienu. **24** Kelima o bo tie ya nulo ke fuonŋanma ti dugidi ye yen'o i k niba boncianli bo taani o tienu po. **25** Ke Barna basi gedi Tarisi ki pan ba kpaani Soli. **26** Wan bo pan la'oo bo gedi yen'o hali Antiosi. Binmulu ke b taani b lieba u jaadidɔngu kani ki tundi b niba boncianli, Antiosi ke b cili ki yii'b Jesu ŋdikaaba. **27** Li yogu bi tondikaaba bo ñani Jerusalemi ki jidi Antiosi **28** B siiga nni yedi bo ye ke b yi'o Agabusi k o fii yeni o tagnmi ki maadi ke mi koma ba cua ŋanduna nni boncianli. Ke li bo ti cua Klodi yogu i. **29** Ke Jesu ŋdikaaba cuo ke b bo todi b naataani yaaba ye Jude **30** B bo tieni li todli b bo sɔni Barnabasi yeniSoli yeni i ligi ki teni b nikipela.

12 Lan yogu o baddciamo Herodi bo cuo u Tienu niba ke wangi ba fala. **2** O kpa Saaki San nijua yeni ki jugsiega i. **3** Wan bo la ke li mangi Jufinba wan cedi ban cuo Piali mɔ. Li bo tie jaama dan nni, ya jaama ke bi ŋmani kpanu yaali ki dabinli. **4** Wan bo cuo o, o bo kuani o ti yonmidi dieli nni o bo puogi sojenba caga na ke guudi o. O bo bua pagi jaama po n pendu yo wan sieni o bi niba siiga nni ki buni o. **5** Piali bo luo li yonmdieli nni ama u Tienuniba taanli bi jaandi o po. **6** Ya daali ke Herodi maali wan ba tieni o maama, Piali bo dua sojenba bonmlie siiga nni ki gɔa. ki luagi i kudisisele ke soje bonlis se u bulñobu po ki guu li yonmdieli. **7** U Tienu maleki bo kua ki sedi li yonmdieli ke mi yenyenma yendi, k o pua piali ki fiini o ke maadi: «fii tonma» ke i kudisisele ñani o nugu nni ki baa. **8** Ke maleki maadi o; «la a tiadi ki taa a taacaadi» ke

Piali tieni. k o guani maadi o: La a gbadli ke ɲodi. **9** Ke Piali ɲodi maleki ki ɲani. O ba bani ke maleki n tie yaala tie mɔni. o bo maali ke li tie dangdi **10** Ya yognu ke bi pendi cincinli ya guudika yeni liolo kani; bi ji bo pundi u bulɔbu kani yaali tieni yeni ti kudi ki caa u dogu nni. ke li luodi li bá bi nunga nni, ke bi jiidi u sanu po ke maleki ji ɲa Paili. **11** Piali n bo ti guani o kani ya yogu k o maadi: «N nuake yeni i mɔnmɔni ke u tienu sɔni omaleki k o baa ɲani n Herodi nui nni yeni jufunba n bo guu yaala.» **12** Wan bo tieni li, o bo gedi Mali deni, San yua ke bi bo yi o Marki naá. Yaaba bo pia li dandanli bo taani li kani ki jaani. **13** Wan bo pua li ganli ya yognu o jifaano bá ke bi yi o Rodi n cua ke ba luodi **14** Wan bandi Piali nialu ya yognu o pali mangi k o sundi kaa luodi li ganli ki sani ki pan maadi yaaba ye deni nni ke Piali u bulɔbujabu kani. **15** Bi bo yedi o: «a gaadi yoo» Ama ke go maadi ke li tie mɔnmɔni. Ke bi maadi: «o maleki i» **16** Ama ke Piali go li tun ki pua li ganli ya yognu ke bi ti luodi li ganli ke bi la' o ke li yaalidi ba. **17** Ke Piali ka waani u nuu ke ban ya ɲmini ke maadi ba u Tienu n tieni maama ki ɲani o ti yonbidi dieli nni. Ke o maad: «waani mani li bona Saaki yeni o naataani.» Lan puoli po yo k o gedi u kaantianu. **18** Lan bo fandi ya yogu u yangmadigu bo ye soje nba siiga nni kelima baa bo bani yaala tieni Piali. **19** Herodi n bo kpaani o kaa la'o, buali sojenba, ki cabi ke ban kpa'a'o. K o jiidi jude Sesare nni ki ye li kani. **20** Horodi pali bo beni Tiri yeni Sidoni niba po. ke bi tani cua o kani. Ki waani Blasi o badciamo baanlo ke wan todi ba ban dɔnli yeni o bado kelima bi jiema kuli bo ɲa lan bado ya dogu. **21** Herodi bo bili dayenli ki lani o badtiadi ki kali o bali kalikanu po, o bo maadi ki maadi ba mi maama. **22** ke bi niwulgu yigni: ne tie u Tienu nialu laa tie nulo yaali ka!» **23** Li yognu k o yonmdaano meleki cua ki pua 'o kelima o bo k teni u Tienu ti kpiagidi. Asidibila n bo pundi o po ke kpa'a o. **24** Ama u Tienu maama bo yadbidi ki pugni. **25** Barnabasi yeni Soli bo gbeni bi tuonli Jerusalemi. Bi bo ɲani li po ki tugi San yua ke biyi o Marc.

13 Krisiti nitaanli yaaba n ye Antiosa siiga den pia bi sawalpuaba yeni bi bangikaaba. Bi yela den tie Banabasa, Simeyono ke b gua yi u o nijeli yeni silena yua Lusiyusa yeni Manayema yua k bi bo taani ki wubi o yeni Herodi yeni Suoli. **2** Ban bo loli u ɲɔbu ki jaandi ya yogu, U Tienu fuɔɲanma ɲ yedi: «Tugi mani Barnabasa yeni Sawuli ki piari ki seni ba bibá, ban ya tuuni min yini ba ya tuonli po.» **3** Lane, ban gua den loli u ɲɔbu ki jaandi ki mia U Tienu, b den maani b nui bi jaba yeni po ki cabi ba ke bi gadi. **4** U Tienu Fuoma yua den sɔni Barnabasa yeni Solo yeni ke bi gadi Selusi dogu nni ki kua ku ɲinbiagu nni ki duodi ki gadi Sipila kpendigili po. **5** Ban den pundi Salamina dogu nni, b den muandi U Tienu maama li balmaama bangma diena nni, Jufinba n den taagi naakani. Jan marika den tie b todka. **6** Ban den gogogdi ke pan puodi li kpendigili yeni nni kuli hali ke pan pundi Pafoso dogu nni. Lankani, b den laa o lingdi o yua n tie Jufi ke b yi o Bali Jesu yua n tie o Sawolpuadaano.

7 O den ye gufeneeli ban yi yua Sejijusa Polusa kani. Gufeneeli yeni den tie yanfodaano. O den yini Barnabasa yen Solo kelima o bua gbadi U Tienu maama. **8** O lingdo yeni ban gua yi yua E limasa den yie bipo ki muandi ke Gufeneeli n da tuo li dandanli. **9** Lane Solo, Ban gua yi yua Polo k u gbie yeni U Tienu Fuɔɲanma diidi o nangdi ki maadi o: **10** «Fini Satana big, a gbie yeni u nunfanma yeni mi biadma, a tie mɔmɔnmaado kuli ya yibali, a kan ɲa ki da ɲmaadi ti Diedo sɔni nni? **11** Mɔlane diidi, o Diedo nu ma a po n yeni, a bu juani mɔlane mono ki ji kan ya nua hali lan waagi. Li ɲunli yeni li bɔnbɔnli n jiidi Elymas po, wan juani ki ji kpaani yua n ba ɲmagidi o. **12** Lan yogu canba Sergusa n la yaala tieni yeni, wan dugi U Tienu po g dugni u gbadi U Tienu maama ke li ya ki lidi o. **13** Paul yeni o yeglieba n ɲaa halpaphos n ɲinma po ki pan puodi Perisi dogu nni lan tie Panphylie ya diema. Ama Jan wan n ɲaaba ki lebdi Jerusalema. **14** Paul yeni o lieba ɲani Perisi ke ban pundi Antiosa, Pisidi diema nni. Lan kani ban kua u jaandiogu nni SSba dualgi kaali. **15** Ban cogi U Tienu bali yeni a Sawalpuala maama ki gbeni ya yogu, u jaandieogu nni canba n cua ki maadi ba: «N ninjaba, li ya sua ke i pia maama yaala ɲ bu paani bi niba pala yin maadi.» **16** Poli ɲ fii ki doni u nu ki maadi: «Yim yaaba ɲ tie Israyeli yaaba yim yaaba ɲ dondi U Tienu kuli n cengi ne: **17** U Tienu bo lugdi Israyeli buolu ki cedi k b poli Egipti dogu nni yeni u paalu po ke ti ɲanmi li dogu, **18** ki juuni yeni ba mi fanpiema nni ke li bua pundi bina piinaa. **19** Lani ya puoli, o den buoni nilanbuoli lele kanana diema nni ki puni o niubuolu ke o diedi bi diema. **20** Lani ya bina kuli cuali den bua pundi bina kobina n bina piimu. La ya puoli, U Tienu den lugdi a bujiala hali ke pan pundi o Sawalpuolo Samuel Yogu. **21** Lani ya yogu ke u dɔngni yaaba mia k b bua u bad, ke U Tienu teni ba Kis bijua Solo ke u tie Binjamini ya cugln yua ke u kali li kpaali po bina piina. **22** ke U Tienu bo fiini o k go kaani Davidi k u tie b bado. Li bo tie wan Davidi po i ke U Tienu bo tuodi ki maadi: «N la Davidi, Esayi bijua, ke u tie n pali nni big ke u tie min bua yaali kuli.» **23** Wan ya yajanguni i ke Jesu mali nani U Tienu ɲ bo puoni maama yeni. **24** Li cili ya yogu ke Jan bo cili ki tundi b niba yaala n tie ti biidi gbiandma ke Jesu daa cua. **25** Jan n sɔni u tuonli ki gbeni ya yogu, ke o buali ba: «I mali ke n tie ɲma i? N ki tie wani ka ama n puoli po, o nulo baadi ke n ki dagdi min lodi o tacagbani. **26** N ninjaba, Abrahamaya ya buona yeni yaaba n ye siigi nni ki dɔndi U Tienu ne, b teni ti u paabu ya Laabaamanli. **27** Kelima yaaba n kua Jerusalema yeni b yudaano kuli ki bandi o, b bo tieni ki yedi yaala ke b cogi nni a jaandiena nni ki go jaligi o. **28** Yeni ban bo li ki la yaala ke b baal jalgo kuli, ama mia pilati ke wan kpagu. **29** Ban pan tieni ki dugi yaala n bo li diani kuli, k b jiini o li dapɔnɔnli po, g jiidi ki piigu li kakuli nni. **30** Ama yeni lani kuli, U Tienu yiedi o b kpienma siiga nni. **31** Yaaba n bo ɲani Galile yeni ki doni Jerusalema, laa u dana ɲa kuli wan yiedi. Ban n ji tie siedanba b niba nungi nni. **32** Tim wani, ti ji baadi yeni ya Laabaamanli ke o bo

puoni ti yajanba. **33** U Tienu cōlni u puoni tim yaaba n tie b bidi yen po, ki yiedi Jesu bi kpienma siiga nni. Lani n cedi ke li Diani i biayeli tili nni dianjali a lie po ki maadi: «A tie n biga dinla, min n ji tie a ba.» **34** Wan gua yiedi o b kpiema siiga nni ke u gbanu n da bedi yeni i ke u ji maadi: «N ba teni Davidi yedjanma yaala n ḡani. **35** Lan yapo n cedi ke li gua den diani biayeli kadatiḡngu kani ki yedi«A kan cedi a nuḡamo n bedi.» **36** Kelima Davidi n bo sōni U Tienu buama ki gbeni, o den kpe ke bi pii u o ba kani, ke u bedi. **37** Ama U Tienu ḡ bo yiedi yua wan bo ki bedi. **38** Lan wan yin bandi n ninjaba ke li tōgni li jua kani k b muandi ti biidi piima. **39** Lan tōgni u kani yeni, yua n dugi kuli ji tie yua n tiegi bonli kuli nni, yaala ke li bu kan fidi ki tieni yeni Moyisi yikodi kadaaḡgu. **40** Lan wan yin ḡanmi ki diidi i yula po, ke a Sawalpuala n yedi yaala yeni n daa tieni ki dudi. **41** «Diidi mani, yim yaaba n nundi lan yagidi, yin bia, kelima n suani yeni dana le, ya tuonli ke b a nulo ya yedi ke li kan tuo ke li tie mōmōni.» **42** Paul yeni Barnabasa n maadi ke b gbeni ke ji kuni i, b niba n miaba sugli ki maadi ba, ke ban guani ya Saaba daali n ḡua ki gua tieni i tundi. **43** Li tintaanli po n gbeni u jaandieli nni, b niba boncianli n naagi Pōl yen Barnabasa kani, ban ḡanmi ke paani b pala ke maadi ba ke ban ḡanmi ki kuba U Tienu ḡalibalga. **44** Saaba daali yal ji den tuani i, b niba boncianli ji den naagni ki cengi U Tienu Laabaali. **45** Jufinba wan n ji la ke nuwulugi tigdi yeni, ban ji fii ki yedi ki naagni ke ji maadi ti mabiidi Pōl n tundi yaala yeni po, ke go sugidi o. **46** Ama pōl yeni Barnabasa n ḡanmi ki maadi ba: «Ke li nan bu buali bani n kpia ki gbadi U Tienu maama t la ki yie, ke gua diidi ki sua ke li ki dagdi yeni ya midn kan ban k gbeni eni, mōlawani, t ba ḡmagdi b canma po i. (aiōnios ḡ166) **47** ki dugi U Tienu bo maadi t niini nni: «N siena ke ḡan ya tie yaaba k bani U Tienu ya yinyenma, k gadi yeni u faabu hali ki tinga juogi.» **48** Yaaba n ki ban U Tienu n gbadi li maama ya yogu, k b pala mangi, k ji tieni U Tienu maama baliga. Boncianli yaaba n bo dagdi yeni ban kua U Tienu diema nni kuli daan ki dugi li maama po. (aiōnios ḡ166) **49** U Tienu ḡmaama ji den yadi li dingbana kuli nni. **50** Ama Jufinba bondi b jaba yeni b puoba yaaba n bo tie numōnkuli, k b fii ki siedi Pōl yen Barnabasa po tud ki ḡam b dogu nni. **51** Ama ke Pōl yeni Barnabasa piidi piidi b dogu nni tanbiini n taana po. Lan yo ki gadi Icone dogu nni. **52** ke b ḡodkaaba pala ji bo mani k b gbie yeni U Tienu Fuonjanma.

14 O bo pundi Ikone ke Poli yeni Barnabasi taani kua jufinba n bangi u Tienu maama naani ki maadi k jufi Greki boncianla gaa bi maama. **2** Ama Jufinba yaaba bo k pia kangbadma tagma nani bi nilanba yeni, bo fiini u tonu bi nijanba po i. **3** Poli yeni Barnabasi bo waagi ki li kani, ki maadi yeni li papaali u Tienu paalu po, ki tiendi sieda o ḡanbili tondo Jesu kristi nni. bi bo tien li ke ti bonninnadi yeni u yaaligdu n yaa tie Poli yeni Barnabasi nuu po i. **4** Ama i dogi boncianla niba bo paadi; Tianba bo ye jufinba po bi toba mō u Tienu tuonsōnba po. **5** Ya

yogru ke yaaba bo jaandi yeni jufinba bo juogi yeni bi yudanba ke ban pua Poli yeni Barnabasi ki lugdi ba a tana ki kpaai bi. **6** Poli yeni Barnabasi n bo bandi li bonla bi bo sani kua Listri yeni Derbe yeni ya dogi kpia. **7** lan kani ke bi bo wangi o labarjanmo. **8** Listri dogu nni ja bā bo ye ki mali ki tie wabi kaa bo bani cuoni. **9** Li ja bo cengi Poli k o maadi. Ke Poli maani o nubina o po ki nuali sua o pia ti dugidi yeni wan paagi. **10** lani k o maadi o yeni paama: «fii a sedi a taana po» k o ja yugi ki cuoni. **11** U nuwulgu n bo la Poli ntieni yaala ke bi doni i niali ki maadi Liakonian maama nni: «i tieni jiidi ti po nani bi naba yeni. **12** ke bi bo yini Barnabasi «zesi» Poli «merikiri», kelima bi bo tie mamaadi jala i. **13** Zesi yika yua k o jaandidieli bo ye u dogu bulḡōbu kani bo cua yeni i nee yeni u diḡōbu caba wani yeni u nuwulgu bo bua ban yidi salaa i. **14** Ama bi tuonsōnba Poli yeni Barnabasi n gbadi lani bi bo padi bi tiadi ki peli kua u nuwulgu ki yigni **15** ki maadi «bi jaba be n cedi ki tie lani.» ti mō nufosaalba i nani yenba yeni mi buama nai yenba. Ti cua yeni o labarjanmo yali ke yin cedi ti bonyuodi tienme ki uTienu yua fuo po ki tagi ki tinga yeni tanpoli, mi ḡinciama yeni yaala ye leni kuli. **16** Ya yogu po o bo cabi ke dongbali kuli ncuoni u sanu nni. **17** Ba yeni wan ki ḡa ki tie kasieda wan tie yua ki tie mi ḡanma, ki tieni yi tanpoli taaga yeni a kpaḡḡana ki je ki li pamanli nni. **18** Yeni lan maama kuli Poli yeni Barnabasi fidi cedi ke baa tieni bi salaa. **19** Antiosi yeni Ikoni Jufi tianba bo baa ki maadi u nuwulgu ke gbadi niima nni. kee bi lugdi poli a tana ki fili o ki ḡani o u dogu nni, ki maali k o kpe i. **20** Ama u Tienu ḡodikaaba n bo kaani lidi o ya yogu, k o fii ki kua u dogu nni. Ya daali ḡōdi k o gedi Derbe yeni Barnabasi. **21** Ban bo tundi u Tienu ḡmaama ke bi ḡodikaaba ti ḡani li dogu nni ke bi guani Listri, Ikoni yeni Antiosi. **22** Bi bo cōgdi yeni ya pugdi bi ḡodikaaba tagnm ki go paandi bi pala ke ban ya ye ti dudugdi nni ki maadi. «ti bo la fala boncianla yo ki fidi kua u tienu diema nni» **23** Ban bo kaani a nikipela a jaandiena caga nni, li puoli po ke bi jaani ki loli bu ḡōbu, bi bo taa ba ki piani u Tienu i ban dugi yua nni. **24** ke bi puodi Pisidi ki pundi Panfili. **25** Bi bo muandi u tienu laabaali Atali. **26** ki ḡani lan kani ke bi cuo Antiosi sanu naani kani k u Tienu ḡanbidi bo ye yenba ke ban sōni bi tuona ki tii. **27** Ban bo pundi Antiosi bi bo yini a jaandien nni caga yaaba kuli, ki togdi ba ya bona kuli ku Tienu bo tieni yenba yaala kuli yeni wan bo findi bi nilanba dandanli nandi. **28** Bi bo ye yeni bi ḡodkaaba ke li waagi.

15 nitianba bo ḡani jude ki jiidi ki tundu i naataani ki maadi: «a yaa kōndi nani lan buali maama Moyiisi bal tili nni a kan baa gaa po.» **2** Poli yeni Barnabasi n bo cendi ba ke ki tieni li buoli yenba, i naataani bo bo cuo ke yeni Barnabasi n do bi tuonsōnba yeni a nikipela kani Jerualemi a ki kali li laabaalo po. **3** Nani ban bo tie li jaandieli tondi yeni ban tōgni Fenisi yeni ki wangi bi nilanba ke ban tuo ki gaa Jesu maama. Bi bo cua yeni

li pamanli i naataani kuli po. **4** ban pundi Jerusalemli li jaandielii nni tuonsɔnba, yeni li nikipela n gaa ba ban togdi ba u Tienu n tieni yaali kuli yenba. **5** Lan yogru nitianba bo ye Falisiani nba cagli nni ke mo bo tuo gaa, bo fii ki maadi: «Li bo ḡani ki dagdi ke ti kɔndi ba ki cedi ban ya ḡua moyiisi bali maama» (moyiisi yikodi maama) **6** Bi tuonsɔnba yeni li jaandielii nikipela bo taani kali ki ba diidi li maama po. **7** Bi bo dadi li maama po ki li waagi Paaali n fii ki sedi ki maadi bi. «I bani k u tienu bo tieni mi lugdima i siiga nni li waagi boncianla, ke n ḡobu po bi lanba n gbadi u Tienu laabanjammo ki go tuo ki dugi n po. **8** Ke u Tienu bani yua kuli ya yantugu, tieni ba kasieda ki tem ba mi foḡanma nani wan tieni ti po maama. **9** Yeni ke waa tieni paadnma tinba yeni bani siiga nni ki ḡuudi bi pala li dandanli nni. **10** Mɔla be ya po i ke i kpaani u Tienu mi maama ki taadi ya tuga kpiagi ki bua ki tuni bi ḡodikaaba ya tuga ke ti báa, mɔno bo ki fidi tugi? **11** Ama ti pia li dandanli ke ti ba baa gaa po ti yonmdaano Jesu ḡanbidi po nani bani yeni.» **12** Ku nuwulugu kuli ḡmini ki gba Poli yeni Barnabasi ke b maadi u Tienu n bo teni ke bi tieni ya bonninandi yeni ya yaalidma bi nilanba siig nni. **13** Ban bo maadi ki gbeni, Saaki bo gaa mi maama ki maadi: “n naataani songi mani n maama. **14** Simo bo togdi lan bo tieni maama k u Tienu todi yeni o ḡanbidi ke bi nilanba ḡ mo fidi ki lugdi bi siiga bi niba ban doni o yeli. **15** O sawalipualo laabaalo taani yeni lan bo dianiki yedi yaala. **16** Lan bona puoli po yo ke n ba ti guani ki go sieni Davidi diegu yugu n bo ba. Nba ḡmagdigu ki ḡanbi siegu. **17** Yeni ya niba sieni ba kpaani o yonmdaano, yeni ya nilanba gaa o yeli. **18** Oyonmdaano yua bo tieni a bona ke bi bandi ti ya yogu nni n maadi yaala n yeni. (aiḡon 9165) **19** Lan cedi ke n maalima tie ke ti kan ya ḡmadi bi nilanba yaaba ya pala ḡmagdi u Tienu po. **20** Ama ti diani ba ke ban da jogni bi ba yeni i buli jiema, ki cuo bi ba yeni mi cunconma buali kuli k go daa di mi sɔma. **21** Ya bina bo pendi, bi niba bo dogu kuli nni ki cogi moyiisi balmaama ki go wangi u Tienu laabaalo a jaandiena nni saba daali. **22** Li bo naani li ḡani bi ḡodikaaba yeni u jaaidɔngu nikipela po, yeni u jaaidɔngu po ke ban lugdi Jude yua ke b yi o Barsabasi yeni Slasi, u jaaidɔngu yudanba, ki sɔni ba Atiosi yeni Poli yeni Barnabasi. **23** Bi bo diani nanda i: «bi tuonsɔnba, a nikipela yeni i naataani, n diani i naataani yaba tie nilanba Antiosi, Siri yeni Slisi, ti fuondi i. **24** Ti gbadi ke bi niba ḡani ti siiga nni ki gedi i kani ke ti naa puni ba sanu, ki ḡmadi i yama yeni bi tunda. **25** Li bo baa ḡani ti kuli po ke yi cabi ti ti lugdi bi niba ki sɔni ba i kani bani Barnasi yeni Poli, **26** Yaaba bo taa bi miali ki cabi ti yonmdaano Jesu Kristi po. **27** Ti go sɔni Jude yeni Silasi ke bi ba maadi yi a bona. **28** Lani li ḡani ki dagdi foḡanma po yeni tinba mo ya po ke ti daa tuni bonli ke laa ḡani. **29** Lani n tie ki kubi i yula yeni n padjiema yi go daa ḡmani mi sɔma yeni ya bona ke bi padi i buli, yi kubi iyula yeni mi cumconma buali kuli. i ya kubi i yula yeni lani bona li baa ḡani i po. n cabdi i n yeni.» **30** Lani ke bi guani sɔni ba, ban

bo pundi Antiosi ki taani u niwulgu ki teni ba li tili. **31** Ban bo cogi li ya yogu ke bi la li papaali. **32** Judeyeni Slasi bo mo bo tie sawalpuali ki fiidi i naataani yeni u Tienu ḡomaama ki go paagi bi pala. **33** Ban bo tieni dana li po i naataani bo guani teni ba li lanbonmanli ke bi mo ḡ guani kuni yeni laafia ki pan teni yaaba sɔni ba. **34** Li bo mani Silasi po ke wan ya ye. **35** Ama Poli yeni Barnabasi bo ye Antiosi yeni nitianba boncianli bi bo wangi ki go tundi ti yonmdaano ḡomaama. **36** Lan tieni dana ke Poli maadi Barnabasi: «ti guani i diidi inaataani ya dogi nni ke ti waani ti yonmdaano ḡomaama ki diidi ban ye maama.» **37** Barnabasi bo bua wan gedi yeni San yua ke bi yi o Maarki. **38** Ama ke Poli diidi sua ke laa dagdi yeni wan gedi. Wani ji bo ḡaa ba hali Panfili dogu nni kaa ji bo todi ba bi tuonli nni. **39** Ke mi paadma tieni bi siiga nni ke bi yadi lieba. Ke Barnabai taa Marrki ke bi ji bo gedi Cipri. **40** Ama Poli bo lugdi Sllasi ke wan yegi yeni o, ke o naataantieba mia ke ti yonmdaano ḡanbidi n ya ye yeni owan caa naan kani. **41** O bo puodi ki gedi Siri yeni Silisi ki paagidi li jaandielii yaaba pa.

16 Poli ḡ pundi Derbi yeni Listri mo, ki sua ke Jesu ḡodka ke bi yi o Timote, ke o ye likani, Juufipua yua n daani U Tienu nni ya bijua, ke o báa tie Gresi yua. **2** Ya kpiiba n den ye Listri yeni Ikoni den tieni o po kasiedi ḡamo **3** Poli den bua wan yegi yeni o ki gedi u sanu; lanwani ii, ke o ga o ki kuani o ku ciagu, kelima Juufinba den ye li dogi nni, ki bani ke o báa tie Gresi yua. **4** Ban den caa ya dogi nni kuli, bi den caagu u tondu ti jaandiedi nni ke ban colni Jesu ḡodkaaba yeni Jerusalemli nikipelba ḡ den diani ki bili ya yikodi. **5** U Tienu nitaanli dudugdi den pugni, ki go yabdi ki pugdi daali kuli. **6** Poli yeni o yegni den tɔgni ki ḡani Friji yeni Galatia diema nni, ki sua ke foḡanma den kuani ba ke ban da gedi Asi diema nni ki kpaandi, ki tundi mi maama. **7** Ban nagi Misia, ban bigni ke ban gedi Bitinia nni, ama Jesu foḡanma den ki puni ba u sanu. **8** Ban pendi ki balni Misia, ki jiidi Truasi dogu nni. **9** Li bonlegdikaali ḡ legdi Poli po ku ḡiagu nni: Maseduani jua den se likani, ki yi o ki tua: “Cua Maseduani ki todi ti.” **10** Li bonli ḡ legdi Poli po, ke ti jagi li yogu ke ti bobni ki fii ki gedi Maseduani kelima U Tienu yi ti ke ti tundi ki waani o laabaalḡamo bi ya po i. **11** Tin fii Truasi, ti taa u sansieru ki gedi Samotrasi, li daalieli tin pundi Neyapoli. **12** Tin ḡani li kani, ti gedi Filippi yu n tien Maseduani ya dociamu, ki tie ya dogu n yabi ki cie, li diema nni ki den ḡua Roma bali, tin kali li kani dana bá **13** Saba (mi fuodma daali ḡ pundi, tin ḡa ki fagdi yeni bu bulḡocianbu, ki gedi bɔngu bá kani naani ke ti maali ke tin kadi jaandielii (jaandi yaali). Ti den kali ki maadi yeni ya puoba n taani ki cua likani. **14** Bi siiga nni ban yi ya pua Lidia, ke o tie Tiyatira pua, ki pugi U tienu den cengi ti. O Diedo ḡ luodi o pali ke wan ya fiini Poli ḡ maadi ya maama. **15** Ban tieni o mi ḡinwulma bogdili, ki yadi mi yedjanma o diegu po, ke o mia ti ki yedi, «I ya diidi ki sua ke n duu U Tienu po,

yin cua n deni, ki ya ye.» Ke ti tuo o maama **16** Li sua ke ti caa i jaandi, pua ke o bu ti baadi n cendi ti. O den kuandi o yonbdanba njalmani li baabuli po. **17** Li pua den nua tinba yeni Põli ki kpaandi ki tua, “Ya niba ne ti Mi tanpojoma Tienu tuonsõnba i, bi tundi ki wangi yi mi faabma sanu i.” **18** O tieni yeni ke laa luo dana bá. Ama Põli pali n beno po, wan gbagi ki yedi ki cicibiadga, “N maadi a Jesu Kiristi yeli po, nã o niinni” Ke ki nãni ki yaadi ki nã o. **19** O canbãanba n la ke bi njalmani dandanli bodi, ke bi cuo Põli yeni Silasi ki gedi yeni ba ni paatieba kani. **20** Ban kuani ba ti buudi yudaano kani, ki maadi, “Ya niba ne kuandi li nmadli ti dogu nni. Bi tie Juufinba i, **21** Bi tundi ya bona ke Roma yikodi ki tuo ke lan ga bii lan colni.” **22** Bi dogtieba den taani ki fii, ki yie Põli yeni Silasi po, ke ti buudi danba biidi bi pala, ki landi bi tiadi, ki papadi, ki cabi bu nõbu ke ban pua ba a gbana. **23** Ban pua ba ki gbeni, ki cuo ba ki ban luoni li kpaadidieli nni, ki puogi li kpaadidieli guudka ke wanya guu bonjanla. **24** Wan gbadi ban bili o ya tuonli, ke o kuani ba liiga po kpaadidieli nni ki pilni bi taana i kudseseli. **25** ku yõgsiigu n yõgdi, ke Põli yeni Silasi yiini i yani ki dondi U Tienu, ki jaandi, ke ya kpaada n sieni cengi ba. **26** Li ludli nni, mi tindigbima n tieni, ki migi li kpaadidieli fiagli, lanyognu, a bulnõna kuli n luodi, yuakuli ya kudseseli n cie ki baa. **27** Li kpaadidieli guudka n findi mi guama nni ki sua ke a gana kuli yaa, wan nõdi o jugsiega ke o ba muu ki kpa o yuli, kelima o bi tama ke a kpaada kuli sani ki ciadi i. **28** Ama Põli n tiani paama ki maadi, “Da tieni a yuli bonbiigu keli maa tikuli ye nekanba i. **29** Li kpaadidieli guudka den mia ke bi yendi u kaanu, ke o sani ki kua ki digbi yeni ti jawaandi ki baa ki gbaani Põli yeni Silasi nintuali. **30** ki nãni ba, ki maadi “N Diedi n ba tieni ledi i ki baa mi faabma?” **31** Ban jiini o “Ya duu O Diedo Jesu Kiristi po, a ba baa mi faabma fini yeni a dansanu kuli.” **32** Ban maadi o O Diedo maama, wani yeni odiegu nni yaaba. **33** Lanyognu, li kpaadidieli guudka n taa ba li niagu mono, ki gedi yeni ba o deni, ki njuudi njuudi bi nala, wani yeni o deni yaaba kuli n tuo ban tieni ba mi ninwulma bogdili yenna. **34** Wan kuani Põli yeni Silasi o dieli nni, ki seni ba mi jiema, wani yeni o diegu nni yaaba kuli pala n mangi yeni wan tuo ki ga U Tienu maama. **35** Lan fandi, ti buudi yudanba n sõni u tondu ban maadi li kpaadidieli guudka ke wan luodi ki nã bi niba yeni ban nã. **36** O guudka n caa Põli u tondu, ki maadi, “Ti buudi danba sõni u tondu ke ban maadi nni min luodi ki nã yi yin nã: molane, i ba fidi ki nã yeni mi yanduanma. **37** Ama Põli n maadi ba, “Bi pua ti asala siiga, ki naa buni ti, yeni tin tie Roma yaaba kuli - ki luoni ti li kpaadidieli nni. Bi jibua ban luodiki nã ti li wuoli nni bii? N, n! Ban cua bibá ki luodi ti” **38** O guudka n caa ti buudi yudanba u tondu, ban gbadi ke Põli yeni Silasi tie Roma yaaba, ti jawaandi n cuo ba. **39** Ti buudi yudanba n cua ki mia ba sugli, ki luodi ki nãni ba, ki maadi ba ke ban nã ki fagdi yeni bi dogu. **40** Põli yeni Silasi n nã li kpaadidieli nni ki

cua Lidia deni. Põli yeni Silasi n la bi kpiiba, ban paani bi pala, ki fidi ki nã li dogu nni.

17 Ban bo tãgni pendi Afipoli yeni Apoloni ya dogu nni ban pundi teslonika ya dogu nni Jufinba bo pia li jaandieli. **2** Nani Poli n bo limaani ki tiendi maama, o bo kua taani yenba mi fuodma dan taa nni, o bo maadi yenba yaala tie i diani bundma. **3** Poli bo pobdi li tili ki cogi ki nãni wan ba ke li tie buama yaala ke Kristi la fala ke go fii bi tinkpiiba kani. o bo yedi: «Jesu yua ke n yedi n tie Krisit» **4** Jufinba siiga nni bi tianba bo tuo ki taani Poli yeni Silasa po. yeni greki nba yeni bi puoba yaaba tie gmadkaaba yeni u niwulgu. **5** Ama Jufinba yaaba n pia kangbadima yeni ki nanga bo a nibiada ki daaga po, ki taani o niwulgu ki fiini ti fuudi u dogu nni. Bi bo gedi ki pigni Jason ki bua cuo Poli ki gedi yeni o o niwulgu nni. **6** Ama Ban boo la'og, bi bo filii Jason yeni o kpiiba i ki caa yenba u dogu nni bujiala kani ki yigni: «Ya niba n gmadi u dogu mo pundi ne kanba» **7** Joson bo n ga ya niba o deni po bo yiedi sesari bali maama ki yedi: ke baditiano ye ki yi Jesu. **8** o niwulgu yenu u dogu banda n gbadi li maam li bo yagi bi yama. **9** Bi bo ti pani Josoi yeni o lieba po ke bi nãni ba ki nã. **10** Li daali niagu ke bi taa Poli yeni silasi ki gedi yenba Bele ban bo pundi bi bo kua Jufinba bangima dieli nni. **11** Ya Jufinba bo ye lan dogu nni bo tie nimõnba ki cie Tesalonik nba bi bo kuani bi yama yeni i monmõni u Tienu maama bangima nni ki nãni diidi daali kuli u Tienu maama diani n maadi yaala ya tie monmõni. **12** Lan bo cedi ke bi siiga nni bi niba bo dugi, yeni Greki nba puoba yeni bi jaba yaaba. **13** Ama Tesaloni Jufi nba n bo gbadi ke Poli maadi u Tienu maama Bere ke bi gedi ki gua fiini o nuwulgu. **14** Li yognu ke Poli kpiiba gba ki sõni o mi nnciamama po; Ama ke Silasi yeni Timote wani ye lan kani. **15** Yaaba bo ciani Poli bo gedi yeni o hali Ateni. Ban bo nã o lan kani ke bi maadi ba Silasi yeni Timote po ke wan tuodi cua bi kani. **16** Poli n bo guu ba Ateni o tagnma bo yagi kelima o dogu yeni kuli bi gbie yeni i buli **17** Yeni ke poli kua li jaandieli nni ki maadi yeni Jufi nba yeni ya niba bo jaani u Tienu. yeni yaaaba ko bo laadi ba daali kuli bi niba tantaankaanu kani. **18** Ama Epikiriani yeni Stihisiani nba gbabanda bo kpagi'o. ke bi tianbi yedi: «o maciandaano bua maadi be i?» ke bi tianba tua ke: «li naani o kelima o bo wangi ba yesu yeni mi bi tinkpienba findnma. **19** Ke bi taa Poli ki gedi yeni o Aleopasa kani ke yedi: a ba fidi ki wani ti ke gbadi nãni bangi ya bangiciamama yeni? **20** Kelima a maadi a boncana ti tuba nni, lan ya po ke ti bua bandi nãni maadi ya bonla yeni niima nni.» **21** Ama Atenasa dogtieba yeni ya canba n bo ye li kani biani bi yaama ki ya cengi aboncana. **22** Lani ke Poli bo fii ki sedi Alopaja nituali nni li yedi: «yinba Ateni yaaba n la ki kuni i yama i jaandi. **23** Kelima min tãgni i dogi nni naan kuli n la yi tagi tagi yaala ki dondi ki la yi ban jaan naani ke bi diani: Ya Tienu ke yi bani yi». Lanwani i jaani mi yanbonma nni min ye yi yaala n yeni. **24** U Tienu yua tagi nãnduna yeni

ya bona ye len nni kuli ki tie tanpoli yeni ki tinga kuli yomdaano yekaanu kan ya tie bi niba n taa bi nugi ki maa ya bonla ki yi jaandieli ka. **25** Waa luo bonli ba kuli ki bua bi nisaalo nugu n sɔni o po, kelima wan mono n teni bi niba li miali yeni mi fuoma yeni yaali ye kuli. **26** UTienu bo tagi jayedo baba i k o mali ya niba yeni ya mabuoli ye ki tinga ne kuli po. O bo tuodi ki bili bi po u siagu yognu yeni i yeyienkaani bianu. **27** Bi niba bo baa kpaani u Tienu i. Ki ŋanbi kpaani o ki la 'o. kelima waa fagi yeni ti. **28** Ama wani ya po i ke ti cuoni ki fuo, yeni ti yema kuli, Yeni ke ye yi sɔiga nni o lonpualo yedi. ti mo tie o ya yaabila i. **29** Lan ya po nani ti tie uTienu bila yeni li buali, tin daa maali nani wani u Tienu naani nani wula yeni. bii ligi lan yaa ka tanli yua ke o kpekpiedo kpiedi ke li tie o nisaalo maalma. **30** Ti bi ki bani puu ya yognu k u Tienu bo cɔdi ti biidi, ama mɔla u Tienu wangi bi niba kaana kuli ke ban lebdi bi yama. **31** UTienu bili ya daali ki go gandi o nitegika k o ba bu ŋanduna i mɔnmɔni. U Tienu bo teni lan nilo i mɔnmɔni bignma k o fii bin tinkpiba siiga nni. **32** Atanasi yaaba n bo gbadi ke Poli maadi bi tinkpienba fiima yeni bi tianba bo ŋuadi o ama ke bi toba mɔ bo yedi: «ti daa ba faa cengi o maama datɔli.» **33** Li po n pendi ke Poli yaadi ki ŋaa ba. **34** ke nitɔba cua bi kani ki dugi li maama po yeni Denis, Aheropajiti, pua bɔ ke bi bo yi o Damaris yeni bi toba.

18 Lanya bona ŋ pendi, Pɔli ŋ ŋa Ateni, ki gedi Korenti. **2** Likani, wan cendi Juufi ke bi yi o Akila, ke bi mali o Pɔnti, ke o dɔ ŋani Itali ki pundi, wani yeni o denpua Prisila, kelima Kulodi den ŋani bu li ŋɔnɔnli ke Juufinba kuli ke ban ŋa Roma dogu nni. Pɔli n̄ tuogi ba. **3** Kelima bi den taa kpenkpendtuonli i, wan kali yeni ba ban ya tuuni, kelima bi den caandi ti jondi i ki kuadi. **4** Pɔli den wangi mi maama li jaandieli nni mi fuodma daali. O den maadi ke Grekinba yeni Juufinba tuo ki ga o maama. **5** Ama Silasi yeni Timote ŋ ŋani Maseduani, ki jidi ki cua, Foŋanma ŋ niimi Pɔli wan kadi ki waani yeni i mɔni ke Jesu n tie Kiristi. **6** Juufinba ŋ yie, ki sugdi o, Pɔli ŋ yogi o tialakaadi bi po, ki maadi ba, “I sɔma ŋ guani ki wuli i yucela po; Mini naa pia tagliba kuli. Lan cili mɔlane ki ji ya caa, n ba gedi bi nilanba kani i” **7** Ke o ŋani lankani, ki gedi Titiyusi Justusi, ya ja n pugi U Tienu deni. O deni den ki fagi yeni li jaandieli, **8** Krispus, li jaandieli yudaano den taani ki daani O Diedo nni wani yeni yaaba n ye o deni kuli; ke Korenti niba yaaba n gbadi li maama kuli den tuo ki duu U Kiristi nni yeni mi ŋinwulma bogdili. **9** Ke O Diedo legdi Pɔli po ti dangdi nni ku ŋiagu ki maadi, “Da jie, ama ya maadi ki da ŋmini. **10** Kelima, N ye yeni a, ke obakuli kan bigni ke wan tieni a yaali n bia, kelima n pia bi niba ke bi yabi u dociamu ne nni” **11** Pɔli den tieni li kani binli yeni bina luoba, ki tundi ba, ki wangi ba U Tienu maama. **12** Ama Galio ŋ tua Asihaya gufeneri, Juufinba ŋ fiini ki nanga Pɔli po, ki gedi yeni o ti buudi danba kani, **13** ki maadi, “Ya nilo ne bondi bi niba ke bi pugi U Tienu, ama ti yikodi naa cabi

yeni” **14** Lanyognu, Pɔli ŋ ya bua ga mi maama, Galio ŋ maadi Juufinba, “Yinba, Juufinba, li ya bi tie jodi bii tuonbiadi maama, li bi baa pia u sanu ke min maadi yeni yi. **15** Ama nani lan tie lanbona yeni yela maama yeni i maabilkacema yeni ii, yinba mɔno ŋ ŋanbi ma i ŋmiali nni. N ki bua lan ya maama buudi daano.” **16** Galio ŋ beli ba ki ŋani ba ti buudi diegu nni. **17** Lanwani ii, bikuli ŋ taani ki cuo Sosteni, yua den tie li jaandieli yudaano, puapua o ti buudi diegu cancanli. Ama Galio nan den ki songi ban tie yaali. **18** Pɔli den waagi li kani waamu yeni o kpiiba, ki ti fii ki cabi ba ku kua ku ŋinbiagu ki gedi Siri wani yeni Prisila yeni Akila. Wan ba fii li ŋinbiayaali kani, o den cedi ke bi kuo o Sankreya dogu nni kelima o den niani U Tienu ke o baa ŋua Nasaleti ŋmaama i. **19** Ban pundi Efesa, Pɔli ŋ cabi Prisila yeni Akila lankani, ki gedi obɔ li jaandieli nni ki ban ya tundi Juufinba. **20** Bi den mia ke wan kali bi kani waamu, wan yie. **21** O den cabi ba, ki yedi ba, “N ba guani i kani li ya tie U Tienu buama.” ki fii Efesa. **22** Pɔli ŋ pundi Sesare, wan do, ki fuondi Jerusalema Kiristi nitaanli, ki ŋani lankani, ki jidi ki gedi Antiyosi. **23** Wan kali likani waamu, wan fii likani ki toli Galatia yeni Prijia diema nni ki ya paandi Kiristi ŋɔdkaaba kuli. **24** Juufi ja, ke bi yi o Apolɔsi ke bi mali o Aleksandri ŋ cua Efesa. O den bani mi maama, ki go paa mi dianma nni. **25** Bi den kuani o O Diedo maama tundma cɔgu. O yantiali den tiegi yeni U Tienu maama, o den maadi ki go maali ki li tuagi yeni Jesu maama. Ama o den bani Jan ŋinwulma bogdili baba i. **26** Apolɔsi den fuoni o yama, ki maadi li jaandieli nni. Ama Prisila yeni Akila ŋ cengi o maama, ban piadi yeni o ki ŋanbi ki waani o O Diedo sanu. **27** Wan den bua wan pendi ki gedi Acihayia, o kpiiba den paani o pali, ki diani li tili, ki teni Acihayia Kiristi ŋɔdkaaba ki waani ba ke ban ga o cangu. Wan pundi likani, o den todi U Tienu ŋanbli ŋ cedi ke yaaba duu Jesu po. **28** Apolosi den yaadi Juufinba asala siiga nni, ki nia yeni ba, ki taadi i diani banma ki wangi ba ke Jesu n tie Kiristi.

19 Li sua ke Apolo ŋ bo ye Korenti, Pɔli den tɔgni ya dogi n ye a juana nni kuli, ki ban pundi Efesi dogciamu nni, ki kadi yeni Jesu ŋɔdkaaba siiga tianba. **2** Pɔli ŋ yedi ba: «Yin dugi U Tienu po yeni, i baa mi Foŋanma aa?» Ban ŋmiani o: «N n, tii gbadi ke bi maadi Foŋanma maama mɔno» **3** Pɔli ŋ buali ba: «To bi nan tieni yi mi ŋinwulma bogdili yeni be i?» Ban jiini: “O Ninwulka Jan yaama” **4** Lanwani ii, Pɔli ŋ jiini ba: «Jan den tieni ti tuonbiadi sugli ya ŋinwulma bogdili i. O den waani bi niba ke ban ya daani yua n ba ŋɔdi o puoli wani n tie Jesu.» **5** Bi niba ŋ gbadi lan ya maama, ke bi tuo ki ga mi ŋinwulma bogdili O Diedo Jesu yeli po. **6** Pɔli ŋ maani o nui bi po, ke Foŋanma jidi bi po, ke bi ji maadi mi maalanma nni ki pua sawali. **7** Bi den tie nani jaba piiga n bilie i. **8** Pɔli den kua yikodi tundma dieli nni, ki maadi yeni li papaali, nani ŋmaali taa yeni, ki tie ania ke ban gbadi U Tienu diema niima nni. **9** Ama, Juufinba bi tianba den juagi bi pala kaa tuo ki colni Jesu sanŋɔdma,

ki go maadi ki biidi Jesu yeli asala siiga. Lanyapo, Pöli den yaadi ki ŋa ba, ki taa bi ñodkaaba, ki piadi ki ban tundi ba daali kuli Tiranusi cogdieli nni. **10** Pöli den li kubi yeni i hali bina lie, ke yaaba ye Asi kuli, Juufinba yeni Gilekinba kuli, gbadi O Diedo maama. **11** U Tienu den tie Yaalidgu tuada yeni Pöli nui, **12** Lanyapo, ya yianba den fidi ki sii Poli ninfiancabli bii o tiayiekaagu den yi baa laafia, mu cicibiadmu mo den ñi ki ŋaani yiantianba mo. **13** Ama Juufinba, ŋantaadi danba mo den ye li diema nni, ki bieli ki ñangi mu cicibiadmu mun ye yaaba niinni O Diedo Jesu yeli po. Bi den yi yedi: “Jesu, Pöli ñ wangi yua ya maama yeli po, n yedi yi yeni li miinle ke yin ña ki ŋa bi niba ne” **14** Yaaba n den tiendi lani den tie Juufi salga yidkacianba siiga yendo, ke bi yii o Sefa ya bijalelediba i. **15** Cicibiadyenga ñ jiini ba “N bani Jesu, N go bani Poli mo; Ke yinba mo tie bile i? **16** Ki cicibiadga yaaga n ye o nilo nni yeni ñ bibi ŋantaadi tofaadanba, kiloli ba ki puapua ki duoli ba ban ña li dieli nni ki sani mubili yeni ti yiadi. **17** Ya niba n ye Efesi kuli, Juufinba yeni gilekinba ñ gbadi li maama, ki bandi. Ti jawaandi ñ kua ba, ban kpiagi O Diedo Jesu yeli. **18** Yaaba n den daani Jesu nni mo den nagdi ki wangi ban tieni ya tuonbiadi, ki miadi sugli ti po **19** Bi ñogdanba yeni ti bulbõndi danba den cua yeni bi tila ke bi juu ke a buodi u mu nni asala siiga. Li tila kuli dunga den pundi ligdiabala tuda piimu **20** Lanyapo, O Diedo maama den yadi i kaankuli yeni u paaciamu. **21** Pöli ñ sõi o tuonli ki gbeni Efesi dogu nni, Foŋanma den kuani li jagli ke wan togni Maseduani yeni Acihayi po, ki gedi Jerusalem; O den maadi “Min kali nekanba yeni, li buali ke min pundi Roma po mo.” **22** Pöli den sõi o todkaaba bilie Maseduani, lani n tie Timote yeni Erasitusi yaaba n den tie o naacenba. Ama wani obá go den tieni Asi diema nni waamu. **23** Lanyognu, bi den fiini mi janjancianma Efesi dogu nni, ki mi nua Jesu sanŋodma. **24** Wula maano den ye ki yii Demetriyusi, o den duadi Diyana jaandiel bonnanana ki kuandi o tuonsõnba po li baali boncianla **25** Lanwani ii, o den yini li tuonsõnba yeni ya maaba sieni, ki taani ba ki yedi ba, “Canbáanba, i kuli bani ke ku maagu ne tuonli kuandi ti li baali boncianla. **26** I la ki go gbadi, li ki tie Efesi ne baba ka ama Asi nni kuli, ke ban yii yua Pöli bõndi ki lebdi bi niba maalma ke bi ñodi o. O yedi ba ke ban tagi ya buli yeni i nui ki tie tienu. **27** Li ba fidi bi niba ñ fali ti kpenkpendu tuonli ne; lani baba ka, bi go ba fidi ki fanbi ti pobulo Diyana yua n dagdi yeni ti kpiagdi yeni budieli. Wani yua ke Asi kuli yeni ŋanduna kuli bugi ba buoni o kpiagdi.” **28** Ban gbadi lanyama maama, ke bi fii yeni li pabienli ki yigni ki tua “Efesi yaaba Diyana ye yeni ti kpiagdi” **29** Ke li ŋmadli tieni u dogu nni kuli, ke bi niba taani ku kua u badu guagu nni, ki cuo poli yegni yaaba n den ñani Maseduani ki cua, Gayusi yeni Arisitarkusi. **30** Pöli den bua kua ku niwulgu siiga, ama bi ñodkaaba den pani o. **31** Asi diema nni yikodanba yaaba n den tie donlinba den sõi u tondu ki waani o ke wanda kua ku guagu nni. **32** Bi niba den yigni ki maadi maayenma, ke

tianba mo maatõma, kelima bi den ye ti yanyagdi nni ke bi siiga boncianli ki bani ban taani yaali ya po. **33** Juufinba ñ dadi Aleksandro ki ñani bi niba siiga, ki seni o liiga Aleksandro ñ cili ki ya gangi o nui, ki bua wan waani li nitaanli li bonli niima nni. **34** Ama, ban bandi ke o tie Juufi, ban taani ki tandi ki maadi maayenma lan waagi kudilie ki tua, “Efesi yaaba Artemisa ye yeni ti kpiagdi.” **35** yiko tuonsõnlo ñ mõi ki jiini ku niwulgu yama, ke o maadi, “Yinba Efesi yaaba, o laa nilo n ye ne, kaa bani ke Efesi dogciamu n tie ti pobulciamo Diyana budieli guudka, ye nannanli n ñani tanpoli ki baa? **36** Yin bani ke lanyana bonli ki pia niama yeni ii, i ba dingi i yama ki da jegibi ki sõi tuonkaadi. **37** Kelima yin cua yeni ya niba ti buudi ne ki tie jaandiel suuda, baa go tie yaaba n fanbi tin jaandi ya bulo mo. **38** Lanwani ii, Demetriyusi yeni bi maaba yaaba n ye yeni o ya pia tagli yeni nilobá, ti buudi diena ye, ke ti buudi yudanba mo ye; bi ba fidi ki jia bi maama yeni biyaba. **39** Ama i ya pia maatõma li buali li maama jama ñ cõlni li nitaali sanu i. **40** Kelima, lanyapo, bi ba fidi ki jalgi ti ke ti yie yiko i ki fiini li ŋmadli dinne ki naa bani yaali ya po, ti go kan fidi ki waani li niima nni mo. **41** Wan maadi lanyana maama ki gbeni, ke o cabi li nitaanli.

20 Ku fuugu po ñ pendi, Pöli ñ sõi ki yini bi ñodkaaba, ki paani bi pala, ki ji cabi ba, ki fii ki gedi Maseduani. **2** Wan pendi li diema nni, o den maadi n yabi, ki paani bi pala, ke o cua Gresì. **3** Wan tieni li dogu nni ŋmaali taa, Juufinba ñ tidi loli ki sedi o po yeni i janbi, lan sua ke o bua kua ku ñinbiagu ki gedi Siri, wan jagi, ki guani ki lebdi Maseduani. **4** Yaaba n den ba ciani o Asi po n tie, Sopateri, Piirusi bijua, ke o ñani Bere; Aristarki yeni Sekõndi, ke bikuli ñani Tesaloniki ki tie dugikaaba; Gaayusi, ke o ñani Derbi, Timote, Ticiki yeni Trofimi, ke bi tie Asi yaaba. **5** Ama lanyana niba den ga ti liiga ki ba guudi ti Trowa. **6** Ya kpanu n ki pia dibinli daana ñ pendi, ke Ti kua ku ñinbiagu Filipi, ki tieni dana mu, ki pundi bi kani Trowa, ki kali likani dana lele. **7** Laadi daacincinli daali, tin taanni ki bua ŋmiidi kpanu, Pöli ñ maadi yeni bi dugikaaba. O den bobni ki bua li ya fiifandi, wan fii i, lanwani ii, o den maadi ke ku yõgsiigu ti yõgdi. **8** Mu fidsanmu den yabi poli dieli nni, tin den taani naana. **9** O naaciamo den kaa li takobonli kani ke bi yi o Etikusi, mi guama den paadi o. Nani Pöli ñ den maadi boncianli yeni ii, li naaciamo mi guama ñ paadi li naaciamo, wan lagdi li dietuaditaali po ki baa ki kpe **10** Ama Pöli ñ jiidi, ki duani ki labni o po, ki wobi o. K yedi, “Da wadi mani i pala ka, kelima o fo.” **11** Wan guani ki do, ki ŋmiidi kpanu, ki ŋmani. Wan maadi yeni ba ki pugni hali i siyafaani, wan cabi ki fii. **12** Ban guani yeni o naaciamo ke o fuo, lan sõngi bi pala. **13** Tinba wani den kua ku ñinbiagu, ki ga Pöli liiga, ki gedi Aso, tin den ba guudi naani ki taa Pöli ku ñinbiagu nni. Wani mõi den bua yeni i, kelima, o dá den jagi ke wan togni u sanu i. **14** Wan cendi ti Aso yeni, ke ti kuani o ku ñinbiagu ki gedi Mitileni. **15** Tin fii lankani, ti

tieni dayenli i, ki pundi Cihyio kpendegli kani, li daalieli ke ti pundi Smo kpendegli, li daataali daali, tin pundi Mileti dogu nni. **16** Nani Pöli rí den jagi ke wan tagni Efesa po, o den ki bua wan biani mi yaama Asi diema nni, kelima o den peli ki bua o ya ba fidi, wan pundi Jrusalema pantekoti daali i. **17** Wan pundi Mileti, Wan soni bi niba Efesa, ban yini o po Kiristi nitaanli nikpelba. **18** Ban pundi o kani, wan maadi ba, “Yinba mōno bani ibá ke hali min ḡmaa n taali Asi ne, min ye maama yeni yi yognu kuli. **19** N li ḡua ki tuuni U Tienu tuonli yeni li pali nni yumiinli, yeni ti ninsiidi yeni Juufinba rí loli ki sedi n po yeni ya janbi kuli. **20** Yinba mōno bani ke mii dōgni yi libakuli ke li nua yaali n tie bonmōnli i po, yeni min tundi yi maama asala siiga, ki go caa i dansani nni maama. **21** I bani min tuodi ki waani Juufinba yeni gilekinba ke ban biidi bi pala bi tuonbiadi po, ki ledbi bi yama ki ḡodi U Tienu, ki dugi ti Diedo Jesu po. **22** Mōlane, Fōḡanma tigi nni, ki caa yeni nni Jrusalema, n naa bani yaali n ba tieni nni lanpo, **23** Ama Fōḡanma tuodi ki waani nni ke i kudseseli yeni falaciamu guu nni. **24** Ama mii tama ke n miali tie bonmōnli n po, ki ba paní nni min dudi n nōnma banlu yaali n pia n po mayuli po, lani n tie ke min soni O Diedo rí puogi nni ya tuonli, ki tieni kasiedi U Tienu ḡanbli laabaalḡamo po. **25** Diidi mani mōlane, n bani ke yinba yaaba ya siiga ke n kpaandi ki waani U Tienu diema laabaali ne, i kan la n nunga jiga. **26** Kelima n kadi ki maadi yi i mōni dinne, ke mii pia tagliba kuli ke li nua nisaaloba kuli sōma. **27** Kelima, min waani yi U Tienu yanbuama, mii dōgni yi libakuli. **28** Lanwani ii, yin fangi i yula ki cegni ibá, ki guudi U Tienu Fōḡanma rí guuni ya yankulu ke yin ya tie yankpaaba/ gobdikaaba. Yin ya faami, yin gobdi ya yognu U Tienu nitaanli, wan baa yaaba ki taani o kani yeni o sōcema. **29** N bani ke n ya fii, ki siedí ki ḡa yi, yaaba n tie nani i fuasangbanbiadi yeni ba kua i siiga, ki kan taa ki cabi u yankulu. **30** N bani ke bi niba ba kua i siiga, ki bōndi yi yeni bi nufantunda ke yin tua ḡodkaaba. **31** Lanwani ii, yin sedi taajalalie, ki guudi. Yin ya tiani ke bina taa n yeni, ke n tundi yi yienu yeni ḡiagu kaa cedi. **32** Mōlane, n mubni yi U Tienu yeni o ḡanbli ḡōmaama nui nni, yaama n ba fidi ki cedi yin paagi ki cie, ki go baa u biinu wan bili ya ḡalmani o nigagdiḡanba po. **33** N naa kuani n yama niloba kuli ligi bii o wula lanyaa o tialakaadi nni. **34** Yinba mōno bani ke n ya nui ne kuani n yuli po buama yeni yaaba n ye yeni nni ya buama i. **35** Lan tie yaali kuli, n tieni nannanli ki waani yi yin ba todi a tadma maama yeni i tuona, yeni yin baa tiani O Diedo Jesu rí yedi ya maama, wan yaadi kiyedi yaama obá: «Mi yedḡanma ye ḡan teni po ki cie ḡan ga.» **36** Wan maadi yeni, ki gbeni i, ke o gbaani ki jaandi yeni bikuli. **37** Bikuli den buodi boncianla, ki cuo Pöli tulu nni ki wobi o. **38** Bikuli den ye yeni li pabōnli kelima ban den gbadi ke o maadi ke bi kan ji guani ki la o nunga, lani rí pendi i, ke bi ciani o ku ḡibiagu kani.

21 Tin cabi ba ki fii, ki kua ku ḡinbiagu, ti taa sansiedu ki gedi Kosi dogu nni, lan fiifandi, ke ti pundi Rodesi

dogu nni, ki pendi lankani ki pundi Patara. **2** Ti den la ḡinbiagu ke ku caa fenesi po, ke ti kua gu. **3** Tin den nagi Cihpri kpendegli, ti den balni ki ḡa li ti ganu po, ki toli Siri po, ki gedi ki sedi Tiiri, ke bi tugdi ku ḡinbiagu tuga. **4** Ti den la Jesu ḡodkaaba, ki tieni lankani dana lele. Fōḡanma den fandi ba ke bi waani Pöli ke wan da gedi Erusalema. **5** Ti cangu ḡ den juodi likani, ke ti cabi ba, ki tugni ti sanu, ke bani yeni bi puoba yeni bi bila piadi ti hali ki ḡani ti u dogu nni. Ke ti gbaani ki jaandi u ḡinkunu. **6** Ti den cabi ba ki kua ku ḡinbiagu, ke bi guaniki kuni bi denpo. **7** Tin den pendi Tiri, tiden suagi ki gedi Pitolemayisi. Lankani, ti den fuondi tikpiiba, ki juadi yeni ba dayenli. **8** Lan fiifandi, ke ti fii ki gedi Sesare, ki kua Filipi yua n tie ban den gandi ya niledba o laabaalḡamo tundma po yen yendo deni, ki ye yeni o. **9** Li nilo den pia bonpola taa, ke bi tie powandina, ki pua sawali. **10** Tin tieni likani dana waamu, sawalpualo bá den ḡani Jude, ki jiidi ki cua, ke bi yii o Agabusi, **11** O den nagni tikani ki taa Pöli gbanḡagdu, ki loli o ya taana yeni o nui, ki yedi ne: “Fōḡanma rí yedi yaali n ne, 'Maama ne i, ke Juufinba ba loli yua yeni ya gbanḡagdu ne, ki mubni o bi nilanba nui nni'.” **12** Tin gbadi lan ya maama, tinba yeni ya niba n ye likani kuli rí taani ki maadi Pöli ke wan da gedi Jrusalema. **13** Ke Pöli jiini, “Be yapo i, ke i buudi ki yagni n yama? Kelima, N bobni ki gbeni o, Li ki tie ke ban loli nni baba ka, ama ki go ke Jrusalema nni, O Diedo Jesu yeli po” **14** Nani Pöli rí den ki bua ke o cengi ti cegli yeni i, ti ji den ki ḡua ki niidi o, ti den yedi, “O Diedo yanbuama rí tieni lan buali maama” **15** Lanya dana rí pendi, ke ti baani ti tuga ki doni ki gedi Jrusalema. **16** Bi ḡodkaaba den ḡani Sesare, ki ḡodi ti lipo. Bi den yegi yeni nilo ke bi yii o Minasōn, ke o tie Cihpri yua, ki den tie ḡodkaa, tin baa ye yeni yua. **17** Tin pundi Jrusalema, ti kpiiba den ga ti cangu yeni li pamanli. **18** Lan fiifandi, ke Pöli gedi yeni ti Jaka kani, Kiristi nitaanli nikpelba kuli den ye likani. **19** Wan fuondi ba ki gbeni, ke o dugni ba U Tienu rí tieni yaali kuli bi nilanba siiga o tuonli sanu po. **20** Ban gbadi lani, ke bi dondi U Tienu, ki maadi o, “Ti kpiilo, a la ya niba n tuo ki dugi Jesu po Juufinba siiga ki luo tuda tuda. Bi kuli sedi taajala lie i, ki baa cōlni li bali yikodi. **21** Be maadi ba a maama, ke a tundi Juufinba yaaba n ye bi nilanba siigi, ki waani ba ke ban ḡa Moyiisi maama, ke ban da kōndi bi bila, ki go da ḡua bi yaajanba bogda mo. **22** Ti ji ba tieni ledi i? Li naa pia tama ke bi kan gbadi ke a cua ne. **23** Lanwani ii, ḡan tieni tin ba waani a yaali. Niba na ye ne ki niani U Tienu bi ḡōnianu. **24** Taa li niba, fini yeni bani rí wuli ki ḡani li kuali, ḡan pa bipo, ban kuo bi yudi. Lanwani ii, bi niba ba bandi ke ban maadi a po ya maama kuli tie tofaama. Bi ba bandi ke fini mōko ḡua li bali yikodi. **25** Ama yaali n nua bi nilanba yaaba tuo ki ga Jesu sanḡodma po, ti diani ba li tisonkaali, ki waani ba ke ban cuo bi yula yani i buli padjiema, yeni mi sōma, yeni mu yansōdkamu nandi yeni mi conconma.” **26** Ke Pöli taa li niba, ke li fiifandi ke o wuli yeni ba, ki

ñani li kuali yeni ba, ki kua ku jaandiegu nni ki waani ban ba tieni ya dana yeni yukuli ñ ba padi ya padli bi ñanbma po. **27** Ban den bili ya danleleda ñ nagi gbenma, ke Juufinba ñani Asi ki, ki la Pòli ku jaandiegu nni, ke bi maadi ki fiini bi niba pala, ki cuo Pòli. **28** Bi den tandi ki tua “Israyeli niba, todi mani ti. Ya nilo n kpaagi ki tundi bi niba i kaankuli ya bona n ki còlani ti buolu, ti yikodi yeni tin kua naani ne. Lani baba ka; o go kuani bi nilanba ti jaandiegu nni, ki jògni lanyaa कांगадиғанмөнү.” **29** Kelima bi den kpia ki la ke wani yeni Efesi yuaTrofima, ke bi yegi u dogu nni, ke bi maali ke o den kuani o ku jaandiegu nni i. **30** Li ñògli den tieni u dogu nni kuli, ke bi niba sani ki taani, ki cuo Pòli. Bi den dadi ki ñani ku jaandiegu nni, ki luoni a bulñona kuli. **31** Ban jagi ke ban kpa o, ke li maama kua sejenba yudaano tubli nni ke Jerusalema kuli ye li ñmadli nni i. **32** Lanyognu ke o taa sejenba ki sani ki jiidi ki pundi li ñògli kani. Bi niba ñ sejenba yeni bi yudaano ke bi ña Pòli yeni ti puadi. **33** Ke sejenba yudaano nagni ki cedi ke bi cuo Pòli, ki cedi ke bi loli o yeni i kudseseli. Ke o buali wan tie yua yeni wan tieni yaali. **34** Bi niba den tandi ki maadi maayenma, ke tianba mo maadi maatoma. Nani seje yudaano ñ kan den fidi ki maadi libakuli kelima ku fuugu po yeni, o den cedi ke bi gedi yeni Pòli li kpaadidiepaali nni. **35** Ban den pundi a ñmaada kani i, bi den tugi Pòli kelima bi niba jadi den yabdi. **36** Kelima ku niwulgu den gua puoli ki yigni ki tua, “Ban gbeni o maama!” **37** Ban den bua kuani Pòli li kpaadidiepaali nni ya yognu, ke o maadi seje yudaano, “N ba fidi ki maadi bonli i?” Seje yudaano ñ buali o, “A maadi Gileki maama? **38** Lanwani ñaa tie Ejipti jua yua n den fiini mi janjanma ki kuani jakonda tuda na mi fanpienma nni ka aa? **39** Pòli ñ yeni, “N tie Juufi, ki ñani Tarsi dociamu, Silisi diema nni. N tie dogcianmönü dotiello i. N mia ke ñan cabi nni u sanu min maadi yeni ku niwulgu. **40** Seje yudaano ñ cabi o u sanu, ke Pòli sedi a ñmaada po ki duoni o nuu, ki gaani ki toli ku nilgu. Bi kuli ñ suoni silibi, ke maadi ba Ebrewu maama nni ki yeni,

22 «N ninjaba yeni n baanba, cengi mani min pia ya maama ki bua ki maadi yi, ke yin ga ma». **2** O niwulgu n den gbadi ke Pòli maadi Hebilu maabuolu nni, bikuli den suoni Silibi. Pòli den yeni: **3** «N tie Jufi ki mali taasa Cilisi ya yogu ama den kua Gamali cogu o naa dogu nni. O den bangi ti yaajanba maama cain, n den kuani yama kuli U Tienu po nani i kuli n bua wan maama dinne. **4** N den wangi yaaba n ñua laa fala paa, n den loli b jaba yeni b puoba kuli ki kuani ba li yonmidieeli nni. **5** Ba sala yidikaaba cianba yeni b ni kpe juogi kaaba ba fidi ki tieni sieda ke ban den teni li tili ke min gadi Damasa ke pan teni ti ninjaba yaaba tie Jufinba min den gadi naa po ke loli yaaba n ñoa o sönü ki cuani ba Jelusaema ki ban pua ba. **6** Li den bua ki pundi naani o yie sinu yeni mini den pa u Sönü ki caa Damasa nni den nagi. La yo o yen ciangu den ñiliti ki ñani tanpoli po ki ba Lidini. **7** N den

jiidi ba tinga ki gbadi o nialu ka li maadi Solo Laabaali ki wangi fala. **8** N den gua buali o a tie ñmaa yonbidaano i? o den ñmiani nni Jesu Nasaleti yua ki wang fala. **9** Min yen yaaba n den yegi bi den la n yenyenma ama bi den gbadi yua maadi yeni min ya nialu. **10** N den yed: N ba tieni lede n yonbidaano? N yonbidaano den yedi: Fii ki pundi Damasa, lan kani bi ba wani a ña ba tieni yala kuli. **11** N den nua kelima yenyenma ciangu n yen n po, n yegi lieba n den dadi nni ki pundi Damasa. **12** Lan kani ke n den bandi ban yi yua Ananiasa, oja yen tie nimono U Tienu bali maama po, ya Jufinba ye Damasa kuli tiedi o po sieda ñaamo. **13** Wan Ananiasa den cua min ye naani, ki nagi ni kani ke yedi: N ninjua Solo, ñoli, li yogu ki la o. **14** O den yedi: ti ya yaaba ke U Tienu lugdi ba ka bani o yama buama ki ya tiegi, ki gu wan ba maadi ya maama o ya ñobu nni. **15** A ba tua o sieda b niba yanja nintuali nni ñan laa yaala yeni ñan badi yaala yeni ña gbadi galo. **16** Mola a kaa gu be? Fii ki ñani a biidi, kelima bi jaandi Jesu ya yeli po. **17** Min den guani Jerusalema, ya yogu ki den ye li jaandielu nni ki jandi U Tienu, li den cua n po nani ba yeni. **18** N den u yonbidaano ki yedi: Fii ki ñaa Jerusalema tonma tonma kelima bi kan gua ñaaba ban tieni a po ya sieda kuli. **19** N den yedi: «N yonbidaano, ban molo ba ki cuo yaaba ñ den ñua a ki kuani ba a yonbi diena nni, ki kpa tianba a jaandiena nni. **20** N den tie sieda yi po ya daali k b den wuli Etina sanma, n den taa yi yapo mòmöni, k guudi yaaba n den ye tiadi.» **21** Ama n yonbidaano den yedi: «Ti ki gadi kelima n nua ke n ya gadi hali fagma bi nilanba yapo.» **22** O niwulgu den ñmini ke maadi ki den pundi hali li kani ke bi ji yigniki yedi: «kpa mani ya nibuolu nan ki nano yeni ki tingi, kelima la ña ya nilo na ya pia li miali. **23** ya yogu ki bi tandi kin landi li liada ki yadi ti tandi, **24** a mintiela yudaano den cua kua yeni o paalu ki cuo Pòli. O den seni o niwulgu kuli ki buali Pòli n tieni yaala bi ya nintuali nni, ki bandi yaala n tieni ki bi taandi ya tantaani buoli na. **25** Ya yogu ke bi loli Pòli i baabi i, o den yedi a mintiela kobga yudaano yua n den se o kani: «Li cabi ke yin pua ya nilo n tie Loma ki daa buni yeni o?» **26** A mintiela kobga yudaano n gbadi yeni, o den gadi a mintiela yudaanciamo kani ke yedi: «a mo la ke tin tieni lede? kelima o nilo yeni tie Loma yua cain.» **27** A mintiela ciamo den gadi ki yedi: «bi maadi a ya linani Loma cain» Pòli den ñmini. **28** A mintiela ciamo den guani ke yedi o «Li en tie faala ka ki tua Loma yua cain ama yen ya liigi kpiagi.» **29** Lan yogu yaaba den puo wan Pòli den sieda, ti ja waandi den cuo li mintiela yudaano kelima waa gbadi ki Pòli tie Loma yua yi cain ke den lolo yi baabi yeni. **30** Li daa taa daali, a mintiela yudaano den bua ki bandi i mòmöni yaala ya po ke Jufinba koni yeni Pòli, o den lodi yi baabi Pòli nungi nni, ki yiini li jandielu yudanba yeni bi nikpela ki taani ba. O den jiini Pòli ki sieni o bi kuli ya siiga nni.

23 Pòli den nuali salga yidkaaba taancianli, ki maadi, “N kpiiba n den ye U Tienu nintuali yeni li yantiananli

hali yeni ya daali ne.” 2 Salga yidkaciamo Ananiasi n yedi yaaba n den se o kani ke ban pua o ñobu po. 3 Poli n maadi o, “U Tienu ba pua a mo, diidi mani li guonpienli ne. A kaa ki bua maani a nuu li bali maama po ki bu n ya buudi yo oo, ki nan kandi yiko po ki cabi ke ban pua nni.” 4 Yaaba n den se o kani n maadi, “A ba sugi U Tienu salga yidciamo yeni yo oo?” 5 Poli n maadi, “N kpiiba, n bi ki bani ke o tie salga yidciamo. Kelima li diani, A kan maadi maabiigu a dogu yikodaano po.” 6 Poli n bandi ke li nitaanli nni, cagyenli tie Farisenba ke li caglieli tie Saduseyenba, wan doni o nialu ki tandi ki maadi li ni taanli nni, “N kpiiba, N tie Farisien, ki tie Farisien bijua. Min daani mi yiedma bi kpienba siiga nni po i, ke bi bua jia nni ti buudi ne.” 7 Wan yedi lani, mi niama n fii Farisenba yeni Saduseyenba siiga, mi paadma n tieni ku nilgu siiga. 8 Kelima Saduseyenba yedi ke faadma ki ya, maleki ki ye ki buali fojanma, ama Farisenba wani bani ke likuli ne ye ki tie moni. 9 Lanyapo, ban fiini ku fuugu, ki ya sugdi biyaba. Farisenba gbanbanda bi tianba n fii ki cili ku ñoniagu, ki yedi, “Ti nan ki la ya nilo ne n pia ya tagli. nma bani maleki bii Fojanma yaa maadi yeni o?” 10 Ku ñoniagu n fii ki pugni, o sejeciamo n jie ke bi ba ti pua ki papadi Poli, wan soni u tondu, ke o sejenba n jiidi ki fie o li nitaanli nni yeni u paalu ki cua ki kuani o li kpaadidieli liiga po diepaali nni. 11 Ku ñiagu n bii, O Diedo n cua ki sedi o kani, ki yedi, “Da jie, kelima nani njan maadi ki tieni n po kasiedi Jerusalema yeni, a go ba tieni li kasiedi Roma nni mo.” 12 Lan fandi, Juufinba siiga, bi tianba n poli, ki niani ke bi kan di libakuli bi go kan n libakuli hali yeni ban ba kpa Poli. 13 Yaaba n den taani ki jagi li janbi ñololma den ki luo niba piina. 14 Ban gedi salga yidkaciamo yeni a nikpela kani ki maadi, “Ti poli ki niani ke ti kan di ti go kan n libakuli hali yeni tin ba kpa Poli. 15 Lanwani ii, njan cedi ban maadi o sejeciamo ke ban jiini o i kani na, yin njanbi ki kpaagi o maama nni. Tinba wani tuodi ki bobni o po, ki ba kpa o ke bi da ki pundi yeni o i kani. 16 Ama, Poli ninsalo bijua n gbadi ke bi loli ki sedi ki ba guudi ki kpa o, wan kua li kpaadidiepaali nni, ki tuali Poli. 17 Poli n yini seje kobgo ciamo ki maadi o, “Taa o naaciamo ne, ki ciani o o sejeciamo kani, kelima o pia maama ki bua maadi o.” 18 Lanwani ii, seje kobga yudaano n taa o naaciamo ki ciani o o sejeciamo kani, ki maadi, “Poli yini nni, ke n kua o kani, ke o maadi nni ke min ciani o naciemo ne a kani. O pia maama ki bua maadi a.” 19 O sejeciamo n cuo o naaciamo nuu, ki piadi yeni o, ki buali o, “A pia be ya maama i ki bua maadi nni?” 20 O naaciamo n maadi, “Juufinba taani ki loli ki ba mia njan cedi ban won jiini Poli bi nitaanli nni, nani bi bua njanbi ki kpaagi o maama nni yeni. 21 Ama, njan da cengi bi maama, kelima, bi ki luo niba piina, ki poli, ki niani ke bi kan di, bi go kan n libakuli hali yeni ban ba kpa Poli. Bi bobni ki gbeni o, bi jigu njan ba jagi ki cuo yaali i.” 22 O sejeciamo n cabi o naaciamo wan nja, ki nan tuodi ki kpa o, ki maadi, “Da cedi niloba kuli n bandi njan maadi nni yaali ne.” 23 Ke

o yini seje kobga cianba bilie, ki myedi ba, “Yin bobni sejenba kobilie yaaba n ba gedi Sesare, yeni tanpuala piilele, yeni bi kpanbanba kobilie. I ba fii ku ñiagu, kudi taa yognu, ki gedi Sesare. 24 O go den yedi ba ke ban bobni ti yanjagkaadi, Poli n ba jagi yaadi, ki taa o mi yanduanma nni, ki gedi ki mubni o gobna Feliksi nuu nni. 25 Ke o diani ya tili ne: “Kolodi Lisiasi n diani ya tili ne, gobna ciamo Feliksi po, N fuondi a. 27 O ja ne, Juufinba n cuo o, ki bobni ke ban kpa o, ke n gbadi ke o tie Roma yua i, ke n njan ba yeni sejenba, ki fie o bi nuu nni. 28 N den lingi min bandi ban jalgi o yaali ya po, ke n cedi ke bi jiini o bi nitaanli nni. 29 Bi waani nni ke bi jalgi o ya maama n nua bi bali maama i, ama ke waa pia ya tagli n buali kuuma bii ban luoni o. 30 N go gbadi ke bi loli ki sedi o po yeni i janbi, lani n cedi ke n kagni ki taa o ki soni ke ban cua yeni o a kani, ki yedi yaaba n jalgi o ke ban bobni yaali n tie o tagli kuli, ki cua ki waani ke ye ki gbia. Ya gaani n cabdi.” 31 Sejenba n colni o tondu. Bi den taa Poli ki gedi yeni o Antipatri ku ñiagu yeni. 32 Lan fiifandi, sejenba boncianli den cedi ke a tanpuala n ciani o, ke bani biba guani ki lebdi li kpaadidieli po. 33 A tanpuala n pundi Sesare, ki teni gobna li tisonkaali, bi go den taa Poli ki waani o. 34 Gobna n cogi li tili, o buali Poli wan tie ya diema yua. Ki bandi ke o tie Silisia yua i. 35 Wan maadi, Yaaba n kpaani ke ban bu a buudi ya pundi, n ba cengi a maama kuli ki gbeni. O den cedi ke bi kubi o Herodi badidieciangu nni.

24 Dana mu bo pendi ke salayidkaaba cianmo Ananasi yeni bi nikpejuogikaaba, yeni mi mabanma liiga yua, yua ke bi yi o Tetule lan niba n bo ciani Poli o dogdaano kani kelima bi bi pia yenba ti buudi. 2 Ya yognu ke Poli bo sedi o dogdaano nituali nni, Omabando Tetule bo cili mi maama ke bua wan jalgi o ki yedi: «o dogdaano ya njalbalgi po i ke ti kuli ye yeni mi yanduanma yeni a maalhanma mo ya po i ke ti dogu kuli lebdi ki njanbi 3 Li tie njalbalgi boncianla a po ti pala nni yeni njan tieni yaala kuli; ti jaandi nja hali boncianla Felisi. 4 ki fidi, min da biandi a yaama, n ba mia a njan cengi nni bonjanla yeni mi yanfuomama. 5 Kelima ti diidi ki sua ke o ja ne tie ya nibiada n ba fidi ki fiini nanduna nni juufinba pala ki cedi ban fiini mi yiema. O tie Nasareti jaantieba liiga yua i. 6 O jagi ki ba fanbi ku jaandiegue i ke ti cuo o. 7 Ama, Lisia o seje ciamo mondi ki fie o ti nui nni yeni u paalu, ki gedi yeni o. 8 A ya buali poli li maama po, a ba gbadi i momoni tin jalgi o yaali ya po. 9 Ke juufinba todi ki jalgi Poli ki yedi ke ke ban jalgi o yaali ya po tie momoni i. 10 Ama gobna n teni Poli mi maama ke wan maadi, Poli n jiini, “N gbadi ke a tie ti buudi yudaano u dogu ne li tieni bina, ke n pali mani yeni mi ba yaadi mini nba, ki waani i momoni. 11 A ba fidi ki kpaagi ki bandi ke piiga n dana lie n yeni, mi gedi Jerusalema ki ba pugi U Tienu. 12 Ban la nni ku jaandiegue nni, n ki bo gagi yeni nilo, n bi ki fiindi bi niba pala yiko cogdieli kani yeni u dogu nni. 13 Bi kan fidi ki teni kasiedi ban jalgi nni yaali ya po. 14 Ama n tuo

a nintuali nni ke ban yi yaali jaanbuofanu yeni, n li nua mani i ki pugi ti yaajanba Tienu, N dugi ki go colni yaali n ye yiko tili nni yeni sawalpuaba n diani yaali kuli. **15** N pia li dandanli U Tienu nni nani ya niba ne yeni, ke mi faadma ba tieni bi niteginkaaba yeni bi nibiadba po kuli. **16** Lanyapo i ke n tie ania ke min ya pia ya yantiananli n ki pia tagli U Tienu yeni bi niba po. **17** Li tieni bina ke mii ye ne, n cua yeni li todli n dogu yaaba po yeni i ligi bu paabu po. **18** Min tieni lani, juufinba yaaba n niani Asi den la nni ku jaandiegu nni ke n tie mi wulijanbima bogda, laa den tie niwulgu nni bii nmadli n ye naani. **19** Bi niba ne ya pia maamaba, bi ji ba fidi ki nagni a nintuali ki waani ban jalgi nni yaali ya po. **20** Lanyaaka li niba ba fidi ki waani juufinba yiko danba nintuali ban la yaali n po ke laa tiegi. **21** Li nan yaa tie min den ye bi siiga nni ki tandi ki maadi yaama ke yuakuli gbadii yaa ka, “Bi kpienba faadma po ya buudi ke bi bua jia nni a nintuali nni dinne.” **22** Feliksi yua n den bani li maama fuuli den yedi ke juufinba n juuni, ki yedi, “Komanda Lisia ya niani Jerusalema ki kpeni, n ba jia i buudi.” **23** ki puogi seje kobga yudaano ke wan ya guu Poli bonjanla, libakuli n da podi o, ki da nja o nitaanli nni ba niyendo n da cua o kani yeni bonli ke o bua todi o. **24** Lan tieni danaba, Feliksi den guani poli kani yeni o denpua Drusila, ke o tie juufi, ki cedi ke bi yini Poli ke o ba cengi o yaali n tie ti dudugdi Jesu Kiristo nni. **25** Ama nani Poli n den kubi mi maama mi teginma po, mi yanduanma po yeni ya buudi n ba juodi ki cua po yeni, ti jawaandi den cuo Feliksi, ke o yedi: «Da guani ki lebdi o, ama n ya baa u sanu ya yogu, n ba soni ki yini a.» **26** Lan yognu goga, o den daani ke poli ba suu o i ligi, lanyapo, ke o den suani ki yi o ki boe yeni o. **27** Ama bina lie n pendi, ke Porsiwusi Festusi ga Feliksi ki tua gobna, Ama nani Feliksi den bua juufinba ninmanga yeni, ke o cedi ke Poli li luu li kpaadidieli nni.

25 Festusi n pundi diema nni, lan tieni dana taa, wan nia Cesare, ki gedi Jerusalema. **2** juufi salga yidciamu yeni bi yikodanba n cua o kani ki waani o ke bi pia mi maama yeni Poli, ki bua ban jia ti buudi yeni o. ki mondi ki niidi Festusi ke wan cengi bi maama. **3** Bi den mia o u sanu ke wan tuo ban janbi Poli; ke wan cedi ban taa o ki gedi yeni o Jerusalema, yeni bi ba fidi ki kpa o u sanu po. **4** Ama Festusi den niani ba ke Poli tie kpaadli i ki ye Sesare kpaadidieli nni, ke wani moko ba gani lipo. **5** Ke lanwani ii, yaaba n bua ba fidi ki nadi o ban gedi lipo. Ke li ya tie ke bi pia jalgi ba Poli po, bi ba fidi ki waani o tagli. **6** Festusi ki tieni likani ke li pendi dana niin bii piiga, ki fii ki jiidi kigedi Sesare, wan pundi ke li fandi, ke o kali ti buudi diegu nni, ki cedi ke bi taa Poli ki cua yeni o **7** Poli n pundi, Jerusalema Juufinba yaaba n ye likani n jalgi o boncianla, ki waani wan pia yatagli ama ke kasiedi naa ye. **8** Poli n maadi ki fie o yuli ki yedi, “N naa tieni yaali n bia Juufinba yiko po, bii ku jaandiegu po lanyaka Sesari po.” **9** Ama Festusi den bua wan mangi Juufinba pali, ki buali Poli, “A ba fidi ki do ki gedi Jerusalema ban buu a maama ne lipo n nintuali?” **10**

Poli n yedi, “N ye o badciamo Sesari buuidieli kani, ki guu ke ban buu nni lankani i. Mii pia tagli bakuli Juufinba po nani fini aba n bani maama bonjanla. **11** Ama li ya tie ke n tudu, ba ki tieni yaali ke li buali n kuuma, N naa jie min kpe. Ama ban jalgi nni yaali ya po ya ki tuagi sanu, nilo bakuli kan taa nni ki mubni bi nuu nni. N suagi n buudi Sesari po i.” **12** Festusi den kali ki juogi yeni o juogikaaba li maama po, ki jiini Poli, ki yedi, “A yedi ke a suagi a buudi Sesari kani, bi ba buu a lankani i!” **13** Lan tieni dana waamu, ke o bado Agripa yeni Berenisi cua Sesare ki bua cani Festusi. **14** Ban tieni dana waamu, ke Festusi taa Poli maama ki waani o bado, ki maadi, “Feliksi den cedi ke bi taa niloba ki cua yeni o ne ke o tie kpaadli. **15** Min den gedi Jerusalema, Juufinba salga yidkaaba yeni bi cancannikpelba den jalgi li nilo boncianla, ki mia ke ban buu ki cuo o, ki kpa o **16** Ke n mo jiini ba ke laa puni sanu ke Roma yaaba n taa nilo ki mubni o o yibala nui nni ke baa buni o ki puni o u sanu ke o ba maadi ki fie o yuli ti buudi kani. **17** Ama ban taani ki cua ne, mii guudi dana, li fiifandi ke n cedi ke bi taa o ki cua yeni o ti buudi kaanu. **18** Ban den fii ki jalgi o, ki waani wan pia ya tagli kuli, maamonma bakuli naa den ye. **19** Ban nia ya maama po tie bi jaandi sanu maama i, yeni niloba ke bi yii o Jesu, ke o den kpe, ama ke Poli wani nan yedi ke o fo. **20** Mii den bani min ba kpaagi lanyu maama maama, ke n buali o o ya ba tuo ki gedi Jerusalema ban buu o maama lanpo. **21** Ama Poli n den yedi ke o baa ye li kpaadidieli nni, ke o suagi o maama o badciamo Sesari buudi kaanu, n den yedi o ke wan ya ye likani ki guu hali min ba taa o ki soni o Sesari kani. **22** Agripa den yedi Festusi, “N moko bua min cengi li nilo maama.” Festusi n jiini o “cedi saala” “Aba cengi o maama.” **23** Lanwani ii, lan fandi, Agripa yeni Berenisi den bobi bi tiakpiagdi ki cua ti buudi kaanu yeni sejenba yeni u dogu yikodanba. Festusi den cedi ke bi taa Poli ki cua yeni o bikani. **24** Festusi den yedi, “O Bado Agripa yeni yinba ya nikpiaga n ye yeni ti ne, I la ya nilo ne ee; Jerusalema Juufinba yeni nekanba yaaba la nni ki yigni ki tua ke waa dagdi wan go ya pia miali. **25** N diidi ki sua ke waa tieni yaali n dagdi yeni mi kuuma; ama wani mono n suagi o maama O Badciamo kani yeni, n ba taa o ki mubni o o badciamo nui nni. **26** Ama mii bani min ba diani yaali cima li tisonkaali nni, ki teni o badciamo, lani n cedi ke n cedi ke bi cua yeni o i kani o bado Agripa, ke njan todi nni min fidi ki diani yaali n tiegi li maama po **27** Kelima laa tuagi sanu ke min soni kpaadli kaa diani ki waani ban jalgi o ya maama po fuuli.

26 Lanwani ii, Agripa den yedi Poli, “Maadi ki fie a yuli.” Ke Poli duoni o nuu, ki saa i moni ki yedi. **2** O badciamo Agripa, n ye li pamanli nni yeni min ga mi maama a nintuali ki ba maadi ki fie n yuli juufinba yaaba n jalgi nni nuu nni; **3** Kelima a tie bancianma daano yaali n nua juufinba yema yeni bi bogda po. Lanyapo i ke n mia nja ke njan pa juunli ki cengi nni. **4** Ti ya ba maadi i moni, juufinba kuli bani min ye maama hali n

jawaama nni n dogu nni yeni Jerusalema po. **5** Bi bani nni hali mi cilma, ki ba tuo ki saa i mōni ke n den cōlni farisenba yema, ya jaambuolu n cōlni mi teginma sanu. **6** Mōlane n ji se ne ke bi jiagi nni ti buudi kelima n lingi ya ñonianu ke U Tieniu den niani ti yaajanba **7** Kelima li tie ya ñonianu ke ti piiga n cuglieda den pugi U Tieniu yeni ti colindi yienu yeni ñiagu ki daani ke ban baa i. O badciamo Agripa, li dandanli po i, ke juufinba jalgi nni. **8** Beyapo i ke i siiga nni bá niyendo ki maali ke U Tieniu ba fidi ki faadi bi tinkpiba. **9** Yoguba, n den maali ke mi tieni bona boncianli ki kōni yeni yaaba n taagi Nasreti Jesu yeli. **10** N tieni li bona Jerusalema dogu nni. Salga yidkaaba ciamo n den puni nni ya yiko po cedi ke n luoni bi dugikaaba boncianli a kpaadidiena nni, n den solgi ban den kpa yaaba. **11** N den ñmalgi bi tuba yognu kuli ti yikodi codiena nni ki niidi ba ke bi sugdi U Tieniu. N den fiindi n pabienli bi po, ki wangi ba falaciamo bá i doglami nni mōno. **12** Min den tuuni lanyu tuona, n den caa Damasi ke li tie salga yidkaaba ciamo yikodi sanu nni; **13** O badciamo, li sanu po, u yensiinu, n den ya yema n ñilgi ki tuudi ki cie u yienu, ke mi ñiani ñaljanli nni ki yendi ki lindi mini yeni n yegni. **14** Ti kuli n lagdi ki baá, n den gbadi ke u nialu maadi yeni nni ebrewu maama nni, “Soli, Soli, be n cedi ki a wangi nni ya falaciamo ne? li paa a po yeni ñan taa a taali ki pua li bonmuukaali.” **15** Ke n buali “A tie ñma i, O Diedo? Ke o diedo jiini N tie Jesu, ñan falgi yua i. **16** Mōla, fii ki sedi a taana po; lanyapo i ke n dagdi a po, ki lugdi a ke ñan tua n tuonsonlo yeni n kasiedi yaali nua ñan bani nni mōlane yaali ya po yeni min ba yuandi ki waani a ya bona; **17** N go ba faabi a min suani a ya dogtieba yeni ya nilanba siiga nni. **18** Ke ñan luodi bi nuni, ki ñiani ba li biigli yeni Setaani paaciamu nui nni, ki ñmagdi ba mi yenma yeni U Tieniu po, ke ban fidi ki baa U Tieniu sugli bi tuonbiadi po, ki di min gagdi ki ñanbi yaaba faali kelima ban pia ya dudugdi n po. **19** O badciamo Agripa, lanwani ii, n ki fali ñaljanli nni bonlakaali; **20** Ama, cincinli, Damasa yaaba po, ki tuani Jerusalema po, yeni Jude dogu nni yaaba kuli yeni bi bi nilanba po, n tieni ba u tondu ke ban biidi bi pala bi tuonbiadi po, ki lebdi bi tōgu, ki guani U Tieniu kani ki ya tuuni ya tuonñana n dagdi yeni ti tuonbiadi sugli. **21** Lanyapo i ke jufinba cuo nni ku jaandiegu nni ki bigni ke ban kpa nni. **22** Hali yeni mōla kuli, U Tieniu todi nni, kelima n se ki saagi i mōni bi niba kuli yeni a nigbenga siiga ke yii nua bontōli kase bi sawalpuaba yeni Moyiisí n waani ke yaali n ba tieni ke laa pia tama; **23** Ke li buali ke Kirito n la fala, ki tua yua n ba kpia ki faadi bi tinkpiba siiga, ki fii ki kpaandi ki waani jufinba buolu yeni bi nilanba mi yenma.” **24** Pōli n maadi o mōmōnsaali ki dudi, ke Festusi tandi ki yedi, “Pōli a tie gaado i, a banciaanma n cedi ke a gaadi.” **25** Ama ke pōli maadi, “O nicōlinka Festusi, mii tie gaado ka, ama n paani n pali i, ki ñiani i mōmōni lanbona ki maadi yeni li yumiiinli **26** Kelima o badciamo bani lanyu bona kuli po, lani n cedi ke n fuoni n yama ki maadi o, kelima n bani ke bonli ki

ye li maama po ki duagi o; kelima libakuli ki tieeni wuoli nni. **27** O badciamo Agripa, a dugi bi sawalpuaba po oo? N bani ke a dugi bi po” **28** Agripa n maadi pōli, “A bua li y pugni waamu ñan maadi kuani n yama min tuo ki tua Kirito ñodka yo oo? **29** Pōli n yedi, “N jaandi ki miadi U Tieniu ke lan tie mōla ne yo oo, lan ba waagi yo oo, lan da tie fini baba ka ama yaaba cengi n maama dinne ne n tua nani mini yeni, ama lan da tie li kpadidieli kudseseli ya po ka.” **30** Ke o badciamo fii, ke gobna yeni Bernisi yeni yaaba n bo taani ki kaa yeni ba kuli fii; **31** ban ñiani ku dieciangu nni ke bi maadi yeni ki lieba ki tua, “Ya nilo ne ki tieni ya bonli n pundi kuuma bii cuoma.” **32** Agripa n yedi Festusi, “Bi bi ba fidi ki luodi o nilo ne ki ña o li ya bi ki tie ke o pendi yeni mi maama Sesaari kani.”

27 Ban jagi ke ti ba kua ku ñinbiagu ki gedi Itali, ke bi taa Pōli yeni ya kpaada n sieni ki mubni Ogusti sejenba kobga yudaano nui nni, ke bi yii o Juliwusi. **2** Ti den kua ya ñinbiagu n ñiani Adramiti ki ba balni Asi ñinkunu. yeni ke ti den kua mi ñincianma nni. Aristarki, Maseduani diema nni Tesaloniki jua den yegi yeni ti. **3** Lan fiifandi, ti den sedi Sidōn dociamu nni, lankani, Juliwusi den kubi Pōli yeni mi yanduanma, hali ki cabi o ke o gedi ki ban ga o kpiiba cangu. **4** Tin ñiani lankani, ti den suagi liiga mi ñincianma nni ki sedi Cihipri kpendegli kani, naani n legni ti yeni u faalu, kelima u faalu den togdi ti. **5** tin pendi ki nagí Sisili yeni Panfili ñinkunu, ke ti sedi Miira, Lusi diema nni. **6** Lankani i ke sejenba kobga yudaano la ñinbiagu ke ku ñiani Aleksandri ki caa Itali, Ke o kuani ti ku niinni. **7** Tin fii ki cuoni waamu waamu nani dana bá, ki mōndi ki pundi Kinidi, u faalu ki tuo ke tin tin cuoni, lanwani ii, ti den kpibi u sanu ki toli ki balni Kreti ñinkunu naani n liegi ki toli Salmoni. **8** Ti den cuoni yeni fala ki balni u ñinkunu hali ki ban pundi kaanu bá ke bi yii Feri Hafensi ki u kuu yeni Laseya dociamu. **9** Ti den sedi likani ke li waagi waamu, kelima Juufinba nōlolma mo den pendi o, li cenli ti sanu po ji den bia, lanyapo, Pōli den tuodi ki waani ba, **10** ki maadi, “N yegni, N la ke tin bua fii ya sanu ne baa pia mi janjanma, ti go ba biani a bona boncianli, laa tie a tuga yeni ku ñinbiagu baba ka, ama, ti miana mo.” **11** Ama sejenba kobga yudaano den cengi o ñinbiakudlo yeni o bondaano maama i, o den ki cengi Pōli maama. **12** Kelima li den ki ñani ku faawaagu n cua ki naa ti li ñinbiayaali kani a ninbiakudla boncianla den cegli ba ke ban fii likani, biya ba mōndi ki pundi Foniksi, ku fawaagu n naa ba lanpo. Foniksi tie Kreti ñinbiayaali ki ye yaanga nintuali yeni yanbangu nintuali sanu po. **13** Yanbangu faalu n cili ki figi suo suo, bi den bani ke ban bua maama n yeni, ke bi yugdi ti kudkpiagdi, ki fii, ki balni Kreti ñinkunu, kaa fagi yeni li jaali. **14** Ama lan yani waamu, ku faaciangu yu n figi yeni u paalu ke bi yii u Erakilōn nñani li kpendegli po, ki figi boncianla. **15** Ku ñinbiagu den ki fidi ki ba tuogi ku faaciangu; nani kun den ki tuo pegdima yeni ii, bi ji den ña ke ku faaciangu tugi ku

ninbiagu ki caa yeni gu kun bua naani. **16** Ti den togni ki balni naani ke Kawuda kpendegli legni ti; ti den la fala paaa ki ti fidi ki seni ki ninbiabigu yaaga n ba faabi ti. **17** Ban fidi ki yugdi ki ninbiabiga ki kuani, ke bi taa u baabu, ki loli ki tabni ku ninbiaciangu. Bi den jie ke ku ninbiagu n da ti gedi ki tuoni Sirti tanbiibenli, lanwani ii, bi den gbabi ki jiini a ninbiacaba ki ji nja ke ku faagu tudi ku ninbiagu. **18** ku taafaagu den figi ki pua ti hali boncianla, lanwani ii, bi den cili ki nangi ku ninbiagu tuga ki lu mi nima nni. **19** Li daataali daali ku ninbiagu tuonsomba den taa bi tuonsontiadi ki luni mi nima nni. **20** Nani lan den tieni dana ke u yienu yeni a nmaabila den ki niani, ke ku taafaagu mo pua ti yeni, ti naa ji den daani ke ti ba baa faabma bakuli. **21** Ban den tieni hanya dana kaa dini liba yeni, ke Poli sedi ku ninbiagu tuonsomba siiga ki yedi ba, “N yegni, i den ya cengi n gadi, i den kan fii ki cua Kreti tin kua ya janjanma nni ke ti ye ne yeni tin biani yaali ne kuli. **22** N ji tigni yi ke yin paani i pala, kelima ti siiga nni nilo ji kan biani o miali, li ya ki tie ku ninbiagu yaagu n ba bia yaa ka. **23** Kelima, ku niagu nni, min colni yua ya sanjodma ki go pugi ya tienu maleki won legdi n po. **24** ki yedi nni, ‘Da jie Poli, a ba pundi Sesari nintuali, go diidi, U Tienu nancianma po, o guuni a yaaba n yegi yeni a ne ke obakuli kan biani o miali. **25** Lanwani ii, yin paanii pala kelima n bani ke li ba tieni wan waani nni maama i. **26** Ama ti ba gedi ki tuoni kpendegli jaali i.” **27** Tin pundi piiga n niataagu, ke ti li kubi ti sanu Adriatiki nincianma po yeni, ku yogsigu, a ninbiakudla tama ke ti nagdi gbangbanli i. **28** Ban bigni mi nima nuamu, ki la miada piina (m 40); lan gedi waamu ban biigi ki la miada piitaa (m 30) **29** Bi den jie ke ti ba tuoni tangbaagu i, lani n den cedi ke bi jiini ku ninbiagu kugkpiaga na, ki ji jaandi ke lan fandi tonma. **30** A ninbiakudla den bua ban na ki nja ku ninbiagu, ki jiini mi faabma ninbiabiga mi nima nni, ki ji tie nani bi bua jiini liiga ya kudkpiagdi yeni, **31** Ama Poli den yedi seje yudaano yeni sejenba, “Bi niba ne yaa ye ku ninbiagu nni, i kan baa faabma.” **32** Lanwani ii, sejenba den jia ki ninbiabiga baabi ki nja ke ki gedi fagma. **33** Lan cili ki fandi, ke Poli paani bi pala ke ban la mi jiema ki di. O den maadi, “Dinne tie li piiga n danaali n yeni ke i guu kaa di liba kuli; jiema ki kua i njobu nni. **34** Lanwani ii, n paandi i pala ke yin kali ki bogdi mi jiema ki taani ki di, kelima li ba todi yin baa mi faabma. I siiga ba niyendo kan biani o yudi ba yuyengu.” **35** Wan maadi lani, ke o taa kpanu, ki jaandi U Tienu bi kuli ya nunbu nni. Ki nmiidi kpanu, ki cili ki nmani. **36** Ke bikuli la li papaali ki dini. **37** Ti den tie niba 276 ku ninbiagu nni. **38** Ban dini ki guo, ke bi luni ban tugi ya njalkaama (kpanu tiibima) mi nima nni, ki bua ban yuagi ku ninbiagu. **39** Lan den fandi i, bi den ki bandi ban nanli ya tinga, Ama bi den la ninlaagu ke ku jaali tie tanbiibenli. Bi den maali ke ban gedi ki sieni ku ninbiagu lankani i. **40** Bi den jia ti kudkpiagdi ki nja ke ti mii mi nima nni, layognu ke bi pobdi ki duoni a ninbiacaba ke u faalu pieneni ku ninbiagu ki gedi yeni gu

li jaali po. **41** Bi den sedi faali lie n cendi naani i, ke ku ninbiagu gedi ki feli ku tanbiingu nni. Liiga den feli ki cedi ke ku ninbiagu se kaanyendu kaa migni. Ama a ninguona den pua paama, ki mudi ku ninbiagu puoli. **42** Sejenba den jagi ke ban kpa a kpaada, ban da ti dugi ki ciadi. **43** Ama seje yudaano den bua wan faabi Poli, lani n den cedi ke o yie bi jagli. O den yedi ke yaaba n ba fidi ki dugi mi nima n dugi ki pundi li jaali po. **44** Ya niba n sieni den njodi bi tiaba i a taaba po yaaba n sieni ban baa yaali ku ninbiagu nni, ke li ba todi ban dugi ki pundi li jaali. Li den tieni yeni i, ke tikuli baa mi faabma ki pundi li jaali (ki tinga) po.

28 Tin den ciadi, ke bi gedi yeni ti li jaali po, ke ti bandi ke li kpendegli yii Malti. **2** Bi dogtieba den ki ga ti cangu baba ka, ama bi den cuoni u mu ti po kelima ki taaga yeni ti waadi po. **3** Ama Poli n baani ti baadi ki tieni u mu nni, ke ku muwalgu tuogi li waalabli ke li finfini o nuu. **4** Bi dogtieba n la ke li waalabli juani Poli nuu, ke bi ji maadi bi njmiali nni k tua. “Ya nilo ne baa tie nikpalo i, ke sani ki ciadi mi nima nni, ama yeni wan ciadi mi nima nni kuli, U Tienu teginma naa tuo ke wan ya pia miali.” **5** Ama, o den yogi ki luni o waa o mu nni, ke bonliba ki tieni o. **6** Bi den guu ke u yukonu n cedi wan molli, bii wan ti cii ki baa ki kpe i. Ama ban den li kpaagi o ke li waagi ke liba kuli ki pia o, bi den lebdi bi maalma ki yedi ke o baa tie bulo i. **7** Mi tinfanma den ye kaa fagi yeni likani, ki tie li kpendegli yudaano ke o yii Pubilyusi ya tinga. O den ga ti cangu bonjanla hali dana taa. **8** Li sua ke u yukonu yeni ki canbuonga cuo Pubilyusi baa. Poli n gedi o kani, ki jaandi, ki maani o nui o po, ki tebi o. **9** Lani n pendi, ya niba n den yia li kpendegli po kuli den cua Poli kani ke o jaandi ke bi paagi. **10** Bi dogtieba mo den colni ti, ki tieni ti li seli. Tin den bobindi ki bua fii ki cabi ba, bi den teni ti yaali n tie ti bonbuakaana. **11** Lan tieni njmaali taa, ke ti kua ya ninbiagu n den ye li kpendegli kani ku faawaagu yognu, Aleksandri ninbiagu ke “A bulileba” nannanli ya ku po **12** Lan pendi, ti den sedi Sirakusi, ki tieni dana taa. **13** Tin niani likani, ti fii ki gedi Rejiyo dociamu nni. Tin tieni dayenli, ke ku faagu niani yanbangu ki luodi, dana lie siiga ke ti pundi Pusolesi dociamu nni. **14** Likani, ti den kadi yeni ti kpiiba ke bi ga ti cangu dana lele. Ti den kubi yeni i ki ban pundi Roma. **15** Lankani ke ti kpiiba den gbadi ti maama, ki tuogi ti hali ke ti da ye Apiwu daaga nni yeni A Candiettaada kani. Poli n la ti kpiiba, ke o jaandi U Tienu ki ba li papaali. **16** Tin pundi Roma, bi den cabi Poli ke o ye o baba i wani yeni seje yua n guu o. **17** Lan tieni dana taa ke Poli yini Juufinba yudanba ki taani. Ban pundi, ke o maadi ba, “N kpiiba, bake mii tieni tudma bakuli, ke mi nua ti buolu, bii ti bogda bii ti jaajanba, bi cuo nni nani kpaadli yeni Jerusalem, ki mubni nni Roma yaaba nui nni. **18** Ban den buali nni ibuali, bi den jagi ke ban cabi nni, kelima, baa den la min tieni yaali ke li dagdi yeni mi kuuma cuonu. **19** Ama Juufinba n den yie bi maama, li den tua n

po taladi ke mi suagi n maama o badciamo Sesari kani, Li naa tie ke n pia jalgi bakuli n buolu po. **20** Kelima min suagi ti buudi ne yeni i, ke n mia ke min kali yeni yi, ki maadi yi min pia ya maama. Kelima Israyeli dandanli po ke n ye yeni i kudseseli ne.” **21** Ke bi yedi o, “Ti ki kpeliki ga tisonkaali, ke li ñani Jude, ki maadi a maama, ti kpiiba siiga nni mo obakuli ki kpeli togdi a maama ki maadi a po bonbiigu. **22** Ama ti bua tin cengi fini aba kani i, ñan pia ya maalma u jaanbuolu yeni po, kelima ti bani ke i kaani kuli, baa pia maalñanma bakuli li jaanbuolu po.” **23** Ban bili o ya daali, bi niba boncianla den cua o kani, wan ye naani. Ke o waani ba o maama, ki tieni kasiedi, ki waani U Tienu diema. O den cili sirjaagu hali yeni ku yenjuogu, ki taa sani lie kuli ki ba lebdi bi yama, ban tuo ki ga ke Jesu maama tie maamonma, yini n tie Moyiisi yiko tili yeni bi sawalpuaba maama. **24** Bi niba bi siiga den tuo ke wan maadi ya maama tie momoni, ama bi tianba den ki dugi o maama po. **25** Nani bi maama ñ den ki cendi yeni, bi den yadi ki kuni ya yogu ke Pöli maadi ba ya lanbona ne, “Mi Fonjanma den pia i moni man kadi ki waani i yaajanba o sawalpualo Esayi maama nni. **26** O den yedi, 'Gedi ya nibuolu ne kani, ki maadi ba, “I cengi yeni i tuba, i naa gbia; ki nua yeni i nuni, ama i naa gbia niima nni. **27** Kelima ya nibuolu ne pali tadi ki juagi, baa gbia bonjanli yeni bi tuba, ki ñubni bi nuni. Bi jie ke ban la yeni bi nuni, ki gbadi yeni bi tuba, ki go gbadi niima nni yeni bi pali, ki da ti lebdi bi pala, min tebi ba.” **28** “Lanwani ii, yin ya bani ke bi soni ki waani bi nilanba U Tienu ñanbli, ke bi tuo ki ba cengi, ki ba ga li.” **29** Wan maadi lan ya maama, ke bi yadi, ki gagi bi ñmiali nni boncianla. **30** Pöli den tieni binmuna lie i wan den haya ya diegu nni, ki gaani yaaba n caa o kani kuli. **31** O den wangi U Tienu Diema maama, ki go tundi ba yaali n nua O Diedo Jesu Kiristi po yeni li papaali. Nilobakuli den ki pani o o tuona po.

Roma Yaaba

1 Mini Pöli, Jesu Kiristu tuonsönlo, ke bi yini nni ke min tua ya tondo ke o gagdi ki baa wangi U Tienu laabaalɣamo, **2** U Tienu bo tuodi ki niani, ki cedi ke bi sawalpuaba diani a tilɣama diannɣami nni, ke li ba tua yeni, **3** Ke li nua o Bijua yua n mali, ki tie Dafidi puolɣuanu, yaa tie ti gbannandi po. **4** Ke li dögdi yeni U Tienu Foɣanma paaciamu, ki waani ke o tie U Tienu Bijua ki dugni o iedma bi kpienba siiga, wani yua n tie Jesu Kiristu, T Diedo. **5** Wani ya po ke ti baa li ɣanbli, ki tua o tondba ki ba cedi o yeli po bi nilanba n̄ tuo ki ya colni, ki go dugi o po. **6** Yinba yaaba ke Jesu Kiristu yini ne, i mo ye li nibuoli siiga nni. **7** N diani li tili ne yinba yaaba n ye Roma, ki tie U Tienu buakaaba, ke o gagdi ki yini yi ke yin tua niɣanba: U Tienu ti Báa yeni ti Diedo Jesu Kiristu n̄ puni yi li ɣanbli yeni mi yanduanma! **8** N dá ba tieni U Tienu balga Jesu Kiristu yeli po yinba ya po, kelima ɣanduna kuli bani i dudugdi n̄ caa ki se naani. **9** U Tienu, min tuuni yua ya po, ke li nua o Bijua laabaalɣamo, tie n kasiedi, ke n maadi i maama daali kuli kaa cedi. **10** N miadi n jaandi nni kaa cedi, ke li ya tie o yanbuama po, min baa u sanu yeni li pamanli ki cua yiani. **11** Kelima n bua min la yi, ki bögdi yeni yi U Tienu Foɣanma paabu, yin fidi ki ya se taajala lie ke li paa. **12** Lani yaa ka, n ya cua i siiga, ti kuli n̄ taani ki baa li papaali kelima yinba yeni mini n̄ taani ki pia ya dandanli po. **13** N naataani, mii bua min wuoni yi ke n yen kali, ki jagi ke min cua i kani, ki la ya yi, ki cie ya luana n ye i siiga yeni ya nibuoli n sieni; ama hali yeni mola kuli, n dá ki ba sanu. **14** Li tie n po panli i, ke min gedi ki la Girekinba yeni bi yanbondanba, ki gedi ki la a gbanbanda yeni yaaba n ki kua cogu ki. **15** Lanyapo, li tie n po buamõnma i, ke min kpaandi ki waani yinba yaaba n ye Roma po, o laabaalɣamo. **16** Kelima mii ji jie fee yeni min waani o laabaalɣamo: li tie U Tienu paaciamu faabma i, yua n daani kulipo; ki cili juufinba ki tuadi Gilekinba **17** Li laabaalɣamo n dögdi ki wangi U Tienu teginma yaama n ɣua li dandanli, ki go tie li dandanli po, nani lan diani maama: “O niteginka baa fo o dandanli po. **18** U tienu panbienli n̄ani tanpoli ki ddögdi, ki yie bi niba tuonbiadi kuli po yeni yaali n ki tuagi i mòmõni sanu po bani yaaba n cedi ke bi tuonbiadi dõgni i mòmõni. **19** Kelima lan buali ke ban ya bani U Tienu po yaali ki duagi ba bá waamu; U Tienu wani o bá n waani ba. **20** Lanyapo, U Tienu ɣandi yaadi n ki pia bianu, O paaciamu yuu n ki pia gbenma yeni o yenyema ki duagi ba; bi nua likuli yeni bi nuni, hali ɣanduna tagma. Ti ya diidi wan tagi yaali kuli, bi niba ki pia ban ba yedi yaali ki faabi bi yula. (aiðios g126) **21** Kelima, ban bandi U Tienu, bi naa kpiagi o nani o tie U Tienu; baa tieni o balga yeni o tuonɣama; ama bi maalbiidi biani ba ke bi luoni bi pala ki ki kua li biigli nni. **22** Bi tie ti japaadi ki maali ke bi tie yanfodanba i, ki na tie gaada. **23** Bi lebdi U Tienu yua n ki pia juodma yudandi

ki nan ɣua ya bonnannandi tie o nisaalo yua n ba kpe, lani yaa ka ti bonyugditi, ti yandi yeni a bonbalinkaana. **24** Lani ya po i ke U Tienu tulni ba ti tuonjõgindi po, ke ban ya tiendi bi pala n̄ faadi yaali; ke bi ji tie bi ɣmiali nni, yaali n pia i fee, hali ki biidi bi gbanu. **25** Bani yaaba n lebdi ki ɣa U Tienu mòmõni, ki nan ɣua mi tofaama, bani yaaba n kpiagdi U Tienu tagma ki nan ɣa wani o tagdo yua dagdi yeni ya kpiagdi n ki pia gbenma. Amil (aiðn g165) **26** Lanyapo i, ke U Tienu tulni ba ke bi faadi ti tuonjõgindi yeni i fee tuona: Kelima bi puoba ɣa U Tienu n̄ tagi ba yaali ya po ki ɣõdi ti cangagindi tuona. **27** Bi jaba moko, lani n yeni, bi ɣa ban tagi o pua yaali ya po, ki fiindi bi gbanu, ki ɣua b jalieba ki cagni bi yula ki fiagdi bi bá. Bi ba baa bi gaadyema n̄ dagdi yeni ya pani. **28** Nani ban den ki maali ke ban bandi U Tienu yeni, U Tienu mo ɣmagdi ba bi pala n̄ bua ya tuonjõgindi po i, ke ban ya tie ya bona n ki pia mayuli. **29** Bi pala gbie yeni yaali n ki tiegi kuli, mi biadma, mi ɣaanma, bu nunfanbiadbu, ki nanga, mi kuukpama, li kõnkõnli, mi niama, ku tugtongu, **30** Bi tie dokpala, jonjondanba, yenyiekaaba, japaadanba, maciandanba, tuonbiididanba, danyiekaaba yeni yanluodanba. **31** Bi tie yanpiidanba, ɣanwaanba, bi yama ki siadi bi nisaallielo po, baa pia niñingbadma mo. **32** Bá ke bi bani U Tienu buudi po, ki bani ke yaaba n tie lan ya bona dagdi yeni mi kuuma; baa tie li bona baba ka, ama bi go tua yaaba n tie li bona po, ki go puuni ba i mõi.

2 Yeni ke fini yua jiagi a lieba buudi ke a mo yaa tieni li bona ke bi baa jaliga kelima fini n buu ki go tiendi ti biidi. **2** Ama ti bani ke u Tienu biidi jiama nua yaaba n jiindi i mõi po. **3** Ama fini yua jaligi a lieba, ke nan tie li bona a maali ke a bu n̄aa ti buudi nni i? **4** Bii a yini U Tienu bua cianla, o sugli yeni o pasõngili kuli fanmi a? **5** Kelima maa a kangbadima po n cedi ke U Tienu pali biidi yaa daali ke o jiagi ti biidi. **6** Wan yua bigindi yua kuli yeni o tuona, 7 ki caa liiga ki kpaani U Tienu kpiagili yeni yaa miali n kan gbeni. (aiðnios g166) **8** Ama bi japadanba yeni kanmaadi mõi nba, a kangbada yeni bi mutuodanba, **9** yaalidigu yeni li ɣmadili bu cua yaa nalinga n tieni bonbiilikuli po, cincinli Sufinba yeni yaaba n ki tie Sufinba. **10** Ama li pamanli yeni ti ɣandi n yaa ye yaaba n tiendi yaala n ɣani, cincinli Sufinba yeni yaaba ki tie ba, **11** kelima U Tienu ki pia bõgili. **12** Li yapo yaaba ke yikodi baa cuo ba yeni yaaba n yie ti yikodi kuli kpe le nni. **13** Kelima yaaba n cindi ti yikodi kaa tie yaaba n mõi U Tienu po, ama yaaba n suani yeni laa. **14** Kelima yaaba n ki bani U Tienu yaa kpagi ti yikodi, bi tieni li po yeni kelima ban mõi bu tua yikodi i. **15** Li po, wangi yiko tuona yanjagili tie sieda, **16** maalima wangi yaa daali ke U Tienu baa bu bi niba ki tõgini Jesu Krisiti labamaanli po. **17** A yaa yii sufa, a ye ti yikodi ki kpanmi yeni U Tienu, **18** ki bani o buama yeni li bona yia ke yikodi bo cabi, **19** A yaa tie a juama yeni li bonbonli nni ɣmagidi ka, **20** ki yendi bi yanbondanba, ki tundi bi

toba, daa maali ke a mi banma yeni i mōni kaa. **21** Li yaa tie ke a tundi bi niba, be n cedi ke a ki tundi a baa i? A tundiki ban daa su, a ki suu? **22** Fini yua tundi ke ban daa conmi a ki conmi i? Fini yua yie a pada a ki su ti jandie nni i? **23** A wangi a baa ke U Tienu teni fini o maama ke go ji kuandi o i fe kelima a ki colī nni o maama. **24** Kelima bi nundi U Tienu ki dugini a yaa po i nani lan diani yeni. **25** Ti kōndi ḡani li ya sua ke a colini ti yikodi, li ya sua ke a yie, a kōndi bu tua fanma i. **26** Li yaa sua ke jelo colini yikodi, o gua tie jeli yaa? **27** Jeli yaa colī nni yikodi, o ki pia mabili nani fini yua bani o ki yie yeni? **28** Li yapo sufa mōno tie yua lebdī o pali, li ki tie o ḡbanardi po kaa. **29** kelima ti kōndi tie li pali nni, i diani po kaa. O nilo donda ki ḡaa o kani kaa, U Tienu kani.

3 Roma yaaba pia be ke li cie ya nibuoli n sieni, ku kōnciagu ḡuadi tie be? **2** Lan tieni maama kuli, li mōni boncianla kelima, U Tienu kpia ki mubni bani i, o ḡomaama. **3** Be ya po i! Bi siiga nni, tianba yaa dugi, bi yenyiema ba fidi ki buoni U Tienu ḡ niani ba yaala i? **4** Lani waa ye! bá bi niba kuli ya tie tonandanba, U Tienu wani li tie mōmōndaano i, nani lan diani maama yeni: «KI fidi ban bandi a maama nni ke a tieḡi, a ya buni yeni bi niba mo, ḡan paadi ba.» **5** Ti biadma ya dōḡdi U Tienu teginma, ti ba maadi be? U Tienu ya waani o pabienli ti biadma po, waa ji tieḡi ii? (N maadi nani bi nisaalba ḡ maali maama i) **6** yeni ka! U Tienu ya ki tieḡi o ba ḡ ḡanduna ledi i? **7** N tofaama ya dōḡdi U Tienu mōmōni, ki waani o kpiagdi, li ba ga ledi i, ban bu nni nani n tie biidi daano yeni i? **8** Nani nitianba ḡ tabi ku tuotabgu ki tua ke ti maadi maama: «Be n cedi ke ti kan ya tiendi mi biadma, man yuandi ki cua yeni li bonḡanli?» U Tienu ba bu, ki cuo ba lan buali maama. **9** Lanwani i, i maali ke ti tie nimōnba yo oo? kalam! Kelima ti bontitiedi waani ke tikuli Jufinba yeni ya nibuoli n sieni kuli ti tuonbiadi n yendi ti. **10** Nani lan diani maama: «Niteḡinka ji ki ye bá niyendo.» **11** nilobá kuli ki pia yanfuoma. obá ki lingi U Tienu, bikuli bodi, bikuli tua yanpiidanba; **12** Bá niyendo ki ye, ki tiendi yaali n ḡani, bá niyendo. **13** Bi kodgu tie kakuyaani. Bi kubi bi lanbu ki pua mi tofaama, bi ḡōḡbana ḡbie yeni ti waalobdi. **14** Bi ḡōna ḡbie yeni ti solindi yeni ku tugtongu. **15** Bi taana yua mi soma wulma po. **16** U ḡmanbiidi yeni li yubōnli n ye bi sanu po. **17** Bani ki bani mi yanduanma sanu; **18** Bi nuni ki bani U Tienu fangli. **19** To mōla, ti bani ke yiko ḡ bili ya ḡmaama, o bili ma yaaba n colni li yiko po i, ke yuakuli ḡ fidi ki mubni o ḡōbu, ke ḡanduna kuli ḡ bandi o biidi U Tienu nintuali. **20** Kelima, obá kuli kan fidi ki maadi ki faabi o bá U Tienu nintuali ki dugni o colni yiko ḡ bili yaali. Kelima yiko n cedi ke o nilo bandi ti biidi. **21** Ama, mōlane, yiko baba ka; U Tienu go dōḡdi o mōmōni ke bi bandi, ke yiko yeni bi sawalpuaba tieni kasiedi. **22** U Tienu saa i mōmōni yaaba n dugi Jesu Kiritu po ki pia li dandanli. Paadma bá kuli ji ki ye. **23** Kelima yuakuli tieni ti tuonbiidi kaa ji dagdi yeni U Tienu kpiagdi. **24** Ama U

Tienu ḡanbli po, ke bi faabi ba Jesu Kiritu daafaabma sanu po. **25** Kelima U Tienu bo tuodi ki lugdi wani Jesu Kiristu, ke o ba tua ti candandi yaaba n dugi o soma po, ki fidi ki waani o teginma, kelima, yogu bá, o bo ḡa kaa buni ki cuo bi niba bi tuonbiadi po, ke wan waani o juunli. **26** ki waani o teginma mōlane, ke bi niba ḡ bandi ke o teginma po, o ba faabi yua n dugi Jesu Kiristu po. **27** Be ya po i, ke o nisaalo baa kpiagdi o yuli? Laa tuo. Ti laa yikodi i? A tuōḡana yikodi bii? N n, ti dudugdi yikodi po. **28** Kelima ti maali ke o nisaalo ba mi faabima ti dudugdi po i, ama yiko colindi tuona po ka. **29** Bii U Tienu tie Jufinba tienu baba i? Waa tie bi nilanba mo ya tienu yo oo? Nn o tie bi nilanba mo ya tienu. **30** Kelima tienyendu baba n ye, ki ba faabi yaaba n kua ku kōnciagu yeni yaaba n ki kua ku kōnciagu. **31** Ti ji fanbi yiko, ki ḡua ti dudugdi yoo? Kalam! Ti dōḡdi ki waani yiko ḡ pia ya mayuli i.

4 ti baa yedi ledde ti yaaja Abalahanma po o den ba laa panpaani ti ḡba nandi po? **2** li yaa den tie k Abalahanma tuonḡanma po ki den yia o o ni moano n den baa fidi ki kpiagi wani o ba, ama utienu yaa nin tuali ka **3** lani yaa po ki diani yedi? Abalahanma den daani utienu keli po teni ke o yino niteḡinka. **4** moala po yua n soani li tuonli baa ba o panpaani o kanbaa ki yaa nua ke li tie paabu ka ama ke li tie panpaani. **5** li tie yene yua n ki soani tuonli ki nan daani yua n tiendi mi teginma po o biidi daano po ba coadi o mo yaa dandanli ki li tieḡi **6** yene ke Dafidi mo gaali ki ḡalibaliga ye yaa nilo ke utienu n ki coadi yua yaa teginma kelima o tuona po ki nan yedi, **7** li pamanli ye yeni yaaba n ba sugili bi bi biadima po yeni utienu n piini yaaba yaa tuonbiidi, **8** li panmanli ye yeni ti yonbidaano n kan go tiadi yua yaa tuonbidi pon **9** nani laa pamanli baa tie yaaba n kua ku koanciagu bebe yaa po yo? kelima li yedi k Abalahama den daani utienu ke utienu nualo ke o tie niteḡinka **10** o den tie lede ke o den nuali o teginma? yaa yoginu ke Abalahama den kua ku koanciagu bi ke o daa den kua gu? yaa yoginu ke o daa den kua ama ki tie jelo. **11** Abalahama den ba ku koanciagu nannanli ke li tie li dandanli teginma pengu, yaa yoginu ba ke daa tie jelo ki wan tua ba yaaba n daani kuli po ke wan nuali bi mo ki nunmanga ki bi tieḡi **12** ki wanga yaaba n tie junga yaa ba ka lia tie ti coanli bebe kaa, ama ke li tie yaaba n cuoni li dandanli nni yaa tana, nani ti baa Abalahama yaa dandanli yeni, hali ke o daa den kua o koanciaguu. **13** Li naa tie li bali maama yaapo ka ke u Tienu den niani Abalahama yeni o puoli ḡuani kuli ko ba cabi ban diedi ḡanduna. Ama ki li tie li dandanli teginma po. **14** li yaa tie li bali maama yaa kubima ke ti baa tie o faaajielo lanwaani li dandanli tie fanfanma u ḡōanianu mamō baa bodi **15** kelima li balimaama baa cuani U Tienu pabienli ama li bali maama yaa ye naani libali maama miidima moko ki ye. **16** li yaa po ki yaaba n ba ba oḡōanianu ba kelima li dandanli yeni o ḡanbili po, ke lan tindi yaaba n tie Abalahama puoliḡuani ba yaaba n ki da tie yaaba n tuo li bali maama bebe ka ama yaaba n pia abalahama yaa dandanli (yua n

tie ti kuli yaa ba) 17 nani lan diani maama n cabi ki tua yi ni buoli yeni mi diecianma kuli yaa ba ki go tie yaaba n daani utienu kuli yaa ba yua n tiendi li miali yaaba n kpe, ki go cedi yaa bonla n ki ye n tua yaaba n ye. 18 yeni yaa maama n den ye o po kuli Abalahama dandanli utienu nni kili pia wan guu yaala yeni wan baa tua mi diecianma kuli yaa ba nani wan den yedi o, maama, li kuli baa tua o yaa puoli nuani nni. 19 Abalahama dandanli ki den jiidi ba ke o den pia bina kobiga, ke o gbanandi tadi yeni o pua Sala bina den pendi ti madi. 20 ama o den kpiagidi utienu ki daano ke o baa tieni opo o ñoaniani kuli o ki den tie pajuagili daano. 21 o den ñanbi ki daani ki go bani cain ke utienu n niano yaa ñoaniani kuli o baa tieni la. 22 li yaa po utienu den ñanbi opo ke o tie yua n tiegi. 23 laa tie Abalahama bebe yaa po ka, ama o den diani ki bua wan ñanbi li kuli. 24 utienu den guani ki diani ke li tie ti moko yaa po wan baa nuali yaaba ke ti tiegi tinba yaaba n daani ti yonbi daano Jesu kilisiti yua nden fii bi tinkpiba siiga nni. 25 naan kani ke o den gaa ti tuon biidi ki kpe, ki gua ki fiini ti ke ti tiegi.

5 Tin dugi Jesu po n cedike ti laa u faabu, kiguani ki mangi yeni UTienu. 2 o ñalibaliga po n cedi ke ti dugi o po yeni, ti mo pia ti ñuadi o kani. 3 Tin ji yaa mangidi ti pali fala nni ki nan bandi ke fala n baadi yenia. 4 Ania n baadi yenili dandanli. 5 Li dandanli mo kan bondi nilo kelima U Tienu fuorjanmi nteni U Tienu buama ti pala nni. 6 K i dugini, yaa yogunu ke ti daa bo pia paalu, Krisiti bo kpe yaaba n bo yeti biidi nni po. 7 Yaa yogunu ke nilo ba kpenli o mɔnkundaano po; laa kandi u bo kpenli numɔno po i. 8 Ama U Tienu wan n tie o buama kelima Jesu bo kpe ti po, yaa yogunu ke tidaa bo tie biididanba i. 9 Mɔla po u soma n cedike ti ji tie mɔnkundanba yeni i, tijibaa ciadi yeni U Tienu mutuoli. 10 ke dugini, yaa yogunu pendi, ti bu tie u yibala i, ke jiti guani ki mangi yeni U Tienu ki togini u biga kuuma nni po, ke o miali n fie ti. 11 Laa ki gbeni, tin mangi ti pala ki tienu U Tienu baligi, ti Diedo Jesu Krisiti po, yua n cedi ki ti guani ki kang yeni U Tienu. 12 Nani ti biidi n togini nifosaalo yendo po ki kuani b niba kuli ti biidi nni ke li baa yendi bi kuuma yeni, ke yua n ji biidi kuli wan kpe. 13 kelima halin lan ciliti yikodi yogunu i ke ti biidi kua dulña nni. 14 Ama mi kuuma cili hali Adama yogunu ke pan pundi Moyisi yogunu, ki gadi liiga yaaba n bobiiidi ki naa naani Adama yua n bo baadi. 15 Faala paabi ki naani nani ti biidi yaala. Niyendo yaa biidi po n cedi ke boncianla bo kpe, Jesu Krisiti ñalibaliga yeni u paabu jiidi niba boncianla po. 16 O nuyendo yua n biidi n baa yen yaala ki taa yeni u paabu. ke nuyendo biidi puolu po mɔ cedi ke ti buudi baa yeni kutubɔmaali, ke faala paabu yali baa yeni ti mɔnkundi mɔ ti biidi boncianla puoli lipo. 17 Niyendo baba yaa biidi yo baa yeni mi kuuma, boncianla mɔ baa gaa ñalibaliga bonciala yeni ti mɔnkundi fala paabu Jesu Krisito baba kani. 18 Lan wani, nani niyendo baba yaa biidi n cedi ke yuakuli n kpaadi biidaano lani go

cedi ke niyendo mɔnkuntuonli po mɔ cedi ke u paabu teni li mialibi niba kuli. 19 Nani niyendo kan colini po n cedi ke yuakulijitie biididaano, to, niyendo mɔ yaa colini po ba cedi nilo kuli n kpandi mɔnkundaano. 20 To ti yikodi mɔ nan baa ke ti biidi n ñanmi ki yabidi i. Ama t biidi n yabi naani, ñalibaliga ñam ki gbie la kani. 21 Lan kuli ne tieni, nani ti biidi n ba yeni n kuumi n yeni, ñalibaliga n togini ti mɔnkundi lan baa yeni yaa miali n ki pia gbema ti Diedo Jesu Krisiti kani. (aiɔnios g166)

6 Ti baa yedi be? Tin ki ye ti tuonbiadi nni ke U Tienu ñanbili ye ti po ki pugidi? 2 Kelima; tim yaaba n kpe ti tuonbiadi po, li baa gaa ledi i tin go yaa fuo ti tuonbiadi nni? 3 I bani yaa yogunu ke bi den wuli i U Tienu ñinma Jesu Krisiti nni, ke o kuuma po i ke i den wuli i? 4 Lanwani, tin den wuli yeni, bi dentaani ki piini ti yeni o o kuuma nni lan fidi ke o baa n baa ti kpiagidi, li tie u paalu n den teni ke Krisiti fii bi tinkpiiba siiga maama, ti moko baa yaa ye yeni li miapanli yeni. 5 Kelima ti den taani ki yeni o, ti go baa yiedi yeni o. 6 Ti bani ke tin den tie yaa niba kpiama, ke ti ji ki tie bani ka kelima bi den taani kipiini ti yeni Jesu lan fidi ke tin gbannandi yia pia ti tuonbiadi n bodi ke tin daa ji daa tie ti tuonbiadi yonbi. 7 Kelima yua n kpe fuodi yeni ti tuonbiadi. 8 Li yaa tie ke den kpe yeni Krisiti, ti go baa yaa daani ke ti baa ye ki fuo yeni o. 9 Ti bani ke Jesu den fii bi kpienba siiga, o kan go kpe kelima mi kuuma ji kipia paalu o po. 10 Wan den kpe yaa kuuma, li den tie ti tuonbiadi yapo ke o den kpe yenma li kuli po, ama mɔla wan gua ye ki fuo, o fuo U Tienu yapo i. 11 Li tie yenma i mɔ yaa kani, ke yogunu baa, i den kpe i tuonbiadi po, ama mɔla, i fuo yeni U Tienu, Krisiti yapo. 12 Lani yapo, yin daa tuo mani ke ti tuonbiadi n yendi i gbannandi yaala n baa kpe, yin daa tuo mani ke yaa tiendi i gbannandi bonbuakala yaala kuli. 13 Daa taa mani i gbannandi ki tua jɔngidi tuonsɔntiadi ama yin taa mani i ba ki teni U Tienu yua n fuo nani yin kpe ke i gbannandi tua yaa tuonsɔntiadi n dagidi U Tienu po yeni. 14 Daa cabi mani ti tuonbiadi n paadi i kelima yiko ji kaa die i U Tienu ñanbili n ji die i. 15 Ti baa ye be? ti baa tiendi ti tuonbiadi kelima yiko paalu ji die ti; ama o ñanbiliala po? 16 Lanwani i bani ke yin tua yua yaa nacerba, i baa yaa colini o, i tie yua ke i colini o yeni yaa tuonsɔnba? 17 Ama U Tienu yaa ñanbili po kelima i den tie ti tuonbiadi yaa yonbi, ama i tuo ki colini yeni i pali yaa tunda ke bi den teni i. 18 Bi den ñani i ti tuonbiadi nni kuli ke i jitua mi teginma yaa yonbi. 19 N maadi nani i gbannandi n ki pia paalu yeni, li tie yeni ke i taa i gbannandi ki cabiki tua ti jɔngidi yeni ti tuonbiadi yaa yonbi, yeni wani cabi mani i gbannandi n tua teginma yaa ma ñanmi i yaa yonbi. 20 kelima yaa yogunu ke i den tie ti tuonbiadi yaa yonbi i, i baga den ki ye yeni buudi. 21 Li loni i po be? ke li yaa tie fe baba? kelima li ñuadi kuli tie mi kuuma i. 22 Mɔla yin ñani ti biidi nni, i tua U Tienu yaa yonbi, i ji pia mi teginanma, yaa miali n kan gbeni. (aiɔnios g166) 23 kelima ti biidi paabu

ti mi kuuma i ama U Tienu njanbili tie yaa miali n kan gbeni ti yonmidaano Jesu Krisiti nni. (aiōnios g166)

7 I ki bani, kelima, n maadi yeni yaaba n bani yiko, ki yiko suani o tuonli hali ki li fagi, o nisaalo yenma nni. **2** L tie nani yiko n yi cabi o pua wan kuni o ja yeni, ama li sua nani k o ja kpe, o ji ki ye yeni yiko tili. Ya yiko kadagu n den taandi wani yeni o ja yeni ji ki suani. **3** O ja da ya ye ki pia li miali, k o siedi ki kuni ja tiano, o tie conconli; ama o ja ya kpe, yiko ji pia nu o po, o ya kuni ja tiano, o ji ki tie conconli. **4** N naataani, li tie yeni i mō ya po, yaali n tie yiko po wani, i kpe li kuum n o, ki dugni yinba yeni klistu n bo taani ti gbannandi yeni, i ji pia i diedo, yua n yiedi bi tinkpiiba siigni, ki tin mō n ji fidi ki ya suani a tuona U Tienu po yeni. **5** Yen i mōni, tin mōn da den ye m kuuma gbannadn yeni, li yiko den kuandi ti ya maalbiidi n den caa yen ti m kuuma po. **6** Ama molane, ti ji niani yiko mabl n o, k dugni ti den kpe yeni yaali n den kubi ti dansaligi. Ti ji bu fidi ki sōni yen U Tienu yeni m maalpanma yaali ki fuoŋanma nmagd ti, ki ji cedi m maalkpelima. **7** Ti ji ba yedi be? Yiko tie bonbiili yaa? N n, ya yogunu k n bandi ti biidi ki dugni mi nōmaama po i. Tii den bani nunponli li bo ya ki tie nōmaama nni ka. Ki da pia nunponli a lielo po. **8** Ti biidi ji la o sanu k n ji pia li nunponli nanduna ne bona po kuli. **9** Yayogunu, ki da den bani yiko, n fo, ama min ji te gbadi mi nōmaama yayogunu, ki ti biidi yendi n yinyienu k n ji kpe. **10** mi nōmaama bo tie ki lan baa yeni li miali, ama ki min ya po, li ba mi kuuma. **11** Ki dugni, ti biidi la o sanu lan kani, ki tugi m nōmaama ki bondn nni k n kpe li nōmaama po. **12** Yiko ji pia jōngdi ba, ama m nōmaama ki pia tagiliba. **13** Yeni ki yaali n den nani yen ji ba yen mi kuuma? N n, lan ka. ti biidi n ba yenli. Ti biidi wuoni li bonŋanli ki baadi yen mi kuuma. Li tie yeni ki ti biidi wan yeni, i mōni wan tie yaali ki mi nōmaama mō ji cedi ki ti biidi ji njan ki yabdi ki pendi. **14** Ti bani ki yiko niani U Tienu kani, ama min wani tie ya nulo ki bi kuabi ki nian nni ti biidi nni ki ti biidi ji nja nni. **15** Ki dugni min ji bani min suani yaali. N suani min bua yaali ka, ama n suani min ki bua min sōni yaali. **16** Li tuo k n sōni min bo ki bua sōni yaali. N bani ki li ki njan. **17** Lan wani min mōno ka suani lan, ya biidi n kubi n yeni, n cedi kin suani lan ya tuonli. **18** N bani k n ki njan, n bua li bonŋanli tiema, ama ki li nan pa yen ni. **19** N bua k min ya tie li bonŋanli k nan kan fidi ki tieni, ama ti biidi yaali k, n k bua yeni, n nan tiendi lani. **20** K n ya suani yaali k n bo ki bua min sōni, min kan sōni ama ya biidi ye yen nni suani nni tuonli. **21** N ji te la ki yaali ne n ye yen nni: n ya bua sōni bonŋanli, n ji te yi juodi yeni bonbiili. **22** N bua ya yiko n nian U Tienu kani. **23** Ama n go lieli ye yen n. N yam n tuo ya yiko yen, ki cedi k n tie nani dansaligi yen, ki cōln ti biidi yiko. **24** N tie cicagdaani paaa. nma n bu fabn nni. Ki niani n gbannandi yaali bua wan kuan n mi kuuma nni. **25** U Tienu n ga balgi. Wani baba n bu fidi k fabn nni ti

yombidaano jesu klistu po kelima, n pali nni, n nja u Tienu yiko, qamaq n gbannad'n, n nja ti biidi yiko.

8 Lanwani i, molane, buu-cuoma bá kuli ji ki ye yaaba n fo Jesu Kiristu nni po. **2** Ki dugni U Tienu Foŋanma yaama puuni li miali Jesu Kiristu nni, yikodi faabi nni yeni ti biidi yeni mi kuuma yikodi. **3** Kelima, yiko n gbal yaali, ke li niani ti gbannandi tadingu po, U Tienu wani fidi ki tieni. O sōni o bijacelo ya gbannandi nni n naani yeni ti biidi gbannandi yeni, ki buni ki cuo ti tuonbiadi li gbannandi nni. **4** O tieni yeni ke yiko n waani ti mi teginma sanu ki dudi ti po, tinba yaaba n cuoni, kaa nja ti gbannandi ka ama U Tienu Foŋanma. **5** Yaaba fo ti gbannandi po fiini ti gbannandi buama ya po i; yaaba n fo mi foŋanma po mo fiini mi foŋanma buama po i. **6** Kelima, ti gbannandi buacianma tie kuuma i, mi foŋanma buacianma mo tie li miali yeni mi yanduanma. **7** Kelima ti gbannandi buacianma tie U Tienu po yibalma i, kelima maa nja U Tienu yiko, mi kan fidi ki cōlni yiko. **8** yaaba n fo ti gbannandi po kan fidi ki tua U Tienu buakaaba. **9** Yinba ya po, U Tienu Foŋanma ya ye i niinni, yii fo ti gbannandi po ka, ama mi foŋanma po i. Nilo ya ki pia Kiristu foŋanma o niinni, waa tie Kiristu yua. **10** Kiristu ya ye yeni yi, Ti gbannandi ya kpe ti tuonbiadi po, mi foŋanma baa ye yeni yi, ki tie miali mi teginma po. **11** Yua n yiedi Jesu bi kpienba (tinkpiba) siiga foŋanma ya ye yeni yi, wani yua n yiedi Jesu bi kpienba siiga ba guani ki teni i gbannankpiendi li miali kelima o foŋanma yaama ye yeni yi ya po. **12** Lawani i, n naataani, ti ji ki pia panli ti gbannandi po ki baa lingi ti gbannandi buama ka. **13** Kelima i ya fo ti gbannandi n bua maama, i ba kpe; ama i ya yie ti biidi, ki kpaai i gbannandi mi foŋanma paalu po, i baa pia li miali. **14** Kelima U Tienu foŋanma n gōbdi yaaba tie U Tienu ya bila i. **15** I nan ki ga yonbdi fuoma ka ki go baa jie; ama i baa ti wubdi ya foŋanma i, mani ya po i, ke ti yigni ki tua: Abba, Báa! **16** U Tienu foŋanma mi bá tieni kasiedi, ki waani ti yantiali ke ti tie U Tienu bila. **17** Lanwani i, ti ya tie o bila, ti go tie o faadila i: U Tienu faadila, ki ba bōgdi li faali yeni Kieistu, li ya tie ke ti tuo yeni i mōni ki ga fala yeni o, ti ba baa ti kpiagdi yeni o. **18** N maali ke molane ya fala kan fidi ki bogni yeni saala ya kpiagdi n ba dōgdi ti po. **19** Mi yentagma mo se ki guu yeni li dandancianli U Tienu bila dōgdima. **20** Mi tagma den tua yuongu bonli ke li naa nja mani ya buama ka ama o tagdo yaama. **21** Ama li dandanli den ye, ke dayenli, mi mo ba faabi mi bá yeni ti tuonbiadi yonbdi, ki taani yeni U Tienu bila ki baa mi faabma ti kpiagdi nni. **22** Ama ti bani ke hali yeni dinne, mi tagma kuli duni yeni fala ki gbaa yeni ti madi. **23** Li ki tie mani baba ka, ama ti mo, tinba yaaba n baa U Tienu foŋanma nani paakpiabu yeni, ti mo duni yeni fala, ki guu ke wan wubi ti ki daa ki faabi ti gbannandi. **24** Kelima ti dandanli po i, ke ti baa mi faabma. Ama, njan nua ya dandanli ji ki tie dandanli; njan nua yaali, a go baa daani li ii? **25** Ama ti ya daani tin ki nua yaali, ti se taajala lie i, ki guu. **26** Lan

tie maama n yeni, mi fojanma mo go todi ti, ti tadingu nni, kelima ti jaandi nni, tii bani yaali n dagdi ti po, ki ba mia. Ama mi fojanma mini mi bá gbaa, ki duni, ki miadi tipo. **27** Ke yua fiidi, ki bani yaali n ye ti pala nni bani mi fojanma maalma, kelima U Tienu po i, ke mi miadi bi nitegingkaaba po. **28** Tin bani yaali n tie ke, yaaba n ŋua U Tienu po yeni wan tuodi ki jagi ki yini yaaba, o taani bonli kuli ki ŋanbdi bi po. **29** Kelima wan den tuodi ki bani yaaba, o den tuodi bobni ba ke bi tie o Bijua nannanli, ke o Bijua ŋa ya tie bijakpelo o waamu siiga. **30** Wan tuodi ki jagi ki bobni yaaba, bani i, ke o go yini. Wan yini yaaba, o go faabi ba, wan faabi yaaba, o go puni ba ti kpiagdi. **31** Ti nan ba maadi be i, lan ya bona po? U Tienu ya taa ti po ŋma ba yie ti po? **32** Wani yua n ki den tuo ki ga o Bijua fala nni, ama, o den mubni o bi niba nui nni, ke o kpe tikuli ya po, li ba ga ledi i, ke o kan go teni ti bonli kuli o ya po? **33** ŋma ba fidi ki jalgi U Tienu ŋi gandi yaaba? U Tienu n bu, ki faabdi. **34** ŋma ba fidi ki bu ki cuo ba? Kiristu n kpe ti po, hali ke o yiedi o, ke o kaa U Tienu jienu po ti yudandi nni, wani n tie ti candaano, ki miadi ti po. **35** ŋma ba fidi ki paadi ti yeni Kiristu buama? pupuagdi bii, yanyagdi bii, falabiadma bii, mi koma bii, bi ya fie ti tiadi ki ŋa ti mubila bii, ti jawaanciandi bii, ki jugpienga i? **36** Nani lan diani maama” «A ya po i, ke bi kpa ti hali yentunmunli, ke bi nua ti nani ba caa yeni ya pee o yankodikaanu yeni.» **37** Ama, yeni lankuli, yua n buadi ti cedi ke ti paadi yeni ti yudandi. **38** Kelima n pia li dandanli ke mi kuuma lanyaa ka li miali, bii malekinba, lanyaa ka ti yonbdi, bii molane bona bii ya yogu n ŋua ya bona, **39** Lanyaaka Upaaciamu bii li bonli ŋi kpedi maama kuli bii lan ŋua maama kuli, lanyaa ka tagma bákuli kan fidi ki paadi ti yeni U Tienu Buama, wan dōgdi yaama Ti Diedo Jesu Kiristu nni.

9 N maadi mōmōni Krisiti nni, mini ki pua faama U Tienu fuoma wangi nni ke n ki pia faama. **2** N ye yeni ti yanyagiciandi yeni li pabonli yogunukuli. **3** kelima n bi baa bua ban solini nni ki paadi nni yeni Krisiti, n kpiiba yapo, yaaba n kpi yeni ti gbannandi nni yaa ŋamu po. **4** Bani Isalele buolu buudi yaaba, U Tienu den cedi ke bi tua bimōnmu, ki dōgdi bi po o kpiagidi, ki kuani i yantaadi yeni ba, ki tieni ba o bali maama, ki dōgdi bi po ban baa jaandi o maama, ki niani ba o ŋōniagu. **5** Bi tie ti yaja nba puoli ŋuani, Krisiti moko den mali li yaa buolu nni ti gbannandi po. Wani yua n die bonla kuli. U Tienu n pagidi hali yaa yogunu kuli, Amina (aiōn g165) **6** Mii bua yedi ke U Tienu ŋonianu kipia mayuli ka. Kelima yaaban mali ki tie Isalele puoli ŋuani, bi kuli ka tie Isalele buolu yaaba mōmōni. **7** Laa go tie Abrahamu puoli ŋuani kuli ka tie o bi mōnmu. Ama li yedi: «Isaka puoliŋuani n baa tie a buolu» **8** Li bua yedi ke laa tie yaaba mali nani bi nisaaliba kuli n maa maama n ba tie U Tienu bila. Ama yaaba n mali nani wani U Tienu n bili u ŋōnianu maama n tie o buolu mōmōni. **9** U Tienu n bu niani yaa ŋonianu n tie ne: «Binli, tin ye yaa yogunu ne yaa pundi,

n baa guani ki cua, sala ba maali i bonjaga.» **10** Ama lani baba ka, Rebeka yeni Isaaka den taani bi yaaba ki mali a sanpola bilie. **11** Li bilieda daa den ke cua li ŋandunli nni, ki buali ban tieni ti tuonbiadi lani yaa kaa a tuonŋanma ke U Tienu den gandi ba ke lan togini bi tuona po, ama li den ŋani U Tienu yua yi wanbua yua kani. **12** U Tienu den yedi Rebeka: «ŋan baa kpa a ki mali yua baa tuo ke daa tie nacenbiga.» **13** Li ba tieni nani lan diani maama: «N den bua Jakobu ki nani Esyu» **14** Lanwani, ti baa yedi be? U Tienu ki tiegi ba? yeni ka. **15** U Tienu den yedi Musa: «N baa gbia mi ninŋinma min bua yua yapo. N go baa li palisiadili min buayua yapo. **16** Lanwani, laa ŋani yua bua naani kani kaa, bii o mōndilipo ka, ama li ŋani U Tienu niŋingbadima po. **17** kelima li diani ki yedi Farawon: «N yeni a ke a tua o badiciamo yaala yapo tie ke n bua min dōgini n paalu kelima a yapo, ki go cedi n yeni n pundi ŋanduna kuli nni kelima a yapo. **18** Lanwani U Tienu gbia mi niŋima wan bua yua yapo ki go juadi li paliwan bua yua ya pali. **19** Yendo bu guani ke yedi nni: Be yapo ke U Tienu fu yeni ti? kelima ŋma n baa fidi ki yie o yanbuama? **20** Fini o nisaalo, a tie ŋma ke baa nia yeni U Tienu? U tiagu baa tuo yedi o tiamaalo ke: «Be yapo ke a maa n nni nanda? **21** o tiamaalo ki pia li bali yeni wan ŋani yōgikonyenli nni ki maa yaa tiagu n ba tuuni li tuonli mōnli, ki ŋani laa yōgikonyenli nni ki maa yaa tiagu n kan tuuni tuon mōnli. **22** Ti ji baa maadi be, U Tienu bua wan waani o pabienli ke dōgidi u paalu ama ke nan cuo o ba bonciala ke yaabu ke dagidi, o mutuoli **23** kelima u bua wan dōgi o kpiagidi n yabi maama yaa niba n tie nani wan den gbadi yaa tiadi po n ninŋima wan den tuodi ke gandi yaaba ke ban taani yeni o o kpiagidi nni. **24** Lanwani wa yini ti Sufinba siiga baba ka, ama o yini ti yaaba n ki tie Sufinba moko siiga. **25** Nani wan yedi o sawalipualo Ose tili maama: «N baa yeni yaa nibuoli n ki tie n buolu niba, ke go yini yaa buoli ki mii bua baa min bua yaaba» **26** Li baa tieni yeni bi po nani kani ke yedi ba: «yii tie n buolu» Lankani bi yini ba: «U Tienu yua fuo bijaba» **27** O sawalipualo Esayi den kpaandi ki maadi Isayeli ki yedi: «Isirayeli buolu yaa tie nani n ŋincianma tabnini yeni, yaaba n baa tindi baa tie waamu. **28** kelima O Diedo ba tieni ki juodi i tinga nni wan den yedi yaala ke li kan waagi» **29** Li baa tie nani Esayi n kpia maama ki yedi: Li miali Diedo u paciamu kuli daani o yua den cedi ke ti ti siiga nitanba sieni, ti buolu den baa bodi tn tua nani Sodomu yeni Gomori yaaba yeni. **30** Lanwani ti baa yedi ledi? Yaa nibuoli n ki tie Isirayeli yaaba ki den lingi n teginma laa n teginma bi dandanli po. **31** Ama Isirayeli buolu yaaba den lingi n teginmakelima li bali maama kubima po naa den baa. **32** Be yapo ke baa den laa n teginma? Baa den lingi ki baa kelima li dandanli yapo. Lanwani bi den tuodi li tantuudikaala. **33** Nan lan diani maama: «diidi ke laa, n bili siyoa juali kani yaa tanli n baa cedi bi niba n baa, Ama yua n dugi o po kuli, o kan laa i fe baa yaa daali n cuoni.»

10 N naataani, n pali nni buama yeni min miadi U Tienu yaali n jaandi nni tie ke ban baa u faabu. 2 N tiendi bi po kasiedi yeni bi yankuali U Tienu tuona po, ama bi nan ki pia li tuonbanma. 3 Ban ki bani U Tienu teginma sanu, ki nan lingi ke ban bili bi yuli po teginma sanu yeni, bi ki colni U Tienu teginma sanu. 4 Kelima Kiristu n tieni ki dudi yiko, ke lan tua faabma bi dugkaaba kuli po. 5 Lani n cedi ke Moyiisi waani yiko n bili ya teginma niima nni: “Ya nilo n colni lan ya teginma baa pia limali li teginma po.” 6 Ama ya teginma n niani ti dudugdi kani n maadi maama n ne: “Da maadi a pali nni: “nma ba do tanpoli? Lani n ba cedi Kiristu n nia tanpoli ki jiidi. 7 Lani yaa ka: “nma ba jiidi ki kpieninga nni? “lani n ba cedi Kiristu n fii lankani ki yiedi bi tinkpiba siiga. (Abysos g12) 8 Mi maama yeni nan maadi be i? Mi maama ye, ki kuu a kani, ki ye a njobu nni yeni a pali nni. Ti dudugdi ya maama n yeni, tin wangi yaama. 9 A ya yaadi a njobu, ki tuo, ki ga ke Jesu n tie O Diedo, ki dugi a pali nni ke U Tienu yiedi o bi kpienba siiga, a ba baa u faabu. 10 Kelima a ya dugi yeni a pali kuli, a ba baa mi teginma, a ya yaadi a njobu ki maadi bi niba siiga ke a tuo ki ga, a ba baa li njanbli. 11 Nani i diani n maadi maama: “Yua n dugi o po, o kan di fee, 12 Lanwani i, paadma ba kuli ki ye Juufinba yeni bi nilanba siiga, kelima bi kuli pia Diedyendo i, ke o yednma ki pia banlu yaaba n jaandi ki miadi o po. 13 Kelima yua n jaandi O Diedo yeli po ba baa mi faabma. 14 Bi ba tieni ledi i, ki jaani ki mia ban ki daani yua ya yeli po? Bi ba tieni ledi i, ki dugi ban ki cengi yua ya maama po? Bi ba tieni ledi i, ki cengi o maama, nilo yaa ye ki ba waani ba? 15 Li ba tieni ledi i, bi tundkaaba n ya ye, bi yaa soni ba? Nani lan diani maama: “Diidi mani bi cenli n niani maama, bani yaaba n wangi mi yanduanma, bani yaaba n wangi a laabaalnama! 16 Ama, bikuli ka tuo ki ga o laabaalnama. Esayi tuodi ki maadi: “O Diedo, nma nan tuo ki gbadi a tonda maama? 17 Ti dudugdi nia o nilo n gbadi yaali kani i. Ban gbia yaali mo nan nia Kiristu maama kani i. 18 Lani n cedi ke n buali: “Baa gbadi ti tondu uu? Bi li gbadi, kelima li diani: “Bi nialu gedi kaankuli, ki kagni ki lindi ki tinga, bi maama mo yadi nanduna nni tinbanli kuli.” 19 Ama min buali yaali da aa: “Isirayeli yaaba ki den bani bii? Moyiisi den kpia ki maadi: “N ba cedi yaaba n ki dagdi yeni buolu n niani yi li mutuoli lan tua i po ponponli, n ba cedi ya buolu n ki pia banma n fiini i pala. 20 Esayi go paani o pali, ki maadi: “Yaaba n den ki lingi nni yeni, bani n la nni. N dogdi ki waani n ba yaaba n den ki pia n buama po.” 21 Ama o maadi Isirayeli yaaba po ne: “N tiani n nui yentunmunli ki bua mangi yeni yaaba n fiindi mi yenyiema yeni a tubkangbada buolu.

11 Lanwani i, n ji buali ne: “U Tienu ji luni o buolu yo oo? yeni ka! Kelima n mo tie Isirayeli yua, ki tie Abalahama puolhuanu, ki tie Benjamini cuuli nni yua. 2 U Tienu ki niali ya buolu ke o den tuodi ki bani hali ke li fagi. I ki bani i diani n maadi Eli po ya maama aa?

wan den fabni maama U tienu kani Isayeli yaaba po, ki tua: 3 “O Diedo, bi kpaá a sawalpuaba, ki tudi ki luni a jaanbinbinda; mini baba n sieni ke bi go lingi ke ban biani n miali. 4 Ama U Tienu guani ki jiini o be i? O jiini ki yedi: «N guuni n yuli po niba tuda lele, yaaba n dá ki gbaani ki pugi o bulo Baali. 5 Li go tie yeni i, molane, nitanba sieni, ban gandi yaaba U Tienu njanbalgo po. 6 Ama li ya tie li njanbli po, lani naa nua a tuona; lanyaa ka li nan ji ki tie njanbli yeni i mōni. Li ya tie ke li nua tuana mo, li ji ki tie njanbli, lanyaa ka li tuona ji ki tie tuona. 7 Lankuli wangi be i? Isirayeli yaaba ki baa ban den lingi yaali, ama U Tienu njanbli po, ban gandi yaaba baa la. yaaba n sieni ki tie pajuaga danba wani ki baa pu. 8 Nani i diani n yedi maama: “U Tienu teni ba mi yanpiiyema, bi pia i nuni ki naa nua, ki pia a tuba ki naa gbia, hali yeni mola kuli. 9 Dafiidi moko yedi: “Bi jedikaanu n tua bi po diagu, ki tua taalu bii tingbali, ban pa ki baa bi tuonbiadi po sugli. 10 Bi nuni n bondi, ban ji da nua, bi ciamu n poli, ki buani bi jumu, ban ya tiibi yogno kuli. 11 N ji buali da: “Bi tuudma ji tua bi tingbali yo oo? yeni ka! Ama bi tingbali cedi ke bi nilanba baa mi faabma, ke li tua bi po ponponli, ki fiini bi pala. 12 To, bi tingbali ya tua nanduna po njanmani, ke bi podma mo cedi ke bi nilanba baa njanmani, bikuli ya lebdi bi pala, lanyaa njanmani ka baa cie ee? 13 N maadi yinba i, bi nilanba: Min tie tondo bi nilanba siiga n ne, n jaandi U Tienu n tuonli po. 14 Li ya bi ba tuo, min fiini n naataani pala, ki kuani ba li ponponli, ki faabi tianba. 15 Kelima U Tienu ya luni o buolu, ke nanduna guani ki mangi yeni o, bi ya guani ki nadi bi Diedo, li kan tua miali ka bi tinkpiba siiga aa? 16 Bi yedi ke a bonkpiala ya niani, ki dagdi U Tienu po, li tie ke ku kpaangu kuli mo niani, ki dagdi U Tienu po i. A jiina ya kpaá, ki dagdi U Tienu po, li tie ke a bena mo dagdi ki niani U Tienu po i. 17 Bi ya cua ki niani bentiana, ke fini tilialbu benu, ke a tugni, ki baadi bu tiyuukaabu sinma li beni kaanu, 18 njan da kpiadi a yuli i beni yeni yeli po ka. A ya kpiagdi a yuli, njan ya bani ke fini ka tugi a jiina; ama a jiina n tugi a. 19 A ba maadi: “Bi cua ki niani i beni, ke n mo fidi ki tugni. 20 Li tie mōmōni ke ya beni n ki pia dandanli i, ke bi cua ki niani; ke fini a tuugi kelima a dandanli po i. njan ji da pia japaadi, ama njan ya jie. 21 Kelima U Tienu ya ki tuo ki njan bu tiyuukaabu beni, o kan di sugli fini bu tilialbu beni mo ya po. 22 Lanwani i, njan colni U Tienu njanbli, yeni o maba. A maba yaaba n tudi ki yie o maama po; njanbli fini yua n tiegi po. lanyaa ka o ba cua ki niani o mo. 23 Bani yaaba n tudi mo, bi ya ki tundi ki ye mi tudma nni, ki lebdi bi pala, o ba guani ki tugni bi mo, kelima U Tienu paaciamu po, o ba fidi ki guani ki tugni bi mo. 24 Fini yua den niani bu tilialbu po, ke bi tugni a yeni bu tiyuukaabu, ke a naa tuodi ki tie bu, bani yaaba n den niani bu tiyuukaabu kani n ji kan guani ki tugni yeni bi tiibuolu uu? 25 Kelima, n naataani, n ki bua ke ya yaalidgu bonli ne duagi yi, ki ba cedi yin yini i yula yanfodanba; Li tie ke Isirayeli yaaba bi tianba juagi bi pala, ki baá mi tudma nni, hali ke bi nilanba kuli baa ki

kua, ki baa U Tienu ḡanbli. **26** Lani n cedi ke Isirayeli yaaba kuli ba baa mi faabma nani lan diani maama: “O candaano ba ḡa Siyon, ki cua ki ḡani ti tuonbiadi Isirayeli yaaba pali nni.” **27** N ya piini bi tuonbiadi, lani n ba tua n ḡonianu yeni ba. **28** Yaali n nua o laabaalḡamo po, bi tie yibalinba kelima yinba bi nilanba ya po; ama yaali n nua ban gandi yaaba li ḡanbli po, bi tie U Tienu ḡ bua yaaba kelima bi yaaanba po. **29** Kelima U Tienu yiinu yeni o paabu ki pia lebdima. **30** Nani yoghubá, i den ki tuo ki ḡua U Tienu ḡ bili ya sanu, ke bi tudma po, ke i baa U Tienu niḡingbadma yeni, **31** Bi mo tudi U Tienu sanu, ke yin baa ya niḡingbadma po yeni ya po, bi mo ḡ baa mi niḡingbadma **32** Kelima U Tienu luoni bi niba kuli mi ti tuonbiadi nni, ke wan fidi ki gbadi bikuli niḡima. (eleḡḡe **g1653**) **33** kesaa, U Tienu ḡalmani yeni o yanfuoma yeni o banma yabi ki go ḡua! ḡma ba fidi ki kpaagi o yanjaga? ḡma ba fidi ki bandi o sanbila? **34** ḡma kpaagi ki bandi U Tienu maalma? bii ḡma n ba fidi ki tua o ceglika? **35** ḡma kpia ki teni U Tienu bonli ki ji guu ke wan ḡmiani o? **36** Bonli kuli ḡani U Tienu kani i, wani n die likuli, likuli ye o ya po i. Wani n yeni ti kpiagdi yeni ti yudandi li bina yeni li bina! Ami! (aiḡn **g165**)

12 N naataani, n mia yi ki go paandi i pala ke yin diidi U Tienu niḡingbadma po, ki yidi i gbannandi ya salga fuo, ki ḡani, ki mani U Tienu po. Lani n ba todi yin fidi ki kpiagi o bonḡanla. **2** Da ḡua mani molane jamaano ka. Yin lebdi i pala, ki pandi i yantiali, ki fidi ki bandi U Tienu buama, yeni yaali tuagi, ki mani, ki ḡani cain. (aiḡn **g165**) **3** U Tienu ḡ puni nni ya ḡanbli po, n miadi i siiga nni yuakuli, ke obá ḡ da dongi o yuli, ki maali ke o cie o lieba, ama, yuakuli ḡ maali yeni mi yanfuoma, ki dagni U Tienu ḡ seni o dudugdi naani. **4** Kelima nani tin pia i gbannanbuoli, ke ti taani ki tie ti gbanu yeni, li gbannandi kuli naa taa taa tuona. **5** Lanwani, tinba yaaba n yabi, ti taani ki tie gbannanyendu i, Kiristu nni. **6** Nani tin pia yuakuli yeni o yenpaabu, ke bu ḡua wan baa ya ḡanbli yeni i, yua n pia sawali paabu, wan ya wangi ke li ḡua o dudugdi ḡ dagdi maama. **7** Yua n pia tuonli paabu, wan ya tuuni. Li ya tie tundma paabu, wan ya tundi. **8** Yua n pia ya paabu n paagdi bi niba pala, wan ya paagdi bi pala; yua pia li todli paabu, wan ya todi yeni ti bulcindi. Yua ya paabu tie mi gobdima, wan ya gobdi yeni li yankuali. Yua n pia ti niḡinpadu baabu, wan ya tuuni yeni li pamanli. **9** Mi buama ḡ lḡdi mi muyjadle. Yin ya jie ti biidi. Yin ḡanbi ki mubni yaali ḡani nuujadlie. **10** Yaali n nua i naataani buama, i pala ḡ ya siadi i lieba po; yaali nua ti bulcindi, yin colni i yaba. **11** I gbanu ḡ ya saagi yeni li tuonli, ki nan ḡa i kpadje. Yin ya tiegi U Tienu tuona nni, ki tuuni U Tienu po. **12** I pala ḡ ya mani li dandanli po. Fala yogu, yin tieni li juunli ki ya jaandi yogu kuli. **13** Yin ya todi bi nitegingkaaba bi buama banlu, ki ya bobindi bi canba po ku canmangu. **14** Yin yadi mi yedḡanma yaaba n wangi yi fala po, yadi mani mi yedḡanma bi po, ki da solini. **15** Yin mangi i pala

yeni yaaba n mangdi bi pala, ki buudi yeni yaaba n buudi. **16** Yin ya pia maalyenma i lieba po. Yin da pia japaadi maalma, ama li yumini maalma. Da yini mani i bá ke i tie yanfodanba. **17** Yua tieni yi biadma, yin da ḡmiani o biadma. Yin lingi yaali n ḡani bi niba kuli po. **18** Li ya tie ke li maa i ya po i, ke i ba fidi, yin tieni ania ki ya ye yeni bi niba kuli mi yanduanma nni. **19** N buakaaba, da tuu mani panli i bá. yin guudi U Tienu pabienli cuama; kelima li diani: «Li pantuuli tie n yaali, mini n ba tuu mi biadma panli, O Diedo n maadi.» **20** Ama, koma ya pia a yibaliya, ḡan puni o mi jiema, ḡuḡuunu n ya pia o, ḡan puni o mi ḡima; kelima a ya tieni yeni, mukuantona i, ke a tugni o. **21** Da ḡa ti biidi ḡ paadi ḡa, ama ḡan tieni mi ḡanma, lan paadi yaali bia.

13 Nilo kuli n yaa colni yikodanba, kelima yiko ki ye ke ki ḡani U Tienu kani kaa. Yaa yikodanba n ye kuli, U Tienu n kaani ba. **2** Lani, yua n yie bi yikodanba yie U Tienu n sieni ke o bona n baa yaa suani maama, ke U Tienu mutuoli baa jiidi o po. **3** kelima yikodanba ki ye ke ban yaa mabindi ḡanma ka, ama ti biidi. Da jie mani bi ka. I ya ḡanbidi, bi baa pagi i. **4** kelima U Tienu tuonsḡba ye i po i. Ama i yaa tie biidi, yaa bani mani ke bi baa ḡmagi i tuba. **5** Li yaa po i ke ti coldi bo baa tie yeni yanḡagili i, ama mabiili ka. **6** Li po, yaa paa mani i panpaani kelima bi yikodanba tie U Tienu tuonsḡba i ki fiini bi tuona nni. **7** Paa mani yua kuli yin baa paagu yaala: paa mani o lonpo gaali o lonpo, i panpani daano mo o panpani, colni mani yua dagidi yin colni o, ki selini yua dagidi yin selini o. **8** Daa pia mani nilo baa yaa panli li yaa ki tie ke yin yaa bua i lieba baba yaaka. Kelima yua bua o lielo tiendi yikodi n bua yaala kuli. **9** Yeni, a kan conmi, a kan kpa a nilo, a kan suu, ḡan daa bua a lielo bonla yeni yaali n sieni kuli taani ki tie bonyenla: «A baa bua a lielo nani a baa yeni.» **10** Mi buanma ki duolidi o baa, li po n ke mi buanma tie mala. **11** Lanwani, i bandi ke u yogu ba ke yin findi kelima ti fiema nagdi ki cie yaa yogunu ke ti den gaa o. **12** U yḡgisiigu pengi o ke u ti sirjaagu mo nagdi o, tin ḡaa mani li bonbonli nni tuona kuli ki taa mi yinma jakḡntiadi **13** Yin yaa suani a papientuona nani lan buali ke tin yaa suani u yensiigu nni yeni. Tin ḡaa mani li jiedicianli yeni li daḡucianli, a concona tuona yeni ti jḡngindi tuona, a kḡnkḡna yeni i nanga. **14** Tugi mani ti yonmidaano Jesu Kirisiti ke wan tua i jakḡntiadi ke yin laa ki ji daa kpaani ke yin sḡni i yanma n kua yaa tuonbiidi nni kuli.

14 Ga mani yua ntadi ti dudugdi nni cangu, ki da teni o tagli yeni i maakpaga. **2** O nilo ye, ke o dududi po, ke o di bonli kuli, yua tadi wani ii, di kpifnaadi yeni luana baba i, **3** Yua n di bonli kuli ḡ da nundi yua n ki di bonli kuli, ke yua n ki di bonli kuli mo ḡ da jalgi yua n di bonli kuli. Kelima U Tienu tuo o tuada. **4** A tie ḡma i ki ba jalgi nitiani yonbo? O ya se ee, o ya baá aa, li tie o canbáa maamam i. Ama o baa se, kelima U Tienu ba pugni o u paalu ki cedi wan ya se. **5** Poyenpo, nilo baa

maali, ke o cie o lielolo. Potōli po, tiano mō n maali ke bikuli dōa i. Yuakuli n bili o yuli nni ke o maalma tiegi. **6** Yua n kpaagi li daali, kpaagi li O Diedo po i; ke yua n di mo, o di O Diedo po i, kelima o tiendi U Tienu balga. Yua n ki dini, cuo o yuli kaa dini O Diedo po i, o mo tiendi U Tienu balga. **7** Kelima, obakuli ki kubi o miali o yuceli po. **8** Kelima ti fo, ti fo O Diedo po i; ti ya kpe mo, tikpe O Diedo po i. Lanwani ii, tin fo oo, tin kpe ee, ti tie O Diedo yaaba i. **9** Kelima, lanyapo i ke Kiristo bo kpe, ki go fo, ke wan ya tie bi kpienba yeni yaaba fo kuli Diedo. **10** Ama, fini, be n cedi ke jalgi a kpiilo? Ke fini mo, be n cedi ke a nundi a kpiilo? Kelima bi ba jia tikuli buudi U Tienu kalkaanu. **11** Kelima, li diani, “N fo” O Diedo n yedi lani, “Mini ya po, dunli kuli ba gbaani, lanbu kuli n yaadi ki kpiagi U Tienu yeli.” **12** Yeni, ke yuakuli ba togdi o yuli po U Tienu nintuali o tuada. **13** Lanwani ii, tin da jalgi ti lieba, ama, tin jagi ki cuo, ke nilo kan tua o lielo po tantuudkaali bii diagu o naataano po. **14** N bani, ke n pali go paa Jesu po, ke libakuli ki jogni li yuli po. Kase yua maali ke bonli kuli tie jogni o po. **15** Mi jiema po, a ya ba yagi a kpiilo yama, lanwani ii, nnaa ji cuoni mibuama sanu po ka. Da cedi mani ti jiedi po, Kiristo n kpe yua yapo n bia. **16** Lanwani ii, yin da cedi i tuadnama n tua tuatiigu. **17** Kelima, U Tienu Diema ki tie jiedi yeni bonnukaama ya maama ka, ama, li tie mi teginma, mi yanduanma, yeni li pamanli mi Fojanma nni. **18** Lanwani ii, yua n tuuni Kiristo po, ki tuagi lanyu sanu, U Tienu ba tuo o yema, bi niba mo n pagi o tuada. **19** Lanwani ii, tin ya nua mi buama sanu yeni yaali n ba njanbi yuakuli. **20** Da biidi U Tienu tuonli ti jiedi po. Tin ya bani ke bonlikuli nani, ama, li jogni yua n ba di, ki tua tantuudkaali o lieba po i. **21** Li nani ke nilo n da nmani nandi, ki da nua daama mo, yeni ya bonli n ba cedi a kpiilo yama n nnaa niinni. **22** Njan pia ya dudugdi, tin ya ye fini yeni U Tienu siiga. Mi yediyanma baa ye yeni yua n ki jalgi o yuli wan jagi ki cuo yaali ya po. **23** Yua ya yama n lengidi, ke o dini, o ba taa i tagli, kelima laa niani ti dudugdi kani ka. To yaali n ki tie dudugdi maama mo, tie tuonbiadi i.

15 Mōlane, tinba yaaba n pia u paalu n gbadi a tadma tadingu niima nni, ki da dongi ti yuli. **2** Ti siigu, yuakuli n ya tie ti yaali n nani, ki mangi o lielo pali, klan pugni o dudugdi. **3** Kelima bá Kiristo bo ki dongi o yuli. O bo li tie nani lan diani maama yeni, yaaba n den sugdi a sugdi guani n yuli po.” **4** Kelima, ban bo diani ya diani kuli tie tinba ya tundma po i, ke a i diani n wangi ya juunli yeni yin paandi ti pala maama, tin fidi ki baa li dandanli. **5** N miadi ke li juunli yeni mi baagima Tienu n cedi yuakuli n taa yantiayenli o lielo po nani Jesu Kiristo yeni. **6** Ke tin fidi ki taani yantiayenli yeni nnyoyenbu, ki fidi ki kpiagi ti Diedo Jesu Kiristo Baa yeni O Tienu. **7** Lanwani ii, yin ya gaani i lieba cangu nani Kiristo n ga i cangu maama ke wan kpiagi U Tienu yeli. **8** Kelima, n yedi ke Kiristo yua ku kōnciagu naciemo ki waani U Tienu mōmoni, ke lan dogdi ki waani wan tieni

yeni i yaajanba ya nōnianu. **9** Yeni bi nilanba ke ban tieni U Tienu balga, o niiningbadma po. Nani lan diani maama, “Lanyogno n kpiagi a yeli bi nilanba siiga, ki yiini ki dondi a yeli.” **10** Li go diani, “Mangi mani i pala, bi nilanba, yinba yeni i dogtieba.” **11** Ki go diani, “Dondi mani O Diedo, yinba bi nilanba kuli; bi dogtieba kuli n dondi o.” **12** Isayi go yedi, “Li benpaali ba pudi Jese cugli nni, ki fii, ki diedi bi nilanba. Bi nilanba ba baa li dandanli o po.” **13** Mōlane, N miadi ke U Tienu dandanli n gbieni yi yeni ti dudugdi pamanli yeni mi yanduanma, ke yin ya gbie yeni li dandanli Mi Fojanma paalu po. **14** N kpiiba, mini mōno pali paa i po, N pali paa i po, kelima yinba mōno gbie yeni ti nandi, ki gbie yeni banmabuoli kuli. N pali go paa i po kelima, i ba fidi ki ya tigi i lieba. **15** N go dangi yi ya tisonkaali ne yeni li pamancianli, ki bua min tiadi yi, kelima U tienu n puni nni ya paabu po. **16** Li paabu tie ke n ba tua Jesu Kiristo n ba soni ya naaciemo bi nilanba siiga. Ke min tua salga yidka, ki waani ba U Tienu laabaalhamo. N ba tieni lani, lan todi, bi nilanba paabu n tua ya paabu n nani ki gbie yeni mi Fojanma. **17** N pamancianli tie ke min kpiagi Jesu Kiristo yeni yeni U Tienu n tieni ya bona kuli. **18** Kelima mii pia papaali ki ba yedi libakuli kase Kiristo n soni ya tuonli n po, ki ba cedi bi nilanba n la yaalidgu yeni u paaciamu tuona, ki colni. **19** Mi Fojanma paaciamu po min cili Jerusalema yeni li tinkundogi, ki ban pundi hali Iliri, min fidi ki yadi ki waani Kiristo laabaalhamo. **20** Lanya sanu nni i, ke n payianu den tie ke min yadi, ki waanu o laabaalhamo, ama, li ki tie ban bani Kiristo yeni naankani ka, li tieni ke min da ti gedi ki maa nitiano n bili ya fiagli po i. **21** Nani lan diani maama: “Yaaba n ki kpeli ki baa li maalma o maama po, ba bandi o,” ke yaaba n ki kpeli ki gbadi mo ba gbadi niima nni. **22** Lanya po i, ke li pani nni ke mi cua i kani. **23** Ama, mōlane, N ji ki pia kaanu, ki ba kali ya tinbuali ne, li ki luo bina ke N lingi ke min pundi i kani. **24** Lanwani ii, N ya caa, Españi, n ba jadi i kani, yin ciani nni, li waagi ke n jiki baa i yegnu. **25** Mōlane, N caa Jerusalema, ki bua soni bi dogkaaba po. **26** Kelima, li baatie pamancianli i, Maseduani yeni Acihaya yaaba po, ke ban teni bu paabu, ki todi talgina, Jerusalema dugkaaba siiga. **27** Nn, li den tie bi po pamancianli i, yende, bi tie bi pandanba i. Kelima, bi nilanba ya baa bi yenpaabu, li tie ke bimo n baa bikani nanduna bona i. **28** Lanwani ii, N ya soni lanyu tuonli ki gbieni, ki diidi ki sua ke min taani ya paabu kuli kua bi nui nni, N ya caa Españi, N ba tōgni i kani. **29** N bani ke min ba pundi i kani, li ba sua ke i kuli gbie yeni Kiristo yediyanma i. **30** N kpiiba, Mōlane, ti Diedo Jesu Kiristo yeni po, yeni Fojanma buama po, N tigi yi, ki paandi i pala, ke yin mua ti jadi yin jaandi ki miadi U Tienu ya yogno kuli, ki todi nni. **31** Yin ya jaandi ki miadi ke Jude yaaba yaaba n ki colni yeni n nani, min fuodi, ke Jerusalema dugkaaba pali n mangi n tuonli po. **32** Ya jaandi mani, ki mia ke U Tienu buama po, ke min pundi i kani yeni li

pamanli, ki taani yeni yi ki baa mi fuoma. **33** N miadi ke Mi yanduanma Tienu ní ya ye yeni ikuli. Ami

ke UTienu bebe n ga ti kpiagidi yua n tie o yanfodaano li bina yeni li bina Amina. (aiōn g165)

16 n fuondi n ninsalo yua n tie sancle jaandiegu nni tuonsoanlo **2** ke yin ga o ti yonbidaano yeli po maama ndagidi binigagidi ŋanba po yaala n buali yin todo kuli, kelima wani o ba den tua todika yaa nbi n yabi po yeni min yaa po kuli. **3** fuondi mani Pilisila yeni Akilasa n tuonsoalieba ti yonbidaano Jesu Kilisi yeli po. **4** bani n den luni bi miana ki fie min polo yaa miali min bebe ka tiendi ba baliga ama yeni li jaandie yaba kuli **5** fuondi yaa jaandiegu nye bi deni, fuondi mani Epayineti n doanli moano, o tie kilisiti po bon kpiali Asi yaa dogu nni. **6** fuondi mani maliyama yua n soani li tuonpaali yi po. **7** fuondi mani An dienikusi, yeni Juniasi, n baa n ba yeni n yonbi lieba bi tie utienu tonda siiga ni moanba yaaba n kpa kicili uTienu tuonli yeni min. **8** fuondi n danli ANpilia ti yonbi daano yeli nni. **9** fuondi n tuonsoalielo yudiben kilisiti nni yeni Sitasine n danli moano **10** fuondi mani Apilasa wan yua n se ke li pa kilisiti nni yeni, Asitibolo deni yaaba. **11** fuondi mani ti kpiilo Elodiana, fuondi mani Narsise den po yaaba yaaba n ye ti yonbi daano kuli. **12** fuondi mani Trifeni yeni Trifoni yaaba n soani tuonpaali ti yonbi daano po, fuondi Pilisila wan yua n soani boncianla ti yonbidaano po. **13** fuondi rufu yua ke yonbidaan lugido yeni o na yua n tie ti kuli yaa na, **14** fuondi Asynkilita Fileseno, hermesi, Patroba Hermasi, yeni ti jaba yaaba n ye yeno. **15** fuondi mani Filologi, yeni Julie Merde yeni o nisalo Olynpe yeni o nigagidi ŋanba yaaba n ye yeni ba. **16** yin yaaa binini mani yi yaba ki fuodi ba. li jaandieli yaaba kuli fuondi yi, **17** moala ncegili yi yin foagimani yeniyaaba ncuoni yeni siiga mipaadima yeni a koankoana, yin kubi n tunda yaala ke yi ga n kani, yin foagidi yeni li danba **18** kelima laa nibuolu ki suani ti Yonbidaano po ka, ama bi yaa puona po, yeni ya maama nmani bi niba po ki boandi yaaba n ki daani, **19** yi coanli n pia yaa nannanli po pundi li ŋandunli kuli n ye yeni li pamanli kelima laa bonla po, n bua ke yin yaa tie yaa danba n bua yaala n ŋani kuli po, ki sani ki ŋa yaala n bia kuli. **20** li ji kan waagi mi yanduanma Tienu baa mudi sutaani yuli yi taana tii po UTienu nyaa ye yeni yi ti yonbidaano Jesu kilisiti po. **21** Timote n tuonsoanlielo fuondi yi lusiyusa, jasono, yeni Sopateli n kpiiba. **22** Mini Teryusa n diani li tili ne n fuondi yi ti yonbidaano yaa yeli po. **23** Gayusa n canba yeni yaaba n ye li jaandieli nni yaaba kuli, Elasita yua n kubi udogu ligi fuondi yi, yeni n ninjoa karitusi. **24** ke ti yonbi daano Jesu kilisiti ŋanbili n yaa ye yeni yi kuli Amina ke yua n baa fidi ki todi n gbadima min wangi ya labaali ŋanmo Ti yonbi daano Jesu kilisiti nni, **25** yua n fidi ki todi yi yeni olabaali ŋamo ke n todiba Jesu kilisiti nni ke nani yaala doagidi ki waani ŋasiili nni yaala ke da foagi. (aiōnios g166) **26** Ama moala ne o nisoaginkaaba yaaba ke UTienu den doagidi ba idian pokuli ke lan fidi ki nibuoli kuli n coanli li dandanli maama. (aiōnios g166) **27**

1 Korantien

1 Pól, ban yini yua ke wan tua Jesu Kiristu tondo, ke li ɲua U Tienu buama, yeni n naataano Sòsteni, **2** Ti diani li tili ne, ki ba teni U Tienu nitaanli yaali n ye Korenta, bani yaaba n baa mi yedɲanma Jesu Kiristu yeli po, ke bi gagdi ba ke ban tua niɲanba, yeni yaaba n li taagi ti Diedo Jesu Kiristu yeli hali ban ye naani kuli, bi Diedo yeni ti yua. **3** Ti Báa U Tienu yeni ti Diedo Jesu Kiristu ní puni yi mi yedɲanma yeni mi yanduanma! **4** N jaandi n Tienu yognu kuli, i po, kaa cedi yeni wan tieni i po ya ɲanbli Jesu Kiristu yeli po. **5** Kelima wani ya po, i baa ya ɲalmani n yabi, ki nua mi maama yeni mi banma, **6** Ban tieni Kiristu po ya kasiedi fiigi bonɲanla i siiga, ke i kubi yeni i mɔni ke li paa. **7** Mɔla, i ji ki luo yenpaabu bá kuli, yinba yaaba n guu ti Diedo Jesu Kiristu dogdima. **8** O ba pugni yi u paalu, ke bi kan fidi ki jalgi yi hali ti Diedo Jesu Kiristu ní ba cua ya daali. **9** U Tienu tie tin dugi yua ya po, wani yua n yini yi ke yin ɲɔdi o bijua yeni li papienli. **10** N naataani, n miadi yi, ki paandi yi pala, ti Diedo Jesu Kiristu po, ke yin ya taa ɲɔbu, ki da pia paadma i siiga, ama yin ya taa yantiyenli yeni maalyenma. **11** Kelima, n naataani, n gbadi ke Kolowe niba maadi ke a kɔnkɔna ye i siiga. **12** N bua yedi ke i siiga yuakuli maadi maama ne: “Mini n tie Pól yua yo! Ke mini, Apolosi yual Ke mini Sefasi yua! Ke mini Kiristu yua! **13** Kiristu ji paadi paadi yo oo? Bi kpaá Pól i, i po, li dapɔɔɔnɔnli po oo? Bii, bi batise yi Pól yeli po i? **14** N jaandi U Tienu yeni min ki batise bá niyendo yi siiga, lan ñani kirisipusi yeni Gayiwusi yaa ka. **15** lani yaa ka, bi bi ba yedi ke bi batise yi n ya yeli po i. **16** N go batise Sitefanasi diegu nni yaaba; lan ñani lankani, n ji ki tama ke n batise nitiano. **17** Kiristu ki soni nni ke min ya batise bi niba ka, ama ke min ya wangi o laabaalɲamo, Li naa go tie ke min ya wangi yeni mi yanfomaama ka, ke Kiristu daapɔɔnɔnli ní da tua fanma. **18** Kelima li daapɔɔnɔnli maawangma tie yanluomaama i, yaaba n bodi po; ama tinba yaaba n baa mi faabma po, mi tie U Tienu paaciamu i. **19** Li go diani ki yedi ne: “N ba buoni bi yanfodanba yanfuoma, ki biani bi nunfandanba nunfanbu. **20** O yanfodaano ye le? o gbanbando ye le? Ti jamaano ne ñɔniadaano ye le? U Tienu ki cedi ke ɲanduna yanfuoma kpanɔni gaadma aa? (aiɔn g165) **21** Kelima, nani ɲanduna yeni o yanfuocema ki bandi U Tienu yeni U Tienu yanfuoma, li tua U Tienu po yanbuama i, ke wan faabi yaaba n dugi o po yeni mi gaadmaama. **22** Jufinba buali yaalidgu bona po, ke binilanba lingi mi yanfuoma. **23** Tinba ti wangi ban kpaá ya Kiristu li daapɔɔnɔnli po i; li tie janɲanma jufinba po, ki tie gaadma bi nilanba po. **24** Ama, ban gagdi ki yini yaaba ya po, ban tie jufinba bii nilanba aa, li tie bi po U Tienu paaciamu yeni U Tienu yanfuoma i. **25** Kelima U Tienu gaadma pia mi yanfuoma ki cie bi nisaalba, ke U Tienu tadingu pia u paalu ki cie bi nisaalba. **26** N naataani, yin ya bani ke yinba yaaba ke bi gagdi ki yini i

siiga, ti gbannandi yanfodanba ki yabi, u paaciamu danba ki yabi, bi ɲalmandanba mo ki yabi. **27** Ama U Tienu taa ɲanduna yanluoma bona i, ki tulni bi yanfodanba, ki taa ɲanduna tadingu bona, ki tulni u paaciamu danba. **28** U Tienu lugdi ya bona n ki pia mayuli ɲanduna nni, yeni bi niba ní fali yaali, ke laa pia fuoma, ki fanbi ban nua yaali ke li pia mayuli. **29** O tieni lani, ke nisaalo ní da kpiagdi o yuli U Tienu kani. **30** Wani ya po i, ke i fo Jesu Kiristu nni, wani yua n tua ti po yanfuoma, teginma, gagɲanma yeni daafaabma, **31** Nani lan diani ki maadi maama: “Yua n kpiagdi o yuli, wan kpiagi o yuli O Diedo nni.

2 N kpiiba, min den gedi i kani ki ba dogdi U Tienu ɲasiili ki waani yeni, n dee kubi mi mabanma bii mi yanfuoma ka ki muandi yi. **2** Kelima min den ye yi siiga yeni, ki jagi ki jagi ki cuo ke Jesu Kristo bába yaaa ka, min ki bani libá ki ba maadi li po, Jesu Kristo yua ke bi den kpaá o li dapɔɔnɔnli po yaa ka. **3** N den cua yi kani ki tie nani yiamo yeni, ki jawaani pia nni, ke n jegli paaa. **4** N dee pia mi mabanma leni mi yanfuoma ka, ki tundi i tundi, ki go muandi n laabaali, ama n maama nni leni n tunda nni, Foɲanma n den wangi mi paalu. **5** Li den tie yeni ke yin da taa dandanli ki teni o nufosaalo yanfuoma ka, ama ki ya dugi U Tienu paalu po. **6** Ama leni li kuli, leni mi yanfuoma i ke ti tundi yaaba ke bi yama gagdi Kristo ɲogkaaba nni. Li yanfuoma ki tie ɲanduna ne yaama, mi go ki tie ɲanduna ne badbijaba yaama; ban wan ba bia bikuli. (aiɔn g165) **7** Ti maadi U Tienu ya yanfuoma i, mi den tie ɲasiili yaama n wuo i, ke u den tuodi ki bobni ti yudandi po ki sua ke ɲanduna da ki ye. (aiɔn g165) **8** ɲanduna badbijaba ne, obá naa bani li yanfuoma, bi den kan cedi ke ban kpaá Yudandi Yonbdaano dapɔɔnɔnli po. (aiɔn g165) **9** Ama nani lani diani U Tienu tili nni yeni: O nulo nibinli n kan baa lá yaala, ke o tubli mɔ n kan baa gbadi yaala, ya maalma n kan fidi ki kua o nulo pali nni palbi yeni, U Tienu bobni mani yaaba n bua o po. **10** Tinba i ke U Tienu cedi ke mi foɲanma wangi ti u ɲasiili, leni i mɔni, mi foɲanma wan nua bonla kuli, bá yaala n wuo U Tienu pali nni mɔno. **11** ɲma bani yaala n ye bi nifosaalba pali nni? Nifosaalo bába n bani o pali nni yaala n ye o pali nni. U Tienu mɔ, li tie yeni, U Tienu foɲanma bába yaa ka, obá ki bani yaala n ye U Tienu pali nni. **12** Tinba wan ki kubi ɲanduna ne yema ka ki tuuni li tuonli, U Tienu n puuni ti u foɲanma ke ti fidi ki bani wani U Tienu n puni ti ya paabu kuli. **13** Tin maadi yaala yeni: Ti ki maadi nani nifosaalo yanfomaama n buali maama ka, ti maadi nani U Tienu foɲanma n tundi ti ke tin ya maadi maama i. N nua ke ti wangi yaaba n pia U Tienu foɲanma, yaala n tie U Tienu foɲanma yaala. **14** Ya nulo ki pia U Tienu foɲanma, kan fidi ki gaa yaala n ñani U Tienu foɲanma kani. O ya po li tie gaadmaama i, o kan fidi ki gbadi mi niima nni, kelima U Tienu foɲanma n yen puni bi niba li banma. **15** Yua n pia U Tienu foɲanma ba fidi ki ya bani bonla kuli ya niima nni, ama obá nan kan fidi ki ya bani

u ya niima nni. **16** Kelima nani lan diani U Tienu tili nni yeni, nma bani ti yobdaana maalma, nma ba fidi ki teni u i cegli. Tinba wan nan pia Kristo maalma.

3 N ninjab yen n nipuob, n kan fidi k ya maadi yeni nani jaanditieba yeni, ama nani min gbannanbuama danba yeni, nani yaaba da guani k mali jesu nni yeni. **2** N tieni mi naanjanma i, ti nandi ka. Hali yeni mola kuli i da k bobni k dagdi. **3** Kelima i da li tie gbannanbuadanba i lani ya po i, ke li nunponli yeni a konkona da bii ki ye i siiga. I ki colni u gbanu i yema nni ii, i ki colni bi niba yikodi yi cenli ni ii? **4** Nilo ya yedi: “mini taa Apolosi po i” ne ki tie gbannanbuama yema ka aa? **5** nma tie Apolosi, ke nma tie poli? Yi dugi ya tuonsomba po, ke u tienu puogi ba o tuonli. **6** N njuundi, ke Apolosi jogni, ama u tienu n cedi ke li pa. **7** Lan wani ii, yua n njuundi yeni yua n jogni k tie liba kuli. Ama u tienu n cedi ke li pa. **8** Mola yua n njuundi yeni yua n jogni kuli tie yema i, yua kuli ba baa o panpaai nani o tuonli n dagdi maama. **9** Kelima ti tie u tienu tuonsolai. I tie u tienu gogdigu, u tienu tagma. **10** Nani u tienu n puni nni o njalbalga yeni. N bili li fiagli nani tanmaaciamo yeni N bili li fiagli ke toa n maa ki tuani. Ama yua n ba maa ki tuani n ya cegi. **11** Kelima oba kuli kan fidi ke maa fiagtianli ke li kandi ban bili yaali, lani n tie jesu kiristo. **12** Mola, yaa n maa fiagli po yeni wula yoo, muadi yoo? **13** U yensiinu ba dogdi ki maani o tuonli n dagdi maama. Kelima o mu ba bigni o ku waani yua kuli tuonli n dagdi maama. **14** O nilo n maa yaali ya moni ki ciadi, o bo baa o panpaai. **15** Ama li ya juu (sia) oba la fala waamu, ama bi ba faabi'o u mu po **16** I bani ki tie u tienu yekaanu, ke u tienu fuoma ye i niinni? **17** Nilo ya biidi u tienu yekaanu, u tienu ba biani'o. Kelima u tienu yekaanu tie kaan njanmu i nani yimba yeni. **18** Nilo n da bondi o yuli. Nilo ya maali ke o tie yanfodaano ti jamaano ne, wan go tu a gaado, yeni, o baa pia mi yanfuoma. (aiñn g165) **19** Kelima ki tinga nni yanfuoma tie u tienu po gaadma i. Kelima bi diani: “o gaadma yaalidi o yanfodaano. **20** Yaali n pugdi u tienu bani ki bi yanfodaama yantiana tie bonyuyuodi i “ **21** Lanwani i, li ji ki buali japaadi bi niba po. Kelima yinba n yeni buoli kuli. **22** Lan tie Poli ii, Apolosi ii, bii Sefasi, li nhandunli, mi yema aa, bii mi kuuma, m olane ya bona bii ya bona n ba yaundi ki, lan kuli, yinba n yeni. **23** Kristo n yeni yi mo, ke kristo mo tie U Tienu

4 Lanwani i, bi nua ti ke ti tie Kiristu naacenba, U Tienu n gagdi ki lugdi yaaba ke ban ya wangi o banma yaama n duagi **2** Bi nan ki buali bontoli yaaba n wangi mi yeduagikaama ki kandi li papienli yeni ti dudugdi. **3** Mini ya po, li ki maadi nni liba kuli yeni yin jia n buudi bii bi bujiaba n jia n buudi. Mini n ba mo kan bu n buudi kelima n naa pia biidi ba kuli. **4** Ama lani ka kuni nni i moni, yua n ba jia n buudi n tie O Diedo i. **5** Lanyapo i, li ki buali ke yin jia buudi ba kuli, ke u yogu da ki pundi, guudi mani hali O Diedo cuama, wani n ba tieni mi yenyenma ki dogdi yaali n duagi li biigli nni kuli, ki ba

dogdi yaali n wuo bi niba pala nni kuli. Lanyogu i, ke U Tienu ba teni yuakuli wan dagdi yeni ya kpiagdi. **6** N naataani, yinba ya po i, ke n taa mini yeni Apolosi yema nannanli, ki bua waani yi, ke yin togdi ti yema, ki da tieni ki pendi yaali n diani ki bili, ke i siiga, nilo n da kpiagdi yendo, ki fali o lielo. **7** Kelima nma n cedi ke a ki taa yeni a lieba? A pia be ke laa nani U Tienu kani? To, li ya tie ke U Tienu n puni a, be n cedi ke a kpiagdi a yuli nani nja baa li U Tienu kani ka yeni i? **8** Mola i guo, mola i ji tie njanmandanba i, ba ke tii ye i kani, i cili ki ji diedi u kaanu. U tienu n todi yin diedi u kaanu, ti mo n ti fidi ki diedi yeni yi! **9** Kelima, li naani ke U Tienu cedi ke timba bi tondba n juodi bi niba kuli ya siiga, li tie nani ti buudi jia ki cuo ti ke li buali ke tin kpe yeni i. Kelima bi nani ki sieni ti asala siiga nni, bi niba yeni malekinba siiga nni. **10** Kiristu po cedi ke ti tie gaada, ama, yinba, i pia li miali Kiristu nni, ki tie yanfuodanba; tinba tadi, ke yinba tie paatieba. Bi kpiagdi yi yela, ki nan fali tinba! **11** Hali yeni mola kuli, mi koma, u nuunuunu, yeni mi mubima n bua kpa ti. bi cagni ti, ki wangi ti fala; ke ti waa, tii bani tin caa naani. **12** Ti tuuni yeni ti nui, ki cogi, bi sugdi ti, ke ti kpiagdi U Tienu; bi cagni ti, ke ti tuo ki gaani. **13** Bi ya tabi ti ku totabgu, ti yen jiini mi yama ki maadi yeni li padingli; ti ji tie nani nanduna baadi yeni, nani bi niba n yie ki luni yaali hali yeni mola. **14** Mii diani yi ne kuli ki bua min kuani yi i fee ka, ama n diani yi nani n bibuadkaamu yeni. **15** Kelima i ya ti pia Kiristu tundkaaba tuda piiga, lani noda wangi ke i pia Baanba ke bi yabi ka, kelima mini n todi yeni o laabaalhamo, ki cedi ke i mali Kiristu nni. **16** Lanwani i, n mia yi ke yin ya togdi n yema. **17** Lanyapo, n soni Timote i kani, wani yua n tie n bibuadga, ke o dudugdi yabi O Diedo po; wani n ba tiadi yi min pia ya sanbila Kiristu po, yeni mi tundi maama ti jaandiedi nni, kaankuli. **18** Nitianba i siiga nni gbie yeni ti japaadi nani n ji kan cua i kani yeni. **19** Ama, li ya tie O Diedo yanbuama, li ji kan waagi, n ba cua i kini, ki bandi yaabi n fiindi ti japaadi paaciamu, li ki tie bi maama ka. **20** Kelima U Tienu diama ki tie maama ka, ama paaciamu i. **21** I bua be? Min cua i kani yeni balju bii yeni mi buama yeni mi yandingma i?

5 N gbia ke bi maadi i maama ki tua ke mi conconma ye i siiga ke lan ya conconma buolu ki ye ba bi nilanba kani; mi yabdi hali ke i siiga, yendo dua yeni a baa denpua. **2** I yabdi ti japaadi! yii tuo ki biidi i pala li tuonbiadi po, ki ba beli ki nani i siiga yua n tieni lan ya tuonjogindi! **3** Ba ke n fagi yeni yi ti gbannandi po, n nan ye i siiga yeni n yantiali. N jia ti buudi ki cuo yua n soni lan ya cancagindi nani n ye i siiga yeni. **4** Ti Diedo Jesu Kiristu yeli po, yinba yeni n yantiali n taani ki ye yeni ti Diedo Jesu Kiristu Paaciamu, **5** Li buali ke yin cedi ke setaani n biani lan ya nilo gbannandi, o naano n fidi ki baa u faabu ti Diedo Jesu n ba cua ya daali. **6** I kpiagdi i yula fanma i, yii bani ke li dabinli waamu ne ba fiini ti bugdi kuli ii? **7** yin buoni mani li dabinkpeli, yeni, i ba tua bugpaandi, nani yin ki pia dabinli yeni, kelima bi

padi Kiristu ti paak pabiga o. **8** Lanwani i, tin jaani mi jaanma lan da tie yeni li dabinkpeli, ki da tie i janbi yeni mi biadma dabinli, ama yeni ya kpanu n ki pia dabinli lani n tie li papienli yeni i mòmōni. **9** N diani yi li tili, ke yin da pia dōnligu yeni yaaba n tie mi conconma, **10** mii maadi ṅanduna nni concona kuli ka, bii bi fafagdanba yeni a suuda, lani yaa ka yeni yaaba n ṅua i buli ka; li ya bi tie yeni i, li bi buali ke yin ṅā ṅanduna nni i. **11** Mōlane, min diani ki waani yi yaali n tie ke yin da cuo dōnligu yeni yua tua ke o tie i naataano, ki nan conbi, ki tie fafagdaano, bii ki ṅua i buli, bii ki tie suudo, lan yaa ka nisugdo, bii daaṅugaado, lan yaa ka yua n buadi jodi dima; yin da taani ki di yeni lan ya nilo. **12** N ya jia niinpo yaaba buudi, li ba pugni nni be? I kan jia ti buudi yeni i siiga nni yaaba ka aa? **13** Yaali n nua niinpo yaaba, U Tienu ba jia bi buudi, yin beli ki ṅani o nibiado i siiga.

6 I siiga nni nilo ya baa maama yeni o lielo, o ba yini o bi nilanba kani ti buudi ki kan gedi bi nimōnba kani ii? **2** I ki bani ki bi nimōnba ba jia ti buudi yeni ṅanduna aa? **3** I ki bani ki ti ba jia ti buudi yeni malekinba aa? Li ba gaa ledi keti kan jia ti buudi yeni mi yema mabidi? **4** I ya ba fidi ki jia mi yema maabidi, li tieni ledi i, ke yi ba liidi ki kpaagi li maama ki ṅa yaaba n ki pia mayuli i jaandi ni taanli nni i? **5** N maadi yi, li tie i fee i. Nilo ki ye i siiga nni ki ba fidi ki jia maama nilo yeni o naataano siiga nni yeni mi yanfuoma aa? **6** Ama nilo ṅ yini o kpiilo ti buudi daano yua ki dugi kani. **7** Yaali n mōni tie ke kōnkōnli n ji da ye kristo nitaanlinni. Lani tie biginli i po. Li ga ledi ke kan ṅmali o biidka tubli. Li tieni ledi ke janbdi i lieba? **8** Li tie ke i tieni mi tudma i kpiilo po. **9** I bani ke yua n ki tiegi kan di u tienu diema faali ii? Da cengi mani mi tofaama, ti cancangindi, i buli jōdma, mi conconma, mi naanmaama ya jaba n dua yeni bii jalieba, **10** bu subu, mi ṅaanma, li daaṅugaadli, ku totabgu, yeni jodi. Oba kuli kan di u tienu diema faali. **11** B tianba i siiga nni tie yeni i, bi ṅuudi i pala ke i ji ṅani, ki guan ki mangi yeni u tienu. Ti badciamo jesu kristo yeli po yeni u tienu fojanma po. **12** “Bi cabi nni buoli kuli” ama li kuli ka tie bonmōnli, ki pia mi buama. Bi cabi nn buoli kuli ama n kan tua bonliba kuli yonbo. **13** Mi jiema ye ku puogu po, ke ku puogu mō ye mi jiema po. Ama u tienu ba biani lan ya bona kuli. Ama u gbann ki ye mi conconma cagindi po ka, ama ti yonbdaano po. O tuonsōnlo ba lingi bonli kuli u gbanu po. **14** U tienu bu faadi ti diedo yeni tinba o paa ciamu po. **15** I ke bani ke i gbanu ti (u tienu) kristo gbannandi ii? N ba taa kristo gbannandi ki taani yeni li poconconli ii? Lani ṅ da tieni! **16** I ke bani ke yua n taani yeni conconli tua gbannanyendi yeni ooo? Mani lan diani maama “bani bilie kuli taani gbannanyengu” **17** Ama yua n taani yeni o diedo ba taani ki tua yeni o yantiayenli. Yin fangi i yula yeni mi conconma cancangindi. Ya tuonbiidi n sieni ke nilo ba tieni km taabi o gbanu, ama mi conconma cancangindi tie ya tuonbiidi n taabi o gbanu i. **18** Sani mani ya bontitiedi ke ṅani, ya tuonbiidi n sieni kuli jōgni

ti gbanu i. I ke bani ke mi conconma biidi ti gbanu i. **19** I ki bani ke i gbanu tie u tienu fojanma yekaanu uu? Yaama n ye i niinni. Yin gaa yaama u tienu kani. Yeni, I ji ki yeni i yuli ii? **20** Kelima bi codi, ki daa yi. Ama yin taa l gbanu ki kpiagi u tienu yeni.

7 Mōlane yaal n nua ya bona po k dian ne, li ṅan yen nul n da magn pua. **2** Ama m buam po, ja kul ba pia o pua, k pua kuli pia o calo. **3** O ja ba ten o pua yaal n taanb k b ye yen lieb, o pua n mō da bel o calo yaal k'o mia'og kuli, **4** o pua k pia yiko o gbannand po, k li ya k tie o calo ka, yen mō'i ko ja k pia yiko o gbannand po k li ya k tie o pua yaa ka. **5** Da yied man yen yin taan i lieb m buam sanu n k li ya k tie ki taan k kal k cuo yanjagl, yeni ki b ṅanb k ya jaand, k ṅanb k kōbn i lieb, yeni k sitaan kan fid k bign ni. **6** N maadi li bona nan cegl yeni, I k tie yen yikod kan, n miad k nil kul **7** n ya tie nan min yeni. Nil kul pia ya paabu ko gaa u tienu kani, I paabu ye jag jag. **8** Yinb yab k pia puob yen a pakuana, n maadi k l ṅan i po, i ba ye li yinyienun nan min yen. **9** ama, b ya kan fid k cuo b ba, li bual k ban kuan lieb, klma l ba su b po yen ban kuan lieb k da sien k ye m buam fala n. **10** Mōlane n tien ni ya yiko ne yinb yab kuan lieb, min ka, ama u tienu. Pua kan sied k ṅaa o calo, **11** ama o ya tienl, o ji kan kun ja tian, o ba ye oba, lan ya ka wan guan k mangi yen o calo, ja mō kan bel o denpua. **12** Ama yaal n sien kul u tienu n maad, k fid k nil yua pia pua yua k jaand n tien mōndl k da bel l pua, k ya ye yen'o, **13** li tie yeni ya pua kuni ya ja k jaandi, k li ja bo sun k wan kuan li pua, o pua yen mō k pia ya yiko ko b bel l ja. **14** Klma o pua jaandi tod li ja ko fuo t ṅandn, o pua yua k ban k'u tienu ye fuo ti ṅandn k dugn o ja jaandi po, lan ya ka, i bid kan ya fo ti ṅandn, ama mōlane b fuo ti ṅandn. **15** Ama li ya tu k yua k ban u tienu sied, ṅaogu wan ya caa, li sanu n ni, o ja bii o pua ji k calm o puoni. U tienu yi'ti k tin ya fuo laafiaa n. **16** k dugn o pua, a k bani naan kani ba fie a calo, bii fin o ja naan ka b gaa a denpua miali. **17** Yua kul n ya fuo u tienu n bo tag'o k wan ya fuo nand, u tienu n yin yua kul o tuonln, ne tie n yikod ti jaanddieln. **18** Yinb yab kul kōnd ya yognu k'u tienu bo yin nii? da kpaan man yin ṅan bii yin piin i kōnd bam ka, yua k'u tienu yin'o ko k kpel k ban'o bual ban kōnd'o? li k tie niinl ye ban kōnd'o. **19** yaal n tie bonmōnli k tie ti kōndi ka, ama yaal n ṅanb k mōn tie ti cōldn u tienu ṅōmaamn. **20** N ninjab, n nipuob, lan tie ya tuonli kul, k t suaan, tin sien k ya ceg k l paa. **21** I bo tie yonbi ya yognu k u tienu bo yini nii? li bo pia'i o yanpuđu? ama i ya b fid k yal iba, kagn man, **22** ya nilo k u tienu yin'o k o bo tie yonbg, li daan'o n yal oba u tienu po, li tie yeni yua n yal oba, ya yognu k u tienu yin'o ko dindand yab, o ji yi tie jesu yonbo'i. **23** B den daa'i yen ya daagu n pa, lan, da tie man b nib yonbi. **24** Yua kul n sien k ya fuo u tienu maamn nan ya yognu k u tienu yin'o k o dindand yab yen. **25** Yinb yab sien k k ban jab, n pia yiko ba kul k l tie i yal yonbidaan nungn, ama ya du man i lieb po yen ti tienu po. **26** Li ya po, yen ya fala(cicagm) mab'i kul, I ṅan yen k

yin ya ye i ba'i. 27 I lol n̄asiil yen pua k nua li puobianli sanun ni? da kpaan man k yin wad i pala. I lol n̄asiil yen pua, bii i ye yanli? da kpaan man yin tien puobianli. 28 Ama li ya tie ki tien puobianli, yin da tie biid. Yab n kuan liebi, fala yen a maba boncianli yi gbadb ya yognu k b ye yen liebi, n bua yin kua li maba n. 29 N maadi ne, n ninjab yen n nipuob: o yogu k yabi, molane, yab pia puob n ya ye nan b ya bo k pia yen. 30 Yinb ya buud, tien man nan i k pia ninsiid yen, yinb yab ye li pamanlin n, yinb yab tie nimonb, yinb yab daa bona kuli, ya tiend man nan ya danb k pia lba yen, 31 Yinb yan yab n kpend yen li n̄andunli, i bontitied n ya naan nan yab k pia n̄aad li n̄andunl yen, klma, li n̄andunli ji caa o juodma. 32 N bua k yalnba yal tie cicagbuol kuln, yua k kuan pua bii k kun ja, yi tug oba k cab t yonbdaano, k mangi yonbidaan pali, 33 Ama yua tien puobianli, yi tug oba k cabi n̄anduna ne bona, kpaan wan mangi o pua pali, 34 Yua k kuan pua bii k ban ja, tug oba k cabi u tienu tuona, o kpaan wan ya n̄an o gbannand yen o nalg kuli, li tie yen ni mo ya pua k kun ja po mo, o yi tug oba k cabi n̄anduna ne bona, k kpaan mangi o calo pali. 35 N maad ne, k lan fid k tod'i, k da baad yen jeje i po, ama lan ya mon i po u tienu sanun k gban̄nagl n da kua'i. 36 Ama, ya daan'o mali ko k n̄anb k kub o pua k dugn o buakaal yabd yen wan tien o puobianli nan wan bo sun maama, 37 L k tie bonbiil, ama o kal k jag ko kan tien puobianli k mabl ba kul k ye o po, ko b fid k cuo oba, l baa tie bonjanl yen o ya k kuan'o. 38 Li tie yen i k wan kuan o pua, o kub k n̄an, li tie yen mo yua k kuan pua po, o n̄anb k kub k l n̄an boncianli. 39 Opu a n̄anb k kub o calo ya yognu k b da fuo, ama o calo ya tua yua k ye (yua kpe), o b fid k guan k kun ja tian, ama li kul ne u tienu sanun ni, 40 N, n ya po, o ba ye li pamanli nan wan ye maam. N maadi ne k go sien k ban k n gbie u tienu fuoanmi.

8 Mola po, tin maadi mani t padinandi maama. Tin ban yaali "t bani, ki yua kuli bani li niman nni. 2 Mi banma daano waangi oba i, ama yua pia mi buama liba daano. Nilo ya yedi k o bani, ama wan ya bani k o da ki bani ki gbeni. 3 Ama yua bua u tienu, u tienu mo bani wani. 4 Yaali n̄tie ti padnandi ya n̄manma, t bani ki padli ki tie pu, k u tienu mo tie yendi'o. 5 Kelima a bona boncianli ye polu po yen i tinga nni ke bi niba yiil u tienu, ke li goa tie momoma ki dugini boncianli ya po u tienu buoli yabi. 6 Ama t ya po u tienu tie yendo o, jesu kristo, yua ya po i ke bonli kuli ye, ke ti moa pia i miani, 7 Yeni li kuli ne boncianli ki bani ki tie yen i, bonciali bo maani ti padinandi n̄manma hali yen i molane. Bani ki se ke li paa yen i, bi goa jogini bi maalima nni. 8 Mi jiema ka bu tod'i ti ke tin n̄anbi ke nagini u tienu, li jiema ki pugidi ti liba kuli, ti ya din goga, li go kan wadi'ti bonli. 9 N̄anbi ki diidi mani, ke da cedi ke yin yal iba po n cedi ke yuan k n̄anbi ki sie te da baa. 10 Ki dugini, nilo ya la'ja ka kaa ki di o tingbandiegum nni, li kan paani o mo ya pali wan di ii? 11 N̄an yedi ka pia mi banma po ba te cedi ki yua da ki paagi wan bia, lani n tie a ninja yua ki jesu bo kpe o po

yeni. 12 A ya biidi a naataani ke goa biid bi pala, a biidi jesu n yen i. 13 Lani cedi mi jiema po ya ba cedi nilo n ba ti biidin nni, n kan di lan jiema k da tua tantudli n naataanu po. (aiōn g165)

9 Mii ye min bua maama ka? N k tie tondka kaa? Mii la ti diedo jesu? I ki tie n tiig luana kaa n diedo tuonli sanu nni? 2 N ya ke tie tondkaa bi niba kani, n go ki tie i moa ya kani? K dugini yinma n tie n tondika tuonli siedanba ti diedo kani. 3 Yaabi n n̄ua ke suli yen i, min ba bualiba yaal n ne: 4 Tii pia u sanu tin je k go n̄uu? 5 Tii pia sanu yali kje tin kuani pua t jaandi lielo bonpuogaa nani t tondika liebi, nani Sefa yen i ii? 6 Bii min yen i Barnabas bebe k dagidi yen i tin da suani tuonli ki pugidi ii? 7 U la sije n ba suani k k gaani paogu? Bii n̄ma ba n̄u gi tiiga k kan mua li luanli i? Bii u naakpaali ki dagidi yen i wan n̄u o nee biima i? 8 Min jiin yaali ne tie o nufosaali bama yaa? Li maama ki ye ti yikod n nni? 9 Kelima li diani Moyis yiko tilin nni ki yedi: "a kan loli o nua yua n ko kpaabu n̄obu ". 10 O bua wan maadi o nua yua ke ti bani ne yaa? Li ki tie o nufosaalo po ka ko maadi ii? Li tie moni, li diani ti ya po yo, kelima yua ko u kpaabu kuli, ko yen i li dandanli, ke yua yendi mo goa guu o paogu mo i. 11 Ti ya buli mi tañumn nni bon bulkaali, li pia tagli yen i tin yendi tinga ne po n̄aad yaa? 12 Nu t̄oba ya pia yiko i po lan buali maama, tin ka ba oam k yen i ii? k ba di i n̄uadi i? Ama tinba, t tuo li kuli, ke k bua tin tua tantudli jesu labamanli po. 13 I bani ke yabi n suani li jaandidielin ni gaani bi paogu lan kani bii? 14 Utienu mono yedi, ke yabi n muandi o laabaali kuli, baa gaa li n̄uadi. 15 Ama, min, n ke buali paogu po, n goa ke da ya tili ne ke yedi ke n ba buali paogu ka, n ya kpe mono li cie yen i min buoni n kpiagidi. 16 K dugini, li sua ke n muandi u n̄tienu laabamanli maama, la ke tie ke n bua n waani n yuli ka, yubonli n po n ke muandi li laabamanli. 17 N ya suani yen i n pali kuli, n je li n̄uadi, ama n ya suani lan buali maama, li nan tie n tuonli ke bi bilin nni. 18 To, n n̄uadi ji tie be yo? Li tie ke min muandi faala i li laabamanli, ke da buali paogu po. 19 Lan ya po, mii go pia maama yen i nilo, n ji tie yua kuli ya naaciemo i, lani tie min fidi ke n̄magidi bi kuli ke ban bandi u tienu. 20 Juifnba nunga nni, n tie juif ke fidi ke n̄magidi juifnba ke ban bandi u tienu. Yabi n suani yen i ti yikodi, n mo tieni nba nani n mo suani yen i yikodi yen i ke nan ki suani yen i ti yikodi, lan fidi mini n̄magidi boncianla ke guani yen bi u tienu sanu nni. 21 Yabi n suani yen i ti yikodi mo n tieni b ba nani yabi ke suani yen i ti yikodi yen i, ama jesu ya yikodin, ki fidi ke baa yen i yabi ke bani u tienu ban bandi'o. 22 Mii den pia tuonli yen i yabi n ke pia mi tuama yen i, ke fidi ke ba yen i yabi n den ke pia tuama yen i ban bandi u tienu. 23 N tieni bonli kuli ke lan fidi ko laabamanli n da biidi. Mola wani n ba fidi ki di li n̄uadi. 24 I kie bani ke bi niba ya bigini li naataali (li nasanli) yua kuli tiini, ama ko yendi n ba paadi? 25 Li naataali daano bigindi oba yo ke gu li daali, ban gba ke ban gaa ya paogu

yeni nan ke pia min pendima, ama, tinba wani, tin ke bani ke beli yaali tie, ya miali ke pia gbenma ya feglīgi. 26 Lan wani ii, mii gba pama ka. 27 Ama n ye niini n gbanu i wan tua yonbo, lan fidi min da todi t̄oba, ke ji luo n yaali.

10 N buakaaba, bandi mani ke o twalgbanu n bo legni ti yanjanba po ki bi fidi ki puodi o kpencianmu. 2 Moyis n bo wuli'b li m̄oglni yeni li n̄unlni. 3 K bi jeni ke go ŋuni bi jaandikaaba jiema. 4 Kelima bi ŋuni li tangbaogun ŋuma, ke li tangbaogu n den tie bi jesu. 5 Ama u tienu pali den ki mangi t̄oba po, ke bi kpe ki bili i tinkuungan, 6 M̄ola, li bona tie binbigu ti pok lan fidi ke tin da pia ti gbannandi buama nani bani yeni. 7 Da tiendi mani nan yabi ki jaandi yeni, i diani po li maadi ki bi niba, di, ki ŋu, ki jelni yeni ti gbannandi buama. 8 Ki tiendi mi conconma boncianli, yeni ki nib t̄ubaam kpenl li po. 9 Da bigindi mani jesu, li po i ki wee den juni ki kpa boncianla. 10 Da s̄omni mani ki bulnbulni nani mi kuuma maleki n kpa yabi yeni. 11 Li bona ba ki bua waani'ti binbigu, ke ḡoa diani ki bili yua ba mali ŋanduna juog yogu. (aiōn g165) 12 Li ya po, yua mali ko ŋani ki gbeni n ya cegi ki ji da ba, 13 Biginli kan ji cua'i ke li ya ki tie bi niba bigina ka, ama ti yonbidaano se ki li paa, o kan ŋaa ke lan cie i paalu, o ba luodi ya ganli ki ba sedi ki guudi. 14 Li ya po, n buakaaba, sani mani ya bontitiedi n paadi'ti yeni u tienu. 15 N maadi nani bi nim̄nba yeni, yeni, yi ba fidi ki mali m maama ne po. 16 Ya dama ke ti yi yaadi mi yediŋanma yeni ki tie jesu s̄om ka aa? ya kpanu ke ti yi bogidi yeni, k tie jesu gbannandi ka aa? 17 Kelima kpanu yenga n ye, ke tinba kuli n taani ki tie li kpanu. 18 Diidi mani Isahel buolu, bani ka dini li jaandbinbindli po jiema aa? 19 N ba tienb ledi? padili ki tie pu? ki buali jiema tie padijiema. 20 Ama n maadi, bi paditieba pada tie sitaan yaali, u tienu yaali ka, n bo ki bua'i yeni sitaan. 21 I kan fidi ki di yeni u tienu ke bia di yeni sitaani, i kan fidi ki ya bua canbanba bonblie, 22 Bii t bua bigini u tienu uu? ti pala pa ki pundi lani kani ii? 23 Li kuli cabi ama li kuli ki pia ŋuadi, "li kuli cabi ama li kuli ki ŋani" 24 Oba n da kpaani o yuli po ŋuadi, ama ya ŋuadi n tie o liebi yaali. 25 I ba fidi ki je jiekuaatikaali kuli, ke da tiendi buali. 26 Kelima ŋanduna tie u tienu yaali, yaali n ye kuli m̄o tie o yaali. 27 Yua ki bani u tienu ya yin'a, k a tuo ki jeni, ŋan da buali buali. 28 Ama, nil ya maadi, "ne tie padijiema" da di mani ki dugini ban waani ki bani niiman nni yeni ya po. 29 N ke maadi i yanjagli ka, ama i lielo yanjagli po. Be tieni o tiani ya po n cedi m la li mabili? 30 Li ya sua k n jaandi ki di, be ba cua yeni li mabili n po i? 31 M̄ola po, yin di bii yin ŋu yooo, ya tiendi mani li kuli ki kpiagidi u tienu yeli. 32 Da biidi mani jufnba, greknba bii u tienu jaandidieli. 33 Nani min bua ke min mangi yua kuli pali bonli kulin, ke k kpaani n yuli po ŋuadi ka ama boncianli yali ke min fidi ki faabiba.

11 I togd man n nan min togd Jesu maam yeni. 2 M̄olane n tien'di balg yen yin tiad n po bonl kuln ni, yen yin tuo k lol o ŋ̄obu nan min waan ni maam yeni. 3

N bo bua k yin ya ban m̄olane, jesu n tie pia miali kuli ya canba, yeni ko ja tie o pua canba, k'u tienu tie jesu baa. 4 Ya ja kuli jaandi, bii k muandi u tienu maami, k sien ki piig o yuli, o fal o canba'i 5 Ama ya pua kuli n jaandi bii ki muandi u tienu maami, k k piig o yuli k c̄oln o canba. 6 Klma, li ya tie k pua k piig o yuli, o ba kuo o yudi. li ya mab ya pua yen wan ceb bii k kuo o yudi, wan ba li cabli k yiln o yuli. 7 Klma, ja kan fidi k wuoni o yuli, k dugn o tie u tienu ninnangu yen o kpiagdi. Ama o pua tie o ja ya kpiagdi. 8 K dugn o ja k ŋani o pua tagmn ka, ama o pua n ŋani o ja kani. 9 B k tag o ja o pua po ka, ama o pua tag o ja po. 10 L po n cedi ko pua ba pia ti yudandi nananli o yul po. K dugn malek nba po 11 Li ya po, u tienu nungn, o pua kan yendi oba o ja kani, li tie yeni k'o ja m̄o kan yendi oba o pua kani. 12 ŋan o pua n tie o ja gbannand, k'o ja m̄o fuo k dugni o pua po. K bonli kuli ŋaa u tienu kani. 13 Bu man i ba, li cab k pua n jaandi u tienu k k yil cabli? 14 Li ŋandunli k wang'ti ka ja yud ya fag k pend l tie fee o po'i? 15 Ama pua yudi ya fag k pendi, li tie o po yudandi, k dugn o yud n tie o yicabl. 16 Ama li ya tie k nil bua pugn bonli li maam po, t k pia san tianu, ba yeni ya jaanddiena n tie u tienu yali 17 O tunda n ni, n k fuondi, klma ya yognu kuli ki taan, l k tie yaal n ŋan po ka ama yaal n bia po. 18 K dugn boncincinli, n gbad k'i ya taan i lieb jaanddieln, m bogdma yi ye i siiga n, n gaa k tie m̄oni. 19 K biyiekaabi ye i siiga n ni, yab n tuo yen i m̄oni n baa ban li niba 20 Ya yognu kuli ki taan liebi, i k dii u tienu jiema ka. 21 Ya yognu k dii, yua kuli yi dii (je) o yul po jiema yo, k fidi k yab n sien n dii, m kom pia yenb, k tianb tulni yen l daaguoli. 22 I k pia den yal ki ba dii(je) k bia ŋu? I laa u tienu jaanddieli yeni yab k pia bonli yaaa? N b fid k fuondi, n kan pagi lpo. 23 Klma yaal k n maadi ne, n gaa li paabu u tienu kani. Ya ŋiagu m̄ono k b kuad jesu, o tugi kpanu 24 k tien balgi k gben, k jend k maad "ne tie n gbannand k cab i po, ya tiendi man yeni k ya tian n po 25 Yeni ko tugi m daam m̄o k maadi: "m daam ne tie boncelu (naataanpanl) m s̄omn, ya tian man n po ya yognu kuli ki ŋu'g." 26 Ya yognu kuli ki ba je n gbannand k ŋu m daam ne, i ba guani (muandi) jesu kuuma yen o guanma. 27 Li ya po, k je bii k ŋu ya daami ka k dagd yenli, li tie bonbiili jesu gbannand yen o s̄omn. 28 Yua kul n mia sugl o biid po'o, k fid k gaa o salg ŋang. 29 Klma yua n gaa o salg k k dagd yenl, kpaan o yul po buudi. 30 L po n ced k b nib boncianli i siign ne k pia laafiaa, k cagn, k tianb kpenli. 31 Ama, ti ya mia sugl ti biid po, b kan te bu'ti. 32 Ama, ya yognu kuli k'u tienu bun'ti, k t c̄olm'o, yeni k o kan bian'ti yeni l ŋandunli. 33 Li ya po n ninjab, n nipuob, ya yognu ki nagn o salg ŋang kani, mond man k tien m maagbadm i siign. 34 Yua k kom kub'o, wan je o den po, k yin te da taag k bilg buud i po, ya bona sien kul k dian n ne, n bu ŋmagd l kul li ya tie k n pund kuli.

12 N naataani, yaali n nua U Tienu Forjanma paabu, n ki bua ke i ye yanbonma nni. 2 I bani ke yin den

tie nilanba, i den cedi ke bi dia yi, ke i nua ya buli n ki maadi, nani ban den tundi yi maama. **3** Lanyapo i, ke n kadi ki maadi yi, ke obá ki ye, ki maadi U Tienu Fojanma yeli po, ki ba yedi: “Sola Jesu!” Ama obá kan fidi ki yedi: “Jesu tie O Diedo! “li nan ya ki tie U Tienu Fojanma yeli po yaa ka. **4** Bu paabu buoli yabi, ama fojanyenma baba i; **5** I tuoncagbuoli yabi, ama O Diedo yendo baba i; **6** I tuonbuoli yabi, ama tienyendu baba n tuuni lan ya tuona kuli tikuli po. **7** Yuakuli baa mi fojanma paabu, ke bu tie todli li nitaanli kuli po. **8** Lanwani i, yendo ba fidi ki baa Fojanma paabu, ke bu tie yanfuoma, o tiano mo n baa paabu, ke bu tie maabanma, ama fojanyenma baba ya paabu i. **9** nitiano mo ba fidi ki baa ti dudugdi ya paabu, ke bu nani fojanyenma yeni kani, nitoa mo n baa ku tebgu ya paabu, ama fojanyanma liga i. **10** One ba fidi ki baa yaalidgu tuona paabu, nitoa mo n baa U Tienu sawalpuama paabu; o tiano mo n baa ya paabu n ba todli o, wan fidi ki gagdi mi fojanma yeni ya cicili n sieni; nitiano mo ba fidi ki baa ki ya maadi i maabuoli, tiano mo n fidi ki ya sogindi i maabuoli. **11** Fojanyenma yeni liga n tuuni lan ya tuona kuli, ki puuni yuakuli nani wan bua maama. **12** Kelima nani u gbanu n tie yendu, ki nan pia ti gbannandi boncianla yeni, nani u gbanu gbannandi kuli, hali tin doa maama kuli, taani ki tie gbanyendu baba, Kiristu mo tie yeni i. **13** Bi batise tikuli fojanyenma baba yeli po i, ki ti taani ki tie gbanyendu, ti tie Juufi yo oo, Gileki bii nilanba yoo, yonbi bii (die n bá niba) bulcinba yo oo; tikuli nuni fojanyenma baba ya kani i. **14** Lanwani i, u gbanu ki tie gbannanyengu baba ka, ama ya gbannandi buoli n yabi. **15** Li taali ya bi yedi: “Min ki tie nuu yeni, mii ye u gbanu nni” lani ya po ba fidi ki cedi lan da ye u gbanu nni ii? **16** Li tubli ba fidi ki yedi: “Mii tie nunbu ka, lani ya po mii ji taa yeni u gbanu” lanyapo li ji kan ye taa yeni u gbanu uu? **17** U gbanu kuli ya bi tie nunbu, u bi ba tieni ledi, ki ya gbia mi maama; bii u bi ya tie nunbu, u bi ba tieni ledi, ki ya nubni u nuulu. **18** Mólane, U tienu bili gbannangu kuli u gbanu nni wan bua maama. **19** Ti gbannandi kuli ya bi taani ki tie gbannanyengu, u gbanu bi baa ye le i? **20** Lanwani i, Mólane ti gbannandi yabi, ama gbanyendu baba i **21** Bu nunbu kan fidi ki maadi u nuu: “Mii pia a buama”; nani li yuli n kan fidi ki maadi a taana: “Mii bua i maama”. **22** Ama ya gbannandi n naani ke ti tadi ki cie yeni, tini mo n pia mi buama u gbanu po. **23** Lanwani i, tin maali ke ya gbannandi n ki dagdi yeni jilma yeni, ti fangi tini i, ti njanbi ki wuondi ti fee gbannandi ki cie ya gbannandi n sieni. **24** Ama ya gbannandi n ki tie fee yaadi, li ki buali tin wuondi ti. U Tienu bili ki tugni gbannangu kuli ki bua ke yaadi n ki dagdi yeni jilma yeni n baa jilma. **25** Lan fidi ke paadma n da ye u gbanu nni, ama ke ti gbannandi n ya todli tiyadi. **26** Gbannanyengu ya koni, ti gbannandi kuli taani gu ki koni i; gbannanyengu ya baa ti kpiagdi, ti gbannandi kuli mangdi bi pala yeni gu. **27** I tie Kiristu gbanu i, ki tie o gbannandi, yuakuli o yuli po. **28** U Tienu cili ki kaani o nitaanli nni bi tondiba i, mi liema

bi sawalpuaba, mi taama yiko gbanbanda (tundkaaba), li puoli po, yaaba n tie yaalidgu bona ye, ke yaaba n tebi a yiema ye; bi todkaaba mo ye, bi gobdikaaba mo ye, ke yaaba n maadi i maabuoli mo ye. **29** Bi kuli tie tondiba yo oo? Bi kuli tie sawalpuaba yo oo? Bi kuli tie tundkaaba yo o oo? **30** Bi kuli pia yaalidgu tuona paabu uu? Bi kuli pia bi yianba tebma paabu uu? Bi kuli fidi ki maadi i maabuoli ii? Bi kuli ba fidi ki sogni i maabuoli ii? **31** Lanwani i, yin ya bua ya paabu n njanbi ki cie. N go ba waani yi ya sanu n njanbi ki cie.

13 Bá n ya maadi bi niba maabuoli kuli yeni malekinba maabuoli kuli, ama ki naa pia buama, n tie nani ya longa ke bi pua ki pendi, bii ya kudi ke bi pua ke ti tie ku fuugu yeni. **2** N ya bi pia mi sawalpuama paabu bii yaalidgu bona paabu lani yaa ka mi banma paabu; n ya bi pia ya dudugdi n ba fidi ki yugdi a juana, n ya ki pia mi buama, mii tie pu **3** N ya bi teni n njanmani kuli ke bi todli ki dini a luoda, n ya bi cabi ke bi juu n gbanu, n ya ki pia mi buama, min tieni yaali kuli tie fanma i. **4** Mi buama tie juuli i, mi gbie yeni mi njanma; mi buama ki pia nanga; mi buama ki pia yuonngu; maa go pia japaadi mo. **5** Maa tie libá, ke li tie bondima, maa lingi mi yuli po nuadi, maa fiindi pali, maa kpaagi bonbiigu mo. **6** Maa mangdi mi pali yeni janbi, ama mi mangdi mi pali yeni i momoni sanu. **7** Mi pia sugli bonli kuli po, mi dugi bonli kuli po, mi daani bonli kuli po, mi tuo ki ga bonli kuli. **8** Mi buama ki kpenli hali bada. Sawali puama pia mi juodma, i maabuoli ba gbeni, mi banma ba ti bodi. **9** Kelima ti bani jenli i, sawali mo pua jenli i. **10** Ama yaali n gagdi ki njanbi ya cua, yaali n tie bonjenli ba bodi. **11** Min bo tie biga, n bo maadi nani biga yeni, n bo maali nani biga yeni, n bo wangi n maalma nani biga yeni; min tua nikipelo, yaali n tie bonwaama kuli bodi n kani. **12** Mólane, ti nua bonli kuli nani ki maduubga yeni, ke li nan dá duagi ti po, ama ti ba ti la ti yaba i nunu n tuogi i yia; Dinne n bani bonjenli, ama n ti ba bandi nani ban bandi nni maama yeni. **13** Mola, bona taa n ye: ti dudugdi, li dandanli yeni mi buama; ama yaali n yabi ki cie tie mi buama i.

14 Ya lingi mani mi buama. ya tuadi mani ania, ki lingi mi fojanma paabu, ama yin njanbi ki lingi mi sawalpuama paabu ki cie. **2** Kelima, yua n maadi mi maalanma, ki maadi yeni bi niba ka, ama o maadi yeni U Tienu, kelima nilobá ki gbia lanyaa maama, fojanma n cedi ke o maadi yaalidgu bona. **3** Yua n pua sawali wani i, o maadi yeni bi nisaalba i, o tundi ba, ki wangi ba o bona niima nni, ki paandi bi pala, ki songdi bi pala. **4** Yua maadi mi maalanma tundi o yuli; yua pua sawali tundi U Tienu nitaanli, ki wangi ba a bona niima nni. **5** N bua ke yin ya maadi mi maalanma, ama min bua yaali ki cie, tie ke yin ya pua sawali ki wangi U Tienu maama. Yua n pua sawali cie yua n maadi mi maalanma, li nan yaa tie ke o ba maadi ki yuandi ki sogni, Jesu nitaanli n gbadi niima nni yaa ka. **6** N naataani, mólane, n ya cua i kani, ki maadi mi maalanma, n baa pia i po be ya

mayuli i, n yaa maadi ki dogdi i po bonli, bii ki waani yi banma, lan yaa ka ki pua yi sawali U Tienu maama po bii ki waani yi banma maama yaa ka? 7 Ya bona n ki fo, ki nan pia ku fuugu nani ki yelga yeni ku kogdigu yeni, ya tiendi ya fuugu n ki pia gagdima, bi ba tieni ledi, ki bandi ki yelga n piebi yaali, bii ku kogdigu n pua yaali? 8 Bi ya piebi li naatunli, ke laa wangi ke li tie tobu po, gma ba bobni bu tobu po? 9 Lan tie maama n yeni yinba mono ya po, i ya maadi ke i maama ki gagdi ki nã lan buali maama, bi ba tieni ledi, ki bandi yin maadi yaali? kelima i maadi fanma i. 10 I maabuoli ñ yabi ñanduna nni maama kuli, maabuolu ki ye kaa pia gbadma; 11 N ya ki gbia nilo ñ maadi ya maama, n baa tie o po nilamo, ke o mo tie n po nilamo. 12 Li tie yeni, i mo ya po, nani yin lingi fojanma paabu yeni, lan ya tie Jesu nitaanli tundma po i, ke i lingi ke yin baa bu boncianla. 13 Lani n cedi ke yua maadi mi maalanma ñ ya jaandi, ki baa mi maalanma soginma paabu. 14 Kelima n ya jaandi mi maalanma nni, n pali ye i jaandi nni, ama n yantiali wani naa pugdi libã kuli. 15 N ji ba tieni ledi i? N baa jaani n pali nni, ama n baa jaandi yeni n yantiali mo; n baa yiini n pali nni, n go baa yiini yeni n yantiali mo. 16 Lani yaa ka, a ya jaandi U Tienu a pali nni, li ba tieni ledi i, yua ye li nitaanli nni ki nan ki bani bonli ñ ga Ami! a jaandi po, kelima o nan ki bani ñan maadi yaali. 17 ñan tie ya jaandi moni boncianla, ama a lielo ki gbia niima nni. 18 N jaandi U Tienu yeni min maadi mi maalanma ki cie i kuli; 19 Ama li nitaanli nni, n ya maadi maama mu yeni n yantiali, ke mi pia mi bundma, bi jaantieba po, mi cie maalanma tuda piiga. 20 N naataani, da maali mani nani i tie bila yeni; ama, yaali n bia po, yin ya tie bila; ama i maalma nni yin ya tie ya niba n cegdi. 21 Li diani yiko tili nni, ki yedi: “N ba soni maabuoltoma niba, ki cedi bi nilanba ñona ñ yaadi ki maadi yeni n buolu, ama, yeni lani kuli, bi naa cengi n maama,” O Diedo ñ maadi yaali n yeni. 22 Lanyapo, i maabuoli tie maalma i, ki nan ki nua bi dugkaaba po, ki nua yaaba n ki dugi po. U Tienu maama sawalpuama wani tie maalma ki naa nua yaaba n ki dugi po, ama ki nua yaaba n dugi po. 23 Lanwani i, Jesu nitaanli nni, bikuli ya maadi mi maalanma, bi nilanba yeni yaaba n da ki dugi Jesu po ya kua bi siiga, bi kan yedi ke bi tie gaada ka aa? 24 Ama bi kuli ya pua sawali, ki wangi U Tienu maama, nilamo bii yua n ki dugi Jesu po ya kua bi siiga, bi ba sia o pali, lani yaa ka bi ba waani o yaali n tie o tuonbiadi, 25 Yaali n tie ñasiili ki wuo o pali nni ba pibdi, hali wan baa ki labni, ki pugi U Tienu, ki kpaandi ki maadi ke U Tienu ye i siiga. 26 N naataani, ti ji ba tieni ledi i? I ya taani ki ba jaani, bi niba i siiga nni pia i yani ii, maawangkaama aa, bondogdikaali ii, maalanma aa, maasoginkaama aa, yuakuli ñ todi ke lan tundi li nitaanli. 27 Yaaba n maadi mi maalanma ya ye, ki pundi bilie, bitaa, bii ki cie; bikuli ñ maadi ki tii, nitiano ñ ya ye ki sogni ban maadi yaali. 28 Yua ba sogni yaa ye, ban ya ñmini, ke yuakuli ñ ya maadi o bá nni yeni U Tienu. 29 Yaali nua bi sawalpuaba po, li buali ke bilie

bii bitaa ñ maadi, ke yaaba n sieni ñ kpaagi ki bandi bi sawali niima nni. 30 Yaaba n kaa ki cengi yeni, yendo ya la dogdima, yua n bi maadi ñ suoni. 31 Kelima i kuli ba fidi ki pua sawali yendo yendo, lan todi ke i kuli ñ baa mi bangma, ke i kuli ñ baa mi tundma, ki paagi i pala. 32 Bi sawalpuaba n die mi sawalpuama fojanma. 33 Kelima U Tienu ki tie ñmadli ya tienu ka, ama mi yanduanma Tienu. Nani bi nigagdiranba nitaanli nni yeni, 34 Bi puoba ñ ya ñmini li nitaanli nni, kelima baa pia sanu yeni ban maadi; ama ban ya colni nani yiko ñ bili maama. 35 Bi ya bua bangma yaali ya po, ban buali bi ciaba denpo; kelima li tie kuali i, ke pua ñ ga maama Jesu nitaanli nni. 36 U Tienu maama ñani i denpo yo oo? Bii mi jiidi ki cua yinba baba ya kani yo oo? 37 Nilo ya maali ke o tie sawalpualo, bii o ya tama ke U Tienu fojanma ye o niinni, wan ya bani ke min diani i po yaali ne tie O Diedo maabilkaama i, 38 Ya nilo n yie, ki fali ma, yin ña o. 39 Lanwani i, n naataani, yin ya lingi mi sawalpuama paabu, ki da pani ke ban maadi maalanma. 40 Ama ke bonli kuli ñ ya cuoni lan buali maama yeni mi sigdima, ke ñmadli ki ye.

15 N baà naataani n bua min tiad'i u Tienu laabaali yua ke i bo gaa ki ta i dandanli ki tieni ki tieni liennyeni 2 Li laabaali n ba cedi yi baà ti candandi. Li ya sua ke li ñanbi diani nani mi bo muadi maam. Ama li ya tie yeni wani i daadanli tie fam i. 3 min cindi ki luani yaali tie min mo bo gaa yaali. Kirisi kpe t biidi po nani lan bo diani nandi u Tienu tili yeni. 4 B bo pii'o ke dana taa daali ke fii bi tinkpiba siiga nni, nani lan bo diani maam u Tienu tili nni 5 O bo dogidi ke Cfasì la'o. Ke li guani ke dogidi ke o ñodikaaba 6 yaaba bo ciae niba kobiniin la'o. 7 Ke lan po pendi ke o dogidi ke Saaki la'o, ke o todikaaba kuli m la'o. 8 kuli po n bo pendi min ji bo juodi n ji bo tie nani nuuyoyuogu yeni. 9 N ji bo k dagidi yeni ban yii'n o tondo mono. Kelimaa n tieni bi jaantieba niba t tuonbiadi. 10 Ama u Tienu ñalibalgo po n tie min tie yua dinne. Li ñalibalgo ki tua fam i. Li todi mono ke n soni ki cie bi kuli. Mini kaa soni u Tienu ñalibalgo yua ye yen'n yeni n soni li tuonli. 11 Li ya tie mini li ya tie bani tin pua ya sawalo nne i m go bo tuo ki gaa lani. 12 Bi ya muandi ki jesu yiedi bi tinkpiiba siigan nni, li ba tieni ledi i buolon nni yin yedi ke yiedima ki ye tinkpiigon nni bii ke kpienb ki yiedi i? 13 bi tinkpiiba ya ki yiedi, lan wani jesu mo den ki yiedi, 14 Ke li ya tie ke jesu ki yiedi, ti jaandi ki pugidi bonli, ti dandanli ke pia la caa naani bii lan pugidi yaali. 15 Lani ti tie faogu dam yaa u tienu nungan nni. Ke dugni ti kpaandi kaana kuli ke u tienu yiedi jesu, 16 ama ko nan ki yiedo, ke ti la ke kpieba ki yiedi, ke bi tinkpiiba ya ki yiedi, jesu mo ke fidi ki yiedi. 17 ke jesu ya ki yiedi, i dandanli kuli tie bo ninnana i, ke sieni ki ye i biidin bii mi tudima nni, 18 Li go waani ke yaaba n bo dugi Kirisi po o ki kpe yeni wan bia fam i. 19 Li ya tie ke ti yenma ki tinga ne baba po i ke t dugi Kirisi po. Lanwani t bonli n ñanbi pia mi niñima ki cie yua kuli. 20 Kirisi fii bi tinkpiba siiga wani go kpia fii bi tinkpiba

siiga nni. **21** Lanwani mi kuuma bo cua o nisaalo ya po i. Onisaalo n gɔ cua yeni bi tinkpiba fiima. **22** bi niba kuli kpenli kelima ti tie Adam yabila i, ki bi kuli guani ki la li miali ke dugni jesu po. **23** Bonli kuli pia li yognu, jesu gedi ke ba bobni kankaani, ama o te ba guani, li te baa tie tianbi yogu i. **24** ya puoli ke juodima yogu ba cua. Li yogu ke Kirisi ba taa li bali ki ŋmiani o baa u Tienu. Ki sua paadi bi batieba kuli bi yikodanba kuli yeni yaali n pia u paalu kuli. **25** Li tie taladi ke wan ŋmaa yeni o taana ki biani yaaba tie o yibala kuli. **26** O yibalo yua ke o baa juodi ki gbeni o maama tie mi kuuma. **27** Kelimaa o ŋmaa bi kuli yeni o taana i. Ama lanwani o teni ke Kirisi die li bonla kuli i. U Tienu wan ji k ye lan kuli nni. **28** Ya yogu ke b baa yedi ke wani ji die bonli kuli, wani yua tie u Tienu bijua mo ji baa taa o bá ki maadi ke yua bo cedi ke die li kuli n yaa die'o ke u Tienu n ya tie bonli kulikuli bonla kuli nni. **29** Ke yabi ke bani u tienu ki tie padipadla baa ye ledi? Ke li ya tie yeni mɔni ke tinkpiiba ki yiedi, yabi nwuuli u tienu ŋunma wuuli bi le ya po i? **30** Ke tinb, be ya po i ke ti bigidi ti miana yogu kuli? **31** N kpiiba li tie mɔmɔni ke n ye m kuuma nni daali kuli ama laa tie ke n pia li pamancianli t diedo Kirisi kani i yaa maama po **32** Li ya tie ke bi niba n nua a bona nanda baba i. Min bo kɔni yeni t muayandi Efesi dogu nni n bo baa bàà be ya ŋuadi lienn. Bi kpienma yaa fii bintinkpiba siiga nni. Tin je ki go ŋu saala t baa kpe. **33** go bàà li yantiali ki daa tie tuonbiadi. Ki jiini i yula, ke t yenma n ya tiegi. **34** Tin daa tie tuonbiadi kelimaa b tɔba ki bani u Tienu. Nmaadi ke fei n cuo'bi li po i. **35** o nulo baa t maadi bi tinkpiba baa fiiledi? B baa guani ki cua yeni be ya gbananbuolu i. **36** Yinba b yanpiidanba ŋan buli yaala yaa kpe li kan fidi pudi. **37** buli yaala yeni yaala baa pa ki do laa naani. Fini yua buli dibinma bii bonli ba bonbinma baba; **38** u Tienu n yi ten'o wan bua ya gbananbuolu. Bonbuoli kuli o yi ten'o ya gbanandi n dagidi yen'o. **39** i T gbanandi kuli ki táá. O nisaalo gbanandi ye t yandi gbanandi ye, a bonyugida gbanandi ye ke jami gbanandi ye. **40** po bona ye ke i tinga po mo ya bona ye. U yienu n ñiligi maam yeni o ŋmaali n ñiligi maam, yeni a ŋmaabala n ñiligi maam laa táá táá. **41** ŋmaabiyenli ñiligima yeni ŋmaabitoli ñiligima k go ki táá. **42** Li tie yeni bi kpienma fiima bi tinkpiba siiga nni. Yaali ke b buli baa bedi ke yaali fii bi tinkpiba siiga nni kan bedi. **43** B buli 'ti ke t tadi ama t baa guani fii ki pia u fidu. B bul'o m tadima nni ke o fii bi tinkpiba siiga nni yeni t yudandi. **44** B bul'o yeni o nisaalo gbanandi ke o fii bi tinkpiba siiga nni yeni ya gbanandi n pia u Tienu fuoma miali. O nisaalo gbannan ya ye. o ya gbannandi n pia u Tienu fuoma miali. **45** Lani n cedi ke li diani ke: o nikipalo Adam tuo ya miala n fo. **46** Ama yaali n pia u Tienu fuoma miali k tiebonkpiali kaa. Laa tie tanpoli yua kaa bo kpia ama i tinga nni yua. Ke tanpoli yua yuandi. **47** O nikipalo bo ki tinga yua ke o lielo tie tanpoli yua. **48** Ki tinga nni yua n tie maama i tinga yaaba mo tie yeni. Tanpoli po yua n tie maama tanpoli yaaba mo tie yeni. **49** Nani tin ki tin

nananali yeni t mo baa kubi ki tinga nannangu i. T go baa bàà tanpoli yua nannanli. **50** N kpiiba min maadi yaali tie ke t gbannandi yeni mi soma kan fidi je u Tienu diema nni faali. Yaala n baa bedi mo kan fidi je yaali kan fidi bedi faali. **51** Diidi mani n maadi li bondogidikaali: t kuli kan kpe ama t kuli baa lebedi. **52** Li baa tie yenma i nani u nungbangu kabima yeni. Li naatuli piebima juoga. **53** kelimaa li naatuli ya piebi yaa yogu ya gbannandi bedi n baa lebedi ya gbannandi k bedi. Yeni li ji baa tie nani u Tienu maama n bo yedi maama yeni. **54** Ama yaala n bedi ya t tua yaala k bedi, ke ya gbannandi n baa kpe mo lebedi ki tua yaala kan kpe; Lan yogunu ke ya maama n diani baa tieni ki dudi. Ki paadi m kuuma ki nal'o. **55** M kuuma a paalu ye le i? M kuuma a jatiagu ye le i? (Hadēs g86) **56** M kuuma jatiagu tie t tuonbiadi ke t tuonbiadi fidu tie yiko i **57** Ama ke t jaandi u Tienu yua ten'ti m paadima Yesu Kirisi kani. **58** Lanwani n naataanbuadiba, ya se mani kaanyendi ki daa lengidi ki ya tuuni t diedo tuona ke li caa liiga daali kuli. ki ya bani ke t tuona kan bia fam i.

16 Yaali n tie bi niŋanma taanlin, i mo yi jiini, nani min den cabi Galasi jaandidieli yabi maama yeni. **2** I siigan nni, yua kuli laadi kuli o da cincinli daali, n bili o palu n dagidi maama, ya paabu ko cuo ko ba teni, ke sua ke ti pundi. **3** N ya ye yeni, n ba diani ya tila ba gedi Jerusalem ke waani i maba, ya niba ke lugdiba, **4** li buali ke min gedi min mɔno, n ba cuoni li cenli. **5** N ba togini i kani li ya tu k n pendi Maseduani, **6** li ba fidi mini tieni yeni dana lie k pundi yeni o fawaogu yogunu, ke fidi ke yin cian nni min caa naan. **7** Mɔla wani, n ji k bua min ya paa o sanu po ka ke fuondi, ama min tieni yeni dana lie u tienu ya cabi. **8** Yeni lan ya kuli n ba ye Efes ke pundi pantekood. **9** Kelima o ganciangu luodi n po ke n b kua faala, ke yibalnba yabi. **10** Timote baadi, ŋaogu mani ke wan yali oba, kelima o suani yeni min u tienu maama sanu nni. **11** Oba n mabnd'o, cianma yeni o laafiaa ke wan pundi, kelima n gu n ninjab boncianli. **12** Yal n nua n ninja Apolos po, n paani o pali ke wan fidi ke pundi yeni o ninjab i kani, o den ke bobni ke ba cua i kani mɔlane. **13** Ya kubi mani i dandanli ke li paa. Ya tie mani jabi, ke paandi i pala. **14** Yin suani yaali kuli, so mani yeni mi buanma. **15** N ninjabi, n goa pugidi ke maadi, i bani ke Sitefan diegun yabi n tie tindanba Akayi dogun ke tuadi li ŋaniali u tienu maama muandu nnii, **16** Ya pia mani li coln bi po yeni ya niba tugi bi ba ki cabi u tienu maama muandu po. **17** N pali mangi yeni Sitefan n ye ti siigan nni, ke mangi Fortinati po, ke mangi Akayikis po, bi mia sugli ke i kuli ke pedi, **18** Kelima bi songi mini yeni i kuli ya pala, tiadi ke tieni mani li danba balgi. **19** Asi jaandidied fuondi, Akilas yeni Pisis, yeni ya jaandidiena n ye bi dogun kuli tieni i fuondi ti yonbidaano sanu nni. **20** N ninjab kuli tieni i fuondi, fuondi mani i lieba kuli u tienu ñɔsumanli po. **21** Min Pɔl, min mɔno n da'i li tili ne. **22** Nilo ya yedi ke k bua u tienu, yubonli li daano po. Ti diedo ba guani. **23** Ti yudaano jesu yediŋanma n ya ye

yen'i. 24 M buama ti yonbidaano jesu n sedi ke guudi.
Ami.

2 Korentien

1 Min Poli U Tienu buama po i ke n tua Jesu tondi o min yeni ti ninjua Timote n dangi yaa tili ne. Ti fuondi i Korinti jaandieli nni yaaba kuli yeni yaaba n ye Lakayi diama nni kuli. **2** Ti Baa yeni ti yonmidaano Jesu Krisiti yanduama n yaa ye yeni i ke go yadi i po o ŋalbaligi o. **3** Ke U Tienu yeli n baa ti kpiagidi wan yua tie ti yonmidaano Jesu Krisiti Tienu ke go tie u Baa. Wan yua n jie bi niba ninbaagu ke gua paagidi bi niba pala bonlikuli nni. **4** O paagidi ti pala yaa yogunu ke ti ye fala nni, ke ti mo n yaa paagidi yaaba n ye fala nni yaa pala. **5** Nani tin laadi fala boncianla Krisiti po yeni i, yeni mo i ke ti laadi li papaali ki dungini o po. **6** Bi baa cangini ti ke dugini a papaali yeni a ŋalbaliga po, lanwani, ti yaa tie papadamba ti togini a papaali yia n suani yeni ti yaa yogunu kaa laadi fala yeni ti. **7** Ti dugi i po boncianla kelima i taani ki la fala yeni ti. Yeni ke i baa taani ki laa li papaali mo yeni ti. **8** N buakaaba, ti kan wuoni yaa fala ke ti den laa Asi nni. Li fala den cie ti paalu mo ki ti den ki pia malima yeni laafia. **9** Ti den nua nani ti kuuma pundi yeni, ti den ki tie ke tin yaa du ti po kaa, ama U Tienu po, yua yiedi bi tinkpiba. **10** wani n den guu ti li fala nni, wani n go baa guu ti yaala n bu cua ti kuli. I moni po, ti daani ke u baa li ŋangi ti yeni. **11** ya todi ti mani yeni i jaandi. Lanwani niba boncianla jaandi baa cedi tin la ŋalbaliga yaala n baa cedi ki boncianla n tieni U Tienu baliga ti po. **12** Mola, yaala n tie ti pamanli tie ti yanjagili sieda ke ti den pia. I moni po, ti yaa pagi yeni ti ŋandi yeni mi yanfunma ŋani U Tienu kani, ama li yanfunma ki ŋani nilo kani kaa, U Tienu ŋalbaliga po i. **13** Ti daa a tila ne ke yin cogi ki gbadi li niima nni, n pali paa i po. **14** yeni yin cengi ke ti yonmidaano daali pali baa yaa mani ti po ke ti mo ya pala mani i po. **15** kelima n pali mani i po, lani ke n bua cindi ki cuai kani ki yin gaa ŋalbaliga taalima lie. **16** N baa togini i kani yo ki fidi gadi Maseduani ki go guani i kani ke ti kuli n gadi Sude. **17** Min den jagi li cenli po yeni, n den ki ŋanbi ki cuo yaaa? Bii i maali ke n den kubi n yuli po maalima yaa, ki pia malima lie ke n baa yie ke go tuo yenma? **18** U Tienu n tie o mamonmaadoki bani ke tin maadi yaala ki tie yaaba baa tuo lanyaaka yaaba n kan tuo kaa. **19** kelima U Tienu biga Jesu Krisiti yua ke den maadi o po, Silivin, Timote yeni mini wani ki tie yua n yie lani yaa kaa yua n tuo. **20** U Tienu yaa puoni kuli tie mini, li po ti bo yi gaa Ameni ki duani o yeli. **21** U Tienu n lugidi tinba yeni yimba Krisiti nni ke tin ŋanbi ki yaa kubi ke li paa. **22** U ŋagini ti po, ke baa kuani ti o tagima yogu baa. **23** N tugi U Tienu ke o tie n sieda ki dugini yaala yapo ke n den ki bua ke ngadi Krinti, den tie kemin fagini yeni. **24** Li ki tie ke ti den bua bigini ki bandi dandanli n se naani ka, ama ti kuli n soni yeni li pamanli kilima i cegi li dandanli nni.

2 N bo jagi ki cuo ke n kan guani i kani yeni li pabiidili. **2** N yaa biidi yi pala ŋma baa fidi mangi n pali, li tie

yinba yaaba ke n biidi yi pala yeni. **3** N diani n yeni ke lan fidi n yaa cua yi kani, yinba yaaba n bo baa mangi yi pala n daa biidi n daa biidi n pali, n dugi yi kuli nni ke n pamanli tie yi mo ya pamanli. **4** Kelima min bo diani yaa yogunu, n pali bo biidi boncianla, ki go bandi. N bo ye yeni t ninsiidi mo ke laa tie ke nbua min biidi yi pala kaa ama ke yi bandi min pia yi po ya buaciama. **5** nilo ba ya bo cua yeni li pabiidili, laa tie ke o biidi min baba ya pali kaa. Ama o biidi yi kuli ya pala yo ke min daa madi ke i siiga nni nitanba ki maadi ki pendu. **6** Bi niba boncianli ya fuuni li daano li dagidi. **7** Li ya pendu yi di sugili o po ki paani o pali ke opali n daa biidi ki pendu. **8** Lanwani u Tienu baa puni yi o ŋanbili ke bonli kuli nni yi ya tundi a tuadiganciamana nni yeni m buama. **9** N diani yi ki bua min bigini ki bandi yi ya pia m tuoma bonli kuli nni. **10** Yi ya baá sugili nilo po n mo baa baá sugili o po. **11** Lani n baa cedi sitaani n da ti fidi ti kelima ti bani o sani. **12** Baa o Diedo n bo luodi n po u sanu min bo pundi Troasi dogu nni ke baa waani u Tienu laabaalinjanmo, **13** Nbo k pia m yanduama kelima mii bo la n kpiilo Titi. Lani yaa po n ŋaa Trasi yaaba ki lebidi Maseduani. **14** Ama ti ya tiendi u Tienu baligi, wani yua cedi ke ti paadi u yogu kuli Kilisi nni. Ki cedi ke ti yadi kaan kuli o banma nulumanmu. **15** Kelima ti tie u Tienu po Kilisi nuulimanu. Yaaba n tindi yeni yaaba nye m bodima sanu nni. **16** Ya niba n ye m bodima sanu nni, laa nuuli wani tie m kuuma nuulu i ki cuoni yeni m kuuma. Yaaba n baa tindi mo li nuulu tie li miali nuulu i ki cuoni yeni li miali bi po ŋmaa dagidi yeni laa bona? **17** Tii tie nani yaaba n kuadi u Tienu maama yeni ke li kuadi ba t ŋuadi kaa. Ama tinba ti maadi u Tienu maama yeni li papienli nani wan soni ti ke tin yaa maadi maama kilisi nni

3 Yi go bua yi guan nni ke kua ya yema nni ki yinba moan lo n ba die yi yuuli? yigo pia mi buama yeni ya tili nba wani yi baa kuni maama n cua yi kani? **2** yinba, yinba n tie ti ya tili yaali n dianni ti pali nni. Ke cabi bi niba kuli n cooji li ki go ya bani li. **3** Ke ŋan wani ki a tie kilisit tili, yaali n ŋani ti kani, yaali ki dia nni yeni tidianni ŋi moanma ka ama yeni o tienu fuama yua, ki laa tie a tanpaba po ka, ama bi niba ya palanni. **4** Lani n teni ki ti pia li papaali o tienu nni ke duginni kilisiti po. **5** ba ki ti tie ya danba n pia o paalu ki ba guudi ya banla n ŋan tiya kani, ti bama kuli na o tienu kani. **6** mani pagiti ki ti tie ya tuosoanba n tunni o ŋantaadi paano ya ni nni, ki laa tie ti banma ka, ama yeni otieniu fuoma yua, kilima mi banma biandi o nilo, ama o fuoma yua coubi li miali. **7** Moanla li ya tie ya tuoli n den tunni yeni ya. Tili n den diani a tanpaba po ki yegi yeni mi kuma den cuanni ti kpiagidi yali ki Isalele yaaba kan fidi ki diidi mousa nunga, kilima o tienu kpiagidi den gbie o nunga ya kpiagidi n den pia mi pendima. **8** o tienu fuoma yua n tunni ya tunni ya tuoli kan ba ya kpiagidi n cie yen nni? **9** Ya tuoli ki bi ba fidi ki bu cuoŋa ya cuani ti kpiagidi, ya tuoli n gi ki pia buudi ya kpiagidi ba yabi! **10** yen lan kuli, ya kpiagidi n den tieni yema po ki tie kpiagidi, kilima laa

kpiagidi pendi. **11** Mi n maadi yaala n pia n pendi ma ya dgidi yeni ti kpiagidi yaala gi ki pia pendima maan ka ye ali yali yogu n tu yogu! **12** Ti pia la papali, ki ti yali tiba, **13** laa tie musa, n den yi ta licabili ki pini o nunga, ki Isalele yaaba buolu kan fidi ki yaadi tuogo yeni binunga yeni wan gbie yeniya kpiagidi n ba pendi. **14** Ama bi yantiali ye ti juandi nmi, hali din nne juandi baa ye bi ya cogi atikpela la bi po, kilima kilisiti nni bebe kiliba na. **15** ama, ba dinne, biya cogi mousa, li yantiali n piigi bi palaa. **16** Ama, ya danno n ta o yuli ki puni o tiyondano, laa (cabili) yantiali ba ña. **17** Tiyondano tie fuoŋama n ye nanni, li dano tie yua yali o ba. **18** Ti kuli, ya nunga la ki bandi o tienu kpiagidi, ki libidi toangu pui ti tua nani wani ki ba ya kpiagidi n ñani o ya kani nani tiyondano, wani yua n tie fuoŋama.

4 Yeni, tinga li tuol, nan wan gbad topo miniñuma tindatie ya nub wad tipala. **2** Toma, tiŋa ya soani n tie fie yeni ŋasili kul. **3** Ama tilaabal ŋamo ya wo, liwo yaaba bu bia ya po i. **4** Yeyapo, Liŋaduli tienu juani yaaba ke daani. Yeni bi kan fid k la o tienu laabal yeyema, o kristi yal lan tie o tienu nan nant. (aiōn g165) **5** Tisongidi ti maama ka, ama Jesu christi yaa n tie ti yomdaano, tinb o tuo sonla yaaba n tie Jesu bukaaba. **6** O tienu biba n maad: “Ke mi yeyema n yed liboaboali, “yen miyed tipala, mi yeyema n teni o tienu tikpiagidi, Jesu nugani. **7** Ama tipia ya faal yen oyoagu ya cualine, klma o palu kul tie o tienu ya yaalela tie tiyaka. **8** Ama bimadt: bobuolu kul ya po. Ama ti yam ŋmad, Ama ti yam k yaad. Tinaan luo tidugidi o tienu po. **9** Bimadti ama o tienu naŋati, bi puati ama o tienu naŋa k bi kpati. **10** Ti kubi dalkul tikum Jesu yelini, ki lan fid Jesu mial n yed tigbanand. **11** Tinb yab da pialimial, titogidi dal kul m kum ke lan fid Jesu mial yed tingbanand kul. **12** Lan mimoni yapo, m kum soani li tuoli tigbanandi ni, ama ke li mial soani li tuoli i ya gbanandi ni. **13** Ama mani lan diani ke tukul pia dandanli yeni o fuom yua yema. N daani, lani n ced k n maadi'i ma daani, lanin ced ki mo maadi yema. **14** Ti bani ke yua yied tiyomdaano Jesu bu yied timo, ki tugi tinba yeni yiba kul ki ged yenti o nituali. **15** Ki lan fid libolikuli n tua i buama, nani o ŋabli n yiad k mani nul kulyapo yeni'i, ki o ŋabli tuona moa pudi k kpiagidi o yel. **16** Yen tibu kan wad tipala. Batiya kpe, ti nano baali pande dal n tu dal. **17** Tin ye yayuogune, fala yua ye tipo tie wamu ne, ke bobidi ya kpiagidi n waagidiki goaki pia bigima. (aiōnios g166) **18** Tin da noa ti nuoa yaali ka, ama tin ya noa tin ke noa yaali yabona n pia minoalima kan wagi, ya bona n ke pia noalima wagidibocienla. (aiōnios g166)

5 Ti bani ke ti gbannandi. yaali tie nani tingani diegu ne yaa bedii, ti baa pia tanpoli po yaa dieli, Lani n tie mi tagima. Lanya d'léna nifosaalo nuu kaa maa. Ama li tie yaa dieli n baa se li bina yeni bina i. (aiōnios g166) **2** Tin daa ye ti gbannandi yeni, ti daa duni, ki suni ke Tin laa tanpoli po yaa liadili. Mani n tie mi tagima, **3** Tin baa lia yeni di ji kaa paa niyanli. **4** Li tie mōmōni tin laa ti

gbannandi yaa gbongu ne, ti duni ki tugi, laa tie ke ti bua tin laandi kaa, ama ti bua tin lebidi ti tiadi, ke li miali yaali n gaa mi kuuma yali. **5** Yua n tienu lanbona kuli n tie U Tienu, wan yua n teni ti U Tienu kurjanma ke li tien nani i puoni yeni. **6** Yeni lankuli, tin yaa bani ke tin daa ye yeni ti gbannandi yaala n ne, ti fagi yeni U Tienu. **7** kelima tii cuoni yeni tin nua yaala kaa ama ti cuoni yeni ti dugidugidi. **8** kelima ti kuli ke li bo bualii, ke tin fagidi yeni ti gbannandi i, ki fidi ki nagini U Tienu. **9** Lanwani i, tin tugi lan tua tin beli yaala, tin ye ti gbannandi yaa, bii kaantiani, tin mōndi ke yaa ŋani o nunga nni. **10** kelima ti kuli ne baa pundi Jesu yua baa bu bi niba kani, lan yogunu ke yuakuli baa gaa wan daa bo pia i miani ki sōni yaala, bonŋanli yoo bii bonbiigu i. **11** Tin jie O Diedo yeni, ti cegli yuakuli wan yaa bani ke U Tienu bani tin tie yaala kuli. **12** Tin daa tugi ti ba ki cabi, ama ti bo bua i pala n yaa mani ti po i. Ama ti pia tin baa ŋmiani yaala yaa baa n wangi bi baa ke a bani bonli yeni i. **13** Bi yaa yedi ke tii pia yama a, U Tienu yaali, ama bi yaa yin ti yandanma mō, li tie yaa buama i. **14** kelima Jesu buama tie mabili ti po, ki dugini, ti bani, ke lanwani, tie mōni i o niyendo kpe yuakuli po, lan wani, yuakuli kpe o ke Jesu kpe yuakuli po, lanwani, yaaba n fuo ki fuo bi baa po kaa, ama yua n ba kpe ki yiedi po i. **16** Lanpo cedi ke tii bu buudi, yeni o nifosaalo malima kaa nani tin bo ki bani ki maali laa maalibiigu Jesu po yeni. **17** Yeni lankuli, nilo yaa gaa Krisiti, o ji tie nipaano i, o bonkpela kuli bodi o, yaala n sieni kuli ji tie bonpaanli. **18** Lankuli ñani U Tienu yua tōgini Jesu kani guani ki mangi yeni ti ki ji teni ti li guamangili tuonli. **19** kelima U Tienu bo ye Krisiti nni, ki guani ki mangi yeni u ŋandungu ki ji ki tiani biidi po, ki guani tugi mi guantaanma maama tuonli ki bili ti. **20** Yeni, tim ji tie Jesu sieda nba i nani U Tienu ji togidi ti yaa kani ki gua ki yi bi niba. Ti miadi sugli Jesu yaa buanma po o «yin guani ki mangi yeni U Tienu.» **21** O tugi Krisiti ke o kpandi saliga ti biidi po. Wan yua den ki ban ki biidi liba, u cedi ke o kpandi biidi daano tinma yapo o, ke tin ji kpandi, U Tienu mōnkundanma.

6 Tin taani ki suani yeni, ti miadi U Tienu, ke yin daa ŋaa yin gaa yaa ŋalibagi a yeni, n tua fanma kaa. **2** kelima o yedi: «Mi yaama yogunu n ŋmagidi ki nonli a nunga nni, ke o faabu daali, n den todi a.» Diidi mi yaama yogunu n ne, Dinne n tie u faabu daali. **3** Ti bo ki bua tin tua tantuudili ipo, ke ban daa ti maadi ti mabiidi i, ti tuonli ne po. **4** Ama ti waani yuakuli kani, ke i tie U Tienu tuonsonmōnbi i, li juuli nni, li mabili nni, ku pawadigu nni, ti puadi nni, **5** dansaligi nni, li ŋmadili nni, a tuonpaala nni, ke kan guani ki guo, mi koma nni, **6** ti ŋandi nni, li banma nni, ke mani yeni bi niba yen U Tienu fuoŋanma nni yeni mi nataanbuama nni, **7** i mōmōni nni, U Tienu paalu nni, ki kubi ti mōnkundi jakōntiadi ti nugi nni. **8** Ti suani ti panpagidi nni, yeni i fe nni, ke bi maadi ti po ti maabiidi i, ke bi tōba mō pagi ti i, ke bi sugi ti ke ti tie faaōgi danma, ama ke tinma n

maadi i mòmòni. **9** Ti suani nani nilo ki bani ti yeni ke bi niba nan ñanma ki bani ti, nani bonkpiena yeni i, ke ti nan pia i miani, nani bi ñmali ti tubili ti tuonli po yeni i, ama ke naa kpaai ti. **10** Ti suani nani ti pala wadi yedi yeni i, ke ti nan ye li pamanli nni, nani talgi nba yeni i, ke ti nan todi bonciala ke bi tua piada, nani tii pia li baa yeni i, ama ke ti nan pia bonli kuli. **11** N kpiiba Korinti yaaba, ti maadi i i mòmòni kuli ki gbeni o, ke ti go luodi ti pala kuli ki teni o. **12** Ti ki wuoni bonli ti pala nni, ama yinma n kubi mi maama ki wuodi i pala nni. **13** N maadi yeni nani mu binmu yeni, yin yaa pia ti po, tin pia i po yaa maalima. **14** Daa yegidi mani yeni yaaba n ki bani U Tienu kelima be yaa taanli n ye i mòmòni yeni mi faama siiga nni? Be yaa taanli n ye mi yenyenma nni yeni li bonbonli nni? **15** Be yaa taanli n ye Jesu yeni Sataani siiga nni? **16** Be yaa taanli n ye yua n jaandi yeni yua n ki jaandi siiga nni? Be yaa taanli n ye li jaandielii nni yeni li tingbandielii siiga nni, kelima tinba n tie U Tienu yua fuo yaa jaandielii nni nani U Tienu n yedi maama: «N baa ye bi siiga nni, n baa tie bi tienu ke bi tie n niba» **17** Lani n cedi: «ke ñ yedi: «ña mani bi siiga nni ki ñanbi i baa, O Diedo ñ yedi, ke go da sii jòngidi bonli, ke n baa gaa i. **18** N baa tie i po baa ke i tie n jawaaba yeni n jafanba.

7 N buakaaba nani u ñonianu n tie t yaala yeni, Tin guudi t ba ki ñani t jògidi t gbanandi yeni t yantiali nni; ki ya tiendi ania ki caa liigaki pundi li bianu u Tienu fangili nni. **2** Kpaani mani u kaanu t pala nni. Tii biidi oba kuli po. Tii guli oba tii dini oba kuli bonli ba. **3** Min maadi yeni mii bua jaligi kaa; ama nani min bo kpia yedi maama yeni. Yi ye t pala nni tin ye yeni t kpe kuli. **4** N dugi yi po ke n pali go mani i po boncianla, yeni ti ye ya fala nni kuli n ye yeni li pamanli. **5** Hali tin pundi Masedoini tii bàà fuoma. T bo la fala buolu kuli ke cancanli po be niba kòni ye ti **6** Ama uTienu yaa paandi m minñidanba pala yeni n bo cedi ke Tiit pundi ki paani ti pala. **7** O cuama baba kaa bo mangi ti pala. Wan bo waani k e yinba ba mòmòni n bo paani o pali maama n go bo paani ti pala. O bo maadi: n bua k i guani la'yi yeni t ninsiidi ke i pala kòni n po. **8** N bani ke min bo diani yi ya tili bo biidi i pala. Ama mii mua n yaa bo dian'li. **9** N pali mani mola. Laa mani n pali ke n biidi i pala kaa. Ama kelima i pabiidili bo teni ki lebidii yi yama. Kelima i pabiidili yeni bo tie uTienu n bua ya pabiidili buolu i. **10** Kelima li pabiidili cuoni yeni m yanlebidima ki kpendi yeni m tindima ki kan mua lipo. Ama ñanduna ya pabiidili baa cua yeni m kuuma. **11** Diidi mani laa pabiidili u Tienu n bua yaali ya buolu n yeni n cua yeni yaali ne. Li tigi yi ke yi mòmòni. Li go cie yeni kelima li teni ke yi mia sugili. Yi pala mo biidi li po. Li go teni ke t jiwaandi cuo yi. ki teni ki yi go bua ke yi la nni. Ki teni ke yi bàà li yankuali. Ki tundi i tagili daano yeni tundi fala. Bonla kuli nni yi waani ke yi pia tagili baa kuli. **12** Ba yeni min bo diani li tili. Min bo diani li tili yua laa bo tie yua bo biidi po kaa. Laa go bo tie yua ke bi go biid'o kaa. N bo bua ke i siiga nni yua kuli la u Tieni

nunga yi puni yi yula maama ti po. **13** Lani n cedi ke ti paagi. Laa tie li paagi ti baba kaa. Ama ti pala go bo mangi kelima ti la Tiit ya pamanli kelima yi kuli n bo diani o yama maama **14** Baa n ya pagi n yuli waamu yi po Tita kani mii la i fe li po kelima li dogidi ki mini bo pagi o kani maama tie mòmòni nani ti bo yi maadi ya maama kuli n tie mòmòni maama. **15** O ya tiadi yi kuli n bo gaa u cangu yeni li fangili yeni i jieje maam ki jegili yeni; o buama yi po yi ñanbi pugini. **16** N pali mani kelima n baa fidi ki dugi yi po bonli kuli nni.

8 N buakaaba, ti bua yin bandi, U Tienu n suani maama Maseduani jaandielii nni ki tógini u ñalbaliga po i. **2** Yeni yaa fala n den baa kuli, bi gua li ye li pamanciali nni. Yeni bi taladima kuli, bi den tieni ti bulcindi hali boncianla. **3** Kelima n tie siedo, bi bulcintuona kuli den tie yanbuanma. **4** Bi den buali ti ke tin cabiba ke bi man kua bi nirjanma nni. **5** Li den tie yaalidigu kelima bi daa den cindi ki taa laa bilaa ki cabi U Tienu yo, ke U Tienu buama nni ke ti yuandi ki tugi bi baa ki cabi ti mòmòni. **6** Li po n cedi ki ti den daani Titi, ki wan yua den cindi ki suan yeniba n guani ki juodi o tuoli yeni ti bulcindi. **7** Yin pia yaali kuli n tie yaa ñalimani cianla i n ki pia li dandanli, ki bani U Tienu maama, ki bani i mòmòni, ki suani li tuonli yeni pakonli ki bua ti. Mòmòni mani ki waani i bulcindi yeni li papienli. **8** Li ki tie mabili kaa ki yin tieniyeni i lieba n deni sòni yeni li pakonli, n bua diidi ki laa U buama tie yeni li papienli? **9** Ama i bani yonmidaano Jesu Krisiti ñalibaliga, o den tie ñalimani daano, ki tua taligi ti yaa po ke lan fidi o taladima n tua o piama. **10** Min maali yaala i po n ne: N ban ke lan n dagidi ipo, ki dugini yin cili hali jelo ki suani ti tuonli, lan baa baa ke o moni, yimba n jagi i yanma n ni ki cuo ki sòni li tuonli. **11** Mòla mòmòni mani ki juodi li tuonli. I pala n da kòni ke i jagi ki cuo yinba sonimaama yeni ki kan fidi yeni, sòni mani yin paani yaala. **12** Ke dugni nilo yaa puni paabu yeni li papienli U Tienu bi tuoli paabu, o nua u daani n pia yaali, o ki nua wan ki pia yaala kaa. **13** Li ki tie ke tin yin kpegdi tin pia yaala ki teni ti lieba ka, ki guani ki yacagini. Li buali ke ti kuli n yaa do i. **14** I yaa pia, yin bógidi ki todi yaaba n ki pia. Li yaa podi yaa daali, ban mòmòni ti todi i yeni i bi laa ke li ñani. **15** Nani lan diani U Tienu tili nni; «yua n bo wuadi ke li yaabi bo ki dii sieni, yua n bo wodi ke li waa mòmòni bo ki dini ke li podi o.» **16** U Tienu n gaa balga yeni wan cedi ke Tite pali kòni i po nani ti mòmòni yaa pali n kòni i po maama yeni. **17** Ti den sòni o i kani ke o den tuo ki gadi. Li den sua ke o pali kòni li gadima po yo ke o den tieni toni ki gadi. **18** O den yegi yeni o nataano yua ke ti jaandiedi kuli den bani o li mòmòni po. **19** Lani baba ka, ti jaandiedi nni yaaba kuli den taani ki lugidi o ke wan ciani ti ke ti gadi yeni u paabu yua ke ti gaani. U Tienu mòmòni yaa yudaandipo i yeni ti mo yaa baanma po i ke ti suani li tuona ki todi lieba. **20** Ban teni ti ya paabu ne tie ligibengi, ti ki bua jaligi baa n ti baa li lig po. **21** Ti kpaani tin tieni yaala n ñani, U Tienu nunga nni baba ka,

ama bi niba nunga nni mō. **22** Bani yeni tinba ki pugini ti kpilo ba ke o gbadi a maama ki bia suani li tuoŋanli i dandanli yapo. **23** Tite wan tie o yegini o ki suani ki todi, Ti nataano yaaba n yegi yeni o wan tie U Tienu tonda i. Bi suani ke ban duoni Krisiti yeli. **24** Li wangi ki li bua yeni i mōni Krisiti yaaba n la ki bandi ke ti pia i mōni yeni tin yaa pagi bi nunga nni.

9 Min nua ke li tie n po taladi min diani yi yaala n tie bi nigagidiŋanba todi li po. **2** Kelima n bani yi yanbuama, ke pagi n baa li po Maseduani yaaba kani. N waani ba ke Akayi diema yaaba bobini bi todima hali ya binli n pendu ke yi pakōnli n paagi bi niba bonciali pala ke bi mō ji bua ban todi. **3** N sōni ti kpiiba yi kani, kelima mii bua min pagi maam lan tua fam fam. N bua ke yi bobini gbeni nani min yedi maama. **4** Lani yaa kaa, li baa pia t po i fe ke go pia yi mō. Tin bo dugi yi po maama ke min pundi ki yedi yen Maseduani yaaba ke yi bobini ki gbeni. **5** Lani yaa po n la ke li tie taladi ke min sōni ti kpiiba yi bo niani ke yi baa teni ba yaala, lan fidi yi bobini ki gbeni yeni t bulcindi ki naa tie yeni nilo. **6** Yi bandi ke yua buli waamu baa yedi waamu. Yua buli ke li yabi baa yendi ke li yabi. **7** Yua kuli n teni wan jagi ki cuo maama o pali nni, ke daa teni yeni pabiidili. Lan ya naani ke bi niin'o yeni kelima u Tienu bua yua teni yeni li pamanli. **8** U Tienu baa cedi o ŋanbili n ya wuligi yi po bona kuli nni ke yogu kuli yi ya pia ke li kandi ki fidi ki sōni tuoŋanli kuli. **9** Nani lan diani maama: O yadi o piama a luoda po kelima o tegima ki pia juodima. (aiōn g165) **10** Kelima yua puni o kpaalo a bonbuola ki go pun'o li bonjekaali ba teni yi toginiyi yi tegima baa teni ibonbuoli lan fidi ki buli ki pundi ke cua yenili bonluankaana yaala n yabi. **11** O baa cedi yi yaa pia bonli kuli. Ke yi yaa tieni yeni t bulcindi u yogu kuli ke bi niba n ya tiendi u Tienu balgi. **12** Kelima li todima ki todi bi nigagididanba baba kaa. Ama li tie pamancianli yeni ya ŋanbili n yabi u Tienu po kani. **13** Bi niba kuli ya pagi, i kpiagidi i Tienu yeni yi colini o laabaanjammo ki go tieni yeni t bulcindi. **14** Bi pamancianli nni yi po, bi jaandi u Tienu ki mia'o yeni m buama boncianla yi po kelima wan puni yi ya ŋanbicianli po. **15** U Tienu n gaa balg ya paabu yabi ke kandi yaa po.

10 Min Polo n tiadi yi Kirisi yumiindima po yeni o dingima po. Min yi miini u yuli n ya ye i kani. Ama n pali yi paa yi po n ya fagi yeni yi. **2** N mia yi ke ya yi cua yi kani yi daa yi tieni yaala n baa teni min ya pia i po ki mabili. N nua ke li baa fidi mabini nitianba yaaba nua ke ti tiendi yaala n siiga ne ŋua obinisaaliba n nua maama. **3** Baa ti tie nisaaliba. Tii bo tiendi u tōbu nani bi nisaaliba n tie maama kaa. **4** Kelima ti togidi ti yibala yeni ya totiadi naa tie bi nisaaliba. Li tie ya totiadi n pia u Tienu paalu i yua fidi buoni yibali -nba kaanpaali. **5** Tin guli ya maalima kuli tie yantiajapaadi kuli ki yie u Tienu bandima. ki go cuo ya ya yantiali ŋani kuli ki bua Kirisi. **6** T bobini ki baa cuo yiema yi tuoma ya dagidi canyiin ya yogunu. **7** Nuali mani canyiin yaala ye i nintuali nni. nilo

ba ya nua ke o tie Kirisi yua, wan ya tiani ke tinba mo tie Kirisi yaaba nanawan mo tie Kirisi yua maama. **8** O diedo bo dini li bali ke min tod'i yi gedi liiga o sanjōdima nni laa tie ke min guli kaa. fe kaa pia mini li po. **9** Mii bua lan ya tie nani n bua jieni yeni n tila yeni. **10** Kelima bi tianba yedi: Polo tila mōni paaa ki go pia u paaciamu. Ama o ya ye ti siiga wani o tie tadimo ki go k pia fuoma **11** yi ŋanbi bandi bonyenli tin ye fagima ki da a tila ki maadi maama ti ya cua i kani mo ti baa tieni yeni. **12** T kan tuo taa ti yula ki kpabi yeni yaaba pagi bi ba. Bi luo yama ki guani ya wangi bi ba ke ŋmaa cie ba. guani waani ban tie yaaba. **13** Tinba wani kan pagi ti yula yeni ya tuonli ke u Tienu bili 'ti. ama t baa paagi ti yula yeni wan puni ti ya sanu ke ti pundi yi ye naan kani. **14** Tii pagi ti ba Kelima tii pendu ti banlu kani Ama ti bo pundi i kani ke ti waani Yesu laabaanjammo. **15** Tii pagi ti ba ki pendu ti banlu. tuontiana po. Ama t dugi ke i dandanli baa yabidi i tinga nni yua ke yi suani. ke li tinga n yabidi. **16** Ki fidi ti kpaandi u Tienu laabaanjammo ya diema n ye t liiga. **17** Ama yua jigini o yuli o jigini o diedo nni **18** Ama yua pagi o ba kaa baa fidi waani ke o dagidi yenli u Tienu n pagi yua n dagidi yeniti panpagidi.

11 N miadi ke yin taa ki cabi nni, n gaadma po. Ama, i gbia n niima nni. **2** Kelima, N ponbi yeni yi. N pia mi ponponbiadma i po, kelima, n cedi ke i tua yayendi baba ya cikpenga. N teni o ŋōnianu, ke n ba taa yi, ki puni Kiristo, nani powandiali yeni. **3** Ama, ke lan ba baa maama kuli, nani o waa ŋ taa bu nunfanbu, ki bōndi Efa yeni ii, i maalma ŋ da fagdi yeni i buacianma Kiristo po. **4** Kelima, li ya tie ke nitiano cua ki waani yi Jesu tiano, ke laa tie tin waani yi yua. Bii, li ya tie, ke i ga fuotōma, ke maa tie U Tienu Foŋanma. Lanyaaka, ke i ga laabaanjamōma, ke maa tie yi den kpia ki ga yaama. I ba tuo ki ga lankuli bonjanla! **5** Kelima, N bani ke mini ka juodi, ki waa ki cie ban yi yaaba tondcianba. **6** Ama, bayeni min ki bani maabanma, n ki luo banma wani. Lan li baa maama kuli, yeni lan tie yaali kuli, ti cedi ke i bandi likuli. **7** Min miini n yuli, ki jiini n nba, ke min duoni yi, ki waani yi o laabaanjammo yeni, n tieni biidi yo oo? **8** N fie jaandietōdi ya piama i, ki bua todi yi. **9** Min de ye yeni yi, bonli ya den podi nni, N naa den tie i po tugli, n kpiiba yaaba ŋani Maseduani n den todi nni. Lan li baa maama kuli, N den cuo n yuli, kaa tua i po tugli, ki go kan tua li mo. **10** Nani Kiristo mōmōni ŋ ye n niinni yeni, li ya tie ti kpiagdi maama, bi ka muni nni Achihaya gaanma nni. **11** Be n tieni? Kelima mii bua yi ii? U Tienu bani. **12** Min tie yaali, N baa li tie yeni i, ke min piini ya sanu ke bi taa, ki ba jalgi nni, ki na duoni bi yula, ke ban tuuni yaali tie yenma yeni tinba ya tuona. **13** Kelima, ya niba ne tie tofaama tondba i, ya tuosnba n pua mi tofaama. Bi lebdi bi yula ki tua Kiristo tondba. **14** Li ki pia yaalidgu, kelima Setaani mōno yi kpandi mi yenma maleki i. **15** Laa pia lidma ke o naacenba mo ŋ yi kpandi ya naacenba n ŋua mi teginma. Bi juodma n ba waani bi tuona mayuli.

16 N go maadi yi: Nilobakuli í da maali ke mii pia yuli. Lani n ya tie i maalma mo, yin nan ga nni nani min tie maama, yeni, li ba duoni nni. 17 Min maadi ya dandanli maama, ke li tie nani japaadi yeni, ki tie O Diedo í bua yaali, N maadi nani yua ki pia yuli yeni i. 18 Nani bi niba boncianli dongi bi yula ti gbannandi buama po yeni, N mo ba duoni n yuli. 19 Kelima, i gaani mi yanluomaama, yinba yaaba n tie yanfodanba! 20 I gaani yaaba n kuandi yi ti yonmndi nni maama, yaaba n di yi jodi, yaaba n falgi yi, ki nundi yi, ki maali ke bi cie yi, bii yaaba n pua yi i tanpabi. 21 N ba maadi yi ke li pia i fee yeni yin tadi ki tuo lankuli. Ama, nilo ya duoni o yuli, N maadi nani gaado yeni, N mo yi duoni n yuli i. 22 Bi tie Ebrewu yaaba bii? N mō tie wani i. Baa tie Israyeli yaaba ka aa? Nmō tie wani i. Baa tie Abrahamaa yaabila ka aa? N mōko tie wani i. 23 Bi tie Kiristo tondiba i, bii? (N maadi nani n yuli nni ḡmadi yeni i), mini n tie tondo, ki cie. N cie ba li tuonpaali nni, N cie ba a kpaadidiena nni kuama, min ga ya puaciandi, mi janjanma nni, N nuudi mi kuuma. 24 Juufinba kani, bi pua nni taalma mu i “Yenli ki ye yeni lanbana piina”. 25 Bi pua nni yeni a finfiba taalma taa. Bi lugdi nni a tana yenna. Taalma taa i, ke mi ḡima den bua di nni. N tieni yentunmunli yeni ḡia mungu li biigli nni, mi ḡincianma nni. 26 N tieni li sancenli boncianla, ke mi yema biagi n po i kpeni po, ki baa a suuda janjanma nni, ki nuudi mi kuuma yeni n dogu nni niba, ki nuudi mi kuuma yeni bi nilanba, mi janjanma u dogciamu nni, ki la fala ku tinpiengu nni, mi ḡincianma po, ki nuudi mi kuuma yeni bi nannandi kpiiba. 27 N sōni a tuonpaala, ki la falaciamo, u guanpiendu, ku ḡiagu, mi koma yeni u ḡiūūunu cuo nni, n tieni dana, kaa dini, ti waadi, u yogtiau ke n ye mubili. 28 Ti ya piani Lankuli, Bi ḡua nni yeni li nunmōnli yeni min pia ya yanyagdi ti jaandiedi po. 29 ḡma n tadi, ke mini ki tadi? Bi tulni ḡma i, ti biidi nni, ke laa sia nni. 30 N ya ba duoni n yuli, N ba doni n yuli yeni yaali n wangi n tadingu i. 31 O Diedo Jesu Tienu yeni o Báa yua n die ti kpiagdi hali ya yugo n ki pia gbenma, bani ke mii pua tofaama! (aiōn g165) 32 Damasa po, O Badciamo Aretasi yogu, Gogna bo cedi ke bi guudi Damasenii yaaba dogu i kaani kuli, ki lingi ke ban cuo nni. 33 Ama, bi den kpieni nni ku baabuogu nni, ki loli u baabu, ki biini li takobonli ki jiini nni u bilinciamu / guoncianli tiipo, ke n ciadi bi nui nni.

12 N baa fidi waani n ba ama laa n kaa bàà ḡuadi li po. n bua min ya maadi o diedo dogidima 2 N bani ja baa ne Kirisi nni li gedi piiga n bina na. O bo doni tanpoli tuadima taa po. Mii bani o ya bo doni yeni o gbannandi bii o bo kim doni yeli. Mii bani. U Tienu baba n bani. 3 N bani li ja ke ye yeni ogbannandi baa o gō yaa ye yeni o gbannandi. Mii bani u Tienu baba n bani. 4 o bo doni ḡalijanli nni ki gbadi maama baa ke li pia 'o u jiwaamu yeni wan maadi. 5 N baa fidi ki waani i yuli lan daano po. Ama ki daa waani min ya yuli. li yaa tie mini ya tadima yaa kaa. 6 N yaa bua waani n bá li kaa tie min maadi

bontianli ke laa tie mōni. ama n baa miini n yuli. ama n kan waani nba, k nilo daa nua ki cie wan nua bii wan gbadi ke n tie yua. 7 Bii u dōgudu ne n baa waani yali. Lani n baa cedi t japaadi n daa kua nniin. Kelima setaani ba yeni yieno ba k l maabi 'n. n kan fidi pua jaapaadi. 8 Taalm taa ke n mia o diedo ke wan fagini n yeni wani. 9 Ama ke o yedi: n ḡalibalgo dagidi ḡa kelima n paalu suani ya yogu ke ḡaa pia tuama i. kelima n paaciamu suani ya yogu ke tuama ki ye i. Lanwani min baa wangi n tadima ki fidi kirisi paaciamu n ya ye n niinn. 10 N pali mani n tadima po. t sugidi kani, a maba nni. m niḡima nni Kirisi po. Kelima yaa yogu ke n tadi lan yogunu i ke n paa. 11 N ji ki pia yama ki dugini i maba po kelima b tondikaaba ciamo ki cie nni yeni min k tie puu. 12 Yaali n waangi ke n li tie tondikaa n siiga nni tie min juuni sōni li tuonli yeni u yaalidigu. 13 a jaandielama cie yi be yo. Lani yaa kaa n naa den k tua tugili yi po. mia mani sugili n po lani ya biidi. 14 Diidi, n bobini ki gbeni ki bua cua ki fuodi yi taalima bonmtaa po. N kan tua tugili yi po. Kilima n k kpaani yi yaa buama kaa. yinba mōno i. A bila kaa baa kpaani ki dingi b danba ama mu bimmu danba n baa kpaani ki siendi a bila 15 Li mani n po yeni min tieni li panli k go baa tundi tiendi yi naani po. N ya bua i ki pugidi yi mō kan ḡanbi ki ya bua'n kaa. 16 Ama n k tie tugili yi po. Nani mi n tie nunfandaano yeni n taa u nunfanbu ki cuo yi. 17 N taa nilo k baa t ḡuadi yinba yaaba ke n sōni yi. 18 N paani Tili pali ke wan gedi yi kani ki cedi sōni nitiano i kani. Titi bàà ti ḡuadi yi poo oo? T kuli ki cuoni sanyendi kaa? T ki togini sanyendi. 19 Yi maali ke t bo bua ti waani ti yula ke ti tie niemōnma yoo oo u Kirisi u Tienu nintuali nni? tin maadi yaala kuli tie ki yi suagi. 20 Kelima n jie ke m cuama min la yi ke yi tie nani min bo bua maama. ke yi mō n la n ke i k tie nani yi bo bua maama. N jie ki la a kōnkona, i nangi, la pabienli, li nunponbiadili, u tuatabigu N Tienu daa miini n yuli i kani. 21 n jie ke n ya cua n Tienu baa miini n i siiga nni, njie ke n baa buudi kelima tianba po. Bani yaaba bo kpia tieni t tuonbiadi ki lebidi bi yama ki ḡaa ban bo tiendi ya ḡōgidi yeni ya conconma yeni ya cancangidi kuli.

13 N ji caa i kani mi taataama n yeni. Yaali n tie maama kuli, kasiedinba bilie bii bitaa n ba togdi, man jia. 2 Min den cua mi taaliema, n den tuodi ki maadi yi, bá dinne min ki ye i siiga, n go tuodi ki maadi ke yaaba n den kpia ki tieni ti tuonbiidi yeni yaaba n sieni kuli ke n ya pundi i kani, n kan teni yi nunmanga 3 Nani yin lingi kasiedi yaali n wangi ke Kiristu maadi yeni ḡōbu, wani yua n ki tadi i nungu nni, ama ki pia u paaciamu i siiga nni. 4 Kelima bi kpaā o li daaponpōnli po ki dugni o tadungu po, ama o fo, U Tienu paaciamu po; tinba moko tadi o niinni ama ti baa ti fo o niinni U Tienu paaciamu po, ki tiendi bonli kuli i siiga. 5 Kpaagi mani i bá i siiga nni, ki diidi i ye yeni ti dudugdi i; bigni mani i bá ki diidi. I dá ki bandi ke Jesu Kiristu ye i siiga nni? li ki kandi pōdma bá ya pani yi. 6 Ama n maali ke i ba diidi ki sua ke

podma bá kuli ki pani ti. 7 Ama ti jaadi U Tieniu ke yin da tieni bonbiadli bá kuli. li naa tie ke ban bigni ti ki pagi ti ka ama ke yin ya tie yaali n tiegi lan waani nani podi ye ti siiga. 8 Kelima ti naa pia paalu bá kuli ki ba dogni i mōni; ti ya paalu ye i mōmōni po i. 9 Ti pali mani boncianla ti tadungu po, ama ke i mo nan paa; tin jaandi ki miadi yaali n tie ke i banma n gedi liiga. 10 Lani ya po i ke n diani yi li tili ne, min ki ye yeni yi yeni, ki ba waani yi lan ya bona kuli, n ya ti pundi i siiga nni ya yogu, min da taa nunmōnli yeni ya yikodi ke O Diedo puni nni, ke min ya wangi yi a bona niima nni ki da biidi i po ka. 11 N naataani, yaali n sieni ke n ba maadi yi tie ke yin ya ye li pamanli nni, i banma n ya nuadi ki pugdi, yin ya songdi i lieba pala, yin ya pia yantiayenli, yin ya ye yeni mi yanduanma, mi buama yeni mi yanduanma Tieniu n ya ye yeni yi. 12 Lōni mani i lieba, ki fuondi i bá yeni i fuondhāmi. 13 Bi niḡanba kuli fuondi yi. 14 O Diedo Jesu Kiristu ḡanbli, U Tieniu buama yeni U Tieniu Foḡanma yanyenma n ya ye yeni ikuli!

Galati

1 Mini pól o tando n diani li ti li yinba kilisto ni tana yab n ye Galati po. Miiën tua tona kelima bi nisa liba n soni n ni ka, laatie OTienu denn yuogi ni tóa wan soani n ni mo. N den tua tona kelima Yesu Kristo lani Ba U Tienu, yua n den fiini obi tin kpiba siga, n den soani n ni. **2** Mini yeni n kpiba ysu yaba, yaba n yen ne yeni n ni kuli, taan ki fuon di yi. Ti Ba O Tienu yen ti yomdan Yesu Kristo nya ñanbidi yi. **3** Ti Ba O Tienu yen ti yomdan Yesu Kristo ñalibaligo yen o yanduam a n ya ye i po. **4** Ñmei cabi oba i ti biipo i ki fidi ñaati ti bidi n ni O Tienu Ti ba ya yan buama po i. (aiñon g165) **5** Ñme nga ticiagidi a bina yen a bina! Ami (aiñon g165) **6** Li paki n ni yen yin jaligi gi lebedi ki ba ña O Tienu yua n yini yi Kelima Kristo ñanbili po ki ba ño di labaliñan tó. **7** Mon mon ni labaliñantó ki ye, n madih yeni kelima bi nitiaaba yagi yi yama, ki moondi ki ba lebedi ba labaliñame yuo n madi Kristo mama fuuli. **8** Ba tinba ti ya wangi yi ya la vañamo n ki ta yeni tin den kpa wangi yi yua, ba maleegi ya mani tampali ki tie yeni, yua n tieni yeni kuli, O Tienu n cuo o. **9** N go yedi, yi mola tin den kua yedi yi yala hali jagu nulo ya wangi yi ya labañano n i taa yeni yin den cia ga yua, O Tienu n cuo o. **10** Nani n moandih ke bi nisaliba kin bua bi bi nbua OTienu ne? Nani n moandih ki bua kebi nisaliba pala nya mani bi po ya? Yeni ka. Bi nisaliba pala nya bi mani n po, n kan bi ya tie Kristo yonbo. **11** N kpiba yesu n ni, n kadi ki wane yi min den wani yi ya labaliñamo ki nani bi nisaliba kani ka. **12** Mi den gbadi o ni salo kani ka, o nisalo kaa den banyi n ni o mama fuuli mo, Yesu Kristo n den doagidio n po. **13** Yi den gbadi min den yua jufinba jama ki tien di mama, ke la yogunu n den wangi O Tienu ni tanli fala hali ke li bua, ki moandi ki babalini li. **14** N den bandi jufinba jandi bangama ki go ñuu ma ki cie n buala yaba n ta yeni n ni sala boncianla, ki go cie ba yeni min den pia li yan ku ali ki ñua ti danbogida mama. **15** yen O Tienu den ñanbi n po ki gandi n mi ki ga gidi n ni lali ke n daa mali ki ga yini n ni o tuonli po. **16** O dn dogidi o bi joa, lan jidi min muand o maan yaab ki ban O Tienu, li gogunu n de la gbamadi, mii la som. **17** Mii den gedi Jerusalem a ki lingi yaab n den kpa tie Yesu tondi ba A ma n den gedi Arabi Li ya puoli n den guani damas dogun. **18** Bina ta n den pendí, n den gedi Jerusalem ki ba bandi sefa, n den sedi o kani pii ya n danu muu. **19** Li kani yesu tuadi ba siiga, ni den la tóa, li ya tie ti yomdan nijua ya ka. **20** Min diani yi po ya mama na, mi pua Faama, O Tienu nuga n ni. **21** Li ya puab n den gd Syri yen Cilisi dogi. **22** Jude Klista yaaba den k bandn. **23** Bi den gba ki li maad bebe ki tua: yua n den manbidi ti yen ji muand li dandanl maam yam ko den kpan wan bid. **24** Bi den kpiagidi O Tienu ki li tie n po.

2 Piiga n bina puoli po, k n guani ki gedi Serusalem, min yeni Barabas. Ti bo yugi Tit ki pugni ti po. **2** L bo tien n nani dangdi yeni, k n fii ki gedi k min maadi ba li

laabaa manli a buolfana po. li maama kuli den pia lan ñanbi ki nua yabi. Ki da te bundi ki ya siani fanma. **3** Ba n yegnu Tit mōno, wani yua bo tie Grek yua, mono bo ki tie niili ka yen wan kōndi. **4** Li kuli ne ki dugni bi ñalacidam yaabi kua ti taanli, ki kpaani k tin da yali ti ba ti yudaano jesu klistu nni. K bua tin gbali ti tuonli. **5** Ti nan ka ñaa ba, ti baa deli ba kaana kuli nni. ti Diedo kan cabi li danba ki ban fidi ki tieni bonli, hali ban tōgni naani kuli. **6** Ba yaabi n den tie yudam naa den beli bontianli, li laabaamanli n pundi i kanio. **7** Ama, ban la k min den tie yua bi muandi o laabaamanli a jela yen po. **8** Yua n den Pial a konjikpela yudaano, wani n ten min mō a jela yaabi n k bani jesu ya yudaano. **9** Jesu yaaba siiga, yaaba n den tie nani i benjieli yeni, Jaka, pieri yeni Jan, bani n den laa U tienu ñ ñanbi n po maama bii bi den cuo mini yeni Barnabasa nijieni ki yogi ki dogdi ke bi ta yeni ti. Bikuli den tuo ke mini barnabasa bi ya tuni yeni bi nilanba siiga ke bi mo, Jufinba siiga. **10** Bi den mia ti go ke tin yaa tiani bi tatladi danba po, min den tienla. **11** Sefasi ñ den pundi Antiosi min den ki tuo o po kelima o naa den pia mono. **12** Wan den kpia ki cua, pieri den yi di yeni yaaba ñ ki tie sufimba. Ama bi niba n den pundi, o den sani ki ña yaaba n ki tie sufimba kelima, o den jie i kōnmu. **13** Sufimba siiga, bi tianba moko den cili ki ñodi lani ya tugmonbuolu ke Barnabasa moko den taani yeni ba lan ya palieda nni. **14** Yaa yognu ke n den bandi ke baa jie ñaa li laabaamonli, n den wani sefasi bi kuli nunga nni. “Fini yua tie sufi ke nan ye nani bi yanbondama yeni, a baa tieni ledi ki niini ba ban yaa ye nani sufimba yeni?” **15** Tinma yaaba mali sufimba ti ki tie “yaaba n yie O Yudaano”. **16** Ti bani ke li baakuli kan fidi ki tieni yeni u paalu ki naa tie krisiti buanma. Ti cua Jesu Krisiti nni ke tin fidi ke ya naani yeni Krisiti yua kelima tagma bakuli kan fidi ki tieni yeni li balmaama po. **17** Ama li ya tie ke ti lingi ki bua ki baa i mōmōni kelima Krisiti yaapo. Li sua ke tinba sufimba moko tie tuonbiadidanba. Nani li bua ki yedi ke krisiti tie tuonbiadi naciemo bii? kalam. **18** Li ya tie ke n go maa mini den mudi yaala; tua mini nba li balimaama miidka. **19** N den tuo ki kpe li balmaama po kelima n den bua min ya ye yeni U Tienu. **20** Lanwani, laa gua tie mini n ye ki fuo, krisiti yua n ye ki fuo nni. Min pia yaa miali n gbannandi nni mōla, n piala kelima n dugi wani U Tienu bijua po, wani yua bua nni ki puni o yuli ki kpe n po. **21** Mii bua ki fali UTieni ñanbli kelima li ya tie li mōmonsali baali kelima li balmaama kubma yaapo, lani ki krisiti den kpe fanma fanma.

3 O Galaad yab i pia yama yaa ñma bōndi i nuga kaa ki bi baa kpa yesu?! **2** Diimani mi bua buali ki bandi yaala: l tie yiko tuona nni kiden gaa foñama bii l dandanli tundli? **3** yima galati yaaba bii yanluom yoo yin den cili yeni u tienu fuogama nani mōla yi baa ki juodi yeni yi ya muandli. **4** Yin den la ya yema l dandanli nni naani lden tie fanma fanma po yoo laa tie fanma fanma po kaa **5** U tienu yua puuni u fojam ki tieni isiiga m banciama yeni

o tiendi la kelima i tiendi l balimaama n bil yaala bii? kelima i den gbadi o laabaalijamo ki daani. 6 yi kpaagi mani Abraham po u den daani u Tienu ke u Tienu mo den cuadi opo la kiml tie tiegima 7 Mola l bua waani ki yaabi n pia l dandanli n tie Abraham puoliporjuani. 8 I diani l den tuodi ki wani k u tienu baa saa bi nilamba po momoni kilema bi dandanli po lan ya po u den tuodi ki wani Abrahameya laabanjamo n tie na: «i nibuoli kuli baa l seli kelima a yapo. 9 yeni ya pon daani u Tienu naniAbrahami yeni baataani yeni o ki ba l seli. 10 Yaaba n dugi yiko tuona po ye ñopola nni kelima li diani «sola yua ke o yenma yeni u tuona ki tie nani li bali tili nni ñ yedi maama». 11 O baa kan baa i momoni U Tienu nintuali kelima li bali maama yapo, o nimono baa ya ye ki fuo li dandanli yapo. 12 Li balmaama naa taa yeni li dandanli, ama mi yedikya nilo ñ tiendi likuli baa ya ye kelima li yapo». 13 Krisiti dn daa ki faabi ti yeni li balmaama ya ñopola den tua ñopola ti yapo, kelima li diani«sola yua ke bi jonni o ku daagu po kuli». 14 Li den tua yeni ke bi nilamba baa Abraham seli kelima Jesu krisiti yapo ke ti kuli baa U Tienu ñ den puoni ti yaala kelima li dandanli yapo, lani ñ tie fuoma. 15 N kpiiba, cedi manni mi taa yaala n tiendi a nisaala siiga ki dogdi min bua yedi yaala. O nilo ya ñaa ñobu bonli po, oba kuli kan borinla bi ki pugni li po. 16 Mola, U Tienu den puoni Abrahami yeni o puolijuamu a ñopola. Laa o puolijuamu nani li tie boncianla yeni, ama yendi bebe yeni o puolijuani, lani ñ tie krisiti. 17 Songi mani min bua yedi yaala mne: U Tienu ñ den bogni ki bili yaala ki puoni ke o bua kubi la yeni li balimaama yaama n den yuandi ki cuo kobina n bina piita puoli kan fidi ki cua yeni ñoniamu ti po. 18 U Tienu ñalmani baadi kelima li libalmaama kubma yapo, lan go tie u ñoniamu yapo yo ke U Tienu den puni Abrahami o ñanbli. 19 Lanwani be yapo ke li balimaama ye? Min den pundi ki dogdi bi miba tuonbiadi, U Tienu den niani u ñoniamu yua yaapo n baa cua. Malekinba den dogdi ma. 20 O candnbaalo kan ya ye niyendo baba yapo. Ama U Tienu wan tie yendo. 21 Naani ke li balimaama nia yeni U Tienu ñoniani bi? kalama. Li ya tie ke li den pia ya balmaama n baa fidi ki pa li miali, lanwani, li balmaama den baa fidi ki cua yeni li momosaali. 22 Ama i Diani dogdi ke bi nisaaliba kuli ye ti tuonbiadi buadi nni. Ama yaaba ñ daani kuli ñ baa U Tienu ñ niani ya ñonianu kelima li dandanli Jesu Krisiti yapo. 23 Hali ke li dandanli maama daa den ki cua, li balmaama den kubi ti nani li kpaadidieli nni yeni hali ke U Tienu n baa dogdi ti laa dandanli. 24 Lanwani, li balmaama den tie nani o biyuolo yeni ki gobidi ki gedini Krisiti kani ke ti baa li momonsaali kelima li dandanli yapo. 25 Mola ke li dandanli maama cua laa biyuolo naa go die ti. 26 Kelima yikuli tua U Tienu bijaba kelima li dandanli Jesu Krisiti nni yapo. 27 Yinba, yaaba n den batisi Krisiti nni, yi la wani Krisiti nani i liadli yeni. 28 Bi gagidma naa go ye sufinba yeni nilanba siiga, i yonbi yeni yaaba n die bi yula siiga bi jaba yeni bi puoba siiga,

kelima yikuli tie yenma Jesu Krisiti nni. 29 Yi ya tie Krisiti yaaba, i tie nani Abrahami puolijuani ki baa baa U Tienu ñ den niani yaa ñalmani.

4 L ya tie k ofal tie biga, in maad k wa pia padm yen o yono, ba wan l tie canba mam kuul. 2 Yaab kubo yen yaab guo po o faal kul o bonwaamn baa die hali o ba n den bil ya yogunu n te pund. 3 L tie yene t mo, yayognu k t den tie bid, t den ye yonbdin yen ñanduna tuon biid. 4 Ama o tienu n den bil ya yogunu n te pund cain, o den son o bijua ñanduna nni ko pua malo, t yikodin. 5 K wan faab yaab ye t yonbdinni k lan fid tin tua o tienu biid. 6 Lan ya po, klma yi oia o tienu bija wan o tienu n den son o bijua fuom yua t palan k o kpaand g tua “n ba o tienu”. 7 Lan wani, a ji k tie yonb, a ji tie o tienu bijua. ñan tie o tienu bijua yeni yeni a tie faali k t ogni o tienu balg po. 8 Yog tianu, k ba ban o tienu, i dond ya tienti k tie lan. 9 Ama mola e band o tienu, bii o tienu bandi? k gun k kuan eba t yonbdin. 10 E gbelg a dana, e ñmaal, o yogu yen a biina. 11 N yie yen min son e po faam faam. 12 Ya tie maan nan min yen, lkmaa n mo tie naani yinb yene. ninjab n miade sugl. 13 E k bidin. eban kn gbannand n den kpaayognu y k n den cind k tunde o tienu kadaaogu. 14 Min den k pia laa fia i den k yien i den ñungin ama i den gaa nani o tienu maleg yene nan jesu kilisu 15 Yin pia ya pamancianli yeni kua le? N tienti i po sieda ke laa yogu, li ya den baa fidi, yi den baa bogdi yi nunceli ki pa nni. 16 Nani min maadi i i momoni yeni, n ke i tua yibali bi? 17 Yaaba n kpia ke bi bua ke yi yeni, yanyaga ki ñani. Bi bua ke yin paadi yeni nni ki ñodba. 18 To, li ñani ke yin yaa pia li yankuali ñanli boncianla yogu kuli, laa tie min ye yeni yaa yogu baba ka. 19 N bila, n go baa llaadi i po ya fala n tie nani U maditugkonu hali yin pan baa Krisiti tagbuolu i nni. 20 Min bua yaala tie ke n baa ye yeni i mola lebdi mataali yeni i kelima n yama yagi i po. 21 Waani nni manni, yinba yaaba ñ bua ke li balmaama n ya die i, i gba li balimaama n yedi yaala yoo? 22 Li diani lienni ke Abrahami den pia bonjala lie, o puotuado Agala den mali opo yendo, yua ki tie yonbo, Sala yen mo den mali o po yendo. 23 O puotuado n den mali yua den mali nani o bi nisaalba kuli yi maa maama, yua n den ki tie yonbo n den mali yua den mali kelima U Tienu ñonianu yapo. 24 Laa poliedba maama tie nani kpanjanma ki dogdi U Tienu ñantaadiledi. O ñantaadi yendo yua n den kua Sinayi juali kani naani yeni Agala. Wani n mali yaaba kuli tie i yonbi i. 25 Agala yeni tie sinsyi juali yaali n ye Arabi diema nni ki naani yeni ya Jerusalema dogu n ye mola, yua n ye ti yonbdi nni yeni o bila kuli. 26 Ama Jerusalema dogu n yu n ye tanpoli die u yuli wuni n tie ti ya naa. 27 Kelima li diani: «Fini ki ñoliga, yua ki mali ñan ya ye yeni li pamanli, yeni, fini yua n daa bani u maditugkonu, ñan kpaani kelima a pamanli po, kelima ku ponanbangu bila baa yaba ki cie ya pua n ye leni o calo ya bila. 28 N kpiiba, yinba n tie u ñonianu bila nani Saka yeni. 29 Nani yua n den

mali kelima mi fuoma paalu po gala maama, li go tie yeni mola. 30 Ama i Diani yedi lede? Li yedi: «Deli o puotuadao yeni o bija kuli kelima o bijua kan taani ki je li faali yeni yua n ki tie yonbo ya bijua» 31 Lanwani, n kpiiba, ti tie o potuado ya bila ka, ti ki tie yua n ki tie yonbo ya bila.

5 Kristo ñani ti ti yonbdi nni, ke tin yali tibá i cain. Lan wan ii, ñanbi ki ya kubi mani ke li paa, ki ji lebdi ki kuani yibá ti yonbdi nni. 2 Yin ñanbi ki cengi min Póli n maadi yaala ne: I ya cedi ke bi kóndi yi, Kristo n tieni yaala ji kan ya lbá yipo. 3 N bua ñanbi ki maadi yi bonyenla ki ledi: Yua cedi ke bi kóndi o kuli, li tie mabli i li daano po, ke wan ya cólni yiko buali yaala kuli. 4 Yaaba n kpaani ke ban cólni yiko ki tua bi nimónba U Tienu nunga yeni, paadi leni Kristo, ki ñani U Tienu ñalbalgo nni. 5 Tinba wan dugi ke mi Fojanma n ba cedi ti dudugdi po tin tua nimónba U Tienu nunga nni. 6 Kelima Jesu Kristo nni, a kóndi ii, ñaa kóndi ii, laa pugdi lbá. Ama ñan ya pia ti dudugdi ki waani tini nni a buama. 7 Yin bo tiini ke li ñani: ñma bo jia yi sanu, ki pani yi ke yin da cólni i momoni? 8 Yaala n pani yeni ki ñani yua n yini i kan kaa. 9 A dabina waama ne n yen fidi ki doni kpanu yoma. 10 N pali paa yi po, ti Yonbdaano nni, ke yi maalma kan kpiadi. Ama yua n ba ñmadi yi yama, ya tie bá yua, U Tienu ba dadi o tubli. 11 Ke mini ii, n kpiiba, li ya tie ke n go muandi ke bi niba n kóndi, be ya po i ke bi go wang nni fala? Kristo kuuma li dapónpónli po ji kan ya ku yaalidgu! 12 Yaaba n cuoni leni li ñmadli yi siiga, taani ki bua ban jia bi jatiadi kuli ki luni. 13 N kpiiba, U Tienu yini yi ke yin yali yi bá i, li ki tie lan ya po yin ji ya ye ti gbannandi nni ka. Ama, ya tuuni man ki todi yi llieba lan waani ke i bua ba. 14 Kelima, yiko kuli taani ki ye ñomaayenma nni: Ya bua a lielo nani fini yeni. 15 Ama, i ya jundi yi lieba, ki janbdi yi lieba, yin ya bani ke li caa ke yin biani yi lieba. 16 Lan wan ii, cedi man mi Fojanma í ya ñmagdi yi yenyienu, yeni yi ji kan fidi ki ya tuuni yi gbannandi n niani yaala ke laa ñani. 17 Kelima, o nufosaalo gbannandi n niani yaala ki tuo mi Fojanma po. Mi Fojanma mō n niani yaala ki tuo o nufosaalo gbannandi po. Lan bonliedla kóni leni biyaba, ke yin da tuuni yi buama. 18 Mi Fojanma ya ñmagdi yi, yiko ji pia u nugu yipo. 19 O nulo gbannandi nianbiidi n kuandi o, mi conconma nni, jōgndtuona nni, ti cagndi, 20 a pada nni, li ñōgdili, ti yibalindi, a kōnkōna, ki nanga, li pabienli, ku ñōniagu, mi paadma, li ponponbiadli, 21 li dañubiadli, ku jewuugu, leni laa bonbuoli kuli. n maadi yi nani min bo kpia ki maadi yi yeni, yua tuuni lani kan kua U Tienu Diema nni. 22 Ama, mi Fojanma bonluankaala n tie, mi buama, li pamanli, mi yanduanma, li pañiili, mi todma, mi ñanma tienma, mi tegnma, mi pasōngma, mi yandingma; 23 U Tienu ñōmaama ki yie laa bona. 24 Yaaba n tie Jesu Kristo yaaba wan taa bi gbannandi buama leni ti nianbiidi ki kpaá li dapónpónli po i. 25 Mi Fojanma ya ye leni ti, tin cedi man ya ñmagdi ti yenyienu. 26 Tin da dongi tibá fama, tin ñaa man ku makpaangu leni ki nanga ti lieba po.

6 N kpiiba, i ya lá i lielo ke o tiendi ti biidi, yinba yaaba ke U Tienu Fuoma ye leni yi, yin ñmagdi o suoo leni mi yanfuoma. Fini yua ñmagdi a lielo í ya bani abá po, ki da ti baa li bignli nni. 2 Ya todi man i lieba, yeni i cólni Kristo ñōmaama n yeni. 3 O nulo ya maali ke o tie nugbenglo, ki nan ki tie puu, o bōndi obá i. 4 Yua kuli n gbegdi o yenyienu, o ya diidi ki sua ke o yenyienu ñani, o pali baa mani o bá po, ama lan da tie ke o pua ki kpabndi wan leni o lielo ka. 5 Kelima yua kuli ti ba taa o yuli po tugli i. 6 Ban tundi yua U Tienu maama, í bōgdi wan pia yaala ki teni o tundka. 7 Da bōndi man i bá, bi ki fanbdi U Tienu. Yua buli yaala, o ba ti yendi lani. 8 Yua buli o gbannandi buama, o ba ti yendi o gbannandi yaala i, lani n tie mi kuuma; ama yua n buli mi Fojanma n bua yaala ba ti yendi mi fojanma yaala i, lani n tie ya miali n ki pia gbenma. (aiōnios g166) 9 Tin da ñaa man mi ñanma tienma, kelima ti ya wadi ti pala, ke li daali pundi, ti ba yendi tin den buli yaala i. 10 Lan wan ii, ya yogu, ke ti ba fidi ki buli kuli, tin ya tie bi niba mi ñanma, yaama n ñanbi ki nua Krsto yaaba. 11 Diidi man ya tisonkaciandi ke n diani leni n nugu ki teni yi. 12 Yaaba n niindi yi ke yin kóndi yeni, ban n wangi bi bá ki bua bi niba í ya pagi ba; kelima bi bua ban lōgdi yaaba n muandi Kristo kuuma li dapónpónli po n laadi ya fala i. 13 Kelima yaaba n kóndi mōno ki cólni U Tienu ñōmaama; ama bi bua yin kóndi ki ya gbengdi yi bá. 14 Min wan ki pua ti japaadi li bá po, li yaa tie ti Yonbdaano Jesu Kristo kuuma li dapónpónli po yaa ka. Kelima man ya po ke mii li bá ñanduna po, ke ñanduna mō ki ti li bá n po. 15 Kelima, ñan kóndi ii, ñan ki kóndi ii, laa pugdi li bá; bonmonla tie ke ñan lebdi a yenyienu i. 16 Yaaba n cólni li sanu leni yaaba n tie U Tienu bila leni mōni, U Tienu n teni ba mi yanduanma ki go jie ba nunñima. 17 Obá n ji da fandi ki mabni nni, kelima min gaa ya fala kuli banma ye n po, ki wangi ke Jesu Kristo n die nni. 18 N kpiiba, t Yonbdaano Jesu Kristo n yadi yi po o ñedjanma! Ami!

Efesia

1 Min Polo, Yesu kirisi tondo kelima u Tieniu yanbuama po. N diani li tisonkaali ne ki fuodi yinba yaaba n tie ya niba n gagidi ki nani yeni ya niba dugi Jesu Kilisi nni ki ye Efesa po. **2** T baá u Tieniu t yonmdaano Yesu Kilisi njanbili po yeni o yanduama n ya ye yeni i. **3** Tin pagi u Tieniu yua tie t yondaano Yesu kilisi báa. Wani n seligi 'ti u Tieniu nni sela buoli kuli Kilisi nni tanpoli po. **4** U Tieniu bo tuodi gandi 'ti nni hali ke nanduna daa bo tagi. Ke tin ya tie ya niba gagidi ki nani, kaa pia tagili baa kuli o nintuali nni. **5** O bo tuodi taa'ti ke ti tua o bimonmu Yesu kilisi po. O yanbuama yeni o yanjagirjanli po ke o bo tieni n yeni. **6** Lanwani tin ya pagi o njanbili yaal n pia t kpiagidi. Wan puni 'ti yaali kelima o bibuadiga po. **7** Yesu n bo faabi'ti kelima o soma po i ke ti baà sugili ti tuonbiadi po. yeni ke owaan'ti o njanbili nyabi maam t po. **8** U tienu bo yadi ti po lan njanbili ke li yabi, ki puni'ti m yanfunma yeni m banma kuli. **9** O bo dögidi t po, o yanbuama bondögikaala, wan bo tuodi bili ya yanjagirjanla kilisi nni. **10** Lani n tie ke u yogu ya pundi wan taani li bonli kuli yaala n ye tanpoli po yeni yaala ye nanduna nni kuli, ke li kuli n t tua yenma. Ke kilisi n ya die li kuli. **11** Kilisi ya niinni ke u Tieniu bo tieni li bonla kuli nani wan bo kpa Jagi ki bil'o maam. O bo gandi ki gagidi 'ti ke t tua o yaaba. **12** O bo tieni n yeni ke tinba yaaba bo bili t gudima n ya pagi'o. **13** I mō ko bo gbadi i mōnmōni maama lani n tie li lanbonmanli yua cua i po n tindima. i bo tuo ki daani kilisi o yua niinn. Utieniu bo teni i o maalima, lani n tie u Tieniu fuorjanma yua bo niani u nōnianu ke baa pundi t yua. **14** U Tieniu fuoma yua ye yeni'ti n wangi ke t baaa dii ya faali ke u Tieniu bo guuni 'ti. Lani n tieni ke u Tieniu bo faabi'ti canyiin. T ya pagi o kpiagidi. **15** Li tie lan ya po i ke mini bo gbadi dandanli, o yonmdaano Yesu po maama yeni i buama bi nigagidijanba kuli po. **16** N tiendi u Tieniu balgi i po u yogunu kuli. ki taagi i kuli ya yela min jaandi ya yogunu. **17** U Tieniu yua tie t yonmdaano Yesu Kilisi báa yeni yua n pia t kpiagidi kuli n teni o ke o fuoma n yendi t yantiana, ki gō dögidi i po u Tieniu ke yin bandi o mōnmōni. **18** N go miad'o ke wan yedi i yantiana nuni ke yi fidi ki bandi ya gudima n tugi, yeni o yinu yeni wan bili o nigagidijanba po. Yaa njalmano ke o pia t kpiagidi. **19** n go miadi ke yi bandi o paalu yua n tuuni tinba yaaba n dugi o po ya niinn n yabidi ki kandi maama. **20** u paalu yua n tuuni niinn yeni n tie wan bo suani yua ki fiini fini kilisi bi tinkpiba siiga nni ke o go ye ki fo ki o jieniu tanpoli po. **21** Wani kilisi kaa lankani ki die m diema danba kuli, li bali danba kuli, bi paatieba yeni bi yonmbidaba kuli. O yeli cie yeli kuli yaayogu yene yeni ya yogu baa t cua kuli. (aiōn g165) **22** U Tieniu bili a bona kuli ki bili kilisi niinn ke cedi k o tie wan yiini yaaba kuli yudanciamo. **23** Kilisi naataanli tie o gbannandi ki tie o yedagidikaama, wani yua n dagidi bi kuli po li bonli kuli nni.

2 Yogunu ba i bo tie kpenba kelima i tagili yeni yi tuonbiadi po. **2** li yoguni yi bo nua nanduna sanbiidi yeni nanduna tagibiidi bado yua yaa yantiana n suani mōla u Tieniu yiedikaaba pala nni. (aiōn g165) **3** Tinba kuli bo kpia tieni yeni. Ki tiendi nani lan niba n tiendi maama mōla ne. Ki nua t gbannandi bonbuakaala ki tiendi t gbannan yeni li yantiali n bua yala kuli. Bi bo mali 'ti ke t tie u Tieniu pali n be yaaba ya po nani nifosaalo kuli yene. **4** Ama u Tieniu ninningbadima cianma po o bua tinba hali ki li yabi. **5** Lanwani t bo tie tinkpila i kelima ti biidi po. O bo guani puni li miali yeni kilisi. Li tie o njanba paabu ya po ki yi faabi. **6** O taani ki fiini tinba yeni Yesu kilisi, ki duoni ki kuani 'ti yeni wani tanpoli po diema nni. **7** O bo tie lani kuli ki bua waan'ti o njanbili n yabi maama kaa pia bianu, hali ya yogu n baa ti cua kelima o njanma ti po Yesu kilisi nni. (aiōn g165) **8** Li tie o njanbili -paabu ya po i ki tii faabi yi ba lan kelima li dandanli ya po yo. **9** laa tie a tuona po mō yeni wani, oba kuli n daa jingidi o yuli li po. **10** T tie u Tieniu nugu tuonli. A tagi'ti Yesu kilisi nni ki t ya suani o tuonjanma. Wan bo tuodi ki bili ke ti ya suani yaala. **11** Ya tiani mani line bo mali yi ki yi tie ninlanba. ban yi yaaba a jogida, kelima bi niba n tieni ya kōciagu b gbannandi po. Li bo cedi ke bi yi a jifela. **12** Lanyogunu i bo fagi yeni kilisi. yi bo k pia bonla Isaraheli buolu yaaba kani. Yi bo tie canba Isarayeli buolu nantaadi nni. yaala nua wan bo niani'ba ya nōniani nni, yi bo ye nanduna nni gaa pia guudima ba kuli, gaa pia nantaado yeni u Tieniu mō. **13** Ama mōla Yesu kilisi mō ya nni ke yinba yaaba bo kpia ye fagima yeni yi nagini u Tieniu kani lelima kilisi ya soma po. **14** Wani Yesu n tie t yanduanma yan taani nibuoli lie, Jufi-nba yeni bi nilanba ke bi tua nibuolu yendu. O bo puni'ba o gbannandi, ki mudi ya pagili n bo paadi 'ti yeni t lieba lan tie m yibalima. **15** O bo buoni li bali maama yeni lan bo pia ya kuana kuli ki taa lan nibuoliediba ki tagi nibuoli paanyendu wani o ba ya niinn gi tieni n yanduanma. **16** O bo bua wan mangi tinba yeni u Tieniu ki kpe li daapōnōnli po ki buoni ti yibalima ke ti tua nibuoluyendu. **17** Wani Yesu n bo cua ki wangi ti m yanduanma ya laabaaljanmo yinba yaaba bo ye fagima yeni yaaba bo ye konma konma nni. **18** Wani yaa po ke ti kuli baà u sanu ke baa fidi pundi báa kani. nani o fuoyenma u Tieniu nni yaaba n daani o niinni. **19** Lanwani i gō tie nilanba bii canba mō. I ji tie tanpoli yaaba i ki ji taa buoliyendu yeni u Tieniu nigagidijanba, yeni u Tieniu deni yaaba. **20** Yi tie nani a tanmaatana yeni ke bi máá i ya tanpuuli n tie u Tieniu tondiba yeni o saawalipuala po yeni Yesu kilisi n tie laa tanpuuli ya tanjuga. **21** Wani Yesu ya niinn ke yi la li dieli gi maa bonjanli ke li kpedi ki tua u Tieniu dieli ya la i gagidi ki nani o po. **22** B máá ki tuani yinba mō o ya niinn ne kelima o fuoma ya po i ke i taani tie u Tieniu n ye naani.

3 U tienu tieni li kuli ne yinba yaaba n ki tie jufinba yaaba yapo ke min Pōl ke n ye li yomdieli nni Jesu Kristi po. **2** N tama ki bani ke U Tieniu selgi nni yeni wan

teni nni a tuona min sɔni i yapo. **3** O teni nni laa tuonli kelima yaa nɔsiili ke n bo waani yeni po. **4** I yaa cɔgi min waani i yaa nɔsiili yeni, i baa bandi ke n bandi i maamɔni Kristi po. **5** Yognuba o bakuli bo ki bani yaa labamanli n kpendi po, kelima o den liegi dulɔna, ama mɔla U Tieniu dogila ki waani o yeginkaaba yeni o tundikaaba. **6** Li mamoni tie ke yaaba n ki tie jufinba bɔgidi yeni jufinba U Tieniu banjanli, ki tie U Tieni niba, ke baa biidi yaa bona ke U Tieni puoni ba kelima bi kuli tuo Jesu Kristi. U Tieni Labaamanli n yeni. **7** N ji tie U Tieni tondo ke baa yaa muandi o labamaanli, yaa tuonli ke n bo ke dagidi min sɔni ama ke U Tieni lebdi nni u paalu po. **8** Yeni min li wa maama kuli, U Tieniu teni nni o paalu o buama po ke min muandi yaaba n ki tie jufinba po li labamaanli yeni Kristi n tieni yaala ti po, ke li yabi boncianla, ke nilo kan fidi ki waani. **9** Min baa sɔni yaala tie ke min waani yuakuli U Tieniu n bogindi yaala. Yaala ke U Tieni wuonla hali ke li fagi, hali yaa yognu ke o bo tagi a bona kuli. (aĩɔn g165) **10** U Tieniu n bogini yaala, o waani o maleke paala tanpoli po o niba yaaba n tuo Kristi. **11** U Tieniu bo bogini lani ti po, o bia tieni lani Jesu Kristi tuonli po. (aĩɔn g165) **12** Yeni ti yaa jaandi, ti baa fidi ki pundi U Tieniu kani yeni papaali ke jiwaani ki ye yeni ti, kelima ti tuo Jesu yua sɔni U Tieniu tuonli. **13** N miadi ke yin da wɔdi i pala min laadi yaa fala ne po li yomidieli nni i yaa po, lani n baa todi yin kpaadi. **14** Kelima U Tieniu tieni li kuli ne i yaa po i, n gbaandi ki jaandi U Tieniu ti ba. **15** O tie yaaba n gaa o maama qui kpe yeni yaaba n ye ki tinga ne po kuli. **16** N jaandi ke u paalu po, U Tieniu n teni i o paalu ke bia teni i o fuɔjanma i fuomi nni. **17** N jaandi ke Kristi n kua i pala nni kelima i tuo o, ke yin yaa tie nani yaa tiigi ke o jiina kpa nɔama yeni yaa dieli ke bi maa o tantiagu po yen. **18** Ke lan fidi yin gbadi yeni yaaba ke bi paadi ba U Tieniu po. Kristi buama pianu, faginu yeni juanu yabi. **19** Li buama yabi hali ke ti kan fidi ki gbadi, ama n miadi ke U Tieniu n gbie i nni. **20** U Tieniu baa fidi ki tieni yaala n cie tin miado yaala yeni tin maali yaala o po. **21** O yeli po, li pamanli n yaa ye yeni a bina yeni a bina. Amen (aĩɔn g165)

4 N ye lio yonm dieli nni t Diedo Yesu po ki diani ki bua puni i cegili. Yin mɔndi ke i yenma n ya nani wan yiini ki bua yi ya ye maama. **2** Yi yaa jiindi i ba yogu kuli ki ya pia li pasɔngili yeni li mindili gi yi baa sugili i lieba po. Lan kuli mbuama nni. **3** Mɔndi mani ki ya taa nɔbu ki ya ye yeni i lieba m yanduanma nni **4** B dugikaaba kuli tie gbannanyendo i. U Tieniu fuoma mo tie yendo i ke b go lugidi n ke u Tieniu n puoni yaali kuli n tieni **5** O candaano tie yendo Yesu kilisi yua ke t kuli daani. K go ya bani ke m ninwulima mo tie yenli Jesu yeli po. **6** U Tieniu tie yendi ki tie t kuli baa wani n ye t kuli niimn ki suani o tuonli **7** U Tieniu buama nni ke u teni Dugkaa kuli m tagimi paabi nani yua kuli n bua maam. **8** Nani lan bo diani maama a tila nni: o gedi yeni i yonmi t yonbidi nni. K go teni u buolu u paabu **9** Ya mataali n yedi ke o doni bua waanf o jiidi Jelusalemi bi tinkpiba nni ki pan pua u

tɔbu. **10** Kirisi yua bo jiidi tinga nni ki paadi sotaani yeni ke b bo kpaao k o fii bi tinkpiba siiga nni ki ji la ya kaanu nani tanpoli yeni t kpiagidi ki fidi die bonli kuli yeni u paalu. **11** O lugidi b dugikatɔba ke b tie tondikaaba, tianbi saawalipuala, laabaalanmo tundikaaba, pateri-nba bii tundikaaba. **12** Li tieni n yeni ke lan fidi bobini u Tieniu niba. Ban fidi sɔni li tuonli lan buali maam k go todi kilisi yaaba kuli ban paa m tagima nni **13** Wan njanbi bua yali tie ke t kuli n njanbi ki ya pia dudugiyenli; ki njanbi bandi u Tieniu bijua, ki kpedi ki yaa tie nani yaaba n bandi kilisi k gbeni canyiin yeni. **14** Lan fidi t daa tie nani bila yua ke b baa fidi pua'o faama yeni. **15** Ama t baa bua u Tieniu k go dugi a tunda po ki mo ti fidi nandi yeni Yesu **16** O tuo ke b dugukaaba n taani kpedi ki ya bua b lieba. **17** Lani po n cedi ke n paandi i pala t diedo ke i yenma n daa tie nani yaaba ki bani u Tieniu yeni **18** B kan fidi tieni li yantiali ki bandi yaa tie faagu bii mɔnmɔni **19** B ji k bani fei k ji suani ya tuona k nua; b go ji kan fidi cuo bi ba yeni t jɔgintuona. **20** Ama i bandi ke Kirisi boo tie yeni kaa **21** Nanai yi ji gbadi Kirisi maama ke o go tundi yeni; i ji bandi ke m yenjanma tie ti ya tuagi Yesu n waan'ti maama i. **22** Jesu bo tundi 'ti ke ti nɔli ti tɔgikpeli yeni t maalbiidi yaaldi o nilo. **23** Li tie taladi yi lebidi i maalma. **24** ki guani taa i mɔnmɔni maalnanma yua ke u Tieniu bua; nani ya niba n paadi bi ba ki ji cuoni Yesu njanbi n yene. **25** Lan wani i ji nɔa k daa pua i lieba faama ki dugini t kuli ne ji tie u Tieniu diema yaaba i. **26** Apali ya bɔndi njan daa nɔa a pabɔnli n cua yeni t biidi bii njan ba t biidi nni. A mɔndi nɔa li muituoli ke u yieniu daa ba. **27** Lani tie njan daa nɔa sitaani n bigin'a njan baa t biidi nni. **28** yaaba n jaani ban ji daa jaani ban nɔmigidi ki sɔni li tuonli njanma, ki kubi b yula ki go fidi tod'i bii ki nani yaaba n ye m cacagma nni **29** Yi daa maadi jadimaama ama ya maama n mani ki go mɔni. ki fidi paani yaaba bua pali yeni yaaba n songi yi. **30** Daa biidi mani u Tieniu fuɔjanma i maama nni yeni i maalima nni. kelima wan taani 'ti ki tie t guudima ki ba nani'ti t biidi nni. **31** Daa pia mani langbina i lieba po, u tugutongu, m biadima. **32** Yi ya mani yeni i lieba, ki pia m niinma i lieba po ki baa sugili nani u Tieniu n bo teni 'ti faala kirisi niinn yeni.

5 N buakaaba, yatogd mani U Tieniu, **2** Ke yaa fuoma tua nani Jesu n buali maama yeni ke yedi ke o baa selgi yaala n nani U Tieniu po. **3** Bandagi jongili, kikipuligu n daa ye i kani. **4** Daa maadi mani mabiidi, majɔngidi kelima i tie U Tieniu n baa bu yaaba. Li dagidi ke tin yaa tie U Tienubaliga ki dugini o buama po yaa yogunu ke ti pagi yeni bi niba. **5** nambi ki bandi ke yua n tie conconma, jɔngidi, padibiidi, kpipulgu ki pia yiali Jesu yen U Tieniu kani. **6** Niln da bɔndi yeni macanba. Laa tietiedi biidi U Tieniu pali. **7** Yimba yeni li niba n daa taa baa pu. **8** kelima i dentie li bɔnbɔnli, mɔla i ji ye yomidaano yinyenma nni. Yaa cuon mani nani mi yinyenma n bila yeni, **9** kelima mi yinyenma ncedi ke o nilo tie njanibuolu kuli, yaa njanma n ke dagidi yeni i mɔni. **10** ke tie yaala n nani O Diedo po. **11** Da tugdi mani li bɔnbɔnli nni liba ama yin

fagidi yenba. **12** Kelima li pia i fe yeni yin waani ban soni yaala li ḡmini ḡminli nni., **13** Yaala n legini mi yenyenma kuli **14** kelima miyenyenma yendi li kuli. Li po n cedi ke li yedi: «Findi fin yua ḡ, ki ḡa bi tinkpiiba siiga, ke Jesu n yendi a.» **15** Yin daa fuo mani a nibiada yeni, ama yin yaa tie yandanba. **16** kpaani mani u yogunu kelima a dana bia. **17** yin daa ye mani yaaba n ki pia mi yama kaa, ama mondi mani ke yaa ye Jesu buama nni. **18** Yin daa bu yeni idanba, yinda fiagidi o nilo, cedi mani mi tagiḡanma n yaa ye yeni. **19** Yaa pagidi mani i lieba pala yeni i yanma nni, yandaano dondili yani yeni mi tagiḡanma n waani ti yaa yani. **20** Yaa tundi ki tiendi U Tienu baliga ki dugini ti yonbidaano Jesu krisiti n tieni yaala ti po. **21** Jiini mani i ba bi niba kanikelima yi ḡua krisiti. **22** Bi puoba, n yaa jiindi i ba i ciaba kani. yin jiini i ba Jes kani yeni. **23** kelima o ja n tie o baa nani Jesu n mō tie baali jaandieli nni yia tie o gbannandi ke o tie fabidaano. **24** Nani li jaandieli nni n jiindi o baa Jesu kani yeni, li buali ke bi puoba mō n yaa tie yeni bi ciaba kani bonli kuli nni. **25** Bi jaba, yaa bua mani i puoba nani Jesu n bua li jaandieli kabi o ba, **26** ki fidi ki ḡanbi o kelima o wuli yeni mi maama, **27** ki lan fidi ke tin yaa ḡani ti jaandieli nni ki da pia jḡngidi, tol, ba nanangu ba kuli, ama ti ḡandi. **28** Mōla bi jaba ba bua bi puoba nani bi gbannandi celu yeni. Yua bua o pua, bua o gbannandi. **29** O baa ki ba ki nundi o gbannandi, ama o wuu ki ḡanbidi nani yomidaano n tie li jaandieli maama; **30** kelima ti taabi o gbannandi. **31** Li po i ke o ja siedo o ba yeni o na kani ki taani o pua ban taani gbannandi. **32** Li tuoli nni yaaba, min bani kelima Jesu ye li jaandieli nni. **33** Ke yua kuli n ya bua o puo nani o ba yeni, ke o pua mō n yaa colini o calo.

6 Yinba abila yin tuo mani yi danba maama nani O Diedo n bua maama. Kelima lani n tiegi. **2** ḡan kpiagi a ba yeni a na, li tie U Tienu bali makpiana n yegi yeni u ḡonianu. **3** Ke ḡan fidi ki ba ki yaa pia li pamanli. ke ḡan yaa ye ki fuo lani n waagidi ki tinga po. **4** Yinba bibaa nba mo yin da manbidi yi bila hali ki fiidi bi pala. Ama yin yaa wubi ba, ki tundiba, ki bangi ba nani O Diedo n bua maama. **5** Yinba i yonbi, yin yaa tuodi mani i canbaa nba maama yeni i jeje yeni mi digibima yeni payenli nani yin tuo ki baa tieni Kilisiti n yedi yaala maama. **6** Yin daa tiendi yeni ban nua yi yaa yogunu bebe ka, ki da tie ke yi bua ki mangi bi nisaaliba yaa pala, ama yin tie Kilisiti yonbi yeni, yin tieni la yeni li paḡanli U Tienu yanbuama po. **7** Yin soni mani yeni li payenli, kelima yi tuuni Kilisiti po i. Laa tie bi nisaaliba po ka. **8** Yi bani nilo kuli baa gaa O Diedo kani wan soni yaa tuonḡanli pani ke ḡan tie yonbo bi yua n die o yuli. **9** Yinba canbaanba mo, yin yaa tiendi yeni bi po. Yin ḡa ki mabinga, ki yaa bani ke yinba yeni bani kulitaa canba tanpoli po yeni wan waa tiendi gagidima bi niba yeni bi yaba. **10** Yaala n sieni tie li ne yin yaa baadi yi fida O Diedo kani, yua yaa paciamu n cie yi paali kuli nni. **11** Yin bobini mani U Tienu n puni yi yaa tottiadi kuli ki yin fidi ki yaa se ke li paa. Ki yie

ki tuogi yeni (o biado) sutaani nunfanbiadi bu kuli. **12** Kelima tii kōni yeni yaaba n pia gbanandi yeni soma ka ti togidi ki kōni yeni mi diema danba, yeni li bali paciami danba yeni yaaba n die li biigili ḡandunli badijaba yeni mucicibiadimu yaa mu ye nni fawaama nni. (aiōn ḡ165) **13** Li tie lani yapo yin ta U Tienu n puni yaa tottiadi kuli, ke yin fii ki sedi ki yie yaa daali nbiayaa ti cua ke yin paadi, ki go yaa se ki paa. **14** Lanwani, yi yaa se mani bonḡanla ke li paa ki yaa ḡogiciamu i maami nani o gbannagidigu, ki la mi tegima kuditiadili. **15** Ki pili li yan kuali nani ti cacaadi yeni, mi yanduama labaalijama wangima po. **16** Yin taa mani li dandanli ki yaa kubi yogunu kuli nani ku gbankuondigu yeni, ki yin fidi kigbindi mi biadima daana n taa yi yaa mupiemi kuli. **17** Yin yaa ciibi mi faabima kuli fogiliga yeni U Tienu fuonḡanma jugi siega yaaga ntie U Tienu maama. **18** Fuoma yua n teniyin yaa jaandi yogunu kui i jaandi buolikuli, yeni bu miabu buoli kuli, ki yaa jaando yeni lijuunmoanli U Tienu nigagidijan ba kuli po. **19** Yin yaa jaandi mani n po, ke min baa yaa di n ḡobu ki mōdi yaa yogunu ke wan panni min ba maadi yaama. Ki min fidi tenibanbandi o labaalijamo bondangi kaali yeni li papaali **20** n tie o labaalijamo tondo, ki pili o yonbo dansalibiaga, ki min yaa pia ti pa paali ki maadi o labaalijamo nani lan pundi min waanomaama. **21** T i siiga yua n tie ti kpibuado ti ninja O Diedo tuonli nni baa teni yin bandi n labaali yeni min tiendi yaala ke yi moko n bandi li kuli. **22** N jōnni i kani lan yaa po bebe ki yin bandi ti yema lan paagi yi pala. **23** U Tienu yua n tie ba yeni yonbidaano O Diedo n pa ti ninjaba nni mi yanduama mi buama yeni li dandanli. **24** ke li ḡanbili n yaa ye yeni yaaba nbua ti Diedo ti yonbidaano yaa buama n kan lebidi hali abada.

Filipi

1 Pali yeni Timote Jesu Kiristo tuonsõnba dangi ya tilisonkaali ne Filipi dogu niñanba yaaba n ñua Kiristo yeni Kiristo nitaanli liiga yaaba yeni a tuonjaana liiga yaaba po; **2** yin ya ye yeni Ti Báa yeni ti Diedo Jesu kiristo ñalbalga yen bi yanduanma. **3** N ya tiadi i po ya yognu kuli, n yi jaandi ki tieni n Tienu balga. **4** N ki sundi min jaandi ya yognu kuli, ikuli po, ke min jaandi yeni li pamanli. **5** Kelima yin baa ya laabaaljamo biinu hali li daacincinli, ki taa ki cua yeni mola ne. **6** N pia li dandanli ke yua n cili li laabaaljamo i niinni ba suagi ku dudili hali Jesu Kiristo daali. **7** Li tie mõi ke n pia pali nni buama ikuli po, kelima ikuli ye n pali nni. Ikuli den tie n jakõdlieba, ki baa ñalbalga, ban den luoni nni li kpaadidieli nni, n buodi jama yognu yeni min den saa i mõi n laabaaljamo po ya yogu. **8** Kelima, U Tienu tie n kasiedi ke n pia mi buacianma yeni min ya ye yeni ikuli yeni Kiristo niñinpadi. **9** Min jaandi ki miadi yaali ikuli po tie, ke i buama ñ ya yabdi ki pugdi mi banma nni yeni li yantiananli nni. **10** Ke yin fidi ki gagdi yaali yaali n ñani, ki dagdi, ki ya tie ya niteginkaaba n ki pia taglibakuli Kirito guanma daali. **11** Ke yin ya gbie yeni mi teginma luanli yaali n ñani Jesu Kiristo kani, U Tienu kpiagdi yeni o teginma po. **12** N kpiiba, n bua yin ya bani ke min la ya fala kuli ki pani nni ke min yadi ki waani o laabaaljamo. **13** Mõlane, laa ji duagi Roma sejenba yaaba n guu li kpaaddieli yeni u dogu nni nitianba kuli po, ke bi luoni nni li kpaadidili nni kelima n yadi ki wangi ya laabaaljamo n nua Kirito po i. **14** Yaali n pugdi, ti dudugdi danba boncianli yadi ki wangi o laabaaljamo Kiristo po yeni li papaali yeni ania, kaa ji jie kelima bi dudugdi U Tienu po ji cie, Bi maadi Jesu maama kelima bi li nni ke n yadi ki wangi o laabaaljamo li kpaadidieli nni. **15** Li tie mõi ke bi niba ye, ki wangi o laabaaljamo li nunpoli yeni ki nanga po. Ama nitianba mõi li tuagi u sanjamu i ki yadi ki wangi. **16** nitianba tuuni kelima bi bua Kiristo, ki tie ania, ke ban yadi ki waani yaaba n ki bani Kiristo o laabaaljamo. **17** Ama yaaba n tuuni Jesu po, ki lingi bi yuceli buama ki tuagi u sanjamu, bi lingi ke ban ñmadi n yama li kpaadidieli nni i. **18** Lani ki pia mayuli, Bi niba yadi ki wangi o laabaaljamo Kiristo po, lan tie mõi ii, tofaama, n pali mani kelima o laabaaljamo nan li yadi ki suagdi i. Yende, n pali baa li mangdi ki pugdi i. **19** N pali mani kelima n bani ke U Tienu ba faabi nni, ki ñani nni li kpaadidieli nni. O ba tieni la kelima n bani ke i jaandi n po ke Kiristo Forjanma todli mõi ye yeni nni. **20** N pali paa, ke n bani ke n kan gbali n tuonli, mõlane, n ji pia li papaali nani min den li pia li yognuma yeni. **21** Mini ya po n yema tie ke min kpiagi Kiristo yua n tie n miali i, mi kuuma tie mini ya po ñuadi i. **22** N ya baa pia miali tinga nni ne, li tie ke min ya tuuni Kiristo po i. N ji ki cili ki bani min ba lugdi yaali. **23** N buama yabi ke min yaadi ki ban ya ye yeni Kiristo,

lani n pia mayuli n po. **24** Ama yinba ya po, li bi baa ñani ke min min ya ye i. **25** Yaali n pugdi, n bani ke n baa ye yeni yi, ki todi yi, i banma yeni i dudugdi Kiristo nni ñ suagi ki cie. **26** Lanwani ii, n ya guani i kani, Kiristo ñalbalgo po, i pala ba mangi. **27** Yin ya ñua ya yema n dagdi yeni Kiristo laabaaljamo. Lanwani ii, li ya tie ke n fidi ki guani i kani bii min ki fidi ki guani, min ya ye mi yeganma nni, ke i laabaalo wangi ke i pia yantiyenli, ki kubi ti dudugdi ke li paa o laabaaljamo po. **28** Da cedi mani i yibalinba ñ jieni yi. I papaali ba kadi ki waani ke U Tienu ba biani ba, ki nan faabi yinba. **29** Kelima U Tienu ñalbalgo po, o puni u sanu ke yin la fala yeni Kiristo ki go waani i ddugdi o po, **30** I ba kõi ki paadi yaaba n pangi o laabaaljamo tuonli. ki mua ti jadi nani yin la ke n tuuni maama, ki go li bii ki kubi ti jakõndii.

2 Li ya tie ke kiristo paagi i pala, li ya tie ke o buama pugni yi u fidu, nidugka ya ye, ki jaandi forjanma yeli po, **2** yin cedi n pamanli ñ nuadi kelima yin taa buayenma, ki ye yeni mi taakalma, ki pia yantiyenli. yeni po. **3** Da maali mani ke yinba n cie yaaba n sieni ki logdi mi tubonma. yin ya pia li yumini, ki ya cõni iyaba. **4** I siiga nni oba ñ da lingi o yuli po buama baba, wan ya lingi yuakuli buama. **5** Yin ya pia Jesu kiristo ñ bo pia ya maalma **6** Báa ke o den tie U Tienu, o naa den bogni o yuli yeni U Tienu. **7** Ama o jiini o yuli, ki bogni o yuli yeni tuonsõnlo ti siiga nni, ki miini o yli ki tua naaciemo. **8** O tuo, ki miini o yuli, ki cõni hali yeni o kuuma, hali yeni li daapõnõnli po kuuma. **9** Lanyapo i, ke U Tienu mo duoni o, ki teni o ya yeli n cie a yela kuli. **10** O tieni lani ke Jesu yeli po, dunli kuli ñ gbaani o nintuali, tanpoli po, ki tinga po yeni ki tinga tiipo kuli. **11** O teni lani ke lanbu kuli ñ yaadi ki saa i mõi, ke Jesu kiristo tie Badciamo, Ti Báa U Tienu kpiagdi po. **12** Lanwani ii, n buakaaba, nani yin cõni yognu kuli, ke laa tie n nintuali nni baba ka, ama mõlane bá min ki ye yeni kuli yin ya tuuni yeni ti jawaandi yeni mi gbannandigbima, ki lingi i faabma. **13** Kelima U Tienu n ye i niinni ki pugdi mi yanbuama yeni ya tuona n tie o pamancianli **14** ñan tuuni ya tuonli kuli, ñan ña i fanfabni, yeni i bulmi. **15** Ya tuuni mani yeni ki ya tie momõndanba yaaba n ki pia tagli, U Tienu bila yaaba n ki pia taglibakuli. Ya tuuni mani yeni, ki ya ñilgi, ki tuudi nani ya yenna n yendi ñanduna, ya nifiima n biidi ki tudi u sanu siiga yeni. **16** Ya kubi mani limiali maama ke li paa, ke mi baa ya moni n pia ti kpiagdi Kiristo daali. Lanwani ii, n ba bandi ke n ki sani nonma fanma bii ke n ki sõi fanma. **17** Ama, bá bi ya kpa nni, ki wuli n sõma, ki yidi salga, i dudugdi po, n pali baa mani, min mangi n pali yeni ikuli. **18** Li baa tie yeni i mo yapo, yin waani i pamanli, ki mangi i pala yeni nni. **19** Ama, n pia li dandanli O Diedo Jesu nni, ke o ba sõi Timote i kani ke li kan waagi, lani ii, n ba ga i laabaalo lan paagi n pali. **20** Kelima, mii pia nitiano yua ya ya tuada n wangi yeni i moni, ke o pali siadi i po. **21** Kelima bikuli lingi bi yuceli ñuadi i, bi naa lingi Jesu Kiristo bona

ka. **22** Ama, i bani Timote í soni ya tuona o báa po ki waaani wan pia ya mayuli, lanwani ii, o soni yeni nni, o laabaalɔ́amo yadiwaanma nni. **23** Lanwani ii, n daani ke n ya fidi ki bandi n maama n ba juodi maama kuli ii, min soni o i kani **24** Ama mini mɔ́no dugi O Diedo po ke li kan waagi ke mii guani i kani. **25** Ama n maali ke li ɔ́ani ke min soni Epapoditi wan guani i kani. O tie ninja yeni n tuonsɔ́nlielo yeni n jakɔ́ndlielo, ki tie i tondo yeni i naaciemo yaali nua min pia ya buama po. **26** Yin gbadi ke o yia, li den kpa o gbanu ki yagni o yama, ke o den bua wan ya ye yeni i kuli. **27** Kelima o den yiagi paa, ke li den sieni waamu wan kpe. Ama U Tienu den waani o nińingbadma o po, li ki tie ani baba ya po ka, n mo yapo ke min da ye yeni yanyagdi í tuu yanyagdi. **28** Lanwani ii, n ba jalgi ki soni o, wan guani i kani, yin la o, i pala í mangi, mini mɔ́ í fuodi yeni ti yanyagdi. **29** Yin ga Epafroditusi cangu yeni O Diedo yama li pamanli nni. Yin ga o yeni ya cɔ́lingu n dagdi yeni li nibuolu. **30** Kelima Kiristo tuonli po i, ke o den nuudi mi kuuma. O den luni o miali, ki soni ya tuona ke i bi kan fidi ki soni, ki todi nni.

3 Yaali n sieni, n kpiiba, yin mangi i pala O Diedo nni. N ki cɔ́gi yeni min tundi ki dangi maayenma po, ki kpaagi i tuba. mi ba todi ki faabi yi. **2** Yin fangi i yula yeni i sangbanli. yin fangi i yula yeni ti tuonbiadi danba. Yin fngi i yula yeni ku kɔ́nciabiigu danba. **3** Tinba wani, ti pala mani kelima ti nua mi fońanma i ku pugi U Tienu yeni i mɔ́mɔ́ni. Tinba n ku ku kɔ́nciamɔ́ngu, Ti jaandi U Tienu yeni mi Fońanma i. Ti kpiagdi mani i Jesu yeli po. Tinba wani ki kuani ti dandanli ti gbannandi nni. **4** Nilo ya bi ba dugi ti gbannandi po, ki mangi U Tienu pali, li bi baa tie mini i. **5** Mini kua ku kɔ́nciagu, ban mali nni li daaniili daali i. N tie Israyeli yua i, Benjamina cugli nni yua. Nilo ki tie Ebrewu buolu ki pundi nni. N yaajanba kuli bo tie Ebrewu buolu i. N cɔ́ni Moyiisi yikodi yeni li tundma kuli, ki tie Farisieni. **6** Min den bua ya tuoni n tie min ya falgi bi Kiristo nitaanli, lanyapo, n den ki pia taglibakuli ke yi nua yiko. **7** Lanya bona kuli den tie n po ńuadi i, n ji diidi ki sua ke li tie yaali n ki pia mayuli i kelima Kiristo po. **8** N ji nua bonli kuli ke li tie n po tingbali i, kelima n Diedo Jesu kiristo bancianma po, yaama ya po ke n ńɔ́li likuli, ki ji nua li nani ti tɔ́tɔ́gdi yeni, ke min fidi ki nagni Kiristo. **9** wan diidi nni, ke laa tie mi cɔ́ni yiko ka, ama lan ya tie min dugi Kiristo po, ya teginma n ńani U Tienu kani, kelima ti dudugdi po. **10** Ke min fidi ki bandi Kiristo yeni o faadma paaciamu, ki taani yeni o o falaciamo nni, ki nandi yeni o o kuuma nni ki lebdi n yema, **11** Li ya tie ke li ba fidi, ne yeni bi tinkpiba fiima yogu. **12** Li ki tie ke n baa a bona kuli ka, bii ke n bandi bonli kuli ki gbeni ka. Ama, n tiini ki lingi ke min cuo ki mubni, kelima Kiristo n cuo mini mɔ́. **13** N kpiiba, n ki maali ke n fidi ki mubni li, ama bonyenli ye: N sundi yaali n dugi li puoli, ki nan nua yaali n ye li liiga. **14** N tiini ki deli yaali n ye liiga, ke min baa li seli paabu, ki ya pia ya miali n ki pia gbenma yeni U Tienu. O yini

nni lanyapo i, ke Jesu Kiristo diidi ki sua ke n dagdi yeni li. **15** Lanwani ii, tinba yaaba ya dudugdi n cie, tikuli í ya pia yantiayenli. I ya pia maaltoma mo, U Tienu ba dogdi ki waani yi. **16** Tin ya bani ke tin sani ki pundi naani ne, ti dudugdi baa suagdi ki pugdi Jesu Kiristo nni i. **17** N kpiiba, ikuli í ya tie yaaba n togdi mini, yin ya nua yaaba n cuoni ki togdi n nannanli. **18** I siiga boncianli yedi ke bi dugi Jesu Kiristo nni, ama, bi yie wan tieni ti po yaali li daapɔ́nɔ́nli po. N tundi ki maadi yi li po i, n go ji maadi molane mani n yeni, ki buudi. **19** Bi ba juodi bi miali mi tudma nni i, kelima bi tienu tie bi puogu i, ke bi seli mɔ́ tie i fee, bi maalma dagdi ńanduna bona po baba i. **20** Ama, ti ya deni ye tanpoli i, naani ke ti baa guu ti Diedo yeni ti candaano Jesu Kiristo. **21** O ba lebdi ti fee gbanu, wun nandi yeni o kpigdi gbannandi. O ba tieni la kelima ya paaciamu po ke o yendi bona kuli.

4 Lanwani ii, n donlbuadba, n bua yi boncianla, yinba n tie n pamanli yeni yaaba ya po ke U Tienu ba pa nni n panpaani. N buakaaba, yin ya kubi O Diedo sanu ke li paa **2** N paandi Efodi pali, ki paandi Sentise pali, ke ban ya pia yantiayenli O Diedo sanɔ́ɔ́dma nni. **3** Ke fini, n jaantielielo, n mia ɔ́a ke ɔ́an todi bi puoba yaaba ki go soni yeni nni, ki todi ke ti yadi ki waani o laabaalɔ́amo, yeni Klema, yeni n tuonsɔ́nlieba yaaba ya yela diani li miali tili nni. **4** Yin mangi i pala O Diedo yeli po, yognu kuli; n waani mi liema ke yin mangi i pala. **5** Bi niba kuli í bandi i nimɔ́ndi, O Diedo cuama ji ki fagi. **6** Da fabni mani bonlibakuli po. Ama, ya maama n ye kuli, yin Jaandi, ki gbaani dunli, ki tieni balga ki ńani i buama ki piani U Tienu. **7** Yeni, U Tienu yanduanma yaama n cie yantiayanli kuli, baa guu i yantiana yeni i maalma nani jakɔ́ndo yeni Jesu Kiristo nni. **8** Yaali n pugdi, n kpiiba, Yaali n ye, ki tie mɔ́moni, ki pia ti kpiagdi, ki tiegi, yaali n ye kaa pia ɔ́gindi, yaali n tie buama yaali, yaali n dagdi yeni mayuli, yaali n dagdi yeni li seli yeni ti kpiagdi í ya tie yin baa pia ya maalma. **9** Yin bangi yaali, yin ga yaali yeni yin gbadi yaali n kani, yeni yin la yaali n yema nni, yin taa li ki soni tuonli; yeni ke U Tienu yua n tieni mi yanduanma baa ye yeni yi. **10** N pali mangi boncianla O diedo po, yeni yin yuandi ki guani ki pandi i todli yeni i yankuali n niinni. Bá i ya den pia todli n po, i nan den kan baa sanu. **11** N ki yedi yeni ki bua maadi ke bonli podi nni ka. Kelima, n bangi min ba tieni maama, bá lan li baa maama kuli, n pali í ya mani. **12** Bonli í podi nni ii, n ba bandi mi yema; bonli í ki muani nni mɔ́, n go bani li yema. Lan li baa maama kuli, n bani li guoli, ki go bani mi koma, n bani li baali ki go bani mi luoma **13** Yua n puuni nni u paalu yeli po, n ba fidi ki tieni likuli. **14** Ama i den ɔ́anbi yeni yin den todi nni, lan den paa n po ya yogu. **15** Yinba, Filipi yaaba, i bani ke min den cili o laabaalɔ́amo yadiwaanma, ki ńani Maseduani ya yogu, Kiristo nitaanlibakuli ki den todi nni, ki teni nni bii ki ga bonli n kani kase yinba baba. **16** Bá min den ye Tesaloniki, i den soni li todli ke li cie taalyenma, yaali n podi nni po. **17** N ki maadi ki lingi todli ka, ama, n lingi ya

luanli n ba pugni i piama i. **18** N baa bonli kuli, ke bonli ji ki muani nni. N buama kuli tii. N ga yin nagni Epafroditi ya paabu n po. Bu den tie ya tolaale nuulu n mani, nani ban yidi ya U Tienu ya salga ke o ga yeni, ke li mangi o yeni. **19** N Tienu mo ba diidi o kpiagdi Jesu Kiristo nni, ki puni yi yin bua yaali kuli, ke li nua o piama. **20** Mōla, Ti Baa yeni Ti Tienu n baa ti kpiagdi li bina yeni li bina. Ami. (aion g165) **21** Fuondi mani n po bi dugikaaba kuli. Bikuli tie U Tienu yaaba i. Nekanba dugikaaba yeni mini kuli mo fuondi yi. **22** Yaaba n ye nekanba kuli mo fuondi yi; li n̄anbi ki nua ya dugikaaba n tuuni o badciamo Sesari badciagu nni. **23** N buacianma n tie ke ti Diedo Jesu Kiristo fojanma n todi yi yeni ki nunmanga.

Kolosi

1 Pòli, Jesu ñdaka U Tienu yanbuama po, yeni Timote ti naataano, **2** Ti dangi ban paadi ti kpiiba yaaba U Tienu po, yeni ya naataani n duu kiristi nni, ki ye Kolòsi dogu nni ya po i, U Tienu ti Báa ñanbli yeni mi yanduanma i po. **3** Ti tiendi, ti Diedo Jesu Kiristi báa balga, ki go jaandi impo. **4** Ti gbadi ke bi maadi yin pia ya dudugdi Jesu Kiristi nni yeni ya buama ke i pia ban paadi yaaba kuli U Tienu po. **5** Kelima ban bili ya dandanli tanpoli po, ki guuni i po. I cindi ki gbadi li dandanli maama i mòmòni maama nni, Laabaalhamo. **6** yaama n pundi i kani, ki loni a luana, ki yadi ñanduna nni yeni i kani mo, nani li daacincinli yin den cengi, ki bandi U Tienu ñanbli i mòmòni nni yeni. **7** Ne tie o laabaalhamo, nani yin bangi yua ti naataanbuodo yeni ti tuonsòno, Epafra kani, wani yua n tie Kiristi tuonsònmòno i po yeni. **8** Epafra cedi ke ti bandi yin pia ya buama fojanma po. **9** Li buama ya po, hali tin gbadi ya daali i maama yeni molane, ti ki pedi jaandi i po, ki miadi ke yin gbie yeni o yanbuama banma, o yanfuoma nni kuli yeni mi fojanma niima nni gbadma **10** Ti li jaandi ke yin cuoni yeni li seli nani O Diedo ñ faadi maama. Ti jaandi ke yin loni ya luana n ñani i tuadhamma nni kuli, ke yin suagi liiga U Tienu bangima nni. **11** Ti jaandi ke o yudandi paaciamu yu n ba ciani yi li mondili yeni li juunli nni ñ pugni yi u paalu, bonli kuli nni. **12** Ti jaandi ke lan tieni yeni, li ya ke i jaandi ki tie ti Báa balga, li pamanli nni yeni wan puni ti u fidu, ke ti baa u biinu ya faali ke o bili ban paadi yaaba o po yeni siiga. **13** O faabi ti, ki ñiani ti li bònbonli yonbdi nni, ki kuani ti o Bijua buadga diema nni. **14** O biga po i ke ti baa mi daafaabi ma yeni ti tuonbiadi po sugli. **15** Nilo kan fidi ki la U Tienu, O biga n tie o junjungu, ke ti nua o. O tagma kuli siiga, wani n cindi ki mali. **16** Kelima wani ya po i ke bi tagi bonli kuli yaali n ye tanpoli yeni yaali n ye tinga po, ban nua yaali yeni ban ki nua yaali. Lan tie ti badigbandi, bii mi diedma, gobna bii ti yikodi, wani n tagi bona kuli o ya po, **17** O bo ye, ke bonlibakuli dá ki ye, o yapo i ke a bona kuli taani ki ye lan buali maama **18** Wani n tie ti gbannandi, U Tienu nitaali yuli. Wani n tie ti yikodi kuli ñiali mi cilma, wani n cindi ki mali, yua n yiedi (faadi) bi kpianba siiga, lani n cedi ke a bona kuli siiga, wani n ye liiga. **19** Kelima U Tienu yanbuama po i, ke a yabindi yeni o kpiagdi kuli ye Kiristi nni. **20** Ki fidi mi taakalma ñ tieni wani yeni bona kuli siiga o bijua yeli po, o tagnì o sòma yaama n wuli li daapònpòni po, ki bili mi yanduanma tinga po bona yeni tanpoli bona kuli po. **21** Yinba mo, yoghuba, i bo tie nilanba U Tienu po, ki tie o yibala i maalma nni yeni yin bo tie ya tuonbiadi po. **22** Ama, molane, U Tienu cedi ke i guani ki mangi kelima Kiristi yua n kpe gbannandi po, ke yin fidi ki sedi o nunga nni ti ñandi nni, ke pòdma bakuli yeni tagli bakuli ki ye. **23** Li bo tieni ke yin fidi ki kpa a jiina, ki da pia begma ti dudugdi nni, ki go da fagdi yeni yin den

gbadi ke bi maadi, ki go waani tanpoli tagma kuli po ya laabaalhamo dandanli. Li tie ya laabaalhamo ya po ke mini Poli tua tuonsòno **24** Molane, n pali mani min laadi ya fala po i po, ki gbieni n gbannandi yeni ya fala n pòdi Kiristi o gbannandi yaali n tie U Tienu nitaanli po. **25** N tuuni U Tienu nitaanli po nani U Tienu ñ puogi nni ya tuonli i po, ke min waani U Tienu maama kuli. **26** Ban den dogni ya mòmòni n hali li bina yeni li nifiima, ama ke li ji dogdi o ñinjanba po, (aiòn g165) **27** U Tienu bua ke ban bandi ku yaalidgu yudandi ñalmani bi nilanba siiga nni; li tie Lanya Kiristi i i niinni, ti yudandi dandanli. **28** Ti kpaadi ki wangi o ya maama i, ti paandi nilo kuli pali, ki bangi nilo kuli yeni mi yanfuoma, ke tin fidi ki seni nilo kuli ke o cie ki dagdi ke bonlba kuli ki podi o Kiristi nni, **29** Lani ya po i ke n tuuni boncianla yeni mi tuama ke mi colni o todli paalu yu n ye n niinni yeni u paaciamu.

2 Kelima n bua yin bandi min kòni ya kòni i po ñ paa maama yinba yeni Lahodise yaaba yeni ya niba n yabi kaa bani mini nbá moko. **2** Ke mi taakalma yeni mi buama yeni ya ñalmani n ñiani ya mòmòni n duagu U Tienu yaalidgu banma niima nni, yaama n tie Kiristi, ñ gbieni bi pala yeni li papaali **3** Mi yanfuoma yeni mi banma ñalmani kuli duagi o ya niinni i. **4** N maadi yi lani ke nilo ñ da bòndi yi mi tudma maabandi **5** Bá yeni n gbannandi ñ ki ye yeni yi, ama n yantiali taani ki ye yeni yi. N pali mani yeni mi la ke i kubi ke li paa, ki go ciibi i dandanli Kiristi nni. **6** Yin ya cuoni Jesu Kiristi sanu nni nani yin den ga o maama maama yeni. **7** Yin kpa i jiina paama o niinni, yin colni ban waani yi ya banma, ki ya maa i dandanli po po, ki jaandi o bonjanla. **8** Yin ya faami ke nilo ñ da dia yi diagu yeni o maalcianma maabandi yaama n tie fafanma yeni mi tuofaama maama, yaama n maa bi niba maasuagu po yeni ñanduna ne tuonbiadi danbogda po, ki naa ñua Kiristi banma. **9** Kelima, U Tienu munli kuli ye o gbannandi nni i. **10** O ya yeli po i, ke i baa bonli kuli, wani n die bali kuli yeni yikodi kuli. **11** O ya yeli po i ke U Tienukuani yi u kònciagu, ama li naa tie bi niba nui ya kònciagu ka, ti tuonbiadi gbannangu ñanma, ama, Kiristi ya ciagu. **12** Bi pii wani yeni yinba i ñinwulma nni, o ya yeli po, i ke i yiedi (faadi) kelima i dandanli U Tienu paaciamu po. Lanya paaciamu n yiedi Kiristi ki ñiani o mi kuuma nni. **13** Yoghuba, i den kpe i tuonbiadi yeni i jelma po i, o guani wani yeni yinba li miali nni, ki dini sugli ti tuonbiadi kuli po. **14** O piini ban diani ya panli cuonu ti po, yeni ya tili nni ke bi den diani lanya yikodi. O ñiani likuli, ki kpa ki tabni li daapònpòni po. **15** O landi gobna yeni yikodanba paatiadi, ki seni ba asala siiga. ki yuani ba o yudandi po li daapònpòni po. **16** Lanwani ii, yin da cedi nilo ñ jia i buudi kelima yin di yaali bii yin ñu yaali ya po, bii jaanma bá po lanyaaka ñmaapaano po bii fuodma dana po. **17** Lanya bona kuli tie ya bona n ba yuandi ki cua ya junjungu i, ama i mòmòni wani ii, li tie Kiristi i. **18** Yinda tuo nilo ñ fie i yudanyema kelima bi kpali li yumiinli, ki jaandi malekinba. Lanya nilo kuani o yama wan nua yaali nni, ki ji tua yuondaano

ke laa pia niima, kelima o nisaalmaalma po. 19 O ji ki pia Kiristi banma bawaamu, wani yua n tie li yuli, lani n dingi u gbanu kuli, ki cedi ke ti gbannandi kuli taani ki tuugi yeni a tuga yeni a jiina, ke u gbanu kpedi, ke U Tieniu dingi u. 20 I ya taani ki kpe yeni Kiristi, ke li nua nanduna ne ya yebiadma po, li nan tieni ledi ke i nua nanduna ni niini ki bili ya kuana, ki tua: 21 “Da jelni mani yeni ne, da leni mani ne, da sii mani ne?” 22 Lanya fuuna yeni li tunda tie bi niba yaa, ki nua ya bona bona ke ya soni yeni a njan biidi bii njan di ki buodi. 23 Li fuuna naani yeni nisaalo yanfuoma yeni i, ki nua nilo jaanbuolcelu, nufanu yumiinli, ki niindi ke lan kubi u gbanu yeni u tonu, ki nan ki pia ya mayuli n ba toti din bandi ti gbanu bonbuakaali yaali n dagdi ti po.

3 Lan wani, yi yaa den fiel len kilisite tinkpiba sign, yaa ling man yaa bonl n ye tanjol po, kilisiti n ka naankani u Tieniu jienju jo. 2 Yaa duana ma e yoma tampa bonl nni, ki da kuand yi yam nanduna ya bonla nni. 3 Yi kpe, ke e miano mo wuo len Christu u Tieniu kan. 4 Christu, yuoin tie emiana, yaa go cuo ki daagiel o yul ya yugunu, emoko batani ki dodgidi len o kpiagid nni. 5 Lanwan, yin kpa man njan dund bonbuoko biadil, yaal n die yigban-onbuoli, m conconm, ti cagindi, buol kul, ti glanaand bon buakabiadil, yaal n jaagini yaa buamo kul len mi nhalimon buam, yaala n tie nan e buli nhoodimo yen. 6 Laa bonla ya po yo, ke u tienu pabienl cuonu baa cua bi niyiekaab po, 7 Yimbaden tie yene yin den ye ti tuon biad nni yaa yogunu. 8 Ama moala, yin njaam man yaalo n tie ne kul: li pabienl, li mutuoli, enanga, ku tuotabigu len yaa majoagind n nia yi noana nni kul. 9 Yin da pua Jaama leni yiyaba, kelima viden landi u tagikpelu len u bontienkaala nani li lia dili yeni 10 Gi lani u tagipaanu, u tienu yuon tagi u n pandi yu yogunu kul, yu n naan len o, ke yin pundi gi bandi o cain. 11 Laa tagipodnu nni mi gagiolima gi go ye Jufonba len yaaba n kaa tie Jufinba siiga, maa go ye yaaba n kud ya siiga, maa go ye yaaba n kaa maabdi gilesi maama leni ya moatieba n yi sita yaaba, maa go ye leni i yonbi leni yaaba n die bi yula siiga, kilisiti tie li kuli, gi go ye bikuli nni. 12 Yi tie u Tieniu n gandi gi goyidi yaaba o yuli po, gi tie o buakaaba. Lanwani yin ya la mani nani li liadili yeni mi ninngladima leni li njanbili, leni li yumiinli leni mi dingoma, leni li juunli. 13 Yi siiga nilo ba ya la ke o lielo tieni o yaala n bia, wan da yemidi o po wan tie maama kuli, wan da yemidi o po wan tie maama kuli, yam pa o sugili. Nani Krisito nden puni yi sugil maama, yin n ya puuni yiyaba sugili yeni. 14 Yin la laa bonnanl kuli nani li liadili yeni, yin nragini mani mi buama nani gu gbanngagidigl yeni, yaama n baa taandi gi luoh yikuli yenma nani lan dagidi maama. 15 Krisitu yan duama n ya die yi pala nni kelima yin tuugi leni Krisitu gi tie gban nanyendi o niinni yeni. Moamoani ll Tieniu yini yiyin ya mani leni yiyaba yi yama n ya dua. Yin yo ye mani leni i tuondi u Tieniu po. 16 Kristu maama nhaliman n ya gbie yi pala nni. Va bangi mani yiyaba gigo tundi

yiyaba leni mi yan fumuanma. Ya yiini mani pisominba, len ya yani n pagi u tienu, leni ya yani n doogidi U Trenu Suoma yua n bangi yi yaala, gi yiini gi pagi u tienu len i twcenoli yaala kuli, tieni mani likul yomdano Jesu yeli po, gi ya tuondi ll tienu Kelima Wani Jesu yapo 17 Laa bonla kuli tie yaala n ba ti cua ya jinjingu, li bonmoanba liba tie Kristu. 18 Bi nuba ye, yaab n bangi ke o nulo n kpal ke o wadi o yuli gi jaandi male ekunba. bi nua ke bi tie liiga yaaba kelima ban la ya bonlekaala po, gi gbenbidi biyula fanfanna bi yantiana po, yan naani leni bi nisaaliba kuli yantiana. yind da tuo manike laa nibuolu n biigi yedi ke yii dagidi gi kan ba yi nuama panpaani. 19 Bi tiendi yeni kaa tuugi leni Kristu yua n tie li yuli: Wani Krisitu ya niinni ke o yaaba, yaaba n tie o glannandi, baadi yaala n dagidi bi miali yema po gi tuugi yenma ti gannandi nni kelima ti jiini leni ti tuga po, gi kpedih nani u Tieniu n tendi ke bi kpedih maama. 20 Yi ya kpe leni Kristu gi paadi leni nanduna maasuayu, be yapo ke yi go tuo ke nanduna kuana die yi nani yi da tie njanowna yaabo yeni? 21 Be yapo ke yi tuo gi nua laa kuana ya n tie: Nan da ta, njan da leni, njan da sii 22 Akuli maadi ya bonla n pia mi tienna go ba bodi ya maama. Akuli nua binisaaliba n bili gi bangi yaala 23 A kuana yeni tie nani a pia mi yanjuomo kelima a cedi bi niba n gandi ban baa jaandi maama, gi go bili bi niba nya Wadi bi yula gi Wangi bi gbannandi pala, ama njaam pio mayuli gi ba todi bi nuba ban ya paani bi gbannandi bonbuakaala. 24 yi bani ke yi bo taan len obila kuli gi ba wan bili yi po ya nhalimani ke yi tie yi panpaani, kelima yitu uni t yomdano Kristu po. 25 Yuo n tieni yaal a n bia kuli bo ba o biodimo pan paani, kelima u Tieniu gi gagioli bi nuba leni biyaba.

4 Canba nba n ya tiend b tuon sonla yal njan gdagd, kdugn: mo pia canba ku ye tapol po. 2 njam k ya jaand man yen a donda yanin. 3 Ya jaand man tyam po mo, ku tien n fid k fuod l ganl u nomaan po, k min fid k tund b nub Kristo ciila, yal ya po nced k n y c dan salgn. 4 K go ced k yuakul n njam k bando nan m bi bu maad nand yen. 5 ya ye man yen n yanfuom yen cincanl yab k go da biand n yaam. 6 I maani nya yeg yen i nogaal, k man n gbadim, lanfid yin band yi bu jiin yua kul nand l'an ya man o. 7 N ninjua, n buad o, u tien tuonsu gbengl yua tieg, n tuonsanlielo yua kb yiu Tisik yen, bu waani min tie yua. 8 N ban yo k sono i kann, k yin band tin ye nand, wan fid g song i pala. 9 N sona yen n ninjua buad'o Onesim yua tie i mo ya yua. B bu waani tin yen nanad kul ne kam ne. 10 Aristark, n yom yegnu fuondii, yen Barnabas ninjua Marc, yua ya poi kb den dien k Maadi ku ya pund i dogn yin njam g gau bonnanf yeni 11 Jesu yua kb yiu Justus yen mo, fuondi b kul ne tie konjakpela i, k tie yab biba mon todn kn fiel k san u tien tuonl, k go den song n pal. 12 I nataanu Epafras Jesu Kristo tuonsunl fuondii, u l gba i poi u jaandin, k mokiya pan set k gben, k go gbad bonkul ya niimin yin jiin iba canii u fien buamin 13 K dugn n tiend kasied u po ku l gba yim yen Laodise, yen Hirapoli

yab kul po u jaandin. **14** N donl buad'o dogda Luc fuondi, yen demas **15** Fuond man t ninjab yab ye hal Laodise yen Nin fas yen u jaandiogn yab, yab yen u den yen kul n po na. **16** I ya pan cog u kadaaog ne i denpo k gben, yin mond Laodise yab n mən cog l kadaaog, k yin yuand k ga min den ten Laodise jaadiog ll ya kadaaog yen, k cog l mǝ. **17** Yin ji maad arsip: ɲam k diid u Tien tuonl yal ka den ga yen, k ɲam g son lan ya ɲan. **18** Min pəl monondien ne yen n nuu. ya tien man n po k n ye dansal gni u Tien balg n ya yen i.

1 Tesalonika

1 Mini polo, Siliven yeni Timote, n diani li tili ke fuondi yinba tesalonika jaandeli yaaba n ye u tienu yua n tie baa nni yeni ti diedo jesu kilisiti nni, ke o ñanbili yeni o yanduanma n ya ye yi po. **2** Ti tuondi u tienu yoginu kuli, ti tiadi yi yela ti jaandi nni yi po. **3** Ti tiadi yoginu kuli ki kaa cedi yi dandanli tuonli po yeni yi tuuni yeni mi buanma maama po, yeni yi pia ya dandanli sedima, ti diedo jesu kilisiti yua n tie u tienu ti baa nintuali. **4** N ninjaba u tienu buakaaba, ti bani ke u tienu den yini'yi. **5** Tii den wangi'yi o laabaali ñanmo yeni mi maama bebe ka, ama yeni u tienu fuonma yua paacianmu po, yeni li pamancianli kelima la bɔn'yi, yi bani tin den ye yi siigan yeni ya tɔgu buolu ya ñanmu po. **6** Yi den tua yabi n ñodi tinba yeni ti yonbidaano yaaba n gaa u tienu maama ba o fala cianmu siigan yeni u tienu fuonma yua n puuni ya pamanli po. **7** Ke yi fidi ki tua ban ba togidi yaaba yeni yabi kuli ye Masaduana yeni Akayi po. **8** Kelima laa tie yi ya kani yeni Maseduana, yeni Akayi bebe ke u tienu maama den ya yaali, ama i kaani kuli yi dandanli maama den yadi ke laa go tie tiladi nilo n goa maadi li po. **9** Kelima bani bi ba tie siedi la po yeni tin den ba ya canganma yi kani, yeni yi den lebidi ke ñoadi(ñodi) u tienu ke ñaa i buli, ti ba ñoadi u tienu yua n fuo ke tie moamoni. **10** Moala yi gu o bijua jesu, wani jesu yua n den fii bi kpienba siigan ke den faabi ti u tienu pabienli yaali n ba cua.

2 N ninjaba, yinba bani ke n pundma i kani laa tua fanma. **2** Ama tin la ya fala yeni, ya sugidi Filipi dogin nni, nani yin bani maama tin den taani ki cuo ke loli lan ya papaali yeni ti tienu, ki tin waani u tienu o laabaali ñanmo ke yaani a maba. **3** Kelima tin den tundi ya tunda, naa den tie ki baandi yi yeni ya yantiali ki ñani janbi maam. **4** Ama yeni u tienu den diidi ki sua ki ti dagidi k o teni'ti o maama, yeni wani tin den maadi lan ya maama ka k bua tin mangi bi niba pala ka, ama tin den bua ki ya mangidi wani u tienu ya pali. **5** I bani ke tin den ye i siigan ya yognu, ti den ke wang'i ti ñomandi ka, ti goa den pia ñalmani buama yantiali u tienu tie ti siedi lan ya bonli kuli po. **6** Tii den lingi bi nisaliba ya kpiagidi ka, yaabi ba ñaa i kan bii yaabi ba ñaa kaan tianu mɔ, ya yoginu ke ti den pia u paalu ke tienu yeni nani tin tie kilisiti tondiba po. **7** Ama t den ye mi siigan yeni mi yanjiima, nani o pomado n kubi o bila maama yeni. **8** Yeni, ti pali den siadi li po, ti den ye yeni li pamanli, ke tin waani o laabaali ñanmo, ba u tienu maami beba ka, ama tinba mɔno ya mialiyenm po, kelima i buanma ti po i, den pundi lan kani. **9** Kelima, yi ya tiadi, n kpiiba, ti tuonli yeni ti fala u ñiagu yeni u yienu kuli, tin den tuuni ka ke bua ke tua oba kuli po tugili, ya yoginu ke ti den wangi yi o laabaali ñanmo **10** Yi tie siedi li po, u tienu mɔ tie siedi, ke tii den pia tagili yaali ke li ba fidi ke jagili ti yi siiga. **11** Yi go bani ke tin den ye yi siiga, ti den ye i

po nani bibaa n tie maami o bid po yeni, ke puun yi i tundi, ke paagidi i pala, ki go tiendi i po siedi. **12** Ke yi ya cuoni maama n ñani u tienu po, wan yua yi yi o badi dienma nni. **13** Li ya po, yoginu kuli baa tiendi u tienu baliga ke dugini o ñanbili po, yeni ya yoginu kuli ke ti gbadi u tienu maama, u tienu maama, yanma, ke ti den tuo ganma, ke la ke tie nisali yantiali ka, ama nani man tie maama, u tienu maama yanma tie maamoni ke tuuni yabi pia ti dugidi mi po. **14** N kpiiba yi den ñodi u tienu n yini yabi jesu kilisiti nni ya jaandiena ye Jide, kelima i doginu yaaba den waani fala nan bi ya dogun jifnba n den waanb 'ba ya fala. **15** Bani den kpa o diedo jesu yeni bi nisɔginkaaba. Ke waani ti mɔ kog laa fala biado, ba ke bua u tienu maama, bi tie bi niba kuli yibali. **16** Bi yiedi ti po ke tin da wangi bi nilanba u tienu maama ke bi mɔ baa m faabma, bi tienu ke li pundi bi tuonbiadi po. Li pundi u tienu n cuo'ba. **17** Tinba, yni n ninjabi, yoginu ba tin siedi i kani, ama tin den siedi ke ñaa'yi yeni ti gbannandi ne. Ti pali wani den ta yi po. **18** Ti den bua tin go cua yi kani, mini yeni pɔl, ama ti bobini li po taalimi lie, ke sitaani pani'ti. **19** Kelima bee n tie ti papaali saala po, bii ti pamanli, bii ti kpiagidi, laa tie yinba yeni nitoba, ti yonbidaano jesu kilisiti n ba te gua cua a? **20** Kelima yinba n tie ti kpiagidi yeni ti pamanli

3 Tin den ki fidi ki juuni yeni tin waagi yeni maama po, ti den jaggi ke min yeni Silasi n ba ye yeni Ateni beba. **2** Ke sɔni ti kpiilo Timote i kani, o taani ke suani yeni u tienu, ki tie ti tuonsɔnlielo Kilisito laabamanli muandun nni. Ti sɔn'o ke wan paagi i pala, ki tundi yin ya se bonñanla i dandanlin nni, ki siiga n oba kuli yama n da ñmadi yeni ban wangi ya fala po, **3** kelima u tienu jagi ti po lan nni. **4** Ya yognu k n den ye yen'i, ti den tuodi ki wangi ke bi ba waan'ti fala, li goa tienu nani tin den yedi maama. **5** Nani min den kan fidi ke juuni ke kan la'i yen, n den sɔni Timote i kani ke wan bandi yin se li dandanli nni maama, kelima n den jie ke mi tulima daano n da te tunlini ke cedi ke ti tuonli i siigan n tua fanma. **6** Ama Timote n ñani i kani ke kpeni ke la ke waagi o puni'ti ya laabaali n mani. O go waan'ti yin pia ya dandanli yeni ya buama n tie nandi. O maadi ki bua yin la'ti nani tinb n bua tin lai maama yeni. **7** Lan ya po ti kpiiba, baa tin li ye yeni, o yinyienu biadu, ke laadi fala, ti pala pa yeni yin pia li dandanli **8** Mɔla ti yama dua kelima i se ke li pa ti yonbidaano jesu kilisito nni. **9** T kan fidi ki tuoni u tienu lan dagidi tin pia ya pamanli o kani ki dugini po. **10** U yensiinu yeni ku ñiangu kuli ti miadi u tienu yeni ti pala kuli ke tuo tin gedi i kani ki todi ke yin baa ki biini yaala n pɔdi i dandanlin **11** Ti baa u tienu yeni ti diedo jesu n ñanbiti po u sanu tin goa cua ki lai. **12** Ke u tienu n pugni i siigan mi buanma yaali ke ti pia i po. **13** Wan todi, ke i pala n ñanbi ki cie ke yin ya gbie yeni tiñani u tienu nungan nni ya yoginu ke ti yonbidaano jesu ba guani yeni o maleknba.

4 Mōla wani, n ninjabi, ti paandi ti pala ki gō cegi ti diedo jesu tuonli po, i gō gbadi ti laabaalo yaal n tieni kuli, yin ba cuoni maama ki fidi ki ya ṛani u tienu nungan, maamōma, i gō li cuoni yeni, yin ṛmigdi ke gō sōni ṛanma ke pugini. **2** I nan tiani tin den naani maama ki baa suani ti diedo jesu sōnu ni. **3** U tienu n bua yaali tie ke yua kuli n kubi o yuli ti ṛandin ni ke gō cuo oba yeni mi conconma. **4** Ke yua kuli n fidi ki cuo oba yeni mi conconma ke bia maadi i mōni. **5** Oba kuli n da ṛaa ti nianbiidi n kuni o yuli, nani yaaba n ke bani u tienu n suani maama yeni. **6** Oba kuli n da di o lielo jodi bi ke jaanbi o lielo i tuona nni, kelima ti diedo ba bu ke ṛmali yua biidi tubli nani tin den waani maama yeni. **7** Kelima u tienu ke y'i'ti ke tin ya suani jōgindi tuonli ka, ama tin ya ye ti ṛandin. **8** Lani cedi yua yie ke kan cōnlin tin yedi ya maama ne, naa yie yinbi ka, o yie u tienu yua n ten'ti o foṛanmo i. **9** Yaali n tie i liebi buama, la ke tie ke ban diani tili ke waani ka, kelima u tienu mōno bo tuodi ke waani yin ba bua i liebi maama. **10** Maamōnmi, i gō li suani yen Maseduani dogni kuli i siigani, ama yin ṛanbi ke pugini. **11** N gōa cegli ke yin ya tie suoo ke suani i tuoli nani tin den waani maama yeni. **12** Yin ya kubi yeni, i mōni nni lan ya pia li cōnlin yeni yaabi ki bani u tienu ke liba n gō da pōdi i. **13** N kpiiba, n ke bua ke nilo n ya ye li bonbonlin i yaali ntie bi tinkpiiba ya po, ke lan ṛmadi o maalima nani yabi n ke pia ban daani yaali. **14** Ti ya tuo ke jesu bo kpe ke bia yiedi, u tienu ba yiedi'ti mō ti kaadin yeni jesu. **15** Ke dugini nani u tienu tili n yedi maama, ke tinbi yabi n da pia i miani ki gu jesu guanma; ti kan gaa liiga yeni bi kpienma ka. **16** Kelima ti diedo ba cedi maleknba siigan yendo n yigini, li naatunli n gōa mōa tapolu po, yabi n du jesu po ke den kpe ban kpia ke yiedi. **17** Ke tinba yabi n da sieni ki pia i miani, wan yugdi ti kuli ke do yen'ti tapolu jesu ke yeg yeno li pamanlin nni. **18** Yin ya paandi i liebi pala li maama po.

5 Mōla yali n nua o yogu yeni a dana ke tie lan tieni tili ka, **2** kelima i bani ke o diedo yogu ba cua nani o suudi yeni u ṛiagu. **3** U yogu cuon, b tōba b maadi: li kuli tie pamanli yeni tin ye li guunlin.” ama u tienu fala b jiidu ti po nani ti madi n yi cuo o pua i, yeni bi kan ṛaa leni palbi. **4** Ama n ninjaba, i ke ye li bonbonlin k li daali n te ba i po nani o suudi yen ka. **5** Kelima i kuli tie mi yinyinma yeni li daali yabi. I ke tie o ṛiagu yabi ke buali bonbonlin. **6** Mōla, da gōa man nani bi tōba yeni. Ama ya cengi mani. **7** Kelima, yabi n gōa o ṛiagu **8** Nani tin tie u yienu bila yeni, ti baa ṛani, ke la li dandanli yeni m buanma, k ciibi ṛalbagā. **9** Kelima u tienu ke lugdi'ti ke u mutuoli n ba ti po ka ama ti yonbidaano jesu buanma po. **10** Ke kpe ti po, ke nua ti gōgi, ti fuo yeni wani. **11** Mōla, ya taagi ke gōa ya todi mani i lieba nani yin ban maama yeni. **12** Ti jaandi k yin ya bani ke cōnlin bi cianbi yeni yabi n ṛmagdi u tienu tuonli. **13** Ti miadi ke yin ya pia mi buanma bi po ke dugni tuona po. Ya ye mani li pamanli ni. **14** Ti pug'i, maadi mani yabi n fuo li

ṛmadlin ya paandi yaab ye a maaban, ke todi talignba, ya jie man b nunbaogu. **15** Cuo mani iba ke nilo n da ṛmiandi biandma, ama ya ṛua mani yaali ṛani ṛmianma yua kuli kani. **16** Ya ye mani li pamanlin yogu kuli. **17** Ya jaandi mani ke da sedi. **18** Ya tiendi mani baligi bonli kuli po, kelima u tienu bua yeni jesu po. **19** Da jundi mani mi tagma. **20** Da yie mani mi dōgdima. **21** Ama ya bigidi mani li kuli. ṛjōdimani yaali n ṛani. **22** Yie mani bonbiili kuli. **23** Mi yanduanma tienma n paag'i, ke i tagima, i nalimu yeni i gbannandi n ya ye o kani ke jeje ki ye hali ti diedo jesu cuanma. **24** Yua n yini ṛani, wani n gō bi tieni. **25** N lieba, ya jaandi mani ti po. **26** Fuondi mani i lieba kuli ti ṛandin. **27** Yonbidaan po i ke nmaadi, ke bi numōnba kuli n cogi li tili ne. **28** Ke ti diedo jesu baliga n ya ye yeni

2 Tesalonika

1 Pöli, Silasi leni Timote n diani ya tili ne, Tesalonika jaandtieba yaaba n dugi U T ienu, ti Báa leni ti Diedo Jesu Kirisiti nni. **2** U Tienu ti Báa leni ti Diedo Jesu Kirisiti njanbili leni mi yanduanma n ya ye leni yi. **3** N kpiiba, Ti baa jaandi U Tienu yi po yogu kuli. Lan buali maama n yeni kelima i dudugdi kpedi boncianla, ke i buama i lieba po pugdi. **4** Lani n cedi ke tinba ti bá maadi i maama leni li pamanli U Tienu jaandiedi nni. Ti maadi i pañiili (juunli) leni i dudugdi leni ban wangi yi ya falaciamu, ti maadi yin tuodi ki gaani faligima po. **5** Li tie maalma i U Tienu buujiali po. Lan ba juodi maama, i ba dagdi yeni yin kua U Tienu Diema nni kelima i la fala o po. **6** Li tiegi ke U Tienu n njaniani yaaba n den falgi yi u falciamu, **7** ki nan songi i pala, yinba yaaba ke bi waani falaciamu. O ba tieni la ti Diedo Jesu ya nani njanjanli nni ki guani leni o paaciamu malekinba. **8** O ba jiini yaaba n ki bani U Tienu leni yaaba n ki colni ti Diedo Jesu laabaaljamu u muciamu nni, ki tuu li panli. **9** Bi ba pa bi tuonbiadi panli ki fagi leni O Diedo leni o paaciamu yudandi. (aiōnios g166) **10** O ba tieni la, o ya guani ya daali ke o buolu ba dondi o, ke o dugkaaba n kpaandi o yudandi. **11** Lani ya po i, ke ti baa tundi ki jaandi i po. Ti jaandi ke ti Diedo n tieni siedi ke i dagdi leni U Tienu n lugdi ki yini yi. Ti jaandi ke wan niani ya njanma n tieni ki dudi o buama nni leni i dudugdi tuona. **12** Ti miadi ke U Tienu, Ti Diedo Jesu Kirisiti njanbili po, Ti Diedo Jesu yeli n baa ti kpiagdi i po, ke yi mo n baa ti kpiagdi o po.

2 n nua ti Diedo Jesu Kiristu cuama, yeni tin ba taani ki kali yeni o, n naataani, ti mia yi sugli, **2** ke yin da njan ban lebdi i yantianjanli faala, lani yaa ka ban njanadi yi yama, yeni ya maama n naani sawali, bii maabanma, lani yaa ka tili ke bi tua ke li nani ti kani, nani O Diedo guanma yogu pundi. **3** La baa maama kuli, yin da cedi ban taa bu nunfanbu ki bondi ki tulini yi; kelima li buali ke mi yenyema n kpia ki cua yo, ke tin la ti tuonbiadi daano n legdi, wani yua n tie mi bodma bijua. **4** yibali yua n dongi o yuli ku tua ke o cie U Tienu bii ke o cie yaali n dagdi yeni ti kpiagdi, hali ki kali U Tienu jaandiegu nni, ki yini o yuli ke o tie U Tienu. **5** I ki tiani ke n den maadi yi lanyu bona min den ye i siiga ya yogu? **6** To molane, i ji bani yaali n pani o ke wan da legdi ke o yagu dá ki pundi. **7** Kelima mi biadma yaalidgu tuona ji tuuni i; li buali ke yua n dá pani o yeni, n bodi, ki pandi o u sanu. **8** Lanyogu, mi biadma daano ba legdi, ti Diedo Jesu n piebi o faama, ki biidi o sani, ki cedi o cuama yenyenma n biani o cain. **9** Li biadma daano legdima ba nja setaani aalu kani i, yeni yaalidgu tuona yeni li bulbondi yeni mi tofaama. **10** O pia ya nunfanbiadibu n ba bondi ki biani yaaba n ki tuo ki ga ke i mōmōni buama n ba faabi ba. **11** i, U Tienu ba sōni bi po ya paalu n ba tulini ba, ban njanadi mi tofaama sanu, **12** ki fidi ke ban bu ki cuo yaaba n yie mi teginma sanu, ki tiendi mi biadma ki mangdi bi pala

kuli. **13** Tinba ya po, n naataani, O Diedo buakaaba, ti baa tundi ki jaandi ki tiendi U Tienu balga i po, kelima U Tienu tuodi ki lugdi yi hali mi cilma, ki ba faabi yi, mi njanjanma njanbli po yeni i dudugdi i mōmōni nni ya po. **14** Lanyapo i, ke o taa ti laabaaljamu sanu, ki yini yi ke yin baa ti Diedo Jesu Kiristu kpiagdi. **15** Lanwani i, n naataani, yin ya see taajalalie, ki ya kubi yin ga ya tunda yeni ya njanma mi maama kani yeni a tila kani. **16** Ti Diedo Jesu Kiristu yeni U Tienu T Báa, yua buadi ti, ki puni ti ya baagli yeni ya dandanli n ki pia gbenma o njanbli po, (aiōnios g166) **17** Wan songi i pala, ki pugni yi u paalu a tuonjanma po yeni maajanma kuli po.

3 Mola, n naataani, jaandi man ti po, ki fidi ke ti Yonbdaano maama n yadi tonma, ke ban tuo ki gaa leni ku colngu nani lan bo tieni i kani maama yeni. **2** Ke U Tienu n nani ti a nibiada leni bi tondanba siiga, kelima, bi kuli ki pia ti dudugdi. **3** Ti Yonbdaano njan, o puni ti u paalu, ki go guu ti leni ti tuonbiadi. **4** Ti Yonbdaano cedi ke ti pia li dandanli yi po, ke i tie, ki go baa tie tin miadi yaala. **5** Yonbdaano n todi yi yin bandi U Tienu buama, ki todi yi yin pia li juunli nani Kristo yeni. **6** N naadaani, ti miadi ti yonbdaano Jesu Kristo yeli po, ke yin fagdi leni ya niba n ye ku yenyebiigu nni kuli, ki go ki colni yin gaa ya tunda ti kani. **7** Yinba mōno bani yin ba togdi ti maama, kelima ti den ki ye leni ku yenyebiigu nni ka. **8** Obá den ki teni ti ti jiedi faala ke ti dini; ama, ti den yen tuuni yienu leni niagu ki laadi fala yo, ki je; ke tin da tua tugli obá. **9** Li ki tie ke ti bo ki pia yiko leni ban teni ti ti jiedi ka, ama, ti bo bua yin togdi tinba mōno ya yenyienu i. **10** Kelima, ya yogu ke ti den ye i kani, ke ti bo maadi: Yua n ki bua ke soni tuonli, wan da je mō. **11** Ama ti nan gbia ke bi maadi ke bitoba ye i siiga ki ye ku yenyienbiigu nni, kaa bua ke bi sōni tuonli, ama ki nan ye ti bonyoyuodi nni. **12** Ti miadi li danba, ki balni ba Jesu Kristo yeli po, ke ban ya tuuni ki je bi fala po leni mi yanduama. **13** Ama yinba n kpiiba, yin ya tie mi njanma. **14** Li ya tie ke yua ki colni tin maadi yaala li tisonkaali ne nni, yin njan o ki da nagdi o, ke i fee n cuo o. **15** Yin da kubi o nani i yibalo ynei ka, ama ya cegli o man i ninjua yeni. **16** Mi yanduanma Yonbdaano mōno n puni mi yanduanma yogu kuli, bonla kuli nni! Yonbdaano n ya ye leni i kuli! **17** Min Pöli n diani li tili ne leni n nugu, ki fuondi yi. **18** Ti Yonbdaano Jesu Kristo njanbalgo n ya ye leni yi!

1 Timote

1 Pəli, Jesu kiristi tondo nani lan ɲua U Tienu ti candaano yeni Kiristi Jesu, ti dandanli bali maama yeni, **2** N dangi ya tili ne, Timote, n bijua ti dudugdi yeni i mɔni nni po: U Tienu, ti Baa yeni Jesu ti Diedo ɲanbli yeni mi niɲingbadcianma, yeni mi yanduanma ɲi ya ye yeni a. **3** Nani min den waani a ke ɲan tieni maama ki fidi ki gedi Maseduani yeni i, ɲan ya ye Efesi dogu nni ki fidi ki waani bi niba ban ba tɔgni ya sanu, ki da lebdi yenɲodma bi tunda nni. **4** Ban da cengi bi tunda nni a togda yeni ya nifiima n ki pia gbenma, ki nan fiindi mi ɲɔniama, kaa pugdi bápu ke li ɲua ti dudgdi U Tienu tuona po. **5** Ama li bali maama ɲi ɲua yaali n tie mi buama yaama ɲani li papienli nni, li yantiaɲanli nni yeni ya dudugdi n tiegi i mɔmɔni sanu nni. **6** Ya niba n lebdi ki taa santianu, tudi ki kua ya maacianma n ki pia mayuli nni. **7** Bi bua ban tundi bi niba li bali maama, ama ki nan ki gbia ban maadi yaali yeni ban wangi yaali niima nni. **8** Ama, ti bani ke li bali maama ɲani, li ya tie ke nilo taa ma ki sɔni ya tuona n tuagi ti yikodi sanu **9** Ti nan bani ke li bali maama ki bili yaaba n tiegi po ka, ama yaaba n ki cɔlni yiko yeni yaaba n fiindi mi yenyiema po i, a yenyieda yeni ti tuonbiadidanba, yaaba n ki ɲua U Tienu yeni bi yanbondanba po. Mi bili yaaba n biani bi danba miali yeni a nikpala po i. **10** yaab n kuani bi yuli mi conconma nni, yaaba n taa nintuali, ki dua yaaba, a nisuura yeni a sanjiala, bi tuofoadanba, a tingbangbaaba yeni yaali n ki tuagi ti dudugdi sanu kuli po, **11** Lan ya bangma ɲua O cabɲandaano U Tienu ɲi piani nni ya yudandi laabaalɲamo i. **12** N maali ke ti Diedo Jesu Kiristi yua n pugni nni u paalu, kelima o diidi ki sua ke n duu o po i ke o puogi nni lan ya tuonli, **13** Mini yua n den fanbi U Tienu yikodi, ki go tie jadi daano, n baa U Tienu ɲanbli kelima n den ki bani ki tie lankuli. **14** Ama Ti Diedo ɲanbli tɔgni min pia ya dudugdi yeni ya buama Jesu Kiristi nni, ki paadi likuli. **15** Ya maama ne mɔni boncianla, ki go pia ti dudugdi yuakuli po, ke Jesu Kiristi cua ki tinga po ki bua faabi ti tuonbiadi danba i. Mini n biidi bi siiga nni ki cie. **16** Ama lanyapo i, ke n baa mi niɲingbadma ke li wangi ke mini n cindi ki la Jesu Kiristi ɲi pia ya juunli. O tieni lani, ke lan tua nannanli yaaba n duu o po hali ya miali n ki pia gbenma. (aiōnios g166) **17** Mɔlane, ti kpiagdi yeni ti yudandi tie hali ya yognu badciamo, yua ya miali n ki pia gbenma, ban ki nua yua, Tienyendu baba yaadi, li bina yeni li bina, Amil (aiōn g165) **18** Timote, n biga, min teni a ya maabilkaama ne, ke mi ɲua ban den pua a po ya sawali yeni, li tie ke ɲan kɔni li kɔnkɔnmonli; **19** ɲan ya pia ti dudugdi yeni li yantiaɲanli. Bi tianba buoni li, ke li tulni ba, ke bi fagdi yeni ti dudugdi. **20** Himene yeni Alekisandiri ye bi siiga nni, N sagni bani yeni sutaani, ke ban bangi ban ba tɔgni ya sanu ki ji da fanbi U Tienu yikodi.

2 Lanwani ii, n dá ba paani a pali, ke ɲan ya tie i jaandi, ki miadi u sanu, ki miadi sugli, ki tiendi uU Tienu balga bi niba kuli po, **2** bi badcianba yeni yaaba n pia yikodi kuli po, lan todi tin ya ye ya yema n ɲua mi yanduanma, li yanɲaali, U Tienu sanɲodma yeni li seli nni. **3** Lani n ɲani ki dagdi U Tienu ti candaano po. **4** Li tie o po buamɔnma, ke bikuli ɲi baa mi faabma, ki bandi i mɔmɔni cain. **5** Kelima, tienyendu baba n ye, yeni candanyendo baba, bi niba yeni U ienu siiga nni, Jesu yua n tie Kiristi yeni nilo. **6** Wani n yidi o yuli salga bi niba kuli po. Lani n wangi wan tieni ya kasiedi lan buali ya yognu. **7** Lanyapo i, ke bi bili nni ke n tie tundka yini tondo. N maadi i mɔni i, n ki pua tuofoama ka. N tuonli n tie min tundi bi nilanba ti dudugdi yeni i mɔmɔni sanu nni. **8** N bua bi niba ɲi ya jaani ban ye naani kuli, ki yi doni bi nui ti ɲandi nni, ke pabienli ki ye ki buali tama. **9** N go bua bi puoba ɲi ya bobi bi tialakaadi lan buali maama, ke li ɲua li fangli yeni bi gbannandi cɔlungu sanu, ban da la, ki pili bii ki pangi bi udi yeni wula bii anjilfa, ki da yie ya tialakaadi dunga n paa. **10** Ama, N bua ke ban ya ɲanbidi bi yula lan buali maama nani ya puoba n wangi ti dudugdi bi tuonɲama po yeni. **11** O pua bi baa bangi bonli kuli li ɲminɲminli nni i, yeni u cɔlungu sanu nni, **12** Li ki cabi ke o pua ɲi tundi o ja lanyaaka wan ya pia ti yikodi o ja po, ama o baa ye li ɲminɲminli nni i. **13** Kelima, bi cindi ki tagi Adama i, ki tuani Efa. **14** Bi nan ki bɔndi ki tulni Adama ka, ama bi bɔndi ki tulni o pua i, ke o kua mi tudma nni, ki miidi li kual. **15** Yeni lankuli, o ba baa mi faabma ti madi po, li ya tie ke ke o ɲodi li miinli, ti dudugdi, mi buama yeni ti ɲandi sanu.

3 Ya maama ne tiegi li ya tie ke nilo bua tua gobdika; o lugdi ya tuonli n mɔni boncianla. **2** Li buali ke gobdika kan ya pia jalgi bákuli, ki ya pia oyendo baba, ke o yama dua, yua n pia li miinli, yua cegni o yema, ki banili cangaali, ki ba fidi ki tundi niba **3** O kan kuani o yuli li daaɲuli nni, yua ki pia jadi, ama yua gaani sugli, ki pia li juunli, kaa kpaani o yuli po baali. **4** O baa bani o diegu kubma, ke o bila cengi o maama, ki cɔlni. **5** Kelima nilo ya ki bani o diegu kubma, o ba tieni ledi i ku kubi U Tienu nitaanli? **6** Li ki buali ke wan ya tie konpanga, o japaaciandi ɲi da ti cedi sutaani ɲi buu ki cuo o. **7** Li go buali ke wan la kasiedi kaantianu, lan todi o wan da baa mi tudma bii sutaani diagu nni. **8** Bi todkaaba mo baa tie mɔmɔnsaala i, ki fagi yeni palalie danba, li daaɲucianli yeni mi ɲalmanbuama. **9** Bi baa kubi bi dudugdi ɲi dogdi bi po ya momɔni yeni li yantiaɲanli. **10** Bi dá ba cindi ki biigi ba, ki diidi yo, bi ya ki pia tagli bákuli, ban fidi ki cili bi tuonli. **11** Bi puoba mo baa tie yaaba n maadi i mɔni, kaa jondi nilo po, ki pia li yumiinli, ki tie payenli buama danba lan tieni maama kuli. **12** Bi todkaaba baa tie poyendanba, yaaba n ɲanbi ki tundi bi bila, ki kubi bi dansanu bonɲanla. **13** Kelima, yaaba n tuuni bi tuona bonɲanla ba baa li seli yeni li dandanli kelima bi dudugdi Jesu Kiristi nni. **14** N diani ki maadi a ya bona ne, ki daani

ke min cua a kani yoghubá. **15** Ama, ki fidi lan todi a, li ya tie ke mii cua tonma, ñan bandi a yema U Tienu diegu nni, yaagu n tie U Tienu yua tundi ki pia miali nitaanli, i mòmòni jumu yeni yi daasiedu. **16** Lipo n cedi ke tikuli taani ki tuo ke: “Mi yenñodma mòmòni tie yaalidgu bonli i” O dagdi yeni ti gbannandi, ke foñanma saa i mòni o po, ke malekinba la o, ke o wangi o laabaalinjamo bi niba siiga, ke bi dugi o po ñanduna nni, ke bi duoni o ti yudandi nni”.

4 Ama mi fuoma kadi ki maadi ke li kan waagi, nitianba ba ña ti dudugdi, ki ñodi mi tulinma yeni i buli tundma. **2** Li ba tua yeni kelima bi yantiali ñodi mi tuofaama yeni mi muyima. **3** Bi ba beli li pokuandi yeni ti jakundi, ki beli U Tienu ñi tagi ya bondikaali, ke yaaba n dugi o po, ki go bani i mòni ñi ya taagi ki di ki tiendi U Tienu balga yeni dima **4** Kelima U Tienu ñi tagi yaali kuli ñani, ke tin ba taa yaali ki tienu U Tienu balga kuli ki pia luma. **5** Kelima U Tienu maama yeni mi yenñodma ñanbi likuli. **6** A ya waani lanyanya bona a kpiiba, a ba tua Jesu Kiristi tuonsònmonò yua ke o dini o ti dudugdi lanbona yeni ya tundigama ke a ga. **7** Ama, ñan ñoli a pociana ñi faadi ya concontelmi, ki nan faadi li papienli sanu **8** Kelima, u gbannansaagu tuona ñi pugdi yaali ki pia fuoma, ama mi yenñodma sanu mòni bonciala li kouli po, li colini molane yema yeni ya yema n ba yuandi ki cua nonianu. **9** Ya maama ne ki pia tama ki nan selindi yua n ga ma. **10** Kelima lanyapo i, ke ti tie ania, ki tuuni boncianla. kelima ti dugi U Tienu yua n fo, ki go tie bi niba kuli candaano, yaaba n duu o po yaali n cie. **11** Kadi ki maadi li bona ki go tundi a. **12** Obakuli ñi da fali a sòpaanma, ama ñan ya tie yaaba n wangi ti dudugdi bi maama nni. **13** Ya fiini mi cogma nni, mi tundma nni, ki ya paandi bi niba pala hali mi ba cua. **14** Da yuandi ya yenpaabu n ye a niinni, ban den pua sawali ke yaaba n ñua U Tienu nikpelba maani a po bi nui, ke a baa yaabu. **15** ñan ya fiini li bona nni bonñanla, ñan taa a yuli kuli ki cabi li bona, yukuli ñi bandi ke a tuona cuoni bonñanla, ki caa liiga. **16** ñan guudi a yuli, ki diidi a tundma nni bonñanla, ñan ya tie ania li bona nni, kelima a ya tie yeni, a ba fie a yuli ki go fie yaaba n cengi a bangima.

5 Da nanbi k manboli mani o jakpelo, ama ya pa andi u pali, nani biba yeni; ya paandi u nupaəngu pala nani i nataani yeni. **2** A puociana nani binaa nba yen, b puobidi nani t ninsiaba yeni, l papielem **3** Seln a pakuana yaab n ñanbi k tie pakuana. **4** L ya tie k l pakuali pia t bidi lan yaka a yabila ban ñigni k ya pia t ñandi b diogun, k go ya tiendi b danba ban tund b yaali, k l ma l ñani u tienu po **5** Yua tie pakual yeni mòni, k tie yuan cuo li ba k ta u dindandlik cabi u Tienu k go jaandi, k miadi u tiensugli yeni yen ñiəgu. **6** Ama ya pakualo n kpaani dulña ne yenyienu kpe'u ba l ya tie ku fuo. **7** Tund'ba mani l bona k ban ji da pia jalgi ba. **8** L ya tie k yua k nanbi k ñanbi k ñmagdi o nibi yaabi ñanbi k tie u diogun ya yaabi, biani u mòmòni gaama, yu k bani u Tienu yaali su yen'o. **9** K

fidi ban yini pua k u tie pakualo wan møndik ya pia bina piiluobo k ya tie yua n den kunni ja yendo baba. **10** K yua kul ya bani k u tuona den ñani k den wlubi tu bidi, k den gaani b canba, k den ñuudi b nuñanba taana, k den todi b cicagdanba, k den tiendi tuonjan buoli kul **11** Ama ñan yie t pakuabidi, k l ma ya yognu k u ja nianga paadi yenba yen Jesu b ji yi kpaani ban guani k kunni b jabi **12** K ji k colni b cincin-puoni yaali k b den puoni Jesu yeni **13** K baa ji pia tuonli ba yeni, b ji waa yiegi a ñiana ni. L go k tie k b waa fanm - fanma moka b waa yeni t mayiyuodi yeni i tuali, k maadi ya maama k laba. **14** L po n cedi k n bua ya pakua bidi n da k kunni b jaba, k ban guani k kunnib jabak mali t bidi, k ñanbi k kub'ba a dioguni, k da ña t ninnanda ya sugdi'ti. **15** k l ma pakotianba ña a sanu yo k ji ñodi staanni **16** Kreso-yua diogun ya pia a pakuana wani n ji baa tod' ba k lan fidiyaali lan ji da tie tugkpiegli u jaandiogu po, k wani møndi fid k todi yaab nanbi k tie pakuana. **17** Ya jaandiog liig yaaba nanbi k suani b tuonli k l ñani b dagdi yeni ban ñanbi k la b tuonl sel bonñanli. l nam ñanbi k nua yaab n tundib niba u Tienu maama **18** k l ma u Tienu Kadaogu yedi: ya nua taand' a ka pua i dii, a ji kan pibin u ñobu. k l tuonsònli dagidi yeni wan ga u tuonsòn- ñmapaəgu. **19** Nul ya ba yeni u jaandiogliig yua maama, ñan da gaa, l ya k tie b lie, b ta yaa ka **20** Yaab tundi k biidi nan fu yeb'ba b lieb kul nungn k yaab sieni n ji ya jie. **21** n maad'a hal u tienu ne po, hal Yesu kreso po, yeni u tienu malek po, ya còlni min yed'a uaal ne kul, k ba lugdm ba n da ye i siign. **22** Da yi peli k maandi a nugi nul po, k go da kuandi a nugu mutano biidn. Fin mono, Cuo a. ba k ya ye t ñandin **23** Da ñu miñima baba ka. A ya yi tienu nan nu o daməngu mwaama k lan ya ñanbdi a tugun k dugni a tugyanu yen po. **24** B tianb ya biidi k wuo b wlaama ba k b da buni b buudi mōno. Ama b tianba yaali yi waagi yo ban t fioli bandi. **25** Nani a tuon ñama n k kluo yeni l go tie yeni k t tuon biidi moka fan fidi k wuo ni.

6 Yaaba n ye ti yonbdi cacagma nni ñi ya nua bi yonb danba nani yaaba n dagdi yeni ti kpiagdi, ke ban da ti fanbi U Tienu yeni yeni o bangima. **2** Yaaba ya canbaanaa n ñua U Tienu, ñi da fali ba, ki ya tama ke bi tie bi kpiiba i; ama ban ñanbi ki ya tuuni bi po kelima bi tie dugikaaba yeni buakaaba yaaba n gbaa ke ban tienu ba yaali n ñani. ñan ya wandi lanyanya bona, ki go cedi ke bi colni li bona. **3** Nilo ya pia bangianma ke maa ta ya yeni a yaama, bii kaa tuo U Tienu bangima yaama n ñua ti Diedo Jesu Kiristi ñomaama yeni mi yenñodma bangima, **4** O tie yuondaano, ki naa bani libakuli. Yaali n pugdi, o pia ku ñoniagu yeni mi niama yianu, uni n cuoni yeni ki nanga, a konkona, ti sugdi, ku tuotabgu, **5** Nufanu nunfandanba ñoniama yaama n ki pia gbenma. Bi tudi i mòmòni sanu, ki maali ke mi yenñodma tie ñalmani tuonli i. **6** Lani n yeni mi yenñodma yeni li pamanli n tie ya ñalmani n yabi ñiali. **7** Kelima ti ki cua yeni libakuli ñanduna nni ne. Ti go kan gedi yeni libakuli mo.

8 Lanwani ii, ti ya pia tin ba di yaali yeni tin ba ḡagni ti gbanu yeni yaali, li dagdi ti. 9 Ama, yaaba n kpaani ke ban tua ḡalmandanba, bani n baali mi biigma nni, ku diagu nni, yeni ya ḡalmanbuama n ki pia mayuli, ki tulni ba, ki kuandi bi niba u ḡmanbiidu yeni u dogu biidma nni. 10 Kelima, mi ligibuama n tie ti tuonbiadi kuli jiiinjali; nitianba ba i ligi, ki ji bodi ki fagdi yeni U Tieniu sanu, ki kuani bi yuli ti yanyagdi nni. 11 Ama fini, U nilo, ḡan sani ki ḡa lanya bona ki na lingi mi teginma, mi yenḡodma, ti dudugdi sanu, mi buama, li juunli, ti nimondi. 12 ḡan kōni ti dudugdi kōkōnmōnli, ḡan cuo ban yini a ya miali n ki pia ghenma ya po, yaali ya po ke a tieni kasiedimōno a dudugdi po bi nib boncianli nintuali. (aiōnios g166) 13 N miadi a U Tieniu yua n tieni bonlikuli li miali nintuali yeni Jesu Kiristi yua waani kasiedmōno o dudugdi po Pōnsi Pilati kani, 14 ke ḡan kubi U Tieniu ḡomaama bonḡanla ki ḡodi ya yema n ki pia taglibakuli, haliyeni ti Diedo Jesu Kiristi ḡ ba dogdi. 15 Yua n ba kadi ki waani ti kpiagdi yudaano, u paaciamu daano, bi badcianba ya badciamo, bi diediba ya diedo, yua n kubi ya miali n ki pia ghenma, li yogu ya pundi, 16 Yua n ye ban kan nandi ya yenma kani, yua ke niloba kuli ki kpeli ki la, ki go kan la halibada, yua n yeni ti yudandi yeni u paaciamu. Ami! (aiōnios g166) 17 ḡan tundi ḡanduna ne ḡalmandanba ke ban da tie japaadanba, ki go da kuani bi dandanli ya piama n ki pia dugdi po, ama, ban ya daani U Tieniu nni, wani yua n puuni ya piamōnma n pia ti po li pamanli todma. (aiōn g165) 18 ḡan tundi ba, ban ya tie yaali n ḡani, bi piama ḡ ya yabi a tuadḡama, ti bulcindi yeni ya nuu n tiani yama nni. 19 Bi ya tie yeni, bi ba taani ki dogni ya piama ya fiagli n paa ki ḡani, ki fidi ki baa ya miamōnli. 20 Timote, ḡan ḡanbi ki guudi ban teni a yaali ki nan ḡa ya maacianma n ki tie maamōnma, kaa pia mayuli, yeni u nufanu bancianma ḡoniagu 21 yaagu ke yaaba n tudi ki fagdi yeni ti dudugdi taa ke gu tua bi tuonli. U Tieniu ḡanbli ḡ ya ye yeni a.

2 Timote

1 Min pol yua tie Jesus tondo kelima u tienu yanbuama po wan sɔni k min waani u tienu n den niani ya miali n ye Jesus kristi nni ya maama **2** n bibuadiga Timoti, n fuondi: ti baa u tienu yeni yesu kristi ti diedo n yadi pun ɲa l ɲanbili, n yanduama yeni ɲalibalga. **3** N tuoni u tienu min tuuni yua po yini ya pali siedi n ɲani nani ti yaajanba n den tuuni opo maama **4** N tiani a ninsiidi po ki go sun k la ɲa n pali mangi. **5** N tiani a dandanmɔl po a yaa Lowisa yeni a naa Yunisa n den kpel pia ya dandanli buolu, n bani cain ka mo ko pia ldandanbuolu. **6** Lan po i: ki bua ɲan yaa tundi tigi nani o muu yeni u Tienu n den puni a ya ɲanbili-paabu min den maani apo n nii ya yogunu. **7** U Tienu k puni ti yaa fuoma k pia jeje o puni ti ya fuoma pia l papaali yeni mi buama yeni l yukubili. **8** Daa jie mani fe yeni yin tiedi ya sieda o diedo po, daa jie ba fe fini mono yua ye t yonmdli nni g dugn i o ya po. taa ya paalu k o tienu tieni k tuo m cacagnma dugn i u Tienu n̄maamapo **9** Wan fie'ti k go yin'ti k ti ya ye m foɲanma nni, L ya sua k u tiel'i laa tie ti ya tuona po kaa, ama u den tuodi k bobn i ki dugni o ɲalbalgo po. (aiōnios g166) **10** Mɔla ti candaano yesu kristi cuama ɲanduna dogidi po l ɲanbiliwan yesus den paadi m kuuma paalu ki dogdi ti po l miali yala n baa ye ya yogunu kuli ki dugni o labaaɲanli wanginma ya po. **11** Utienu den puogn i ke me tua l labaalɲam wangika yeni o tondo yeni u bangika **12** L po n dedi k laadi ya fala ne mɔlane ama mi jie i fe l po baawaamu kelima m bani mi daanu yua ki go bani ke pia u paalu ki ba fidi ki kubi m pianli haali l daal n pundi **13** ɲan den gbadi n kan yaa mamɔma ba tie a po bontogidikaala. ɲan ya ɲua ma k se ki paa l dandanla nni ti pia yaala yesus kristi nni **14** ɲan ya kubi u tienu n den piana ya pianɲanli kelime u Tienu foɲam yua ye yeni ti nni ya paalu po. **15** A bani ke ti diema yaaba ba Asi diema lebidi ki ɲa nni Fijela yeni Elimojena tie b siiga yaabi **16** O diedo n ya gba Onisifola yeni o deni yaabi po m niñima kelima o den yi duani i yama k mangidi i palawan den jie ki fe n kpaadi i po **17** Wan den cua loma ya yogunu o den tieni ania ki lingi nni haali k la nni **18** O diedo n gbadi opo mi niñima o guacuama daali. a bani ki cie nilo kukli wan den nni ya todima kuli min den Efesa.

2 Fini n big, ya pagd a pal yen ya ɲalbalgin yen yesu kilisu niini. **2** A tunda yal k a bang n kan k kasielb bocial tuo a po, bogdli ya nub k a dan bi po k ba fid ki wan bitab. **3** ɲan tuo ki ga fala yen nni, nan yesu kilisu ya nannangu yen. **4** Yua n kua t sojed k bua wan mang o canba pal kan jod o yeyienu boam bona po. **5** Nasanlo k o ga e panpan kaa conln ban blo ya kuana. **6** Ya kpakuolo n ko paa n tie yua n ba cil ki mang o pal taagu po. **7** Maal ɲamma min mara yal yen yom dan ba nan gbadi bona kul. **8** Fin n tiad yesu kilisu po, yua fi bi kpienb sigan, dafid yabil, yal naan yen min muandi ya labal. **9** Lan labal poe kin cangin, hal ki ban lolin nan o kukpal

yen. O tienu maam, lan wan ki luol. **10** N gan li maaba kul yen li junl, kilisu yab ya po k o tienu gagd, lan fid bimɔn la ya fabu n yesu kilisu, yen ya kpagidi n ki pia gben yen yal yeg yenl. (aiōnios g166) **11** Klma li maama tie moamoon ne: li ya tua k t kpe yen o, yen wan, ti ba fuo yen o. **12** Li ya tua ki ti tugn yen o t ba pia o palu. Ama ti ya yieo omoo ba yie ti. **13** Ti yaa tieg yeno, wan wan baa ye n tiegman klma o kan fid ki yie o ba. **14** Lane ki li bual min ya tiada yog kul. O tienu ki bua n niam: la pugd pu. Li yaa tie lan bid yab n song yaa ka. **15** Pag aba ki sed o tienu nug nan ya nulo n bobn, k kua li tuonl kaa pia wansan k ɲa li tuonl, klma o wangi o tienu maam yen e mumɔn. **16** ɲa ti miyoyod yen yamb n k tie li dandal yab. yab ta bi ba k tenb, b fagd yogu kul yen o tienu. **17** Li nub maam tie nan li bofuodl yen ki li ɲman k ban gben t gbanand. Li tie nan d yimane yen filet yene. **18** Bi den fagd e mon ki mali kin yiedm tienped o, yeni, bi ji ye ki ɲand bocianl li dandanln. **19** Li yogunu goga, o tienu tan pupal se yen no maam yal tie o po bam: yomdan baan yaab n tie o yaab, yua n taa yomdan yel kul ba fagidi yen o. yam i dan ban yab tie o nub “yua n ye ki o tie ti yom i dan, wan fagd ti bid.” **20** O dieciangun, wula yen a ligi babaa bi be ka ye, li yogli yen ti dad ya boba. Cincin na yal tie b yumandaciab yi yale. A tien a mɔn na tagn kul. **21** Li ɲan, nulo ya cua oba min mad yal kul po. o baa tie ya bobl n bobn a tuonɲanma po, k gud pli pli, ki mon o danopo, ki pia n yaam a tuonɲanna kul po. **22** Fagd yen ya yeyienu n ba bid o nupano. Sɔn a palyukiba l dandanl, n buam, yen n yanduum yen ya dab n ban o tienu. **23** Yie ti yajaga bid yen yayajaga n ki pia tanpul; a ban kili cuon yen a konkona. **24** Ama, la wan ti yomdan o tuinsonlo wan ya pia konkona. li bol ki wan ya pia n buam yua kul po. Ki ba fid tund, ki go ga amaaba. **25** O ba ɲagd yen li pisonl yab n ki ban o tienu. ɲaa ban o tienu ya kan lebd bi yeyienu ban baa emonn? **26** bi ba guan ki ba bi yeyien ɲannu ki ɲan stan jalm yal n kub ti yonbdan ki bi suan o buam.

3 Yi ban k bona kul gben yogu ba paa hal bocienl. **2** Bi nub ba waan b ba paa, k ba bua elig ciam bi ba duond bi ba yen ki kan cooln nul, bi ba sugd o tienu, yen bi go kan cooln b danb, bi ba tie mundanb kan cooln o tienu bona. **3** bi kan muo bi ɲunɲim yen sugl nub, bi ba tie fagu danb bi kan fid kub bi ba, bi ba tie nkum danb yen bi ka bua boɲanl. **4** Biba tie yaal ki bi buo yal, kba waan biba. Biba kuor binub, biba buo bobiigu cie O tienu. **5** Ama bkaan fini yaa tie danka mɔni, kelima babuo yale tie U tienu Fuoɲaam yaa palo. Da ɲuo laa nubi. **6** Bitiam baa fidi kuo a diena botienni ke ɲuun ɲok bi puo yaab k ka haal yoko. **7** Ya puo n pia ɲanduna buam hal bocienl, ama ba fid bang li mumuni. **8** Nan Jannes yen Jambile n den yiie Moisis maam, lan Jab moko yie e moamɔan. Bi tie ya nub ya malm n ki ɲan, bi dandanl moko ki pa a bigna yogunu. **9** Bi kaan fidi ya di kca, kelima yua kul baa la bi garem. L den tien o nan ya bomlieb fakodaanpo **10** Ama fini, a den tien nania k coal n maam, n yeyie nu, n yaan

jaga, n ddaan, n junl, n buam, n faala. **11** Fini mōro a den la binuba dmabni ŋlire yen n den la ya falaa paa Antiyōsini, Ikoniom yen Listri dogoni. N den la ya falaa kuli a n den kobiyen yokuli n Yomdaan den faabni. **12** Moni yab kul tuo ke biba fo yen U tien, yen Yesu Kristi ba la falaa. **13** Amaa, a nub biada yen atigbadaan yok kuul ba kuɔ li tuolbidini, bina tund kua ti tuonbidini ki buande biba yen biliem. **14** Ama fini ŋam yaakub a den baang yali yen dandal kul len yua kan ka den baango. **15** haal nan a den tie big, a den baang o tienu omaama mōni, yal ba fid ten yal ŋan ki tien faabu yesu kilisu nni. **16** Kelma minmōn kul ŋan o tien kan yal ŋan ki ba fid tund o nul nni, ki ba fid ki jalgo. Ki ba ŋangd o yen ki ba fid ki paago, o yeyienu ya naani yen o tienu buam ya saanu. **17** Lan ba tod otienu nulo wan ya bobd oba cain ki suan tuonl ŋanl kul.

4 U tienu nintuali nni yeni jesu kilisi nintuali nni ke ti ten'a ya ŋōbonli ne bani yaaba baa bua yaaba fuo yeni yaaba n kpe kuli bi kpiagidi kani. **2** ya wangi u tienu maama ki ya se ki paa, uyogu ya pundi yeni laa pundi kuli. yie yaala ki ŋani, ki baagi bi niba yeni itundi yeni li padingili. **3** Kelima u yogu cuoni ke bi niba kan kuni i mōmōani tundi, bi ba teni bi yula u faagu bankaaba i. Yaaba baa bnagi ba bani bi bà n bua yaala. Li bontienikaana nni, ke bi bua ki ya cengi yaali baa mangidi bani bi bà ya tuba nni. **4** Bi ba ŋaani bi tuba k daa cengi mōmōani maama i, ki ŋa yaali n jōgni. **5** Ama fini u tienu nulo ŋan daa tie yua songi li bonli kuli nni, ki pa fala yognu ki sōni u tienu maama. Hali lan pundi maama. **6** Mini wan cabi im yuli lan ya ye mani n gednma yognu pundi **7** N kōni i mōmōani kōnli; ngbeni n cenli; n kubi n dandanli. **8** U tienu maam feliga biili po, ya badi fogiliga ke yommdaano yua tiegi n ba teni n yaaga ti buudi daali. Li ka tie mini baba ka, ama li baa tie yaaba gbadi o buama maama kuli. **9** Tieni ania fini a bà ki tuodi ki cua n kani. **10** Kelima Demasi ŋaani duliña buama po i. O gedi Tesaloniki. Kresansi gedi galati Titi mo gedi dalimati. (aiōn g165) **11** Mini ye luk baba n ye. Ta Maarki yin yegi cua, kelima o baa pia buam a tuona po. **12** N sōni Ticiki hali Efesi. **13** Li liadili yua ke n ŋA Troasi Karpisi deni a cuoni n kani ŋan ya kubi. Yeni a tila, a tilikpela. **14** O maano Alesanda den mi biadima hali ke pendi buama, o yommdaano ba ŋmian'o o tuona. **15** ŋan cuo a bà yen'o, kelima o tie yibali ti maama po. **16** N cincin fala nni o bà kuli den k sedi taani nni bi kuli den sani ki ŋaa n i. ban daa ta ki jalig'i. **17** Ama n yomdaano gaa n, ki go kpaagi n ke min fidi ki ya wangi o labanamo ki fidi ke bi nilanba n gbadi. Yeni k o den gaani o yangbanlo ŋōbu nni **18** N yomdaano ba tugi nni ki ya ŋandi n ti tuobiadi kuli nni, ki go gaa n i o kpiagidi deni tanpoli naani n ŋani wan ya die ti kpiagidi yognu n tu yognu amina. (aiōn g165) **19** ŋan fuondi n po Pisika yeni Akilasi, yeni Onesifode deni yaaba kuli n po. **20** Erasti sedi Kolinta, k ŋa Tolifima yua yia Miiliti **21** Mōndi ki cua k u fawaagu daa pundi. Ebulisi, Pudensi, Linis, Klodia yeni i naataani kuli fuondi

ŋa. **22** T yomdaano Jesu kilisi fuoŋanma n ya ye yen'a k u Tienu ŋanbidi n ya ye yeni i kuli.

Tidi

1 li tiline tie Pol n tena, wani tie U tienu Tuosönlo yen Jesu ɣətielo, yaab k U tienu lukdbi. O den lukd minn k n coanbi U tienu dandaanl ni yen k go waanbi mumuni kul tunda yal tie ti dandanlepo. **2** Yen lan fidi bin yaa pia ya mial kaan gbeni. Ya Tienu k puo faag den puon ti yal mieli kaan gbel haali yoknu. (aiōnios g166) **3** O yognd den pudi, Pol den waano omaam yen olabaal moni yaal ke o den teni, yeni U tienu yaa palopo yuaan ti Fietua. **4** N fuoda, Tidi n big buaadi kiti ya dendalin: N Jaandi k U tienu t baa yen Yesu Kristu ti Fietua n tena o ɣalebalk yen n yanduam. **5** N den ɣaarjaan Kreti dogoon yen lan fidi naan jodi letuol ki guani k bobni dogu kuli jandierin liga jabaa yen min den waan maanma. b **6** L buol k ligi yaaba kul lin yaa pia ya yeyienu ɣaan yen waan da tie nocom. li boal k be yaan firi daan o bilaa po, o bilaa yeyenu lin yaa ɣaan cien k go yaa ɣaam jini bibaa. **7** L yaapo, li buol ki jandioogu ligi yua da pia nangma, kelima o tie U tien deni liga yua. li ya po cedi ko ka tie yoa pia bidi onini ba pibinli, okan ya tie dañulo, likonkonl dano. Ki da pia ya bona k coyeni efe. **8** wan ya tie o cangalo, o ɣanmu yadonl, o baa tie yoa ɣaam maali, k tuoli ɣani, o yeyinnu kaan pia jognnd ki go ya tie yoa coln oba. **9** wan ɣami k ya kubi labal ɣamo ya nanani ban den tundo yalaa. Li ya po obaa fidi k ya pagdii olieba nani atud ɣamaa ki yie yala k tie lani. **10** Kelima bocienli yie ke bi kaan cool U tienu mumuni. Bi ɣmand bi nuba yula k baan yaa ɣoa yala tie b ma faagu. Ti la binubanii bocienl ɣaani Jufi yaaba ni. **11** L buoli ki nan munni bi ɣanaa, kelima bi gulg ti diedi kul k moandi yalan kii bual, kelima bi kpaan ne ligi. **12** Kreti yaaba den pia yoa k bi den yio sawal pual, O madi; k bi yaa nubaa tie faodanba, Bi tie ya yandi bia, yen ajidiciama yen bi kpaljidaanba. **13** Didi mani ya bubud ɣan: L buol k yin yaa ɣaanm jalgbi yen ban fid i ki ya pia li dandanl ɣanli. **14** ki baan da ɣoan Juifbaa maam yeni ya yikodi ki bi nub biliki fidi ki ɣmagdi binubi yaal tie mumuni. **15** “yen yaa ba ɣam ɣani O tienu, lekul ɣani” ama ya nuba pia ti jogn yen n kan daama. Ba pu k ɣani bi nugani. Bi malma yen bi yan jagli kul jognoo. **16** L ya po b modo made k bi ban O tienu, ama bi yeyienu k ta yen O tien maam. Kelima nul ki buabi yen bi kan fedi suan tuol ɣanl ba kul.

2 Fin wan n maad o tienu maam nann o tienu kadaogn maad nand yen. **2** Maad a nukpela k ban ya tie caanba mamodam. k b nu ban ya colin ba, ban ya pie i malɣam, ki ya pie u palu l dindanlin. K ban ya pie n buom b lieb po ki ya pie l ɣiingl. **3** A puo nikipela mon n ya pie n mal ɣam o tienu nungaan, a puo nikipela n da tie puobiad ba. Ban bie da tie ya b tug b ba k caab yen m daam. A puo nikipela n ya tien i cegl ɣann. **4** o puo nikipela n cegl i puo bid ban ya pie i yan luom k bie ya buoa b caalb maam yen b biid maam. A puo nikipela n te k t puo bid n dagd k bie ɣaan. **5** T puo bid n ya tie puo yanfodanba k bie

ya kagii, ban jin bi ba b caalb nungan. lan n tie o tienu maad yal en maam n ya tuol. **6** A maad nacenb mɔn, k b yen yem n ya ɣan k dagd. **7** fin mono n ya suon a tuon ɣama b nubin ya lad a kan, a cegli n ya tuol k bie ya pie u colung. **8** A maam n ya tuol k b nuba daa nienna. k lan te k i yibal la n ya ye i fein. k ban da fid k jalg tii. **9** A go te ki yanb mon ya coln b caanbaam bonl kulin. ban ya manngd b caanbaab paala. **10** K ban da bond b caanbaaba paala. K bie da fa u faag, ban ya wang b ba k b tie numonb lan n b wan k o tienu maam tie mumom. **11** Ala o tienu ɣalbalgo dogd nan u falu n ɣanan k bad b nub po yeni. **12** u falu n yi ced tin ɣa o tienu mutuolin k go san k fagd yen ɣanuna yab n suan ya tuonbiid n, mola ne wan t ji b fid k yaye ya, yen yem n ɣam k dagd yen ti, k bie gbie yen ya colung k t b tien o tienu. (aiōn g165) **13** Ti ya guu k t tuonan yaa k t suan n ya mangd o tienu pal k bie gbengd u b ja jiesu sanl t baa colin o maami. **14** Wan n tug u ba k yid salg t bid po k bua wan ɣam ti t bid buolu kul, t bo ye yene k bie ɣud ti yen o som yal bo wul i dipunponl po yen ya nuba ku bo lugd ba. **15** Did yal k a b tun k ten b nub. ɣam b paag nub pala nand. ɣan son la yen yikod. k u ba n da fid k mab n d na.

3 Ya tiadi"bi ban yi tienu bi yudanba yeni bi yikodanba n bua yaali, ki colni "bi k go yi bobni i b̄a ki cegini tuonɣanli kuli sɔnma po. **2** Tiadi"bi ki ban daa maadi mabiigu nulo po, ki logidi a kunkɔna, ki colni i lieba, ki go jiini i b̄a i lieba kani. **3** Ti mo bo ki cengi niba k go ki colni. K bodi kaa ji yeni ti b̄a mi cacagnma nni yeni u manu nni. Ti bo ye ti biidi nni yeni ki nanga nni. Ti bo k bua ti lieba ki go pia ti yantiabiidi ti lieba po. **4** Ama u Tienu ti gaaka numondugu po yeni o buama po, **5** O gaa ti po ki laa tie ti tuonɣanma yeni ti mɔnkundi po ka ama o sugli po. O gaa ti mi ɣinwulma malma nni yeni fuonɣanma lebidima nni. **6** Jesu Kristi ti gaaka po, u Tienu yadi fuonɣanma ti po ke li yabi. **7** O bo tieli li ki dugi k o ɣanbidi po tin mɔ n tua faadiila li manpaanli nni. (aiōnios g166) **8** Sawalo ne tie ti dugi o po i. N bua k ɣan yaa maadi ki dugi li bona po i. Lan fidi yaala ki yaaba n dugi uTienu po n tieni a bonɣana b liigi. **9** Ama logidi yikodi makpaga, a kunkɔna, yeni u buolu paadnma. Li tie ya bona ki dagidi yenli k go ki mɔni **10** fagini a b̄a yeni ya daano maadi ki guani ledi ki bua mi paadinma ki siiga nni. **11** Ki bani ke o nulo ne ki tuagi u sansiedu, k o tie ti biidi ki go bu ki cuo o b̄a **12** Mini n ba ti sɔni ɣa Artmasi bii Tiki, kagini a b̄a ki cua n kani Nikopoli min cuo ke n baa ye naani gu faawaagu **13** kagini ki baa yeni Zenasi, yiko gbanbandiciamo, yeni Apolosi, k lba n daa pɔdi. **14** Ti niba ba bangi a tuonɣanma sɔnmi ki fidi ɣani i payiani yia mɔni ki daa tie ya niba kan fidi tienu bonli lan ba binmi **15** Yaaba n ye ne kuli fuondi ɣa. Fuondi yaaba n bua ti ki go dugi ti po.

Filimo

1 min Pól yua tie dansalg Jesu kristo po yeni ti nijua Timote fuod filimo ti donli yen ti tuosonlielo. **2** Appia ti nisaalo yen Archik yua tie ti sije lielo Otienu. **3** Otienu ti ba yen ti yomdano yesu n ten yi o palu yen li pamanl. **4** N tug nni ki band Otienu ya yogu ki jandi a po. **5** N gba ki b maad ñanpia ya buam yen ti dugid yal ka pia ti yomdan yesu po yen yab n daan o niini. **6** N miad Otienu ki ya ñuntagu ki ti pia n ya tiee yen a tuona, yen a boñama yal ki ti baa sonn. **7** N waan li pamancianl yen li paapal ya yogu kin gbad ka suan yen n buam po maam. n nijua, klma a paag dankab paal. **8** lan n ced, yen ya ñaam k kilisu ten min waang tuonl. **9** li ñan n buam po min mia ya miabun, k ya li tie min tie yua: Min pól ki tie nikipelo, mada k n tie yonbl yesu kilisu po. **10** N miada omiabu yaltie n big onesimi, k ji tua e nanlgan ba ne kamane, yomdiegun. **11** waa den cili pia buam ama monlan ji mon min yen fin ya po. **12** N suano wan guana kan o tie nan ngbanand bogdm. **13** N ya po bi bua waa ya ye n kan: o bi ba fid ga o tuonl ki son n po li laba manl po. **14** Mi bua mintien bonl ka gbad a ñonbun lan fid ya ñanbu ka ba tien n da paalu po ba n kalgm, ama lan ya tie a buam. **15** klma ñma ban li ba fid onesimi den paad yena lan fid nan guan k lao yogu kul. (aiōnios g166) **16** La tie nan o yombo, ama ki tie yen o yombo. nan ya ninjua buado. O tien paa, o ba tie a po lede. Nn waan tie ji yen ninjal ti yomdan ni. **17** O ñutaagun ya nin, gao nan li bi ya tie min. **18** Wan pia a po yal yen wan pia a po yapanl min ba paa. **19** N dian yal ñuan n ya nugu “min pól, n ba panj a panl. n bua min tiada ka moa pia n panl”..... N bua min tiada ka moa pia n panl: fini modo. **20** Man, n nijua tien n po ya ñanb? yomdan po: song n paal kilisu buam po. **21** N danga ya tilin yen paal kul ka ba ñian mi mia maama. N ban molane ka ba tien lan cil mi mia maama. **22** k go kpan n po o diegu, n dan k nian ne monla e miadi. **23** Epafrad yua ye yomdiegun yen ni yesu kilisu, fuonda. **24** Mark kristark, demas, yen luk n tuosonlieb mu fuonda. **25** Ki ti yomdan yesu kristu ten o ñaalbalk.

Eblenba

1 Yogu ba u Tienu bo yi tōginini i sani boncianli ki cedi o sawali puala n maadi yeni t yaaja -nba, ke li bo yi ki luo taalm ŋaa. **2** Ama juodi dana yaali ke t ye ne, u Tienu cedi ke o bijua maadi yeni ti. U Tienu tagi bonli kuli yeni wani. Ke taa'o ke o tie yua ba yenddi bonli kuli. (aiōn g165) **3** O yii nni ke t nua u Tienu yudandi. Utienu n tie maam o ko tie n yeni. O maama yua pia u paalu yeni n cedi ke ŋanduna nni, bonli se li sisieniu. O bo cedi ke bniba biidi piini ki gbeni, ke o ji doni ki kali u Tienu yudandi jienu poli po. **4** ke u Tienu cedi ke o cie maleki -nba. Nani u Tienu n bo cedi ke o cie'bi yeni; ke o pull'o ya yeli n pia t yudandi ki cie b yela. **5** U Tienu k bani maadi maleki -nba ke nene: «a tie n bijua i dinne min tie a baa» o go ki bani maadi maleki: «min baa tie baa a mo n ya tie n bijua.» **6** Nani u tienu n bo sōni o bijua yua pia u nugu bonli kuli po ya yogu ŋanduna nni. ke o maadi ke: «maleki -nba kuli n ya pug'o» **7** maleke-nba po wani u Tienu maadi ke: «o yi cedi o maleki -nba n kpandi nani u faagu yeni ke o tuonsonla n kpandi nani u muupieni yeni.» **8** Ama o bijua ya po wani u Tienu maadi; «u Tienu a baa kaa a badkpagili po i u ygu n tuu yogu ke bonli kuli fangi 'a» ke a kubi a badidanbili ki ŋmagidi bi niba yeni t mōnkundi (aiōn g165) **9** ŋan buadi t monkundi ki yiedi t tuonbiidi yeni po n cedi ke a Tienu lugidi ŋa ki tienu m kpama a yuli po yeni li pamanli. O bua fini ki cie a liebi kuli **10** Ke u Tienu gō maadi: «O yondaan ki ciliga yogu fini tagi ki tinga ki gō tagi poli yeni a nugi. **11** Poli yeni tinga baa bodi ama fin wani baa ye li kuli ne baa cadi nani liadili yeni. **12** ŋan pōbini 'bi nani ban yi pōbini li liadili maam yeni b baa lebidi'bi nani ban lebidi u tiagu maam yeni. **13** U Tienu gō k bani maadi maleki ba ke. «kali n jienu» caa yeni min ba cedi ŋan paadi a yibala **14** maleki -nba tie b le i? B tie yaaba tuuni u Tienu po ki dond'o ke o yi sōn'bi ke ban gedi ki todi yaaba ba la gaa po.

2 Lan ya po n cedi ke li buali ke t ŋanbi gaa ya tundili ke t gbadi k daa tudi sanu. **2** ki dugini maleki -nba n bo muadi t yaaja -nba yaa laabaal yua ya tie yaali ke bi niba dugi li po, ke li go bo tie ke nil kuli kpiagidi kaa colni li laabaal ke li cua yeni u tubidadu o po wan kpiagi maam **3** Li ji ba tienu ledi ke likan cua yeni tin'ba po. Li ya sua ke t ŋoli kaa yiini li fiema maama yaali mōni paaa? ki dugni o yonmdaano mōno bo kpia maadi li fiema maam, ke yaabi bo gbadi maad'ti ke li maam tie mōni. **4** ke u Tienu mō maadi ke li maama tie mōnmōni ki sōni u yaalidugu yeni u palugu tuona ke gō puni bi niba fuonjanba puulu nani o yam n bo bua maam. **5** Yeni i mōni tin maadi ŋanduna yua po ne, u Tienu k cabi ke maleki -nba kaa ke ban ya die **6** Li diani u Tienu tili nni ke «U tienu o nisaalo tie be i? ke a baa tiani o po i? o nulo tie be i ke a baa nua o nunga nni? **7** A bo yuani u yogu waamu ke maleki -nba cie'o ki yuandi ten'o t yudandi yeni li seli. **8** ki cedi ke

opia u nuu bonli kuli po. Utienu n bo cab'o ke o pia u nuu bonli kuli po yeni. Bonli ki sieni ke waa pia u nuu li po. Ama tinba wani daa nua ke o pia u nuu bonli kuli po **9** Tin la yaal n ne: yua ke u Tienu bo yuan'o u yogu waaam yeni ki cedi ke maleki -nba cie'o yeni Yesu i. ama mola u Tienu guani ten'o li seli yeni t yudandi. Ki dugini o tuo ki cagini ki kpe bi niba kuli po. U Tienu ŋalibaligo po i ke o tuo li cacagikuuma. **10** Yeni i mōnmōni u Tienu n tagi bonli kuli. Bonli kuli tie o yaal i, o bo bua ke o bila boncianli n gaa o yudandi. Lan po n cedi ke l bo dagidi yeni wan cedi Yesu n yaa tie yua dagidi yeni wan sōni o tuonli. Ki dugini wan tuo gaa fala yua yeni po. Yesu n ko tie yua luodi u sanu ki cedi ke lieba baa m fiema. **11** wan cedi ke bi niba ŋani ki dagidi u Tienu po. Wani yeni yaaba ke o cedi ke b ŋani ki dagidi u Tienu po yeni taa baa i. Lan po n cedi ke o jie i fei wan yiin'ba o ninjanba **12** ke go maadi: «N baa waani n ninjanba ŋan tie yua a tantaanli siiga nni min yi dondi ŋa.» **13** Ke Yesu go maadi ke: «n baa dugi n Tienu po i'k go maadi mini yeni ya bila ke u Tienu kubi yeni» **14** Lani ya bila n tie niba ki fuo ki pia t gbannandi yeni mi sōma. Yesu mō tie nufuoga i i bani yeni? Ki kpe ke wan biidi sotaani yua pia u paalu m kuuma po. **15** Ke yaaba b yenma nni kuli b bo jie m kuum ki tie yonmi yeni wan ŋani'ba lieni. **16** Yeni i mōnmōni Yesu k cua ke wan todi maleki -nba kaa. Obo cua ke wan todi Abrahami yaabila i. **17** Lani po n bo cedi ke o bo nandi yeni o ninjanba ke fidi ke tua sala yidikaa-nba kuli ciamo yua pia m ninŋinma bi niba po ki ciibi u Tienu tuonli nni. yeni ke o bo taa o bá ki yadi sala ke piini bi niba biidi. **18** Li biginli n bo baa'o ke o la fala boncianla yeni po n cedi ke yaabi ke a bigina ba baa'bi ke o ba fidi ki todi 'bi.

3 N naataani yinba yaabi tie u Tienu yaaba ke o yiin'i, ke yi taani tua o buolu yeni, lani i nuubina n ya maa Yesu po. Utienu sōni wani ke tin dugi yaali po ki maadi bi niba nunga yeni, wan ya tie li sala yidikaaba kuli ya ciamo. **2** O bo lugidi wani ke wan sōni li tuonli. Ke o go sōni li tuonli lan buali maam nani Moyisi n bo sōni maam u Tienu deni yaaba po ke l k kpiadi yeni **3** Yesu bo dagidi n yeni ki gaa t yudandi yaali n yabi ki cie Moyisi. Li tie nani o tanmaalo n yi máá deni yeni. B yi pagi o tanmaalo i b yi k pagi deni kaa. **4** Yeni i mōni deni kuli pia yua máá i. Ama u Tienu n máá bonli kuli **5** Moyisi bo tie tuonsonli ki tuuni lan buali maam u Tienu deni yaaba po. Otuonli bo tie ke wan ya wangi bi niba u Tienu n bo maadi ti yaali. **6** MōLA kristi n ji tuuni lan buali maam. Ama wani tie u Tienu bijua ki pia u nuu o baa u Tienu deni. Tnba n tie o deni li ya tie ke ti pala páá; ke t go pia tin daan yaali ya po. **7** Lani ya po i ke fuonjanm maadi ke: «dinne n ya gbadi u Tienu nialu» **8** Yi daa ŋali i tuba nani i yaaja -nba n bo yie ke b kan songi, ki bigin'o ya yogu ke b bo ye ki tinkuanga n yeni **9** U Tienu bo maadi: Lani tinkuonga nni ke i yaajanba bo bigini ke ban diidi'n yeni ban bo li la n tuona. **10** Bina piina n siiga kuli lani ke n pali bo biidi b po ke n maadi. b li tundi tudi usanu i baa bani n sōni. **11**

Li pabienli nni ke n poli ki maadi: «Bkan baa ya dogu nni ke mini u Tienu bo bobini b po, ke ban kua ki fuodi. 12 Lani n naataani cuo mani i ba i siiga nni ke oba n daa pia maalibiigu o pali nni. ki yie ki ñöli o dindaano ke lan fagini'o yeni u Tienu yua fo 13 Ama ya paandi mani i lieba pala daali n tuu daali; ya yogu ke t ji ye ne, ke i siigs nni oba daa baa t biidi nni ke lan cedi wanyie u Tienu 14 Yeni i monmōni t tua Kristi yegini n yeni. li ya tie ke t ŋanbi se ke li paa yaa caa juogi tin bo kpia se maam yeni. 15 Lan diani u Tienu tili nni ki maadi yaali n ne. «dinne i ya gbadi u Tienu nialu yi daa ñali ituba, nani i yajanba n bo yie ke b kan songi u Tienu yeni. 16 Yeni i monmōni b le bo gbadi u Tienu nialu i? ki yie kaa songi'o i? Laa tie yaaba bo ñani Ejibiti dogu nni ke Moyisi ŋmagidii'ba yeni kaa aa? 17 U Tienu pali bo biidi b le ya po i bina piina siiga nni? Laa tie yaaba bo tieni ti biidi ki kpe ki tinkuongi n kaa aa? 18 Ke b le i ke uTienu bo poli ki maadi ke b kan baa kua dogu baa nni ke o bo bobini b po ke ban kua fuodi yeni i? Laa tie yaaba bo yie ke b kan songi yeni kaa aa? 19 Lani t la ke b bo ki fidi kua ki dugini b bo ki dugi u Tienu po.

4 Tin cuo mani t ba ke u Tienu nbo puoni ya puoni yeni oba n daa ŋaa lan paad'o ke o kan baa li fuom. 2 Ki dugini t mō gbaddi li laabaali maama nani yaaba bo ye i tinkuongi n yeni. B bo k bàà ñuadi li po. Kelima ya yogu ke b bo ba gbadi li laabaali b bo k tuo gaa ke li tie monmōni. 3 Yeni i monmōni tinba yaaba n tuo ki gaa li laabaali. Tinba n bo la u Tienu fuoma. O maadi li fuoma po ke: «b kan baa kua ya dogu nni ke mini u Tienu bo bobini b po ke ban kua fuodi yeni» u Tienu n bo madi maam n yeni. ke nan sua o bobini li fuom, ki sōni o tuonli ki gbeni hali ŋanduna cilgi yogu. 4 Ki dugini li diani u Tienu tili ki maadi ke dana lele daali ke; U Tienu ba sōni o tuona kuli ki gbenike dana lele daali o ba fuodi. 5 li go diani lani kani ki maadi. B kan baa kua ya dogu nni ke mini u Tienu bo bobini ke ban kua ki fuodi yeni. 6 Yaaba bo k kpia gbadi li laabaali bo k la u Tienu n bo bobinini ya fuom b po yeni ki fuodi. ki dugini b bo k tuo gaa ke li tie monmōni. yeni lan kuli u nunfanbu ye ke ba fidi la li fuom ki fuodi. 7 Lan po n cedi ke u Tienu guani seni lidaali ki yiini li daali ki dinne. U Tienu bo maadi yeni t yaaja -nba l bo waagi yo. Ke o cedi ke Daafidi maadi li daali po t ba kpia ki diani maam ne. «dinne i gbadi u Tienu nialu yi daa ñali mani i tuba.» 8 Yeni i monmōni li bo ya tie ke Josuwe cedi ke b la m fuoma, u Tienu ji bo kan maadi datianli po. 9 Lani li bua waani ke m fuoma da sieni ki ye u Tienu niba po. Li fuoma tie nani u Tienu n bo fuodi dana lele daali yeni. 10 Lani yua la u Tienu n bo puoni m fuoma yua ki fuodi o mō gbeni o tuona ki ji fuo nani u Tienu n bo gbeni o yaali ki ji fuo maam yeni. 11 Lan ya po tin yaa gbaa ke tin bàà li fuoma ki fuodi. ke oba n daa ŋma t yaajanba taabuogu nni ki yie k kan songi u Tienu ki m tudima nni. 12 Yeni i monmōni u Tienu maama tuuni li tuonli ki go pia u paalu. Li go mani ki cie ki juga yua ñona lie kuli po. Li kua hali t gbanu nni

ki pan sia li pali; ki kua hali t tugida yeni a kpaba nni. ki waani t pala nni y. eni t maama nni yaali n ŋanai yeni yaali ki ŋani 13 Ba bonli ki ye ki wuo u Tienu po. Wan tagi yaala kuli o nua li kuli ki bani yaali n tie kuli. O kani ke yua baa t dugini wan sōni yaali kuli. 14 Tin pia ya sala yidikaaba kuli ciamo yua ne k pia o lielo. Wani. Wan tie Yesu, u Tienu bijua yua doni hali poli po ki pundi uTienu kani. Lanwani li buali ke tin ŋanbi yaa kubi t dugi yaala po i. ke lan yaa paa 15 tin ji pi ya sala yidikaa kuli ciamo yua ne k tie tyua kan fidi ki jie ti m ninbaadnm t gbalm yogu kaa. B bigin'o kaan kuli nani tinba yeni. Ama waa bani tieni biadi. 16 Lani t ya nagidi u Tienu badikpagili kani yeni li papaali, lan kani ke li ŋmadili ye. U Tienu ba jie'ti ninbaagu ke tin la o ŋalbalgo ya yogu ke t bua.

5 B yi lugidi sala yadikaa ciamo bi niba siiga nni. Ki kaan'o ke wan ya suani u Tienu tuonli bi nba po. Otuoŋli tie ke yi puni u Tienu u paabu i. ki go yid'o sala bi niba biidi po. 2 Nani wani mono n tie m gbalm daano yeni. Lani o ba fidi ki songi m yam ki todi yaaba tie yanbōndanba ki tu u sanu 3 L gbalm po i ke l buali ka yi yidi sala. Laa tie bi niba biidi baba po kaa ama yeni wan mono ya biidi po. 4 Oba k bani dini o bá yudandi ke wani n tie sala yidikaa kuli ciamo. Ama u Tienu n yi dini o nulo nani wan bo dini Abrahami maam yeni 5 Li go tie n yeni Kiristi mō ya po. Wani mōno kaa bo dini o ba ke o tie sala yidikaa kuli ciamo. Ama u Tienu n bo din'o ki maadi; «a tie n bijua i dinne mini n tie báa» 6 K go maadi tianli kani ke: «fini n tie sala yidikaa yogu n tuu yogu nani melikisedeki yeni» (aiōn g165) 7 Yesu n bo ye ki tinga ne po o bo jaandi ki doni o nialu ki fabini ki miadi ya Tienu n ba ñani' m kuuma nni. Wan bo jiini o ba u Tienu nunga yeni ke o bo songi o jaandi 8 Yeni wan bo li tie u Tienu bijua nandi kuli, wan bo cagini ya cacabuolu bo cedi ke o bandi li cōlini. 9 Wan bo sōni o tuona ya yogu ki gbeni canyiin ke o cedi ke yaaba n bo colini'o kuli la ya fiema k pia gbenma. (aiōnios g166) 10 Ke o Tienu dini'o sala yidikaaba kuli ciamo mekisedeki sala yidikadima sanu nni 11 t pia a bona boncianli k baa maad' l po. Ama l paa yeni ŋanbi waani li niima nni yi gbadi ki dugini i k gbia a bona niima nni tonma. 12 Lan pundi ya yogu ne li ji bo buali ke yimba n yaa tie canbáa-nba ki ya tundi bi niba. Ama ke i go daa bua ban ya tund'i ban kpia tundi o nulo yaali u Tienu maama po. Li ji po tie ke yi yaa je t jekpiagidi. Ke i ŋaa lan'o ki bua m biinm 13 Yuanaŋan biinm mō nan daa tie canpandiga i. O daa kan fidi tieni m paadima li bonŋanli yeni u bonbiigu. 14 Ama t jekpiagidi tie b cianba yaali. Ban tundi je li jiema yeni, bani n bo fidi ki tia ki paadi li bonŋanli ye u bonbiigu.

6 Lanwani ŋaa mani ti ji yaa gaani bi cianba tunda ki ji ya caa liigi. ke ya tundili ke t bo kpia gaa Kiristi po yeni, tin daa tundi se li po. Li ji k buali ke ti guani ŋanbi tundi ya bona ne po kaa. Lan tie bi niba n ŋaa ya bontiotiedi bo buali yeni b kuuma yeni, ki ya dugi u Tienu po. 2 yeni ya tundili ke b tundi m ñinwulima po,

yeni ban yi maani i nugi o nulo po ki jaandi o po yeni yeni bi kpienma fiima. Yeni u Tienu buudi jيامa yua pia u lebdu yeni po. (aiōnios g166) **3** Li buali ke tin gedi liiga i. **4** Yeni i mōni yaa danba ke u Tienu yienma fandi'ba, ke b gaa u Tienu paabi, kki gaa fuoŋanba, ki bani u Tienu maama n mani maam, **5** ki bandi ŋanduna yua baadi paalu n tie yaali, ki yuandi baa yeni, (aiōn g165) **6** oba ji kan fidi cedi bani n guani ki mō kua b biidi po, ki dugini b guani kpa u Tienu bijua li daapōnōnli po n yeni. ki cedi ke bi niba ji bàà u sanu ki sugid'o. **7** Ya tinga po ke i taagi baa yogu kuli ke li sōngili ye, ke yaa nō li tinga ke laadi ban bua yaala, uTienu yi yadi u fuoŋanma li po i. **8** Ama li yaa tie ke i konkoni yeni m jيامa n pa li tinga po, li tinga tie fam i. Li kan waagi yeni uTienu n poli li tinga u ŋōbu. ban juodi ki sia'o u muu. **9** laniwani n dōnli -nba li ya tie ke t maadi n yeni mōno, t pala baa paa i po ke i tuagi u sanu yua ŋani ki baa cedi yi la m fiema **10** Ki dugini u Tienu tie mōnkundaan i. o kan sundi ya tuona kuli ke i sōni, yeni m buama yaali ke i waani o po kuli ki gō daa li suani kiristi yaaba kuli po. **11** Tin bua yaala tie ke yua kuli n ŋanbi ya kubi ke li paa ki daa ŋaa caa yeni juogi n yeni ke i la yi guu yaaala yeni i pala kuli. **12** t ki bua yi ŋaa li kpajōli n cuo'i. T bua yi mō ŋmaa yaaba bo dugi u Tienu po, ki juuni ki gaa u Tienu puoni t taabuodi nni. **13** UTienu n bo puoni Habrahami yeni o bo puon'o ki poli u Tienu yeli po i. ki dugini oba bo ye ki cie'o ke o ba poli ki taa o yeli. **14** O bo poli ki maadike: «yeni i mōni nba yadi m yediŋanba a po, ki cedi a yaabila n mali ki yaa yabi” **15** Ke Abrahami juuni ki guudi ki la u Tienu n bo puono yaali. **16** Bi niba n yi maadi m maama yaali ki gō poli yeni, b yi poli ki taa yua cie'bi yeli i. Ke li ŋōpoli n daa pia o ŋōniagu **17** Lani u Tienu bo bua ke yaaba n ba gaa o puoni n ŋanbi ki bandi ke o maama k pia lebidima n yeni. Lan po n bo cedi ke o puoni ki gō poli. **18** Ke lan cedi t pala n yaa paa boncianla. U Tienu ki pua faama pālībi, Lani cedi ke t pala paa ke wan bo puoni ki gō poli yeni ke li pia m lebidima. T doni u Tienu t candandi ke o puoni n paagi t pala ke ti ŋanbi ki yaa kubi ya dandanli ke t pia ne. **19** Li dandanli tie t yenna po nani kudikiagi yua yi kpa ki ya kubi ŋanduna mi ŋinma n yeni, laa pia gbenma. Tin daanni yua nni yi kua tanpolu po jaandōnciangu nni. ki pendi u cincenciangu yua juani yeni ki kua hali deni. **20** Lan kani ke Yesu liidi ki kua t po, ki tie sala yidikaa kuliciamo. Mēkisedeki sala yidikaadinma sanu nni, ki baa ye yogu n tuu yogu. (aiōn g165)

7 Wani mekisedeki bo tie salemi bado i. ki gō tie u Tienu sala yidikaa. Abrahami n bo pua u tōbu ki paadi b batieba, ki lebi kuni wani mekisedeki n bo tuog'o, ki yadi m yediŋanba o po. **2** Abrahami taa wan bo pua u tōbu ki fie yaali kuli, ki bōgidi taalm piig, ki taa yenma ki teni mekisedeki. Yenma, Mēkisedeki yeli niima tie o bado yua tie mōnkundaano. ke bonmlie po ke o teni salemi bado, ke li niima nni laafia bado. **3** ki bani mekisedeki

naá bii o báa, lani yaa kaa o yaaja. laa diani kaanu ki maadi o maadi daali po bii o kuuma po. O tie nani u Tienu bijua yeni. ki baa tie sala yidikaa u yogu tuu yogu. **4** Laa mekisedeki nbo tie li nigbengili yua waa. T yaaja Abrahami mōno bo taa wan pua u tōbu ki fie yaali kuli ki bōgidi taalm piig ki yenma ki ten'o. **5** Moyisi yiko bo cabi Lefi yaabila yaaba tie sala yidikaaba yeni. ke ban yaa gaani Isaraheli yabi buolu ban la yaali li binl nni. li bōgdima piig nni. yenma. B ninjanba isaraheli buoli ke b bo yi gaani. Ke b mō nan tie Abrahami yaabila. **6** Mekisedeki wani bo ki tie Lefi yaabili kaa. Ama o nan bo gaa Abrahami n bo pua u tōbu ki gaa yaal kuli bogdima piiga nni yenli. ki gō yadi m yediŋanma wani Abrahami yua bo gaa u Tienu puoni yeni po **7** Laa pia tama tama yua bani ke yua tie ciamo n yi yidi m yediŋanma ki biga po. **8** Lefi yaabila yaaba n gaani bi niba n yi la yaala li binli nni bōgdima piiga nni yeni tie yaa niba t ba kpe i. Ama melikisedeki yua gaa Abrahami kani bōgdima piiga n ni yenli ye wani tie yua fo i. Nani lan diani o po maam u Tienu tili yeni. **9** t ba fidi ki maadi ke Abrahami n bo teni Mēkisedeki bogidima piig n yenli yua yeni ke Lefi mō bo teni o yaali yeni wani yua ke o yaabila bo gaani bi niba n yi la yaali binli n bōgdima piig nni yenli **10** Ki dugini melikisedeki n bo cendi Abrahami yaa yogu yeni. Li bo sua ke wani Lefi daa ye Abrahami daa sōma nni ke b daa mal'o **11** UTienu bo teni Isaraheli yabi o yikodi ke li yikodi wangi ke Lefi cugili yaaba baba n baa tie sala yidikaaba. Ama li bo ya tie sala yua ke b ba yidi yeni tie ke Isaraheli yaaba ŋani canyiin u bTienu nunga nni. Sala yidikaa yua bo ba cua kuli bo baa tie nani Harōni yeni. Li sala bo kan fidi cedi ke bi niba n ya ŋani canyiin u Tienu nunga nni yeni po n bo cedi ke sala yidikatiano cua ki tie nana melikisedeki yeni. **12** Lanwani li ya tie ke sala yidikaa dinma lebidi, li tie ke yiko n mō lebidi. **13** Tyonmdaano yua ke u Tienu tili maadi o po ne, o tie cugi tianli nni yua i. Li cugili nni oba k bani sōni sala binbindili tuonli **14** Yua kuli bani ke t yonmdaano tie Suuda cugili n yua i. Moyisi tili nni, naan kani ke o maadi sala yidikaaba po; o k maadi lba li cugili po. **15** Diidi mani yaal cedi ke li ji ŋanbi fandi t nunmu po tie ke sala yidikaa tiano cua ki tie nani Melikisedeki yeni **16** Wani bo k tua sala yidikaa nani yaabi ke yokodi bo lugidi'bib cugili nn yeni kaa. Wan pia ya miali n kan baa gbeni paalu po i ke o tua sala yidikaa. **17** Yeni i mōni li diani u Tienu tili nni ki maaadi ke: «fini n tie sala yidikaa u yogu tuu u yogu nani Melikisedeki yeni” (aiōn g165) **18** Yeni ke b piini yiko yua bo kpia ye ki dugini li yiko bo k pia paalu, li gō bo k pia ŋuadi **19** Yeni i mōni yaal n ye ŋanduna nni kuli Moyisi yiko bo k fidi cedi ke li ŋani canyiin u Tienu nunga nni. **20** Yaal pugini tie ke u Tienu bo puoni i puoni i ki poli. Tiabi tua sala yidikaaba ke puoni ba ki pugini l po **21** Ama Yesu wani yua bo din'o sala yidikaa bo puon'o ki poli ki maad'o: «mini o yonmdaano npuoni ne ki poli, min yedi yaali lani n ba tieni n kan ban baa lebidi: a baa tie sala yidikaa u yogu n tuu yogu.» (aiōn g165)

22 Yeni ke Yesu po u Tieniu ji cuo u dǎnlugu yua yen'ti ŋanbi moni boncianli 23 Yaal n pugini tie ke yaaba bo tua sala yidikaaba bo yabi ki dugini m kuum bo cedi ke b kan ya tundi ki ye ki tuuni li tuonli 24 Ama Yesu bo li fo i yogu kuli ke o sala yidikaa k pia gbenma yogu n tuu yogu. (aiōn g165) 25 Lani po n cedi ke o pia u paalu yua pia gbenma ki ba fidi fie yaaba nagidi u Tieniu ki dugini o po. Kelimaa wani li fo i yogu kuli ki jaadi ki miadi u Tieniu b po. 26 Lani Yesu n tie sala yidika ciamo yua dagidi yen'ti. Wani ke u Tieniu pali mani o po ke waa kpiadi k gō k pia biidi ke o paad'o yen t biidi danba ki don'o u polu ya polu. 27 wani ki tie nani sala yidikaaba cianliebi yeni kaa. La k buali ki daali kuli wan yi kpia yidi sala o biidi po o, ki t yuandi ki yidi sala bi niba biidi po. O taa o bá i ki yidi sala yenmi 28 Moyisi yiko n ko kaandi sala yidikaaba cianba yaaba bo tie yaaba ba fidi tieni t biidi. Ama Moyisi yiko puoli po. U Tieniu maadi ki poli ki kaani o bijua ke o ji baa tie sala yidika kuli cianmo yua dagidi yeni wan sōni o tuonli u yogu tuu yogu. (aiōn g165)

8 Mōla tin yedi yaala nne; Ti pia obadciamo ke o kaa O Diedojienupo. 2 O tie o kanŋamo niŋamo O Diedo kpaagcianmo kaa tie o nifosaalo ka. 3 Kelima badciamokulitiefyua tiendi sala yeni a pada i. Li ŋani ke yuakuli n yaa pia wan baa puni yaa paabu i. 4 Mōla O Diedo ji bo ye ki tinga nni. O kan yaa tie padidaano kelima lanyā niba yi den ye i. 5 Bi den tie niŋama nani Moyize n den gaa O Diedo maama yaa yognu ke o den maa lipadidieli«ke ŋantieni bonli kuli nani yaa yognu ke bi den waani a li juali po yeni. 6 kelima jesu gaa o badciamo maama kelima o tie o kani paalo i mōmōnipo. 7 kelima lanyā puoni ya den tie puomōni, puondi ji kan yaa ye. 8 O Diedo n den bandi li ŋandunli biidi, o bo yedi: «Diidi mani a dana kpendi ke n baa cuo o donlipaangu yeni Israel yeni judas. 9 Li kan ya tie nani o donlikpeligu yua ke n bo cuo yeni bi yajanba ka yaa daali ke n bo cuo bi nuu ki gadi yenba Egypte tinga n ni. kelima bi naa cuo donli ŋangu kaa n go naa ji tiani bi po. O diedo n yedi. 10 «Diidi mani ya donlipaangu ke n ji baa cuo yenba Israel yaaba yaa dana n kpendi» N baa ŋani yikodi bi maalima n ni n go baa diani bi pala nni. N baa tie bi Diedo ke bi mo tie n niba. 11 Bi ji kan yaa findi yaaba ki maadi «A bani o Diedo» kelimabi kuli baa yaa bani nni ki cili ki biga ke yaa caa o nikpelo bi siiga nni. 12 «kelima n baa gaa bi biidi n gō kan yaatiani bi biidi po» 13 Bi baa yaa tua«boncanli i» O sundi o donlikpeligu po. wani n yedi yaa donlikpeligu ji bodi.

9 Mōla, baa o donlikpeligu den yaa pia maa, yaaba n nua ki tinga bogda po. 2 kelima sala yudaano den bogidi yaa diegu nni ke o kpagu den se ke n jiema ye n den yii o kanŋamu. 3 ke naan kani n den liegi wamu tie o kaanŋanmuciamo. 4 Li den liegi o kaanŋamu ciamo. Lie nni o tadicangu den se ki gbie li baali. 5 O donli ciangu tinga po den gbie bacianli ke ti kan fidi waani. 6 Ban

den bogini ki gbeni, bi padidanba den kua cincanli po dieli nni ki tieni bi bogida. 7 O badciamo baba i n den kua yaa dieli n tuani yema binli yenma sōma o ba yaapo yeni yaaba n den tieni yaa biidi ke ba bani lipo. 8 Mi fuoŋanma daano bo waani ke o sōnŋamo nan daa luodi o diekpeligu nan daa yaa baa ye. 9 Lan den wangi yaa yognu ne. Li sala yeni li pada kuli nani li daa kan fidi ki lebidi nilo. 10 O ban maadi mi jiema, mi ŋima yeni yaa sala buolubo ye kuli. 11 O badciamo bo cua nani a bonŋana yaala n bo cua yeni. 12 Li ki tie i ŋuabi yeni i ne sōma ka. Li bo tie yaa soma moni ke o bo kua apadiciama kani binli yema. (aiōnios g166) 13 kelima i ŋuabi, i ne soma yeni n fantanma piema yaala n ji bo ki moni bo paadiba yeni O Diedo bi gbannandi fiema. 14 Be n bo cedi ke o badciamotuo ki tieni o sōma o Diedo. O bo mali wan nani li mi bonma nn i ki kuani ti o Diedo kani? (aiōnios g166) 15 Lanya po O tie O dōnŋanmo candanbaanlo. Kelima naani ke i polidi ye, li tie taladi ke ban waani ka cincinli yua kpe. (aiōnios g166) 16 Kelima i puondi pia saala li yaa tie ke kuuma ye. Kelima waa go pia fuomake yua n tieni baa ye. 17 Yeni ke cincindonligu den tieni ke sōma ki ye. 18 Kelima ya yogunu ke Moyize bo ŋani mala o niba kuli po, o bo taa i ne yeni i ŋuabi sōma yeni mi ŋima ki wuli bi niba po. 19 ki yedi: «Li ne tie O Diedo dōnligu sōma ke O Diedo teni». 20 Obia bo tieni yeni a padiiama po yeni li bogiditiadi kuli. 21 Mala bo tie bonli kuli n yi ŋanbi yeni mi sōma i. Sōma yaa bo ye sugli bo ki ye. 22 Li yaa po i ke bo kpa ti yandi yaala n moni baa ya tie yeni a bonmona i. 23 kelima o badciamo ki kua naani le bi togidi ke laa tie yeni i mōmōni. 24 O den ki kua ki bua wan tieni maama kaa ki kua o kanŋamu binli kuli yeni tiama ya sōma. 25 Li ya bo tie yeni li bo kan ya ŋani ban ya tieni ohali li ŋandunli n cili ya yognu. Yenma baba i ke o tieniwanimono kipieni ti binli. 26 Nilo kuli ba kpe yenma, lan ya pendi, ti buudi n cua. (aiōn g165) 27 Nilo kulibakpe yenma, lan yaa pendi ti buudi n cua 28 Yeni ke o badciamo bo kpe ki yiedi ki waani yaaba n daani ki guu.

10 U tienu balimaama den pia yaa bonŋanla n baa ti cua yaa yinyinga laa tie laa bonŋanla n tie maama cain. Yaaba n nangidi U Tieniu kan fidi ke ya tie niŋanma li yaa tie ke bi tiendi a pada yognu kulinani o padiciandaani. 2 Li yaa bo tie yeni, ti bo kan fidi ki yaa tiendi laa pada yeni bi bo wuli mi niŋnama yenma baba i. Yaaba n bo ŋuadi bo kan fidi ki yaa tiani ti biidi po. 3 Ama yeni lani yaa paditiadi ti biidi binli. 4 Ama i ne yeni i ŋuabi sōma kan fidi ki piini biidi. 5 Mi fuoŋanma n den mali li ŋandunli nni, odenyedi: «ŋan da bua pada yeni sala. ŋan ŋanmbi a gbanandi n po». 6 ŋaa taa bonbiili yeni apada ki tieni a pamanli. 7 Li yapo o bo yedi «diidi mani landiani nandi n po ki bua tieni ŋan bua maama.» 8 O bo cindi ki yedi; «ŋan bo gaa pada yeni sala yenibonbiidi ti biidi po, ŋaa bia bo taa ke li tua a pamanla» Li bo tie yaa pada ke bo tieni yenibimala. 9 O bo gua yedi; «A laa,

n cua ke min tieni a ŋan bua yaala» O bo buoni cincin mala ke bua mi yanduama n tieni yaa mala n tuani po. **10** «Lanya buama po i ke fuoŋanma bi fie ti yenma ki ti ji ye yenmani nni. **11** Tianli po, bi padidanbi fii ki sedi ki donli yeni U Tienu daali kul. Bi tiendi daali kuli a pada ama baa fidi ki ŋani biidi. **12** Tianli po kristi tieni bogidi yenla i hali yendidulna gbenma ki pieni ti biidi. O kaa U Tienu nujendu i. **13** ki guu ke o yibala n kpe. **14** kelima bogidi yenli po ŋanbi bi niba yen dulna gbenma. **15** O cincinli o yedi; «diidi yaa donligu ke n baa tieni yenma. **16** N baa kuanma n yaa mala bi pala nni ki bia diani la bi malima nni. **17** N ji kan yaa tiani bi biidi po yeni bi jije i. **18** Mola naani n tuo sugli abonapo, paadli ba kuli ki ye ti buudi po. **19** Lanya po n kpiilo, naaninpia ti dugdi kua yenioyudaano soma. **20** Diidi wan luodi yaa sonu ti po yeni o gbanandi. **21** O padiciamo n ye U Tienu kani yeni tin nangini yeni ti dugdi ki ŋani ti pala nni malima biidi kuli. **23** Tin kubi mo ti biidi tuoma kelima U Tienu ye yeni ti. **24** Tin tugi nani bonŋanla ti kuli yaa po. **25** Tin daa ŋaa donligu ti siiga nani tiana n tieni maama. Tin yaa paagidi ti lieba pala. **26** Lanya kaa ti yaa tiendi ti biidi tin baa maama, ti nan kan bandi mōmoni, pada yaala n piini ti biidi naa ye. **27** Li puoli ti buudi ye ki guu ti ke o muu baa di U Tienu yibala kuli. **28** Yua n yie Moyize mala kuli baa kpe ke niba lie bii bitaa nua o. **29** Be ya fala n ji guu yua tabi U Tienu biga yua ke yaa donligu tieni yeni mi soma ki tie donliguŋanla. Yaa soma n den ŋaa Kristi yaa yaala. **30** Kelima ti tiani yua maadi«min i o jamualo» U Tienu baa bu liŋandunli.» **31** li tie bonŋanli yua n baa U Tienu nunga. **32** Ama yin ya tiani a dankpela po yaa daali ke i den ŋani mi yenyenma nni, nani yen den cagini maama. **33** I den bili ti sugidi yeniti fiagidi. **34** kelima i pala den siadi yaaba nden ye limabili nni ki bia den tuo yeni pamanli mi piama gaama. I denbanike ipia ya piama kangbeni. **35** Lanya po daa ŋamani ipala n wadi. **36** kelima i pia mi junma U Tienu n bogidi yaala po. **37** O yognu ya pugni wanma, yua nbaa cua baa cua. **38** Yua moni baa yaa ye ama o ya siedi n kan ya tiani o po. **39** Ama ti ki tie yaaba nsiedi. Ti tieyaaba daani ki gu bi nanliga.

11 Mola li dandanli tie yaasanbili daani paani. Li tie yaala gu yali ke a daa la. **2** Lanya po ti danba bo gaa Kristi. **3** Li dandanli po, ti tuo ke li ŋanduli den tagi U Tienu buama po wan bua maama. (aiōn g165) **4** Li dandanli ya po i, ke Abel bo teni U Tienu yaa padli n cie cain. Lanya po i ke ti den la ke li ŋani. Ke U Tienu bo pagi o o sala po. Li dandanli po, Abel bo maadi yaala n ŋani o po. **5** Li dandanli po i ke Enoki den ŋani ke ji la kuuma; «o den ji la kelima U Tienu bo ŋani o» kelima ki fidi ban ŋani o, o den yedi ke U Tienu pali mani o po. **6** dandanli yaa ye li pa yeni U Tienu pali n yaa mani a po. Kelima yua gaa U Tienu baa yaa daani ke o ye. **7** Li dandanli yapo ke Nowe bo bandi li sōnbiŋanli. Ke o den koni yeni liŋandunli ki yendi li dandanli gaama. **8** Li dandanli po i ke Abraham bo fidi ki gadi naani keo bo gaa o faali. O bo

caa ke a bani wan caa naani. **9** Li dandanli po ke bo ye ki tinpuonkagi nni o caani yeni. **10** kelima o den guu yaa dogupienu ke U Tienu maa. **11** Li dandanli gaama yaa po i ke Abraham fidi ki baa ki biga yeni o pua Sara n bo tie ŋolga. Li den tieni yeni wan bo padi kuli kelima bi bo ye yeni bi dandanli yua n bo puonma po. **12** Lanyapo i ke yeni wan bo ciandi kuli, ke o baa bacianli. Bi ji bo yabi nani i ŋmabinmu yeni nani mi ŋinciamo tanbiiniyeni ke kan tuo cōdi. **13** Bi kuli bo ye yeni li dandanli ke puoni ba kuli ki tieni. Bi bo bandi ke bi tie canba ki tinga po. **14** kelima yaaba n maadi lanyaa maama kuli lingi ban baa yaa ye naani. **15** Bi bo yaa bua ban ŋani yaa dogu, nani bi guani ki kuni. **16** Bi bo lingi dogu ŋanu ke o diedo den tuo ki gaaba ki lingi u dogu bi po. **17** Lan ya po i ke Abraham n bo la yaa ŋanma ke o teni Izaka, li bo tie o bija yenga keo bo tuo ki teni o wan bo la lidandanli. **18** Abraham ke o bo yedi o. «ke izaki po ke o miana ba ŋaa.» **19** Abraham bo tuo ke U Tienu baa fidi ki fiini Izaka. **20** Li dandanli po i ke Izank yadi mi yediŋanli Jakoba yeni Izai po. Yaala n den nua yaa bona n kpendi po, **21** Li dandanli po i ke Jakoba n bo n bo bua kpe yaa yognu ke o bo yadi yediŋanma o biga zozefa po. Zakoba bo ŋii o lanbanli po. **22** Li dandanli po i ke zozefakuuma bonagidi ke o maadi yeni Israel bibi bi Egipti gadima po ke madiba ke ban tugi yeni o kpaba kuli. **23** Li dandanli po i ke Moyizi wan bo mali ke o danba bo wuoni o ŋmaalita i kelima o bo ŋani, ki pendi. Bi bo ki jie o bado mala. **24** Lanya po i ke Moyize n bo kpaadi o bo yie ke ban daa yuu Farawon bisalo bija. **25** O bo tuo li mabili yeni U Tienu yaaba ki cie yeni wan yaa ye o manu nni. **26** O bo tuo i fe yeni Kristi kani ki cie Egipti baali kelima o nunbina kuli bo ye ya baali n kpendi po. **27** O bo tuo ki gaa Kristi ke li tie baa cianli o po ki cie Egipti baali. O bo ki jie o bado, o bo tuo fala ki daani yua ke waa baa ki laa. **28** Li dandanli po i ke o bo tuo yaala n ye Israyeli. **29** Li dandanli po i ke o bo puodi li mōgi mōnli nni naani ki tinkuonga po, Egipti yaaba bo bigni ke ban puodi bi bo baa mi ŋinma nni. **30** Li dandanli po i ke Jeriko guona bo baa yaa yognu ke bo lindiba danalele. **31** Li dandanli po i ke Raaba li conconli bo kikippe. **32** Ti bia baa fidiki pugni be? kelima o yognu podi yeni tin maadi Gedewon, Baraka, Samison, Jepiti, Davidi, Samiali yeni a labaa li muanda kuli maama. **33** Yaaba n den fidi bi tuoma po ki paadi bi baditieba diema ki kuani mi yanduama, ki baa i puondi. **34** ki go gbindiyaa fantama n co jama ki sanikifaabi bi yulamu jugisiemu ŋona nni, ki paani i yiani, ki tua jakōnda bu tōbu nni, ki deli bi nilaba tōgola. **35** Li dandanli po den cedi ke potōba baa ke bi kpiiba n kpe go ki fii bi tinkpiiba siiga. Bi den waani bi nitianba mo fala ke baa tuo ki ga mi faabima kelima bi den bua ki baa yaa tinkpifiama ŋani ki cie. **36** Bi den nuadi bine ki pua ba i baliji, ki go kpaabi tianba ti kpaadi ki kuani ba li kpaadiidieli nni. **37** Bi den lugidi bine a tana, ki go waani bi tianba yeni mu jugisiemu. Bi nitianba mo den tie luoda ki gōgōdi ki yie ti pegbanli yeni ti ŋuagbandi, ke bi niba bia bipo ki wangi ba fala. **38**

ḡanduna ki den pundi ki yaa pia laa nimoanba o niinni. Bi den gogodi mi fanpienma nni yeni i fali nni kuli. **39** Baa ke bani kuli den baa ke U Tienu tienu bipo o siedinḡamo kelima bi dandanli yaa po, baa den baa wan den niani ba yaala, **40** kelima U Tienu den jagi tipo yaala n ḡani ki cie, kaa bua ban ḡanbi ki dagidi cain ke tii ye lienni.

12 To, kelima yaa siedinba n yaba boncianla lindi ti nani ku tawaligu yeni, tin tugidi mani yaa tugili n yie tipo kuli leni yaa tuonbiadi nyaba ki lindi ti, ki yaa siani yeni li juunli yaa nuama n bili tipo. **2** Tin yaa siani ki nua Jesu yua n tie li dandanli cilika yenili ḡanbika. Kelima yaa pamanli n den bili o po yaa po, o den tuo li dapɔnɔnli yaa kuuma, ki fali yaa fe n ye lienni, ki kali U Tienu bali kalikaanu jienu po. **3** Yin kpaagikpaagi o po mani, wani yua n denjuuni yeni ti tuonbiadi danba n den yie o po maama kuli ke lan todi yi yin da cɔgi ki luo li papaali ki cedi. **4** Yin kɔni yaa kɔnli yeni tiuonbiadi yeni, yi daa kɔni hali kebi wuli yi soma. **5** Yi sundi U Tienu n tundi yiyaa tundi nani bibaa nbaa tundiobila maama ki yedi: «N bijua ḡan da fali o Diedo Ntundi a yaa tundifala, ki da luo lipapaali wan fuyeni a yaa yogunu. **6** Kelima o Diedo tundi wan bua yua yeni fala, ki pua wan nua yua ke o tie o biga kuli.» **7** Yin juunimani yeni laa fala. U Tienu tiendi yi yeni kelima o nua yi ke tie o bijaba. Ki bonjaga n ye ke o baa kan tundi o tundifala? **9** Ti baanba yaaba n tie nisaaliba den tundi ti tundifala ke ti fangi ba. Lanwani lii pundi tin miini ti yula ti Baa yua n ye tanpoli kani, ke tin yaa pia li miali. **10** Ti daanba den yen tundi ti tundifala u yogunu waamu bebe nani ban sua ke li dagidi maama, ama U Tienu tundi ti tundifala ti ḡamu po ke tin taani yeni o gagidiḡanma nni. **11** Li tie mɔmɔni ke tundifala kuliyen cili ki yaa tie pabiidili bonla kaa tie pamanli. Ama li yen yuandi ki cuani lan bangi yaaba yaa po mi teginma yeni mi yanduanma. **12** Lanwani yin paagi mani yi nii yi n yogili, yeni yi duna ya n tadigi. **13** Yi taana n yaa ḡua yaasani n cuubi ke yua n diani taali n da kpigidi, ama lin paagi. **14** Yin lingi mani mi yanduanma yeni bi niba kuli, ki go lingi mi gagidiḡanma, kelima yua n naa pia mani kan le o Diedo. **15** Yin fangi mani yi yula ke oba n da muni o yuli U Tienu ḡanbili. Yin go fangi mani yi yula ke yaa jiiunu n bia ki to kuli n da tua a benkpela, ki cuani ti yanyagidi ki yaa jɔgindi bi niba bonciala. **16** Yin go fangi mani yi yula ke oba n da tie conconma daano, yeni yua n faliyaala n gagidi naniEsayiyen, yua n den kuadi onikpedikelima jeyenmapo. **17** Yi bani ke lan pendi, wan den bua obaa n gaali o, waa den baa. Baa keo den lingi yeniti ninsiidi, waa den fidi ke o baalebidi jagili. **18** Yii nagini ban den baa fidi kisii yaa juali, yaali n co mi fantama. Yii nagini ku gbangbadibiadigu yeni li biigicali yeni ku fanciangu **19** yeni kakaci piebima yeni u nialu fuugu nden ye naankani. Yaaba n den gbadilaanialuden mia ke wun da gomaadiba baamayenmaki pugini. **20** kelima baa den fidi yaa ḡonbonli n tie ne: «Baa yaanga yaa sii li juali, ban ludi o a tana» **21**

Ban den laa yaala yeni kuli den pia i jeje hali ke Musa yedi: «N jie ti jawaandi hali ki digibi.» **22** Ama yi cua Siyono juali, lani ntie U Tienu yua n ye ki fo yaa dogu, yaa Jelusalema n ye tanpoli kani, malekinba yaaba n yaba ki pundi a tuda tuda yaa kani. **23** Yi cua yaaba n tie U Tienu bikpiala, ban diani yaaba yaa yelatanpoli po nitaanli kani, yi cua U Tienu kani, bi niba kuli bujialo kani. Yicuabi niteḡinkaabanaani n ye naakani, bani U Tienu n ḡanbi yaala ke bi dagidi cain kani. **24** Yi cua Jesu kani, wani yua n tie o ḡantaadipaano yaa candanbaalo, yeni o soma kani yaama n mii ki maadi yaa maama n ḡani ki cie Abela yaa soma n den maadi yaala. **25** Fangi mani yi yula ki da yie ke yi kan cengi yua n maadi yeni yi mɔla. Kelima yaaba n den yie kaa cengi yua n sɔgini ba U Tienu maama ḡanduna nni naa den fidi ki sani ki ciadi. Lanwani ti yaa yie kaa cengi yua n ye tanpoli po, laa pia tama ke ti kan fidi ki sani ki ciadi. **26** Laa yogunu o nialu den teni ki tinga digibi, ama mɔla o niani ti yaa ḡonianu n tie na: «Yenma goga, nbaa teni ki tinga n digibi. Li kan yaa tie ki tinga bebe ka. N baa teni tanpoli moko n digidi.» **27** Lan yedi: «Yenma goga, » yeni waani ti ke yaala n tagi ki baa fidi ki digibi kuli, baa pendi, ke yaala n kan digidi mo n suagi ki yaa ye. **28** Lanwani, kelima ti baa baa yaa diema n kan digibi, tin yaa ye leni i tuondi, ki kpiagidi U Tienu ki ḡua o yeni li fangili yeni ijejeke li mani o po. **29** kelima ti Tienu tie yaa fantama n bolindi.

13 Suagi mani ki yaa pia mi buama yi kpiiba po. **2** Yin da sundi mani ki yaa gaani bi canba cangu. Kelima bi tianba den tienu yeni ki malekinba cangu kaa bani. **3** Yin yaa tiani mani a kpaada po nani yi moko taa yeni ba ki tie kpaada yeni. Yin go yaa tiani ban faligi yaaba po, ki bani ke yi moko ye ti gbanandi nni ki tie ban baa fidi ki faligi yaaba. **4** Bi niba kuli n yaa jingindi li potaali, ki da tuo li potaaliyaa duanun tabi yeniti jɔgindi. Kelima, U Tienu baa jiati buudi yeni mi conconma buoli danba kuli. **5** Yin da pa maniyi yula i ligi buama po. Ama yin yaa mangidi yi pala yeni yin pia yaala mɔla kelima U Tienu yedi: «N kan ḡa ḡa, N kan lu ḡa hali abada.» **6** Lanwani tipia li papaali ki yedi: «O Diedo n tie n todika, n kan jie pu. O nisaalobaa fidi ki tienu nni be?» **7** Yin yaa tiani mani yi gobidikaaba po, bani yaaba n den waani yi U Tienu maama. Yin kpaagi mani bi yema yeni bi juodima ki yaa togidibi dandanli. **8** Jesu kilisiti tie yenma wonli yeni dinla yeni yaa yogunu kuli. (aion g165) **9** Yin daa gaa ti tundi yuodi, kelima li ḡani ki pala n yaa gbie sugli. **10** Tin pia yaa padibinbinli, yaaba n tuuni li kani naa pia sɔni n ḡani li jiema ki je. **11** Ama ti yandi yaaba ke bi kpaba ti biidi po soma ke o padibado cua yeni li o kaangagidiḡami nni. Ama bi yen ḡani ban kodi yaa yandi li ḡagilinni niinpo. **12** Ama jesu mɔ bo cagini bi niba po yeni o soma. **13** Lanwani tin ḡa mani ki gedi o kani li ḡagili nni niinpo, ki taani yeni o ofe nni. **14** Kelima nekanba ḡanduna nni tii pia yaa dogu n baa ye yaa yogunu kuli, ama ti lingi yu n baa ti cua. **15** Lanwani kelima Jesu po, tin yaa pali mani U Tienu po yaa padili n

tie ti pagidi yaa yogunu kuli, la tie ti ñona n yaa pagi o yeli. **16** Yin daa sundi ki yaa tiani mi ñanma yeni ti bulcindi, kelima lani ntie yaa pada buolu n mangidi U Tieniu pali. **17** Yin yaa tuodi ki ñua mani yaaba n gobidi yi, ki yaa fangi ba kelima bi gu yi naani, ki bani ke bi baa togidi U Tieniu yi maama. Yaa tiendi mani yenike ban fidi ki yaa togidi ma yeni li pamanli kinaa yenbidi, kelima li kan yaa pia yipo fuomaba. **18** Yaa jaandimanitipo kelima ti bani cain ke ti pala siadi ñani ki go bua ti tagi nyaa tiegili bonla kuli nni. **19** Min miadi yaala hali bonciala tie ke yin yaa tiendi yeni ke U Tieniu npa nni u saanu min go ki cua yikani tontoni. **20** Mi yanduama Tieni yua n den ffini ti Diedo Jesu bi tinkpiiba siiga wani yua n tie i pe yankpaciamo, kelima o sōma yaama yaa yogunu kulipo. **(aiōnios g166)** **21** Wani n teni yin fidi ki yaa tiendi yaala ñani kuli. Wani go teni Jesu Kilisiti n yaa baadi ti kpiagidi hali yaa yogunu kuli. Amina. **(aiōn g165)** **22** N kpiiba, n mia yi ke yinjuuni kiga i nnaa tundi, kelima min diani yipo yaa maama ki fuu. **23** N bua yin bandi ke bifaabi ti kpiilo Timot. O yaacua n kani tonma, ti baa yegi kicua ki le yi. **24** Yin fuondi mani yi gobidikaaba kuli yeni bi nigagidiñanba kuli. Yaaba n ye hali diema fuondi yi. **25** U Tieniu ñanbdi n yaa ye yeni yikuli.

Jaki

1 Min jaki, u tienu yeni jesu kilisito naaciemo, n diani yinba piig n buolilie yaaba n yadi yadi ke ye ɲanduna nni kuli po, n fuodi bonɲanla. **2** N kpiiba, yin ya nua ya bigina kuli n cua i kani ne tie panmanli ya bona. **3** Kelima i bani ke dandanli bignma ba cua yeni i juunli. **4** Ama yin ɲaa ke li juunli n sɔni o tuonli ke juodi cain. ke yin tua ke yaabi n ɲani ke dagdi cain, ki da ke luo ba bonli kuli. **5** I siigan, nilo ya ke pia mi yanfuoma wan mia u tienu yua tieni bi niba kuli yeni li bulcindi, o kan fun yeni, o ba teni. **6** Ama wan mia yeni li dandanli, ke da mali ko b la bii o kan lai? Yua mali ko kan la tie nani mi ɲiinciamu guona, o faalu n figi ke pendi ya yognu yeni. **7** Ya nilo n tie yen kuli n da mali ko ba la liba kuli o yonbidaani kani. **8** O tie pala lie daano ke se kaan yendu o bontitiedin kuli. **9** Ti kpiiba nni yua n tie luodo pali n ya mani yeni u tien'o n sen'o maama. **10** Yua n tie piado mɔ pali n ya mani yeni u tienu n jiin'o maama, kelima o ba kpe nani o mua puugu yeni. **11** O yienpu di ke o wulgu boncianli cedi ke ti muadi kuodi, ko puugu mɔ suodi, lan pia ya jawama mɔ bodi, o piado mɔ bu juodi ke suodi yeni o bontitiedin nni. **12** Li pamanli ye yeni yua n fidi ki juuni li biginlin nni, kelima bi ya bigno, li kan paadi'o, oba la li mialiyali ke kilisito yedi ko ba teni yabi n bua'og yeni. **13** Bi ya tunlin o nilo ya yognu, wan da yedi: "o tienu n tunlin nni" kelima bi kan tunlin u tienu wan tieni yaali n bia, wan u tienu mɔ kan tunlin nilo ba kuli. **14** Nilo kuli tunlini yeni o maalma, ke kua ti biidin ke li baadi yeni mi kuuma. **15** Lan wani, o maal biidi ya punbi, li ba mali ti tuonbiidi, ti tuonbiidi mɔ ya yendi o gbannandi kuli i, lan cua yeni mi kuuma. **16** N kpiibuadiba, yin da bɔndi mani i yula. **17** Li seli yeniya paabu ɲani ɲana polu, mi yinyiema baa kani, naani ke bonbɔnli, yeni lebdima ki ye. **18** U tienu yanbuama po i, ko den mal'ti, kelima o mɔnmoni po ke tin ya tie o tagma nni kuli o kpiagdi. **19** N kpiibuadiba, yin bandi ya bonli ne, li pundi ke yua kuli n cengi tontoni, ki da maadi tonma, ke da biendi o pali tontoni mɔ. **20** Kelima o nisaalo pabienli kan fidi ki yeg yeni u tienu sanu. **21** Lan wani, yin lu mani yaali n tie jɔgindi yeni mi biadima kuli, ke ya ɲua u tienu n buliya maama i pala nni yeni kelima li ba fidi ki tindi i maalma **22** Yin da cengi u tienu maama beba, ke bɔndi i yula k mi cengma dagdi ama yin ya tiendi lan yedi yaali mɔ. **23** Kelima yua n cengi u tienu maama ke nan k tiendi lan buali yaali yua n nua o nungo n tie maama e nunualiga nni. **24** O ya siedi wan sundi tonitoni. **25** Ama yua n cengi bonɲanla ya balimaama n ɲani cain, ki faabi bi niba, ki tiani wan cengi yaali, ki tiendi lan yedi yaali, lan nilo la li seli wan tiendi yaal kuli nni. **26** O nilo ya tama ko juuni ke naa cuo u lanbu, o bɔndi o yuli. Lan ya nilo ya jaanma tie fanfanmi. **27** Ya jaanma ɲani cain, ke nan ke pia jɔngindi ti baa u tienu nintualin tie: ki ya todi a

kpieba yeni a pikuama bi fala nni ke goa cuo oba yeni ɲanduna jɔngindi.

2 N kpiiba, yinba yabi n daani ti yonbidaano jesu kilisito yua n pia ti kpiagdi yen, la ke ɲani yin ya tiendi n gagdima bi niba siigan nni. **2** Min bani yaali tie: ne o nilo ya cua ke kua li nintigilin, ke pili wula biagi bii i ligi mɔni biaga, ke goa yie ya tiadi n pia ti kpiagdi, ke o luodo mɔ kua ki yie akpalcala. **3** I yi jigndi yua yie ti tiakpiagdi yen, ke yedo: "kali ne tijigdi ya kalkaanu po, Ama ke nan yedi o luodo "fini n ya se lan kani bii fin wani n kali tinga nni t taana po. **4** Nani yii tiendi m gagdima i yanma nni ke goa yi i yula buud danma yeni i maal biidi kaaa? **5** N kpiibuadiba, cengi mani, nani u tienu ke gandi yaabi n tie a luoda ɲanduna nuni po ke ban tua piada li dandanli nni kaaa? Ke goa baa wan nian ke ba puba yabi n bua'og kuli o diema nni? **6** Ama yinba, n fali a luoda. Nani a piada ka mabndi ii, ke caa yeni bi buudanba kani. **7** Bani ka biidi ya yerjanli n ye i nni. **8** Li ya tie k a kubi u tienu diema bali maama, nani lan diani maami yeni. Li yedi: ɲan ya bua a lielo nani ɲan bua ayuli maama yeni." **9** Ama yin ya tiendi m gagdima bi niba siiga nni, i tiendi tuonbiidi, li bali maama mɔ buni ke cuo i, kelima yi ke miado. **10** Yua tuo ke kubi li bali maama, ke nan goa miindi ba maayenma bibe, o pia i talgi li kuli po. **11** Kelima u tienu yedi: "ɲan da conmi" wani goa maadi: "ɲan da kpaɔ nilo" lan wani ya conmi, bii ke kpaɔ nilo, a biidi u tienu maama yeni. **12** Lani, yin maadi ke goa tiendi yal kuli, yin bani k u tienu ba jia i buudi ke ɲaa. **13** Kelima u tienu n ba jia ti buudi ya yognu yeni, o kan jie mi ninɲima yua den cagni o lielo po **14** N kpiiba, i li ke li baa ɲani o nilo n yedi ko pia li dandanli ke na ke suani tuonli li po, li pia be ya todima, o dandanli ba fidi ke tindo o? **15** I kpiilo ja bii pua ya luo ti tiayiekaadi, ke goa luo daali kuli li bonjekaali. **16** Ke i siigan yendo yedi o, ya kuni yeni mi yanduama, ke ban tongi o mu ke di ke guo, ama ke nan ke pun'o yal n tie tilad o yema po, li pia i laa fuoma? **17** Li dandanli mɔ tie yene, li yaa pia atuona li tie yali n kpe. **18** Ama, o nilo ya yedi: "fini a pia li dandanli, n mɔ pia a yuona n ba yedi'o; waan nni, a dandanli yali n ke pia tuona, n mɔ ba waan na n dandanli kelima a tuona po. **19** A daani k u tienu ye ke tie yendo beba, a tiendi ke liɲani. Ba a cicilibiada mɔ daani yene, ama bi jie ke digidi(jegli). **20** Fini, o yanluodaano ne, ɲaabani ke ya dandanli ke pia tuona tie fanfami. **21** Nani ti yaja Abalaham tuonɲana po i n cedi ke bi den yi'og o niteginka? Nani wan den tuo ke ba yidi o bijua Isak sala li padibinbindli po yen ka cedi ko tiegi i? **22** A la ko dandanli den taani ke yegi yeni o tuona, ko tuona yen mɔ den cedi ko dandanli ɲani ke dagdi cai i n. **23** Yeni ke diani yedi yaali n tieni: Abalaham den daani u tienu, ko u tienu nuali o po lan ya bonli ke li tie teginma, lam ya po ke bi yi'ug u tienu donli. **24** I la o nilo tiegi kelima o tuona po i. la ke tie li dandanli beba po ka. **25** Li goa tie yeni, liu poconconli Lahabi, o tuona po i ko tie niteginka kelima o den gaa bi

tondikaaba cangu ke cedi ke bi tɔgni san tianu ke kuni. 26 nani ya gbannandi ke pia naano n kpe maama, li tie yeni ke ya dandanli ke yegi yeni a tuona mo kpe.

3 N ninjabi, bi tundikaabi n da yabi i siigan nni, ke sieni ke ya bani ke bi te ba bu'ti hali lan ya paa. **2** Ti kuli maadi tin bua yaali, nilo ya ke maadi yali n tie o pakonli, o tie ya nilo n tie ninjanmo, ke gɔ sieni ke conlin nni o gbannandi. (ke cuo oba) **3** Ya yognu ke ti taa i baabi ki loli i taam ñona po, bi yi coln'ti ke tiendi tin bua yaali. **4** Diidi mani o ñinbiagu, wani yeni o yabndi kuli, niyendo ñmagdo ko caa wan bua naani. **5** Li tie yeni, ke o nilo lanbu tie bo ñidiga ke nan ke sengi oba kɔnman nni, o mu ñidiga n yi te di ke biani li fuali kuli. **6** O lanbu mo tie mu, ya ñandunli n gbie yeni o yinyogu, ke jogndi o nusaalo gbannandi, ke biidi ti tajenli yenma, ke wan oba mɔnosieni ke ye a maba nni. (Geenna g1067) **7** I yanbuoli kuli yeni polu po mu nuami kuli, tinga nni bo balinkaana yeni mi ñim nni bonfuoda kuli ye o nilo yikod po. **8** Ama nilo kan fidi ke paadi o lanbu, ke li tie ya yianu, ko gbie yeni mi kuuma lɔbdi **9** Ti tugdi ti lanbu ke yiini ke dondi u tienu, t gɔa tugdi wani ke maadi ti maabiidi u tienu n tagi yaali ke tieni o ninnangu po. **10** Ya ñɔbu n maadi mi maajanma yeni, lani n gɔa maadi ti maabiidi. N ninjabi, da ñaa mani lani n ya tie yeni. **11** Bonga kpeli ke ye ke puubi mi ñu yia maligi ke gɔ puubi ya ñuma milgi ii? **12** O kankanmu, n ninjabi, ba fidi ke loni luan tola ke li ya ki tie kankana i? Li tie yeni ke yañumi kan fidi ke ya maligi nani sicili ñuma yeni? **13** Ñmaa i, i siiga nni, gbie yeni mi yanfuoma yeni o nunfanbu i? Wan jiini oba ke wani o tuona nni, ko gbie yeni mi yanfuoma. **14** Ama, li ya ke i pia i pala nni ti maalbiidi, da dongi mani iba ke gɔa da pua faama ke sieni ke nua i mɔni. **15** Li yanfuoma ke ñani polu po ka ama i tinga ne po, li tie gbannadi yeni sitaani yaali. **16** Kelima naani ke i nanga yeni ti gbannadi buama ye, mi tudima yeni ti bontitiedi biidi buoli mo gbie e. **17** Polu po yanfuoma n cindi ke mɔni, ke gbie yeni mi buama, dagdi, ke taagi, ke gbie yeni sugli, ke tieni a luarjanma, ke k pia lugdima ke gɔa tuagi. **18** Laafiaa luana ñaa yabi n maadi i mɔni kani.

4 A kɔnkɔna yeni ti maa bidbidi ñaa le ee? Li ki tie i bonbuakaanana ka ke i kon yeni i ninjab bi dandanlin nni? **2** I ponponcianli po cedi ke i k pia pu. I tie nikpala ke suani ke beli yaali ki kan la. I gba ke gɔa tuadi li ñanjali ki yi k laadi bonli ke dugni i ke buali u tienu. **3** I buali ke b yi ki tieni, ke dugni yi bani yin miadi maama ke kpaani ke buama n ti. **4** Yeni yin tie concona maama kuli, i k bani ke ñanduna ne buama tie kɔnkɔnli yeni u tienu i? Fin yua n bua n donl yeni li ñandunli, tie u tienu yibali. **5** A tila wangi'ti li kuli ke maadi ko u tienu n bua'ti ya po i ko kuan'ti o fuoma. **6** Ama i ke bani, u tienu tieni ya paabu yabi, li po ke i diani maadi ti: u tienu bieli bi japadami ama ki di sugli taligi po. **7** tug man i ba ki cabi u tienu, ke kɔni yeni sitaani ke wan sani k fagdi i kani. **8** Nagni mani u tienu, ke wan fidi ke kɔbni ti. pit mani i nui,

biidi daam, ke ñanbi i pala, ñalaci danbi. **9** Ya ye mani o paasiadgun nni, ya mo mani, ya buudi mani! cedi mani ke laadi n tua kumɔni, ke i pamanli n tua yinyog i po. **10** Jiin mani iba u tienu nungan, ke wan doni. **11** N ninjabi, da maadi mani liebi po, a ya maadi a ninja po, a bu a ninja, a kɔn yeni yiko i, u tienu yiko. A ya kɔni yeni yiko, a ji ke conlin yiko. ama a bu'gi. **12** Yendi beba n tie budi daano, u tienu, wani beba n ba fidi ke faabi bii ke biidi. A tie ñmaa, fin yua bu a lielo yeni. **13** Cengi mani, yinbi yabi n maadi: “dinla, bii saala. ti ba gedi ya dogu ne, ti ba tuadi lieli po ke su bii ke ba ti ñuadi. **14** ñmaa n bani yaali n ba cua saala, yeni nulo yema n ba tua nandi? I tien nani ya walu yi cua ke pendu leni. **15** I bo ba yedi nanda: “u tienu ya bua ti baa fo ke sɔni ya tuonli ne bii lielo. **16** Molane, i wangi iba i tuona po. Japaadi buoli kuli tie fanma. **17** Leni yua bani mi ñanma tienu, ke yen ke tiendi, o tieni biidi.

5 Molane, yinbi bi ñalmandanbi, ya buudi mani bonciali yeni ya yubonli ba te cua i po. **2** I ñalmano bedo, ke a dundula mua i tiadi. **3** Ke i wula yeni i ligi kuli kua i tanmɔni, ke li tanmɔni te ba fi ke sedi i po, ki di i gbannandi nani o mu yeni. I taani i ñalmano i dajjiuogi daali. **4** Diidi mani ya paogu ke i bo ba paa ka ke pani i tuonsɔnbila yabi n kɔni i kpaabu, ke bi yiogni yeni m tuama! Ke yabi den taani i bonkukuodi yigni pundi hali li kɔnli ya tienu kani. I yali iba ke tiendi yin bua yaali i tinga po. **5** I pala kuli gbie yeni o mangu yeni yin ke muani bonli gi tinga ne po ke wangi tianbi fala yen mi cicagmi. **6** I cagni ke gɔ kpaal talginba. **7** N ninjab, ya tie mani sugli dam ke gu jesu guanma, nani o kpaalo n yi gu o kpaabu ñuadi maami yeni. Ya gu mani nani i cincin taagi yeni i taajjiuogi yeni. **8** I mɔn ya gu ke bobdi i pala ke jesu da ke guani. **9** Da mo mani i liebi po, n ninjab, ke ban te da bu'i. Diidi mani, buud daani n se o buliñabu yeni. **10** N ninjab, tiadimani u tienu tondikaabi yeni o yegnkabi n bo laadi ya fala k pia ya pagniili u tienu maama muandun nni. **11** Diidi mani ti yi yabi n juuni “ninjanma.” i den gbadi job n po puni ya juunli, ke u tienu ji bo te cedi ko juodi ti ñandin. **12** Ke fidi li kuli, n ninjabi, da poligi mani polu po, bii tinga po, ke buali liba kuli ya po. Ama, yin tuo yal yin ji da lebdi, yin yie yal mo, yin ji da guani ke tuo, ke fidi k yin da ba ti buudin. **13** Ñmaa'i i siigan ne sieni ke ye fala n nni? Wan jaandi ñanma. Ñmaa n ye li pamanlin nni? wan yin i biayani ki dondi. **14** Nilo yia i siiga ne k pia laafiaa'i? Wan yini o jaandidiegun nikpela ke ban jaandi o po ke sɔg'o m kpanjaqnma. **15** Ke bi dandanli u tienu n nni ba cedi ban paagi, k o ya tieni biidi kuli u tienu ba di sugli o po. **16** Ya miadi mani sugli i biidi po yeni i liebi po, ke fidi ki la laafiaa. O ninjanmo jaandi mɔni boncianli. **17** Eli bo tie nani tinba yeni, k jaandi hal ñanma k mia u tienu ke taaga n da baa, ke taagi k baa ke biini bina taa yeni ñmaali luobi. **18** Ke o gɔ guani ki jaandi, ke gi taagi baa ke gi tinga fii yeni o luona. **19** N ninjabi, li ya tie ki siigan nni nul sani ki fagidi yeni u tienu, k o lielo guani yeni'o

20 wan ya bani ki yua n gogdo, o faabi li daano ke go
ñani'o m kuum taana nni, ke wuoni o biidi boncianli.

1 Pieri

1 Mini, Pieri, Jesu Kirisiti ní lugdi yua ke o tua o tondo, n dangi yi li tili ne, yinba yaaba n dugi o po, yinba yaaba ke U Tienu lugdi ke yin ñodi wani o bá. N dangi yinba yaaba n kua Põntu, Galati, Kapadosi, Asi leni Betani diema nni, yinba yaaba n fagi leni ñaljanli, yin dagdi leni ya diegu. **2** U Tienu, ti Báa lugdi yi na wani o bá ní bo tuodi ki jagi maama, ke o Foñanma paadi ki seni yi, ke yin ya cõlni Jesu Kirisiti, ke o sõma ní cedi yin tua yaaba n dagdi U Tienu nunga nni. N miadi ke U Tieni ní waani yi o buama, ki puni yi mi yanduanma. **3** Dondi mani U Tienu, wani yua n tie ti Diedo Jesu Kirisiti Báa! Wan bua ti ya po i, ke o cedi ke ti go dá pia li miali. Kelima, o cedi ke Jesu Kirisiti goa ki yiedi mi kuum puoli, ti bani ke o ba tieni ti po nani wan niani maama **4** O cedi ke ti ba fidi ki daani ya bona ke begni ti po ñaljanli nni, ya bona n ba waagi li bina leni libina. **5** U Tienu guu ña leni o paaciamu kelima a dugi Jesu po. O guu ña nani lan buali maama, Tin ye ya yenyienu ne juodma, o ba fie a Setaani paalu nui nni. **6** A pali mani kelima yaala n ba ti cua po ama molane i biidi i pala waamu, kelima ya bigna nmabndi waau waamu. U Tienu tuo ki cabi ke ban ya bigndi yi na ban bigndi wula ki bua bandi li ya li ya pia mayuli, kaa pia jogndi. ya bigna ke a laadi ne ñani a po. **7** li bigna tie ke lan waani ke a dugi Jesu po. Li mõni boncianla U Tienu po ki cie ki tinga nni wula kuli, yaali ke u mu ba fidi ki biidi. Kelima a dugi Jesu po, U Tienu ba kpiagi **8** I bau Jesu bá leni yin ki la o. Bá leni yin ki nua o molane, i pala mani boncianla; **9** kelima i dugi o po, U Tienu faabi yi i tuobiadi po. **10** Bi sawalpuaba bo cili hali ke li fagi ki maadi ya tondu ke U Tienu waani ba wan ba tini maama ki faabi yi dayenli. Bi kpaagi boncianla li bona po. **11** Bi den bua ban bandi Kiristu yantiali yaali n ye bi niinni ne maad ñma ya maama i. Bi go den bua ban bandi lan ba tieni ya yogu. Bi tieni yeni kelima li yantiali yeni den tuodi ki waani ba, ke Kirisiti ba la fala, ki kpe, ke o kuuma puoli, o yudandi bona ba yuandi ki dõddi. **12** Li den dõgdi ki waani ba ke lan ya bona ki tuodi ki legdi, ki ba tieni bani ya po ka, ama yinba ya po i, ke bi waani yi o laabaalñamo, U Tienu Foñanma yaama n ñani tanpoli paalu po, ke bá malekinba legdi, ke ban la yeni bi nunbu, ki bandi cain. **13** Laniya po i, ke li buali ke yin ñagni yi ciamu a gbana, ki baa mi maalñanm, ki ña ti japaadi, ki ya ye yeni li dandanli ki sedi taajalalie, ki guudi ya ñanbli n ba cua yeni Jesu Kiristu dõgdima **14** Yin ya tie nani ya bila n cõlni yiko yeni, ki da togdi ya ñalmanbuama ke yi den pia yin den tie yanbondanba ya yogu. **15** Nani yua n yini yi gagdi ki ñani yeni, imo ní ya tie yaaba n gagdi ki ñani i tuona nni kuli, nani lan diani maama: **16** I baa tie yaaba n gagdi ki ñani, kelima n gagdi ki ñani. **17** Li ya tie ke i jaandi ki miadi i Báa yua bu ti buudi ke ti ñua yuakuli yeni o tuona, kaa pia lugdima, yin ya ye yeni li fangli hali tiga ne i miali banlu. **18** Yin ya bani ke

li ki tie yeni ya ñalmani n ba dudi, lani yaa ka i ligi bii wula ka cedi U Tienu daa ki faabi yi yeni yin dini ya faali yi yaañanba fanfanma yenyienu po **19** Ama yeni Kiristu sõma yaama n pia mi buama boncianla, nani ya pabiga n ki pi biidi kaa go pia podi yaama yeni. **20** Bi den tuodi ki lugdi o ke ñanduna da ki tagi, ke li ti dõgdi ki waani i ya po mi juodma yogu. **21** Wani ya tuona po i, ke i dugi U Tienu po, wani yua n yiedi Jesu bi tinkpiba siiga, ki puni o ti kpiagdi, ke i dudugdi yeni i dandanli ní ya maa U Tieni po. **22** Nani yin ñuudi i pala ki ñodi i mõmõni, ki baa pia payenli buama yaama n ki pia jõgindi yeni i, yin ya bua i lieba boncianla yeni i pali kuli. **23** Kelima i baa li miapaali, ke li naa ñani ya bonbuola n ba dudi kani ka, ama ya bonbuola n ki pia dudma kani; lani n tie U Tienu maama yaama fo, ki baa tundi ki ye hali ya yogu n ki pia gbenma. (aĩõñ g165) **24** Kelima gbannandi kuli tie nani ku muagu yeni i, ke o kpiagdi kuli mo tie nani ku muapuugu yeni. Ku muagu ya kuodi, ku puugu mo ní baa; **25** Ama O Diedo maama tundi ki ye hali li bina yeni li bina. Ke lanyama maama tie ban waani yi ya laabaalñamo yeni i. (aĩõñ g165)

2 Laani yaapo, yin ñaa n biadima yen bond buol kul, palalie malm, l poponl yen ti sugid buol kul. **2** Nani a canpandaa nbua n bim yinb n yaa bua naañanma n tie O tienu. **3** Li yaa tie ke, yi leni ki laa k O tien ñaan. **4** Nagman O tienu kan ya tanl n fo ki binub lun kO tienu gand line, ke li pia mayul boncianl. **5** Yin b yaab moa tie nan ya tana n fo ten baa maa yi yin tua O tien fuom diegu. O fuom n ye naan kan. lan yi baa tua yaasalayidlo ngagd O tienu po, k pad o po yaa pad n pagidi, ki go man o po, kelma Yesu kristo yaa po **6** Li dian ki yed: Diid n bli siyon dogu nni li tanpuukal, min gand yaal ki ltie tanmonl yua n dug li tanl yen po kul kan fiag. yen l tingbal tancianl. **7** Laa tanl tie jingd yinb yaab n daan po. Ama yaab n kaa daan po wan, l tie b tan maab n den yie yaa tanl, lan n tua l tan puukaal. **8** B tuud klma baa tuo k daan o tienu maam. k b ji ba li tund k ya tie yene. **9** Ama yinb wan, yi tie ban den gand yaa buolu, o bad o salayidla, yaa buolu n gagd k ñan, wan baa yaa buolu yucel po. o yin yin k yin yi ña l biigl ni, k kua o yenm. **10** Ji den kpel ki tie o buolu ama molanne k ji tie o buolu, yii den kpel baa k o gbad ji po nuñima, ama moala o gbad yi po n nuñima. **11** N buakaab n mia k go tund yi, yinb yaab n tie cambia yen b canb ñanduna ni, k yin yaa yied k da tiend o toabu yen yi maalmma. **12** Yin ya pia o yinyienu ñaamu yen yaban k ban o tienu sign. lan wan b ya mad k tien yaal n bia, ban la e tundñama k kpiagd o tienu, o cuam daal. **13** Lan wan, yin yaa jind yi yula klma yomdan po, b nuba n din ya bol danba kul kan, la tie n diem bad. **14** B gobnanba kan wan soan yaaba ban yaa pa e tagl danba b biadman panpaani, k yaa pag yaab n tiend yaal n tiel mõa. **15** klma, otien bua k yin yaa tiend yaal n ñan yeni, k fid k mumõni b yanbaandamb yen b yanbidanb ñoana. **16** yin pia n yam, k ji da tie n yam ya kpiagd n ba tie n biadm, ama yin yaa tie nan o tienu

naacn. 17 Yingni b niaalba kul, k bua yi lieb, yaa jie man o tienu, k conl ni o bado. 18 Yinb b naacn, yin yaa fangi yi canbaanb, k miid y yula b kan, laa tie yaab n njan k go ding bebe kan ka, ba yaaba yaa yama n pa mal ya kan. 19 B ya faligid o mial k waa pia tagil, k o tuo k gaa klma o fang o tienu, l tie yaa bonl n njan. 20 bi ya faligi yi klma yi tiend t tuonbiad k yijuun, l baa cuan yi po be yaa pagd? ama ya tiend yaal njan k b falii, k yi juun l tie yaa bonl njan o tienu nintual. 21 o tienu den yin yi lan yaa po, klma kilisu wan oba modo den laa fala yinb yaa po, k nja yi lisan tong buol, k yin yaa nja o ya fuunu. 22 Wan, waa den tien tuonbiad kul, baa den gbad bandugu o njoabu ni. 23 Ban den sugo ya yogunu, waa den nian. ban den falgd o ya yogunu, waa den fun yenba. ama o den tend o yul yua n jag t buud yen n tegm. 24 wan yua n den tug ti tuonbid o gbanand ni o daagu po, k tinb yaa n kpe ti tuonbiad po yeni n ya ye k fo k baa tiend t nand, l tie klma o yied ya po k yi paag. 25 Yi den tie nan yape n bod yen, ama moala yi guan yi yankpaagamo kan, wan yi guud ka ya kan.

3 Yinba bi puoba, yin ya jiindi yiba ki colni yi ciaba; yeni bi jaba siiga, yaaba n ki colni U Tienu maama n la bi denpuoba yenyienjamu po, ki mo n colni U Tienu maama. 2 Ban la ke yi yenyienye u ba, ki nani, kaa pia jogni. 3 Yi njanu n da tie yu ke bi niba baa nua kav, nani ki piani ti yudi, ki pili wula biamu leni li laani, ki la ti tiagbengi, 4 Ama, lan ya tie ya njanu n ye yi pala nni, mi tagma nni njanu yu n tie li papienli leni mi yanduanma, n pia ya dunga n yabi U Tienu kani. 5 Li tie yeni, yogu ba ke bi puonjanba bo jiini bi ba ki colni bi ciaba, ki daani U Tienu nni, 6 Li tie nani Sara n bo jiini o ba ki colni Abrahami, ki bo yii o oyonbdaano yeni. Li niani o kani ke yi tua bi jifanba, ki tuuni a tuonjana, ki jeje ba kan fidi ki nmadi yi yama. 7 Bi puodanba, ya ye leni yi denpuoba mi yuafuoma nni, ki ya bani ke bi tie yaaba ki pia paalu ki pundi yi, ya colni ba kelima ban leni yinba n ba taani ki baa U Tienu kani njanbalgo leni li miali. Yin ya fo yeni, ke liba n da tua bonpankaala yi jaandi po. 8 N maajuodma tie ne; yi vkuli n ya pia maalyenma leni yi lieba, ki ya gbia yi lieba ninfiima, ki gbie leni mi buama yi ninjaba po, ki go ya pia mi ninningbadmav, ki ya jiindi yiba yi lieba kani. 9 Da taadi mani ti biadi ki pa ti biadi, lan yaa ka ki taa ti sugdi ki pa ti sugdi; ama yin ya gaali yi lieba kelima lan ya po i ke o yini yi ke yin baa o kani li seli. 10 Yua bua wan ya pia li miali, ke saala po lan ya nani o po, wan cuo o njoabu yeni o biadima, k go nja u faagu. 11 Wan nja u bonbiigu tiema ki yaa tie yaali nani, ki nadi mi yanduanma. 12 U Tienu nubina ma o numoma po k o go cengi bi jaandi. Ama u Tienu nungi moni yaaba tiendi ti biidi po. 13 nja bo fidi ki biidi nja ya yogunu k a tie yaali nani. 14 Ama li ya sua k a laadi fala ki dugni njan nja i momoani ya po mi yedinjanma tie a yaali. Yin daa jie ki go daa nmadi i yama. 15 Yeni lan kuli doni mani jesu yeni i pal nni. ki njanbi bobni ki ya guu yaaba ba buali yi yaala

ya po cedi k i dugi u Tienu po. Ama yin yi tieni li kuli ne suo yeni li colini. 16 Yi mondi ki tagu n ya nani, ki yabi sugdi jesu niodima po, bii g maadi ti mabiidi ti po, ban fiagi. 17 A li ya tie u Tienu buama po ti la fala mi njanma tiema po latu yeni ti la fala ti biidi tiema po. 18 Kristi mo la fala yema t biidi po, wan yua bo tiegi, o la fala tim yaaba bo tie ti biididanba po. Ki wan fidi ki nagini ti u Tienu kani. Bi bo kpa'o yeni o gbanandi, ama k o naano yiedi. 19 O tagnmi bo gedi u tinkpiigu nni ki muadu u Tienu laabaali 20 Ban yaaba bo ye li mabili nni ki bo k colini ya yogu k u Tienu bo puni li juuli ki guu Noe yognu yeni ya yognu k o bo kpaagi gu finbiaciangu yaali k u Tienu bo fie nibyiani mieli mi ninma nni. 21 Li tie mi ninwulma bonnannanli yua gaa ti dinne ki laa tie nani o njuudi ti jogni ti gbanu po ka. Ama ya bontitiedi n nani u Tienu nungi nni Jesu Kristi yiedima nni. 22 Yua ye u Tienu jienu po wan doni poli naan kani ki menekinba, u paacidanba, yenibi yiko danba colin'o.

4 Lan wan, klma kilisu den laa fala o gbanand po. Yi mon bobn k sed lan yantial, klma yua laa fala o gbanand nni paad t biid. 2 Lan ya po, ya dana sien o po hal omial bianu, yin da go mad ki bua ti gbanand buam ka, ama o tienu buam. 3 Li yaabd klma ya yogu n pend eden sonn yab n k ban o tienu ya tuona li po n conconma, yin t gbanand bon bua kaal biadla po, li da nugaadl k di k nu pend yen e buuli po. 4 Li tie boncanl, yin da tie tomtom k ban kua n conconm sanu nni yen ban ya pua e po ofagu. 5 Ama bi baa wan yua bonmn k ba jaa t buud yab n fuo yen yab ban kpe kul. 6 L tie lan ya po k b den wan o tienu labaal yab n kpe kul, k ban fid k ya pia o tienu mial klma n fuom po, ban den bun b nub gbanand po klpen. 7 Bonl kul jijug nag. yin ya fani k njanb ya kub e yula k ya paa e jaand nni. 8 Lan fid bonl. Yin ya buaman e lieb yen e paal kul, klma n buam piin t biid boncanl. 9 Yin yaa gaan e lieb cangu, k da yied man. 10 Nan yi tie o tienu njanbal bogid ka njanma, yua kul ya suan o lielo po yen ya paal ko den ga. 11 Nul ya maad, lan ya tie nan o tienu maam. Nul ya pia o tienu wuol wan ya pial yen ya paalu k o tienu tien lan fid bon kul o tienu ya kpiagd jesu kilisu po. yua die t kpiagd yen o palu abina yen abina, amina. (aiōn g165) 12 N buakab, lan ludi y nan boncanl yen, yen ya fala n bacia k bigne kul. 13 Ama e paala n yaman, klma y tan yen kilisu o falan, okpiagd ya cua ya yogu e paala baa mann paa. 14 Biya sugdi y klmakilisu yel po, li pamanl n ya ye yene klma t kpiagd fuom yen o tienu fuom ye yene 15 Ama e sigan o ba kul n da laa fala klma o tie o nikpalo, nan o navigo bii yua tien yal n k njan, k go da kua b tiammaam nni. 16 ama yua la fala klma o tie danka, wan da jie efe li po, wan kpiag o tienu yel. 17 O yogu pund k t ti buud ba cind o tienu den. lan wan, li yaa tie k t buu cili yen tinb, yaaba n yie ka gaa o tienu labaal njanu y jodima ji ba tie lede? 18 Nan e dian n maad maam. o nijamo ya la fala o foam poyua yie o tienu yen tie tuonbiad daano mo te? 19 lan wan, li pund

k yaban lad fala k li tie o tienu ya buam po n suag k ya tiend yal n̄an k n̄an b nanlmu yua tagiti ya nug nni.

5 Diid ya maam k n mad yimb a nikipela yab ye i ya siign, min o nikipelo nan ban yen, kilisu falaa sieda po. yen k go ye ya ciagd n ba te cua. **2** n̄aanbi kub man o tienu yand yab ye e nugun, lan di tie nan mabl ka, ama n yambuam, yen o tienu po. la di tie n̄mapangu po ka ama l pa pienl. **3** Lan da tie e po nan paalu yim yen yab ced k baa in bōdm, ama yin ya tie man yaban mōn ti yand po. **4** ya yogunu ko yankpabaad bo legd oba ten yi ya baad folga n pia t ciagd n kan ba bia. **5** Yimb yaab n tie jawaaba mōn jiman e ba a nukpela kan. yal tie e buol kan kul, k ya pia min yan jim, klma o tienu tie n̄albalg yab jiin b baa kul. **6** Jinman e ba o tienu nugupaalu po. lan fiidi k wan duon yi o yogu n̄amu po. **7** Yen yin tugd man e maalm kul, klma o mōnno n̄am ki kubii. **8** Ya tie dogdma, n̄am ya kub man. e nando sitan fangi nan liyanbol yen k kpan yua ko ba n̄mano. **9** Pado man yen ya dandanl pa paa, band man k lan faala n kuan e ninjab l n̄andunlin. **10** Ya tienu pa kan kul, k yi yi yesu kilisu ciagd yogu kul tu, k l ya po e ba cagni wamu, ko ba te guani k pag yi, k ten yi l junli, opaalu k go tien yi yal ke baa te n̄anmbised. (aiōnios g166) **11** Wani pia o paalu yogu kul tuu! amina! (aiōn g165) **12** N tōgn silivain po t ninjua yua tieg k n dian k bua pag e pala k maad k ya n̄albalg tienu k yi n̄uan n tie e mumon. **13** Babilona jandiogu yab fuond yi, yen mark n bijua mō. **14** Fuond man e lieb k gobini ilieb kul, k yanduam ya ye yene.

2 Pieri

1 Siimon Pier, Jesu Kristo ɣuantieb yen u tuon sunl, ku din yab ga t mo ya dindal liel, kl tie t tienu mon kund yen t letua Jesu Kristo po. **2** T tienu yen te yomdaano Jesu ɣal balg yen u yan duam nya ye yen i **3** Nan u tien paalu ntenti yal bu piel g tod ti tin ya pia l mia yen t ɣand, lan na yua yinti n ten ti ya bam kl tie u yabdu yen u ɣanol po, **4** lan yul ceod ku puoni yal yab k go ɣan ɣam k yoyen ti klan Piet lan tɔgn l kan yin mo ji ya naan yen u tien, nan yin san k ɣa t jɔgnd yal ye dul nan kdugn t nian biid po. **5** Li ya po mono ced ki bu mond k tug i dindan l k taan yen t ɣand, i ya taan yen ti ɣand yin pugn n bam. **6** i ya pugn n ban m yin ya tie bon kul k dagd, i ya tie g dagd yin pugn f juunl, i ya pugn l juunl yin pugn l paniigl, i ya pugn l paniigl yi pugn tjaand **7** i ya pugn t ɣaand yin pugn n buam yen i lieb i ya pugn n buam yen i lieb i nugi m ya tien i leib po. **8** G dugn l kul ya yeyenti, boɣanli, l kanɣa t pam t yomdan Jesu banm n. **9** Ama yua k pia l banm kul ne tie juam i, u k no Pagn, u sund o tuon bikpela kul pinu u. **10** L ya po ced k maad n nidjab k i yin mond g ya se gal tie. Wan yini yen wan Lougol: nand, k dugn i ya se yeen, i kan ban k baa. **11** Lani k t bu kua t yomdaan Jiesu Kristo diem n. (aiōnios **g166**) **12** L po ced kn bu mond Kɣam ktiedi l bona, yen yin den lban mono k yin go ɣam kya se dinne i momonin. **13** n la kl tie n po ninmonli min da pia imian ne min mond k find i k ɣam k ce gli. **14** Nan tyom dano Jiesu Kristo n dan dogd k Waantnand yen, n ban kinkuum jikpag. **15** Ama n mond k n kuum puolpo mono, yin ɣa tian lbona po. **16** T ktug kpelug lanya ka kpanjam ka k tundi yiesu paalu yen u guanm, ama t tudi nan tinm mono nlaoyen t nimbini yen. **17** u ga tba u tien kan t kpiagol yen t yabnd ya yogu k t Tienu bu maadyeno tapolpo k maad u ne tie n bibuadigi, n ta n buam kul tu g tien u ya poi. **18** k t den ye yeno l jualpo kt gbad u niel k l nan tapol po **19** T go ban k tin ɣam g cɔln n magnuam yal ne kl tie nan l fiddle yal yien l bubonl na tie momoni ya ca yen lan pan Panel ku sijagun. ɣma big n ji Pii ti paln. **20** Tn go ɣam g ya ban k u tien magnuam ne g dabd t sogl Tuntuna, **21** K dugn l ktie nuPosaal yanbuam po ka knmagnuam bang nan, ama foɣam n ɣmagol b mub kb maad u Tien po.

2 O dogu nni bo pia i sawalipua fadanba, l bia ti baa tie n yen i siiga, k bo ti cua yen i m bangitudikaama k bo yie diedo yua den cua k fabi ba, k cua yen i bi po to tondi. **2** B tianba bo ti ɣodi bi faagu sanu nni ki baa m cacagma nni ' **3** tugtogu po b, bi bo su'i yen i tie faagu. ban yaaba k b ɣua 'b hali k li fagi l mabli po k b ye biidma k pia gbem. **4** kelima u tienu den yabidi meleke ba yaa biid ama o kagdi b po o mubuogu i, k ji guu b buud daali. (Tartaroō **g5020**) **5** U tienu go daani ɣanduna niba yaabi ye hal ya yogu ba k dad b tuba. u den cedi ki taagi baa k biani ya nuba bo cɔln'o, Ama o bo fie Noe o məkundaani. **6** O tienu go bo dadi b nuba tuba k juu

Sodome yen Gomore dogu o muu k li buodi ki to fantam. yaal bo cua bo tie tubdadli yaab k cɔln'o po. **7** Ama o bo ɣiani Loti "Loti bo tie numoni" k bo yiq'u yen i dogu niba n tieni ban bua yaali k b yiyieniu pia i fee. **8** Wan l niteginka den ye yen i yanyagiciandi yen wan gba k go ban tie b niba ya biadima **9** kul ya po o diedo faabi yaaba fangi ki nan bo dadi b niba tuba ti buudi daali. **10** o bujiali cuonu ba cuo yaaba n ɣua t gbananbonbuakala yal njoagini k go fali o diedo bali. **11** Bani meleki nba yaab pia u fidu yen i paacianmu k cie b bangi- faadanba k fali 'b ki bia go k sugi ba. **12** Ama lan niba tie nani ti yandi yen i sugidi ban k ban yaala b ba kpa bi nani ti yandi yen i **13** Ban sɔmi ya tuonbiidi yen i ti t bo la l tuonbiidi ɣuadi o yieniu k bo sɔni b gbanandi n bua yali, b go kan taan yen i, k bo je m jiema b bontitiedi biid b yela k go kuandi ba i fei. b tie k bɔndi k l mani bi po. **14** Ban l kpaani b puobi k bua ban yaa tie t biidi yokul. B bɔndi yaaba k pia dudugidi kristo nni, k b ɣua'b. Bsuni k bonla kuli n ji ya tie b yaami. Bani k u tienu tɔ'b o ɣɔbu. **15** b daan o san ɣanmo k bodi k fagidi, g go bo sɔd bijua Balam sanu. wan balaam bo bua ti jiedi, k ban ji ban ban bo tie'o yaali k wan sundi o biid po. **16** Ama u tienu den fu yen' o o bontitiedi po. k cedi k'o ɣub'o ya yang k maad, maadi yen'o nani nifosaali nialu. k beli wan u tienu tondikaaba balaam k wan sundi o jadituona. **17** ya nib n du o faagu tundli ne, tie nani cakuoma yen i b bia baa tie nani ya tawaligbagu k u faagu pie k l kand yen i. U tienu bobn l yiali b po l bɔnbɔnli. (questioned) **18** Byi bobni yen i b mabami boncianla k l nan k pia niim nni, k taa o nulo n nian yaala k ɣan yen i k dian[o u diagu, k cuo ya nibi n da k gbaa k yie yen i yaaba nyie u tienu sanu **19** b yi puo'b yaali n kuai k ban mono nan nua k b gbanandi bua a bona yen i. k bo bianba. **20** Yeni l sua k ya sua k niba gba gba k t ɣan ɣanduna ne jɔgndi tuona kelima ti diedo yesu kristi o candaano ya bandima po b juodima baa bia ki cie bi cilma. **21** Lan danba bo ya k ban t m ɔnkundi sanu, bani n ɣan yen i ban bandi l sanu, k go daan u tienu maama yaal k bo tund'byeni. **22** Li tie bipo nani ya kpanjami n tie mamɔni yen i. "o gbanlo go ki di o siindi" yen i: bi ya wali duoɣua o go ki pangdi ti bgidi nniio.

3 N buakaaba, diid mani kadaadi lie po n yen i k n da ii. N dangi li kuli ne ki bua tiandi ya tunda ki den ga yen i, k kpaani ki yin ya pia mi maalɣanbi. **2** K lan fidi k yin ya pia tiani U Tienu niɣuantieba n den maadi ti yaali k tɔgni t yonbidaano yen i ti fiedo yiko nba. **3** Ya tunda ki den gaa bi tundikaabi kani yen i, k lan fidi ki yin ya bani k dajjuugi da naan, b nibi b cua k ya laa yii ki sugdi. **4** K tua, wan den puoni ti k o b guani yen i, o ji ye le i? Kilima hali ti yajanba n kpe l da li tie nani lan den cili maami yen i. **5** Bi bua sundi k U Tienu maami po i k tapoli yen i tingi den tagi, yen i k o den taani mi ɣiima kaan yendu kani, ki cedi ki tingi ji bil kuonli. **6** Li bona po i k mi ɣuma den yili ɣanduna ki dini ya miana n den ye. **7** Polu yen i i tinga ya ye mɔlane, U Tienu yedi k o baa ye i ki guu ya daali k u te ba bu bina buudi, ki biani yaabi

ki cɔlmo. K o polu yeni tinga n di o mu k buodi. **8** Ama n buakaaba bonyenli baba n ye ki bo kan sundi, yeni ti yonbidaano ya po, daayenli tie nani bina tudli yeni, k bina tudli tie nani daayenli yeni. **9** Bi tianbi maali k ti yonbidaano yuandi yeni wan den puoni yaali, ama o pia ti po li pañiili, kilima waa bua ki nuli n bia fami, ama o bua ki yua kuli n lebdi o pali ki rjaa ti biidi tiema. **10** Ti yonbidaano n bi cua ya daali, li baa tie nani o suudi n yi libdi bi nibi yeni. Li daali tapoli po bi bodi, k yaali n ye poli kuli n di o mu, ki tinga yeni yaali n ye i tingi po kuli mɔ bo di o mu. **11** Nani li bona kuli n bo di o mu yeni, tin ji ya bani ti cenli yali n wangi k ti cɔlni U Tieniu, ki go rjuagu yeni ti pala kuli. **12** Nani tin guu ya daali k U Tieniu seni k go ba guani tonmi yeni, li daali k tapoli po bona kuli baa di o mu, ki yali n ye tapoli po n dondi o muwalu nni. **13** Ama ti guu o puoni nni, tapoli panli yeni tinga panli (rjandunpanli) naani ki mɔmɔni ye. **14** Lani n cedi, n buakaaba, tin fidi ki ya guu li bona kuli, tin bobni ti ba ki da pia jɔgdi yeni i jalgi ba kuli, ki ya ye mi yanduanma nni. **15** Bandi mani ki ti yonbidaano pañiili tie tiya fabui. Nani ti ninjua buado pɔl mɔ r den diani yaali, yeni ya yanfuom ko den pia. **16** O maadi li maami ya tila n kuli k o dangi, ka lanbona ye lienn k li maama niimn m gbadma paa. K bi yanbondanba yeni yaabi da ki banil li niimn sɔgnd li maam k li bo guani ki bianba. **17** Yinbi n buakaaba, yin bani li po yeni, tuodi mani ki cuo i ba, k da rjaa ki ti nibiidi tudima n lebdi nani yin den kubi k li paa maami yeni. **18** Ama mɔndi mani ki bandi ti yonbidaano Jesu kritu. K o rjalbaligo yeni o yudandi n cili mɔlane, k da pia juodima. Ami (aiɔn g165)

1 Jan

1 Yal den cindi ki ye cilga, tin gbad yaal, tin la yaal, yen tin nubina, tin ñuadi yaal k t nugi sii k l nɔ l miali nɔmaam. **2** Kelima l miali bo wuodi, ki ti la'o ki mɔ ji tie o sida, k muadi l miakangbenl, yua den ye ti baa kan k ti ji la'o. (aiōnios g166) **3** tin la yaal yeni tim gbad yaal ti kpaandi yi k mɔ fid ya ye yen ti. Ama tin titaanyema ti yen yeni ti ba yeni u bijua Jesus kristu i. **4** T da l bona k ti pala ñanb k ya mani. **5** mi mama yua k ti ga u kan k maadi, l tie k u tienu tie yenyenma ka pia bonbonli. **6** Ti ya ye k ti taa ye k nan cuoni l bonbonli nni. ti pua faama i. ti tuagi mɔni sanu. **7** Ama ti ya cuon i m yenyiema nni nani wan m ɔno n ye m yenyiema yen i, t kul baa ta ye i, k u bijua Jesus sɔmi piidi ti biidi. **8** Ti ya yedi k ti pia biidi, t bondi ti baa i, ti piaki maamɔnmi **9** ti ya maadi ti biidi l tiegi g bia dagdi k ban mia sugli ti po. kñan ti ti tuonbiadi n i **10** T ya ye k t k pia biid t pua faama u tienu ñomaama k ye yen ti.

2 N yaabila, n da i li til ne k tien i ki yin daa biid. Ama li ya tie ki nul tien biid, t pia o todka t baa U Tienu kani. Wani n tie jesu klisto o mɔnkundaano. **2** O tugi o ba ki yidi salgi ti biidi po, ki ti biidi n piini. Li ki tie tinbi baba ya biidi ka, ama ñanduna niba kuli ya biidi po i. **3** Ti ya colni o yikonba, lani wangi ki ti band o. **4** O nuli ya maadi: k o bani U Tienu ki nan ki colni o yikonba, o tie faagu daano, ki li daano pia maamonba, **5** Ama, yua n colni U Tienu maama, U Tienu buama ñanbi ki ye yen o, yeni, ti bu fidi k bandi k ti ye yen o. **6** Yua maadi k ki ye yen U Tienu, li daan o yinyienu mɔ baa tien nani jesu yinyienu n bo tie maama yeni. **7** N buakaaba, li ki tie yiko bonpanli ka k n tieni, ama li tie yiko kpeli ki bo ga hali ciliyogu, li yiko bonkpeli tie ya maama ki den bani yeni. **8** Yen li kuli ne li tie yiko bonpanli k n dian k ten i, yaali n tie maamɔni, yinba yen wani ya siign tie ki li bonbonli yaadi, ki mi yinyenma cua. **9** Yua maadi k o ye mi yinyenma nni, ki naa bua o ninjua, o go da li ye li bonbonli nni, **10** Yua bua o ninjua n ye mi yinyenma nni, li ba kuli kan fidi ki cedi ki wan ba ti biid n. **11** Yua ki bua o ninjua, ye li bonbonli nni, o cuoni li bonbonli nni, ki ji ki bani wan caa naani, ki dugni li bonbonli juani o nuni. **12** N dian i li til ne, yinb n yaabila, ki dugni U Tienu tieni sugli i biidi po ki dugni o yeli po. **13** Yinb bibaanba, ki dugni i bani yua bo ye hali ciliyo, yinb o nupangu, n dian i, ki dugni i paadi o bonbiugu-daan o. yinb n yaabila, yin ban U Tienu po yeni, n cedi k n dian i li tili ne. **14** Yinb bibaanba, n dian i ki dugni i bani yua bo ye hali ciliyogunu, yinbi o nupangu, n dian i ki dugni i kubi ki li pa, ki ga U Tienu maama ki bil i pala nni ki paadi sitaani. **15** Da bua mani ñanduna, ki go da bua ya bona ye ñanduna nni. Li ya sua ki nul buadi ñanduna, U Tienu buama ji ki ye li daan o nni. **16** ki dugni, ya bona ye ñanduna ne kuli, ki ñani U Tienu kani ka, ama ñanduna nni, o nufosaalo n niani yaali yen o nuni n nua yaali, yen

o jagbelima ki ña ti baa kan ka, ama li ña ñanduna nni. **17** ñanduna yen bi niba n niani yaali k li ñani, ji pendi. Ama yua tie U Tienu n bua yaali wani, baa li ye yogukuli. (aiōn g165) **18** Abila, i jijuogu yognu, nani yin den gbad ki bi maadi ki klisto yibala yabi boncianli: li po n cedi ki ti bandi k i jijuogu yogunu pundi. **19** Bi ñani ti siiga nni, ama bi den ki tie ti yabi ka. Bi bo tie ti yabi, tinba yeni bani n bo baa ye. Li tieni ki lan waani, ki bi ki tie ti yabi. **20** I ya po, i ga mi yediñanma yua bo tie niñamo yen kani. Ki kuli piua mi banma. **21** N dian i kelima i bani i maamɔni ka, ama i ban li, k faagu ba ki ye i maamɔni nni. **22** ñma n tie faagudaan o i, o faagudaan o tie yua yie ki jesu ki tie klistu i? li daan o tie klistu yibalo, yua nia ti baa yen o bijua. **23** Yua ki bani U Tienu bijua, ki bani U Tienu mɔ, yua tuo ki ga U Tienu bijua, o ga U Tienu mɔ. **24** Yin den gbad ya maama hali ciliyogu yeni, ye i pala nni, i ji taani ki ye yeni U Tienu bijua i yen U Tienu. **25** Wan puoni k o bi ten ti yaali n tie: ya miali ki pia gbema. (aiōnios g166) **26** N dian i li bona ki li nua ya niba kpaani ki ban buon i. **27** Yinba wani, wan den ten i ya fuoñanba ye yen i. L ji ki buali ki nul n tundi ka; ama nani o fuoñanma n tundi a bona nni kuli ne, ki li tie maamɔnba n ye k k tie faagu ka yeni. Ya ye mani nani fuoñanma n tundi maama. **28** To, mɔlane, n yaabila, ya ye mani yeni klistu ki fidi ki ya pia li papaali ya yogunu k o t bu legd, k o legdm daali ki fee n da di ti, ki bi fagdi yen o. **29** I ya bani k o tie yua kuni o mɔnkundi, yin go ya bani ki yua ntie ti mɔnkundi kuli, U Tienu n mal li daan op.

3 Diidi mani U Tienu n bua ti maama, lan fidi k ban yin ti o bila! T go li tie mɔ. ñanduna ya ki ban ti, kelima b k ban o. **2** N ñuankaaba, mɔlane ti ji tie U Tienu bila i, k tin bua ya tie yaaba da ki legdi (dogd), ti baa naani yen o, kelima wan li naadi, ti ba la o yeni. **3** Yua n pia li dandanli, o ñani nani wan ñani maama yeni. **4** Yua tie biid, k coln U Tienu maama, k t biid tienma tie U Tienu maama yema. **5** I bani ki jesu ba ki bua piini ti biidi, o naa go pia tagiliba kuli. **6** Yua ga o maama ji kan tieni biidi, yua tien biidi, o k la o, k go k ban o. **7** A bila, nul n da bond i. Yua maadi i mɔni, mɔn nani wani mɔ n mɔn maama yeni. **8** Yua tie biidi, tie sitaani yua i, kelima hali mi cilima yogunu, sitaan tie biidaano. U Tienu bijua cua ki bua wan biidi sitaani tuona. **9** Yua mal(ga) U Tienu nni, o ji kan tieni biid, kelima o ye yeni U Tienu yanfuoma, k o ji kan fidi ki tieni biidi, kelima U Tienu tie o baa i. **10** Li kani ki t bu bandi U Tienu yeni sitaani bila. Yua ki tuagi i maamɔni sanu yen yua n k bua o ninjua, k tie U Tienu biga. **11** Kelima yin den cili ki gbad yaali, li tie k ti ya bua ti lieba. **12** K da naani yeni kayen yua den tie nibiigu, k kpa o ninjua. Be ya po i k o den kpa o? Kelima o tuona den bii, k o ninjua tuona ñani. **13** N naataani lan da lid i, li ya tie ki ñanduna yie i. **14** Ti bani ki ti ñani mi kuuma yo, ki ji pia li miali, ki dugni tin bua ti lieba yen po. Yua ki bua o lieba ye mi kuuma nni. **15** Yua ki bua o lielo tie nikipalo, ki bani ki nikipalo ki pia miakangbenli. (aiōnios

g166 16 O buama po i, k o cabi o miali ti po, yeni k ti mo bi lu ti miali ti naataani po. 17 Li ya tie k nul pia ḡanduna ne piama, k nan nua k o ninjua ye mabli nni, k o kan tod o, be wangi k o pia U Tienu buama? 18 N bid, t buama n da tie nɔbun nni yen lanbu po ka, ama lan ya tie ti tuona nni yen i mɔni. 19 L kani k ti baa bandi yeni i mɔni tin ie yaaba, k ti pala n ya pa o po. 20 Li ya tie k tin tien yaali mabndi ti pala, t ban k U Tienu yabi ki cie ti pala, k o go bani bonli kuli. 21 N bibuadi, li sua ki ti tuona ki mabndi ti, ti pia li papaali U Tienu kani. 22 Tin miadi yaali kuli ti laadi, kelima ti colni o yikonba k go tiendi o buama. 23 O yiko n ne: tin ya daani o bijua jesu yeli po, ki bua ti lieba nani o yikonba n wangi ti maama. 24 Yua coln U Tienu lanbona, o tie o yua i, k o ye yen o; ki ti bani k o ye yeni ti k dugni o fuoḡanma yaali k o tien ti.

4 N buakaaba, bi niba boncianla yaaba n kubi mi tofaama laabaali wangi bi dogtieba lanyaa laabaalo i. Ama, li buali ke yin kpaagi boḡanla ki cengi ban tundi maama, yeni i, i ba bandi bi bangima ḡua U Tienu mɔmɔni bii maa ḡua i. 2 N ba waani yi yin ba tieni maama ki bandi nilo ya wangi ya mɔmoni n ḡani U Tienu foḡanma kani. Yaaba n kadi ki maadi ke Jesu Kirisiti ḡani U Tienu kani, ki tua nilo nani tinba wangi ya laabaali n ḡani U Tienu kani 3 Ama yaaba n ki kadi ki maadi yeni, ki wangi ya laabaali n ḡani U Tienu kani. Bi tie Kirisiti yiekaaba ya tundaaba i. I ḡbadi ke bi niba bua ban pundi ti siiga. Bá mɔla, bi ji ye ne i. 4 Nani yinba ḡ tie n buakaaba yeni i, i tie U Tienu yaaba i, ki yie kaa dugi ban wangi yaali, kelima U Tienu yua n paani i pala ke i tiendi wan bua yaali pia u paalu, ki cie ḡanduna yua. 5 Ti ya didi yaaba n wangi mi tofaama yeni, bani leni bi niba tie yaaba n yie ke bi kan kpiagi Jesu yeli i. Lani n cedi ke ban maadi yaali ḡini ḡanduna ne niba kani i, lan n cedi ke li niba mo cengi ba. 6 Tinba wani tie U Tienu yaaba i. Yua n bani U Tienu kuli cengi tin tundi ba yaala. Ama ya nilo n ki tie U Tienu yua ki cengi tin wangi yaali. Tin ba tieni maama ki tieni mi paadima ki bandi yaaba n n tundi ya mɔmɔni n ḡani U Tienu kani, leni yaaba pua bi lieba mi tofaama. 7 N buakaaba, li buali ke tin ya bua ti lieba, kelima U Tienu paandi ti pala, ki puni ti u paalu, ke tin buadi ti lieba, ki pugni i, yaaba n bua bi lieba, bi dugikaaba ji tua U Tienu bila i, ki bani o. 8 U Tienu waani bi niba o buama. Lani n cedi ke yaaba n ki bua bi lieba, bidugikaaba ki bani U Tienu. 9 N ba waani yi U Tienu ḡ tieni maama ki waani ke o bua ti: O sɔni o biyendga ke wan cua ki tinga po ki paani ti pala, tin baa ya miali n ki pia ḡbenma o yeli po. 10 U Tienu kadi ki waani ti yaali n tie ki ḡan buadi nitɔa yeni i mɔni: Liki ki wangi ke ti bua U Tienu ka, ama ke U Tienu n bua ti. Li po n cedi ke o sɔni o bijua ke wan yidi o bá salga, ke wan fidi ki tieni ti tuonbiadi po sugli. 11 N buakaaba, nani U Tienu ḡ bua ti maama ne, li tie ti po taladi tin ya bua ti lieba! 12 Nilobá kuli ki kpeli ki la U Tienu. Yeni lankuli i, ti ya bua ti lieba, li wangi cain ke U Tienu ye ti niimi, ke ti bua ti lieba nani wan bua tin ya

tiendi maama. 13 N ba waani yi ke tin baa dugi maama ke ti ye U Tienu nui nni ke ti mo ye o nui nni: o puni ti o Foḡanma. 14 Tinba bi tondiba la U Tienu Bijua, ki kadi ki maadi yaaba n sieni leni i mɔni, ke Ti Báa sɔni o ke wan faabi ya niba n ye ya fala n ki pia ḡbenma bi tuonbiadi po ḡanduna nni. 15 Lanwani i, U Tienu ye leni yaaba saa i mɔni Jesu po. Bi yedi, “O tie U Tienu Bijua.” Lanwani i, bi ji li ye U Tienu nui nni 16 Ti la U Tienu n bua ti maama ki cegdi, ki ji dugi ke o bua ti. Lani n cedi ke ti bua ti lieba. Kelima U Tienu yenyieniu tie ke wan ya bua bi niba i, yaaba n bua bi lieba kaa cedi ye U Tienu nuinni ke o mo ye bi nui nni. 17 Li buali ke tin buadi ti lieba leni payenli. Ti ya tieni yeni, ke u yogu pundi ke U Tienu ḡ jia ti buadi leni ti baa daani ke o kan jalgi ti. Ti baa daani kelima ti ye ḡanduna nni U Tieni nui nni, nani Kirisiti wani o bá ḡ ye U Tienu nui nni maama. 18 Ti kan ya jie U Tienu li ya tie ke ti bua o lini i mɔni, kelima yaaba n bua U Tienu leni i mɔni ba fidi ki kan ya jie o. Ti ba fidi ki ya jie kelima o ba ti dadi ti tuba. Lanwani i, yaaba n jie U Tienu ki bua o leni payenli 19 Ti bua U tienu leni ti lieba bi dugikaaba kelima U Tienu n kpia ki buadi ti. 20 lanwani i, yaaba n tua “N bua U Tienu” ama ki nan nani o lielo dugika pua tofaama i. Yaaba n ki bua bi lieba dugikaaba, yaaba ke bi nua ba, kan fidi ki ya bua U Tienu yua ke ba ki kpeli ki la. 21 Bili mani i yama nni ke U Tienu ḡ bili ti po ya ḡomaama n yeni. Ti ya bua o, ti baa li buali ke tin buadi ti lieba bi dugikaaba.

5 Yaaba kuli n tuo ke Jesu tie Kirisiti tie U Tienu bila yaaba ke U Tienu mali ba. Ke yua n bua Báa baa bua Báa bila ti lieba bi dugikaaba mo. 2 Tin ba tieni maama ki bandi cain ke ti bua U Tienu bila leni i mɔni, li tie ti ya bua U Tienu ki colini o ḡomaama lan buali maama. 3 N maadi lani, kelima, ki buadi U Tienu niima nni tie tin colni o ḡomaama. Ki tieni wan buali yaali nan ki paa. 4 Tinba yaaba ke U Tienu cedi ke ti tua o bila fidi ki yie, kaa tieni yaaba n ki dugi ḡ buali ti ke tin tieni yaali; ti pia mi tuama ki cie yaaba n ki ḡua U Tienu. Ti ba fidi ki yie mi tudma sanu kelima ti dugi Kirisiti. 5 ḡma n tie ya nilo n paa ki cie yaali n ki ḡua U Tienu? Li tie yua dugi ke Jesu tie U Tienu Bijua. 6 Yin maali Jesu kirisiti po. O tie yua n ḡani U Tienu kani, ki jiidi ki tinga po. U Tienu kadi ki waani ke wani n sɔni Jesu ya yognu ke Jan wuli Jesu mi ḡiima nni. Ama o kuuma puoli, mi sɔma bo ḡani o ḡbanu nni. K U Tienu foḡanma saa i mɔni, ke Jesu Kirisiti ḡani U Tienu kani i. 7 Lani bona taa ne tie nani niibuoli taa n saa i mɔni yeni. 8 U Tienu Foḡanma jiidi mi ḡiima nni Jan ḡ wuli Jesu ya yognu, yeni Jesu sɔma ḡ ḡani o ḡbanu nni, wan kpe ya yognu li dap. oonponli po. Lani bona taa kuli maadi ti bonyenli i, ke Jesu ḡani U Tienu kani. 9 Ti maani ki dugi nitoba ḡ maadi ti yaali. Ama ti bi baa dugi U Tienu ḡ yedi yaali ke mabli bá ki ye. Ke o go tuodi ki waani yaali n nua o Bijua po 10 Yaaba n dugi U Tienu Bijua po bani bi yenyieniu nni yaali n tie mɔmɔni, o po. Ama yaaba n ki dugi U Tienu ḡ yedi yaali yi o mi tofaama

daano i, kelima bi yie kaa dugi U Tienu ń tuodi ki waani yaali o Bijua po **11** U Tienu ń yedi ti yaali n ne: “N puni yi ya miali n ki pia gbenma” Ti baa tundi ki fo, li ya tie ke ti kubni ti bá o Bijua nui nni. (aiōnios g166) **12** Yaaba kubni biyuli U Tienu Bijua nui nni baa tundi k fo leni U Tienu. Yaaba n ki kubni bi yula o nui nni, kan ya tundi ki ye. **13** N diani ya tili ne yaaba n dugi ke Jesu tie U Tienu Bijua, lan fidi ki todi yin ya tundi ki ye. (aiōnios g166) **14** Tin kubni ti yuli o nui nni yeni, ti daani boncianla ke o cengi ti, li ya tie ke ti mia o ke wan tieni yaali kuli, o yen tuo i. **15** Ke ti ya bani ke o cengi ti, tin mia o yaali kuli, lanwani i, ti ba fidi ki ya daani ke tin mia yaali kuli. **16** Li ya tie ke a la a lieba, dugkaaba, ke bi tie yaal n ki ŋanbi ki bia, ki ba paadi ba leni U Tienu, ŋan la yeni i, a ba fidi k mai bi po ke U Tienu ń teni ba li miali, li tie wani yua ya biidi n kan paadi o leni U Tienu i. Ama, bi niba ye ki ba fidi ki tieni ya tuonbiadi nba paadi o leni U Tienu li bina leni li bina. N ki yedi ke ban jaandi wani yua n tieni lanyu tuobiabuolu ka. **17** Tuonbiadi kuli ki ŋani U Tienu nunga nni, ama tuonbiadi kuli ka ba fidi ki paadi ti leni U Tienu hali mi kuuma. **18** Ti bani ke nilo ya tie U Tienu biga, o kan ya tundi ki tie ti tuobiadi, ki ledi. Kelima U Tienu Bijua guu o ke Setaani, o biado ń da duoli o. **19** Ti bani ke ti tie U Tienu bila i, ama o biado n kubi ŋanduna kuli. **20** Ti go bani ke U Tienu Bijua cua ti siiga, ki puni ti u paalu ke tin gbadi i mōmōni; ti kubni ti yuli wani yua tie i mōni U Tienu Bijua, Jesu Kirisiti nui nni. Jesu Kirisiti tie U Tienu leni i mōni, ke wani n puni ti u paalu ke ti baa ya miali n ki pia gbenma. (aiōnios g166) **21** N yedi yi, yinba yaaba n tie n buakaaba, fangi mani i yula ki da ŋua ya tieni n ki pia paamōnu

2 Jan

1 Mi u nikipeli n diani ya tili ne fi Kiria u tienu n gadi yua yen u bidi yi ku bua'b yen mōni. Min kukua ka buaba ama yaab bandi u tienu mumōni **2** U tinu momōni yua ye yen ti po k gō baa ye yen ti yqgu kuli (aiōn g165) **3** T ŋanbidi, sugili yeni laafia n ya ye ti. **4** M pal den mangi min den lá ka bila bila cuoni e mōni sanu nani t ba yikodi n bo buali maama. **5** Mōda mi bua bual'a yaal, Kiria min diana ya tilii k tie mabli kaa m tie tin den pia yaama hali m cilma nni l tie tin ya bua liebi. **6** K m buam tie ti ya ŋua ti ba u tienu yikodi lan ya yikodi k ti baa ŋua nani ti bo bangi nandi i cilga. **7** M tulma damban ba cua k yadi u dogu nni kaa tuo k Jesus den cua k te nifosalo k pia gbanandi. lan nubuolu tie m tulma daano n yeni wan k tuo Jesus. **8** Cuo mani i baa, k daa biani i tuonl ŋuadi ama baa u paabu. **9** Yua ya caa banfagli kaa tuagi Jesus sanu wan ya bani k waa pia tienu ama yua tuagi o sanu pia ba yeni o bijua. **10** L ya tie k nul cua kaai kani kaa waani nani ti maadi maama ne yi daa ga'o i deni. yi bia daa fuod'o. **11** kelima yua maadi: i fuondi! mō tuuni t tuonbiidi sanu i. **12** m pia m maama boncianli k bua k diani i po ama mi bua k diani yeni o mag i o kadaaugu po. ama n bua cua yua kuli yaadeni k ti pagi yeni ti lieba ŋoba nni k yua kuli pal n mangi. **13** Anisalo yua k u tienu lugd'o yeni fuond ŋa.

3 Jan

1 Min o nikipelo, n diani li tili ne ki teni n buado Gayusi yua ke n bua o leni mòmōni. **2** N buado, n bua ŋan ya pia laafia, ke a bona kuli ní ya cuoni a yenyienu nni, nani ŋan cuoni maama fini leni U Tienu siiga yeni. **3** N pali mangi a po, kelima a ninjaba Kristo yaaba den cua ne ki maadi nni, ke a ye i mòmōni sanu nni nani ŋan den li ye lini maama yeni. **4** Lbá ki ŋanbi ki mangi n pali nani min ti gbadi ke U Tienu bila kuli cuoni i mòmōni sanu nni. **5** N buado, a sōni lan buali maama ti ninjaba Kristo yaaba po, bá ban li tie bi canba mōno. **6** Ban yaaba n cua ki maadi nni ke a pia mi buama ku jaanddiegu yeni, n miadi a ke a todi ba U Tienu n bua maama ke ban gedi bi sanu. **7** Kelima Jesu Kristo po n cedi ke bi cuoni li sanu; kaa gaa lbá yaaba n ki bani U Tienu kani **8** Lan niba ke li dagdi ke tin gaa ba, tin ya taa ki ye, ki tie U Tienu tuonsōnla i mòmōni sanu nni. **9** N den diani maama bá ki teni ku jaanddiegu, ama Diotrefi yua bua wan ya tie liiga yua yeni, ki tuo ti maama. **10** Lan ya po n cedi, ti ya ti cua, n ba togdi yi wan tie yua, leni wan maadi ti po ya mabiidi; laa dagdi o po, ke o gō ki gaani ti ninjaba Kristo yaaba, ki gō yen pani yaaba n bua ban gaa ba, ki beli ki ñani ba ku jaanddiegu nni. **11** N buado, da togdi bonbiigu tienma, se yaala n ŋani. Yua tie yaala n ŋani U Tienu bani o, yua tie yaala n bia kan lá U Tienu. **12** Bi niba kuli pagi Demetrisi, tinba mōno tie sieda o po, fin mōno bani ke ti sieda tie mōni. **13** N gō pia mi maama boncianla ki bua maadi ama n nan ki bua ke n diani ma li tili nni ki teni a. **14** N maali ki kan waagi leni min lá ŋa, ke tin ŋanbi ki boe. Mi yanduanma ní ya ye leni a. N dōnlinba fuondi a. Fuondi fuondi ti dōnlinba.

Jude

1 dude, jesu kilisu tuonsənl k go tie jak nijua, fuond yaab kul k o tienu yimb, k go bua yaab k kub b kul jesu kilisu nnin. **2** Ko ŋamu, n yanduum yen o tien buam n ya pugidi y po hal boncianla. **3** N buakaab, n den bua yi hal boncianla k diani y po yal tie t kul tan pia ya fabu. Ama n sua k li tie n po tila min diani k tundi yi k yin kəni l dandanlin kənl, o tienu den ten ya nuba ŋan ya dandanl o yog kul. **4** Ya nub k e dian den maad k b bujial cuonaa b wuoni kua ti sinsigin. ba conl o tienu, b lebd o tienu ŋalbalg k l tie n cənma, b go yie yesu kilisu, wan bebe n tie t canba yen t yomdaano. **5** ŋa man min gua tiade ya bona k yi ban, t yomdaan den faab o buolu t yombd Esipit nnin. yomdan den yuand biid yaab den yie b kan cuonlo. **6** O tienu kub, k loliba yogu kul l bonbənlin hal l bujial dacianl dal, ya malekin baa na den kub ban pia ya yial. (aiđios g126) **7** S ođom nub, gomod yen dogi ku kul yaab po, mon den kua n concom yen cangdi bul kul. l ya po b jii b mən ya mu k pia gbem, k b ji sua bonannangu. (aiđnios g166) **8** In yen, l nubaa bontitiedi tie yemi: L dangd ced k b jəgnd b ba k yie yomdaano paalu, k sug o malegba yaab pia t ciagd tanpolipo. **9** Ama misiel maleg mən den yie sitan k kən yeno mussa gbanand po. Ama wa den bua wan sugo, k den maado k yomdaano n mabno. **10** Ama l nub sugd ban k ban yaal. Ama ban ban yal yen n cagdm, nan t yand k pia l yanjagl, b biand b yula. **11** Yubəl b po! b ŋəd k tongn caın sanu, nan in piam ya boam, b go gbad baa nan balaam mə yen; k san k ban bia, k go fiini n janjanma k bodi nan qor yen. **12** li tie bani n jəgni yin n taani k di ya jiema. b yen di k go ŋu k l pend, ka jie fe, k nua bi ya yula bebe. b tie nan o faalu n tud ya tawalgbəng ke tienn yi taag yen, b go tie nan l fal ya tiidin naa loniba yogunu, ama k kuodi k kpe kum lie k be ŋabi. **13** B nann nan n ŋincianma kŋinguona n lengdi dəgidi b tuona n pia ya fe k lu t ŋinpuudi gbangbanl po, nan ya ŋmabia yaab gəđ k ye yogu kul tuu l bənbənlin. (aiđn g165) **14** B mon go conl henok n den pua ya sawaalo, hal adam ya yabia bonbi lele k den yedi: diid man, yomdaano ba cua yen o maleg tudl. **15** yen wan jia o bud yua kul, yen k go maad yaab k den conlo kul, ban den tiendo yal kul k go den yieo yen l biid dam n den sugo, k go maad yal kul o po. **16** L nub ye l pabienlin yogu kul, k mən b yul po, k l kuandb t bua biid. B kub a lanbongbenga k bəndi b nub k bua ban laa b kan l baoli. **17** Ama yimb yaab tie n dənl ba, n gua tiade man yesu kilisu tuonsənl n den maad yal. **18** B den maade: «a dena jog yogu, yab ba ŋuad o tienu po, b baa te fuo b yul po buam k go yie o tienu”. **19** L tie lan nubes! b cuon yen n paadm, b ŋua b gbanand bon buam kal, baa pia o tienu fuom **20** Ama yimb, n buakab, maman e mial, l dandanlŋanl l tanpul po. yaa jand man o tienu fo ŋam po. **21** ŋambi kub man o tienubuam k ya guu man ti yomdaano yesu kilisu o ŋamu po, o ba tienti ya mial n k pia gbem. (aiđnios g166) **22** Yaa pia man n ŋiŋium yab n tam

tam po. **23** Fab man yab ba fiid k ya ye k ŋanb o mun, yab sieni yaa pia man b po n niŋim, ama yen o jijeogu, da nagdman k b bona n da puo yi. **24** Hal yua ba fiid k guud yi n da ba k go fiid wann yii o ciagd, yin da pia ban fid k nangue yal yen l pamenl cianl. **25** Otienu yend yua faab ti yen t yomdano yesu kilisu po, wan n pia t ciagd yen ti baad gbengd, o paalu yen yiko, yogu kul, məmonlan yen hal mial n kan gben yogu! amina. (aiđn g165)

Mi Dəgdima

1 Ne tie U Tienu ř dəgdi yaali Jesu Kiristi po, ke wan waani o tondba yaali n ba tieni taladi, ki nagi moko. O sōni o maleki o tondo Jan kani ke o waani o. **2** Jan tieni kasiedi ki kadi ki waani ke wan den la yaali kuli tie U Tienu maama yeni Jesu Kiristi kasiedi. **3** U Tienu ř yadi o yedřanma yua n ba cōgi yeni yaaba n cengi ya sawali maama ne, yeni yaaba n colni li sawalli maama bi yema nni kelima u yogu nagi. **4** Jan n diani ya tisonkaali ne Kiristi jaancagleleda yaa n ye Asi diema nni po: U Tienu yua bo ye, ki ye, ki go ba cua, yeni o malekileleda yaaba ye o badigbandi nintuali nni, **5** yeni Jesu Kiristi yua n tie o kasiedmōno, yua n cindi ki mali bi tinkpiba siiga yeni ki tinga po badcianba ya badciamo ř puni yi li řanbli yeni mi yanduanma. Wani yua n bua ti, ki daa ki faabi ti, tu tonbiadi po yeni o sōma. **6** O cedi ke ti tua O Baa U Tienu po salga yidkaaba buolu; Ti yudandi yeni u paaciamu tie O yaali hali ya yogu n ki pia gbenma. **Ami!** (aiōn g165) **7** Wani n yeni, o řnani ti tawalgbandi nni; nunbu kuli ba la o, bayeni yaaba n den muu ki londi o kuli. Ki tinga po nibuoli kuli ba fabni o po. Nn! Lani n yeni, Ami! **8** O Diedo U Tienu yedi, “Mini n tie 'alfa yeni omega' lani n tie mi cilma yeni mi juodma, “Yua n bo ye, ki ye, ki go ba yuandi ki cua, u paaciamu daano.” **9** Mini, Jan, i kpiilo yeni yua n taani ki ga yeni yi Jesu falaciamu, U tienu diema yeni ya juunli n ye Jesu nni, bi den sōni nni ban yii ya kpendegli Patimosi po, U Tienu maama po yeni Jesu kasiedi po. **10** O Diedo daali, n den ye yeni Fořanma. N den gbadi n puoli po ya nialu n yabi, ki tie nani li naatunli yeni. **11** U den maadi, “Diani řan la yaali tili nni, ki sōni ki teni Jesu jaancagleleda yaaba n ye: Efesi po, Simirni po, Pergami po, Tiyatiri po, Sardesi po, Filadelifi po yeni lawodise po.” **12** Ke n gbagi ki bua diidi řma ya nialu n maadi yeni nni, min gbagi, n la wula fidsantuankaani lele. **13** I fisantuankaani siiga nni nilo den ye ki naani yeni o nisaalo bijua, ki la liadfagdili ke li jiiidi hali o taabiamu, ke o benli řaagi wula gbanřagdu. **14** O yuli yeni o yudi den pienen nani ti kunkundi yeni, ke o nuni tuudi u mupienu. **15** O taana den tie nani ti kudmōndi yeni, ban duadi ya kudmōndi u maafanu nni yeni, ke o nialu tie nani a řinguona fuugu yeni. **16** O den muubi řmaabila lele o řienu, ke o řōbu nni řia ya jugsiega n mani kaani lie kuli. O nunga den řilgi ki tuudi nani u yensiiřigdu yenkpaana yeni. **17** Min la o, ke n baa ki gbaani o nintuali nani n kpe yeni, ke o maani o nuujienu n po ki yedi nni, “Da jie. N tie yua n cindi yeni yua n juadi, **18** yeni yua n fō. N den kpe, ama diidi N fō hali ya yogu n ki pia gbenma! N go kubi mi kuuma yeni bi tinkpiba diema piemi. (aiōn g165, Hadēs g86) **19** Lanwani ii, řan diani řan la yaali kuli, yaali n ye mōla ne yeni yaali n ba yuandi ki cua. **20** Yaali n duagi řan la ya řmaabileleda nuujienu, yeni wula fidsantuankaani lele niima nni n ne:

a řmaabileleda tie kiristi jaancagleleda malekinba i, ke i fidsantuankaani mo tie li jaancagleleda.”

2 Diani ne ki teni Efesi Kiristi jaancagli maleki: Ne tie yua n muubi řmaabila lele o nuujienu, ki cuoni wula fidsantuankaani lele siiga nni ya lanbona i, **2** “N bani řan tieni yaali yeni řan sōni ya tuoncianli yeni a juunli mondli (řniali). N bani ke řaa tieni niabiadba nummanga. N bani ke a bigni yaaba n yedi ke bi tie tonda kaa tie ba, ki bandi ke bi tie faagu danba i. **3** N bani ke a mōndi ki juuni, ki go ga fala hali boncianla n ya yeli po, ama, li naa wadi a pali. **4** Ama, n ba jalgi a yeni řan lindi a cincinbuama. **5** Lanwani ii, řan ya tiani řan cindi ki baa naani. řan tuubi, ki guani ki ya tiendi řan den kpia ki tiendi maama. A yaa tuubi, n ba cua a kani ki řnani a fidsantuankaanu, un ye naani. **6** Ama n bani yaali n tie a řandi: a yie Nikolasi yaaba tuada, N mo ř yie yaali n yeni. **7** Yua n pia a tuba wan cengi fořanma ř maadi Kiristi jaancaga yaali. Yua n kōni mi jama, ki paadi, n ba puni o u sanu wan di li miali tibu yaabu n se U Tienu Diema nni.” **8** Diani ki teni Simiirni jaancagli maleki: Yua cindi yeni yua n juodi, Yua n den kpe ki go ji fo lanbona n ne: **9** N bani a cacagma, yeni a namu ama a tie piado i. N bani yaaba n yedi ke bi tie Juufinba ki naa tie ba jonjongu. Bi tie Sutaani jaandiegua yaaba i. **10** Da jie ya fala n bili ki guu a. Diidi! Sutaani bobindi ki ba cuo ki luoni i siiga nni nitanba li dansaldieli nni, yin la fala dana piiga. Yin ya dugi n po hali yeni mi kuuma, n ba puni a li miali badfegliga. **11** Yua n pia tubli wan cengi Fořanma ř maadi Kiristi jaancaga yaali. Yua n kōni mi jama, ki paadi, kan la mi kuuliema fala.” “ **12** Diani ki teni Pergami Kiristi jaancagli maleki: 'Yua n kubi ya jugsiega n mani kaani lie lanbona n ne: **13** N bani řan kua naani, Sutaani badigbandi ř ye naani n yeni. Yeni lankuli, a juuni ki kubi yeni. N bani ke yii nia ke yii dugi n po, bayeni Antipasi, n kasiedo daali, yua n dugi n po hali boncianla, ke bi den kpa o i siiga nni, Sutaani ř kua naani n yeni. **14** Ama n pia i jalgi waamu a po: I siiga, bi niba ye, ki řua Balaami tundma boncianla, Yua n den tundi Balaki ke o tulni Israyeli bila, ke bi dini i buli padjiema, ki go conbi. **15** Lani n go yeni, i siiga nni, nitanba řua Nikola yaaba bangma ke li paa. **16** Lanwani ii, řan tuubi! A yaa tuubi, N ba cua tontoni a kani, ki pua bu tōbu yeni ba yeni n řōbu nni jugsiega. **17** Yua n pia tubli, wan cengi Fořanma ř maadi Kiristi jaancaga yaali. Yua n kōni ki paadi, n ba teni o yaali n tie Maani, ki wuo, n go ba teni o tanpienli, ke yepaanli diani lipo, ya yeli ke niloba ki bani, kase yua baa li baba.” “ **18** Diani ki teni Tiyatiri Kiristi jaancagli maleki: U Tienu Bijua yua n pia a ninbina nani umupienu yeni, ke o taana tie nani ban duadi ya kudmōndi yeni lanbona n ne: **19** “N bani řan tieni yaali: A buama a dudugdi a tuonli yeni a juunli mondli. N bani a tuona, a buama, a dudugdi, mōndli, a tuona molane cie řan den cindi ki tieni yaali. **20** Ama min jalgi a yaali ya po n ne: A cabi o pua Jesabili, yua n

tama ke o tie sawalpualo yeni u sanu. O tundima po, o tulni n tonda ke bi tieni mi conconma, ki go dini i buli padjiema. **21** N bili o po u yogu waamu, wan baa ki tuubi, ama waa bua wan mia sugli o conconma po. **22** Diidi! N ba lu o u yianu, wani yeni yaaba n tieni mi conconma kuli ba la falaciamo, kase bi ya tuubi bi tuonbiadi po. **23** N ba pua ki kpa o bila, Kiristi jaancaga kuli ba bandi ke mini n fiidi ki bani yaali n ye mi maalma yeni a pala nni kuli. N ba teni i siiga nni, yuakuli yeni wan soni o tuona maama i. **24** Ama yinba yaaba n sieni Tiyaatiiri nni, yua n ki nya lanyu tunda, kaa bani ban yii yaali ya bona n wuo Sutaani njasili nni - yinba wani, n yedi yi, 'N kan tugni yi tugtöli.' **25** Lan baa maama kuli, yin ya kubi ke li paa, hali min ba cua. **26** Yua n kōni mi jama ki paadi, ki tiendi min tieni yaali hali yeni mi juodma, n ba puni u paalu, wan diedi i nibuoli kuli. **27** O baa diedi ba yeni u badkudigbiamu, o ba pua ki mumudi ba nani ku yogu tiamaakaadi yeni.' **28** Nani min ga N Báa kani maama, n mo ba teni o ku sijaagu njaabiga. **29** Yua n pia tubli, wan cengi Fojanma n maadi Kiristi jaancaga ya maama.”

3 Diani ki teni Sardisi Kiristi jaancagli maleki: Yua n kubi U Tienu malekinba lele yeni njaabala lele lanbona n ne: “N bani njan tieni yaali. A yeli doni ke a fo, ama, a kpe o. **2** Findi ki paagi yaali n sieni ki caa mi kuuma po, Kelima n naa la a tuonjana N Tienu nintuali. **3** Lanwani ii, njan ya tiani njan ga yaali yeni njan gbadi yaali. Ya colni li, ki tuubi. Ama a ya ki findi, n ba cua a kani nani suuro yeni, a kan bandi min ba cua ya yognu ki woli a. **4** Ama, bi niba ye waamu Sardi dogu nni, bani ki jogni bi tialakaadi. Banwani ba la ti tiapiendi, ki cuoni yeni nni, kelima bi dagdi yeni li. **5** Ya nilo n kōni mi jama, ki paadi, o ba la ti tiapiendi, N kan piini wanya yeli li miali tili nni, n go ba taa o yeli n Báa yeni o malekinba nintuali. **6** Yua n pia tubli wan cengi Fojanma n maadi Kiristi jaancaga yaali.” “ **7** “Diani ki teni Filadelfi Kiristi jaancagli: Yua nani, ki go tie o mōmōnmaano lanbona n ne - o kubi Dafidi dieluoimpiemi, o ya luodi obakuli kan fidi ki luoni, o ya luon i, obakuli kan fidi ki luodi. **8** “N bani njan tieni yaali. Diidi! N luodi a po ya bulñobu ke nilo bakuli kan fidi ki luoni. N bani ke a pia mi tuama waamu, yeni lankuli, a colni n nōmaama, kaa yedi ke a ki bani nni. **9** Diidi! Yaaba n tie Sutaani budieli yaaba, yaaba n yedi ke bi tie Juufinba, ki naa tie ba; bi pua faama i. N ba cedi ban cua ki gbaani a nunga nni, lani ke bi ba bandi ke n bua nja **10** Nnali njan colni n nōmaama, ki juuni ki ga fala, N mo baa kubi a ki guudi a mi biigma yognu, ya biginli n kpendi nanduna kuli po, ki ba bigni yaaba n ye ki tinga po. **11** N kpendi, li kan waagi. njan njanbi ki kubi njan pia yaali nilo bakuli n da ti fie a badfegliga. **12** Yua n kōni mi jama, ki paadi, n ba seni o nani jaantalga yeni n Tienu jaandiegu nni, o baa tundi ki ye lankani kaa pia nāma. N ba diani o po n Tienu yeli, n Tienu dociamu yeli (Jeruselema paano yua n niani n Tienu kani, o diema nni ki jiidi), yeni n yepaanli. **13** Yua n pia tubli wan cengi

Foanma n maadi Kiristi jaancaga yaali.” “ **14** “Diani ki teni Lawodise Kiristi jaancagli maleki: 'Yua n tie Ami, o kasiedidugika, o mōmōndaano, yua n die U Tienu tagma kuli. **15** “N bani a tuona kuli, ke nja tuoni, a naa go songi mo. N bi sugni ke njan ya songi bii njan ya tuoni! **16** Lanwani ii, nani njan balgi yeni - nja tuoni, kaa go songi mo yeni - N ba siini ki niani a n nōbu nni. **17** Kelima a yedi, 'N tie piado i, N den pia njanmani boncianla, n ji ki pia bonli kuli buama.' Ama nja bani ke fini n njanbi ki tie cacagdaano, ban jie yua mi niñima, luodo, juamo, ki ye mubima (niianli). **18** Cengi n cegli: njan daa n kani ban tongi ki duadi ya wula, ki tua piado, yeni ya tialakaadi n pieni ki nñilgi, ki la ki wuoni a mubili fee, daa mi kpama, ki sögi a nuni, ki fidi ya nua. **19** N tundi ki go bangi min bua yaaba, ki bangi ba ban baa ye maama. Lanwani ii, njan baa mi yama, ki tuubi. **20** Diidi! N se bu bulñobu kani, ki kuogi. Yua n gbadi n nialu, ki luodi li ganli, n ba kua o deni, ki di yeni o, wan di yeni nni. **21** Yua n kōni mi jama ki paadi, n ba puni o u sanu, wan kali yeni nni n badigbandi po, nani min kōni mi jama ki paadi, ki kaa yeni n Báa o badigbandi po yeni. **22** Yua pia tubli wan cengi Fojanma n maadi Kiristi jaancaga yaali.” “

4 Lanya bona n pendu, ke n diidi, ki la U Tienu Diema bulñobu ke li yaa, min bi cindi ki gbadi ya nialu yeni den maadi yeni nni nani bi piebi naatunli yeni, ki tua, “Do ki cua na, ke min waani a ya bona ne ya pendu yaali n ba tieni kaa pia pedma.” **2** Lanyognu, Fojanma den taa nni, ke n la ke ti badigbandi bili U Tienu diema nni, ke o nilo kaa tipo. **3** Yua n den kaa tipo den naana ya wula tanli n tie Jasipa yeni Sariduani. U taanianu den kagni ki lindi ti badigbandi. Li taanianu (waakpeli) den naani emerodi. **4** Badigbandi piilie n tina den kagni ki lindi ti badigbandi, ke nikipelba piilie n bina kaa tipo, ki laa ti tiapiendi, ki ciibi wula badfeglimu bi yula po. **5** I taañigdi, li taadunli yeni i taatadunli den nja ti badigbandi kani. Fidsanciandi lele den co ti badigbandi kani, li fidsandi den tie U Tienu cicinjamlelemu i. **6** Li mögli nani maduudiga yeni den bili ti badigbandi nintuali, ki pieni, ki nñilgi nani li tanciencienli yeni. Bonfuoda na den ye ti badigbandi kaalindma, ki pia a ninbina bi nintuali yeni bi puoli po kuli. **7** O bonfuodkpialo den naani yeni yanbōli, ke o lielo naani yeni naabiga, ke o taalo den pia ja nunga i, ke o naalo naani yeni kapaciigu (jiebani yugdili). **8** Lanya bonfuodinaada yeni, yuakuli den pia fiabi luoba, ke i gbie yeni i nuni ipo yeni i kubinma nni kuli. Niagu yeni yienu kuli bi den maadi kaa cedi, ki tua, “o gagdijamo, o gagdijamo, O Diedo U Tienu tie o gagdijamo, O Paaciamu daano, wani yua n die likuli, ki bo ye, ki ye ki go ba cua.” **9** A bonfuoda ya jaandi ki dondi yua den kaa ti badigbandipo, ki kpiagi o yeli, ki tieni o balga ya yogu kuli, (aiñ g165) **10** bi nikipelba piilie n bina yeni yi gbaani yua kaa ti badigbandi po yeni nintuali. bi den yi gbaani yua n fo hali ya yogu n ki pia gbenma nintuali, ki cibdi bi badfeglimu ki lu tibadigbandi

nintuali ki yedi, (aiōn g165) 11 Ti Diedo yeni ti Tienu, A dagdi yeni, ti yudandi yeni ti kpiagdi yeni u paaciamu. Kelima fini n tagi bonli kuli, a yanbuama po i, ke li bona tagi ki go tundi ki ye”

5 N go den la yua n kaa ti badigbandi po yeni ke o muubi o jienu li tigbabkaali, ke li diani li faanunga po yeni ki puoli po kuli. bi den kpá li tanponba alele. 2 N den la ke maleki paaciandaano ke o tandi yeni u paalu ki maadi, ki tua, “ɣma dagdi yeni wan gbadli li tigbabkaali ne, ki mudi o tanponba?” 3 Obakuli tanpoli bii ki tinga po lanyaa ka ki tinga tiipo ki dagdi yeni wan gbadli li tigbabkaali na bii ki cogi li. 4 N den buudi li pabienbuuuli, kelima baa den la yua n dagdi, ki ba fidi ki gbadli li naa tigbabkaali bii ki cogi li. 5 Ama nikpeyendo den yedi nni, “Da buudi. Diidi! Juda buolu yangbanlo, Dafiidi benli bundpanma kōni mi jama ki paadi, o ba fidi ki gbadli li tigbabkaali ne, ki mudi li tanponba.” 6 N den la ke pebiga, ke ki se ti badigbandi yeni a bonfuoda yeni bi nikpelba siiga nni. ki den naani ke be kpa ga. ki den pia yina lele yeni nuni lele; yini n tie U Tienu fonjanleedma, wan sōni yaama ki tinga po. 7 O den gedi ki ga li tigbabkaali yua n kaa ti badigbandi po nuujienu nni. 8 Wan den ga li tigbabkaali, a bonfuodnaada yeni piilie n nikpelba na yeni den baa ki labni ki pebiga nintuali. Bi siiga nni yuakuli den pia kogdigu yeni wula tadbuoga ke ki gbie yeni li ɣubjanli, yaali n wangi bi dugkaaba jaandi. 9 Bi den yini yanpanbu, ki tua, “A dagdi yeni ɣan ga li tigbabkaali, ki mudi li tanponba. Kelima bi den padi a, ki yidi a salga, ke a daa ki faabi bi niba U Tienu po yeni a sōma, yaaba n ɣani i nibuoli kuli, maalanma kuli, yeni i dogi kuli. 10 A cedi ke bi tua Badciamo diema yeni salga yidkaaba ki tuuni ti Tienu po ki baa die bonli kuli ki tinga po 11 N go den diidi ki gbadi malekinba boncianli niali, bi den kagni ki lindi ti badigbandi, a bonfuodnaada yeni bi nikpelba. Bi kuli ya cōli den pundi miiliandi kobi lie 12 Bi den tandi ki maadi, “Ban den padi ya pebiga, ki yidi salga dagdi yeni wan ga u paaciamu, ɣalmani, mi yanfuoma, u fidu, ti yudandi yeni a donda.” 13 N go den gbadi ke tagma kuli yaama n ye tanpoli, ki tinga po, ki tinga tiipo, yeni mi ɣincianma nni - yeni yaali n ye kuli - ki maadi ki tua, “Fini yua n kaa ti badigbandi po yeni fini ki pebiga, ɣ ga a donda, ti kpiagdi, tiyudandi u paaciamu yeni u fidu ki diedi bonli kuli li bina yeni li bina.” (aiōn g165) 14 A bonfuodinaada yeni den yedi, “Ami!” ke bi nikpelba baa ki labni ki pugi.

6 N den diidi ki la ki pebiga ɣ luodi tanponleleda yeni nni yendo, ki gbadi ke a bonfuodnaada yeni ke yendo tãndi nani i taatantandi yeni ki maadi nni, “cua na!”. 2 Ke n nonli ki sua tanpieno i. yua den jagi o den kubi li dabanli, ke bi teni o ki badfegliga. Ke o ɣani nani jakondo yeni, ki ba kōni mi jama ki paadi. 3 Ki pebiga ɣ luodi tanponlielo, ke n gbadi o bonfuodlielo yedi, “cua na!” 4 Ke tantiano ɣani, ki tie tanmōno. Ke bi puni yua n jagi o u sanu ke wan fie mi yanduanma ki fagni ma ki

tinga, biniba ɣ ya kpa bi lieba. Bi den teni li tanjaglo ki jugsiecianga. 5 Ki pebiga ɣ luodi tanponaalo, ke n gbadi o bonfuodtaalo yedi, “cua na!” Ke n la ke tanbono ɣani, ke yua n jagi o kubi ki kelga o nuu nni. 6 N den gbadi u nialu ke u ɣa ni a bonfuoda yeni siiga ki yedi, “Kpanu tibii cilo yenli dagdi yeni bogdma piiga pani, ke olije kpanu tibii cilo ataa dagdi yeni bogdma piiga pani. Ama ɣan da biidi mi kpama yeni ku daamōngu.” 7 Ki pebiga ɣ luodi tanponnaalo, ke n gbadi ke o bonfuodnaalo yedi “Cua na!” 8 Ke n la tantinbengu. o tanjaglo den yii mi kuuma, ke bi tikpiba diema jua o. Bi den teni ba u sanu ke ban kpa ki tinga niba bogdma na, yeni ki jugsiega, mi koma, u yianu yeni ki tinga po bonfuodbiada. (Hadēs g86) 9 Ki pebiga ɣ luodi tanponmuulo, ke n la li jaandbinbinli tinga, ban den kpa yaaba kelima U Tienu maamapo yeni ban kadi ki saa i momōni, ki tie ni kasiedi po. 10 Bi den tandi ki maadi ki tua, Li go ba waagi ya caa yeni u laa yognu i, fini yua n tie li bonli kuli diedo, yua n gagdi ki ɣani, ki tie o momōdaano. Hali u laa yogu i ke a ba bu yaaba n ye ki tinga po, ki tuu ti sōma panli?” 11 Ke bi teni yuakuli liadfagdpienli, ki maadi ba ke bi ba guudi waamu hali bi yegni, ban ba kpa ya tuonsōnba, bi ninjaba yeni bi ninsiaba ki pugni bi po nani ban den kpa bi mo maama yeni. 12 Ki pebiga ɣ luodi tanponluoblo, Ke n nuali ki sua ke mi timigcianma tieni. ke u yienu ga ki bōndi nani ti pakuatiabōndi yeni, ke o ɣmaalo kuli lebdi ki tua nani mi sōma yeni. 13 Tanpoli po ɣmaabila den cenli ki baali tinga po nani ku faaciangu ɣ yi figi bu kankanbu, a kankana ɣ ya cenli ki baali maama yeni. 14 Ke tanpoli fuadi ki yaadi nani ban yi gbabi li tigbabkaali maama yeni. ke a juani yeni a kpendega kuli fii ki lie a kaani. 15 Ke ki tinga po badcianba, yeni a nikpiaga, sejegbanga yudanba, bi ɣalmandanba, bi paatieba yeni yaaba n sieni kuli, i yonbi yeni yaaba n die bi yudandi kuli den sani ki wuoni a juana nni, ti tankuodi nni, i tanfali nni 16 Bi den maadi a juana yeni ti tangbaadi, “Baa mani tipo! Legni mani ti, tin da la yua n kaa ti badigbandi po nunga yeni ki pebiga pabiencianli. 17 Kelima bi pabiencianli daacianli pundi. ɣma ba fidi ki ya ye e?”

7 Lani ɣ pendi, ke i la ke malekinba bina se i tinkunnaadi kani, ki cuo ki tinga faama ki kubi, ke mi kan fidi ki figi ki tinga po, mi ɣincianma po, bii i tiidi po. 2 N den la maleki tiano, ke o ɣani puoli, ki kubi U Tienu yua n fo tanpon. Ke o tandi yeni u paalu, ki maadi yeni malekinba bina yaaba ke bi puni u sanu ke ban waani ki tinga yeni mi ɣincianma fala, ki yedi ba: 3 “Dá da waani mani ki tinga, mi ɣincianma yeni i tiidi fala hali mi ba tieni tanpon maalma U Tienu tuonsōnla yutuna po.” 4 N den gbadi ban den tieni tanpon maalma yaaba ya yutuna po cōli ɣ dōa maama: Israyeli nibuoli kuli niba kobga n piina n tuda na n den baa tanpon maalma: 5 niba piiga n tude lie den ɣani Juda buolu nni, ki baa li maalma piiga n tude lie den ɣani Rubeni buolu nni, piiga n tude lie den ɣani Gaadi buolu nni, 6 piiga n tude lie den ɣani Aseri buolu

ni, piiga n tude lie den ñani Nefitali buolu nni, piiga n tude lie den ñani Manase buolu nni, 7 piiga n tude lie den ñani Simeyɔn buolu nni, piiga n tude lie den ñani Lefi buolu nni, piiga n tude lie den ñani Isakaari buolu nni, 8 piiga n tude lie den ñani Sabulɔn buolu nni, piiga n tude lie den ñani Josefi buolu nni, piiga n tude lie den ñani Benjamini buolu nni, bani n den baa tanpɔn maalma bi yutuna po. 9 Lanya bona ń pendi, ya niwulgu ke bi kan fidi ki cɔdi bi niba ń dɔa maama - bi den ñani ɲanduna diema nni kuli, i dogi kuli, nibuoli kuli yeni maalanbuoli - Ki se ti badigbandi kani, ki pebiga nintuali. Bi den laá liadfadgdiapiena, ki kubi ti biadi bi nui nni, 10 ki tandi yeni u paalu ki tua, “Mi faabma tie U Tienu yua n kaa ti badigbandi po yeni ki pebiga yaama i!” 11 Malekinba kuli den se ki lindi ti badigbandi yeni bi nikpelba yeni a bonfuodnaada, bi den baa ki labni ti badigbandi nintuali, ki pugi U Tienu, 12 ki tua, “Ami! Ti Tienu n die ti kpiagdi, ti yudandi, mi yanfuoma, balga, li seli, u paaciamu yeni u fidu hali ya yogu n ki pia gbenma! Ami!” (aiɔn g165) 13 Bi nikpelba yeni siiga, yendo den buali nni, “Bile n laá a liadpiena ne, bi ñani le i?” 14 Ke n jiini o, “Cانبáa fini wani nan bani.” Ke o maadi nni, “Bi tie yaaba n ñani falaciamo janjanma nni. Bi ɲuudi bi tialakaadi ke ti péndi ki pebiga sɔma nni i. 15 Lanyapo i ke bi bi seé U tienu badigbandi kani, ki pugi o yienu yeni ñiagu kuli o diegu nni. Yua n kaa ti badigbandi po ba caani o badciagu, ki kuani ba ku niinni. 16 Koma ji kan cuo ba ki buali ɲuɲuunu. U yienu kan sia ba ki buali wulgu bakuli. 17 Kelima ki pebiga yua n ye ti badigbandi sinsiiga nni baa tie bi gobdika, o baa gobdi ba li miali ɲinbunli kani, U Tienu ba fiadi bi ninsiidi, ki yendi bi nunga.”

8 Ki pebiga ń mudi tanpɔnlelelo, tanpoli diema nni den ɲmini silbi ke li pundi mindi piitaa (md 30) 2 N den la ya malekileedba yaaba n den seé U Tienu nintuali yeni, ke bi teni ba a naatuna. 3 Maleki tiano den cua, ki kubi wula tadkuaga, ki sedi li jaanbinbinli kani. Bi den teni o li ɲubɲanli boncianla ke wan ɲubni, ki tieni i jaandi yeni bi dugkaaba kuli wula jaandbinbinli po, ti badigbandi nintuali. 4 Li ɲubɲanli muɲii den ñani maleki nuu nni, ki yegi yeni bi dugkaaba jaandi ki doni ki pundi U Tienu nintuali. 5 Maleki den taa wula tadkuali, ki pádi li jaandbinbinli mu, ki luni ke u jiidi ki tinga po, ke i taatantandi, li taadunli, i taafiɲgi yeni mi tinmigma (tindigibima) tieni. 6 Malekileedda yaaba n den kubi a naatuna yeni den bobindi ki ba piebi a 7 Malekikpialo den piebi o naatunli, ke n la ke ya taatana n ɲmadi yeni u mu yeni mi sɔma. Bi den yadi ke likuli jiidi ki tinga po, ke bɔgyenli buodi bɔgdima taa siiga; tiidi taa siiga, tiyenga den buodi, ke ti muasɔngdi kuli buodi. 8 O malekilielo den piebi o naatunli, ke bi tudi ki luni bonli ke li naani juacianli, ke li co u mu, mi ɲincianma nni. Ke mi ɲincianma bɔgdima taalma taa tua sɔma, 9 ya bonfuoda n ye mi ɲima nni bɔgdima taalma taa kpe, ki ti ɲinbidi bɔgdima taalma taa mudi ki yoyodi.

10 Malekitaalo den piebi o naatunli, ke ya ɲmaabiga n gbengi ki tuudi nani fidtabkaali yeni ñani tanpoli ki jiidi ki baa i kpeni yeni a ɲibuna bɔgdima taalma taa po. 11 ki ɲmaabiga yeni yeli den tie “U tonbiadu”, ke mi ɲima bɔgdima taalma taa tɔngi bagibagi, ke bi niba binciala kpe kelima ya ɲima n to bagibagi (nani bu kpegbu) yeni po 12 O malekitaalo den piebi o naatunli, ki pua ki bondi u yienu, o ɲmaalo yeni ti ɲmaadi bɔgdima taalma taa, ke likuli bɔndi; U yienu yeni ku ɲiagu bɔgdima taalma taa den ki pia yenyenma. 13 N den nuali ki la ya maleki n den yugi ti tawalgbandi siiga nni, ke o tándi ki yii yaaba n ye ki tinga po yeni ki tua “hayaaa, hayaaa, hayaaa, falabiado kpendi ki tinga yaaba po, kelima malekitaadiba yaaba n ba piebi bi naatuna ki tieni ya fuuciangu.”

9 Ke o malekimuulo piebi o naatunli, ke n la ke ɲmaabiga ñani tanpoli ki baá ki tinga po Bi den teni ga ki kpieninga caaɲuangu piemi. (Abyssos g12) 2 Ke li luodi ki kpieninga caaɲuangu, ke ya muɲii n tuoni begibegi ɲa u caaɲuangu nni nani u maafanu nni yeni. Ke u yienu yeni mi faama ga ki bɔndi yeni ku kpienbuogu muɲii. (Abyssos g12) 3 Ti naasuudiden ñani i muɲii nni, ki lali ki tinga po, ke bi teni ti u paalu nani ki tinga po nami yeni. 4 bi den yedi ba ke ban da biidi ki tinga po muadi, ki da go biidi bonpiabli bii tiiga bakuli, ama ban ya woli ya niba n ki baa tanpɔn maalma bi yutuna po. 5 Bi den ki puni ti u sanu ke ban kpa ban woli ya niba, ama ke ban waani ba falabiado hali ɲmaali mu. Bi lɔbdi kɔnu baa fuuni nani o namo ń yi juni nilo yeni i. 6 Lanya dana nni, li niba ba lingi mi kuuma ki kan baa ma. Bi ba fáádi mi kuuma, ama mi baa sani ki fagdi yeni ba. 7 Li naasuudi den naani yeni ban bobni ya taami bu tobu po yeni i. Ti yula po den pia bonli ke li tie nani wula badfegliga yeni, ke ti nunmu naani bi nisaalba nunmu. 8 Ti yudi den naani puoba yudi, ke ti ɲina tie nani yangbanli ɲina yeni. 9 Ti tobtidi den tie kudi tobtidi, ke bi fiabi fuugu tie nani ya taami yeni ya tantudidi n tiini bu tobu nni yeni. 10 Ti juona denpia ti penlɔbdi nani i nami yeni; ti juona nni den pia ya paalu n ba waani ti gbannandi fala hali ɲmaali mu 11 Bi badciamo den tie ki kpieninga nni caaɲuangu maleki i. O yeli Ebrewu maama nni tie Abadɔn, Gileki maama n mo Apoliyɔn. (Abyssos g12) 12 Mi cincinyebiadma pendi n yeni. Diidi! lani ya pendi, janjanbiadma lie go ye, ki kpendi. 13 O malekiluoblo den piebi o naatunli, ke n gbadi u nialu ki u ñani ya yina n ye li wula jaandbinbinli yaali n ye U Tienu nintuali yeni nni. 14 U nialu den maadi malekiluoblo yua den kubi li naatunli yeni, “Lodi ki ɲa malekitaada yaaba ke bi den loli ki kpa Efrati kpienciamu nni yeni.” 15 Ban den bobni ya malekinba ya yogu, ya binli, ya ɲmaalo, ya daali yeni ya yognu (kudi) cima den pundi ke bi lodi ba ke ban kpa ki tinga po niba bɔgdima taalma taa. 16 N den gbadi Seje tanpuaba cɔli, bi den tie miiliyɔn kobilie 17 Li bondɔgdikaali nni min den la i taami yeni a tanjagla maama n ne: Bi tobtidi den tie kudi, ki mɔni nani u

mu yeni, ki bōni nani bulo yeni, ki tie bo duudi nani (cidbili) yeni. I taami yula den tie nani yangbanyula yeni i, ke bi ñona nni ña u mu, i muñii yeni cidbili. **18** Bi niba bōgdima taalma taa den kpe kelima lanyanjanbiadma taa yeni po: ya mu, ya muñii yeni ya cidbili n ña bi ñona nni yeni po. **19** Kelima, i taami yeni paalu den ye bi ñona nni yeni bi juona nni i - kelima bi juona den tie nani wee yeni, ke bi go pia ya yula n bilgi a nala (ti yiadi) bi niba gbanu po. **20** Ya niba n den sieni, ban den ki kpa yaaba yeni bi yiadi, nan den ki tuo ki tuubi bi tuonbiadi, bi go den ki cedi kaa pugi i buli yeni mu cicibiadmu, wula, ti kudi, ti kudmondi, ñanjilfa, a tana, yeni ti daadi yia; ya bona n ki nua, kaa gbia, kaa go cuoni mo. **21** Baa go den tuo ki tuubi bi nikpali po, bi suagu yeni bi ñōgibiadi po, bi conconma po, bi subu yeni bi jodi dima po.

10 N den la maleki tiano, paaciamu daano ke ñani tanpoli, ki kpendi Ti taawalgbandi den pibni o, ke waakpeli ye o yuli po. O nunga den tie nani u yienu yeni, ke o taana tie nani u mu jaantalginba yeni. **2** O den kubi ya tigbabkaaga n ghabdi o nuu nni, o den seni o taajienu mi ñincianma nni, ki seni o taaganu ki tinga po. **3** O den yigni paama nani o yangbanlo ñ biegi maama. Wan den yigni, taatantandi lele den tandi ki waani bonli. **4** Taatantandi lele ñ den tandi ki waani yaali, n den bua diani, ama n den gbadi u nialu ke u maadi, “ñan pii ñasiili taatantandi lele sawali po, da diani lanyanmaama.” **5** Min den la ya maleki ke o seé mi ñincianma yeni ki tinga po yeni, den duoni o nuujienu tanpoli. **6** O den poli yua n fo hali ya yognu n ki pia ghenma yeli po, yua tagi tanpoli yeni yaali n ye lipo, ki tagi ki tinga yeni yaali n ye kipo, ki tagi mi ñincianma yeni yaali n ye mi niinni kuli, maleki den yedi, “Li ji kan waagi (yognu bakuli ji ki ye”. (aiōn g165) **7** Ama ya daali ke o malekileedo ba piebi o naatunli, lanyan daali i ke U Tienu yaalidgu tuonli ba soni ki dudi, nani wan den tuodi ki waani o tondba bi sawalpuaba maama yeni.” **8** Minden gbadi ya nialu ke u ñani tanpoli po yeni go den yedi nni: “Gedi, ga maleki yua n seé mi ñincianma yeni ki tinga po yeni ñ muubi ya tigbabkaaga ke li ghabdi yeni.” **9** Ke n gedi maleki kani ki maadi o ke wan teni nni ki tigbabkaaga. Ke o maadi nni, “Ga ki tigbabkaaga ki ñmani ga. ki baa to a tugu nni, ama a ñōbu nni wani ii, ki baa malgi nani ti siadi yeni i. **10** Ke n ga kitigbabkaaga maleki nuu nni, ki ñmani ga. ki den malgi nani ti siadi yeni n ñōbu nni, ama min ñmani ki gheni, ke n tugu nni ji to. **11** Ke bi yedi nni, “A go ba pua sawali, ki waani bi niba, i dogi, i nilanbuoli yeni bi badcianba diema boncianla nni.”

11 Bi den teni nni sabmuanu, ke min taa un tua bonbiigtiagu, ki yedi nni, “Fii ki biigi U Tienu jaandidiegu yeni li jaandbinlinli, yeni yaaba n pugi ku niinni. **2** Ama, ñan da biigi ku jaandidiegu cancanli, kelima bi cabi li bi nilanba. Bi ba ñmaa ki fanbi u dogcianñamu hali piina n ñmaali lie (ñm 42) **3** N ba puni n kasiedi tondba yaaba n laá ti pabōntiadi yeni, u fidu ban

ya pua sawali hali tudli n kobilie n dana piiluoba **4** Lanya kasiedinba tie Olifite tiliedi yeni ya fidsantuankaanlieda yia n den seé ki tinga Diedo kani yeni. **5** Ya nilo bigni ke wan tieni ba yaali n bia, u ba ña bi ñōbu nni ki biani bi yibalinba. Yua n bigni ke wan tieniyaali n bia kuli, o ba kpe yeni i. **6** Li kasiedinba pia u fidu yeni ban luoni ti taawalgbandi, ke taaga kan nii ya yogu ke bi pua sawali. Bi pia ya paalu ke bi ba cedi mi ñiima ñ tua sōma, ki lu falaciamo janjanbuoli kuli ki tinga po, ban bua ya yognu yeni. **7** Bi ya tieni bi kasiedi ki gheni, ki yanbiadga yagi n ba ña ki kpientinga boñuangu nni ba pua bu tōbu yeni ba, ki paadi ba, ki kpa ba. (Abyssos g12) **8** Bi gannandi baa bili u dogciamu sanciamu po (ban tieni nanmanli ki yini yuu Sodomu yeni Ejipti), naani ke bi den kpaa ki tabni bi Diedo. **9** Ya niba n ñani i nibuoli kuli, i dogi kuli yeni i maalanbuoli kuli baa nua bi gannandi hali dana taa yeni bōgdima. Bi kan tuo ban pii ba kuli nni. **10** Yaaba n ye ki tinga po baa mangdi bipala, ki tiendu u badu bi kuuma po. Bi ba soni bi paabu ki teni biyaba kelima ya kasiedinba ne den wangi ki tinga po yaaba fala. **11** Ama dana taa yeni bōgdima pendima, li miali faawaama ba ña U Tienu kani, ki kua bi niinni, ban fii ki sedi bi taana po. Ti jawaanciandi ba kua yaaba n ba la ba kuli. **12** Bi ba gbadi ke nialu ñani tanpoli, ki tándi ki yedi ba, “Do mani ki cua ne!” Lanwani ii, bi ba do tanpoli ti taawalgbandi nni, ke bi yibalinba nua ba. **13** Lanyognu, mi tinjegcianma ba tieni, u dogciamu bōgdima taalma piiga ba libi. Niba tuda lele ba kpe li tinjegibma nni, ti jawaanciandi ba kua yaaba tindi, ban kpiagi tanpoli Tienu yeni. **14** Falabiado janjanliema pendi n yeni. Diidi! O falabiadtaalo janjanma kan waagi yeni mi cuama. **15** O malekileedo den piebi o naatunli, ke u nialciamu ñani tanpoli ki yedi, “Ki tinga badciamo diema ji tua ti Diedo yeni o Kiristi diema i. O baa diedi ma hali ya yognu n ki pia ghenma” (aiōn g165) **16** Ke piilie n nikpenaada yaaba n den kaa bi badigbandi po yeni baa ki labni. Bi den pugi U Tienu. **17** Bi den yedi”Ti jaandi a, ti Diedo U Tienu, u paaciamu daano, Yua ye, ki bo ye, kelima a taa a paaciamu fidu, ki cili ki diedi bonli kuli. Li bonli kuli yudaano, yua ye, ki bo ye, ki go ba cua, **18** Li gaadli den cuo ki tinga po yaaba, ama a pabienli jiidi ki cua. U yogu pundi bi kprienba po, ke ñan jia bi buudi ki jaandi a tondba bi sawalpuaba yeni a paabu, bi dugkaaba, talginba yeni bi paatieba kuli yeni yaabi n den fangi a yeli. U yogu pundi ke ñan biani yaaba n den biidi ki tinga.” **19** U Tienu jaandidiegu tanpoli po den luodi, ke ñantaadi lolma kpagu nua ku niinni. I taanigdi yenyenma, li taadunli, i taatantandi, mi tinjegibma yen ki taacianga yeni a taatana den tieni.

12 N den la maalcianma tanpoli: pua n yeni, ke laá u yianu nani liali, ki ñmaa o ñmaalo po, ki yili badfegliga, ke ki pia ñmaabila piiga a lie o yuli po. **2** O den punbi, ki mōa yeni u tugpunbyianu, ki gbaa ke wan mali. **3** N den maaltōma mo tanpoli: Diidi! Bonfuodcincilingu yu bia, ki mōni, ki pia yula lele yeni yina piiga, ki ciibi

badfeglimu lele o yula po. 4 O juoli den baandi tanpoli po n̄maabila bogdima taalma taa ki lu tinga tinga po. O bonfuodcincilingu den seé o pua yua nbua mali yeni kani, ki guu, ke o ya mali, wan nali ki biga. 5 O den mali bonjaga, yua n ba ti diedi i dogi kuli, ki ya gobdi yeni ti kudi badgbiamu. Bi den n̄ani ki biga, ki duoni ga U Tienu yeni o badigbandi kani, 6 ke o pua sani ki gedi mi tinfanpienma nni, U Tienu n̄ den bobni u kaanu o po. Lanwanni ii, bi baa kubi o likani hali dana 1.260 7 M̄la, bu t̄obu den pua tanpoli. Miiciheli yeni o malekinba den tuogi yeni o bonfuodcincilingu yeni o mo ya malekinba. 8 Ama o bonfuodcincilingu den ki pia paalu ki ba paadi. Lanwanni ii, wani yeni o alekinba ji den ki pia kaanu tanpoli. 9 O bonfuodciamo, o cincilingu, ya waakpeli ke bi yii o bulo bii Sutaani, yua n den tulni n̄anduna kuli, bi den tudi ki jiini, ki luni o, wani yeni o malekinba ki tinga po. 10 N den gbadi nialciamu tanpoli, ke u yedi: “M̄la, mi faabma, u paaciamu, Ti Diedo badidiema yeni o Kiristi yikodi. Kelima bi tudi ki jiini ti kpiiba tonandaano, wani o tingbangbaabo yua n den kaa ti Tienu kani, yienu yeni n̄iagu kuli, bi po. 11 Bi k̄oni mi jama ki paadi o yeni ki pebiga soma yeni bi kasiedi lanbona, kelima bi den luni bi miana kaa jie bá mi kuuma. 12 Lanwanni ii, Tanpoli yeni yaaba ye lipo n̄ ya mangdi bi pala. Ama falabiado ki tinga yeni mi n̄incianma po kelima mi biadma yudaano jiidi i kani. O gbie yeni pabincianli, kelima o bani ke wan pia ya yognu ji ki pia mayuli (o juodma ji ki fagi). 13 Ku bonfuodcincilingu n̄ bandi ke bi tudi ki luni o ki tinga po, ke o n̄odi ki woli ya pua n mali bonjaga yeni. 14 Ama bi den teni o pua ku kapaçtigu fiabciandi, ke wan yugi ki gedi ban den bobni o po naakani mi tinfanpienma nni. Bi baa kubi o lanpo i, yognu bá, i yogni yeni u yognu bogdima, naani n fagi yeni o waaciamo n̄ ye naani. 15 O waaciamo den wugdi mi n̄ima nani u kpenciamu yeni, ke man n̄odi ki tugi o pua. 16 Ama ki tinga den yaadi ki n̄obu ki nuudi ku bonfuodcincilingu n̄ den siini ya n̄incianma, ki todi o pua. 17 Lanyapo, ku bonfuodcincilingu den gaadi yeni li pabincianli, o pua po, ki gedi ki woli o pua puoljuani, ki pua bu t̄obu yeni ba, bani yaaba n colni U Tienu n̄omaama, ki tieni kasiedi Jesu po.

13 Ku bonfuodcincilingu den sedi ku tanbiingu nni, mi n̄incianma jaali po. N go den la ke yanga n̄ani mi n̄incianma nni. ki den pia yina piiga yeni yula lele. O yina po den pia mu badfeglimu, ke o yuli kuli po bi diani ya yeli n fanbidi, ki sugdi U Tienu. 2 Min den la ya yanga den tie nani naamunpieno yeni. Ki taana den tie nani a bonpiena n yii ya yangbengli wursi taana yeni, ke ki n̄obu naani yangban̄obu. Ku bonfuodcincilingu den puni ga ku paalu ku badigbandi yeni ku fidu ke gan diedi bonli kuli. 3 Ki yanga yuyenli den naani ke bi den kpa ga, ama ki kuuma yiagu yeni den gbeni, ke ki paagi. Li bonli den yaalidi n̄anduna yaaba, ke bi n̄odi ga. 4 Bi go den pugi ku bonfuodcincilingu, kelima ku den puni ki yanga yeni ku fidu. Bi den pugi ki yanga mo, ki maadi yognu kuli, “n̄ma tie nani ki yanga ne yeni?” bii “n̄ma ba fidi ki

moa yeni ga?” 5 Bi den teni ki yanga ya n̄obu n maadi mi japaamaama, ki sugdi U Tienu. Ki den baa u sanu ki ba bili o yema hali piina n n̄maali lie (n̄m 42). 6 Lanwanni ii, ki yanga den yi yaadi o n̄obu, ki maadi ki sugdi U Tienu: ki fanbidi O yeli, Wan ye naani, ki sugdi yaaba n ye U Tienu diema nni. 7 Bi den puni ki yanga u sanu ke gan pua bu t̄obu yeni U Tienu dugkaaba, ki paadi ba. Bi go den puni ga u paalu ke gan diedi i nibuoli, diema, i maabuoli yeni i dogi kuli. 8 Yua n den ye ki tinga po kuli ba gbaani ki pugi ga, yua ke o yeli den ki diani li miali tili nni, ki pebiga, ban den kodi yaaga hali ban den taga n̄anduna ya yogu ya tili. 9 Yua n pia tubli kuli, wan cengi. 10 Yua n tagi ke ban cuo o ti yonbdi, o ba gedi ti yonbdi. Yua n tagi ke ban kpa o yeni ki jugsiegs mo, bi ba kpa o yeni ki jugsiega. Ne tie kpaandi bi nigagdi n̄anba po, ke ban tieni li juunli, ki koni yeni mi jama ti dudugdi nni. 11 N den la yantianga, ke ki n̄ani ki tinga nni. Ki den pia yina lie nani pebiga yeni, ki maadi nani ku bonfuodcincilingu yeni. 12 Ki den bili ki go kubi ki yankpiaga yema, ke ki dá ye, ki cedi ke ki tinga yeni yaaba n ye kipo kuli gbaandi ki pugi ki yankpiaga yaaga ya yiagu n den gbeni, ke ki baa laafia yeni. 13 Ki den tiendi yaalidgu tuona boncianla. ki den cedi hali ke u mu n̄ani tanpoli ki jiidi ki tinga po asala siiga. 14 Yaaba n den ye ki tinga po den nua gan tiendi yaali i, ke ki tulni ba. Ki den yedi ba ke ban tagi ya yanga n pia ku yiagu ki nan tindi yeni nannanli. 15 Ki den baa u sanu ki ba kuani mi fuoma li nannanli yeni nni, lan ya maadi, hali ki cedi ban kpa yaaba n yie ke bi kan gbaaniki pugi ki yanga. 16 Ki go den mabni yuakuli, bi paatieba yeni talginba kuli, bi n̄almandanba yeni a luoda kuli, yaaba n yeni bi yudandi yeni i yonbi kuli, ke ban tieni bi nuujienu bii bi yutuna po ki yanga maalma. 17 Yua n den ki pia ki yanga maalma kuli, o den kan fidi ki kuadi bii ki daa bonli. Li maalma den tie colli lanba i, ki tie ki yanga yeni yeli. 18 Li buali mi yanfuoma. Yua n pia li banma kuli, wan tieni li colli, ki bandi ki yanga yeni yeli colli. Kelima li tie nisaalo colli lanba i, lani n tie 666.

14 N den nuali ki la ki Pebiga ke ki seé n kani, Siyon juali po. Ya niba n den ye yeni o den tie 144.000, ke li diani bi yutuna po o yeli yeni o Báa yeli. 2 N den gbadi nialu ke u n̄ani tanpoli, ki fu nani ya n̄ingola yabi yeni i taatantandi ya fuugu yeni. Min den gbia ya fuugu den naani kogdipuala n pua bi kogdidi yeni. 3 Bi den yini ti baantiadi yanpaanbu ti badigbandi nintuali, a bonfuodnaada yeni bi nikpelba kani. Nilo bakuli ki fidi ki bangi lanyaa baantiayanbu, kase 144.000 yaaba ke bi daa ki faabi ki tinga po yeni. 4 Bani n tie yaaba n ki j̄ogni biba mi conconma po, kelima bi den colni bi gbanu, ki pendi bi pala. Bani n den n̄ua ki Pebiga gan den caa naani kuli. Bi den daa ki faabi bani i, bi niba siiga nani a bonluoka - kpiala yeni U Tienu po yeni ki Pebiga po. 5 Baa den la tofaama bakuli bi n̄obu nni, baa den pia jalgi bakuli. 6 N den la maleki tiano, ke o yugi hali tanpoli, o den pia ya laabaal̄jamo n ki pia gbenma hali ya yognu kuli tondu, ki bua waani yaaba n ye ki tinga po, diema kuli, nibuoli

kuli, maabuoli kuli yeni dogi kuli yaaba. (aiōnios g166) 7 O den kpaandi paama, ki tua, “jie mani U Tienu, ki teni ti yudandi, kelima o buodi jiyognu pundi. Gbaani mani ku pugi o, wani yua n tagi tanpoli, ki tinga, mi ñincianma yeni a ñinbuna kuli,” 8 Maleki tiano, maleki lielo, den ñua, ki tua, “U baá, u baá, Babilona u dogciamu, yuu n den cedi ke diema kuli yaaba ñuni ya daamongu ntie mi conconma daama, ki gaadi.” 9 Maleki tiano, malekitaalo den ñua ba ki tandi paama, ki tua, “Nilo ya gbaani, ki pugi ki yanga yeni ki nannanli, ki go cedi ke bi tieni ki maalma o yutunli po bii o nuu po, 10 o moko ba ñu U Tienu pabienli daamongu, ya daamongu ke baa ñmadi ñima, ki kuodi U Tienu pabienli tadñukaaga nni. Ya nilo n ñuni gu, falaciamo, u mu yeni cidbili ba kuani o ti yanyagdi U Tienu malekinanba yeni ki pebiga nintuali. 11 Bi fala munii do ki ña hali ya yognu n ki pi gbenma, ke baa pia fuodma yienu yeni ñiagu kuli, bani yaaba n gbaani ki pugi ki yanga yeni ki nannanli yeni ya nilo n li ga o yeli maalma kuli. (aiōn g165) 12 Ne tie kpaandi yeni cegli, ke yaaba n tie nigagdiñanba yeni yaaba n colni U Tienu ñomaama, ki dugi Jesu po, ke ban juuni ki ga fala.” 13 N den gbadi nialu, ke u ñani tanpoli, ki yedi, “Diani ne: Mi yedñanma ye yeni yaaba kpe O diedo sanñodma nni.” “Nn,” Foñanma n maadi, “Lanyapo, bi ba baa m fuoma bi tuonñana po, kelima bi tuadñama baa ñua ba.” 14 N den diidi ki la taawalgbangpiengu. Yua n den kaa li taawanlgbandi po den tie nani O Ja bijua yeni. O den yili wula badfegliga, ki muubi ya muacieg u n mani o nuu nni. 15 Ke maleki tiano ñani ku jaandidieg u nni, ki tandi ki yini yua kaa ku taawalgbangu po yeni: “Taá a muacieg u ki cili ki ya ce. Kelima mi cema yognu pundi ii, ke ki tinga po kpaangu mo beni.” 16 Lanwani ii, yua n den kaa ku taawalgbangu po yeni den luni o muacieg u ki tinga po, ke ki tinga po kpaangu taani. 17 Maleki tiano den ñani tanpoli jaandidieg u nni, ki mo kubi ya muacieg u nni. 18 Ke maleki tiano moko ñani li jaandbinbinli kani, ki pia u fidu u mu po. O den tandi paama, ki yini yua n den kubi ku muacemangu yeni, ki yedi, “Taa a muacemangu ki ce tinga po daamongu tiidi luana, kelima li luana ji beni o.” 19 Ke maleki luni o muacieg u ki tinga po ki taani ku daamongu tiidi luana. O den kuodi akuli U Tienu pabienli cunciang u nni. 20 Bi den tudi ki ñani ku cingu yeni u dogu nni, ki luni; ke mi soma wuli ki puubi hali boncianla ki pundi hali i taami tankpadi kani ki gbie ya tinfanma n pundi badu guadi tudli n kobiluoba, lani n tie cilo dajena kobitaa (km 300)

15 Lani ñ pendu, n den la maaltianma tanpoli, ya maalcianma n pia yaalidgu: Malekinba lele, yeni fala janjanma lele, yaama n tie fala janjanjuodkee, kelima yeni mani, U Tienu pabienli ba tieni ki dudi. 2 N den la yaali n naani kpalba moqli, ke li ñmadi yeni u mu. li moqli yeni puoli po yaaba n den koni mi jama ki paadi ki yanga yeni ki nannanli yeni ki yeli coli lanba. Bi den kubi ya kogdimu ke U Tienu den teni ba. 3 Bi den yiini Moyiisi, U

Tienu tond baantiyanbu yeni ki pebiga yanbu: “A tuona yabi ki go ñani, O Diedo, U Tienu, U Paaciamu daano. A sanu tiegi ki go ñani, ñanduna dogi kuli badciamu. 4 O Diedo, ñma kan jie ña ñma kan kpiagi a yeli? Kelima Fini a baba n tie yua n gagdi ki ñani. ñanduna niba kuli ba gbaani a nintuali, ki pugi a, kelima yuakuli bandi a tuadñama yaa tiegi.” 5 Lanya bona ñ pendu, n den nuoli ki la ke U Tienu yiko tili kpagu dieli luodi tanpoli. 6 Malekinba lele den ñi u kaangagdi-ñanmõnu nni, ki kubi fala janjanleedma. Bi den laá ya tiadi n ñani boncianla, ki ñilgi. ki ñaagi bi bena po wula gbanñagdi. 7 A bonfuodnaada yeni nni yendo den teni malekinba lele yeni wula tadbuomu lele ke mu gbie yeni U Tienu yua fo hali ya yognu n ki pia gbenma pabienli. (aiōn g165) 8 Ku jaandieg u den gbie yeni ya muñii n ña U Tienu yudandi yeni o paaciamu nni. Nilo bakuli kan den fidi ki kua hali yeni ya yognu ke fala janjanbiadleleda yeni kua ki dudi.

16 N den gbadi ke u nialciamu maadi yeni malekileleda, ki tua: “Gedi mani ki ban wuli U Tienu pabienleleda yaa n ye i tadkuana nni yeni, ki tinga po.” 2 Maleki kpialo den wuli yaali n den o tadjuali nni ki tinga po. Ya tugyadi n koni boncianla den cuo yaaba n den pia ki yanga maalma bi gbanu po yeni yaaba n den gbaandiki pugi ki yanga yeni ki nannanli. 3 O malekilelo den wuli o tadjuali n pia yaali mi ñincianma nni. ke mi ñima tua soma, nani nikpiemo soma yeni, ke mi ñima nni bonfuoda kuli kpe. 4 O malekitaalo den wuli o tadjuali n pia yaali i kpeni yeni a ñinbuna nni ke i ñima tua soma. 5 N den gbadi ke mi ñima maleki yedi, “A tie yua n tirgi, yua ye, ki go bo ye, yua n gagdi ki ñani, kelima a jia ya bona ne buodi. 6 Kelima bi wuli a dugkaaba yeni a sawalpuaba soma, a teni ba mi soma ke ban ñu; ban dagdi yeni yaali n yeni.” 7 N den gbadi ke li jaandbinbinli jiini, “Nn, O Diedo, U Tienu, U Paaciamu daano, a buujiali tie momõni, ki go tiegi.” 8 O malekinaalo den wuli yaali n den ye o tadjuali nni u yienu po, ke li puni u sanu ke un sia bi niba yeni u mu. 9 Ku wulgu boncianla n den midu ba, ke bi jobni, ki sugdi U Tienu, yua n pia u paalu fala janjanbiadma ne po. Bi den ki tuo ki tuubi, bi go den ki teni o ti yudandi mo. 10 O malekimuulo den wuli o tadjuali ñ pia yaali ki yanga badigbandi po, ke ki bali diema ga ki bondi nani li ciñuuli yeni. Ke bi juni ki ñmani bi landi u gbannankõnu po. 11 Bi den sugi Tanpoli U Tienu kelima bi gbannankõnu yeni bi nankpieyadi po, ki nan go li ye ke bi kan tuubi bi tuonbiadi po. 12 O malekiluoblo den wuli o yogdi o tadjuali u kpenciamu, Efrati nni, ke ñima kuli fuadi, ki bobni ya sanu ke ya badtieba n ñani puoli ba togni ki cua. 13 N den la cicibiadmu taa, ke mu naani ya sanpõnda n ña o bonfuodcincilingu, ki yanga yeni sawalpuatofaadanba ñona nni yeni. 14 Kelima, bi tie sutaani ciciimu, ke mu tiendi yaalidgu maalma yeni a bona. Bi den ña ñanduna kuli badtieba kani, ki bua taani ki bobni bu tocianbu U paaciamu daano U Tienu daacianli daali. 15 (“Diidi! N kpendi nani o suudo yeni! Mi yedñanma baa ye yeni yua

n bobni ki guu, ki laá o tianjandi, ki da ti ña mubima ban la o fee.”) **16** Bi taani ba ya kaanu n yii Ebrewu maama nni Armagedon **17** Lani ke o malekilelelo yogdi o tatkuali mi faama nni, ke u nialciamu ñani U Tienu diegu nni, ti badigbandi kani, ki yedi, “Li sɔni ki tiil” **18** I taañigdi yenyenma, li taadunli, i taatantandi yeni mi tinjegcianma den tieni, ya tinjegcianma n ki kpeli ki tieni yeni lanyu paalu hali ban tagi o nisaalo ke o ye ki tinga po. Li tinjegibima den pia lanyu paalu i. **19** U dogciamu den bogdi kaani taa i, ke i dogciamu libi, ki mumudi. Yeni ke U Tienu tiadi Babiloni U dogciamu po, ki teni lanyu dogciamu ya ñunñutadga n gbie yeni ya daamõngu n tie U Tienu pabienciali. **20** A kpedega kuli den bódi, ke baa ji nua juana mo. **21** A taacengbenga yaa ya kpiagu pundi cilo piitaa n na (kg 34) den baali ki tinga po ki ñgni bi niba, ke bi soli u tienu kelima lanyu fala janjanbiadma den yabi boncianla.

17 Malekileleda yaaba n den kubi a tatkuaana yeni siiga, yendo den nagni n kani, ki maadi nni, “Cua na, n ba waani a ban ba jia ya poconconkpeli yaali n kaá mi ñincianma po, ti buudi, ki cuo o ya cuonu. **2** Ki tinga po badcianba den tieni mi conconma yeni wani i. Ki tinga po nibima ñuni o ya conconma daamõngu i, ki gaadi.” **3** Li maleki den taa nni ti dangdi nni, ki gedi yeni nni mi tinfanpienma nni, ke n la pua ke o kaá yanmõnga po, ke ki kaani kuli gbie yeni ya yela n sugdi U Tienu. Li yanga den pia yula lele yeni yina piiga. **4** O pua yeni den laá tiamõndi ke ti mɔni colcoli, ki lani ki go pili wula, a ligtana, a lanbila, laani yeni li biana yeni li biamu. O den muubi wula tadñukaaga ke ki gbie yeni ya bona n pia i sinsini yeni o conconma jogindi kuli. **5** O yutunli po den pia ya diani ya niima nni duagi: “Babiloni, u dogciamu, a poconconma yeni ban singi yaali kuli ki tinga po ya naá.” **6** N den la ke li pua ñuni bi dugkaaba yeni Jesu kasiedinba soma ki guo, ki gaadi. Min den la o, n yama kuli den ñmadi. **7** Ama maleki den buali nni, be n cedi ke li yagni a yama? N ba waani a o pua yeni wan jagi ya yanbiadga niima nni, ya yanbiadga n pia yula lele yeni yina piiga yeni. **8** ñan nua ya yanbiadga ne bo ye, ama ki ji ki ye mɔlane, ama ki go ba ña ya buogu n ñua, kaa pia bianu nni, ki do ki guani ki ya ye. Ki ba guani ki tugni mi bolima sanu. Yaaba n kua ki tinga po, yaaba ya yela n ki diani li miali tili nni hali ban tagi ñanduna, ya la ya yanbiadga n den ye, ki ti bodi, ki go bobindi ki ba guani, li ba cuo ba ku yaalidgu boncianla. (Abyssos g12) **9** Ki fidiki gbadi ya bonli ne niima nni, li buali mi yanfuoma boncianla. Yula lele yeni tie juana lele yaa ke o pua kaá apo yeni i. **10** Bi go tie badcianba lele i. Badcianba mu baá o, yendo ye, yua n sieni dá ki cua; o ya cua mo, o nan kan waagi ki ye. **11** Ya yanbiadga n den ye, kaa ti ye ne mo tie badciamo i, o niilo n yeni; ama o tie badcianleledba yeni siiga yendo i, bi ba bolini o. **12** ñan la yina piiga yaa yeni, tie badtieba piiga yaaba n dá ki pia diema i, ama bi ba baa ti yikodi nani badtieba yeni, ki tieni nani kudyengu yeni yeni ki

yanbiadga. **13** Bi pia yanjagyenli, ki puni ki yanbiadga bi paalu yeni bi fidu. **14** Bi ba pua bu tobu yeni ki pebiga, ama ki pebiga ba kɔni mi jama ki paadi ba kelima o tie bi diediba ya Diedo, bi badcianba ya Badciamo i, ke ban gagdi ki yini yaaba, ban lugdi yaaba yeni yaaba n dugi Jesu po kuli ye yeni wani i. **15** Maleki den yedi nni, “ñan la ya ñima li poconconli ñ kaá naani yeni, tie gogtieba hali yaaba n yabi, i dogi nibima yeni i maabuoli kuli. **16** Yina piiga yaa ke a la yeni, ñani yeni ki yanbiadga ba fiini mi yibalma yeni li poconconli. Bi ba kuani o i yanbani, ki cedi ban la o mubima, bi ba ñmani o gbanmandi, ki sia o, wan di ki buodi u mu nni. **17** Kelima U Tienu bobni ki kuani o yanjagli bi pala nni, ke ban tuo ki teni ki yanbiadga bi bali, hali U Tieni maama ñ tieni ki dudi. **18** ñan la ya pua yeni, tie u dogciamu yu n diedi ki tinga po badtieba kuli i.”

18 Lanya bona ñ pendi, n den la maleki tiano ke o ñani tanpoli, ki jii. O den pia u paaciamu yeni u fidu, ke o yudandi yenyenma den yendi ki tinga kuli. **2** O den tandi yeni u nialciamu ki yedi, U baá, u baá, u dogciamu Babiloni! U tua mu cicibiadmu yekaanu, ti maalbiidi ciciimu wuonkaanu, yeni ya bonyugibiada n jogni, ke bi fali kuli ya wuonkaanu. **3** Kelima i nibuol kuli ñuni o conconbiadma daamõngu ki gaadi Ki tinga po badtieba conbi yeni o. Ki tinga po kpenkpenda baa ñalmani kelima o paaciamu yeni o conconyema po i.” **4** N go den gbadi nialtianu ke u ñani tanpoli, ki yedi, “N buolu, Sani mani ki ña u niinni, ki da ti ga o tuonbiadi biinu, tin da ti cedi yin baa o fala janjanbiadma nni. **5** O tuonbiadi dogni dogni hali ki pundi tanpoli, ke U Tienu tiadi wan tieni ya biadma kuli. **6** Tuu u mani li panli nani wun tieni yi maama, Wun den tieni yi maama, yin tieni u yeni taalma lie, wun den ñandi ya tadñukaaga nni ke i ñuni yeni, yin mo ñ ñandi yeni taalma lie wun ñu. **7** Nani wun den dongi u yuli, ki ye u ñamu nni yeni, yin ñmiani u mi cacagma yeni u tonu. Kelima u yedi u pali nni, 'N kaá nani badpua yeni, mii tie pakuali, n go kan kali pakuadi mo'. **8** Lanyapo i ke daayenli, fala janjanbiadma ba naa u: mi kuuma, ti pakuadi pabonli yeni mi konbiadma. U ba yidi ku buodi u mu nni, kelima O Diedo U Tienu tie U Paaciamu daano, ki ba buu ki cuo u.” **9** Ki tinga po badtieba yaaba n den tieni mi conconma yeni u, ke u diedi ba u yemanma po yeni, ya la u juubuodma muñii, bi ba buudi, ki fábní u po. **10** Bi baa seé hali fagma, ki nu u cacagma yeni ti jawaanciandi, ki tua, “Falaciamo, falaciamo u dogciamu po, Babiloni, U paaciamu dogciamu! Kelima kudyengu baba dagdi, a buudi ñ baa a yuli po ki cuo ña.” **11** Ki tinga po kpenkpenda buudi ki fábní u po, kelima obakuli ji ki daa u kuadma, **12** Ya kuadma n ten wula, ti ñanjilfa, ya ligtana n pia mayuli, i badlaani, a cabñiñila, a cabjána, ya caba n mɔni colcoli, ya tiidi n nu ki mani, a kpagnama, a luonñina tiadi yeni a tadmu, ya taaba yeni ya daadi n pia mayuli tiadi, ti kudmõndi, ti kudpiendi, a tanñiñila, **13** ya tulaale, yeni i kpinpadi, li ñubjanli, ku daamõngu,

mi kpama, mi yondingma, kpanu tiibima, ti yanbidi yeni a yangbenga, i taami, ti turdi, i yonbi yeni bi nisaalba naani. **14** ŋan den faadi ya bonluanli hali yeni a pali kuli sani ki fagdi yeni a. ŋan den ye ya ŋamu nni yeni a ya kpiagdi nni kuli yaadi ki ŋa a, a ji kan baa lanyu yema palbu (hali abada). **15** Ya kpenkpenda n den pia li kuadma, ki baa ŋalmani u yanbuama po, baa se hali fagma kelima u cacagma jawaandi po, ki buudi, ki fabni ninsiipiendi. **16** Bi baa tua, “Falabiado, falabiado u dogciamu po, yu n den laá ya tiadi n ñilgi, ki ŋani, ki mōni; ki bobu wala yeni ya ligtana n pia mayuli tiadi, a lanbila, i badlaani! **17** Kudyengu dagdi, ke a piama kuli bodi.” A ñinbiakudla kuli, ti ñinbiadi tuonsōnla kuli, yaaba n pia sanu mi ñima nni kuli yeni yaaba n li baadi ti ñuadi mi ñima nni cenli po kuli, den sani ki gedi ki sedi hali fagma. **18** Ban den la juuma muñii, bi den buudi, ki tua, “Ulaa dogciamu n tie nani ya gogciamu ne?” **19** Bi den yadi ti tandi bi yula po, ki buudi ki fabni, “Falabiado, falabiado u dogciamu po, yu ya baali po, ke yaaba n pia bi ñinbiadi mi ñima nni kuli den tua ŋalmandanba. Kudyengu baba dagdi, ke u bodi cain.” **20** Yin mangi mani i pala u yema ne po, yinba bi nigagdiranba, Yinba bi dugkaaba, Jesu tondiba yeni bi sawalpuaba, yin mangi mani i pala, kelima U Tienu tuu i ya panli i ki buni ki cuo u!” **21** Ya maleki n pia u paaciamu den yugdi ya tangu n tie nani li naali yeni, ki luni mi ñincianma nni, ki yedi, “Maama ne i, ke bi ba lu u dogciamu Babiloni yeni ti jadi un jiidi, ki mii, ke bi ji kan la u palbu. **22** Bi ji kan gbadi ti kogirdi, mu yelmu, a naatuna, yeni ti baantiadi yani u niinni. Bi ji kan la tuonsōnbanlo bakuli a niinni. Bi kan gbadi naali fuunli a niinni jiga palbu. **23** Fidsanga yenyenma ji kan yendi a niinni. Bi ji kan gbadi pocaano yeni pocaancalo nialu a niinni, kelima a kpenkpenda den tie ki tinga po naabiiganba (badbijaba), ke a tulni i nibuoli yeni a suagu. **24** Bi den la u niinni bi sawalpuaba yeni bi dugkaaba sōma, yeni ban den kpaá yaaba kuli ki tinga po sōma.”

19 Lanya bona ñi pendi, n den gbadi u nialu tanpoli ke u tie nani ya nuwulgu n yabi fuugu yeni, ke u maadi, ki tua: “Aleluyaa. Ti Tienu n die mi faabma, ti yudandi yeni u paaciamu kuli. **2** O buudi jيامa ti mōmōni ki go tiegi, kelima o jia ti buudi, ki cuo li poconconkpeleli yua n den tulni ki tinga po nibuoli yeni o conconma. O tuu li panli wani li poconconli ñi wuli o tondba sōma yaama o yuli po.” **3** Bi go den yedi mi liema: “Aleluyaa! O muñii ña ki do hali ya yognu n ki pia gberma” (aiōn g165) **4** Piilie n nikpenaadba yeni a bonfuodnaada yeni, den baa ki labni ki pugi U Tienu yua n kaa ti badigbandi po. Bi den tua, “Ami. Aleluyaa!” **5** Ke u nialu ñani ti badigbandi kani ki yedi, “dondi mani Ti Tienu, Yinba yaaba n tie Ti Tienu tondba, Yinba yaaba n fangi o, talganba yeni bi paatieba kuli.” **6** N go den gbadi ya fuugu n tie nani ya niwulgu n yabi ya fuugu yeni, nani mi ñincianma ñingola, nani i taatantandciamu yeni ke ku maadi ki tua, “Aleluyaa! Kelima O Diedo diedi bonli kuli, U Tienu yua n

bili o yiko bonli kuli po, wani n die likuli. **7** Cedi mani tin mangi ti pala, ki ya ye li pamanli nni, ki pugi o yudandi kelima ki pbiga pocaajaama pundi, ki o pocaano mo bobni ki guu. **8** Bi puni o u sanu, ke wan bobu 'len tiadi', ya tiadi n yua, ki ŋani cain, ki ñilgi ki tuudi, ki pia mi ñuadma” (Kelima len yuayuaga wangi ya nibuolu n gagdi ki ŋani tuadtiegiyama i.) **9** Maleki den yedi nni, “Diani ne: Mi yedŋanma ye yeni ban yini yaaba ki pbiga pocaali badu (jaanma) po.” O go den yedi nni, “Ya maama ne tie U Tienu ya maamōnma i” **10** N den baa ki labni o ki bua nugi o taana ki pugi o, ama o den yedi nni, “Da tieni lanli N mo tie a, fini yeni a kpiiba yinba yaaba n tieni Jesu po kasiedimōno yeni, tuonsōnlielo i. Gbaani ki pugi U Tienu kelima Foŋanma n cedi ke bi teindi kasiedi Jesu po.” **11** N go den la ke tanpoli luodi, ke n la tanpieno. Yua n den jagi o den yii dugka yeni mōmōndaano. O jagi ti buudi yeni mi teginma, ki pua bu tōbu. **12** O nuni den tie nani mupienu yeni, ke o yuli po ciibi ya badfeglimu n yabi. O den pia li yeli ke li diani o po, ke nilobakuli ki bani li niima nni, kase wani baba. **13** O laá ya liadfadg dili ke bi ñua mi sōma nni, keo yeli tie U Tienu Maama. **14** Tanpoli sejenba den ŋua o, ki jagi tanpieni, ki laá len yuayuaga tiapiendi yaadi n ŋani cain. **15** O ñōbu nni den ña ya jugsiega n mani kaani lie kuli, wan kubi yaaga ki pua ki jiindi i nibuoli, o ba diedi bikuli, ki ya gobdi ba yeni bi badba kudgbiamu. O ŋmaa ban ŋmangi ya kaanu ki ñangi ku daamōngu yeni, yu n tie U Tienu, u paaciamu daano pabincianli nni. **16** O pia yeli, ke li diani o liadli yeni o panli po: “bi badba Badciamu yeni bi diediba ya Diedo.” **17** N den maleki ke o seé u yienu nni. O den kpaandi yeni unialciamu, ki maadi yeni ti ti tawalgbandi nni bonyugrdi ki tua, “Cua mani, taani mani U Tienu badciamu kani. **18** Cua mani ki di bi badba gbannandi, bi paatieba gbannandi, u paaciamu danba gbannandi, i taami yeni i tanjagla gbannandi, yeni bi niba kuli gbannandi, i yonbi yeni die- n-yudandi danba, talganba yeni yikodanba kuli.” **19** N den la ki yanbiadga yeni ki tinga po badcianba yeni bi sejenba. Bi den taani ki bua pua bu tōbu yeni yua n jagi o taamo yeni o sejenba. **20** Bi den cuo ki yanbiadga yeni mi tofaama sawapuaba yaaba n den tiendi yaalidgu bona ki nintuali. Ki den taa li yaalidgu maalma i ki tulni yaaba n den tuo ki ga ki yanbiadga maalma, ki go gbaani ki pugi o nannanli. Bi den luni bani bilie kuli ya mubuogu n pia cidbili nni, ke bi dá fo. (Limnē Pyr g3041 g4442) **21** Yaaba n sieni wani i, ya jugsiega n ña yua n jagi o taamo ñōbu nni yeni n den kpa bikuli. Ti bonyugrdi kuli den dini bi gbannandi.

20 N go den la maleki ke o ñani tanpoli ki jii. O den kubi ya fañuangu n ki pia banlu piemi, ki muubi i kudseseli. (Abyssos g12) **2** O den cuo o bonfuodcincilingu, waakpeli yua n tie mi tofaama yudaano bii sutaani, ki luoni o hali bina tudli. **3** O den tudi ki luni o u fañuangu nni, ki luoni ki kpali. wan baa ye naani ki ji da bōndi ki tulni i nibuoli hali bina tudli. Lanya puoli po, bi ba

luodi ki ŋa o wan tieni u yogu waamu. (Abyssos g12) 4 N go den la ti badigbandi. Yaaba n den kaá tipo den tie ban den cabi yaaba ti yikodi ke ban ya jiagi ti buudi. N go den la ban den kpa yaaba kelima bi tieni kasiedi Jesu po yeni U Tienu maama po. Baa den tuo ki gbaani ki pugi ki yanbiadga bii ki nannanli, bi go den yie kaa ga o maalma bi yutuna bii bi nuu po. Bi den guani ki baa li miali, ki diedi yeni Kiristi hali bina tudli. 5 Ya kpienba n sieni den ki guani ki ba miali hali bina tudli yeni juodma. Lani n tie mi cincinyiedma. 6 Foŋanma yeni mi gagdiŋanma ye yeni yua n baa lanyu cincinyiedma! Mani ya pendi, mi kuuliema nan ki pia paalu bakuli b po. Bi baa tie U Tienu yeni Kiristi salga yidkaaba, ki diedi bonli kuli hali bina tudli. 7 Bina tudli yeni ya pendi, bi ba luodi ŋani sutaani o kpaardieli nni. 8 O go ba ŋa ki ya bɔndi ki tulni i nibuoli ŋanduna tinkunnaadi kuli, lani n tie Gog yeni Magog, ki yini ki taani ba ban pua bu tɔbu. Bi baa yabi nani mi ŋincianma tanbiini yeni. 9 Bi den doni mi tinfanma po, ki sedi ki jia ki lindi bi dugkaaba jongu, u dogbuadu. Ama u mu den ŋani tanpoli, ki jiidi ki dini ba. 10 Bi den luni mi tofaama yudaano yua n den bɔndi ki tulni ba yeni u mukpenu nni naani ke cidbili co, ban den luni ki yanbiadga yeni mi tofaama sawalpuaba naani yeni. Bi baa laadi falaciamo yienu yeni ŋiagu kuli hali ya yognu n ki pia gbenma. (aiŋn g165, Limnɛ Pyr g3041 g4442) 11 Lani n pendi, n go den la ti badigbanpien - ciandi yeni yua n kaá tipo. Ki tinga yeni tanpoli den sani ki fagdi yeni o ki naa ji bani ban caa naani. 12 N den la bi tinkpiba, bi paatieba yeni talganba kuli, ke bi seé ti badigbandi kani, ke a tila pɔbdi ki bili. Bi den pɔbdi titɔli mo, Li Miali Tili. Bi den jiagi bi tinkpiba buudi ke li ŋua yaali n diani a tila yeni nni, ki colni bi tuada (tuona) 13 Mi ŋincianma den cedi ke ya tinkpiba n ye mi niinni ŋani. Mi kuuma yeni ki kpientinga mo cedi ke yaaba bi niinni mo ŋani; bi den buu bi tinkpiba ke li colni yuakuli n tieni yaali o yema nni. (Hadɛs g86) 14 Bi den tudi ki luni mi kuuma yeni ki kpintinga u mukpenu nni. (Hadɛs g86, Limnɛ Pyr g3041 g4442) 15 Ban den diidi kaa la yaaba ya yela L Miali Tili nni kuli, bi den luni ba u mukpenu nni i. (Limnɛ Pyr g3041 g4442)

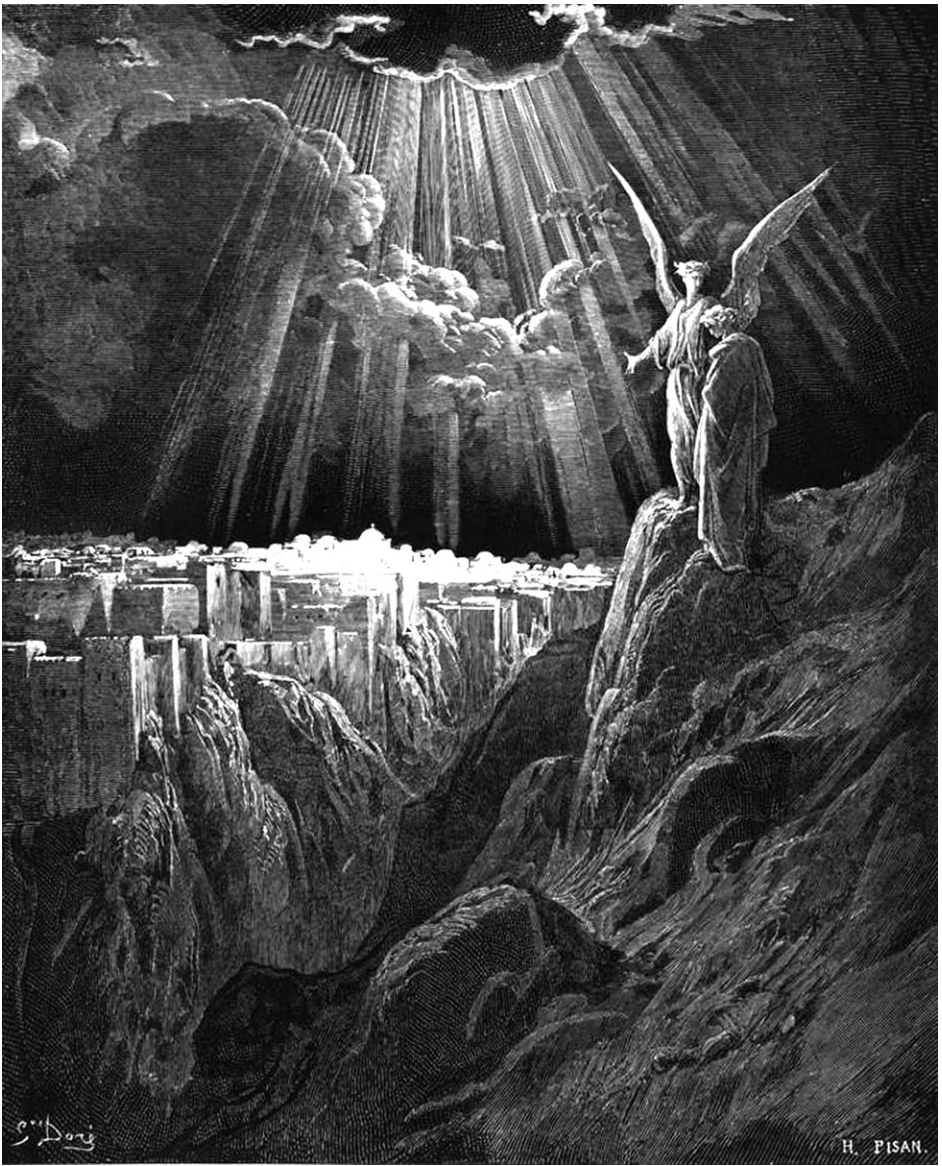
21 Lani n pendi, n go den la tanpolpaano yeni ki tinpanga, kelima tanpolikpelo yeni ki tinkpelga wani den sani ki bodi, ke ŋincianma mo ji den ki ye. 2 N den la ya dogciamu n gagdi ki ŋani, Jerusalema paano, yuu n ŋani tanpoli, U Tienu kani, ki jiidi, ke bi bobni u nani ya pocaano ki guu o calo yeni. 3 N den gbadi u nialciamu, ke u ŋani ti badigbandi kani, ki tua, “Diidi! U Tienu yekaanu ye yeni bi nisaalba, O go baa ye bi siiga nni, yeni ba. Bi baa tie O buolu, ke U Tienu wani Obá baa ye yeni ba, ki tie bi Tienu. 4 O ba fiadi bi nunga nni ninsiidi kuli, ke kuuma ji kan ya ye, ki buali pabɔnli, bubuuli, cacagma, fala, a bonkpele kuli po taa; a ji kan ya ye. 5 Yua n den kaá ti badigbandi po yeni den yedi, “Diidi! N tieni a bona kuli bonpaana.” O den yedi, “Diani ya maama ne kuli, kelima mi pia ti dudugdi, ki go tie

mɔmɔni.” 6 O den yedi nni, “Ya bona ne tieniki ti! Mini n tie Alfa yeni Omega, mi cilma yeni mi juodma. Nuŋuunu ya pia yua, n ba teni o li miali ŋinbunli ŋima wan ŋu faala, ke maa pia pani. 7 Yua n kɔni mi jama ki paadi, lanyu bona kuli ba tua o faali, N baa tie o Tienu, ke o mo tie N bijua. 8 Ama bi jawaandanba, yaaba n ki dugi n po, ti cancagindi danba, a nikpala, a concona, ti ŋogibiidi danba, yaaba n ŋa i buli, yeni bi tofaadanba kuli, bi ya yekaanu baa tie u mukpenu, naani ke cidbili co. Lani n tie mi kuuliema.” (Limnɛ Pyr g3041 g4442) 9 Maleki lele yeni siiga, yua n den kubi tadkuana lele ke a gbie yeni fala janjanma yeni yendo den nagni n kani, ki yedi, “Cua na. N ba waani a o pocaano, ki pebiga pocaano.” 10 O den tugi nni ti dangdi nni ki duoni nni ya juacianli n kpedi po, ki waani nni Jerusalema ya dogciamu n gagdi ki ŋani, yuu n ŋani tanpoli, U Tienu kani, ki jiidi. 11 Jerusalema den pia U Tienu yudandi, ki ŋilgi, ki tuudi nani ya ligtanli n pia mayuli yeni, ki tie nani jasipa ligtanpienli yeni. 12 U den pia bilinguoncianli, ke li pia bulŋɔjala piiga a lie yeni malekinba piiga n bilie ke bi guu. Bi den diani a bulŋɔjala po Israyeli piiga n nibuoliedi yela. 13 Puoli den pia bulŋɔjala taa, yaanga, bulŋɔjala taa, yanbangu, bulŋɔjala taa, nintuali mo bulŋɔjala taa. 14 U dogciamu bilinguonli den pia piiga n fiaga lie (tanpuuna), ke ki pebiga piiga n ŋɔdkaaliedba yela taabi apo. 15 Yua n den maadi yeni nni den kubi bonbiigkaali ke li tie wula sabmuanu, ki bigindi u dogciamu, u bulŋɔjala yeni u bilinguonli. 16 U dogciamu nannanli den tie bonŋmabidagdili; ke u fagmu yeni piamu dɔa. O den bigindi u dogciamu yeni yeni u sabmuanu bonbiigkaali. U fagmu, u piamu yeni u kpedma den dɔa i, lani n tie sitadi piiga n tuda lie bii cilodajena tudalie n kobilie n dajena piilie (km 2220) 17 O go den bigni u bilinguonli piamu ke u tie nuukpanduna kobga n piina a na bii miarinba piiluoba a luoba (m 66) bi nisaalba biginma ke (mi taa yeni maleki biginma). 18 Bi den maa li bilinguonli yeni jasipa ligtana i, ki maa u dogciamu yeni walaŋamo yaali n ŋilgi ki tuudi nani maaduubga yeni. 19 Bi den ŋmadi ya ligtanbuoli n pia mayuli boncianla i, ki maa li bilinguonli tanpuuna. Bi den cindi yeni Jasipa, ki tuani saafiiri, mi taama den tie kaliseduani, mi naama emerodi, 20 mi muuma den tie sardoniksi, li tanpuuluobli den tie sarduani, li leleli den tie krisoliti, li niinli den tie berili, li tanpuuyiali den tie topaasi, piiga po yaali dentie krisopasi, piiga n tanpuuyenli den tie hiyasenti, ke li piiga n tanpuulieli tie ametisti. 21 Li piiga n bulŋɔjalieda den tie piiga n badlaani lie i; bulŋɔjabu kuli den tie badlaanyendu i. U dogciamu sanjala den maa yeni walaŋamo i, ke li ŋilgi, ki tuudi nani ki maaduubga yeni. 22 Jaandiegu bakuli den ki ye u dogciamu nni, kelima O Diedo, U Tienu, U Paaciamu daano yeni ki pebiga n den tie u jaandiegu. 23 U dogciamu den ki buali yienu bii ŋmaalo yenyenma po, kelima U Tienu yudandi n den yendi u niinni, ke ki pebiga mo tie u fidsanga. 24 Lanyu dogciamu yenyenma n baa yendi i nibuoli ke bi cuoni. Ki tinga po badtieba ba

cua yeni bi kpiagdi u niinni. **25** U bulñojala kan ya luo u yensinuu, ñiagu mo kan ya ye lankani. **26** Bi ba cua yeni i nibuoli kpiagdi yeni bi seli u niinni, **27** Bonbiili yeni yaali n ki ñani kuli kan kua lankani palbu. Ya nilo n tieni tuonbiadi bii cagindi tuonli kan kua lanya dogu nni, Ama kase yaaba ya yela diani Ki Pebiga Miali Tili nni baba.

22 Maleki go den waani nni li miali ñima kpenciamu, ke u pieni ki ñilgi, ki tuudi nani li tanciencienli yeni. mi den ña U Tienu yeni ki pebiga badigbandi kani, ki puubi **2** Mi den puubi u dogciamu sanjacionli siiga. Kpenjaali po kuli, li miali tibu den seé, ki luoni piiga n luoabuoli lie, ñmaalo kuli, bu tibu yeni faadi tie tebgu i i nibuoli po. **3** Solindi ji kan ya ye. U Tienu yeni ki pebiga badigbandi baa ye u dogciamu nni, ke o tuonsɔnba tuuni o po. **4** Bi ba la o nunga, o yeli ñ ya taabi bi yutuna. **5** Ñiagu ji kan ya ye; bi ji kan ye bua fidsanga bii yienu yenyenma, kelima O Diedo U Tienu baa yendi ba. Bi baa die boli kuli hali ya yognu n ki pia gbenma. (aiñ g165) **6** Maleki den yedi nni, “Ya maama ne maadugikaama yeni mɔmɔni. O Diedo, Foñanma yeni sawalpuaba Tienu sɔni o maleki ke wan waani yaali n ba yuandi ki tieni, ke li kan waagi.” **7** “Diidi! N ba cua ke li kan waagi! Mi yedñanma ye yeni yua n cɔlni li tili ne sawalpuama maama.” **8** Mini Jan, mini n tie yua n gbadi, ki go la lanya bona. Min gbadi ki go la li bona, n den baa ki labni maleki taana po ki bua pugi ma o, wani yua n den waani nni lanya bona kuli. **9** O den yedi nni, “Fangi a yuli ki da tieni lani! N tie a tuonsɔnlielo i, fini yeni a kpiiba yeni bi sawalpuaba yeni yaaba n cɔlni li tili ne maama kuli ya tuosɔnlielo. Gbaani ki pugi U Tienu!” **10** O den yedi nni, “Da wuoni li tili ne sawalpuama maama, kelima u yogu ji ki fagi. **11** Ya nilo n ki tiegi, wan tugni ki ya tie yaali n ki tiegi. Yua n jogni mo ñ ya ñua ki tiendi o jognintuona. Yua n tiegi ñ suagi ki ya tie yaali n tiegi. Ya nilo n gagdi ki ñani mo, wan suagi ki ya tundi ki tie nigagdiñamo.” **12** “Diidi! N kpendi ke li kan waagi. N pani paabu ye yeni nni, ke n ba pa yuakuli ke li ñua wan sɔni maama. **13** Mini n tie alfa yeni omega, o kpialo yeni o juodka, mi cilma yeni mi juodma. **14** Mi yedñanma ye yeni yaaba n ñuudi bi liadfagda, kiba baa u sanu ki di li miali tibu jiedi, ki go tɔgni a bulñojala ki kua u dogciamu nni. **15** I sangbanli, a sɔla yeni ti ñogbiidi danba, yaaba n tiendi mi conconma, a nikpala, yaaba n ñua kipugi i buli yeni ya niba n ñua mi tofaama sanu kuli baa ye niinpo i. **16** Mini, Jesu, N sɔni n maleki ke wan tieni kasiedi lanya bona po Kiristi nitaana kani. Mini n tie Dafidi Jiinjali, yeni o puolñuanu, u siñaaafaanu ñmaabiga.” **17** Foñanma yeni o pocaano yedi, “Cua na!” Ya nilo n gbadi kuli, wan yedi, “Cua na!” U ñuñuunu ñ pia yuakuli, wan cua na, yua n bua ma kuli, wan cua ki baa li miali ñima faala ke pani bakuli ki ye. **18** N tieni kasiedi ki waani yua n gbadi li tili ne sawalpuama maama kuli: Ya nilo n pugni bonli li maama po, U Tienu ba pugni o falabiado janjanma yaama n diani li tili ne nni. **19** Ya nilo n wadi bonli li tili ne sawalpuama maama

po, U Tienu mo ba wadi o biinu ban diani li miali tibu yeni u dogcian-gagdiñamu yuu ya po li tili ne nni. **20** Ya nilo n tieni kasiedi ya bona ne kuli po, wani n yedi, “Ñn, i moni! N kpendi ke li kan waagi.” Ami! Cua na, O Diedo Jesu! **21** O Diedo Jesu ñanbli ñ ya ye yeni yukuli. Ami.

N den la ya dogciamu n gagdi ki ɲani, Jerusalema paano, yuu n ɲani tanpoli, U Tienu kani, ki jiiidi, ke bi bobni u nani ya pocaano ki guu o calo yeni. N den gbadi u nialciamu, ke u ɲani ti badigbandi kani, ki tua, “Diidi! U Tienu yekaanu ye yeni bi nisaalba, O go baa ye bi siiga nni, yeni ba. Bi baa tie O buolu, ke U Tienu wani Obá baa ye yeni ba, ki tie bi Tienu.”

Mi Dogdima 21:2-3

Reader's Guide

Gourmanchéma at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, *"As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him."* Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, *"And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned."* So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, *"Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth."* 2 Timothy 2:15. *"God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,"* 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Gourmanchéma at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos g12

Greek: proper noun, place

Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses

Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

ai̅dios g126

Greek: adjective

Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6

Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

ai̅ōn g165

Greek: noun

Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses

Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the ai̅ōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

ai̅ōnios g166

Greek: adjective

Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses

Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

eleē̅sē g1653

Greek: verb, aorist tense, active voice, subjunctive mood, 3rd person singular

Usage: 1 time in this conjugation, Romans 11:32

Meaning:

To have pity on, to show mercy. Typically, the subjunctive mood indicates possibility, not certainty. However, a subjunctive in a purpose clause is a resulting action as certain as the causal action. The subjunctive in a purpose clause functions as an indicative, not an optative. Thus, the grand conclusion of grace theology in Romans 11:32 must be clarified. God's mercy on all is not a possibility, but a certainty. See ntgreek.org.

Geenna g1067

Greek: proper noun, place

Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses

Meaning:

Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hadēs g86

Greek: proper noun, place

Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses

Meaning:

Synonymous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr g3041 g4442

Greek: proper noun, place

Usage: Phrase 5 times in the New Testament

Meaning:

Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol h7585

Hebrew: proper noun, place

Usage: 66 times in 17 books, 50 chapters, and 64 verses

Meaning:

The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō g5020

Greek: proper noun, place

Usage: 1 time in 2 Peter 2:4

Meaning:

Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Glossary +

AionianBible.org/Bibles/Gourmantche---Gourmantche-Bible/Noted

Glossary references are below. Strong's Hebrew and Greek number notes are added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Questioned verse translations do not contain Aionian Glossary words and may wrongly imply *eternal* or *Hell*. * The note placement is skipped or adjusted for verses with non-standard numbering.

Abyssos

Luka 8:31
Roma Yaaba 10:7
Mi Dɔgdima 9:1
Mi Dɔgdima 9:2
Mi Dɔgdima 9:11
Mi Dɔgdima 11:7
Mi Dɔgdima 17:8
Mi Dɔgdima 20:1
Mi Dɔgdima 20:3

aidios

Roma Yaaba 1:20
Jude 1:6

aiōn

Matiewo 12:32
Matiewo 13:22
Matiewo 13:39
Matiewo 13:40
Matiewo 13:49
Matiewo 21:19
Matiewo 24:3
Matiewo 28:20
Marka 3:29
Marka 4:19
Marka 10:30
Marka 11:14
Luka 1:33
Luka 1:55
Luka 1:70
Luka 16:8
Luka 18:30
Luka 20:34
Luka 20:35
Jan 4:14
Jan 6:51
Jan 6:58
Jan 8:35
Jan 8:51
Jan 8:52
Jan 9:32
Jan 10:28
Jan 11:26
Jan 12:34
Jan 13:8
Jan 14:16

Jesu Tondiba Tuona 3:21
Jesu Tondiba Tuona 15:18
Roma Yaaba 1:25
Roma Yaaba 9:5
Roma Yaaba 11:36
Roma Yaaba 12:2
Roma Yaaba 16:27
1 Korantien 1:20
1 Korantien 2:6
1 Korantien 2:7
1 Korantien 2:8
1 Korantien 3:18
1 Korantien 8:13
1 Korantien 10:11
2 Korentien 4:4
2 Korentien 9:9
2 Korentien 11:31
Galati 1:4
Galati 1:5
Efesia 1:21
Efesia 2:2
Efesia 2:7
Efesia 3:9
Efesia 3:11
Efesia 3:21
Efesia 6:12
Filipi 4:20
Kolɔsi 1:26
1 Timote 1:17
1 Timote 6:17
2 Timote 4:10
2 Timote 4:18
Tidi 2:12
Eblenba 1:2
Eblenba 1:8
Eblenba 5:6
Eblenba 6:5
Eblenba 6:20
Eblenba 7:17
Eblenba 7:21
Eblenba 7:24
Eblenba 7:28
Eblenba 9:26
Eblenba 11:3
Eblenba 13:8
Eblenba 13:21
1 Pieri 1:23

1 Pieri 1:25
1 Pieri 4:11
1 Pieri 5:11
2 Pieri 3:18
1 Jan 2:17
2 Jan 1:2
Jude 1:13
Jude 1:25
Mi Dɔgdima 1:6
Mi Dɔgdima 1:18
Mi Dɔgdima 4:9
Mi Dɔgdima 4:10
Mi Dɔgdima 5:13
Mi Dɔgdima 7:12
Mi Dɔgdima 10:6
Mi Dɔgdima 11:15
Mi Dɔgdima 14:11
Mi Dɔgdima 15:7
Mi Dɔgdima 19:3
Mi Dɔgdima 20:10
Mi Dɔgdima 22:5

aiōnios

Matiewo 18:8
Matiewo 19:16
Matiewo 19:29
Matiewo 25:41
Matiewo 25:46
Marka 3:29
Marka 10:17
Marka 10:30
Luka 10:25
Luka 16:9
Luka 18:18
Luka 18:30
Jan 3:15
Jan 3:16
Jan 3:36
Jan 4:14
Jan 4:36
Jan 5:24
Jan 5:39
Jan 6:27
Jan 6:40
Jan 6:47
Jan 6:54
Jan 6:68

Jan 10:28
Jan 12:25
Jan 12:50
Jan 17:2
Jan 17:3
Jesu Tondiba Tuona 13:46
Jesu Tondiba Tuona 13:48
Roma Yaaba 2:7
Roma Yaaba 5:21
Roma Yaaba 6:22
Roma Yaaba 6:23
Roma Yaaba 16:25
Roma Yaaba 16:26
2 Korontien 4:17
2 Korontien 4:18
2 Korontien 5:1
Galati 6:8
2 Tesalonika 1:9
2 Tesalonika 2:16
1 Timote 1:16
1 Timote 6:12
1 Timote 6:16
2 Timote 1:9
2 Timote 2:10
Tidi 1:2
Tidi 3:7
Filimo 1:15
Eblenba 5:9
Eblenba 6:2
Eblenba 9:12
Eblenba 9:14
Eblenba 9:15
Eblenba 13:20
1 Pieri 5:10
2 Pieri 1:11
1 Jan 1:2
1 Jan 2:25
1 Jan 3:15
1 Jan 5:11
1 Jan 5:13
1 Jan 5:20
Jude 1:7
Jude 1:21
Mi Dɔgdima 14:6

eleēsē

Roma Yaaba 11:32

Geenna

Matiewo 5:22
Matiewo 5:29
Matiewo 5:30
Matiewo 10:28
Matiewo 18:9
Matiewo 23:15
Matiewo 23:33
Marka 9:43

Marka 9:45
Marka 9:47
Luka 12:5
Jaki 3:6

Hadēs

Matiewo 11:23
Matiewo 16:18
Luka 10:15
Luka 16:23
Jesu Tondiba Tuona 2:27
Jesu Tondiba Tuona 2:31
1 Korantien 15:55
Mi Dɔgdima 1:18
Mi Dɔgdima 6:8
Mi Dɔgdima 20:13
Mi Dɔgdima 20:14

Limnē Pyr

Mi Dɔgdima 19:20
Mi Dɔgdima 20:10
Mi Dɔgdima 20:14
Mi Dɔgdima 20:15
Mi Dɔgdima 21:8

Sheol

Genesis 37:35
Genesis 42:38
Genesis 44:29
Genesis 44:31
Numbers 16:30
Numbers 16:33
Deuteronomy 32:22
1 Samuel 2:6
2 Samuel 22:6
1 Kings 2:6
1 Kings 2:9
Job 7:9
Job 11:8
Job 14:13
Job 17:13
Job 17:16
Job 21:13
Job 24:19
Job 26:6

Psalms 6:5
Psalms 9:17
Psalms 16:10
Psalms 18:5
Psalms 30:3
Psalms 31:17
Psalms 49:14
Psalms 49:15
Psalms 55:15
Psalms 86:13
Psalms 88:3
Psalms 89:48

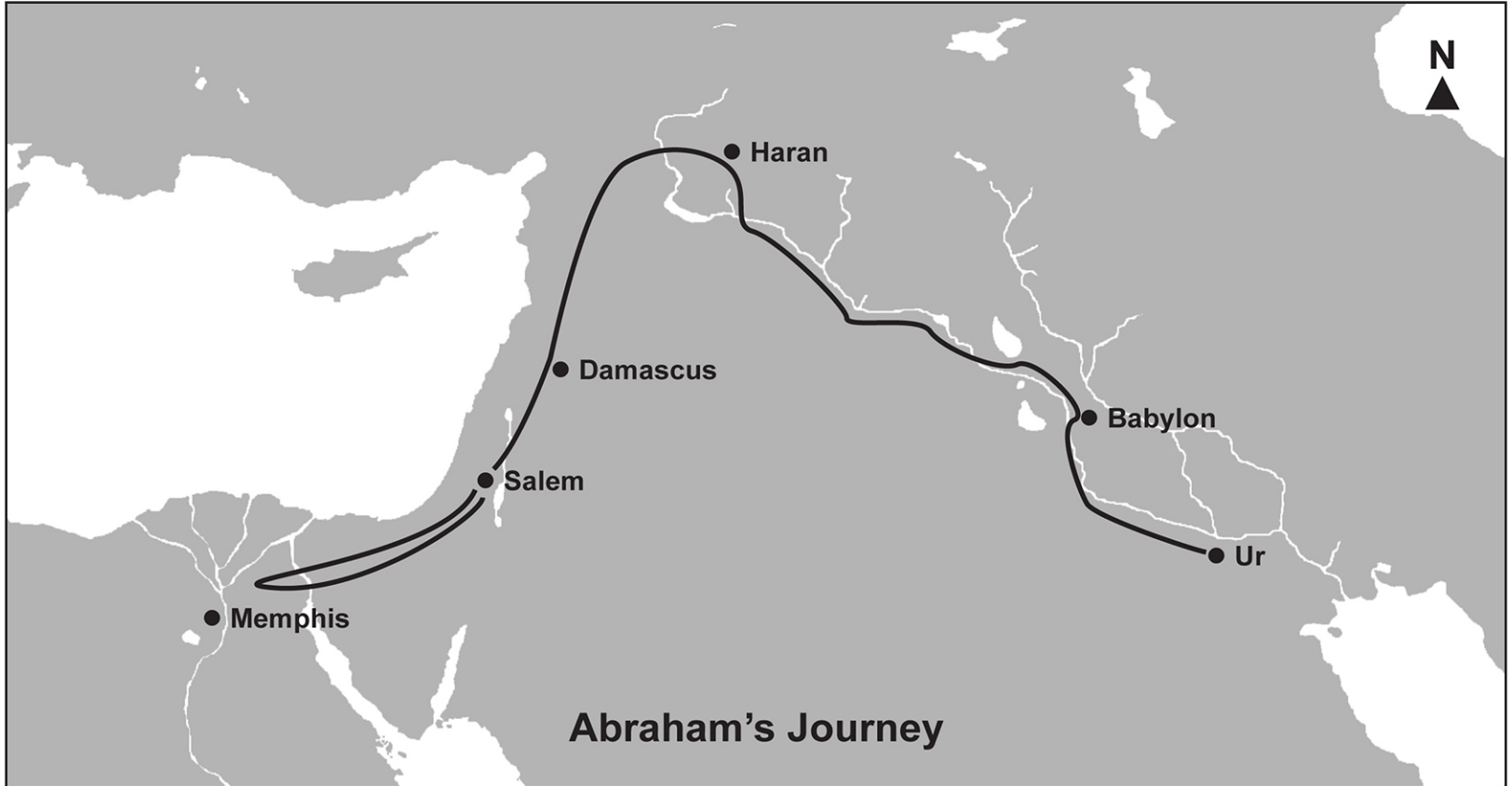
Psalms 116:3
Psalms 139:8
Psalms 141:7
Proverbs 1:12
Proverbs 5:5
Proverbs 7:27
Proverbs 9:18
Proverbs 15:11
Proverbs 15:24
Proverbs 23:14
Proverbs 27:20
Proverbs 30:16
Ecclesiastes 9:10
Song of Solomon 8:6
Isaiah 5:14
Isaiah 7:11
Isaiah 14:9
Isaiah 14:11
Isaiah 14:15
Isaiah 28:15
Isaiah 28:18
Isaiah 38:10
Isaiah 38:18
Isaiah 57:9
Ezekiel 31:15
Ezekiel 31:16
Ezekiel 31:17
Ezekiel 32:21
Ezekiel 32:27
Hosea 13:14
Amos 9:2
Jonah 2:2
Habakkuk 2:5

Tartaroō

2 Pieri 2:4

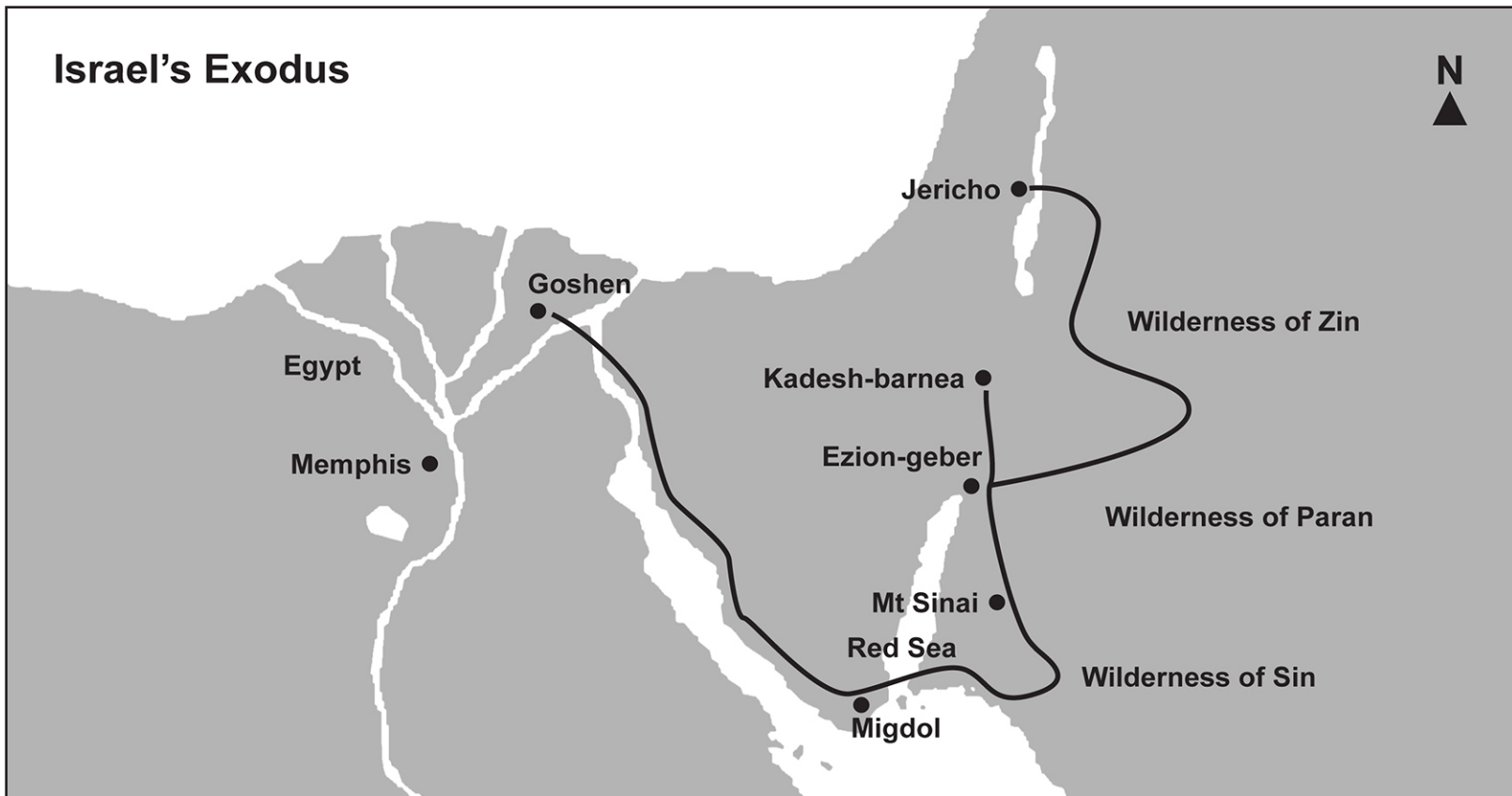
Questioned

2 Pieri 2:17

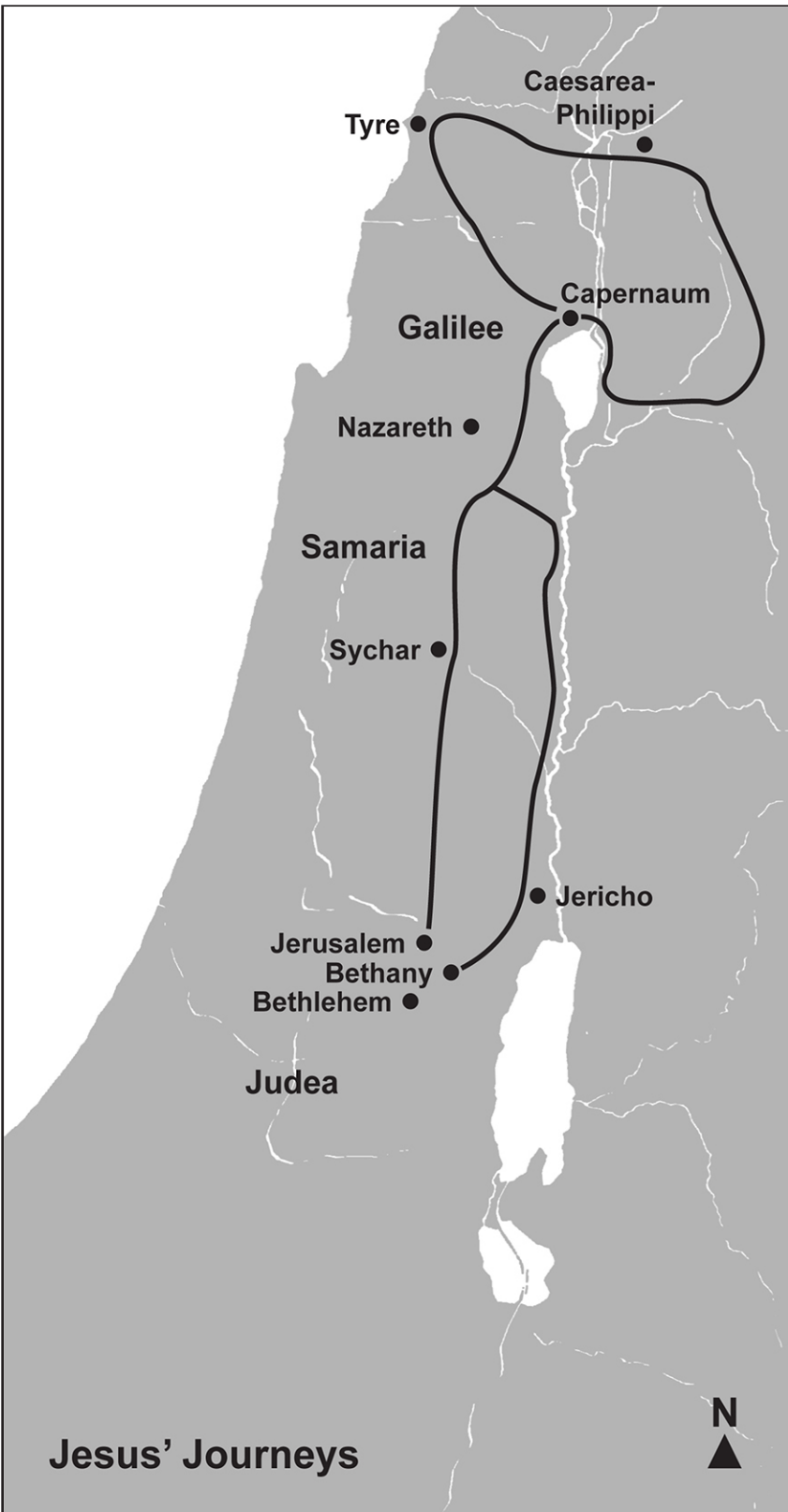

Li dandanli po i ke Abraham bo fidi ki gadi naani keo bo gaa o faali. O bo caa ke a bani wan caa naani. - Eblenba 11:8

Israel's Exodus

"When Pharaoh had let the people go, God didn't lead them by the way of the land of the Philistines, although that was near; for God said, 'Lest perhaps the people change their minds when they see war, and they return to Egypt!'" Exodus 13:17

Kelima o nisaalo bija ki cua ki bua ban yaa soni o po ka, ama ki wani mono n yaa suani tianba po, ki go puni o miati ki kpe ki da ki faabi bi niba bonciala. - Marka 10:45

Mini Pöli, Jesu Kiristu tuonsönlo, ke bi yini nni ke min tua ya tondo ke o gagdi ki baa wangi U Tienu laabaahjamo, - Roma Yaaba 1:1

Creation 4004 B.C.

Adam and Eve created	4004
Tubal-cain forges metal	3300
Enoch walks with God	3017
Methuselah dies at age 969	2349
God floods the Earth	2349
Tower of Babel thwarted	2247
Abraham sojourns to Canaan	1922
Jacob moves to Egypt	1706
Moses leads Exodus from Egypt	1491
Gideon judges Israel	1245
Ruth embraces the God of Israel	1168
David installed as King	1055
King Solomon builds the Temple	1018
Elijah defeats Baal's prophets	896
Jonah preaches to Nineveh	800
Assyrians conquer Israelites	721
King Josiah reforms Judah	630
Babylonians capture Judah	605
Persians conquer Babylonians	539
Cyrus frees Jews, rebuilds Temple	537
Nehemiah rebuilds the wall	454
Malachi prophecies the Messiah	416
Greeks conquer Persians	331
Seleucids conquer Greeks	312
Hebrew Bible translated to Greek	250
Maccabees defeat Seleucids	165
Romans subject Judea	63
Herod the Great rules Judea	37

(The Annals of the World, James Uusher)

Jesus Christ born 4 B.C.

New Heavens and Earth

1956	Christ returns for his people
1830	Jim Elliot martyrd in Ecuador
1731	John Williams reaches Polynesia
1614	Zinzendorf leads Moravian mission
1572	Japanese kill 40,000 Christians
1517	Jesuits reach Mexico
1455	Martin Luther leads Reformation
1323	Gutenberg prints first Bible
1276	Franciscans reach Sumatra
1100	Ramon Llull trains missionaries
1054	Crusades tarnish the church
997	The Great Schism
864	Adalbert martyrd in Prussia
716	Bulgarian Prince Boris converts
635	Boniface reaches Germany
569	Alopen reaches China
432	Longinus reaches Alodia / Sudan
397	Saint Patrick reaches Ireland
341	Carthage ratifies Bible Canon
325	Ulfilas reaches Goth / Romania
250	Niceae proclaims God is Trinity
197	Denis reaches Paris, France
70	Tertullian writes Christian literature
61	Titus destroys the Jewish Temple
52	Paul imprisoned in Rome, Italy
39	Thomas reaches Malabar, India
33	Peter reaches Gentile Cornelius
	Holy Spirit empowers the Church

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

What are we? ▶			Genesis 1:26 - 2:3		Mankind is created in God's image, male and female He created us				
How are we sinful? ▶			Romans 5:12-19		Sin entered the world through Adam and then death through sin				
Where are we? ▶			When are we? ▼						
			Innocence		Fallen			Glory	
▶			Eternity Past	Creation 4004 B.C.	Fall to sin No Law	Moses' Law 1500 B.C.	Christ 33 A.D.	Church Age Kingdom Age	New Heavens and Earth
			God	Father	John 10:30	Genesis 1:31 God's perfect fellowship with Adam in The Garden of Eden	1 Timothy 6:16 Living in unapproachable light		
Son	God's perfect fellowship	John 8:58 Pre-incarnate		John 1:14 Incarnate	Luke 23:43 Paradise				
Holy Spirit		Psalm 139:7 Everywhere		John 14:17 Living in believers					
Mankind	Living	Genesis 1:1 No Creation No people	Ephesians 2:1-5 Serving the Savior or Satan on Earth						
	Deceased believing		Luke 16:22 Blessed in Paradise						
	Deceased unbelieving		Luke 16:23, Revelation 20:5,13 Punished in Hades until the final judgment						
Angels	Holy		Hebrews 1:14 Serving mankind at God's command						
	Imprisoned	2 Peter 2:4, Jude 6 Imprisoned in Tartarus							
	Fugitive	Genesis 1:31 No Fall No unholy Angels	1 Peter 5:8, Revelation 12:10 Rebelling against Christ Accusing mankind		Revelation 20:13 Thalaasa				
	First Beast				Revelation 19:20 Lake of Fire				
	False Prophet				Revelation 20:2 Abys				
	Satan								
Who are we? ▶			Matthew 25:41 Revelation 20:10 Lake of Fire prepared for the Devil and his Angels						
Why are we? ▶			Romans 11:25-36, Ephesian 2:7		For God has bound all over to disobedience in order to show mercy to all				

Destiny

Gourmanchéma at AionianBible.org/Destiny

The Aionian Bible shows the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of after-life destinies. The underlying Hebrew and Greek words typically translated as *Hell* show us that there are not just two after-life destinies, Heaven or Hell. Instead, there are a number of different locations, each with different purposes, different durations, and different inhabitants. Locations include 1) Old Testament *Sheol* and New Testament *Hadēs*, 2) *Geenna*, 3) *Tartaroō*, 4) *Abyssos*, 5) *Limnē Pyr*, 6) *Paradise*, 7) *The New Heaven*, and 8) *The New Earth*. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The key observation is that fallen angels will be present at the final judgment, 2 Peter 2:4 and Jude 6. Traditionally, we understand the separation of the Sheep and the Goats at the final judgment to divide believing from unbelieving mankind, Matthew 25:31-46 and Revelation 20:11-15. However, the presence of fallen angels alternatively suggests that Jesus is separating redeemed mankind from the fallen angels. We do know that Jesus is the helper of mankind and not the helper of the Devil, Hebrews 2. We also know that Jesus has atoned for the sins of all mankind, both believer and unbeliever alike, 1 John 2:1-2. Deceased believers are rewarded in Paradise, Luke 23:43, while unbelievers are punished in Hades as the story of Lazarus makes plain, Luke 16:19-31. Yet less commonly known, the punishment of this selfish man and all unbelievers is before the final judgment, is temporal, and is punctuated when Hades is evacuated, Revelation 20:13. So is there hope beyond Hades for unbelieving mankind? Jesus promised, *"the gates of Hades will not prevail,"* Matthew 16:18. Paul asks, *"Hades where is your victory?"* 1 Corinthians 15:55. John wrote, *"Hades gives up,"* Revelation 20:13.

Jesus comforts us saying, *"Do not be afraid,"* because he holds the keys to *unlock* death and Hades, Revelation 1:18. Yet too often our *Good News* sounds like a warning to *"be afraid"* because Jesus holds the keys to *lock* Hades! Wow, we have it backwards! Hades will be evacuated! And to guarantee hope, once emptied, Hades is thrown into the Lake of Fire, never needed again, Revelation 20:14.

Finally, we read that anyone whose name is not written in the Book of Life is thrown into the Lake of Fire, the second death, with no exit ever mentioned or promised, Revelation 21:1-8. So are those evacuated from Hades then, *"out of the frying pan, into the fire?"* Certainly, the Lake of Fire is the destiny of the Goats. But, do not be afraid. Instead, read the Bible's explicit mention of the purpose of the Lake of Fire and the identity of the Goats, *"Then he will say also to those on the left hand, 'Depart from me, you cursed, into the consummate fire which is prepared for... the devil and his angels,'"* Matthew 25:41. Bad news for the Devil. Good news for all mankind!

Faith is not a pen to write your own name in the Book of Life. Instead, faith is the glasses to see that the love of Christ for all mankind has already written our names in Heaven. Jesus said, *"You did not choose me, but I chose you,"* John 15:16. Though unbelievers will suffer regrettable punishment in Hades, redeemed mankind will never enter the Lake of Fire, prepared for the devil and his angels. And as God promised, all mankind will worship Christ together forever, Philippians 2:9-11.

World Nations

Gedi mani i nibuoli kuli nni ki ban batise ba, Baa yeni Bijua yeni U Tienu Fojanma yeli po, ban tua n ɲɔdkaaba. - Matiewo 28:19